Originaali tiitel:
Ajiexceft TOJICTOH.
rHFlEPBOJlOHfl HHJKEHEPA TAPHHA. A3JIHTA.
BHOJiHOTexa rocyaapcTBeHHoe

MHHHcrepcTBa npocBemeHHa PC<1)CP MocKBa 1956.

INSENER GARINI HÜPERBOLOID
tõlkinud A. Gross
AELIITA
tõlkinud J. Piik Illustreerinud '.':• T. *Kulles*

INSENER GARINI HÜPERBOLOID

See romaan on Rutatud 1926.-1927. aastanumber töötatud ühes uute peatükkide juurdetoomtsega 1937. a.

AUTOR

Romaani tekst on trükitud täieliku teoste kogu 5. köite järgi (FHXJI 1947), arvestades autori ümbertöötlust kooliealiste vanemale astmele (ÄeTHSÄar, 1936).

1

Sel hooajal kogunes Pariisi ärimaailm eineks hotelli «Majestique». Seal võis kõhata kõigi rahvuste esindajaid, välja arvatud prantslased. Siin aeti toitude serveerimise ajal ärijuttu ja sõlmiti tehinguid orkestrihelide, korgipaugatuste ja naiste sädina saatel.

Hotelli toredas hallis, mille põrandat katsid kallid vaibad, kõndis pöörleva klaasukse lähedal tähtsalt energilise raseeritud näoga hallipäine pikk mees, kes oma olekuga meenutas Prantsusmaa heroilist minevikku. Ta kandis musta laia frakki, siidsukki ja pannaldega lakk-kingi. Üle ta rinna rippus hõbekett. See oli ülemportjee, «Majestique'i» võõrastemaja ekspluateeriva aktsiaseltsi vaimne asemik.

Podagrahaiged käed seljal, seisatas ta aeg-ajalt klaasseina ees, mille taga lõunatasid külastajad keset rohelistes püttides õitsvaid puid ja palmilehtede rohelust. Ta sarnanes sel silmapilgul professoriga, kes uurib taimede ja putukate elu teisal pool akvaariumi seina.

Naised olid nägusad, ei leia sõnu kirjeldamiseks. Noorukesed veetlesid noorusega, silmade säraga: anglosaksid — siniste, lõunaameeriklannad — öömustade,-prantslannad — hiilgavlillade silmade säraga. Eakad naised vürtsitasid luituvat ilu ekstravagantsete tualettidega nagu pikantse kastmega.

Jah, mis puutub naistesse, siis ses osas oli kõik korras. Kuid ülemportjee ei saanud sedasama öelda restoranis istuvate meeste kohta.

Kust, missugusest mülkast küll olid pärast sõda välja roninud need lüheldast kasvu, sõrmustatud karvaste sõrmedega, habemenoale tõsiseid raskusi tekitavate vistrikuliste põskedega prisked kehkenpüksid?

Hommikust hommikuni neelasid nad kärsitult kõikvõimalikke jooke. Nende karvased sõrmed punusid õhust raha, raha, raha ... Nad trügisid siia peamiselt Ameerikast, neetud maalt, kus sumatakse põlvini kullas, kus kavatsetakse võileiva hinnaga üles osta kogu hea Vana Maailm.

5

2

Hotelli paraadtreppi vuras käratult «Rolls Royce» — punasest puust kerega pikk auto. Rinnal rippuva keti kõlina saatel ruttas portjee pöördukse juurde.

Esimesena astus sisse kahvatukollase näoga, lühikeseks kärbitud musta habemega väheldast kasvu mees, kelle lihava nina sõõrmed olid puhevil. Ta kandis pikka kottis palitut ja kulmudele nihutatud kõvakübarat.

Ta seisatas, oodates pahuralt naiskaaslast, kes kõneles trepi samba tagant autole vastu rutanud noormehega. Naine noogutas talle pead ja tuli läbi pöördukse sisse. See oli kuulus Zoja Monrose, üks Pariisi kõige kaunimaid naisi, — hallisilmne, sale, pikka kasvu, seljas valge kalevist kostüüm.

«Kas sööme lõunat, Rolling?» küsis ta kõvakübarat kandvalt mehelt.

«Ei. Ma räägin temaga enne lõunat.»

Zoja Monrose muigas, otsekui armulikult vabandades vastuse teravat tooni. Sel ajal lipsas uksest sisse noormees, kes Zoja Monrose'iga oli auto juures rääkinud. Seljas oli tal lahtinööbitud vana palitu, käes jalutuskepp ja pehme kaabu. Tema erutatud nägu oli käetud tedretähnidega. Hõredad karmid vurrukesed olid nagu ette kleebitud. Ta kavatses nähtavasti kättpidi tervitada, kuid Rolling, ilma käsi palitutaskuist võtmata, ütles veelgi järsemalt:

«Semjonov, te hilinesite veerand tundi.»

«Mind peeti kinni... Meie asjas ... Palun tuhat korda vabandust... Kõik on korraldatud ... Nad on nõus. Homme võivad nad Varssavisse välja sõita.»

«Kui te siin karjute üle kogu võõrastemaja, aetakse teid välja,» lausus Rolling ja jäi talle ainiti otsa vahtima ähma-sevõitu silmadega, mis ei ennustanud midagi head.

«Andestage, ma jätkan sosinal... Varssavis on juba kõik ette valmistatud: passid, riided, relvad ja muu. Neil päevil lähevad nad üle piiri . . .»

«Mina ja preili Monrose hakkame praegu lõunat sööma,» Sõnas Rolling. «Te lähete nende härrade juurde ja annate edasi, et ma soovin neid täna kõhe pärast kella nelja näha. Hoiatage, et kui nad mõtlevad mind ninapidi vedada, annan ma nad politseile välja …»

See kõnelus leidis aset 192 ... aasta mai algul.

Koidikul peatus Leningradis Soudespordikooli ujuvtõkete lähedal Krestovka jõel kahene paat.

Paadist väljusid kaks meest ja otse vee ääres toimus neil lühike kõnelus — rääkis ainult üks järsult ja käskivalt, teine vaatas vaiksele tumedale veerikkale jõele.

Krestovka saare padrikute taga levis öises taevas keva-dine koidupuna.

Seejärel kummardusid need kaks paadi köhale ja tikutuli valgustas korraks nende nägusid. Paadi põhjast tõid nad esile kompsud, ja see, kes vaikis, võttis need kaasa ning kadus metsa, see aga, kes kõneles, hüppas paati, tõukas selle kaldast eemale ja hakkas rutakalt tulle kiuksutama. Sõudva mehe siluett libises üle veepinnal väreleva koidupuna vöödi ja sulas vastaskalda varju. Väike laine loksa-las vastu ujuvtõkkeid.

Spartaklane Taraškin, paarituaerulise skifi[2] «juhtaer», oli. klubis sel ööl valves. Nooruse ja kevadise aja tõttu istus Taraškin selle asemel, et elu kiirestimööduvaid tunde järelemõtlematult magamisele raisata, unise vee köhal ujuvtõkkel, käed ümber põlvede.

Öises vaikuses oli, mille üle mõelda. Moskvalased, kellel ei olnud isegi ehtsast veelõhnast aimugi, lõid Sõudespordi kooli kaks suve järjest ühestel, neljastel ja kaheksastel. See tegi meele pahaks.

Kuid sportlane teab, et lüüasaamine viib võidule. See asjaolu ja arvatavasti veel ka mõrkjalt noore rohu ja märja puu järele lõhnava kevadise koiduaja võlu hoidsid ülal Taraškini meelekindlust, mis oli hädavajalik treeninguks suurte juunikuu sõudevõistluste eel.

Ujuvtõkkel istudes nägi Taraškin, kuidas randus ja seejärel eemaldus kahene paat. Taraškin suhtus rahulikult elunähtustesse. Ent siin tundus talle imelikuna üks asjaolu: kaks rannas mahaläinud meest sarnanesid teineteisega nagu kaks aeru. Mõlemad olid üht kasvu, kandsid ühesuguseid laiu palituid, kummalgi oli pehme kaabu laubale nihutatud ja ühesugune kikkhabe.

[1] T u 11 — aerutugi paadi servas.

[z] S k i f f — võistlussõudmiseks käsutatav kerge kitsas sõude-paat. Tõlk.

Kuid lõppude lõpuks pole ju vabariigis kellelgi keela-tud oma teisikuga öösiti maal ja merel ringi kõlada. Taraškin oleks vist küll otsekohe unustanud kikkhabemega tegelased, kui mitte samal hommikul poleks Sõudespordikooli lähedal kasesalus, kinninaelutatud akendega poollagunenud suvilas aset leidnud kummaline sündmus.

4.

Kui saarte võsa kõhal kumavast roosast aovalgusest tõusis päike, ringutas Taraškin ja läks klubi hoovi laaste korjama. Kell o!i alles kuue peal. Paugatas jalgvärav ja niisket rada mööda lähenes, jalgratast käekõrval tõugates, Vassili Vitaljevitš Šelga.

Šelga oli hästi treenitud, jõuliste lihastega, kehalt kerge, keskmist kasvu, tugeva kaelaga, kure, rahulik ja ettevaatlik sportlane. Ta teenis kriminaaljälituse alal ja harrastas sporti üldtreeninguks.

«Noh, kuidas käsi käib, seltsimees Taraškin? Kas kõik on korras?» küsis ta, jalgratast trepirõdu juurde pannes. «Tulin natuke rassima ... Ennäe, küll on ikka prahti, ai-ai!»

Ta tõmbas pluusi seljast, kääris ü!es särgikäised kõhnadel tugevate lihastega käsivartel ja hakkas koristama klubi hoovi, mis bli veel täis ujuvtõkete remondist jäänud materjale.

«Täna tulevad poisid tehasest — lööme ühe ööga korra majja,» ütles Taraškin. «Kuidas siis jääb, Vassili Vitaljevitš, kas astute kuuese meeskonda?»

«Ei tea, mis teha,» vastas Selga, tõrvatünni eemale veeretades. «Moskvalasi tuleb muidugi lüüa, aga mis minusse puutub, siis kardan, et ma ei saa korrapäraselt osa võtta ... Meil on üks pentsik lugu silmapiirile kerkimas.»

«Kas jälle midagi seoses bandiitidega?»

«Ei, lenda kõrgemale — kriminaalasi rahvusvahelises mastaabis.»

«Kahju,» ütles Taraškin, «muidu oleksime veel sõudnud.»

Selga astus ujuvtõkkele ja vaadates, kuidas päikese pee-gelduslaigud mänglesid kogu jõel, lõi luuavarrega vastu jalgealust ja küsis Taraškinilt summutatud häälega:

«Kas te teate hästi, kes siin lähedal suvilates elavad?»

«Pätid elavad mõnes.»

«Aga kas märtsi keskpaiku ei asunud ehk keegi elama mõnesse neist suvilaist?»

Taraškin kiikas päikesest valgustatud jõele ja sügas varbaküüntega teist jalga,

«Seal selles metsatukas on üks suvila, mille aknad ja uksed on laudadega kinni löödud,» sõnas ta. «Nädalat neli, tagasi, ma mäletan seda, nägin, et korstnast tõuseb suitsu. Me arvasimegi siis, et seal on kas kodutud lapsed või bandiidid.»

«Olete kedagi selle suvila elanikest näinud?»

«Pidage, Vassili Vitaljevitš. Just neid ma vist nägingi täna.»

Ja Taraškin jutustas kahest mehest, kes köidikul olid soisel kaldal maha tulnud.

Selga noogutas selle peale: «Nii, hii,» tema teräised silmad muutusid pilutaolisteks.

«Lähme, näita mulle suvilat,» ütles ta ja kohendas selja taga rihmal rippuva revolvri kabuuri.

Suvila kiduras kasesalus näis olevat tühi — välistrepp oli pehastunud, luukidega suletud aknad laudadega kinnr löödud. Ärklikorruse aknaklaasid olid purustatud, majanurgad lagunenud vihmaveetorude all olid sammaldunud, akende all kasvas malts.

«Teil on õigus — seal elatakse,» sõnas Selga, olles silmitsenud suvilat puude tagant; sellejärel tegi ta ettevaatlikult ringi ümber hoone. «Täna on siin käidud... Kuid miks,

pagana pihta, pidid nad aknast sisse ronima? Taraškin, lähme, siin on midagi korrast ara.»

Nad lähenesid kiiresti majatrepile. Seal oli näha jalajälgi. Trepist vasakpoolse akna küljes tolknes asja lahtikistud luuk. Aken oli sissepoole avatud. Akna all niiskel liival — jällegi jalajäljed. Ühed jäljed olid suured, kuulusid nähtavasti raskele mehele, teised olid väiksemad, kitsad, .ninad sissepoole.

«Trepil on teise jalatsi jäljed,» ütles Selga.

Ta heitis pilgu aknasse, vilistas tasa ja hõikas:

«Kuulge, onu, teil on aken lahti, vaadake, et midagi ära ei viida.»

Keegi ei vastanud. Poolpimedast toast immitses magusavõitu ebameeldivat lõhna.

Selga hõikas valjemalt, ronis aknalauale, tõmbas revolvri välja ning hüppas pehmelt tuppa. Taraškin ronis talle järele.

Esimene tuba oli tühi, põrandal vedeles purunenud telliskive, krohvipuru ja ajalehetükke. Paokil uks viis kööki. Siin pliidil roostes kummi all, laudadel ja taburettidel seisid priimused, portselantiiglid, klaas- ja metallretordid, purgid ja tsinkkastid. Üks kustuv priimus susises alles.

Selga hüüdis jälle: «Kuulge, onu!» Vangutas pead ja pao-

tas ettevaatlikult ukse poolpimedasse tuppa, kuhu tungisid läbi luugipragude lamedad päikesekiired.

«Seal ta on!» lausus Selga.

Toa teises otsas lamas raudvoodil selili lahtiriietamata mees. Tema käed olid üle pea tagasi heidetud ja voodi pulkade külge kinni seotud. Jalgade ümber oli mähitud nöör. Pintsak ja särk olid rinna köhal lõhki käristatud. Pea oli ebaloomulikult selga heidetud, habe seisis järsult püsti.

«Ahaa, või niimoodi tegid nad temaga,» ütles Selga, silmitsedes mõrvatu rinnanibu all ᵥkuni käepidemeni sissetor-gatud soome pussi. «Piinati... Vaadake...»

«Vassili Vitaljeyitš, see on toosama, kes paadiga tuli. Ta võidi tappa kõige enam poolteist turidi tagasi.»

«Jääge siia, valvake, ärge midagi puutuge, ärge kedagi sisse laske, — kas kuulete, Taraškin?»

Mõni minut hiljem kõneles Selga klubist telefonil:

«Saatke patrullid vaksalitesse... Kontrollida kõiki reisijaid ... Patrullid kõigisse võõrastemajadesse. Kontrollida kõiki, kes jõudsid tagasi kella kuue ja kaheksa vahel hommikul. Agent ja koer minu käsutusse.»

6

Enne jälituskoera kohalejõudmist hakkas Selga suvilat hoolikalt üle vaatama, alustades pööningust.

Kõikjal vedeles prahti, klaasikilde, tapeediräbalaid, roostes konservipurke. Aknaid katsid ämblikuvõrgud, nurkades vohasid hallitus ja seened. Suvila oli nähtavasti maha jäetud juba 1918. aastal. Elamiskõlblikuks osutusid ainult köök ja raudvoodiga tuba. Mitte kusagil jälgegi mugavustest, ei mingisuguseid toidujäätmeid peale tapetu taskust leitud prantssaia ja teevorstijupi.

Siin ei elatud, siin käidi midagi tegemas, mida oli vaja varjata. See oli esimene järeldus, mille Selga läbiotsimise tulemusena tegi. Köögis ringi vaatamine näitas, et siin töötati mingisuguste keemiliste preparaatidega. Kui ta oli uurinud väikesi tuhahunnikuid pliidil kummi all, kus nähtavasti tehti keemilisi katseid, sirvinud mõnda brošüüri, kus mõnda lehekülge oli märgitud lehenurga kokkumurdmisega, tegi ta

teise järelduse: tapetud mees oli tegelnud üksnes kõige tavalisema pürotehnikaga. '

See järeldus ajas Selga ummikusse. Ta otsis veel kord läbi mõrvatu riided — mitte midagi uut ta ei avastanud. Siis lähenes ta küsimusele teisest küljest.

Jalajäljed akna all näitasid, et tapjaid oli kaks, et nad olid tunginud sisse läbi akna, riskides vältimatult kõhata vastupanu, sest mees suvilas pidi tingimata kuulma ärakistava luugi raginat.

See tähendas, et mõrtsukatel oli iga hinna eest vaja kas siis kätte saada midagi erakordselt tähtsat, või surmata meest suvilas.

Edasi: kui oletada, et nad tahtsid teda ainult surmata, siis, esiteks, nad oleksid võinud seda teha lihtsamalt — näiteks varitsenud teda kusagil teel suvilasse, ja teiseks, tapetu asend voodil näitas, et teda piinati, teda ei tapetud kohe. Mõrtsukatel oli tarvis sellelt mehelt midagi teada saada, mida tema ei tahtnud öelda.

Mida nad võisid temalt välja pinnida? Kas raha? On raske oletada, et inimene, kes läheb öösel mahajäetud suvilasse pürotehnikaga tegelema, võtaks kaasa palju raha. õigem oleks arvata, et

mõrvarid tahtsid teada saada mingisugust saladust seoses tapetu öise tegevusega.

Mõtete kulg viis Selga niiviisi köögi uuele uurimisele. Ta nihutas kastid seina äärest eemale ja leidis keldrisse viiva ruudukujulise luugi — suvilates ehitatakse telder sageli otse köögi põranda alla. Taraškin süütas küünlajupi ja heitis kõhuli, valgustades rõsket keldrit, kuhu Selga pehkimalöönud libedat redelit mööda ettevaatlikult ronis.

«Tulge õige küünlaga siia!» hüüdis Selga pimedusest. «Näete, kus tal oli see päris laboratoorium.»

Kelder võttis enda alla kogu suvilaaluse pinna: telliskivist seinte ääres seisid pukkidel mõned planklauad, gaasiballoonid, vähike mootor ja dünamo, klaasvannid, kus tavaliselt tehakse elektrolüüsi, lukksepatööriistad ja kõikjal laudadel — tuhahunnikud ...

«Kas sa näed, millega tema siin tegeles,» ütles Selga mõninga hämmeldusega, silmitsedes keldri seina vastu toetatud jämedaid puuprusse ja plekitahvleid. Nii plekitahvlid kui ka prussid olid paljudest kohtadest läbi puuritud, mõned

[1] Pürotehnika — ilutulestike valmistamise ja kasutamise tehnika.

pooleks lõigatud, läbilõigete ja aukude köhad näisid olevat Icõrvetatud ja sulanud.

Püsti seisvas tammepuust lauas olid need augud millimeetrist väiksema diameetriga, otsekui nõelapisted. Laua keskele oli täkitud suurte tähtedega: «P. P. Garin». Selga pööras laua ümber: tagaküljel olid needsamad tähed tagurpidi — kolmetolline laud oli selle kirjaga mingil arusaamatul viisil läbi põletatud.

«Ptüi sa, kurat,» ütles Selga, «ei, P. P. Garin ei tegelnud siin p.ürotehnikaga.»

«Vassili Vitaljevitš, aga mis see siis on?» küsis Taraškin, näidates umbes poolteise tolli kõrgust ja alt ligi tolli laiust püramiidikest, mis oli kokku pressitud mingisugusest hallist ainest.

«Kust te leidsite?»

«Neid on seal terve kastitäis.»

Selga keerutas püramiidi käes, nuusutas ja pani lauaservale, torkas tema külje sisse süüdatud tiku ja läks keldri kaugemasse nurka. Tikk põles ara, püramiid süttis silmipimestavalt heleda sinkjas-valge leegiga. Ta põles mõned sekundid üle viie minuti, ilma suitsuta, peaaegu lõhnata.

«Ma ei soovita edaspidi sääraseid katseid teha,» lausus Selga, «püramiid oleks võinud osutuda gaasiküünlaks. Siis poleks me keldrist eluga pääsenud. Väga hea, — mida me siis teada saime? Katsume kindlaks teha: esiteks, tapmist ei saadetud korda kättemaksu või röövimise eesmärgil Tei-seks, tegime kindlaks mõrvatu nime, — P. P. Garin. See ongi seni kõik. Te, Taraškin, tahate vastu vaielda, et.võibolla on P. P. Garin see, kes paadil minema sõitis. Ma ei arva seda. Lauale kirjutas nime Garin ise. See on psühholoogiliselt selge. Ütleme, et kui mina oleksin leiutanud mõne säärase tähelepanuväärse riistapuu, siis oleksin ma vaimus-, tusest ilmtingimata kirjutanud oma nime, aga mitte mingil juhul teie oma. Me teame, et mõrvatu töötas laboratooriumis; tähendab, tema ongi leidur, see on — Garin.»

Selga ja Taraškin ronisid keldrist välja, panid suitsud ette, võtsid lävel päikesepaistel istet ja jäid ooiama agenti koeraga.

7

Peapostkontoris sirutas ühest välismaiste telegrammide vastuvõtu luugist sisse lihav punakas käsi ja jäi rippu väriseva telegraafiblanketiga.

Telegrafist vaatas mõne silmapilgu seda kätt ja taipas lõpuks: «Ahaa, viiendat sõrme — «väikest atsi» ei ole,» ja hakkas blanketti lugema.

«Varssavi. Marszatkowska, Semjonovile.. Ülesanne on täidetud poolikult, insener lahkus, ei läinud korda dokumente kätte saada, ootan korraldusi. Staš.»

Telegrafist tõmbas punase joone V a r s s a v i alla. Tõusis püsti ja, varjanud oma kehaga luugi, hakkas läbi võre silmitsema telegrammi saatjat. See oli haiglase, kollakashalli punsunud näoga, suud katvate kollaste sorakil vurrudega massiivse kehaehitusega keskealine mees. Silmad olid tal kadunud tursunud laugude vahele piludesse. Raseeritud[1] pead kattis pruun sametist nokkmüts.

«Milles asi seisab?» küsis ta jämedalt. «Võtke telegramm vastu!»

«Telegramm on šifreeritud,» ütles telegrafist,

«Kuidas nii — šifreeritud? Mis lora te ajate! See on äriline telegramm, te olete kohustatud vastu võtma. Ma näitan tõendit, olen Poola konsulaadi teenistuses, te vastutate vähimagi viivituse eest.»

Neljasõrmne kodanik sai vihaseks ja väristas põski, ta ei rääkinud, vaid haukus, tema käsi aga võbises luugiletil ärevalt edasi.

«Teate mis, kodanik,» ütles talle telegrafist, «kuigi te väidate, nagu oleks teie telegramm äriline, aga mina ütlen, et see on poliitiline ja šifreeritud.»

Telegrafist muigas. Kollane härra kõrgendas vihastudes häält, vahepeal aga oli preili märkamatult võtnud tema telegrammi ja viinud lauale, mille taga Vassili Vitaljevitš Selga vaatas läbi kõiki sel päeval esitatud telegramme.

Heitnud pilgu blanketile: «V a r s s a v i, M a r s z a l k o w s k a», läks Selga vaheseina taha saali, jäi vihase saatja selja taha seisma ja andis telegrafistile märku. Too krimpsutas nina, ütles mõne krõbeda sõna panide poliitika kohta ja hakkas kviitungit kirjutama. Vihane poolakas nohises valjusti ja kriuksutas jalalt jalale tammudes lakk-kingi. Selga silmitses tähelepanelikult tema suuri jalgu. Ta

läks välisuksele ja juhtis peaviipega valvekorraagendi tähelepanu poolakale:

«Jälgida!»

Eilsed otsingud jälituskoeraga viisid kasesalus asuvast suvilast Krestovka jõeni, kus jäljed kadusid: siin olid mõrvarid nähtavasti paati istunud. Eilne päev ei toonud uusi andmeid. Kurjategijad olid tõenäoliselt Leningradis hästi varjatud. Ei andnud midagi ka telegrammide läbivaatamine. Ainult see viimane — Varssavisse Semjonovile — äratas ehk mõningat huvi.

Telegrafist andis poolakale kviitungi, too pistis sõrmed vestitaskusse'peenraha järele. Sel ajal astus kiiresti luugi juurde ilus tumedasilmne kikkhabemega meesf käes blankett, ja oodates, kuni koht vabaneb, vaatas rahuliku pahatahtlikkusega vihase poolaka soliidset kõhtu.

Seejärel nägi Selga, kuidas kikkhabemega mees järsku üleni pinguli tõmbus: ta märkas nelja sõrmega kätt ja vaatas samas poolakale näkku.

Nende silmad kohtusid. Poolakal vajus suu lahti. Tursunud laud avanesid pärani. Ähmastes silmades välgatas õudus. Tema nägu muutus nagu koletislikul kameeleonil tinahalliks.

Ja alles siis taipas Selga — ta tundis ara poolaka ees seisva habemega mehe: see oli Krestovkal kasesalus asuvas suvilas tapetu teisik ...

Poolakas karjatas kähedalt ja tormas uskumatu kiiru-sega välisukse poole. Valvekorraagent, kellele oli antud käsk ainult jälgida teda eemalt, laskis ta takistamatult tänavale ja lipsas talle järele.

Mõrvatu teisik jäi luugi juurde seisma. Tema külmad, tumeda sõõrikesega silmad ei väljendanud midagi peale hämmastuse. Ta kehitas õlgu ja kui poolakas oli kadunud, andis telegrafistile blanketi:

«Pariis, Boulevard Batignolle, nõudmiseni, numbrile 555. Asuge viivitamatult analüüsimisele, kvaliteeti tõsta viiekümne protsendi võrra, mai keskpaiku ootan esimest saadetist. P. P.»

«Telegramm puudutab teaduslikke töid, nendega tegeleb praegu minu sõber, kes on komandeeritud Anorgaanilise Keemia Instituudi poolt Pariisi,» ütles ta telegrafistile. Seejärel tõmbas kiirustamata oma taskust suitsukarbi, põk-

sutas paberossiga mõne korra vastu kärpi ja süütas siis ettevaatlikult.

Šelga ütles talle viisakalt:

«Lubage teiega mõni sõna rääkida.»

Habemik mees heitis talle pilgu, langetas laud ja vastas äärmise lahkusega:

«Palun.»

«Olen kriminaaljälituse agent,» lausus Selga, tõendit avades, «vahest otsiksime kõneluseks

mugavama koha.»

«Kas tahate mind areteerida?»

«Pole mõtteski. Ma tahan teid hoiatada, et poolakas, kes siit välja tormas, kavatseb teid tappa samuti, nagu ta eile tappis Krestovkal insener Garini.»

Habemik jäi viivuks mõttesse. Ta ei kaotanud ei viisakust ega rahu.

«Olge lahked,» sõnas ta, «lähme, mul on veerand tundi vaba aega.»

8

Postkontori lähedal tänaval jooksis Selga juurde valve-korraagent, üleni punane ja laiguline:

«Seltsimees Selga, ta põgenes.»

«Miks te tal minna lasksite?»

«Teda ootas auto, seltsimees Selga.»

«Kus teie mootorratas on?»

«Seal ta vedeleb,» ütles agent, näidates umbes saja sammu kaugusel postkontori uksest olevale mootorrattale, «ta kargas ligi ja torkas noaga kummi läbi. Ma andsin vilet. Tema hüppas autosse ja laskis jalga.»

«Kas märkasite auto numbrit?»

«Ei.»

«Ma teen teie peale ettekande.»

«Kuidas ma siis sain, kui tema number oli sihilikult üleni poriga kokku määritud!»

«Hästi. Minge jaoskonda, kahekümne minuti pärast olen seal.»

Selga jõudis habemikule järele. Mõne aja kõndisid nad vaikides. Pöördusid Ametiühingute bulvarile.

«Te olete tapetuga hämmastavalt sarnane,» lausus Selga.

«Mul on tulnud seda mitmel korral kuulda, mu nimi on Pjankov-Pitkevitš,» vastas habemik meeleldi. «Eilsest õhtu-

lehest ma lugesin Garini tapmisest, bee on Konutav, ma tundsin hästi seda inimest. Oli tubli töömees ja hea keemik. Ma käisin sageli tema laboratooriumis Krestovkal. Ta valmistas ette suurt avastust sõjakeemia alal. On teil mingit kujutlust nõndanimetatud suitsuküünaldest?»

Selga kõõritas tema poole, ei vastanud, vaid küsis:

«Mis te arvate, kas Garini tapmine on seotud Poola huvidega?»

«Ei arva. Tapmise põhjus on palju sügavam. Teated Garini töödest sattusid Ameerika ajakirjandusse. Poola võis olla ainult vaheinstantsiks.»

Bulvaril tegi Selga ettepaneku istet võtta. Ühtegi inimest ei olnud näHa. Selga võttis portfellist väljalõiked vene ja välismaa ajalehtedest, laotas need sülle laiali.

«Te ütlesite, et Garin töötas keemiia alal ja et teated tema kohta sattusid välismaa ajakirjandusse? Siin langevad mõned seigad kokku teie sõnadega, kuid mõnedki asjaolud ei ole mulle päris selged. Näete — lugege:

«... Ameerikas äratavad huvi teated Leningradist ühe vene leiduri tööde kohta. Oletatakse, et terna aparaadil on kõigist seni tuntuist kõige võimsam purustusjõud.»

Pitkevitš luges läbi ja sõnas naeratades: «Imelik lugu, — ei tea . .. Pole kuulnud sellest. Ei, see ei käi Garini kohta.»

Selga ulatas teise väljalõike:

«… Seoses Ameerika laevastiku eelseisvate suurte manöövritega Vaiksel ookeanil tehti sõjaministeeriumile järelepärimine, kas teatakse midagi Nõukogude Venemaal ehitatavatest kolossaaise purustusjõuga aparaatidest.»

Pitkevitš kehitas õlgu: «Lora,» ja võttis Selga käest kol-manda väljalõike:

«.. . Keemiakuningas miljardär Rolling sõitis Euroopasse. Tema sõit on seoses söetõrva ja keedusoola saadusi ümbertöötavate tehaste trusti organiseerimisega. Rolling andis Pariisis intervjuu, väljendades veendumust, et tema kolossaalne keemiakontsern toob rahunemise Vana Maailma maadesse, mida vapustavad revolutsioonilised jõud. Iseäranis agressiivselt kõneles Rolling Nõukogude Venemaast, kus kuulduste järgi tehtavat salapäraseid töid soojusenergia ülekandmiseks suurtele kaugustele.»

[1] Kontsern — väikese käputäie magnaatide poolt juhitav kapi-talistlike ettevõtete suur monopolistlik koondis.

Pitkevitš luges sõnumi tähelepanelikult läbi. Vajus mõtteisse. Ütles siis kulmu kortsutades:

«Jah. On täiesti võimalik, et Garini tapmine on kuidagi seoses selle sõnumiga.»

«Kas olete sportlane?» küsis Selga ootamatult, võttis Pitkevitši käe ja pööras selle peopesa ülespoole. «Mina harrastan kirglikult sporti.»

«Te vaatate, kas aerud pole mu käsi rakku hõõrunud, seltsimees Selga ... Näete, siin on kaks villi, — see näitab, et ma sõuan halvasti ja et ma kaks päeva tagasi tõepoolest aerutasin ligi poolteist tundi järjest, kui ma Garinit Krestovka saarele viisin ... Kas teid rahuldavad need teated?» Selga laskis tema käe lahti ja puhkes naerma: «Te olete tubli poiss, seltsimees Pitkevitš, teiega oleks

huvitav rassida päris tõsiselt kohe.»

«Tõsisest võitlusest ei ütle ma kunagi ära.»

«Öelge, Pitkevitš, kas te seda nelja sõrmega poolakat varem ka tundsite?»

«Te tahate teada, miks ma üllatusin, kui nägin temal neljasõrmelist kätt? Te olete väga tähelepanelik, seltsimees Selga. Jah, ma üllatusin ... veelgi enam — ma kohkusin.»

«Miks?»

«Noh, seda ma juba teile ei ütle.»

Selga näris nahakübemekest huulel. Vaatas tühja bulvari suunas.

Pitkevitš jätkas:

«Tal pole mitte ainult käsi vigastatud, tal on kehal hirmus arm põiki üle rinna. Garin vigastas teda tõhande üheksasaja üheksateistkümnendal aastal. Seda meest hüütakse Staš Tyklinskiks ...»

«Kas siis kadunud Garin,» küsis Selga, «vigastas teda samal meetodil, nagu ta lõikas läbi kolmetollised lauad?»

Pitkevitš pööras kiiresti pea kaasvestleja poole ja nad vaatasid mõne hetke teineteisele silma: üks rahulikult ja läbinähtamatult, teine lõbusalt ja avalalt.

«Kas kavatsete mind ikkagi areteerida, seltsimees Selga?»

«Ei.. . Seda jõuame me alati.»

«Teil on õigus. Ma teari palju. Kuid iseenesestki mõista ei saa te mitte mingisuguste surveabinõudega minult välja usutleda seda, mida mina ei taha avaldada. Kuritöösse mina segatud ei ole, te teate ise. Kas soovite mängu lahtiste kaartidega? Võitluse tingimused: pärast head lööki me kohtume ja vestleme avameelselt. See sarnaneks malepartiiga.

Keelatud võteteks on teineteise surnukslöömine. Muide, kuni me teiega kõnelesime, ähvardas teid surmaoht, ma kinnitan teile seda, ma ei naljata. Kui teie asemel oleks istunud Staš Tyklinski, siis oleksin ma näiteks ringi vaadanud, kas kedagi pole, ja läinud ruttamatult Senati väljakule, teda aga oleks leitud sellelt pingilt lootusetult surnuna, vastikud laigud kehal.. Kuid teie vastu, ma kordan, neid trikke ma kasutama ei hakka. Soovite mängida partiid?»

«Olgu. Olen nõus,» sõnas Selga silmi välgutades. «Esimesena ründan mina, kas nii?»

«Iseenesestki mõista, kui te poleks mind postkontoris tabanud, ei oleks mina muidugi mängu pakkurfud. Mis puutub aga neljasõrmelisse poolakasse, siis luban olla abiks tema otsimisel. Kus ma teda ka ei kohtaks, teatan teile otsekohe telefoni või telegraafi teel.»

«Hästi. Aga nüüd, Pitkevitš, näidake, mis riistapuu see teil on, millega te ähvardate ...»

Pitkevitš noogutas pead ja muigas: «Sündigu teie tahtmine — mäng on lahtiste käärudega,» ja ta tõmbas ettevaatlikult rinnataskust lameda kärbi. Selles oli sõrmejämedune metalltoruke.

«See ongi kõik, tarvitseb ainult ühest otsast pigistada, kui seal sees puruneb klaas.»

Kriminaaljälitusosakonnale lähenedes jäi Selga äkki seisma, nagu oleks ta telegraafiposti vastu põrganud: «Ohoo!» ohkis ta. «Tohoo hullu!» ja trampis vihaselt jalga vastu maad: «Küll on osav sell, küll on ikka näitleja!»

Selga oli tõepoolest rumalasti ninapidi veetud. Ta oli seisnud kähe sammu kaugusel mõrvarist (selles polnud nüüd mingit kahtlust) ega võtnud teda kinni. Ta oli rääkinud inimesega, kes nähtavasti tundis kõiki mõrva juurde juhtivaid niite, ja too sai hakkama sellega, et ei öelnud õieti mitte midagi asjasse puutuvat. Sellel Pjankov-Pitke-vitšil oli mingi saladus ... Selga taipas äkki — just riikliku, ülemaailmse tähtsusega oli see saladus ..'. Ta hoidis juba Pjankov-Pitkevitšit sabast — «libises käest, see neetu, vedas alt!»

19

Selga tormas kolmandale korrusele oma osakonda. Laual lebas ajalehepaberisse mähitud pakk. Sügavas aknaorvas istus rahulik paks mehike, jalas veesaapad. Nokkmütsi kõhul hoides tegi ta Seigale kummarduse.

«Babitšev, majavalitseja,» ütles ta, tugevat puskarilehka levitades, «Puškarskaja tänavalt maja number kakskümmend neli, korteriühistu.»

«Kas teie tõite paki?»

«Mina jah. Korterist number kolmteist. .. See pole peahoones, vaid juurdeehituses. Üürnik on. meil teist päeva kadunud. Täna kutsusime miilitsa, murdsime ukse lahti, koostasime akti seaduslikus korras,» majavalitseja kattis käega suu, Ja põsed läksid-punaseks, silrflad pisut pungi ja tõmbusid niiskeks, puskarilehk täitis toa,' «nii et selle paki ma leidsin lisaks veel ahjust.»

«Kadunud üürniku nimi?»

«Saveljev Ivan Aleksejevita.»

Selga avas paki. Seal olid Pjankov-Pitkevitši foto, kamm, käärid ja pudelike tumedat vedelikku, juuksevärvi.

«Millega Saveljev tegeles?»

«Teaduslikul alal. Kui meil lõhkes allavoolutoru, pöördus komitee tema poole ... Ta ütles, et oleks heameelega valmis meid aitama, kuid ta on keemik.»

«Kas ta oli tihti öösiti kodust ara?»

«Öösiti? Ei olnud. Polnud märgata.» Majavalitseja kattis jälle suu kinni. «Enne valget oli ta küll ikka läinud, see on õige. Kuid nii, et öösiti, — polnud märgata, ka joobnuna ei nähtud teda.»

«Kas tuttavad käisid tema pool?»

«Ei olnud märgata.»

Selga helistas Petrogradi linnaosa miilitsaos.akonda. Selgus, et Puškarskajal maja number kakskümmend neli juurdeehituses elas tõepoolest Saveljev Ivan Aleksejevitš, kolmkümmend kuus aastat vana, keemiainsener. Asus Puš-karskajale elama veebruaris isikut tõendava dokumendiga, mille oli välja andnud Tambovi miilitsaorgan.

Selga saatis Tambovisse telegraafilise järelepärimise ja sõitis autol koos majavalitsejaga Fontankale, kus kriminaaljuurdluse osakonna jääkeldris lamas Krestovkal tapetud mehe laip. Majavalitseja tundis temas otsekohe ara üürilise kolmeteistkümnendast numbrist.

10

Umbes samal ajal sõitis see, kes nimetas end Pjankov-Pitkevitšiks, ülestõstetud kummiga voprimehetroskal Petrogradi linnaosa ühele hoonestamata alale, õiendas arve ja hakkas kõnniteed mööda piki seda maa-ala edasi minema. Ta avas plangus oleva jalgvärava, läks üle hoovi ja siis kitsukest tagatreppi mööda üles viiendale korrusele. Kähe võtmega keeras ta ukse lukust lahti, riputas tühjas esikus palitu ja kaabu ainsale naelale, astus tuppa, kus neli akent olid poolest,saadik üle lubjatud, istus läbikulunud diivanile ja kattis näo kätega.

Olles siin, üksildases toas, mis oli täis- raamaturiiuleid ja füüsikaseadmeid, võis ta lõpuks järele anda hirmsale erutusele, peaaegu meeleheitele, mis teda vapustas eilsest päevast peale.

Tema käed, mis surusid nägu, värisesid. Ta mõistis, et surmaoht ei ole möödas. Ta oli sisse.piiratud. Ainult mõningad vähesed võimalused kujunesid tema käsuks, üheksakümmend üheksa sajast olid vastu. «Kui ettevaatamatult, oh, kui ettevaatamatult!» sosistas ta.

Tahtepingutusega sai ta viimaks oma erutusest jagu, tõukas rusikaga määrdunud patja, heitis selili ja sulges silmad.

Tema hirmsast pingest ülekoormatud aju puhkas. Mõned minutid täielikku liikumatust värskendasid teda. Ta$_{t}$-tõusis püsti, valas klaasi madeirat ja jõi ühe sõõmuga .ara. Kui kuum juga valgus üle keha laiali, hakkas ta toas kõndima, otsides metoodilise järjekindlusega neid väheseid pääsemisvõimalusi.

Ettevaatlikult painutas ta põrandaliistu juurest eemale lahtitulnud tapeediserva, tõmbas selle tagant välja jooniste lehed ja keeras need torusse. Võttis riiulitelt mõned raamatud ja pakkis kõik selle koos jooniste ning füüsikaaparaatide osadega kohvrisse. Alatasa kuulatades viis ta kohvri alla keldrisse ja peitis selle seal ühte pimedasse puukuuri prügihunnikusse. Läks uuesti üles oma tuppa, Võttis kirju-tuslaua sahtlist revolvri, vaatas üle ja pistis tagumisse püksitaskusse.

Kell oli kolmveerand viis. Ta heitis uuesti pikali ja suitsetas ühe paberossi teise järel, suitsuotsi nurka pildudes. «Muidugi ei leidnud nad!» peaaegu karjatas ta, hüppas diivanilt jalule ja hakkas jälle toas nurgast nurka tormama.

21

Õhtuhämaruses tõmbas ta rohmakad säärsaapad jalga, ajas purjeriidest mantli selga ja lahkus majast.

11

Südaöösi kutsuti kuueteistkümnenda miilitsajaoskonna korrapidaja telefonile. Kärsitu hääl ütles talle kõrva:

«Krestovkale, suvilasse, kus üleeile pandi toime mõrv, saata viivitamatult mülitsasalk . ..»

Hääl katkes. Korrapidaja pomises telefonitorusse sõimusõna. Võttis ühenduse kontroll-lauaga. Selgus, et helistati Sõudespordikoolist. Helistas Sõudespordikooli. Seal helises telefon kaua, lõpuks lausus unine hääl:

«Mida soovite?»

«Kas teilt helistati?»

«Helistati jah,» vastas hääl haigutades.

«Kes helistas? ... Kas nägite?»

«Ei, meil on elekter rikkis. Öeldi, et seltsimees Selga korraldusel.»

Pool tundi hiljem hüppasid neli militsionääri mahajäetud suvila juures Krestovkal veoautolt maha. Kustuv ehakuma punas sumedalt kaskede taga. Vaikuses oli kuulda nõrku oigeid. Lambanahkses kasukas mees lamas tagatrepi lähedal silmili maas. Ta pöörati ümber — osutus valvuriks. Tema kõrval vedeles kloroformiga läbiimmutatud vatitropp.

Tagauks oli pärani lahti. Lukk eest ara kistud. Kui militsionäärid suvilasse tungisid, hüüdis keldrist kellegi summutatud hääl:

«Luuk, kangutage luuk köögis lahti, seltsimehed ...»

Kööki, seina aarde oli kuhjatud üksteise otsa laudu, kaste ja raskeid kotte. Need loobiti laiali ja luuk tõsteti üles.

Keldrist kargas välja Selga, üleni ämblikuvõrkudes, tolmune, silmad metsistunud.

«Kähku siia!» hüüdis ta ja kadus ukse taha. «Andke valgust, rutem!»

Taskulampide valgusel nähti (raudvoodiga) toas põrandal kaht tühjaks lastud revolvrit, pruuni sametmütsi ja vastikuid kibeda lõhnaga oksejälgi.

«Ettevaatlikumalt!» hüüdis Selga. «Ärge hingake, minge ara, see on surm!»

Taandudes ja militsionääre ukse poole surudes vahtis ta õudusega, jälkustundega põrandal vedelevat inimese sõrme suurust metalltorukest.

12

Nagu kõik suurekaliibrilised ärimehed võttis keemia-kuningas Rolling äriasjus vastu selleks spetsiaalselt üüritud ruumis, office'is, kus tema sekretär filtreeris jutulesoovijaid, tehes kindlaks nende tähtsuse astme, luges nende mõtteid ja vastas ülima viisakusega kõikidele küsimustele. Stenografist muutis inimsõnade kristallideks .Rollingi ideed, mis (kui võtta nende aritmeetiline keskmine aasta jooksul ja korrutada rahalise ekvivalendiga) maksid umbkaudu: viiskümmend tuhat dollarit anorgaanilise keemia kuninga iga sekundipikkune ideelõik. Nelja masinakirjutaja mandlikujulised küüned lendlesid lakkamatult nelja «Under-
wood'i» klahvidel. Alati kerkis jooksupoiss otsemaid pärast väljakutset Rollingi silme ette nagu tema tahte tihenenud mateeria.

Rollingi office Malesherbes'i bulvaril oli sünge ja soliidne ruum. Tumeda damastiga ' tapetseeritud seinad, tumedad bobrikud [2] põrandal, tume nahkmööbel. Klaasiga kaetud

[1] D a m a s t — raske mustriline siidkangas, mida käsutatakse seinte tapetseerimiseks.
[2] B o b r i k — siin: väga paks püstkarvaga vaip.

tumedatel laudadel lebasid reklaamide kogud, juhtnahka köidetud käsiraamatud, keemiatehaste prospektid. Mõned lahinguväljadelt toodud roostes gaasimürsud ja pommi-pilduja kaunistasid kaminat'.

Kõrgete, tumedast pähklipuust uste taga kabinetis, diagrammide, kartogrammide ja fotode keskel istus keemia-kuningas Rolling. Filtrist läbipääsenud jutulesoovijad astusid bobrikvaipa mööda käratult vastuvõtutuppa, istusid nahktoolidele ja vaatasid ärevusega pähklipuust ust. Seal, ukse taga, oli kuninga kabinetis juba isegi õhk uskumatult hinnaline, sest sellest tungisid läbi mõtted, mis maksid viiskümmend tuhat dollarit sekundis.

Missugune inimlik süda oleks küll jäänud rahulikuks, kui vastuvõtutoa pühalikus vaikuses hakkab äkki liikuma pähklipuust ukse massiivne, kera hoidva käpa kujuline pronksist link ja ilmub nähtavale tumehallis kuues, kogu maailmale tuntud põskhabemega, talumatult ebasõbralik väike mees, peaaegu üliinimene, kelle kollakalt haiglane nägu meenutab kogu maailmale tuntud toodete marki: nelja musta triibuga kollast ringi. .. Ust paotades puuris kuningas oma pilgu külastajasse ja ütles tugeva ameerika aktsendiga: «Palun.»

13

Sekretär küsis (ülima viisakusega), hoides kuldpliiatsit kähe sõrme vahel:

«Vabandage, teie nimi?»

«Kindral Subbotin, venelane . . . emigrant.».

Vastaja kergitas vihaselt õlgu ja tõmbas kokkukäkerda-tud taskurätiga üle hallide vurrude.

Sekretär, kes naeratas nii, nagu puudutaks jutt kõige meeldivamaid ja sõbralikumaid asju, laskis pliiatsil käia üle märkmikulehe ja küsis juba täiesti ettevaatlikult: - «Missugune eesmärk, härra Subbotin, on teie kavatsetaval kõnelusel mister Rollingiga?»

«Erakordne, väga oluline.»

«Võib-olla, ma katsun seda lühidalt sõnastada mister Rollingile esitamiseks.»

«Teate, eesmärk on niiöelda lihtne, plaan ... Vastastikune käsu …»

«Plaan, mis puudutab keemiavõitlust bolševikega, saan ma õigesti aru?» küsis sekretär.

«Täiesti õige. .. Ma kavatsen esitada mister Rollingile.»

«Ma kardan,» katkestas teda sekretär võluva viisakusega ja tema meeldiv nägu kujutas isegi kannatust, «ma kardan, et mister Rolling on selletaoliste plaanidega pisut üle koormatud. Möödunud nädalast peale on meile sissetulnud ainuüksi venelastelt sada kakskümmend neli bolševike vastu suunatud keemiasõja ettepanekut. Meil on portfellis Har-kovi', Moskva ja Petrogradi üheaegse õhu- ja keemiarün-naku suurepärane dispositsioon '. Dispositsiooni autor asetab jõud teravmeelselt puhverriikide [2] platsdarmidele, väga, väga huvitavalt. .Autor annab isegi täpse eelarve: kuus tuhat kaheksasada viiskümmend tonni -sinepigaasi[3] -nende pealinnade elanike täielikuks hävitamiseks.»

Kindral Subbotin, kellel veri tõusis pähe ja nägu üleni punaseks läks, segas vahele:

«Milles siis asi seisab, mister, kuidas te nimi nüüd oligi! Minu plaan pole halvem, kuid seegi on suurepärane plaan. Tuleb tegutseda! Sõnadelt tegudele üle minna . . . Mille taga siis asi seisab?»

«Kallis kindral, asi seisab ainult selle taga, et mister Rolling ei näe esialgu oma kulutustele ekvivalenti.»

«Missugust ekvivalenti?»

«Heita lennukitelt alla kuus tuhat kaheksasada viiskümmend tonni sinepigaasi ei tee mister Rollingile raskusi, kuid selleks on vaja teha mõningaid kulutusi. Sõda maksab raha, kas pole tõsi? Esitatavates plaanides näeb mister Rolling seni ainult kulusid. Kuid bolševike vastu suunatud diversioonide pealt saadavat ekvivalenti, see tähendab tulu, ei ole kahjuks ara näidatud.»

«Selge nagu päevavalgus .. . tulud, kolossaalsed tulud igaühele, kes annab Venemaale tagasi seaduslikud valitsejad, seadusliku, normaalse korra, — kullamäed säärasele inimesele!» Kindral suunas-kulmude alt nagu kotkas oma

[1] D i s p o s i t s i o o n (lad. «asetus») — vägede asetus- ja liikumis-plaan lahingu pidamiseks, mille koostab väejuht enne lahingut.

[2] P u h v e r r i i k — tavaliselt territooriumi poolest väike ja sõjalises ning poliitilises suhtes nõrk

riik, mis asub suurte riikide territooriumide vahel.

[3] S i n e p i g a a s — sama, mis ipriit, tähtsamaid sõjagaase, tekitab raskestiparanevaid haavandeid. Tõlk.

pilgu sekretärile. «Ahaa! Tähendab, ka ekvivalent tuleb ära näidata?»

«Täpselt, varustades arvudega: vasakule — passiva, paremale — aktiva, selle alla joon ja plussmärgiga saldo, mis võib äratada mister Rollingi huvi.»

«Ahaa!» kindral hakkas nohisema, pani tolmuse kaabu pähe ja astus kindlal sammul ukse poole.

14

Kindral ei jõudnud veel väljuda, kui välisukselt kostis jooksupoisi protesteeriv hääl, seejärel avaldas teine hääl soovi, et sarvikud sööksid poisi, ja sekretäri ette ilmus Semjonov, palitu eest lahti, käes kaabu ja kepp, suunurgas näritud sigar.

«Tere hommikust, sõber,» ütles ta rutakalt sekretärile ja viskas kaabu ning kepi lauale, «lubage mind õige kuninga juurde väljaspool järjekorda.»

Sekretäri kuldpliiatsike jäi õhku peatuma.

«Kuid mister Rollingil on täna eriti palju tegemist.»

«Ah jätke, see on tühi jutt, kallis sõber... Mul ootab autos mees, kes asja alles saabus Varssavist... Öelge Rollingile, et me tuleme Garini asjas.»

Sekretäri kulmud kerkisid ja ta kadus pähklipuust ukse taha. Hetk hiljem pistis ta pea ukse vahelt välja. «Härra Semjonov, teid palutakse,» vilistas ta õrna sosinaga ja surus ise ukse käepidemele, mis sarnanes kera hoidva käpaga.

Semjonov ilmus keemiakuninga palge ette. Semjonov ei ilmutanud sealjuures erilist ärevust esiteks sellepärast, et ta oli loomu poolest kaabakas, teiseks sellepärast, et sel momendil oli kuningal teda rohkem vaja kui temal kuningat. Rolling puuris ta oma roheliste silmade pilguga läbi. Semjonov, keda ei pannud seegi kohmetama, võttis tema vastas teisel pool lauda istet. Rolling küsis:

«Noh?»

«Asi on korras.»

«Joonised?»

«Teate, mister Rolling, siin juhtus väike arusaamatus ...»

«Ma küsin, kus on joonised? Ma ei näe neid,» käratas Rolling raevukalt ja lõi peopesaga kergelt vas,tu lauda. .

«Kuulge, Rolling, me leppisime kokku, et ma muretsen teile mitte ainult joonised, vaid ka aparaadi... Olen teinud kolossaalselt palju ... Leidsin mehed ... Saatsin nad Petrogradi. Nad tungisid Garini laboratooriumi. Nad nägid aparaadi tööd ... Kuid siis, kurat seda teab, juhtus midagi. . . Esiteks, Garineid oli kaks.»

«Seda ma oletasin algusest peale,» sõnas Rolling põlglikult.

«Üht õnnestus meil ära koristada.»

«Kas te tapsite ta?»

«Kui soovite — midagi selletaolist jah. Igal juhul — ta suri. Teil ei tarvitse selle üle muret tunda: Mkvideerimine toimus Petrogradjs, ise on ta Nõukogude alam, — tühiasi. . . Kuid siis ilmus lagedale tema teisik... Meil tuli teha kohutavaid jõupingutusi. . . »

«Ühesõnaga,» segas Rolling vahele, «teisik või Garin ise on elus ja ei jooniseid ega aparaate te mulle ei toonud, vaatamata minu poolt kulutatud rahale.»

«Soovite, ma kutsun,«autos istub Staš Tyklinski, kes võttis osa sellest loost, tema jutustab teile üksikasjaliselt.»

«Ma ei taha näha mitte mingisugust Tyklinskit, mulle on vaja jooniseid ja aparaati... Mind paneb imestama teie julgus — tulla tühjade kätega ...»

Hoolimata nende sõnade jäisusest, vaatamata sellele, et Rolling, lõpetanud kõneluse, heitis Semjonovile hävitava pilgu, olles kindel, et nurjatu vene emigrant muutub tuhaks ja kaob jäljetult, pistis Semjonov kohmetust tundmata näritud sigariotsa suhu ja sõnas südilt:

«Te ei taha näha Tyklinskit, polegi tarvis, — see pakub vähe lõbu. Kuid sedapuhku on lugu järgmine: mulle, Rolling, on vaja raha — umbes kakskümmend tuhat franki. Kas annate tšeki või sularahas?»

Kõigi oma suurte kogemuste ja inimesetundmise juures nägi Rolling esimest korda elus säärast jultunud isikut. Rollingi lihavale ninale tekkisid isegi midagi higipiiskade taolist — nii suure pingutusega pidi ta end vaos hoidma, et mitte virutada tindipotiga vastu Semjonovi tedretähnilist larhvi... (Ja kui palju kallihinnalisi sekundeid läks kaduma selle näruse kõneluse aja1!) Saanud enesevalitsemise tagasi, sirutas ta käe kella järele.

Semjonov, kes pidas silmas tema kätt, ütles:

«Asi seisab selles, kallis mister Rolling, et insener Garin on praegu Pariisis.»

15

Rolling hüppas püsti, ta sõõrmed paisusid puhevile, kulmude vahel tursus üles soon. Ta tõttas ukse juurde ja kee-ras selle lukku, seejärel lähenes Semjonovile, võttis kinni tooli seljatoest, teise käega klammerdus laua servasse ja kummardus tema näo lähedale: «Te valetate!»

«Või veel, hakkan ma valetama ... Asi oli nii: Staš Tyklinski kohtas seda teisikut Petrogradis

postkontoris, kui too parajasti telegrammi ara andis, ja märkas aadressi: Pariis, Boulevard Batignolle... Eile saabas Tyklinski Varssavist ja me kulutasime otsekohe Batigno<le'i bulvarile ning põrkasime kohvikus silm silma vastu Gariniga või tema teisikuga, kurat nende vahel vahet teeb.»

Rollingi pilk libises üle Semjonovi tedretähnilise näo. Siis ajas ta end sirgu ja tema kopsudest paiskus välja läppunud hingeõhk:

«Te saate vägagi hästi aju, et me pole Nõukogude Venemaal, vaid Pariisis. Kui te saadate korda kuriteo, ei hakka mina teid giljotiini alt päästma. Kui te aga teete katset mind petta, ma lömastan teid.»

Ta läks oma kohale tagasi ja lõi vastikustundega tšeki-raamatu lahti: «Kahtkümmend tuhat ma ei anna, teile jätkub viiestki. . .» kirjutas tšeki välja, tõukas selle küünega lauda mööda Semjonovi ette ja toetas siis -- kõige enam üheks sekundiks — küünarnukid lauale ning surus näo peopesade vahele.

16

Kus Zoja Monrose ei saanud mitte juhuse tahtel keemia-kuninga sõbratariks. Viis aastat tagasi (üheksateistkümnendal aastal) põgenes Zoja Petrogradist Pariisi, kus sai laialt tuntuks kui kõige kaunim ja targem naine artistide-boheemlaste ringkondades. Ta esines filmides, tantsis ja laulis bulvariteatrites ning laostas südamerahuga puupaljaks välismaalasi, kes kippusid noil aastail Pariisi sõjaaegsest ja sõjajärgsest kergest teenistusest pungil rahakottidega.

Zoja oli moodne naine. Keset meelelahutusi leidis ta aega tähelepanelikult jälgida poliitikat.

Saanud teada kuulsa Rollingi oletatavast reisist Euroopasse, sõitis ta otsekohe New Yorki. Seal kohapeal ostis ta ara suure ajalehe reporteri ja ajakirjanduses ilmusid sõnumid, mis teatasid, et New Yorki on saabunud Euroopa kõige targem ja kõige kaunim naine, kes baleriini elukutse kõrval on tõsiselt huvitatud kõige moodsamast teadusest — keemiast,-ja et ta kannab banaalsete briljantide asemel helendava gaasiga täidetud kristallkuulikestest kaelakeed. Need kuulikesed avaldasid mõju ameeriklaste kujutlusvõimele.

Kui Rolling alustas reisi Euroopasse, nägi ta ilusal päikesepaistelisel hommikul ülemisel tekil tenniseväljakul Zoja Monrose'i, kes treeneriga tennist mängis. Rolling silmitses, kulm kortsus, kaua seda naist, kellest alles äsja olid pasundanud kõik ajalehed, ja naine hakkas talle meeldima. Samal õhtul, istudes pärast õhtusööki baaris, tegi ta Zojale ettepaneku saada tema sõbratariks. Jäist jooki läbi õlekõrre imedes vastas Zoja:

«Tänan. Võtan vastu. Te ei pettu. Te tegite õnnestunud valiku. Naiste pudi-padi huvitab mind vähe. .. Ärge unustage — ma olen üle danud revolutsiooni, mul oli plekiline soetõbi, ma võitlesin punaste vastu . .. Ma olen auahne. Te olete suur inimene. Mul on usku teisse. Te peate võitma. . .

Ma tahan olla teie isiklik sekretär.»

Rolling niheles kõrgel toolil, tema suu virildus kergeks muigeks, mis väljendas lõbususe ülimat astet.

«Te olete hullumeelne,» ütles ta. «Minu isiklikuks,sekretäriks püüavad saada neli endist kuningat ja mit'ü suurvürsti vene dünastiast... Ent kurat võtaks, te meeldite mulle…»

Nõnda algas nende ühendus ja Rolling ei eksinud sõbratari valikus.

Pariisis hakkas ta pidama läbirääkimisi keemiatehaste trustimise' asjus. Ameerika mahutas suuri kapitale Vana Maailma tööstusesse. Rollingi agendid ostsid ettevaatlikult kokku aktsiaid. Pariisis nimetati teda «ameerika pühvliks». Ta näis tõepoolest hiiglasena Euroopa töösturite hulgas. Ta murdis rinnaga läbi. Tema vaateväli oli kitsuke. Ta nägi enda ees üht eesmärki: koondada ühe inimese (tema enda) kätte maailma keemiatööstus.

' T r u s t i m i n e — tööstusettevõtete niisugune ühendamine, mille puhul ettevõtted trusti astudes kaotavad oma majandusliku ja finantsilise iseseisvuse.

Zoja Monrose õppis kiiresti tundma tema iseloomu ja tema võitlusvõtteid. Ta taipas, milles seisis Rollingi jõuti ja tema nõrkus. Rplling orienteerus halvasti poliitikas ja kõneles mõnikord rumalusi revolutsioonist ja bolševikest. Zoja Monrose ümbritses teda märkamatult vajalike ja kasu-like inimestega. Viis ta kokku ajakirjanike maailmaga ja juhtis kõnelusi. Ta ostis ara väikseid kroonikatoimeta-jaid, kelle pejale Rolling ei pööranud tähelepanu, kuid nemad osutasid talle rohkem teeneid kui soliidsed ajakirjanikud, sest nad tungisid nagu moskiitod elu kõikidesse piludesse.

Kui Zoja Monrose «korraldas» parlamendis parempoolse deputaadi väikese kõne «tiheda kontakti loomise vajadusest Ameerika tööstusega Prantsuse keemiakaitse tõhustamiseks», surus Rolling esimest korda nagu mees mehel, sõbralikult raputades, tema kätt:

«Väga hea, ma võtan teid sekretäriks palgaga kakskümmend seitse dollarit nädalas.»

Rolling jäi uskuma Zoja Monrose'i kasulikkusesse ja muutus temaga ärimehelikult, see tähendab lõplikult avameelseks.

17

Zoja Monrose pidas sidet mõningate vene emigrantidega. Neist üks, Semjonov, oli tal alalisel palgal...Ta oli sõja ajal hariduse saanud keemiainsener, seejärel praporštšik', siis valgekaardi ohvitser ja tegeles emigratsioonis väikeste komisjonidega.

Zoja Monrose'i juures juhatas ta vastuluuret. Ta tõi Zojale Nõukogude ajakirju ja ajalehti, andis talle edasi teateid, keelepeksu ja kuuldusi. Ta oli kohusetruu, toimekas ega põlanud midagi.

Kord näitas Zoja Monrose Rollingile väljalõiget Tallinna i ajalehest, kus teatati Petrogradis ehitatavast suure purustusjõuga aparaadist. Rolling pahvatas naerma:

«Lori, keegi ei löö kartma ... Teil on liiga elav kujutlusvõime. Bolševikud ei suuda mitte midagi ehitada.»

Siis kutsus Zoja Semjonovi einele ja see jutustas antud sõnumi kohta kummalise loo:

[1] P r a p o r š t š i k — lipnik. Tõlk.

«... Üheksateistkümnendal aastal, veidi aega enne minu põgenemist, kohtasin ma Petrogradis tänaval tuttavat poolakat Staš Tyklinskit, kellega ma koos lõpetasin tehnoloogilise instituudi. Kott oli tal seljas, jalad mähitud vaibatükkidesse, palitul kriidiga kirjutatud numbrid — järjekordade jäljed. Ühe sõnaga, kõik nagu pidigi olema. Kuid-nägu oli tal elevil. Pilgutas silma. Milles, asi seisab? «Ma sattusin,» ütles ta, «niisugusele kullasoonele, et oi-oi-oi! — miljonid! Mis ma nüüd räägin — sajad miljonid (muidugi kullas!).» Iseenesestki mõista käisin talfe peale, et jutustagu. Tema ainult naeris. Sellega meie jutt tookord lõppeski. Paar nädalat hiljem käisin ma Vassili saarel, kus elas Tyklinski. Mulle tuli meelde tema kullasoon ja ma mõtlesin, et küsin õige miljonärilt pool naela suhkrut. Astusin sisse. Tyklinski lamas, olles peaaegu suremas, käsi ja rind sidemeis.

«Kes sind küll nii läbi kolkis?»

«Oota,» vastas ta, «kui püha neitsi aitab ja ma terveks saan, tapan ta.»

«Kelle?»

«Garini.»

Ja ta jutustas, tõsi küll katkendlikult ja uduselt, soovimata üksikasju avaldada, sellest, kuidas tema vana tuttav, insener Garin, oli talle teinud ettepaneku valmistada söeküünlaid mingi erakordse purustusjõuga aparaadi jaoks. Et Tyklinskis huvi äratada, lubas ta temale tulude pealt teatud protsendi. Ta lootis pärast katsetuste lõpuleviimist valmis aparaadiga Rootsi putkata, võtta seal patent ja hakata ise aparaati kasutama.

Tyklinski asus innukalt söeküünlaid valmistama. Ülesanne oli selline, et nende minimaalse suuruse juures eralduks võimalikult suurem hulk soojust. Aparaadi konstrukt-siooni pidas Garin saladuses, ta ütles, et selle põhimõte on uskumatult lihtne ja sellepärast paljastab vähimgi vihje saladuse. Tyklinski varustas teda küünaldega, ent mitte korrakski ei saanud ta Garinit nii kaugele, et see oleks talle aparaati näidanud.

Säärane umbusaldus ajas Tyklinskit vihale. Mad tülitsesid sageli. Kord luuras ta Garinit selle köhani, kus viimane katseid sooritas, — poollagunenud majas Petrogradi linnaosa ühel kõrvalisel tänaval. Tyklinski hiilis Garini kannul sinna ja kolas kaua mööda mingisuguseid treppe ja sisse-löödud akendega tühje tube, kuni lõpuks kuulis keldris

tugevat, otsekui väljapurskuvast aurujoast tekitatud sisinat ja haistis põlevate söeküünalde tuttavat lõhna.

Ta ronis ettevaatlikult keldrisse, kuid kõmistas purunenud telliskivide otsa, kukkus, tegi müra ja nägi umbes kolmekümne sammu kaugusel endast, võlvi taga, tattnina-lambi valgusel Garini raevust moonutatud nägu. «Kes, kes siin on?» hüüatas Garin metsikult ja samal ajal hüppas seinalt silmipimestav kiir, mitte jämedam kui sukavarras, ning lõikas põiki üle Tyklinski rinna ja käe.

Tyklinski tuli meelemärkusele köidikul, kaua hüüdis ta appi ja nõretades verest ronis käpuli keldrist välja. Möödaminejad korjasid ta üles ja toimetasid käsikärul koju. Kui ta terveks sai, algas sõda Poolaga ning tal tuli Petrogradist jalga lasta.»

See jutustus avaldas Zoja Monrose'ile erakordset muljet. Rolling muigas umbusklikult: tema uskus ainult lämmatavate gaaside jõusse. Soomuslaevad, kindlused, kahurid, kohmakad armeed —. kõik need olid tema arvates barbaarsuse igandeiks. Lennukid ja keemia — need olid ainsad vägevad sõjariistad. Aga mingisugused aparaadid, Petrogradist — jamps ja veel kord jamps!

Ent Zoja Monrose ei rahunenud. Ta saatis Semjonovi Soome, et sealt hankida täpseid teateid Garini kohta. Semjonovi poolt palgatud valgekaardi ohvitser läks suuskadel üle Vene piiri, leidis Petrogradis Garini, rääkis temaga ja tegi talle isegi ettepaneku töötada koos. Garin käitus väga ettevaatlikult. Talle oli nähtavasti teada, et teda välismaalt jälgitakse. Oma aparaadist rääkis ta selles mõttes, et seda, kes saab selle aparaadi oma valdusse, ootab muinasjutuline vägevus. Katsed aparaadi mudeliga andsid hiilgavaid tulemusi. Ta ootas ainult püramiidküünalde viimistlustööde lõpuleviimist.

18

Varakevadisel vihmasel pühapäevaõhtul peegeldusid akende ja lugematute laternate tuled Pariisi tänavate asfaldil.

Otsekui musti kanaleid mööda kihutasid otsatu hulga tulede all märjad autod, jooksid, põrkasid kokku ja keerlesid läbiligunenud vihmavarjud. Vihmasomp oli küllastunud

bulvarite läppunud rõskusest, köögiviljapoodide, bensiini-suitsu ja parfüümi lõhnadest.

Vihmavesi nirises alla mööda grafiitkatuseid, mööda palkonivõresid, mööda kohvikute kõhale üleslöödud suuri triibulisi päikesekatteid. Häguselt süttisid, keerlesid ja sirasid udus kõikvõimalike lõbustuste tulireklaamid.

Väikesed inimesed — poesellid ja müüjanflad, ametnikud ja teenistujad — lahutasid sel päeval oma meelt, kuidas kellelgi võimalik. Tähtsad, soliidsed inimesed, ärimehed-istusid kõdus kärnina ees. Pühapäev oli pööbli päev, mis oli talle antud järamiseks.

Zoja Monrose istus, jalad enda all, laial diivanil keset arvukaid patju. Ta suitsetas ja vaatas kaminatulle. Rolling, frakk seljas, jalad järil, oli võtnud aset suures tugitoolis. Ka tema suitsetas ja vaatas sütele.

Tema kaminatulest valgustatud nägu näis hõõguvpunasena, — maailma käskija lihav nina, habemesse kasvanud põsed ja poolavatud laugudega kergelt põletikulised silmad. Ta andus mõnusale igavustundele, mis oli kord nädalas vajalik, et anda ajule ja närvidele puhkust.

Zoja Monrose sirutas enda ette välja ilusad paljad käsivarred ja lausus:

«Rolling, lõunast on juba kaks tundi möödas.»

«Jah,» vastas mees, «mina arvan samuti nagu teiegi, et seedeprotsess on lõppenud.»

Zoja Monrose'i selged, peaaegu unistavad silmad li-bi-sesid üle tema näo. Tasa ja tõsise häälega nimetas ta Rollingit eesnime pidi. Mees vastas, ilma et ta oleks end oma soojas tugitoolis liigutanud:

«Jah, ma kuulan teid, mu maimuke.»

Luba rääkimiseks oli antud. Zoja Monrose istus diivani-servale ja võttis kätega põlve ümbert kinni.

«Öelge, Rolling, kas keemiatehaseid ähvardab suur plahvatamisoht?»

«Oo jaa! Neljas derivaat kivisöest — trotüül — on erakordselt võimas lõhkeaine. Kaheksas derivaat söest on pik-riinhape, sellega täidetakse merekahurite soomustläbivad mürsud. Kuid on olemas veelgi tugevam aine — see on tetrüül.»

«Ja mis see siis on, Rolling?»

«Ikka seesama kivisüsi. Bensool (C_6H_6), segatuna kaheksakümnekraadises temperatuuris lämmastikhappega (HNO_3), annab nitrobensooli. Nitrobensooli valemiks on

$C_6H_5NO_2$. Kui me asendame selles kaks osa hapnikku O_2 kahe osa vesinikuga H;>, see tähendab, kui me aeglaselt segame nitrobensooli kaheksakümnekraadises temperatuuris malmipuru ja vähese hulga soolhappega, siis saame aniliini ($C_6H_5NH_2$). Aniliin, segatuna viiekümneatmosfäärise surve all puupiiritusega, annab dimetüü'aniliini. Seejärel kaevame hiiglasuure augu, ümbritseme selle muldvalliga, keskele ehitame kuuri ja viime seal läbi dimetüülaniliini reaktsiooni lämmastik-happega. Termomeetreid jälgime selle reaktsiooni ajal kaugelt, pikksilma abil. Dimetüü.laniliini reaktsioon lämmastikhappega annab meile tetrüüli. Seesama tetrüül on päris põrguline ise: teadmata põhjustel ta plahvatab mõnikord reaktsiooni ajal ja põrutab tolmuks määratu suured tehased. Kahjuks tuleb meil selle ainega tegemist teha: töödelduna fosgeeniga annab ta sinise värvi — kristallvioleti. Selle asjandusega teenisin ma head raha. Te esitasite mulle naljaka küsimuse . . . Hm

. .. Ma arvasin, et te olete keemiast rohkem teadlik. Hm . . . Et valmistada kivi-söetõrvast, ütleme, püramidoonitabletti, mis ravib näiteks teie peavalu, tuleb läbi käia pikk rida vaheastmeid… Teel kivisöest kuni püramidoonini või lõhnaõlipudelini või tavalise iotopreparaadini on säärased põrgulikud asjad nagu trotüül ja pikriinhape, niisugused suurepärased ained nagu broombensüültsüaniid, kloorpikriin, diienüülkloorarsiin ja nõnda edasi ja nõnda edasi, see tähendab sõjagaasid, mis panevad aevastama, nutma, endalt kaitsemaske maha kiskuma, lämbuma, verd oksendama, paisetega "kattuma, elavalt mädanema . . .»

Kuna Rollingil oli igav sel vihmasel pühapäevaõhtul, siis andus ta meeleldi mõtisklustele keemia suurest tulevikust.

«Ma arvan (ta vehkis nina ees poolest saadik ara suitsetatud sigariga), ma arvan, et jumal Seebaot lõi taeva ja maa ja kõik elava kivisöetõrvast ja keedusoolast. Piiblis pole sellest otseselt räägitud, kuid võib aimata. See, kelle valduses on süsi ja sool, valitseb maailma. Sakslased tükkisid neljateistkümnenda aasta sõtta ainult sellepärast, et üheksa kümnendikku kogu maailma keemiatehastest kuulusid Saksamaale. Sakslased mõistsid söe ja soola saladust: nemad olid ainsaks kultuurrahvuseks sel ajal. Kuid nad ei arvestanud seda, et meie, ameeriklased, võime üheksa kuuga ehitada Edgewoodi arsenali '. Sakslased avasid meie sil-

[1] E d g e w o o d i a r s e n a l — suurim sõjakeemiatööstuse'keskus

mad, me saime aru, kuhu tuleb paigutada raha, ja nüüd hakkame maailma valitsema meie, aga mitte nemad, sest pärast sõda on raha meie käes ja keemia ka meie käes. Me muudame Saksamaa kõigepealt ja tema järel ka teised rnaad, kes oskavad tööd teha (kes ei oska, surevad loomulikus korras välja, me aitame neid selles) muudame üheks võimsaks vabrikuks .. . Ameerika lipp mähkub ümber maakera nagu ümber kompvekikarbi, ekvaatorit mööda ja poolusest pooluseni . . .»

«Rolling,» katkestas teda Zoja, «te ise tõmbate endale õnnetuse kaeja . . . N e m a d ju muutuvad siis kommunistideks ... Tuleb päev, millal n e m a d teevad teatavaks, et teie pole neile enam vajalik, et n e m a d tahavad töötada iseenestele… Oo, mina olen juba üle elanud selle õuduse... Nad ei nõustu teile teie miljardeid tagastama ...»

«Siis, mu maimuke, ujutan ma Euroopa üle sinepigaasiga.»

«Rolling, siis on hilja]» Zoja surus põlve käte vahele ja kallutas end ettepoole. «Rolling, uskuge mind, ma pole teile kunagi andnud halba nõu ... Ma küsisin teilt: kas ähvardab keemiatehaseid plahvatamisoht? . . . Tööliste, revolutsionääride, kommunistide kätte, meie vaenlaste kätte — ma tean seda -— satub kohutava jõuga relv ... Nad saavad siis kauge maa tagant õhku lasta keemiatehaseid, püssirohukeldreid, ara põletada eskadrillide kaupa lennukeid, hävitada gaasivarusid, kõike, mis võib plahvatada ja põleda.»

Rolling võttis jalad järilt, tema punakad laud pilkusid korraks, ta vaatas veidi aega

tähelepanelikult noort naist.

«Kuivõrd ma aru saan, te vihjate jälle .. .»

«Jah, Rolling, jah, insener Garini aparaadile ... Kõik, mis temast teatati, libises teie kõrvust mööda . .. Kuid mina ju tean, kuivõrd tõsine asi see on ... Semjonov tõi mulle imeliku eseme. Ta sai selle Venemaalt...»

Zoja helistas. Teener astus sisse. Zoja andis käsu ja teener tõi väikese männipuust laeka, selle sees oli poole tolli paksune teraslati jupp. Zoja võttis terasetüki välja ning lähendas kaminatulele. Mingi peene riistaga olid terase-kihist läbi lõigatud jutid, aasad, ja põiki, otsekui sulega

Ameerikas Edgewoodi lähedal (USA). Ehitatud ameerika imperialistide poolt aastail 1917—1918.

kursiivkirjas, oli kirjutatitd: «Jõuproov ... proov... Garin». Metallitükikesed olid mõnede tähtede seest välja langenud. Rolling silmitses kaua teraslatti.

«See sarnaneb «suleprooviga»,» sõnas ta vaikselt, «nagu oleks nõelaga pehmele taignale kirjutatud.»

«See on tehtud Garini aparaadi mudeli katsetamise ajal kolmekümne sammu kauguselt,» ütles Zoja. «Semjonov väidab, et Garin loodab ehitada aparaadi, mis võib kahekümne kaabeltau kauguselt lõigata läbi lahingulaeva niisama kergelt nagu võipaki... Andestage, Rolling, kuid kinnitan teile — te peate selle hirmsa aparaadi oma valdusse saama.»

Rolling polnud asjata Ameerikas elukooli läbi teinud. Ta oli kuni viimase rakuni võitluseks treenitud.

Teatavasti jaotab treening jõupingutused täpselt lihaste vahel ja kutsub neis esile suurima võimaliku pinge. Ka Rol-lingil, kui ta astus võitlusse, hakkas kõigepealt töötama fantaasia — sööstis ürituste neitsilikesse rägastikesse ja avastas seal ikka midagi tähelepanuväärilist. Stopp. Fantaasia töö lõppes. Tegevusse astus kaine mõistus — hindas, võrdles, kaalus, tegi ettekande: kasulik. Stopp. Tööd alustas praktiline intellekt — kalkuleeris, võttis arvele, tegi bilansi: aktiva. Stopp. Töösse lülitus molübdeenterasena kõva tahe, Rollingi kõhutav tahe, ja nagu veripunaste silmadega pühvel murdis ta eesmärgi poole ja saavutas selle, ükskõik, mis see siis temale ja teistele maksma läks.

Umbkaudu samasugune protsess toimus ka'täna. Rolling heitis pilgu üle tundmatu rägastiku, kaine mõistus ütles: Zojal on õigus. Praktiline intellekt võttis kokku bilansi: kõige kasulikum on joonised ja aparaat röövida, Garin likvideerida. Punkt. Garini saatus oli otsustatud, krediit avatud, tegevusse astus tahe.

Rolling tõusis tugitoolist, pööras selja kaminatule poole ja ütles, lõuga ette ajades:

«Homme ootan ma Semjonovit Malesherbes'i bulvaril.»

'Molübdeenteras — iseäranis vastupidav terasesulam

19

Sellest õhtust oli möödunud seitse nädalat. Garini teisik oli tapetud Krestovka saarel. Semjonov ilmus Malesherbes'i bulvarile ilma jooniste ja aparaadita. Rolling pidi peaaegu, tema pealuu tindipotiga sisse lööma. Garuiit või tema teisikut nähti eile Pariisis.

Järgmisel päeval sõitis Zoja nagu ikka kella ühe paiku päeval Malesherbes’i bulvarile. Rolling is"tus tema kõrvale kinnisesse limusiini, toetas lõua jalutuskepile ja litsus läbi hammaste:

«Garin on Pariisis.»

Zoja nõjatus patjadele. Rolling heitis talle tujutu pilgu.

«Semjonovil oleks tulnud ammu pea giljotiinil maha raiuda, ta on räpakas, odav mõrtsukas, häbemata tüüp ja tola,» ütles Rolling. «Ma usaldasin teda ja sattusin naeruväärsesse olukorda. Peab kartma, et siin kisub ta mu inetusse loosse ...»

Rolling andis Zojale edasi kogu kõneluse sisu Semjonoviga. Lugu teisikuga ajas Rollingi eriti kimpu. Ta taipas, et vastane on osav. Garin kas teadis kavatsetavast tapmiskatsest või siis nägi ette, et kallaletungidest niikuinii ei pääse, ja segas ära jäljed seega, et saatis ette endaga sarnaneva mehe. Kõik see oli väga segane. Ent kõige arusaamatum oli see, mis kirevase päralt oli tal tarvis Pariisi tulla?

Limusiin liikus lugematute autoda hulgas Champs-Ely-sees'l. Ilm oli soe ja lämbe, kerges õrnsinkjas vines tulid nähtavale Suure Salongi tiivulised hobused ja klaaskuppel, kõrgete majade poolkumerad katused, triibulised päikese-katted akende köhal ja kastanite lopsakad kroonid.

Autodes istusid — kes läntsakil, kes jalg üle põlve, kes kepinuppu imedes — peamiselt kiiresti rikastunud lüheldast kasvu keigarid, peas kevadhooaja kaabud, kaelas lustakad lipsud. Nad viisid Boulogne'i metsa lõunaoodet võtma üliarmsaid tütarlapsi, keda Pariis välismaalastele meelelahu-tuseks lahkelt pakkus.

L'Etoile'i väljakul jõudis Zoja Monrose'i limusiin üüriautole järele; selles istusid Semjonov ja kollase paksu näoga ning tolmuste vurrudega mees. Mõlemad nad, olles ettepoole kummargil, jälgisid otsekui mingi raevuga väikest rohelist autot, mis sõitis kaares 1'Etoile'i väljakut mööda

allmaaraudtee jaama poole.

Semjonov juhtis oma autojuhi tähelepanu sellele, kuid autode voolust oli raske läbi pääseda. Lõpuks õnnestus neil' mööda lipsata ja rtad hakkasid täiskäiguga rohelisel autol: teed ara lõikama. Kuid see oli juba allmaaraudtee juures, peatunud. Autost hüppas välja keskmist kasvu, laias koverkottmantlis mees ja kadus maa alla.

Kõik see juhtus kahe-kolme minutiga Rollingi ja Zoja silme all. Zoja hüüdis autojuhile, et see keeraks metroo [juurde. Nad peatusid peaaegu ühel ajal Semjonovi autoga. Jalutuskepiga žestikuleerides ruttas Semjonov limusiini juurde, avas kristallklaasidega ukse ja ütles hirmsasti ärritatult:

«See oli Garin. Pääses. Ükskõik. Täna lähen tema poole Batignolle'ile, teen ettepaneku rahu teha. Rolling, on tarvis kokku leppida: kui palju te assigneerite aparaadi omandamiseks? Võite olla mureta — ma tegutsen seaduse raamides. Muide, lubage teile esitleda Staš Tyklinskit. See on täiesti korralik inimene.»

Luba ara ootamata hõikas ta Tyklinskit. Too kargas uhke limusiini juurde, rabas kffabu peast, tegi kummardusi ja suudles pani Monrose’i kätt.

Rolling, kes ei andnud kätt ei ühele ega teisele, välgutas limusiini seest silmi nagu puuma oma puurist. Jääda väljakule kõigi silme alla nähtavale ei olnud mõistlik.

Zoja tegi ettepaneku sõita einestama vasakule kaldale, sel aastaajal vähe külastatavasse restorani «La Perouse».

20

Tyklinski tegi ühtelugu kummardusi, silus sorakil vurre, vahtis Zoja Monrose'ile õlise pilguga näkku ja sõi talitsetud aplusega. Rolling istus mornilt seljaga akna poole. Semjonov lobises pisut liiga vabalt. Zoja näis rahulikuna, ta naeratas võluvalt, andis ülemkelnerile silmadega märku, et see külalistele sagedamini klaasidesse juurde valaks. Kui serveeriti šampanjat, palus Zoja Tyklinskit jutustusega alustada.

Tyklinski rebis salvräti kaelast:

«Pan Rollingi pärast ei hoidnud me oma elu. Me läksime üle Nõukogude piiri Sestroretski all.»

«Kes — meie?» küsis Rolling.

Mina ja, kui pan soovib, minu käsilane, üks venelane Varssavist, Balahhovitši armee

ohvitser... Vägagi julm mees ... Olgu ta neetud, see ohvitser, psia krew ', ta tõi mulle rohkem kahju kui kasu. Minu ülesandeks oli välja luurata, kus Garin katseid sooritab. Ma käisin purustatud majas, — pani ja pan teavad muidugi, et selles majas pidi neetud insener mu oma aparaadiga peaaegu pooleks lõikama. Seal leidsin ma keldrist teraslati, — pani Zoja sai selle minult ja võis veenduda minu agaruses.. Garin vahetas katsete tegemiseks kohta. Ma ei maganud päeval ega ööl, sest tahtsin ara teenida pani Zoja ja pan Rollingi usaldust. Mu kopsud said Krestovka saare soodes külmetada, aga ma jõudsin sihile. Ma sain Garinile jälile. Kahekftmne seitsmenda aprilli ööl tungisime abilisega tema suvilasse, sidusime Garini raudvoodi külge ja korraldasime kõige hoolikama läbiotsimise … Ei midagi... Võis hulluks minna, — ei mingisuguseid jälgi aparaadist… Kuid mina juba teadsin, et aparaat on tal suvilasse peidetud ... Siis käitus minu abiline Gariniga veidi karmilt.. . Pani ja pan saavad aru meie erutusest... Ma ei ütle, et me oleksime talitanud pan Rollingi näpunäiteil… Ei, mu abiline läks liiga ägedaks ...»

Rolling vahtis taldrikule. Zoja Monrose'i laudlinal lebava pika käe sõrmed liikusid kiiresti ja välgutasid poleeritud küüsi, sõrmuste briljante, smaragde, safiire. Tyklinski innustus seda ülihinnalist kätt silmitsedes.

«Pani ja pan teavad juba, kuidas ma päev hiljem Gariniga postkontoris kohtusin. Püha jumal, kes siis ei köh-kuks, kui ta põrkab silm silma vastu elava surnuga! Samas aga hakkas veel see neetud miilits mind taga ajama. Me langesime pettuse ohvriks: neetud Garin pistis enda asemel kellegi teise meile ette. Otsustasin suvila uuesti läbi otsida: seal pidi olema kelder. Samal ööl läksin üksi sinna ja panin valvuri magama. Ronisin aknast sisse ... Ärgu pan Rolling mind kuidagi võõriti mõistku ... Kui Tyklinski paneb elu kaalule, siis teeb ta seda idee nimel. .. Mul oleks olnud naljaasi aknast tagasi välja kärata, kui ma kuulsjin suvilas säärast müra ja raginat, et igaühel oleksid juuksed peas püsti tõusnud ... Jah, pan Rolling, sel silmapilgul ma taipasin, et jumal juhtis teid, kui te saatsite mind venelaste käest ära kiskuma hirmsat relva, mille nad võivad pöörata

Psia krew — koeraveri, poola sõimusõna. Tõlk.

kogu tsiviliseeritud maailma vastu. See oli ajalooline hetk pani Zoja, annan teile aadlimehe ausõna. Nagu panter tor masin ma kööki, kust kostis müra. Ma nägin Garinit — ta kuhjas seina äärde laudu, kotte ja kaste. Niipea kui ta mind nägi, haaras ta mulle ammu tuntud nahkkohvri, milles ta tavaliselt hoidis aparaadi mudelit, ja kargas kõrvaltuppa. Haarasin revolvri ja sööstsin talle järele. Ta avas juba akent, kavatsedes välja hüpata. Ma tulistasin, tema, kohver ühes ja revolver teises käes, jooksis toa teise otsa, läks voodi varju ja hakkas vastu laskma. See oli ehtne duell, pani Zoja. Kuul tungis mu mütsist läbi. Äkki kattis ta mingi kaltsuga oma suu ja nina kinni, suunas minu poole metall-torukese, käis lask, mis. polnud valjem šampanjapudeli korgipaugatusest, ja samal hetkel tungisid tuhanded tillukesed küüned mulle ninna, kurku, rinda ja hakkasid mind

kratsima, talumatust valust valgusid pisarad silma, ma hakkasin aevastama, köhima, mu sisikond tahtis pahupidi pöörduda ja, andestage, pani Zoja, mulle tuli nii hirmus oksen-damishoog peale, et varisesin põrandale.»

«Difenüülkloorarsiin segatud fosgeeniga, viiskümmend protsenti kumbagi — odav kraam, me varustame nüüd politseid nende pisigranaatidega,» sõnas Rolüng.

«Nii... Panil on õigus, see oli gaasigranaat... Õnneks hajutas tõmbetuul kiiresti gaasi. Ma tulin teadvusele ja komberdasin poolsurnuna koju. Olin mürgitatud, ara vaevatud, agendid otsisid mind linna mööda taga, jäi vaid üle Leningradist põgeneda, mida me ka tegime läbi suurte ohtude ja raskuste.»

Tyklinski lahutas käsi ja laskis pea norgu, ennast teiste armu hoolde usaldades. Zoja küsis:

«Kas olete kindel, et Garin samuti põgenes. Venemaalt?»

«Ta pidi pakku minema. Pärast seda lugu oleks tal niikuinii tulnud kriminaaljälitusele seletusi anda.»

«Kuid miks valis ta just nimelt Pariisi?»

«Ta vajab söeküünlaid. Nendeta on tema aparaat sama, mis laadimata püss. Garin on füüsik. Keemiast ei taipa ta midagi. Tema tellimusel valmistasin neid küünlaid mina, "hiljem see, kes Krestovka saarel selle eest oma eluga maksis. Kuid Garinil on veel üks osanik siin, Pariisis. Temale saatiski ta telegrammi Batignolle'i bulvarile. Garin sõitis siia, et jälgida küünaldega tehtavaid katseid.»

«Missuguseid andmeid olete kogunud insener Garini kaasosalise kohta?» küsis Rolling.

«Ta elab viletsas võõrastemajas BatignolleM bulvaril. Käisime eile seal, uksehoidja jutustas meile temast natuke,» vastas Semjonov. «See mees käib kõdus ainult ööbimas. Tal pole mitte mingisuguseid asju. Väljas käib ta niisuguses purjeriidest mantlis, mida Pariisis kannavad meedikud, laba-randid ja keemia üliõpilased.-Ta töötab ^nähtavasti kusagil sealsamas lähedal.»

«Tema välimus? Kurat teid võtaks, mis on mul tegemist tema purjeriidest mantliga! Kas uksehoidja kirjeldas teile tema välimust?» käratas Rolling.

Semjonqv ja Tyklinski vahetasid pilke. Poolakas surus käe südamele. ' , t

«Kui pan soovib, toome juba täna andmed selle isanda välimuse kohta.»

Rolling vaikis kaua, kortsutas kulme.

«Mis alust on teil väita, et see, keda te nägite eile kohvi-kus Batignolle'il, ja mees, kes putkas maa alla l'Etoile'i väljakul, on üks ja, sama isik, nimelt insener Garin? Te eksisite juba kord Leningradis. Noh?»

Poolakas ja Semjonov vahetasid jälle pilgu. Tyklinski naeratas ülima delikaatsusega:

«Ei hakka ju pan Rolling kinnitama, et Garinil on igas linnas teisikud ...»

Rolling raputas kängekaelselt pead. Zoja Monrose istus, peitnud käed hermeliinnaha alla, ja

vaatas ükskõikselt aknast välja.

Semjonov ütles: *

«Tyklinski tunneb liiga hästi Garinit, eksitust ei saa olla. Praegu, Rolling, on tähtis selgusele jõuda milleski muus. Kas usaldate meile üksi selle asja korraldamise, nii et me ühel ilusal hommikul tooksime Malesherbes'i bulvarile aparaadi ja joonised, või töötate koos meiega?»

«Mitte mingil juhul!» ütles Zoja ootamatult ja vaatas nagu ennegi aknast välja. «Mister Rolling on ülimal määral huvitatud insener Garini katsetest, mister Rollingile oleks väga meele järgi omandada õigus sellele leiutisele, mister Rolling töötab alati range seaduslikkuse raamides; kui mister Rolling oleks uskunud kas või ühtki sõna sellest, mida siin jutustas Tyklinski, siis iseenesestki mõista oleks ta otsekohe helistanud politseikomissarile, et anda võimude kätte säärane närukael ja kurjategija. Kuna aga mister Rolling saab vägagi hästi aru, et Tyklinski on kogu selle

loo välja mõelnud selleks, et võimalikult rohkem raha välja meelitada, siis lubab ta heasüdamlikult ka edaspidi osutada talle tähtsusetuid teeneid.»

Esimest korda kogu hommikusöögi ajal naeratas Rolling, võttis vestitaskust kullast hambaorgi ja torkas selle hammaste vahele. Tyklinski punasekskläinud lauba suurtel paljakutel lõid pärlendama higipiisad, põsed vajusid lonti. Rolling ütles:

«Teie ülesanne on anda mulle täpsed ja põhjalikud andmed punktide kaupa, mis tehakse teile teatavaks täna kell kolm Malesherbes'i bulvaril. Teilt nõutakse korralike detektiivide tööd — ja see on kõik. Mitte ühtki sammu, mitte ühtki sõna ilma minu korralduseta.» ?

21

Allmaaraudtee põhja-lõuna liini valge kristalne särav rong kihutas vaikse kõminaga pimedates maa-alustes käikudes Pariisi all. Looklevates tunnelites tormasid- mööda elektrijuhtmete ämblikuvõrk, nišid tsementseinas, kus lendavatest tuledest valgustatud tööline end vastu seina surus, kollased tähed mustal põhjal: «Dubonet», «Dubonet», «Du-bonet» — vastiku joogi nimetus, mida reklaamidega tambiti pariislastele pähe.

Hetkeline peatus. Allmaavalgusest särav jaam. Reklaamide värvilised nelinurgad: «Imeline seep», «Võimsad traksid», «Lõvipeaga saapamääre», «Autokummid «Punane saatan»», kummist kontsaplekid, odav väljamüük universaalkaubamajades — «Louvre», «Imeilus Lilleneiu», «La Fayette'i Galerii».

Nägusate naiste — universaaläride müüjannade, jooksu-poiste, välismaalaste, ümber keha istuvates pintsakutes noormeeste, kumatšriidest vöö vahele pistetud higistes särkides tööliste kärarikas naerev summ läheneb tungeldes rongile. Silmapilkselt avanevad klaasuksed . .. «O-o-o-oh!» käib ohe üle ja vagunisse voogab kübarate, päraniaetud silmade, ammuli suude ja punaste,

lõbusate, vihaste nägude keeris. Telliskivikarva kuubedes konduktorid, haaranud kinni linkidest, litsuvad publikut kõhuga vaguneisse. Raginal plaksatavad uksed kinni; lühike vile. Rong sukeldub tulelindina maa-aluse tunneli musta võlvi alla.

Semjonov ja Tyklinski istusid põhja-lõuna vaguni külgmisel pingil, seljaga ukse poole. Poolakas ägetses:

«Palun pani silmas pidada, et ainult viisakus hoiab mind skandaali tegemast... Sada korda võisin ma ägedaks minna .. . Ma pole võtnud einet miljardäride juures! Sülitan nendele einetele ... Nimetada mind närukaelaks!»

«Ah, jätke juba, pan Staš. Meile antakse head raha, meilt ei nõuta ju lõppude lõpuks tuhkagi. Töö on ohutu, isegi meejdiv: kola kõrtsides ja kohvikutes ...»

«Ma nõuan, et mind austataks!»

«Jäta, Staš, austamise eest raha ei maksta! ...»

Ukse juures pingi taga, kus jutlesid Tykliijski ja Semjonov, seisis, küünarnukiga vasest käsipuule toetudes, see, kes kord Ametiühingute bulvaril kõneluses Selgaga oli end Pjankov-Pitkevitšiks nimetanud. Tema palitu krae oli üles tõstetud, see varjas näo alumist osa, kaabu oli silmadele nihutatud. Hooletult ja laisalt seistes, jalutuskepi luust nupuga huuli puudutades kuulas ta tähelepanelikult ära Semjonovi ja Tyklinskj kogu jutu, andis viisakalt teed, kui need kohalt üles kargasid, ja väljus vagunist kaks jaama hiljem — Montmartre'il. Lähemast sidejaoskonnast saatis ta telegrammi:

«Leningrad. Kriminaaljälitus. Seigale. Neljasõrtneline on siin. Seisukord on ohtlik.»

22

Tulnud postkontorist, pöördus ta kitsukesse kõrvaltänavasse, mis viis kulunud astmeid mööda MontmartreM tipou, vaatas tähelepanelikult ringija astus sisse hämarasse kõrtsi. . Küsis ajalehe, klaasi portveini ja hakkas lugema.

Mõne minuti pärast tuli tänavalt kiiresti sisse purjeriidest mantlis, katmata peaga heledajuukseline kuivetu mees.

«Tere, Garin,» ütles ta sellele, kes luges ajalehte. «Võid mulle õnne soovida ... Kordaminek ...»

Garin tõusis hoogsalt püsti ja surus tugevasti tema käsi:

«Victor .. .»

«Ja-jah. Ma olen väga rahul... Peaksime võtma patendi.»

«Ei mingil juhul... Lähme!»

Nad lahkusid kõrtsist, läksid astangulist tänavat mööda üles, pöördusid paremale ja sammusid

kaua, möödudes eeslinna räpastest majadest, okastraadiga piiratud hoonestamata aladest, kus nööridel lipendas armetu pesu, möödusid primitiivsetest pisitehastest ja töökodadest.

Päev oli lõppemas. Vastu sattusid väsinud tööliste salgakesed. Näis, et siin, mägedel, elas teine inimtõug, teised olid neil näod — kindlad, kõhnad, jõulised. Paistis, nagu oleks prantsuse rahvas, selleks et end rasvumisest ja degenereerumisest päästa, tulnud üles Pariisi kohal kõrguvatele tippudele ja ootab siin rahulikult ning karmilt seda tundi, millal võib all-linna ara puhastada roojusest ja uuesti pöörata Lutetia laevuke päikesepaistelisse ookeani.

«Siia,» lausus Victor, madala kivikuuri ust ameerika võtmega avades.

23

Garin ja Victor Lenoire astusid väikese kummiga tellistest ääsi juurde. Kõrval laual lebasid reas püramiidküünlad. Ääsil seisis serviti paks pronksrõngas kaheteistkümne portselankausikesega, mis olid kinnitatud rõngale. Lenoire süütas küünla ja vaatas Garinile kummalise muigega otsa.

«Pjotr Petrovitš, me tunneme teineteist ligilähedalt viisteist aastat, eks ole? Oleme ära söönud nii mõnegi puuda soola. Te võisite veenduda, et ma olen aus inimene. Kui ma Nõukogude Venemaalt jalga lasksin, aitasite te mind ... Sellest ma järeldan, et te ei suhtu minusse halvasti. Öelge, mis kuradi pärast te varjate minu eest aparaati? Ma ju tean, et minuta, et nende küünaldeta olete te abitu ... Teeme seltsimehelikult...»

Tähelepanelikult silmitsedes portselankausikestega pronksrõngast, küsis Garin:

«Te tahate, et ma avaldaksin saladuse?»

«Jah.»

«Te tahate saada ettevõtte osanikuks?»

«Jah.»

«Kui läheb tarvis, mina aga arvan, et edaspidi läheb tarvis, peate ettevõtte edu nimel kõigeks valmis olema ...»

[1] Pariisi (ehk vana-aja nimetuse järgi Lutetia) vapp — kuldne laevuke. (Autori märkus).

Temalt silmi pööramata istus Lenoire aasi servale ja terna suunurgad hakkasid värisema.

«Jah,» ütles ta kjndla tooniga, «olen nõus.»

Garin vaikis viivu ja näppis küüntega habet.

«Ma võtan teid osanikuks ... Kuid on üks tingimus ... Ja seda otsekohe ...»

«Hästi, olen nõus iga tingimusega.»

«Te teate, Victor, et Pariisi pääsesin ma võltsitud passiga. Igal ööl vahetan ma võõrastemaja. Eile sain teada, et mind luuratakse. See luuramine on tehtud ülesandeks vene valgekaartlastele. Mind peetakse nähtavasti boiševistlikuks agendiks. Mul on vaja nuhid valejälgedele viia.»

«Mis ma pean tegema?»

«Grimeerima end minutaoliseks. Kui teid kinni võetakse, esitate oma dokumendid. Ma tahan kahestuda. Me mõlemad oleme üht kasvu. Te värvite ära juuksed, kleebite ette võlts-habeme, me ostame ühesugused riided. Seejärel kolite juba täna õhtul oma võõrastemajast teise linnaossa, kus teid ei tunta, näiteks Ladina kvartalisse. Kas lööme käed?»

Lenoire kargas aasilt maha ja surus tugevasti Garini kätt. Pärast seda hakkas ta selgitama, kuidas tal läks korda valmistada püramiidküünlaid alumiiniumi ja rauaoksüüdi segust (termiidist) tihke õli ja kollase fosforiga.

Ta pani rõngal olevatesse portselankausikestesse kaks-teist küünalt ja läitis need süütenööri abil. Silmipimestav leek kerkis ääsilt. Tuli taanduda kuuri kaugemasse nurka — nii talumatu oli valgus ja kuumus.

«Suurepärane,» sõnas Garin. «Loodan, et nad ei tekita mitte mingisugust tahma?»

«Põlemine on selles hirmsas kuumuses täielik. Materjalid on keemiliselt puhastatud.»

«Hästi. Neil päevil saate näha imet,» ütles Garin. «Lähme sööma. Võõrastemajja asjade järele saadame käskjala. Ööbime vasakul kaldal. Ja homme on Pariisis kaks Garinit... Kas teil on olemas ka teine kuuri võti?»

24

Siin ei olnud ei hiilgavat autode voolu, ei jõudeinimesi, kes äriaknaid -vahtides võisid oma kaela nikastada, ei joovastavaid naisi, ei tööstuskuningaid.

Siin olid näha virnad värskeid laudu, mäed munakive, keset tänavat kuhjad sinist savi ja kõnnitee äärde tõstetud kanalisatsioonitorude lülid nagu juppideks lõigatud.
gigantne vihmauss.

Spartaklane Taraškin läks ruttamata saartele, klubisse. Ta oli kõige paremas meeleolus. Pealiskaudsele vaatajale oleks ta esimesel pilgul paistnud isegi süngena, kuid seda tingis asjaolu, et Taraškin oli põhjalik ja tasakaalukas inimene ja et tema lõbusat meeleolu ei reetnud mõni väline tundemärk, kui mitte arvestada väikest vilelöömist ja rahulikku kõnnakut.

Umbes saja sammu kaugusel trammist kuulis ta sillutus-pakuvirnade vahelt kostvat rüselemist ja vingumist. Kõik, mis linnas juhtus, puudutas iseenesestki mõista otseselt Taraškinit.

Ta heitis pilgu pakuvirnade taha ja nägi kolme klošš-pükstes ning paksudes kuubedes poissi: vihaselt nohisedes kolkisid nad neljandat poisikest, kes oli neist kasvult väiksem, palja jalu, mütsita ja kellel oli seljas nii räbal vatijakk, et aina imesta. Poisike kaitses end sõnatult. Tema kõhnuke nägu oli kriimustatud, väike suu kõvasti kinni surutud, pruunid silmad — nagu hundikutsikal.

Taraškin haaras otsemaid kahel poisil kraest ja tõstis nad õhku, kolmandale andis jalalabaga; poisike röögatas ja kadus pakuvirna taha.

Teised kaks hakkasid õhus kõlkudes hirmsate sõnadega ähvardama. Kuid Taraškin raputas neid kõvemini ja nad rahunesid.

«Seda ei näe ma tänaval esimest korda,» ütles Taraškin nende nohisevaid koonukesi silmitsedes, «või väikestele liiga tegema. Et mul seda enam ei juhtuks! Kas saite aru?»

Poisid, kes olid sunnitud vastama jaatavas mõttes, pomisesid mornilt:

«Jah saime.»

47

Siis laskis ta nad vabaks ja poisid, käed taskus, panid minema, ise urisedes, et katsugu ta nüüd neile ette jääda.

Läbipekstud väike poiss tegi ka katset vaatepiirilt kaduda, kuid ta ainult tammus natuke ühel köhal, laskis kuuldavale nõrga oige ja istus maha, tõmmanud pea räbala jaki hõlmade vahele.

Taraškin kummardus tema köhale. Poisike nuttis.

«Oh sind küll!» lausus Taraškin. «Kus sa elad?»

«Ei kusagil,» vastas poisike jakihõlma vahelt.

«Kuidas siis nii— ei kusagil? Kas sul ema on?»

«Ei ole.»

«Ja isa ka pole? Nii. Kodutu laps. Väga hea.» Taraškin seisis mõne aja, lastes ninajuurelt kortsud kaduda. Nagu kärbes sumises poisike jaki all. «Kas süüa tahad?» küsis Taraškin kurjalt.

«Tahan küll.»

«Olgu siis pealegi, tule minuga klubisse.» Poisike proovis püsti tõusta, kuid jalad ei kandnud. Taraškin võttis ta sülle — poiss ei kaalunud ühte püüdagi — ja viis trammile. Sõideti kaua. Ümberistumise ajal ostis Taraškin saia ja poiss lõi hambad kramplikult sellesse. Sõudespordikooli jõuti jala. Poissi jalgväravast läbi lastes ütles Taraškin:

«Vaata ainult, et sa ei varasta.»

«Ei, ma varastan ainult leiba.»

Poisike silmitses uniselt vett, millelt peegeldusid päikesekiired paatide lakeeritud külgedele, hõberohelist remmelgat, mis oli kummutanud jõkke oma ilu, kaheseid ja neljaseid skiffe, kus istusid tugevate lihastega päevitunud sõudjad. Tema kõhnuke nägu oli ükskõikne ja väsinud. Kui Taraškin kõrvale vaatas, ronis ta puust purde alla, mis ühendas klubi laia väravat ujuvtõketega, ja jäi kerratõmbunult vist otsekohe magama.

Õhtul tiris Taraškin ta purde alt välja, käskis jões .näo

ning käed ara pesta ja viis õhtust sööma. Poiss pandi sõudjatega ühte lauda. Taraškin ütles kaaslastele:

«Selle lapse võiks isegi klubi juurde jätta, ega ta meid paljaks söö, harjutame veest lugu pidama, meile kulub krapsakas poiss ära.»

Kaaslased jäid nõusse: las elab pealegi. Poiss kuulas kõike seda rahulikult ja sõi väärikalt. Söömise lõpetanud, ronis ta sõna lausumata pingilt maha. Miski ei pannud teda imestama — ta oli nii mõndagi näinud.

Taraškin viis ta ujuvtõketele, käskis istuda ja alustas kõnelust:

«Mis su nimi on?»

«Ivan.»

«Kust sa pärit -oled?»

«Siberist. Amuurilt, ülemjooksult.»

«Tulid juba ammu sealt?»

«Eile sõitsin.»

«Kuidas sa siis sõitsid?»

«Tükati vantsisin jala, tükati vaguni all kastis.»

«Mis sind Leningradi tõi?»

«Noh, see on juba minu asi,» vastas poiss ja pöördus ara. «Tähendab, et oli tarvis, kui sõitsin.»

«Räägi ara, ma ei tee sulle midagi.»

Poiss ei vastanud ja hakkas jälle pead jakihõlmade vahele tõmbama. Sel õhtul ei saanud Taraškin temalt midagi teada.

25

Punasest puust kahene paarituaeruline skiff, elegantne kui viiul, liikus vaevumärgatavalt kitsukese triibuna pee-.gelsiledal jõel. Mõlemad aerud libisesid lapiti veepinnal. Selga ja Taraškin, valged supelpüksid jalas, vööni paljad, päikesest kestendavate selgade ja õlgadega, istusid liikumatult, põlved üles tõstetud.

Roolimees, tõsine poiss, peas mereväelase muts ja kaela ümber sall, vaatas stopperkella.

«Tuleb äike,» sõnas Selga.

Jõel oli palav, ükski leht ei liikunud lopsaka metsaga käetud kaldal. Puud näisid ebaloomulikult pikaksveninuina. Taevas oli niivõrd küllastatud päikesepaistest, et selle sink-

jalt kristalne valgus oleks otsekui puistanud kristallivihma. Silmad valutasid, oimud tuikasid.

«Aerud vette!» kamandas roolimees.

Sõudjad kummardusid korraga harkis põlvede poole ja, võtnud hoogu, surunud aerud vette, paiskusid tagasi, heitsid peaaegu selili, jalgu sirgu ajades ja koos istmetega tagasi veeredes.

«Üks-kaks! ...»

Aerud paindusid ja skiff libises jõel nagu süstik.

«Üks-kaks, üks-kaks, üks-kaks!» kamandas roolimees.

Rütmiliselt ja kiiresti, südamelöökidega — sisse- ja väljahingamisega taktis kooldusid, kummardusid põlvede kõhale sõudjate kehad ning ajasid end sirgu nagu vedrud. Rütmiliselt, verevoolu taktis töötasid lihased paravas pinges.

Skiff lendas mööda lõbusõidupaatidest, kus mehed trakside väel abitult sumasid aerudega. Sõudes vaatasid Šelga ja Taraškin otse enda ette — roolimehe ninajuurele, hoides silmadega tasakaalujoonest kinni. Lõbusõidupaatidest jõuti vaid järele hüüda:

«Ennäe põrgulisi! ... Küll pühkisid mööda! ...»

Jõuti merele. Jäädi jälle üheks minutiks liikumatult veepinnale. Pühiti higi näolt. Üks-kaks! Pöörduti tagasi ja mööduti jahtklubist, kus elutute palakatena tolknesid kristalses leitsakus-Leningradi ametiühingute võidusõidujahtide suured purjed. Jahtklubi rõdul mängis muusika. Ei lehvinud piki randa ülestõmmatud kerged kirjud märgid ega lipud. Pritsmeid üles paisates hüppasid paatidelt jõkke pruunid inimesed.

Lipsanud suplejate vahelt läbi, hakkas skiff liikuma Nevkat mööda, vilksas silla alt läbi, püsis mõne sekundi «Strela» klubi neljase outriggeri' kiiluvees, läks temast mööda (roolimees küsis üle õla: «Võib-olla soovite, et võtaksime teid puksiiri?»), jõudis kitsukesele, lopsakasse rohelusse kasvanud kallastega Krestovkale, kus hõbe-pajude rohelises varjus liuglesid õppenaiskonna punased pearätid ja paljad põlved, ning peatus Sõudespordikooli ujuvtõkete juures.

Šelga ja Taraškin hüppasid ujuvtõketele, panid pikad aerud ettevaatlikult libajale lautrile, kummardusid skifi kõhale ja tõmbasid ta roolimehe käskluse peale veest välja, tõstsid kätele ja viisid läbi laia värava kuuri. Seejärel mindi

[1] Outrigger sõudepaat.

(ingl. k.) — kaugele väljaulatuvate tullidega

duši alla. Ihunahk hõõruti punaseks ja igamees jõi, nagu see oli kombeks, klaasitäie teed sidruniga. Pärast seda tundsid mehed, nagu oleksid nad just praegu sündinud sellesse kaunisse maailma, mis on seda väärt, et hakataks teda viimaks ometi korrastama.

26

Teise korruse lahtisel rõdul, kus joodi teed, jutustas Taraškin eilsest poisikesest:

«Kärmas ja tark poiss, lihtsalt tore.» Ta kummardus üle rinnatise ja hõikas: «Ivan, tule õige siia!»

Kohe hakkasid trepil põntsuma paljad jalad. Ivan ilmus rõdule. Räbala jaki oli ta seljast ära

võtnud. (Sanitaarsetel kaalutlustel põletati see köögis ära.) Jalas olid tal sõude-sportlase lühikesed püksid ja paljal ihul uskumatult vana kalevist vest, eest nöörijuppidega kinni sõlmitud.

«Siin ta nüüd on,» ütles Taraškin, sõrmega poisi peale näidates, «kui palju ma talle rääkinud olen, et ta vesti maha võtaks, aga mitte mingi hinna eest ei taha ta seda teha. Kuidas sa suplema lähed, küsin ma sinult? Oleks veel vestki mõni asi, aga lihtsalt sopp.»

«Mina supelda ei saa,» lausus Ivan.

«Sind tuleb saunas pesta, sa oled üleni must ja räpane.»

«Ma ei või end saunas pesta. Näh, siit saadik võin,» Ivan näitas nabale, kõhkles veidi ja nihkus uksele lähemale.

Taraškin, kes kratsis küüntega sääremarju, kuhu jäid päevituse peale valged jäljed, käratas pahaselt:

«Tee temaga, mis tahad!»

«Miks sa's nii,» küsis Šelga, «kas sa kardad vett või?»

Poiss vaatas talle naeratamata otsa:

«Ei, ma ei karda.»

«Miks sa siis supelda ei taha?»

Poiss lõi silmad maha ja surus .huuled kangekaelselt kokku.

«Kardad vesti maha võtta, kardad, et ära varastatakse või?» küsis Šelga.

Poiss kehitas õlgu ja muigas.

«Tead mis, Ivan: et sa supelda ei taha — see on su oma asi, aga vesti me sulle Šelga jätta ei või. Võta minu vest, see tõmba seljast.»

Šelga hakkas oma vesti lahti nööpima. Ivan tõmbus tagasi. Ta silmamunad lõid rahutult keerlema. Korraks heitis ta paluva pilgu Taraškinile ja nihutas end kogu aeg, külg ees, avatud klaasukse lähedale, mis viis pimedasse sisetrepile.

«Ohoo, niimoodi me mängima ei hakka!» Šelga tõusis püsti, keeras ukse lukku, tõmbas võtme välja ning istus otse ukse ette. «Noh, võta maha!»

Poiss vaatas ringi nagu väike loomake. Ta seisis nüüd päris ukse lähedal — selg vastu klaase. Tema kulmud olid kortsu tõmbunud. Äkki heitis ta otsustavalt räbalad enda seljast ja ulatas Šelgale:

«Säh, anna oma.»

Kuid Šelga vaatas juba suurima üllatusega mitte enam poissi, vaid tema õlast mööda — ukseklaasidele.

«Andke,» kordas Ivan vihaselt, «mida te naerate? Egas' 'te väikesed ole!»

«Küll on ikka naljatilk!» Šelga pahvatas valjusti naerma. «Pööra õige selg minu poole. (Otsekui tõuke tõttu põrkas poiss kuklaga vastu klaasi.) 'Pöördu ringi, niikuinii näen, mis su seljale on

kirjutatud.» .

Taraškin kargas püsti. Poiss lendas kerge tombuna üle rõdu ja veeretas end üle rinnatise. Taraškin jõudis teda hädavaevu lennult kinni haarata. Ivan lõi teravad hambad tema kätte.

«Küll on hull! Jäta hammustamine!»

Taraškin surus poisi tugevasti enda vastu, silitas tema sinkjashalli raseeritud pead.

«Täiesti metsik poiss. Väriseb kui hiir. Jäta juba, ega me sulle liiga tee!»

Poiss rahunes tema käte vahel, ainult süda kloppis. Järsku sosistas ta temale kõrva:

«Ärge lubage teda, ei tohi minu selja pealt lugeda. Mitte kellelegi pole Jubatud. Mind tapetakse selle eest ara.»

«Ei me loe, see pole meile huvitav,» kordas Taraškin, naeru pärast luksudes.

Šelga seisis sel ajal terrassi teises otsas, näris küüsi, vidutas silmi nagu inimene, kes lahendab mõistatust. Äkki kargas ta ligi ja hoolimata Taraškini vastupanust pööras poisi selja enda poole. Hämmastus, peaaegu õudustunne tekkisid tema näole. Tindipliiatsiga oli allapoole abaluid poisikese kõhnale seljale higist laialivalgunud ja poolenisti kustunud tähtedega kirjutatud:

«. . . Pjotr Gar .. . iie. Tulem . . . sed kõige paljutoot. . . Oliviini sügavust oletan viiel kilome ... ril, jätk... uurimist, va] … abi… Nälg ... rutta ekspedits ...» J «Garin, see on Garin!» hüüdis Šelga. Sel momendil kihutas mürinal ja paukudes klubi hoovi kriminaaljälituse mootorratas ja agent hõikas alt:

«Seltsimees Šelga, teile on.kiirtelegramm .. .»

See oli Garini telegramm Pariisist.

27

Kuldpliiats puudutas märkmikku:

«Teie nimi, härra?»

«Pjankov-Pitkevitš.»

«Teie külastuse eesmärk? ...»

«Teatage mister Rollingile,» ütles Garin, «et mulle on tehtud ülesandeks pidada läbirääkimisi talle tuntud insener Garini aparaadi asjus.»

Sekretär kadus silmapilkselt. Hetk hiljem astus Garin pähklipuust uksest sisse keemiakuninga kabinetti. Rolling kirjutas. Silmi tõstmata pakkus ta istet. Seejärel jällegi üles vaatamata:

«Väikesi rahalisi operatsioone aetakse minu sekretäri kaudu,» nõrga käega haaras ta kirjapressi ja toksas kirjutatut, «ent sellest hoolimata olen valmis teid. kuulama. Annan kaks minutit. Mis on kuulda uut insener Garinist?»

Visanud jala üle teise ja pannud väljasiuutatud käed põlvele, ütles Garin:

«Insener Garin tahab teada, kas te olete üksikasjaliselt tuttav tema aparaadi otstarbega.»

«Jah,» vastas Rolling, «tööstuslikel eesmärkidel, kuivõrd ma tean, äratab aparaat mõningat huvi. Ma rääkisin mõne meie kontserni juhatusliikmega, nad on nõus omandama patenti.»

«Aparaat ei ole ette nähtud tööstuslikuks otstarbeks,» vastas Garin järsult, «see aparaat on purustustööde tegemiseks. Tõsi küll, seda aparaati võib edukalt kasutada metallurgias ja mäetööstuses. Kuid praegusel ajal on insener Garinil teistlaadi kavatsused.»

«Kas poliitilised?»

«Hee... Poliitika huvitab insener Garinit vähe. Tema

loodab nimelt maksma panna just niisuguse sotsiaalse korra, mis on talle kõige enam meeltmööda.»

«Kuskohas maksma panna?»

«Iseenesestki mõista, et kõikjal, kõigil viiel mandril.»

«Ohoo!» hüüatas Rolling.

«Rahunege, insener Garin ei ole kommunist. Kuid tema pole ka täiesti teie mees. Ma kordan — tal on laialdased kavatsused. Insener Garini aparaat annab talle võimaluse ellu viia kõige meeletuma fantaasia. Aparaat on juba ehitatud, seda võib demonstreerida kas või täna.»

«Hm!» lausus Rolling.

«Garin jälgis teie tegevust, mister Rolling, ja leiab, et teie haare on üsna hea, kuid teil puudub suur idee. Noh, olgu keemiakpntsern. Olgu pealegi keemiline õhusõda. Noh, muudate Euroopa Ameerika turuks ... Kõik see on tühine, ei ole keskset ideed. Insener Garin pakub teile koostööd.»

«Olete teie või tema hullumeelne?» küsis Rolling.

Garin puhkes naerma ja hõõrus sõrmega tugevasti nina külge.

«Teate mis, hea on juba seegi, et te kuulate mind mitte kaks, vaid üheksa ja pool minutit.»

«Ma olen valmis pakkuma insener Garinile viiskümmend tuhat franki tema leiutise patendi eest,» ütles Rolling ja hakkas jälle kirjutama.

«Kas ettepanekust tuleb aru saada nii: jõu või kavalusega kavatsete aparaadi oma võimusesse saada ja Gariniga õiendada arved täpselt samuti nagu tema abilise'ga Krestovka saarel?»

Rolling pani sulepea kiiresti käest ja ainult kaks punast plekki tema põsenukkidel reetsid erutust. Ta võttis tuhatoosist suitseva sigari, heitis end tugitoolis tagasi ja vaatas Garinit mitte midagi ütlevate ähmaste silmadega.

«Kui oletada, et just nii ma kavatsengi talitada insener Gariniga, mis järeldub siis sellest?»

«Järeldub set, et Garin on nähtavasti eksinud.»

«Milles?»

«Oletades, et teie olete märksa suuremakaliibriline lurjus,» Garin ütles seda selgelt, iga silpi toonitades ja Rol-lingile lõbusalt ning jultunult silma vaadates.

Too laskis suust välja ainult sinise suitsujoakese ja vehkis ettevaatlikult sigariga nina ees.

«Rinnal on jagada insener Gariniga kasumeid, kui ma võin võtta kõik sada protsenti,» sõnas ta. «Ja niisiis, et.

jõuda lõpule, pakun ma sada tuhat franki ja mitte santiimigi rohkem.»

«Kuulge, mister Rolling, te lasete kogu aeg märgist mööda. Te ei riski ju millegagi. Teie agendid Semjonov ja Tyklinski luurasid välja, kus elab Garin, Teatage politseile ja ta areteeritakse kui bolševistlik salakuulaja. Aparaadi ja joonised varastavad ara needsamad Tyklirfski ja Semjonov. Kõik see ei lähe teile üle viie tuhande maksma. Garini võib aga, et ta ei teeks edaspidi katset taastada jooniseid, igal ajal tapiga läbi Poola Venemaale saata, kus ta piiril maha notitakse. Ljhtne ja odav. Milleks veel sada tuhat franki?» Rolling tõusis püsti, kõõritas Garini poole ja hakkas kõndima, kusjuures ta lakk-kingad hõbejasse vaipa vajusid. Äkki tõmbas ta käe taskust ja nipsutas sõrmi.

«Odav mäng,» ütles ta, «te valetate. Ma mõtlesin viis käiku ette kõikvõimalikud kombinatsioonid. Ohtu pole mitte mingisugust. Te olete lihtsalt odav šarlatan. Garini mäng on läbi. Ta teab seda ja saatis teid kauplema. Ma ei anna kahte luidoorigi[1] tema patendi eest. Garinil ollakse jälil ja ta on lõksus. (Ta heitis kiire pilgu kellale ja pistis selle sama kähku vestitaskusse.) Käige kuradile!»

Garin oli vahepeal ka püsti tõusnud ja seisis laua juures langetatud päi. Kui Rolling ta kuradile saatis, laskis ta käel üle juuste käia ja sõnas hädise häälega nagu inimene, kes oli ootamatult lõksu langenud:

«Hästi, mister Rolling, ma olen nõus kõigi teie tingimustega. Te räägite sajast tuhandest.. .»

«Mitte santiimigi!» käratas Rolling. «Kaduge siit, või teid visatakse välja!»

Garin ajas sõrmed krae vahele ja hakkas silmi pööritama. Ta tuikus. Rolling pistis röökima: «Jätta vigurid! Välja!»

Garin vajus korisedes küljetsi lauale. Tema parem käsi põrkas vastu täiskirjutatud paberilehti ja käkerdas need kramplikult kokku. Rolling kargas elektrikella juurde. Silmapilkselt ilmus sekretär . . .

«Visake see subjekt välja . ..»

Sekretär tõmbus kühmu nagu panter, peened vurrukesed läksid turri, õhukese kuue all paisusid teraslihased .. . Kuid Garin eemaldus juba lauast — ikka külg ees, külg ees, tehes.

[1] L u i d o o r (pr. k. louis d'or) — aastast 1640 löödud Prantsuse kuldmünt, asendati 1803 frangisüsteemiliste kuldmüntidega. Tõlk.

Rollingile kummardusi. Jooksuga läks ta marmortrepist alla Malesherbes'i bulvarile, hüppas ülestõstetud kattega üüriautosse, hüüdis aadressi, sulges mõlemad aknad, laskis alla rohelised kardinad ja puhkes lühidalt, käredalt naerma.

Pintsakutaskust tõmbas ta välja käkerdatud paberilehe ja silus selle põlvedel ettevaatlikult ara. Krabiseval lehel, mis oli suurest märkmikust välja rebitud, olid Rollingi jämeda käekirjaga visatud ärilised märkmed tänaseks päevaks. Arvatavasti oli valvsaks muutunud Rollingi käsi sel momendil, kui kabinetti astus Garin, hakanud masinlikult kirjutama, reetes salajasi mõtteid. Kolm korda oli üksteise alla kirjutatud: «Rue des Gobelins, kuuskümmend kolm, insener Garin». (See oli Victor Lenoire'i uus? aadress, mille Semjonov oli alles asja telefoni teel teatanud.) Seejärel: «Viis tuhat franki — Semjonovile ...»

«Vedas! Kurat! Küll ikka vedas!» sosistas Garin, paberilehti põlvedel ettevaatlikult siludes.

28

Kümme minutit hiljem hüppas Garin autost välja Saint-Micheli bulvaril. «Pantheoni» kohviku peegelklaasist aknad olid avatud. Saalis lauakese taga istus Victor Lenoire. Kui ta Gariniit nägi, tõstis ta käe üles ja nipsutas sõrmi.

Garin istus kiiresti tema lauda, selg valguse poole. Näis, nagu oleks ta istunud peegli ette: Victor Lenoire'il oli samasugune piklik habe, pehme kaabu, ristlips, triibuline pintsak.

«Soovi õnne — vedas! Erakordselt!» lausus Garin, silmadega naerdes. «Rolling nõustus kõigega. Esialgsed kulud kannab tema üksi. Kui algab ekspluateerimine, jääb viiskümmend protsenti kogutulust temale, viiskümmend — meile.»

«Kas kirjutasid lepingule alla?»

«Kahe-kolme päeva pärast kirjutame. Aparaadi demonstreerimine tuleb edasi lükata. Rolling seadis tingimuseks, et Allakirjutamine toimub alles pärast seda, kui ta oma silmaga näeb aparaadi tööd.»

«Kas teed välja pudeli šampanjat?»

«Kaks, kolm, iterve tosina.»

«Ent ikkagi on kahju, et see hai neelab meilt terve poole

tulust,» sõnas Lenoire ja kutsus kelneri: «Pudel irruaad, kõige kuivemat…»

«Kapitalita ei saa me niikuinii midagi peale hakata. Tead, Victor, kui oleks õnnestunud minu kamtšatka-ettevõte, saadaksime kümme Rollingit kuradile.»

«Missugune kamtšatka-ettevõte?»

Kelner tõi veini ja klaasid, Garin süütas sigari, toetus mugavalt õlgtoolile ja hakkas end kõigutades ning silmi kissitades jutustama:

«Kas sa mäletad Mantsevit, Nikolai Hristoforovitši, geoloogi? Viieteistkümnendal aastal otsis ta mu Petrogradis üles. Ta oli alles hiljuti Kaug-Idast tagasi Jõudnud, ara heitunud mobilisatsioonist, ja palus minu abi, et mitte rindele sattuda.»

«Kas Mantsev teenis inglise kulläkompaniis?»

«Ta otsis kulda Leenal, Aldanil, seejärel Kolõmal. Jutustas imelugusid. Nad leidsid otse jalge alt viieteistkümne-kilogrammiseid kullakamakaid ... Just siis tärkaski minu peas idee, minu elu gepiaalne idee. . . See on väga julge, isegi meeletu, kuid ma usun sellesse. Ja kui juba usun, siis ei peata mind vanasarvik ise. Tead mis, mu sõber, ainus asi maailmas, mida ma ihust ja hingest igatsen, see on võim ... Mitte mingisugune kuninga- või keisrivõim — see on tühine, labane, igav. Ei, absoluutne võim ... Kunagi jutustan sulle üksikasjaliselt oma plaanidest. Et valitseda, on tarvis kulda. Et valitseda, nagu mina tahan, on vaja kulda rohkem, kui seda leidub kõigil tööstus-, börsi- »ja teistel kuningatel kokku ...»

«Tõepoolesit, sul on julged plaanid,» ütles Lenoire lõbusalt naerma pahvatades.

«Kuid ma olen õigel teel. Kogu maailm on mul varsti — näed!» Garin surus väikese käe rusikasse. «Tähisteks minu ieel on geniaalne Mantsev Nikolai Hristoforovitš, seejärel Rolling, õigemini — tema miljardid, ja kolmandaks — minu hüperboloid ...»

«Mis siis selle Mantseviga on?»

«Tollal, viieteistkümnendal aastal, mobiliseerisin ma kogu oma rahanatukese ja vabastasin ennemini jultumuse kui äraostmisega Mantsevi sõjaväekohustusest ja saatsin ta väikese ekspeditsiooniga Kamtšatkale, päris karukolkasse ... Kuni seitsmeteistkümnenda aastani kirjutas ta mulle veel: tema töö oli raske, kõige rängem, närused elutingimused ... Kaheksateistkümnendast aastast peale — saad isegi aru —

läksid tema jäljed kaduma... Tema otsingutest sõltub kõik...»

«Mida ta seal otsib?»

«Ta ei otsi midagi... Mantsev peab ainult kinnitama minu teoreetilisi oletusi. Vaikse ookeani rannik — Aasia ja Ameerika rannik kujutab endast ookeani põhja vajunud ürgse mandri aari. Niisugune hiiglaraskus pidi avaldama oma mõju sügaval asuvate sulas olekus kivimite asetusele ... Lõuna-Ameerika tegutsevate vulkaanide ahelikud Andides ja Kordiljeerides, Jaapani ja lõpuks Kamtšatka tulemäed kinnitavad seda, et oliviinvööndi sulas olekus kivi-mid ja metallid — kuld, elavhõbe, oliviin ja teised — asuvad Vaikse ookeani äärtel palju lähemal maapinnale kui maakera teistes kohtades ...[!] On see sulle arusaadav?»

«Ei taipa, milleks sulle siis seda oliviinvööndit tarvis on?»

«Et valitseda maailma, mu kallis ... Noh, joome. Kordamineku terviseks...»

29

Zoja Monrose, seljas lühike seelik ja must siidjakk, nagu neid kannavad universaalkaupluste müüjannad, peas lihtne mütsike, hüppas autobussilt maha, ruttas üle kärarikka tänava ja astus suurde, kahele tänavale avanevasse «Globe'i» kohvikusse.

Ta leidis vaba laua. Süütas paberossi. Käskis kelneril tuua liitri punast veini ja võttis täisvalatud klaasi ees käsi-põsakil istet.

«Pole hea, latseke, oled jooma hakanud,» ütles vana näitleja mööda minnes ja Zojat seljale patsutades.

Zoja Monrose oli juba ko!m paberossi ära suitsetanud. Lõpuks lähenes kiirustamata see, keda naine ootas: kitsukese, karvakasvanud lauba ja külmade silmadega sünge turd mees. Ta vurrud olid veidi kikki keeratud, värviline krae soonis tugevat kaela. Ta oli laitmatult riietatud — ilma liigse elegantsita. Tulija istus. Tervitas Zojat lühidalt. Vaa, tas ringi ja mõned lõid pilgu maha. See oli Gaston Pardinokk, endine varas, seejärel bandiit kuulsa Bonnot' jõugust.

[1] Oletatakse, et maa koore ja maakera keskse tahke tuuma vahel asub sulametallide kiht — nõndanimetatud oliviinvõõnd. (Autori märkus.)

Sõjas oli ta välja teeninud allohvitseri aukraadi ja pärast demobiliseerimist siirdunud igasuguste salajaste ja tumedate asjade komisjonäri rahulikule tööle.

Zoja Monrose'isse suhtus ta suurima austusega. Kohtudes öölokaalides palus ta teda lugupidavalt tantsima ja suudles kätt; see oli ka ainuke naine Pariisis; kelle kätt ta suudles. Zoja pidas temaga sõprust ja mees täitis aeg-ajalt tema kõige delikaatse
maid ülesandeid.

Imedes haput veini ja kissitades piibusuitsu tõttu silmi, kuulas Gaston mornilt, mida talle rääkis Zoja. Kui Zoja jõudis lõpule, naksutas ta sõrmi. Gaston ütles:

«See on ju ohtlik.»

«Gaston, kui see õnnestub, olete jäädavalt kindlustatud mees.»

«Mitte mingi raha eest, armuline proua, ei võta ma praegu ei märga ega kuiva asja ette: ajad on muutunud. Tänapäeval eelistavad bandiidid politseis teenida, elukutselised vargad aga välja anda ajalehti ja tegelda poliitikaga. Kui te tahate mind palgata raha eest, siis ma keeldun. Teine asi on teha s e d a teie heaks. Sel juhul võiksin ma riskida endal kaela murda.»

Zoja laskis yäija erepunaste huulte nurgast suitsujoakese, naeratas õrnalt ja pani ilusa käe Pardinoka varrukale.

«Hästi, tehke seda minu heaks...»

30

Rollingi auto peatus Montmartre'il, kitsukesel tänaval, mida valgustas öölokaali kümmekond akent.

Madalas, peegellaega ja peegelseintega, palavas ja täissuitsetatud saalis, ruumipuuduses, serpentiini, õhupallide ja

konfetiliblede keskel õõtsusid paberlintidesse mähkunud tantsivad paarid.

Taoti klaverit. Viiulid vingusid ja kääksusid, kolm higist nõretavat neegrit tagusid vaagnaid, röökisid autopasu-naisse, käristasid lauatükikestega, kolksutasid ja täristasid taldrikuid, materdasid türgi trummi.

«Teed, mu lapsed, teed keemiakuningale!» hüüdis ülem-kelner pingutades ja leidis suure vaevaga köha kitsas lauas ning pani Zoja ja Rollingi istuma. Nende pihta hakkasid lendama pallid, konfetid, serpentiinid.

«Teile pööratakse tähelepanu,» lausus Rolling.

Langetanud poolenisti laud, jõi Zoja šampanjat.

Ta pööras aeglaselt pead — kellegi tumedad, otsekui söejutiga ümbritsetud mehesilmad vaatasid Žojat sünge vaimustusega. Kes ta niisugune on? Ei prantslane ega ka inglane. Ta oleks nagu seda meest juba kusagil näinud. Tantsijate vahelt läbitrüginud kelner ulatas Zojale kirjakese. Naist üllatas see, ta heitis end tagasi diivani seljatoele. Kükas Rollingi poole, kes imes sigarit, ja luges kirja läbi:

«See, kelle peale te nii õrnalt vaatate, Zoja, on Garin ... Suudlen kätt. Semjonov.»

Zoja kähvatas vist nii hirmsasti, et lähedalt kuuldus läbi-müra kellegi hääl: «Vaadaice, daamil on paha.» Siis ulatas ta tühja pokaali ja kelner valas talle šampanjat.

Rolling küsis:

«Mida Semjonov teile kirjutas?»

«Ma ütlen hiljem.»

«Kas ita kirjutas midagi härrast, kes teid jultunult silmitseb? See on toosama, kes eile minu juures käis. Ma ajasin ta välja.»

«Rolling, kas te ei tunne teda ära? ... Mäletate, l'Etoile'i väljakul ... See on Garin.»

Rolling ainult nohistas. Võttis sigari: «Ahaa!» Äkki tekkis tema näole sama ilme, mis tal oli siis, kui ta jooksis ringi kabineti hõbejat[1] vaipa mööda, mõeldes viie käigu peale ette võitluse kõiki

võimalikke kombinatsioone. Tol korral nipsutas ta südilt sõrmi. Praegu pöördus ta Zoja poole virildunud suuga:

«Sõidame ära, meil on vaja tõsiselt kõnelda.»

Uksel vaatas Zoja tagasi. Läbi suitsu ja serpentiinivihma nägi ta uuesti Garini põlevaid silmi. Ja siis — see oli midagi peadpööritamapanevalt arusaamatut — Garini nägu kahestus: keegi, kes istus tema ees, selg tantsijate poole, |«nihkus talle lähemale ja nad mõlemad vaatasid Zojat. Või oli see peeglite pettekujutis? . ..

Hetkeks vidutas Zoja silmi ja ruttas alla mööda kulunud kõrtsivaipa auto juurde. Rolling ootas teda. Tõmmanud akse kinni, puudutas ta naise kätt:

«Ma ei jutustanud teile kõike kohtumisest selle võlts Pjankov-Pitkevitšiga ... Nii mõnigi asjaolu jäi mulle arusaamatuks: milleks oli talle tarvis mängida hüsteerikat? võinud ta ju oletada, et minul leidub kübekestki kaas-' tunnet. .. Kogu tema käitumine on kahtlane. Milleks ta küll minu juures käis? ... Milleks ta lauale vajus? ...»

«Rolling, sellest te ei rääkinud . . .»

«Ja, jaa . . . Ajas kella ümber . . . Kortsutas mu paberid ära …»

«Kas ta püüdis teie pabereid varastada?»

«Mis? Varastada?» Rolling vaikis viivu. «Ei, see polnud nii. Ta kaotas tasakaalu ja tema käsi prantsatas vastu kirja-mappi... Seal olid mõned paberid ...»

«Kas olete kindel, et midagi ei ole kadunud?»

«Need olid tähtsusetud märkmed. Nad olid ära kortsutatud ja ma viskasin nad hiljem paberikorvi,»

«Ma anun teid, tuletage kogu jutuajamine peensusteni meelde ...»

Limusiin peatus Seine'i tänaval. Rollingfja Zoja läksid magamistuppa.. Zoja tõmbas kähku kleidi seljast ja heitis laia voolitud, brokaatbaldahiini all kotkajalgadel seisvasse voodisse — ühte ehtsasse keiser Napoleon Esimese voodisse. Aeglaselt lahti rõivastudes kõndis Rolling vaibal, ja jättes riietusesemeid kullatud toolidele, lauakestele, kami-nasimsile, jutustas peenimate üksikasjadeni Garini eilsest külastusest.

Zoja kuulas, toetudes küünarnukile, Rolling hakkas pükse maha tõmbama, seejuures ühel jalal hüpates. Sel momendil ei sarnanenud ta sugugi kuningaga. Seejärel heitis ta voodisse ja sõnas: «See on kindlasti kõik, mis oli,» ja ta vedas atlasteki ninani. Sinkjas öölamp valgustas toredat magamistuba, laiali pillatud riideid, kuldseid aamoreid voodisammastel ja Rollingi teki sisse pugenud lihavat nina. Tema pea oli vajunud patja, suu poolenisti paotunud, keemiakuningas oli magama jäänud.

See nohisev nina segas Zojat iseäranis. Ta pani käe silmadele. Tema ees püsis järeleandmatult Garini Rahvatu, jultunud, ilus, tahtejõuline nägu. Zoja raputas pead, et nägemust eemale peletada —

ei, see vahtis üksisilmi teda läbi paberlintide khviva ämblikuvõrgu . . . «Unetu öö on kind-lustatud,» mõtles Zoja ning äkki läbistas terav mõte teda nõelana pealaest jalatallani: «Gaston on praegu tema juures . . .»

Zoja libises teki alt välja, tõmbas rutakalt sukad jalga. Rolling pomises unes veidi, kuid keeras ainult küljele.

Zoja ruttas riietusruumi. Ajas vihmamantli Šelga ja tõmbas vöö tugevasti kinni. Tuli tagasi magamisituppa käekoti järele, kus oli raha...

62

«Rolling,» ütles ta tasa, «Rolling... Me oleme kadunud ...»
Kuid Rolling ainult pomises midagi. Zoja läks alla vestibüüli ja avas vaevaga kõrge välisukse. Seine'i tänav oli tühi. Läbi mansardkatuste kitsa vahe paistis tuhm kollakas kuu. Zojat haaras nukrus. Ta vahtis seda kuukera magava linna kohal... «Jumal, jumal, kui õudne, ftui kõhutav ...» Mõlema käega nihutas ta mütsikese sügavalt silmadele ja ruttas kaldaäärsele tänavale.

31

Vana kolmekorruseline maja number kuuskümmend kolm Rue des Gobelins'il ulatus ühe seinaga hoonestamata alale. Selles küljes olid aknad ainult kolmandal korrusel — mansardkorrusel. Teine, umbsein, oli vastu parki. Tänavapoolse fassaadi ulatuses asus esimesel korrusel maapinnaga ühe-kõrgusel kohvik voorimeestele ja autojuhtidele. Teise korruse võttis enda alla vilets võõrastemaja. Kolmandal — mansardkorrusel — üüriti tube alalistele elanikele. Sinna pääses läbi värava ja pika tunneli.
Kell oli kähe peal öösi. Rue des Gobelins'i — ei ühtki valgustatud akent. Kohvik oli juba suletud, kõik toolid olid tõstetud laudadele. Zoja jäi värava ees seisma ja silmitses viivu numbrit kuuskümmend kolm. Selg tundis külma. Ta võttis end kokku. Helistas. Nöör hakkas sahisema, värav paotus. Ta lipsas pimedasse väravaalusesse. Väravavahi hääl torises eemalt: «Öösel on tarvis magada, tagasi peab tulema õigel ajal.» Kuid ta ei küsinud, kes sisse tuli.
Zojat valdas hirmus ärevus. Tema ees avanes madal pime tunnel. Gaasilamp valgustas tumeda õlivärviga võõbatud krobelisi seinu. Semjonovi juhtnöörid olid järgmised: tunneli lõpus vasakule, keerdtreppi mööda üles, kolmas korrus, vasakule, tuba number üksteist.
Tunneli keskel jäi Zoja seisma. Talle näis, et kaugel, vasakul, vaatas keegi kiiresti välja ning kadus. Kas mitte tagasi minna? Ta jäi kuulatama — mitte ainustki heli. Ta ruttas käänakul asuvasse haisvasse trepikotta. Siit algas kitsas, kusagilt ülalt valgustatud keerdtrepp. Zoja hakkas kikivarvul üles minema, kartes puudutada kleepuvaid käsipuid.
Kogu maja magas. Teise korruse trepikojast viis maha-koorunud värviga võlvkaar pimedasse koridori. Ülespoole

minnes vaatas Zoja tagasi ja .talle tundus uuesti, et võlvi tagant vaatas keegi välja ning kadus .. . Ainult see polnud mitte Gaston Pardinokk... «Ei, ei, Gaston ei ole veel käinud, ta ei võinud siin olla, ei jõudnud ...»

Kolmanda korruse trepikojas tõmbas Zoja hinge tagasi. Kui Garinit pole kodus, ootab ta teda siin hommikuni. Kui ta on kõdus ja magab, ei lähe ta enne ara, kui on saanud kätte selle, mille ta võttis laualt Malesherbes'i bulvaril.

Zoja tõmbas kindad käest, kohendas pisut juukseid mütsi all ja hakkas vinklis ärapöörduvat koridori mööda vasakule minema. Viiendal uksel seisis suurelt valge värviga maalitult — 11. Zoja vajutas lingile, uks avanes kergelt.

Väikesesse tuppa langes läbi lahtise akna kuuvalgus. Põrandal vedeles avatud kohver. Kõledalt valendasid laialipillatud paberid. Seina ääres pesunõu ja kummuti vahel istus põrandal särgiväel mees, tema paljad põlved olid üles tõstetud, paljad jalalabad näisid hiiglasuurtena ... Kuupaiste valgustas poolt nägu, läikis päraniavatud silm ja valendasid hambad — mees naeratas. Paotanud suu ja hinge kinni pidades vahtis Zoja tardunud naeratavat nägu — see oli Garin.

Täna hommikul oli Zoja öelnud «Globe'i» kohvikus Gaston Pardinokale: «Varasta Garinilt joonised ja aparaat ja kui saad, tapa ära.» Täna õhtul nägi ta läbi vina šampanja-pokaali kõhal Garini silmi ja tundis: kui niisugune mees vaid viipab, jätab ta kõik sinnapaika, unustab, järgneb talle. Öösel, kui ita sai aru ohust ja sööstis otsima Gastoni, et temast ette jõuda, ei teadnud ta veel isegi, mis ajas teda säärases mures ringi jooksma mööda öist Pariisi ja tõi viimaks Rue des Gobelins'ile. Mis tunded sundisid seda tarka, külma, kalki naist avama ust tema poolt surmale määratud mehe tuppa?

Ta vahtis Garini hambaid ja pungis silma. Ta karjatas kähedalt ja allasurutult, astus ligi ja kummardus tema kõhale. Mees oli surnud — nägu siniseks tõmbunud, kaelal ülestursunud kriimustused. See oli toosama nägu — kõhnunud, ligitõmbav, erutatud silmadega nägu, konfetid siidjas habemes ... Zoja haaras kinni pesulaua jäisest marmorist ja ajas end vaevaliselt sirgu. Ta unustas, milleks oli tulnud. Mõru sülg täitis suu. «Puudub veel, et ma meelemärkusetult põrandale ei prantsata.» Viimase jõupingutusega kiskus ta nööbi teda poova-krae eest. Hakkas minema ukse poole. Uksel seisis Garin.

Samuti nagu sellelgi seal põrandal, läikisid tema tardunud naeratusest paljastatud hambad. Garin tõstis sõrme ja ähvardas. Zoja taipas, surus käe suule, et mitte karjatada. Süda kloppis, nagu oleks ta vee alt välja sukeldunud ... «Elus, elus …»

«Tapetud pole mina,» ütles Garin sosinal ja ähvardas edasi, «Te tapsite Victor Lenoire'i, minu

abilise ... Rolling läheb giljotiinile ...»
«Elus, elus,» kordas Zoja kähedalt.
«Milleks te siin olete?»
«Ma otsisin Gastoni...»
«Keda, keda?»
«Seda, kellele andsin käsu teid tappa ...»
«Ma nägin seda ette,» lausus Garin talle silma vaadates.
Zoja vastas nagu unes:
«Kui Gaston oleks tapnud teid, oleksin ma lõpetanud oma elu ...»
«Ma ei mõista…»
Zoja kordas tema järel, otsekui minestuses olles, oma kustuva häälega:
«Ma ei mõista isegi...»
See kõnelus toimus uksel. Aknaist paistis, kuidas kuu loojus grafiitkatuse taha. Lastes pilgul toas ringi ekselda, sõnas Garin vaikselt:
«Kas tulite Rollingi autograafi järele?»
«Jah. Halastage.»
«Kellele? Rollingile?»
«Ei. Minule. Halastage,» kordas ta.
Äkki ajas Garin end sirgu ja jäi kuulatama. Järsu liigutusega tõmbas ta Zoja ukse taha. Jätkates tema käsivarre surumist ülalpool küünarnukki, vaatas Garin võlvkaare taha trepile...
«Lähme. Ma saadan teid siit läbi pargi välja ... Kuulge, te olete hämmastav naine,» Garini silmades välgatas meeletu huumor, «meie teed on kokku jooksnud... Kas te tajute seda? ...»
Ta tõttas koos Zojaga keerdtreppi rnööda alla. Naine ei tõrkunud.
Alumises trepikojas pöördus Garin kuhugi pimedusse, seisatas, süütas vahatiku ja keeras suure vaevaga lahti nähtavasti juba palju aastaid suletult seisnud ukse roostes luku.

[1] Vahatikk — vahaga kaetud tikk-küünal. Võib kaua põleda

«Nagu näete, kõik on ette nähtud.»
Nad jõudsid tumedate rõskete pargipuude alla. Samal ajal keeras tänavalt väravasse politseisalk, kelle Garin veerand tundi tagasi olf telefoni teel kohale kutsunud.

32

Šelga mäletas hästi «kaotatud etturit» suvilas Kjestovkal. Siis (Ametiühingute bulvaril) mõistis ta, et Pjankov-Pitkevitš tuleb tingimata veel kord suvilasse selle järele, mis oli tal peidetud keldrisse.

Õhtuhämaruses (samal päeval) tungis Šelga suvilasse, ilma et ta oleks häirinuid öövahti, ja läks taskulambi valgusel keldrisse. «Etturi» kaotas ta otsekohe: köögis kähe sammu kaugusel luugist seisis Garin. Hetk enne Šelga tulekut kargas ta koos kohvriga keldrist välja ning seisis vastu seina naaldunult ukse taga. Ta lõi Šelga järel mürinal luugi kinni ja hakkas sellele kuhama söekotte. Šelga, kes oli taskulambi üles suunanud, vaatas naeratades, kuidas läbi luugi pragude variseb prügi. Ta kavatses rahu tegemiseks läbirääkimistesse astuda, kuid äkki jäi ülal vaikseks. Siis tulid kuuldavale eemaletõttavad sammud, kusagil lajatasid lasud, seejärel kostis metsik kärje. Seal käis heitlus neljasõrmelisega. Tund hiljem jõudsid pärale miilitsatöötajad.

Kaotanud etturi, tegi Šelga hea käigu. Otsemaid suvilast kihutas ta miilitsaautol jahtklubisse, äratas klubi korrapidaja, käheda häälega salkus meremehe ja küsis, andmata aega teisel end koguda:

«Mis tuul on?»

Meremees vastas muidugi ilma pikalt mõtlemata:

«Süüd-vest.»

«Mitu palli?»

«Viis.»

«Kas vastutate, et kõik jahid on kohal?»

«Vastutan.»

«Missugune valve on teil jahtide juures?»

«Petka, valvur.»

«Lubage ujuvtökked üle vaadata.»

«Kuulen, ujuvtõkked üle vaadata,» vastas meremees, kes unisest peast ei saanud kuidagi kätt meremehekuue varrukasse.

«Petka!» hüüdis ta ärajoodud häälega, astudes koos Šelgaga klubi rõdule. (Keegi ei vastanud.) «Tingimata magab kusagil nagu surnu,» ütles meremees ja tõstis tuulevarjuks krae üles.

Valvur leiti lähedalt põõsastest — ta norskas vägevasti, üle pea oli ta tõmmanud kasuka lambanahkse krae. Meremees sajatas. Valvur kraaksatas ja tõusis püsti. Mindi ujuvtõketele, kus terashallil, juba sinama tõmbunud veepinnal õõtsus terve mastide mets. Laine lahmis. Puhusid tugevad tuuleiilid.

«Käs olete kindel, et kõik jahid on kohal?» küsis Šelga jälle.

«Puudub «Orion», see on Peterhofis.... Ka Strelnasse viidi kaks jahti.» .

Šelga läks lirtsuvaid laudu mööda ujuvtõkete servani ja tõstis siin üles tüki randumisköit. Selle üks ots oli olnud seotud rõnga külge, teine ots ilmselt ara lõigatud. Korrapidaja silmitses kiirustamata sadamasilda. Nihutas süüd-vestri ninale. Ei öelnud midagi. Hakkas ujuvtõkkeid mööda edasi minema ja sõrmega jahte lugema. Äigas siis korraks käega vastutuult ja hüüdis uskumatu jõuga:

«Petka, sa viimane käpard! Et sa kolmkümmend korda upuksid solgivees, mida sa vahtisid! «Bibigonda» viidi ära, kõige parem võidusõidujaht! ...»

Petka ahhetas, imestas, kloppis oma külgi lambanahkse kasuka varrukatega. Siin polnud enam midagi teha. Selga sõitis sadamasse.

Möödus vähemalt kolm tundi, enne kui ta kiirel ranna-valvepaadil avamerele kihutas. Peksis tugev, laine. Mootorpaat mattus voogudesse. Veetolm udutas binokliklaase. Kui tõusis päike, märgati Soome vetes kaugel majaka taga ranna lähedal purje. Seal heitles veealuste kivide vahel õnnetu «Bibigonda». Tema lagi oli tühi. Valvepaadilt lasti korrakohaselt mõned paugud — tuli tühjalt tagasi pöörduda.

Nõnda põgenes Garin üle piiri, kusjuures ta võitis sel lõol veel ühe etturi. Neljasõrmelise osavõtt sellest mängust teada ainult temale ja Šelgale. Selle juhtumi kohta oli jelga mõttekäik tagasiteel sadamasse järgmine:

«Välismaal Garin kas müüb ära või nakkab ise vabalt ekspluateerima salapärast aparaati. See leiutis on Liidule esialgu kaduma läinud ja kes teab, kas ei mängi ta tulevikus saatuslikku osa. Kuid välismaal varitseb Garinit

oht — neljasõrmeline. Kuni võitlus temaga pole lõppenud, ei julge Garin oma aparaati päevavalgele tuua. Kui aga selles võitluses asuda Garini poole, võib lõpptulemusena võitagi. Igal juhul oleks kõige rumalam, mille peale võiks üldse tulla (ja kõige kasulikum Garinile), neljasõrmelise viivitamatu areteerimine Leningradis.» Järeldus oli lihtne: Šelga sõitis otse sadamast oma koju, tõmbas selga kuiva pesu, helistas kriminaaljälituse osakonda, et «asi on iseenesest likvideerunud», lülitas telefoni välja ning heitis magama, naerdes selle üle, kuidas gaasidega mürgitatud ja võib-olla haavatud neljasõrmeline põgeneb praegu ülepeakaela Leningradist. Niisugune oli Šelga vastulöök vastuseks «kaotatud etturile».

Ja siis tuli telegramm (Pariisist): «Neljasõrmeline on siin. Seisukord on ohtlik.» See oli appihüüe.

Mida rohkem Šelga mõtles, seda selgemaks talle sai, et tuleb lennata Pariisi. Ta päris telefoni teel järele, millal reisilennukid väljuvad, ja tuli rõdule tagasi, kus istusid valges ööhämaruses Taraškin ja Ivan. Kodutu poisike muutus pärast seda, kui tema seljalt loeti tindipliiatsiga kirjutatud teade, vaikseks ega lahkunud Taraškinist.

Läbi okste kostsid punakaskollaselt veepinnalt hääled, aerusulpsatused, naiste naer. Metsa tumedate kroonide all saartel, kus mingisugused linnukesed unetult vastastikku ärevalt häälitsesid ja ööbikud laksutasid, toimus asju, mis olid igivanad nagu maailm. Kõik, kel elav hing sees, olid välja sukeldunud pika talve vihmasadudest ja lurrretuiskudest ning tõttasid elamisega, ahmides lõbusa aplusega selle öö joovastavat hurma. Taraškin pani ühe käe ümber Ivani õlgade, toetus küü-

narnukiga käsipuule ega liigutanud end — ta vaatas läbi okste veepinnale, kus kuulmatult liuglesid paadid.

«Noh, kuidas siis on, Ivan,» küsis Šelga, nihutanud tooli lähemale ja kummardudes poisi näo poole, «kus sulle rohkem meeldib, Ifas seal või siin? Kaug-Idas elasid sa vist halvasti, olid poolnäljas?»

Ivan vaatas Šelgale silmi pilgutamata otsa. Tema silmad näisid hämaruses kurbadena nagu vanamehel. Šelga võttis '^vestitaskust kompveki ja koputas sellega Ivanile hammaste pihta seni, kuni need paotusid ja kompvek lupsas suhu.

«Meie, Ivan, käime poistega hästi ümber. Tööle ei pane, kirju selga ei kirjuta, seitsme tuhande versta taha vagunite all mitte kuhugi ei saada. Näed, kui hea on meil saartel,

ja kas tead, kelle oma kõik see on? Kõik selle andsime me lastele igaveseks ajaks igavesti. Nii jõgi, saared, paadid kui ka vorstiga leivad, söö, nii palju kui süda kutsub, kõik on sinu ...»

«Niiviisi eksitate poisikese õigelt teelt kõrvale,» tähendas Taraškin.

«Pole midagi, ei eksita, ta on tark. Kust sina, Ivan, pärit oled?»

«Me oleme Amuurilt,» vastas Ivan vastumeelselt. «Ema suri, isa tapeti sõjas.»

«Kuidas sa siis elasid?»

«Olin võõraste juures, tegin tööd.»

«Nii väiksena?»

«Mis seal's ikka... Hoidsin hobuseid ...»

«Noh, aga hiljem?»

«Hiljem võtsid mind ...»

«Kes võtsid?»

«Ühed inimesed. Neile oli poissi tarvis — puude otsa ronimiseks, seente ja pähklite korjamiseks, selleks, et .püüda oravaid toiduks ja tuua, mida kästakse ...»

«Tähendab, sind võeti ekspeditsiooniga kaasa? (Ivan pilgutas korraks silmi ja vaikis.) Oli see kaugel? Vasta, ära karda. Me sind välja ei anna. Nüüd oled sa meie veli...»

«Kaheksa ööd-päeva sõitsime aurikul... Arvasime, et eluga ei pääse. Ja veel kaheksa päeva läksime jala. Kuni jõudsime tuldpurskavale mäele ...»

«Nii, nii,» sõnas Šelga, «tähendab, ekspeditsioon läks Kamtšatkale.»

«No jah, Kamtšatkale ... Seal me elasime hurtsikus . .. Revolutsioonist ei teadnud me kaua aega midagi. Kui aga teada saime, läksid ko!m meest minema, pärast läksid veel kaks, polnud midagi hamba alla panna. Jäime tema ja mina ...»

«Nii, nii, aga kes see «tema» siis oli? Kuidas teda hüüti?»

Ivan kortsutas jälle kulmu. Šelga rahustas teda kaua, silitas rinnale vajunud paljaks pöetud pead...

«Mind tapetakse ju selle eest ara, kui ütlerf. Ta lubas tappa ...»
«Kes?»
«Eks ikka Mantsev, Nikolai Hristoforovitš ... Ta ütles: «Kuule, ma kirjutasin su seljale kirja, sa ara pese end, särki ja vesti ara maha võta, kas või aasta, kas või kähe pärast katsu Petrogradi jõuda, otsi Pjotr Petrovitš Garin üles ja

näita temale, mis on kirjutatud, tema annab sulle vaevatasu ...»»
«Miks siis Mantsev ise ei sõitnud Petrogradi, kui tal on Garinit tarvis näha?»
«Kartis bolševikke ... Ta ütles: «Nad on hullemad kui kuradid. Nad tapavad mu. Nemad,» ütles ta, «on kogu maa ummikusse viinud — rongid ei käi, posti ei ole, süüa pole midagi, linnast on kõik laiali jooksnud ...» Kust tema võiski teada, ta istub kuuendat aastat seal mäel...»
«Mis ta seal teeb, mida ta otsib?»
«No kas tema ütleb? Ainult mina tean .. . (Ivani silmad lõid lõbusalt ja kavalalt kilama.) Kulda otsib maa alt...»
«Ja kas leidis?»
«Tema või? .Muidugi leidis ...»
«Kas teed sinna, mäele, kus Mantsev asub, näidata mõistad, kui peaks tarvis olema?»
«Muidugi mõistan ... Ainult vaadake, et te mind ara ei anna, muidu tema, tead, on kuri mees ...»
Šelga ja Taraškin kuulasid ülima tähelepanuga poisi jutustusi. Šelga vaatas veel kord teraselt kirja poisi seljal. Seejärel pildistas selle.
«Nüüd mine alla, Taraškin peseb su seebiga puhtaks, heida magama,» ütles Šelga. «Ei olnud sul midagi ega kedagi: ei isa ega ema, ainult nälginud vats. Nüüd on sul kõike küllalt — ela, õpi, kasva, ja ole terve. Taraškin õpetab sulle natuke elutarkust, sa kuula teda. Hüvasti. Päeva kolme pärast näen Garinit, sinule usaldatud ülesande annan edasi.»
Šelga hakkas naerma ja varsti kadus tema jalgratta-tuli hüpeldes tumedate puhmaste taha.

33

Välgatasid alumiiniumtiivad kõrgel rohelise lennuvälja köhal ja kuueistmeline reisilennuk kadus lumepilvede taha. ..Trobikond saatjaid seisis viivu, vahtides, pead kuklas, sädelevat sinitaevast, kus raisakull laisalt tiirutas ja pääsukesed kääridena õhku lõikasid, kuid duralumiiniumlind lendas juba tont teab kus.
Kuus reisijat istusid kägisevates korvtoolides ja vaatasid aeglaselt allavajuvat lillakasrohelist maad. Lõngadena.

looklesid seal teed. Pisut kaldu seisvate mängukannide taolistena näisid hoonetekobarad ja kellatornid. Paremal, kau-guses, laius sinav veteväli.

Liugles ette pilve vari ja kattis maapinnakaardi üksikasjad. Ja siis ilmus ka pilv ise lähedal all nähtavale.

Vastu aknaid liibunult naeratasid kõik kuus reisijat end valitseda oskavate inimeste pisut sunnitud naeratust, õhuliiklus oli veel uudne. Hoolimata mugavast kabiinist, klapp-lauakestele laiali pillatud ajakirjadest ja kataloogidest, ohutu hubasuse näilisusest, pidid reisijad ikkagi end veenma, et lõppude lõpuks on õhuliiklus palju ohutum kui näiteks jala üle tänava minek. Hoopis teine asi on õhus. Kohtad pilve — sukeldud läbi, ainult kabiini aknad tõmbuvad higiseks, rahe rabiseb hetkeks vastu duralumiiniumi või siis väntsutab korraks lennumasinat nagu teekonarusel, haarad kinni korvtooli punutud käetugedest, silmad jollis, kuid naaber pilgutab sulle juba ja naerab: see oli alles kona-'rus! ... Kargab kallale üks neid tormipuhanguid, mis silmapilkselt murrab merepurieka mastid, purustab rooli, pühib ära paadid ja mehed mässavatesse lainetesse, kuid metall-lind on kindel ja osav kõrvale põikama — õõtsatab vaid tiivale, möiratab mootoritega ja ongi juba välja lipsanud, ongi juba sööstnud tuhat meetrit kõrgemale orkaani südamikust.

Ühesõnaga, ei möödunud tundigi, kui reisijad kabiinis kõdunesid niihästi tühjuega jalge all kui ka õõtsumisega. Mootorimüra takistas rääkimist. Mõned tõmbasid pähe mik-rofonimembraanidega kõrvaklapid ja algas keskustelu. Šelga vastas istus umbes kolmekümne viie aastane kuivetu mees, seljas kantud palitu ja peas ruuduline sonimüts, mis oli nähtavasti muretsetud välismaareisi jaoks.

Tal oli kahvatuvõitu, peene nahaga nägu, tark tusane ilus profiil, hele habe, suu oli rahulikult ja kindlalt kinni. Ta istus kühmuvajununa, käed põlvedel. Šelga andis talle naeratades märku. Mees pani kõrvaklapid pähe. Šelga küsis:

«Ega te Jaroslavlis reaalkoolis õppinud? (Mees noogutas.) Noormees, ma mäletan teid. Te olete Hlõnov Aleksei Semjonovitš? (Peanoogutus.) Kus te nüüd töötate?»

«Polütehnikumi füüsikalaboratooriumis,» lausus Hlõnov torusse mootorimürast summutatud nõrga häälega.

«Kas komandeeringusse?»

«Berliini, Reicheri juurde.»

«On see saladus?»

«Ei ole. Käesoleva aasta märtsis saime teada, et Reicheri laboratooriumis viidi läbi elavhõbeda aatomite purustamine.»

Hlõnov pöördus kogu näoga Selga poole, tema silmad puurisid range erutusega kaasvestlejat. Selga ütles:

«Ei saa aru, ma pole spetsialist.»

«Töid tehakse praegu veel laboratooriumides. Kulub veel palju aega, kuni seda tööstuses käsutada saa,b ... Kuigi.. » Hlõnov vaatas lumepallidena tupruvate pilvede välju, mis sügaval all varjasid maad. «.. .tee füüsikukabinetist tehase-töökolta ei ole pikk. Aatomi vägivaldse purustamise põhimõte peab olema lihtne, erakordselt lihtne. Te muidugi teate, mis on aatom?»

«Midagi õige tillukest,» Selga näitas sõrmedega.

«Aatom on võrreldes liivateraga nagu liivatera võrreldes maakeraga. Ja ikkagi me mõõdame aatomit, arvutame tema elektronide tiirlemiskiirust, tema kaalu, massi, elektrilise laengu suurust. Me läheneme aatomi südamele, tema tuumale. Temas on varjul mateeria üle võimu saavutamise kogu saladus. Inimkonna tulevik sõltub sellest, kas me suudame oma valdusse saada aatomituuma, materiaalse energia osakest, mille suurus on üks sajabiljondik sentimeetrit.»

Kähe tuhande meetri kõrgusel maapinnast kuulas Selga hämmastavaid lugusid, mis olid imelisemad Seherezade muinasjuttudest, kuid need polnud muinasjutud. Sel ajal, kui ajaloo dialektika viis ühe klassi hävitussõjani ja teise ülestõusuni; kui põlesid linnad ning tuhk ja tolm ja gaasi-pilved keerlesid põldude ja aedade kõhal; kui maapind ise vappus lämmatatavate revolutsioonide vihastest kacjetest ja kui vanglakeldrites pandi nagu muistegi tööle piinapink ja timukatangid; kui öösiti hakkasid pargipuudele kasvama suust väljatolknevate keeltega kõledad viljad; kui langesid inimeselt nii suure armastusega kaunistatud idealistlikud rüüd — sel hirmsal ja titaanlikul aastakümnel loitsid üksikute valgusallikatena teadlaste imeteldavad ajusünnitused.

34

Lennuk laskus Kovno kohal madalamale. Vihmast niisutatud haljas väli hakkas kiiresti vastu tormama. Lennumasin veeres edasi ja jäi siis seisma. Piloot hüppas rohule. Reisijad tulid maha jalgu sirutama. Suitsud pandi ette. Šelga heitis veidi kaugemal rohule, lõi käed pea alla ja tal oli kummaline tunne vaadata sinakapõhjalisi kaugeid pilvi. Asja alles oli ta iseal, lendas keset kergeid lumemägesid taevassiniste kuristike kohal.

Tema lennukaaslane Hlõnov seisis kergelt kühmus, seljas kulunud palitu, halli soonilise linnu tiiva lähedal. Mees nagu mees ikka — isegi sonimüts oli tal «Lenin-gradodeždast».

Šelga pahvatas naerma:

«Tore ja lõbus on ikkagi elada. Kurat võtaks, kui tore!»

Kui tõusti Kovno lennuväljalt õhku, istus Šelga Hlõnovi kõrvale ja jutustas talle, ilma et ta õleks kellegi nime maininud, kõik, mida ta teadis Garini erakordsetest katsetest, ja sellest, et nendest katsetest ollakse välismaal ilmselt väga huvitatud.

Hlõnov küsis, kas Selga on näinud seda aparaati.

«Ei. Aparaati pole veel keegi näinud.»

«Tähendab, kõik see on aimuste ja oletuste ning pealegi veel fantaasia poolt ilustatud aimuste ja oletuste sfääris?»

Siis jutustas Šelga lagunenud suvila keldrist, läbilõigatud terasetükkidest, söeküünalde kastidest. Hlõnov noogutas pead ja ergutas teist tagant:

«Nii, nii. Söeküünlad. Väga hea. Saan aru. Öelge, kui see pole väga salajane, ega te insener Garinist räägi?»

Selga jäi viivuks vait ja vaatas Hlõnovile silma. .

«Jah,» vastas ta, «Garinist. Kas te tunnete teda?»

«Ta on väga, väga andekas mees.» Hlõnov krimpsutas nägu, nagu oleks midagi haput suhu võtnud. «Ebaharilik inimene. Kuid seisab väljaspool teadust. Auahne. Täiesti isoleeritud isik. Avantürist. Küünik. Geeniuse vaimuanded. Harukordne temperament. Kohutava fantaasiaga mees. Kuid tema imeteldavat mõistust hoiavad alati kihevil madalad ihad. Ta saavutab palju ja lõpetab millegi piiritu joomise taolisega või teeb katset panna «maailma jahmatama» ...

[1] K o v n o — nüüd Kaunas, suur linn Leedus.

Geniaalne inimene vajab rohkem kui ükski teine kõige rangemat distsipliini. Geniaalsus on ülimalt vastutav.»

Punakad laigud lõid jälle Hlõnovi põskedel õhetama.

«Valgustatud, distsiplineeritud mõistus on suurim pühadus, on imede ime. Maakeral, mis on ise liivaterake universumis, on inimene midagi biljondiku osakese taolist kõige vähemast suurusest. . . Ja sellel puhtmõttelisel osakesel, kelle eluiga võrdub keskmisert ajaga, mis kulub maakerale kuuekümne tiiru tegemiseks ümber päikese, on mõistus, mis hõlmab kogu universumit. . . Et seda mõista; peame võtma appi kõrgema matemaatika keele ... Niisiis, mis te ütlete, kui teie laboratoo-riumist võetakse mõni hinnaline mikroskoop ja hakatakse sellega naelu sisse taguma? ... Just nimelt niiviisi talitab Garin oma geeniusega ... Ma tean — ta tegi suure avastuse infrapunaste kurte kauge maa taha ülekande valdkonnas. Te olete muidugi kuulnud Grindel-Matthews'i[1] surmakiirtest? Surmakiired osutusid kõige puhtamaks mõttetuseks. Kuid põhimõte on õige. Paralleelselt suunatud tuhat kraadi kuumad soojuskiired on kõhutavaks purustamisvahendiks ja sõjaliseks kaitserelvaks. Kogu saladus seisab selles, et saaks suunata kiirt, mis ei haju. Seda ei ole seni saavutatud. Teie

sõnade järgi on Garinil nähtavasti õnnestunud säärast aparaati ehitada. Kui see on nii, siis on meil tegemist väga tähtsa avastusega.»

«Mulle näib juba ammu,» ütles Šelga, «et selle leiutise ümber on tunda suure poliitika lõhna.»

Hlõnov vaikis veidi aega, siis aga lõid tal isegi kõrvad õhetama.

«Otsige Garin üles, võtke tal kraest kinni ja tooge ta koos aparaadiga tagasi Nõukogude Liitu. Aparaat ei tohi sattuda meie vaenlaste kätte. Küsige Garinilt, kas ta tunneb oma kohustusi? Või on ta tõesti lurjus ... Siis andke talle, kurat võtaks, raha — nii palju kui ta tahab ... Või tapke ta …»

Šelga kergitas kulme. Hlõnov pani kõnetoru lauale, nõjatus seljaga toolikorjule ja sulges silmad.

Lennuk liugles roheliste tasaste põlluruutude ja sirgete teelindikeste kohal. Kauguses paistis kõrgelt järvede sinakate laikude keskel Berliini pruun joonis.

'Grindel-Matthews — leidur, kes tekitas palju kära XX sajandi 20-ndatel aastatel oma «surmakiirtega».

35

Pool kaheksa hommikul ärkas Rolling nagu ikka Seine'i tänaval keiser Napoleoni voodis. Silmi avamata võttis ta padja alt taskuräti ja nuuskas nina põhjalikult puhtaks.

Tõsi küll, mitte just päris värskena, ent «iiski oma mõtteid ja tahet valitsevana viskas ta taskuräti põrandavaibale, ajas end siidpatjade keskel istuli ja vaatas ringi. Voodi oli tühi, tuba — samuti.

Rolling surus kellanupule, ilmus Zoja toatüdruk. Rolling küsis, vaadates temalt mööda:

«Kus proua on?»

Toatüdruk kergitas õlgu ja hakkas pöörama pead nagu öökull. Kikivarvul läks ta klosetti, sealt juba kiiresti rõivas-teruumi, paugutas vannitoa ust ja ilmus uuesti magamistuppa. Tema sõrmed värisesid kahel pool pitspõllekest:

«Prouat pole kusagil.»

«Kohvi,» sõnas Rolling.

Ise laskis ta vee vanni, ise rõivastus, ise valas endale kohvi. Majas valitses sel ajal vaikne paanika, käidi kiki-varvul, sosistati. Hotellist väljumisel tõukas Rolling küünarnukiga portjeed, kes kohkunult ruttas ust avama. Ta hilines kontorisse kakskümmend minutit.

Malesherbes'i bulvaril oli sel hommikul tunda püssirorm-lõhna. Sekretäri näole oli kirjutatud täielik alistumine'kurjale. Külastajad tulid pannis nägudega pähklipuust .uksest välja. «Mister Rollingil on täna räbal meeleolu,» teatasid nad sosinal. Täpselt kell üks heitis Rolling pilgu seinakellale ja murdis pliiatsi katki. Selge, et Zoja Monrose ei tule talle järele, et sööma minna. Ta viivitas kuni veerand kaheni. Selle hirmsa veerandtunni jooksul tekkisid sekretäri läikivasse

juukselauku kaks halli kärva. Rolling sõitis üksi ; sööma «Grifoni» juurde nagu tavaliselt.

Restorani peremees, härra Grifon, suure kasvuga ja tüse mees, endine kokk ja õlletoapidaja, nüüdne kõrgeim konsultant maitsmismeele tajumuste ja seedimise suure kunsti alal, võttis Rollingi vastu heroilise käeviipega. Hoolitsetud assüüria habeme ja suursuguse laubaga härra Grifon, seljas tumehall visiitkuub, seisis oma restorani väheldase saali keskel, toetudes ühe käega hõbesoklile, mis kandis ohvrialtari taolist ehitist, kus kumera kääne alla haudus kuulus praad — oinaribi ubadega.

Nelja seina ääres asetsevatel punastel nahkdiivanitel kit-saste pikkade laudade taga istusid alalised külastajad Grands Boulevards'i ärimaailmast, naisi oli vähe. Saali keskosa oli tühi, kui mitte arvestada ohvrialtarit. Peremees võis pead pöörates näha iga oma kliendi maitsmismeele tajumuste protsessi. Vähimgi rahulolematuse grimass ei libisenud tema pilgu eest kõrvale. Vähe sellest — ta nägi ette palju muudki: mahlade eritumise salapärased protsessid, maoseinte lainelised liigutused ja kogu söömispsühho-loogia, mis põhineb mälestustel kunagi söödust, eelaimustel ja vere juurdevoolul keha eri osadesse, — kõik see oli temale avatud raamatuks.

Range ja samal ajal isaliku näoga lähenedes, ütles ta võluva jämedavõitu hellusega: «Teie temperament, härra, nõuab täna klaasikese madeirat ja väga kuiva püüd, — võite mind giljotiinile saata — ma ei anna teile piiskagi punast. Austreid, pisut keedetud türbood, kanapojatiib ja mõned sparglivõrsed See gamma annab teile jõu tagasi.» Vastu vaielda sel puhul oleks võinud ainult patagoonlane kes sööb vesirotte.

Härra Grifon ei jooksnud, nagu oleks võinud arvata, alandliku kärmusega keemiakuninga laua juurde. Ei. Siin, seedeakadeemias, tasusid miljardär ja väike raamatupidaja, niihästi see, kes pistis märja vihmavarju uksehoidjale pihku, kui ka see, kes nohisedes ronis välja havanna-sigarite lõhnast läbiimbunud «Rolls Royce'ist», ühe ja sama arve järgi. Härra Grifon oli vabariiklane ja filosoof. Suuremeelse naeratusega ulatas ta Rollingile söögikaardi ja soovitas esimeseks roaks võtta melonit, teiseks — trüflitega küpsetatud homaari ja oinaribi. Veini mister Rolling päeval ei joo, see on teada.

«Klaas viskit soodaga ja pudel šampanjat külma panna,» litsus Rolling läbi hammaste.

Härra Grifon taandus, tema silmades vilksas hetkeks hämmastus, hirm ja vastikustunne: klient alustab viinast, mis tuimendab maitsmispungad keelel, ja jätkab šampanjaga, mis puhitab magu. Härra Grifoni silmad tuhmusid, ta tegi -aupakliku kummarduse: klient on tänaseks kaotatud, lepin olukorraga.

[1] Patagoonlane — Patagoonia (Lõuna-Ameerika) poolmetsik elanik.

Pärast kolmandat viskiklaasi hakkas Rolling käkerdama salvrätti. Sotsiaalse redeli teisel pool otsas seisev samasuguse temperamendiga mees, näiteks Gaston Pardinokk, oleks juba täna enne päikeseloojakut Zoja Monrose'i üles otsinud ja liigendnoa tera talle ribide vahele torganud. Rollingile sobisid teised võtted. Rollingi ajus, kollastes viskiaurudes, sündisid, ristusid, siuglesid äärmiselt rafineeritud haiglased kättemaksumõtted. Alles nüüd taipas ta, mida tähendas talle Zoja … Ta surus oma. küüsi salvrätti ja vaevles.

Kelner koristas ara puutumata taldriku. Valas šampanjat. Rolling haaras klaasi ja jõi selle ahnelt tühjaks, tema kuldhambad kõlksatasid vastu klaasi. Sel hefkel tormas Semjonov tänavalt restorani. Kohe nägi ta Rollingit. Rabas kaabu peast, kummardus üle laua ja sosistas:

«Olete ajalehti lugenud? … Ma olin just praegu surnukuuris ... See on tema ... Meil pole sellega midagi pistmist ... Kinnitan seda vande all… On kindlaks tehtud, et tapmine leidis aset kella kolme ja nelja vahel öösi, — see on ajalehtedest, ajalehtedest…»

Rollingi ees hüples mullakarva virildunud nägu. Kõrvallauas istujad pöörasid päid. Lähenes kelner tooliga Semjonovi jaoks.

«Kuradile,» urahtas Rolling läbi viskiauru, «te segate mul söömist...»

«Hästi, vabandage... Ma ootan teid tänavanurgal autos…» ,

36

Pariisi ajakirjanduses valitses kõigil neil päevil vaikus nagu metsajärvel. Kodanlased haigutasid, lugedes-juhtkirju kirjandusest, följetone teatrilavastustest, kroonikat näitlejate elust.

Selle muretu rahuga valmistas ajakirjandus ette marulist pealetungi keskkodanlikele rahapungadele. Rollingi keemiakontsern, lõpetanud organiseerimise ja hävitanud väikesed vastased, valmistus suureks aktsiatetõstmise kampaa-niaks. Ajakirjandus oli ara ostetud, ajakirjanikud varustatud vajalike andmetega keemiatööstuse kohta. Poliitilistele juhtkirjanikele olid hangitud jahmatamapanevad dokumendid. Kaks-kolm kõrvakiilu, kaks-kolm duelli kõrvaldasid

lollpead, kes tegid katset vastu piuksuda kontserni üldplaanidele.

Pariisis algas vaikus ning rahu. Ajalehtede tiraažid vähenesid mõnevõrra. Sellepärast oli tapmine Rue des Gobelins’il majas number kuuskümmend kolm otse teretulnud.

Järgmisel hommikul ilmusid kõik seitsekümmend viis ajalehte rasvaste pealkirjadega, mis rääkisid «salapärasest ja jubedast kuriteost». Mõrvatu isikut ei läinud korda kindlaks teha — dokumendid olid röövitud, võõrastemajja oli ta end lasknud sisse kirjutada ilmselt valenime all. Näis, et tapmise eesmärgiks ei olnud röövimine — raha ja kuldasjad olid jäänud mõrvatu juurde. Raske oli ka,

oletada kättemaksu, sest tuba number üksteist kandis hoolika läbiotsimise jälgi. Saladus, kõik on saladus.

Kella kahesed lehed tõid ara jalustrabava detaili: saatuslikust toast leiti naisterahva kilpkonnaluust juuksenõel viie suure briljandiga. Peale selle avastati tolmusel põrandal naise kingajälgi. See juuksenõel vapustas Pariisi tõsiselt. Tapjaks osutus sikk naine. Kas aristokraatne daam? Kodanlanna? Saladus ... Saladus ...

Kella neljased lehed andsid oma veerud intervjuudele Pariisi kõige kuulsamate naistega.

Ühesõnaga — Pariisis ei teadnud ainuüksi Rolling, kes istus Grifoni juures, mitte midagi sündmusest Rue des Gobelins'il. Ta oli väga kuri ja laskis meelega Semjonovit taksos oodata. Lõpuks ilmus ta tänavanurgale, ronis vaikides autosse ja käskis end sõidutada surnukuuri. Pööraselt lipitsedes jutustas Semjonov talle teel ajalehtede sisu.

Viie briljandiga juuksenõela nimetamisel lõid Rollingi sõrmed jalutuskepi nupul vabisema. Surnukuuri lähedal kargas ta äkki autojuhi poole žestiga, mis käskis tagasi pöörduda, kuid ta talitses end ja hakkas ainult maruvihaselt nohisema.«

Surnukuuri uksel oli tunglemine. Kallistes karusnahkades naised, nöbininalised müüjannad, kahtlased isikud eeslinnadest, uudishimulikud naisuksehoidjad, kootud peleriinid \ õlgadel, higiste ninadega ja kortsunud kraedega reporterid, näitlejannad, kes rippusid lihavate meesnäitlejate käevangus, — kõik püüdsid heita pilku tapetule, kes lebas puruksrebitud särgi väel ja palja jalu kallakal marmorlaual, pea poolkeldrikorruse akna poole.

Iseäranis kõledatena tundusid tema paljad jalad — suured, sinkjad, pikaks kasvanud küüntega. Surnukollast nägu moonutas õuduskramp. Habe seisis püsti.

Semjonov siugles nastikuna Rollingi ees läbi rahvasumma surnukeha juurde. Rolling vaatas kindlalt tapetu näkku. Ta silmitses teda hetke. Tema silmad tõmbusid kissi, lihav nina läks kipra, välgatasid kaldhambad.

«Eks ole, eks ole, on ju tema, on ju?» sosistas Semjonov.

Ja Rolling vastas talle sel korral:

«Jälle teisik.»

Vaevalt oli öeldud see lause, kui Rollingi õla tagant tuli nähtavale heledajuukseline pea, vaatas talle näkku, otsekui oleks ta pildistanud, ja kadus rahvamurdu.

See oli Šelga.

37

Jätnud Semjonovi surnukuuri, sõitis Rolling Seine'i tänavale. Seal oli kõik vanaviisi — valitses vaikne paanika. Zoja ei olnud end näidanud ega ka helistanud.

Rolling lukustas end magamistuppa ja kõndis vaibal, silmitsedes kinganinasid. Ta seisatas voodi ees sellel poolel, kus ta tavaliselt magas. Sügas lõuga. Sulges silmad. Ja siis tuli talle meelde see, mis teda kogu päev oli vaevanud…

«... Rolling, Rolling . .. Me oleme kadunud ...»

See oli öeldud Zoja vaikse, lootusetu häälega. See oli täna öösi, ta oli äkki keset kõnelust magapia jäänud. Zoja hääl ei äratanud teda, ei jõudnud teadvusse. Praegu kõlasid Zoja meeleheitlikud sõnad selgelt kõrvus.

Rolling võpatas, otsekui oleks vedru ta üles vibutanud . .. Niisiis, Garini kummaline atakk Malesherbes'} bulvaril; Zoja rahutus kõrtsis «Souper de Roi», tema kangekaelsed küsimused: nimelt missugused paberid võis Garin kabinetist varastada? Seejärel — «Rolling, Rolling, me oleme kadunud ...» Zoja kadumine. Teisiku laip surnukuuris. Briljantidega juuksenõel. Just eile — ta mäletas — sätendasid Zoja kohevates juustes viis kivi.

Sündmuste ahelas oli selge üks seik: Garin käsutab tuntud võtet teisikuga, et lööki endalt kõrvale juhtida. Ta varastab Rollingi autograafi, et poetada seda tapmiskohale ja tuua politseid Malesherbes'i bulvarile.

Hoolimata kogu oma külmaverelisusest tundis Rolling, et üle selgroo käib külmajudin. «Rolling, Rolling, me oleme kadunud . . .» Tähendab, Zoja oletas, tema teadis tapmisest. Mõrv leidis aset kella kolme ja nelja vahel hommikul (poole viie paiku ilmus politsei). Eile, just uinumise eel, kuulis Rolling, kuidas kell lõi kaminal kolmveerand kaks. See oli tema viimaseks välishelide tajumuseks. Seejärel kadus Zoja. Nähtavasti tõttas ta Rue des Gobelins'ile, et hävitada autograafi jälgi.

Kuidas võis Zoja teada nii täpselt kavatsetavast tapmisest? Ainult sel juhul, kui tema ise oli selle ette valmistanud. Rolling astus kärnina juurde, pani küünarnukid mar-morsimsile ja kattis näo kätega. Kuid miks siis Zoja sosistas talle nii suure hirmuga: «Rolling, Rolling, me oleme kadunud . . .» Midagi oli eile juhtunud, Zoja plaanid segi löönud. Kuid mis siis? Ja mis momendil? . . .

Oletame, et tal oli tarvis parandada mingisugust viga. Kas tal õnnestus see või mitte? Garin elab, autograafi pole seni leitud, tapetud on teisik. Kas päästab see või viib hukatusse? Kes on mõrvar, kas Zoja käsilane või Garin ise?

Ja miks, miks, miks kadus Zoja?

Otsides mälus seda momenti, murrangut Zoja meeleolus, pingutas Rolling kujutlusvõimet, mis oli harjunud hoopis teistsuguse tööga. Tema pea lõhkus valutada. Ta tuletas meelde žest žesti, sõna sõna järele Zoja kogu eilset käitumist.

Ta tundis, et kui ta otsekohe praegu, kärnina juures, ei saa peensusteni aru kõigest juhtunust, siis on mäng läbi, see on lüüasaamine, hukatus. Kolm päeva enne suurt pealetungi börsile on küllalt vihjetest tema nimele seoses tapmisega, et puhkeks tohutu börsiskandaal, järgneks krahh . . . Löök

Rollingile on löögiks miljarditele, mis panevad Ameerikas, Hiinas, Indias, Euroopas, Aafrika asumaadel liikuma tuhanded ettevõtted. Häirub mehhanismi täpne töö . . . Raudtee, ookeaniliinid, maagikaevandused, tehased, pangad, sajad tuhanded teenistujad, miljonid töölised, kümned miljonid väärtpaberite hoidjad — kõik see lööb ragisema, jääb toppama, hakkab paanikas rabelema . . .

Rolling sattus inimese olukorda, kes ei tea, kust poolt teda noaga torgatakse. Teda ähvardas surmaoht. Tema kujutlusvõime töötas nii, nagu oleks makstud iga sekundi-pikkuse mõttejupi eest miljon dollarit.

80

Selle täiesti imestamisväärse seisukorra, milles keemiakuningas viibis, katkestas kähe jalatalla patsatus vaibale. (Magamistoa aken, rnis oli esimesel korrusel ja pargi poole, oli lahti.) Rolling võpatas kogu kehast. Kaminapeeglisse tekkis suurte vurrudega ja kortsus otsaesisega jässaka mehe kujutis. Ta kummardas pead ja vaatas Rollingile silmi pilgutamata.

38

«Mida teil tarvis on?» kiunatas Rolling, kelle käsi ei sattunud pükste tagumisse taskusse, kus oli brauning.

Jässakas mees nähtavasti ootas seda ja kargas portjääri taha. Sealt pistis ta jälle pea välja.»

«Rahulikult! Ärge karjuge! Ma ei kavatse tappa ega röövida,» ta tõstis peopesad üles, «ma tulin asja pärast.»

«Mis asja siin olla võib? Minge asja pärast Malesherbes'i bulvarile, nelikümmend kaheksaks, kella üheteistkümnest üheni… Te ronisite aknast sisse nagu varas ja lurjus.»

«Olen süüdi,» vastas mees viisakalt, «minu nimi on Leclaire, mind hüütakse Gastoniks. Mul on sõjaorden ja seersandi aukraad. Ma ei tegele kunagi pisiasjadega ja varas pole olnud. Soovitan teil otsekohe vabandada minu ees, mister Rolling, ilma milleta meie eelseisev kõnelus peab kätki jääma …»

«Koristage end kus kurat!» käratas Rolling juba rahulikumalt.

«Kui ma end koristan sel aadressil, siis on teile tuntud preili Monrose kadunud.»

Rollingil tuksatasid põsed. Ta astus otsemaid Gastoni juurde. Viimane ütles aupaklikult, nagu on sünnis rääkida miljardite omanikuga, ja samal ajal ka jämedavõitu sõbralikkusega, nagu räägitakse oma armukese mehega:

«Niisiis, härra, kas palute vabandust?»

«Te teatate, kus varjab end preili Monrose?»

«Niisiis, härra, et jätkata meie kõnelust, kas pean ma aru saama, et te vabandate minu ees?»

«Vabandan,» möiratas Rolling.

«Võtan vastu.» Gaston eemaldus aknast, kohendas harjunud liigutusega vurre, köhatas ja ütles:

«Zoja Monrose on mõrvari käes, kellest karjub kogu Pariis.»

«Kus ta on?» (Rollingil lõid huuled värisema.)

«Ville d'Avray's Saint-Clbud' pargi lähedal, juhuslike külastajate võõrastemajas, paari sammu kaugusel Gambetta muuseumist. Eile öösel jälitasin neid autos kuni Ville d'Avray'ni, täna tegin aadressi täpselt kindlaks.»

«Kas preili Monrose põgenes temaga vabatahtlikult?»

«Just seda ma tahaksingi kõige rohkem teada,» vastas Gaston nii kurjakuulutavalt, et Rolling silmitses teda üllatunult.

«Lubage, härra Gaston, ma ei saa päris hästi aru, missugune on teie osavõtt sellest loost? Mis on teil tegemist preili Monrose'iga? Mis tarvis te luurate teda öösiti ja teete kindlaks tema asukoha?»

«Küllalt!» Gaston sirutas käe ülla žestiga enda ette välja. «Ma mõistan teid. Te pidite mulle esitama selle küsimuse. Ma vastan teile: olen armunud ja olen armukade ...»

«Ahaa!» sõnas Rolling.

«Te vajate üksikasju? Siin nad on. Täna öösel, tulles kohvikust, kus ma jõin klaasi grokki, nägin ma preili Monrose'i. Ta kihutas üüriautos. Tema nägu oli kohutav. Hüpata taksosse ja talle järele söösta oli silmapilgu töö. Ta peatas masina Rue des Gobelins'il ja läks maja number kuuskümmend kolm paraaduksest sisse. (Rolling pilgutas silmi, nagu oleks teda nõelaga torgatud.) Meeletuna armukadedatest eelaimustest kõndisin ma trotuaaril maja number kuuskümmend kolm ees. Täpselt veerand viis tuli preili Monrose välja mitte peauksest, nagu ma ootasin, vaid pargimüüri väravast, mis on ühenduses majaga kuuskümmend kolm. Tema õlgade ümbert hoidis kinni musta kikk-habemega mees, kes kandis koverkottmantlit ja halli kaabut. Kõigest muust te teate.»

Rolling vajus toolile, mis oli pärit ristisõdade ajast, ja vaikis kaua, surunud sõrmed nikerdatud käetugedesse. Siin ongi nad ..— need puuduvad andmed. .. Mõrvar on Garin. Zoja on kaasosaline... Kuritegelik plaan on silmanähtav. Nad tapsid teisiku Rue des Gobelins'il, et segada räpasesse loosse teda, Rollingit, ja šantažeerides välja petta raha aparaadi ehitamiseks. Aus seersant ja klassikaline lollpea Gaston avastab juhuslikult roima. Kõik on selge. Tuleb tegutseda otsustavalt ja halastamatult.

Rollingi silmad lõid kurjalt loitma. Ta tõusis püsti ja tõukas tooli jalaga eemale.

«Ma helistan politseisse. Te sõidate minuga Ville Avray'sse.»

Gaston muigas, tema suured vurrud tõusid kõhevile.

«Mulle tundub, mister Rolling, et oleks mõistlikum, kui me politseid sellesse loosse ei sega. Me saame hakkama omal jõul.»

«Ma tahan areteerida mõrtsuka ja tema Raasosalise ning anda lurjused kohtuvõimude kätte.» Rolling ajas end sirgu, tema hääl helises nagu teras.

Gaston tegi ebamäärase liigutuse.

«Seda nüüd küll... Kuid minul on kuus usaldusväärset poissi, kes on nii mõndagi näinud ... Tunni ajaga võiksin ma nad kahel autol Ville d'Avray'sse toimetada ... Aga politseiga, ma kinnitan teile, ei maksa end siduda ...»

Rolling ainult turtsatas selle peale ja võttis kaminasimsilt telefonitoru. Gaston haaras veel suurema kärmusega tema käest kinni.

«Ärge helistage politseisse!»

«Miks?»

«Selleparast, et midagi rumalamat sellest pole võimalik leiutada ... (Rolling sirutas jälle käe toru poole.) Te olete haruldase mõistusega inimene, härra Rolling, kas te siis tõesti ei mõista, et on asju, mida ei öelda otse välja ... Ma palun teid, ärge helistage ... Ptüi, kurat! ... Sellepärast ikka, et pärast seda helistamist me satume teiega mõlemad giljotiinile ... (Rolling tõukas meest raevuhoos rinda ja kiskus telefonitoru teise käest. Gaston vaatas kähku ringi ja sosistas Rollingile otse kõrva.) Teie korraldusel tegi preili Zoja mulle ülesandeks saata üks vene insener Rue des Gobelins'il kuuskümmend kolm kiirendatud korras teise ilma. Sel ööl sai ülesanne täidetud. Praegu on vaja kümme tuhat franki — avansiks minu poistele. Kas raha on teil kaasas? ...»

Veerand tundi hiljem sõitis Seine'i tänavale ülestõstetud kattega auto. Rolling kargas hoogsalt autosse. Kuni masin sooritas kitsal tänaval pööret, väljus maja nurga tagant Šelga ja klammerdus auto tagumise osa külge.

Auto hakkas liikuma kaldapealset mööda. Marsi väljakul, selles kohas, kus kunagi Robespierre, viljapead käes, oli Kõrgeima Olendi ohvrialtari ees vandunud, et ta paneb inimkonna alla kirjutama igavese rahu ja igavese õigluse

suurele kollektiivlepingule, kõrgus nüüd Eiffeli torn; kaks ja pool miljonit elektriküünalt vilkusid ja pilkusid torni terasvorestikel, suundusid nooltena laiali, joonistasid mustreid ja kirjutasid Pariisi kõhal läbi öö: «Ostke härra Citroeni praktilisi ja odavaid autosid . . .»

39

Öö oli veidi rõske ja soe. Avatud akna tagant oli kuulda, kuidas nähtamatud lehed sahisesid ja vaikisid siis. «Musträsta» võõrastemaja toas, mis asus teisel korpusel, oli pime ja vaikne. Pargi niiske aroom segunes parfüümide lõhnaga.

Toas kriuksatas uks, kostsid sammud vaibal. Mehe ähmane siluett seisatas toa keskel. Ta ütles tasa (vene keeles):

«Peab otsustama. Kolmekümne või neljakümne minuti pärast on auto ees. Kuidas siis jääb — kas jah või ei?»

Voodis liigutati end, kuid ei vastatud. Mees tuli lähemale:

«Zoja, olge ometi mõistlik.»

Garin kummardus Zoja näo kõhale, silmitses teda ja istus voodi jalutsisse.

«Täna ma mõtlesin: näed sa nüüd, milleks on vaja raha, võimu ja kuulsust, — et omada teid. Teist lahkuda ma ei taha ega lahkugi.»

«Ohoo!» sõnas Zoja.

««Ohoo» ei ütle õieti mitte midagi. Ma mõistan, et teie kui tark ja isekas naine olete hirmsasti pahandatud sellepärast, et teid sunnitakse. Mjs parata! Kui te lähete Rollingi juurde, alustan mina võitlust. Saadan giljotiinile nii Rollingi, teid kui ka iseenda.»

«Mida te pakute mulle Rollingi asemel? Mina olen kallis naine.»

«Oliviinvööndi:»

«Mis asja?»

«Oliviinvööndi. Hm! Seda ära seletada on väga keerukas. Selleks kulub vaba õhtu ja raamatuid peab olema käepärast. Kahekümne minuti pärast peame sõitma. Oliviin-vöönd — see on võim maailma üle. Ma võtan teie Rollingi uksehoidjaks — näete nüüd, mis on oliviinvöönd. See vöönd on kähe aasta pärast minu käes. Te saate mitte lihtsalt rikkaks naiseks, vaid — kõige rikkamaks naiseks maa-

ilmas. See on, igav. Kuid võim! Joobumine maa peal enneolematust võimust. Abinõud selle saavutamiseks on meil täiuslikumad kui Tšingis-khaanil. Te soovite jumalikke auavaldusi? Me käsime teile ehitada templeid kõigil viiel kontinendil ja kroonida teie kuju viinapuuväätidega.»

«Missugune väikekodanlikkus!…»

«Ma ei naljata praegu. Kui soovite, võite saada jumala või kuradi asemikuks, ükskõik kumb teile rohkem meelt mööda on. Teis ärkab soov hävitada inimesi — teie võimu all on kogu inimkond. Niisugune naine nagu teie, Zoja, leiab rakenduse Oliviinvööndi muinasjutulistele aaretele. Ma pakun kasulikku partiid. Kaks aastat võitlust — ja ma tungin läbi Oliviinvööndi. Te ei usu? .. .»

Zoja ohkas lühidalt. Ajas end voodis istuli, tõstis käed juuste kohendamiseks üles (see oli heaks märgiks).

«Tulevikus — oliviinvöönd. Aga mis on teil praegu?» küsis naine, juuksenõelu hambus hoides.

«Praegu on mul minu aparaat ja söeküünlad. Tõuske üles. Lähme minu tuppa, ma näitan

aparaati.» «Vähe küll. Hästi, ma vaatan. Lähme.»

40

Garini toas oli palkonivõrega aken suletud ja kardinadki ette tõmmatud. Seina ääres seisid kaks kohvrit. (Garin elas «Musträstas» juba üle nädala.) Garin keeras ukse lukku. Zoja istus, toetus küünarnukkidele ja varjas näo laelambi valguse eest. Tema rohukarva siidist vihmamantel oli kortsutatud, juuksed hooletult kohendatud, nägu kurnatud — niisugusena oli ta veelgi veetlevam. Kohvrit avades vaatas teda Garin sinaka varjuga ümbritsetud helkivate silmadega. «Siin ongi mu aparaat,» ütles ta, pannes lauale kaks metallkasti: üks oli kitsas, torujupi taoline, teine — lame, kaheteistkümnetahuline, kolm korda suurema läbimõõduga.

Ta ühendas mõlemad kastid, kinnitas need ankrupoltidega. Toru avause suunas kaminavõrele, kaheteistkümne-tahuliselt kaitseplekilt tõmbas tagasi kerapinnalise kääne. Kaitsepleki sees seisis serviti kaheteistkümne portselankausikesega pronksvõru.

«See on mudel,» ütles ta teisest kohvrist kasti söeküünaldega välja võttes, «ta ei pea vastu tunniajaliselegi tööle. Aparaat tuleb ehitada erakordselt vastupidavatest materja-

lidest ja kümme korda soliidsem. Kuid siis oleks ta liiga raske, minul aga tuleb kogu aeg ühest kohast teise liikuda. (Ta pani rõnga kausikestesse kaksteist püramiidküünalt.) Väljastpoolt ei näe te mitte midagi ega saa aru. Siin on joonis, aparaadi pikilõige.» Ta kummardus Zoja tugitooli kõhale, hingas sisse tema juuste lõhna ja lõi lahti poole kir-jutuspaberilehe suuruse joonise. «Te tahtsite, Zoja, et mina .riskiksin samuti kõigega meie mängus ... Vaadake siia ... See on põhiskeem ...

See on lihtne nagu kaks korda kaks. Puhas juhus, et seda ei ole seni veel konstrueeritud. Kogu saladus peitub hüper-boolpeeglis (A), mis sarnaneb kujult tavalise prožektori

Valguskiired, langedes hüperboolpeegli sisepinnale, koonduvad kõik ühte täppi, hüperbooli fookusesse. See on teada. Nüüd aga kuulake, mis pole teada: ma panen hüperboolpeegli fookusesse teise hüperbooli (mis on nii-öelda pahupidine) — raskesti sulavast, end ideaalselt poleerida laskvast mineraalist šamoniidist treitud

löördhüperboloidi (B). (Šamoniidilademed on Venemaa põhjaosas ammendamatud.) Mis juhtub siis kiirtega?

Kogunenud peegli (A) fookusesse, langevad kiired hüperboloidi (B) pinnale ja peegelduvad sellelt matemaatiliselt rööbiti, — teiste sõnadega, hüperboloid (B) kontsentreerib kõik kiired üheks kureks ehk mistahes jämedusega «kiirte-paelaks». Seades mikromeeterkruvi abil ümber hüperboloidi (B), ma

suurendan või vähendan soovi kohaselt «kiirtepaela» jämedust. Tema energiakadu õhust läbimisel on tähtsusetu. Sealjuures võin ma «paela» teha (praktiliselt) kuni nõela jämeduseks.»

Nende sõnade puhul tõusis Zoja püsti, naksutas sõrmi, istus uuesti ja võttis kätega põlve ümbert kinni.

«Esimeste katsete ajal käsutasin ma valgusallikana tavalisi steariinküünlaid. Hüperboloidi (B) seadmise teel saavutasin ma «kiirtepaela», mis oli kuni sukavarda jämedune, ja lõikasin tema abil kergesti läbi tollise laua. Juba siis taipasin ma, et kogu ülesanne seisab kompaktsete ja ülivõimsate kiirteenergia allikate leidmises. -Kolme tööaasta vältel, mis maksid minu kähe abilise elu, sai loodud see söepüramiidike. Nende küünalde energia on juba sedavõrd suur, et asetatuna aparaati, nagu te näete, ja süüdatuna (nad põlevad ligi viis minutit) annavad nad «kiirtepaela», mis võib mõne sekundiga läbi lõigata raudteesilla . .. Kas te kujutlete, missugused võimalused avanevad? Looduses ei ole midagi olemas, mis suudaks vastu panna kiirtepaela jõule ... Hoonetest, kindlustest, lahingulaevadest, õhulaevadest, kaljudest, mägedest, maakoorest — kõigest tungib läbi, kõik purustab ja lõikab pooleks minu kiir ...»

Garin katkestas äkki jutustamise ja jäi ülestõstetud peaga kuulatama. Akna taga sahises ja krabises liiv, töötasid väljasurevad mootorid. Garin hüppas akna juurde ja vupsas portjääri taha. Zoja vaatas, kuidas tolmuse vabarna-

värvi sameti taga seisis liikumatult Garini siluett, siis võpatas see. Ta lipsas portjääri tagant välja.

«Kolm autot ja kaheksa meest,» ütles ta sosinal, «need tulid meile järele. Näib olevat Rollingi auto. Võõrastemajas oleme ainult meie ja väravavaht. (Ta võttis kähku öölaua sahtlist revolvri ja pistis pintsakutaskusse.) Mind juba igal juhul ei lasta elavalt minema .. .» Ta sügas äkki lõbusalt üht ninapoolt. «Noh, Zoja, otsustage: kas jah või ei? Teist säärast silmapilku ei tule.»

«Te olete hulluks läinud,» Zoja nägu lõi õhetama ja noorenes, «päästke end! .. .»

Garin ajas habemes lõua ette.

«Kaheksa meest, lollus, lollus!» Ta kergitas pisut aparaati ja pööras selle suudme ukse poole. Patsutas endale vastu taskut. Ta vajus äkki näost ära …

«Tikud,» sosistas ta, «ei ole tikke. ..»

Võib-olla ütles ta seda meelega, et panna Zojät proovile. Võib-olla polnud tal tõepoolest taskus tikke — neist sõltus ju elu. Ta vahtis Zojat nagu loom, kes ootab surma. Zoja haaras nagu unes tugitoolilt käekoti ja võttis sealt topsi vahatikke. Ulatas need aeglaselt, vaevaga Garinile. Vastu võttes tundis mees tema jäist kitsukest kätt.

Alt lähenesid keerdtreppi mööda sammud, ettevaatlikult kriuksutades.

41

Mitu meest jäid ukse taha seisma. Oli kuulda nende hingamist. Garin küsis valjusti prantsuse keeles:

«Kes seal on?»

«Telegramm,» vastas toores hääl, «avage uks! ...»

Zoja haaras sõnatult Garini õlgade ümbert kinni ja raputas pead. Garin talutas Zoja toa nurka ja surus ta jõuga vaibale istuma. Pöördus otsekohe aparaadi juurde tagasi ja hüüdis:

«Pistke telegramm ukse alt läbi.»

«Kui öeldakse, et avage, siis tuleb avada,» möirgas sama hääl.

Teine, ettevaatlik, küsis: «Kas naine on teie juures?»

«Jah on.»

«Andke ta välja, teid jätame rahule.»

«Ma hoiatan,» käratas Garin tulivihaselt, «kui te ei korista end kus kurat, ei jää hetke pärast ükski teist elavate kirja...»

«Kõh-kõh! ...» pistsid hääled ulguma ja hirnuma ning uksele suruti peale, portselankäepide hakkas pöörlema, uksepiitadelt varisesid krohvi tükid. Zoja ei pööranud silmi Garini näolt. Mees oli kahvatu, tema liigutused kiired ja kindlad. Kükitanud maha, keeras ta aparaadi mikromeeterkruvi. Võttis välja mõned tikud ja pani lauale toosi kõrvale. Tõmbas taskust revolvri ja ajas end oodates sirgu. Uks raksatas. Järsku varisesid löögi tagajärjel põrandale aknaklaasi kil-lud ja õõtsatas portjäär. Garin tulistas otsemaid akna pihta. Kükitas maha, süütas tiku, pistis selle aparaati ja lõi plaksatusega kerapinnalise kääne kinni.

Möödus ainult sekund vaikust pärast tema tulistamist, kui otsemaid algas üheaegne rünnak uksele ja aknale. Ust hakati taguma millegi raskega, uksetahvlid lendasid pilbasteks. Portjäär käändus keerdu ja,kukkus koos karniisiga põrandale.

«Gaston!» karjatas Zoja.

Läbi akna raudvõre ronis Pardinokk, hoides hammaste vahel pikka hispaania liigendnuga. Uks pidas veel vastu. Garin, ise valge kui paber, keeras mikromeeterkruvi, tema vasakus käes hüples revolver. Aparaadis peksles ja undas leek. Valgusringike seinal (aparaadi_suudme vastas) vähenes, tapeet lõi suitsema. Revolvrile kõõritades liikus Gaston piki seina edasi, võttes hoogu hüppeks. Nuga hoidis ta juba käes, hispaanlase kombel — tera enda poole. Valgusringike muutus silmipimestavaks täpiks. Läbi purustatud uksetahvlite kippusid sisse vurrulised lõustad... Garin haaras aparaadi mõlema käega ja sihtis selle suudme Pardinokale...

Zoja nägi, kuidas Gaston ajas suu ammuli, ei tea, kas nüüd karjatamiseks või siis selleks, et õhku ahmida ... Suitsujuga käis põiki üle tema rinna, käed tahtsid tõusta, kuid vajusid alla tagasi. Ta

prantsatas vaibale. Tema pea koos õlgadega vajus nagu leivakäntsakas kere Alumise osa küljest lahti.

Garin pööras aparaadi ukse poole. Oma teel lõikas «kiirtepael» läbi juhtme ja laelamp kustus.'Silmipimestav, peenike ja nõelsirge kiir särtsatas aparaadi suudmest üle ukse, hakkasid pudenema pilpad. Libises siis madalamalt üle. Kõlas lühike kärje, nagu oleks kass puruks litsutud.

Pimeduses kargas keegi tagasi. Keha patsatas pehmelt maha. Kiir tantsis kahe jala kõrgusel põrandast. Ninna lõi põleva liha lõhn. Ja äkki jäi kõik vaikseks, ainult leek aparaadis undas.

Garin köhatas ja ütles halvasti valitsetud, käheda häälega:

«Kõigile on tehtud ots peale.»

Purustatud akna taga sakutas tuuleiil nähtamatuid pärna-.puid, nende lehed lõid kähisema öiselt — uniselt. Alt pimedusest, kus liikumatult seisid autod, hõigati vene keeles:

«Pjotr Petrovitš, kas olete elus?» Garin ilmus aknale. «Ettevaatlikumalt, see olen mina, Šelga. Kas mäletate meie kokkulepet? Mul on Rollingi auto. Tuleb põgeneda. Päästke aparaat. Ma ootan ...»

42

õhtul, nagu pühapäeviti ikka, mängis professor Reicher oma kõdus neljandal korrusel väikesel lahtisel rõdul malet. Partneriks oli Heinrich Wolf, tema lemmikõpilane. Nad suitsetasid, vaadates üksisilmi malelauda. Eha oli ammu kustunud pika tänava lõpul. Must õhk oli lämmatav. Ei liikunud rõdueendite ümber põimunud luude-rohi. Tähtede all sügavuses laius tühi asfalteeritud väljak.

Ägisedes ja nohisedes lahendas professor käiku. Ta tõstis kollakate küüntega plingi käe, kuid ei puudutanud vigurit. Võttis suust sigarijupi.

«Jah. On vaja mõelda.»

«Palun,» vastas Heinrich.

Tema laia laubaga, selgelt piiritletud lõua ja lühikese sirge ninaga ilus nägu väljendas võimsa masina rahu. Professoril oli rohkem temperamenti (vana põlvkond), terase-karva habe oli sassis, kortsus otsaesist katsid punased laigud.

Laia värvilise varjuga kõrge lamp valgustas nende nägusid. Mitu uimast rohelist olendit tiirutasid lambi ümber, uitasid värskelttriigitud laudlinal, turritasid tundlaid ja vahtisid oma silmatäpikestega.

Nad vist ei 'taibanud, et neil on au viibida seal, kus kaks -jumalat lõbustavad end taevaelanike mäjiguga. Kell lõi toas kümme.

Proua Reicher, professori ema, puhas -vanaeideke, istus liikumatult. Lugeda ja kududa ta lambivalgusega enam ei saanud. Kauguses, kus mustas öös särasid kõrge hoone aknad, võis aimata kivise Berliini tohutut suurust. Kui poleks olnud poega malelaua taga, lambivarjust heidetud mahedat valgust ega rohelisi olendeid laudlinal, oleks ammu hinges pesitsev õudustunne jälle pead tõstnud nagu palju kordi neil aastail ja ara kuivatanud proua Reicheri veretu näokese. See oli õudustunne sellele linnale, Sellele rõdule pealerõhuvate miljonite ees. Neid hüüti mitte Fritzideks, Johannideks, Heinrichideks, Ottodeks, vaid massiks. Üks oli teise sarnane — halvasti raseeritud, kandsid puuvillaseid rinnaesiseid, olid käetud raua- ja tinatolmuga, ja kõik nad täitsid aeg-ajalt tänavaid. Nad nõudsid nii mõndagi, ajades ette raskeid lõugu.

Proua Reicherile meenus onnis aeg, mil tema peigmees Otto Reicher tuli Sedani[1] alt Prantsuse keisri võitjana tagasi. Otto lehkas siis soldatihigist, oli habemesse kasva-nud ja rääkis kõuehäälega. Ta võttis Ottot vastu linna taga. Ta kandis helesinist kleiti ja linti ning lilli. Saksamaa len-. das vastu võitudele ja õnnele koos Otto lustaka habemega, koos uhkuse ja lootustega. Varsti vallutatakse kogu maailm…

Proua Reicheri elu on möödas. Algas ja möödus ka teine sõda. Kuidagiviisi tõmmati jalad rabast, kus.kõdunesid miljonite inimeste laibad. Ja siis ilmusid massid. Vaata kellele tahes sonimütsi alla silma. Need pole saksa silmad. Nende ilme on kangekaelne, kurb, arusaamatu. Nertde silmadele ei pääse ligi. Proua Reicherit haaras hirmutunne.

Rõdule tuli Aleksei Semjonovitš Hlõnov. Ta oli pühapäevaselt rõivastatud puhtasse halli ülikonda. Hlõnov tegi proua Reicherile kummarduse, soovis talle head õhtut ja istus professori kõrvale, kes heasüdamlikult krimpsutas nägu ja pilgutas humoorikalt malelaua poole. Laual lebasid ajakirjad ja välismaised ajalehed. Professor oli vaene nagu iga teinegi intelligentne inimene Saksamaal. Tema külalislahkus piirdus lambi maheda valgusega värskelt triigitud laudlina köhal, pakutava kahe-kümnepennise sigariga ja keskusteluga, mis maksis vist rohkem kui õhtusöök šampanja ja muude liialdustega.

Argipäeviti, kella seitsmest hommikul. kuni kella seitsmeni õhtul, oli professor sõnaaher, asjalik ja karm. Pühapäeviti «tegi ta sõpradega meeleldi jalutuskäigu fantaasia-maale». Ta armastas vestelda «sigari ühest otsast teise otsani».

«Jah, on vaja mõelda,» ütles professor jälle, mattudes suitsupilvesse.

«Palun,» vastas Wolf külm-viisakalt.

Hlõnov lõi lahti Pariisi «LTntransigeanfi» ja nägi esimesel küljel pealkirja «Salapärane kuritegu Ville d'Avray's» all fotot, mis kujutas seitset tükkideks lõigatud meest. «Kui

' S e d a n — linn kirde Prantsusmaal Maasi jõel. Sedani lähedal toimus 1.—2. septembril 1870. aastal lahing Prantsuse armee ja teda sissepiiranud Saksa vägede vahel. Prantsuse armee kapituleerus tema juures viibinud Napoleon III käsul. Lüüasaamine Sedani all viis Prantsusmaal teise keisririigi kokkuvarisemisele ja vabariigi väljakuulutamisele.

tükkideks, siis tükkideks,» mõtles Hlõnov. Kuid see, mida ta luges, pani teda mõtlema:

«... Peab oletama, et kuritegu saadeti korda mingi seni tundmatu relvaga, kas kuumaks aetud traadiga või määratu suure pinge all oleva soojuskiirega. Meil läks korda kindlaks teha kurjategija rahvus ja välimus: see on, nagu võiski oodata, venelane (järgnes võõrastemaja perenaise poolt antud välimuse kirjeldus). Roima ööl oli tema juures naisterahvas. Kuid edasi on kõik mõistatuslik. Võib-olla kergitab pisut katet verine leid Fontainebleau' metsas. Seal leiti kolmekümne meetri kaugusel teest keegi tundmatu mees meelemärkusega olekus. Tema kehal avastati neli laskeriista haava. Dokumendid ja kõik, niis tema isikut võisid tõendada, olid varastatud. Ohver oli ilmselt autost välja visatud. Seni ei ole veel õnnestunud teda teadvusele tuua . ..»

43

«Sahh!» hüüatas professor, võidetud ratsuga vehkides. «Šahh ja matt! Wolf, te olete purustatud, te olete okupeeritud, te olete põlvili surutud, kuuskümmend kuus aastat maksate reparatsioone. Säärane on kõrge imperialistliku poliitika seadus.»

«Revanš?» küsis Wolf..

«Oh' ei, me naudime võitja kõiki eeliseid.»

Professor patsutas Hlõnovit põlvele:

«Mida te sealt lehest lugesite, mu noor ja leppimatu bolševik? Seitse tükkideks lõigatud prantslast? Mis parata — võitjail on alati kalduvus sattuda liialdustesse. Ajalugu taotleb tasakaalu. Pessimism on see, mille võitjad enda juurde koju toovad koos kokkuriisutuga. Nad hakkavad liiga priskesti sööma. Nende magu ei tule toime rasvainetega ja kihvtitab verd vastikute mürkidega. Nad lõikavad inimesi tükkideks, poovad end trakside külge ülis, hüppavad sildadelt alla. Neil kaob eluisu. Optimism on see, mis jääb võidetuile riisutu asemele. Inimtahte suurepäraseks võimeks on uskuda, et kõik läheb paremuse poole selles parimas maailmas. Pessimism tuleb koos juurtega välja kis-kuda. Ma olen lugenud teie Leninit, mu kallis… Ta on suur optimist. Ma austan teda …»

«Te olete täna üliheas tujus, professor,» lausus Wolf süngelt.

«Kas teate, miks?» professor heitis end korvtoolis tagasi, tema lõug tõmbus kipra ja silmad piidlesid kulmude alt lõbusalt ning nooruslikult. «Ma tegin ülihuvitava avastuse ... Ma sain

mõningaid kokkuvõtteid ja kõrvutasin mõningaid andmeid ning tulin ootamatult üllatavale järeldusele... Kui Saksa valitsus poleks avantüristide jõuk, kui ma oleksin kindel, et minu avastus ei satu sulide ja riisujäte kätte, ma oleksin selle vist avaldanud.... Kuid ei parem on vaikida ...»

«Meiega, ma loodan, võiksite siiski seda jagada,» sõnas Wolf.

Professor pilgutas talle kelmikalt silma:

«Mis te näiteks ütleksite, mu sõber, kui ma pakuksin ausale Saksa valitsusele ... kas kuulete — ma rõhutan; «ausale», sellesse panen ma erilise mõtte ... — pakuksin ükskõik kui suuri kullavarusid?»

«Kust?» küsis Wolf.

«Maa seest muidugi...»

«Kus on see maa?»

«Kus tahes. Maakera iga punkt... Kas või Berliini südames. Kuid mina ei paku. Ma ei usu, et kuld rikastaks teid, mind, kõiki Fritze, Michaeleid ... Vahest muutume ehk veelgi vaesemaks ... Ainult üks inimene,» ta pööras Hlõnovi poole hallijuukselise lõvipea, «teie kaasmaalane, soovitas teha kullast tõelise tarbeaine ... Kas mõistate?» Hlõnov naeratas ja noogutas.

«Professor, ma olen harjunud kuulama teid tõsiselt,» ütles Wolf.

«Ma katsun olla tõsine. Neil Moskvas küünib pakane kuni kolmekümne kraadini alla nulli, kolmandalt korruselt mahaläigatatud vesi langeb kõnniteele jääkuulikestena. Maa tormab planeetidevahelises ruumis kümme-viisteist miljardit aastat. Kas pidi ta selle aja jooksul ara jahtuma, tont võtaks? Ma kinnitan — maa on ammust aega jahtunud, on kiirgamise teel kogu oma soojuse planeetidevahelisele ruumile ära andnud. Teie küsite: aga vulkaanid, hõõguv laava, kuumad geisrid? Päikese poolt nõrgalt soojendatava kõva maakoore ja kogu maa massi vahel asub sulametallide vöönd, nõndanimetatud oliviinvöönd. See on tekkinud maa põhimassi d aa t o m i t e lakkamatu l a g u n e m i s e tulemusena. See põhimass kujutab endast kera, millel on

planeetidevahelise ruumi temperatuur, see tähendab kaks-sada seitsekümmend kolm kraadi alla nulli. Lagunemisproduktid — oliviinvöönd — pole mitte midagi muud, kui vedelas olekus oliviinkivimid, elavhõbe ja kuld. Ja paljudel andmetel polegi nende asupaik kuigi sügaval: viieteist-kümnest kuni kolme tuhande meetrini sügavuti. Berliini südamesse võib kaevata šahti 'ja sulakuld purskub ise nagu nafta oliviinvööndi sügavusest…»

«Loogiline, ahvatlev, kuid pole usutav,» lausus Wolf pärast, vaikimist. «Kaevata kaasaegsete tööriistadega nii sügavat šahti, on võimatu…»

44

Hlõnov pani käe lahtilöödud «L'Intransigeant'i» lehele.

«Professor, see foto meenutas mulle lennukil toimunud kõnelust, siis kui ma Berliini lendasin. Ülesanne tungida maa südamiku lagunevate elementideni ei olegi nii uskumatu.»

«Mis on sellel tegemist tükkideks lõigatud prantslastega?» küsis professor ja läitis uue sigari.

«Tapmine Ville d'Avray's on korda saadetud soojuskiire abil.»

Nende sõnade puhul nihutas Wolf end lauale lähemale, tema külm nägu muutus tähelepanelikuks.

«Ah, jälle need kiired!» Professor krimpsutas nägu, nagu oleks ta midagi haput suhu võtnud. «Lollus, bluff, kuulujutt, mida levitab Inglise sõjaministeerium.»

«Aparaadi ehitas venelane, ma tunnen seda meest,» vastas Hlõnov, «see on andekas leidur ja suur kurjategija.»

Hlõnov jutustas kõik, mida teadis insener Garinist: tema töödest Polütehnilises Instituudis, kuriteost Krestovka saarel, kummalistest leidudest suvila keldris, Šelga väljakutsumisest Pariisi ja sellest, et praegu on nähtavasti käimas pöörane jaht Garini aparaadi peale.

«Tunnistus on käes,» Hlõnov osutas fotole, «see on Garini töö.»

Wolf silmitses mornilt fotot. Professor lausus hajameelselt:

«Te oletate, et soojuskiirte abil on võimalik puurida, maad? Kuigi... kolme tuhande kraadi juures sulavad nii savi kui ka graniit. Väga, väga huvitav ... Aga kas ei saaks

kuhugi telefoneerida sellele Garinile? Hm . . . Kui ühendada puurimine kunstliku jahutamisega ja seada üles elektriele-vaatorid kivimite eemaldamiseks, võib tungida sügavale ... Mu sõber, te panite mind hullumoodi huvi tundma ...»

Kuni kella kaheni öösi, kauem kui tavaliselt, kõndis professor rõdul, pahvis sigarit ja arendas plaane, millest üks oli üllatavam kui teine.

45

Professori juurest lahkumisel jättis Wolf harilikult väljakul Hlõnoviga hüvasti. Sel kor,ral kõndis ta jalutuskepiga kopsides ja kortsuskulmne pilk maha löödud Hlõnovi kõrval edasi,

«Kas te arvate, et Garin läks pärast Ville d'Avray's toimunud lugu koos aparaadiga pakku?» küsis ta.

«Jah.»

«Aga kas see «verine leid Fontainebleau' metsas» ei või osutuda Gariniks?»

«Kas tahate öelda, et Šelga võttis aparaadi ära? .. .»

«Just nimelt...»

«See mõte oli minulgi... Jah, see oleks olnud vägagi hea.»

«Ma arvan,» ütles Wolf pead tõstes pilkavalt.
Hlõnov heitis kure pilgu kaasvestlejale. Mõlemad jäid seisma. Laternatuli valgustas eemalt Wolfi nägu, kurja muiet, külmi silmi, kangekaelset lõuga. Hlõnov lisas:
«Igal juhul on kõik need vaid oletused, seni pole meil veel põhjust tülitsemiseks.»
«Ma mõistan, mõistan.»
«Wolf, ma ei tarvita teie suhtes kavalust, kuid ütlen kindlalt: on tarvis, et Garini aparaat satuks NSV Liitu. Selle sooviga üksi teen ma teist vaenlase. Ausõna, kallis Wolf, teil on väga ähmased arusaamad selle kohta, mis on kahjulik ja mis kasulik teie kodumaale.»
«Kas te püüate mind solvata?»
«Tohoo hullu! Kuigi — teil on õigus.» Hlõnov tõukas eht %ene moodi, mida Wolf kõhe märkas, kaabu ühele küljele ja sügas kõrvatagust. «Kas siis pärast seda, kui me teineteisel vastastikku tapsime ligemale seitse miljonit inimest, võib veel pahaks panna sõnu? . . . Te olete sakslane pea-laest jalatallani, soomustatud jalavägi, masinate tootja, ma-.

arvan, et teil on närvidki teise koostisega. Kuulge, Wolf, satuks Garini aparaat niisuguste inimeste kätte nagu teie, kui palju halba te küll teeksite .. .»
«Saksamaa ei lepi iialgi alandamisega.» Nad jõudsid majani, kus Hlõnov oli üürinud endale toa esimesel korrusel. Sõnatult jäeti hüvasti. Hlõnov läks väravast sisse. Wolf seisis, veeretades aeglaselt hammaste vahel kustunud sigarit. Äkki avanes alumisel korrusel aken ja Hlõnov pistis erutatult pea välja:
«Ahaa … Te olete veel siin? ... Jumal tänatud! Wolf, telegramm Pariisist, Šelgalt… Kuulake: «Kurjategija põgenes. Olen haavatud, jalule ei saa niipea. Maailma ähvardab suurim, kõige hirmsam oht. Teie kohalesõit on hädasti vajalik.» -
«Ma sõidan teiega,» ütles Wolf.

46

Valgel hõljuval kardinal värelesid lehestiku varjud. Kardina tagant kostis lakkamatu sulin. See oli vesi, mida haigla aia muruplatsil ümberpaigutatavatest torudest keset vikerkaari pihustati ja mis piiskadena nirises akna all kasvava plataani lehtedelt.
Šelga tukkus kõrges valges toas, kuhu langes läbi kardina valgus.
Kaugusest kandus siia Pariisi müra. Lähedasteks helideks olid puude kähin, lindude hääled ja üksluine veesulin.
Veidi kaugemal prääksus autosignaal või kajasid sammud koridoris. Šelga lõi kiiresti silmad lahti ja vaatas teraselt ning erutatult uksele. Liigutada ta end si saanud. Tema mõlemad käed olid aheldatud kipsi, rind ja pea — sidemeis. Enesekaitseks olid jäänud vaid silmad. Ja taas ajasid aiast kostuvad mahedad helid une peale.
Teda äratas karmeliitlannast õde, kes oli üleni valges; täidlaste kätega tõstis ta ettevaatlikult

Šelga huultele portselanist kastmekannu teega. Kui ta ära läks, jäi tuppa lavendlilõhna.

Une ja ärevuse vahel möödus päev. See oli seitsmes ööpäev pärast seda, millal meelemärkuseta ja verine Šelga

'Karmeliidid — mungaordu liikmed. (Autori märkus.)

korjati üles Fontainebleau' metsast. Teda oli juurdleja juba kahel korral üle kuulanud. Šelga tunnistas järgmist:

«Pärast kella ühtteistkümmend öösi tungisid mulle kaks meest kallale. Ma kaitsesin end kepi ja rusikatega. Sain neli kuuli, rohkem ei mäleta midagi.»

«Kas nägite hästi kallaletungijate nägusid?»

«Nende näod — kogu alumine osa — olid rätiga kaetud.»

«Te kaitsesite end ka kepiga?»

«See oli lihtsalt oks, ma leidsin selle metsast.»

«Miks te nii hilisel tunnil sattusite Fontainebleau' metsa?»

«Jalutasin, vaatasin paleed, hakkasin tagasi minema läbi metsa, eksisin ära.»

«Millega te seletate seda asjaolu, et teile kallaletungimise köha läheduses leiti värsked autojäljed?»

«Tähendab, kurjategijad sõitsid kohale autos?»

«Et teid paljaks röövida? Või et tappa?»

«Ei seda ega teist, arvan ma. Pariisis ei tunne mind keegi. Saatkonnas ma ei teeni. Poliitilist missiooni ma ei täida. Raha on mul kaasas vähe.»

«Järelikult kurjategijad ei oodanud mitte teid, kui nad seisid kaheharulise tamme all lagendikul, kus üks suitsetas ja teine kaotas hinnalise pärliga mansetinööbi?»

Kõige tõenäolisemalt olid nad suurilma noormehed, kes olid end ratsavõistlustel või kasiinos paljaks mänginud. Nad otsisid juhust oma seisukorra parandamiseks. Fontainebleau' metsas võib sattuda inimesele, kelle kukkur on pungil tuhandefrangilistest pangatähtedest.

Teisel ülekuulamisel, kui juurdleja esitas Hlõnovile Berliini saadetud telegrammi ärakirja (mille juurdlejale oli andnud karmeliitlannast õde), vastas Šelga:

«See on šifr. Asi puudutab Venemaalt põgenenud tähtsa roimari tabamist.»

«Kas te võiksite minuga rääkida avameelsemalt?»

«Ei. See pole minu saladus.»

Küsimustele vastas Šelga täpselt ja selgelt, vaatas ausalt ja isegi pisut rumalalt silma. Juurdlejal jäi üle ainult uskuda tema siirust.

Kuid oht ei olnud möödas. Täis ohtu olid ajalehtede veerud, mis kirendasid «Ville d'Avray' jubeda kuriteo» üksikasjadest, oht varitses ukse taga, tuules hõljuva valge kar-dina taga, portselanist kastmekannus, mida karmeliitlannast õe täidlased käed tema huultele tõstsid.

Päästa võis ainult võimalikult kiirem vabanemine kipsist ja sidemeist. Ja Šelga vajus liikumatult poolsuigatusse.

47

. . . Poolsuikuvas olekus meenus talle:

Tuled olid kustutatud. Auto vähendas kurust. .. Garin pistis pea auto aknast välja ning sosistas valjusti:

«Šelga, pöörake kõrvale! Kohe tuleb lagendik. Seal.. .»

Auto rappus raskelt maanteekraavi ületamisel, sõitis puude vahel edasi,' tegi pöörde ja peatus.

Tähtede paistel laius kääruline metsalagendik. Puude varjus kuhjusid ähmaselt kaljud.

Mootor oli välja lülitatud. Rohu lõhn lõi teravalt ninna. Uniselt sulises oja, tema kõhal hõljus hõre udu, kadudes ebamäärase linikuna lagendiku sügavusse.

Garin hüppas märjale rohule. Ulatas käe. Autost väljus Zoja Monrose, mütsike sügavalt silmadele tõmmatud, ja tõstis pilgu tähtede pcfole. Ta väristas õlgu.

«Noh, ronige ometi välja,» ütles Garin järsult.

Siis kõbis Rolling, pea ees, autost välja. Kõvakübara varjus helkisid tema kuldhambad.

Vesi pladises ja millises kivide vahel. Rolling tõmbas käe taskust, mis oli nähtavasti juba ammu rusikasse surutud, ja ütles kähedavõitu häälega:

«Kui siin on teoksil surmaotsuse langetamine. Siis ma protesteerin. Õiguse nimel. Inimlikkuse nimel... Ma protesteerin kui ameeriklane . .. Kui kristlane ... Elu eest pakun ma ükskõik kui suure lunaraha.»

Zoja seisis seljaga tema poole. Garin lausus põlastavalt:

«Teid tappa oleksin ma võinud sealgi...»

«Lunaraha?» küsis Rolling kiiresti.

«Ei.»

«Osavõtt teie . . .» Rolling väristas põski, «teie imelikes! ettevõtetest?»

«Jah. Te peaksite seda mäletama . . . Maleslilerbes'i bulvaril . . . Ma rääkisin teile. . .»

«Hästi,» vastas Rollmg, «homme võtan ma teid vastu. . . Ma pean uuesti läbi mõtlema teie ettepanekud.»

Zoja ütles tasa:

«Rolling, ärge rääkige rumalusi.»

«Mademoiselle!» Rolling kargas ligi, kõvakübar nihkus

talle ninale, «mademoiselle ... Teie käitumine on ennekuulmatu ... See on reetmine ... Osavõtt tapmistest...»

Niisama tasa vastas Zoja:

«Käige kus kurat! Rääkige Gariniga.»

Siis läksid Rolling ja Garin kaheharulise tamme juurde. Seal süttis taskulamp. Kaks pead kummardusid. Mõne sekundi vältel oli kuulda ainult, kuidas kivide vahel vulises oja.

«... Kuid meid pole kolm, vaid neli... Siin on tunnistaja,» kandus Šelgani Rollingi terav hääl.

«Kes on siin, kes on siin?» pomises Šelga läbi unerammestuse, ise vabisedes. Tema silmaterad laienesid kogu silma suuruseks.

Tema ees valgel toolil, kaabu põlvedel, istus Hlõnov.

48

«Ei aimanud käiku ette ... Ei olnud aega mõelda,» jutustas talle Šelga, «mängisin niisugust lolli, et lase aga olla.»

«Teie viga on selles, et võtsite autosse Rollingi,» ütles Hlõnov.

«Mis kurat seal minul võtta oli... Kui võõrastemajas algas tulistamine ja veresaun, istus Rolling nagu rott autos, kaks kolti käes ... Minul relva kaasas ei olnud. Ronisin palkonile ja nägin, kuidas Garin bandiitidega arveid õiendas . . . Teatasin sellest Rollingile. . . Tema lõi kartma, hakkas urisema, keeldus kategooriliselt autost välja tulemast... Siis tegi ta katset Zoja Monrose'i tulistada. Kuid meie Gariniga väänasime tal käed selja taha ... Kaua jännata polnud aega, mina hüppasin rooli taha ja andsin gaasi. ..»

«Kui te juba lagendikul olite ja nad tamme all nõu pida-sid, kas te siis tõesti ei taibanud? . . .»

«Taipasin, et minu laul on lauldud. Aga mis ma sain teha? Kas põgeneda? Kuid teate, olen ikkagi sportlane... Pealegi oli mul juba'ka kogu plaan valmis . .. Taskus vale-pass Garinile koos kümne viisaga ... Tema aparaat oli autos käeulatuses . . . Kas säärastes tingimustes võisin ma .veel kuigipalju oma naha peale mõelda?...»

«Noh, hästi. .. Nad -leppisid kokku . . .»

«Rolling kirjutas seal, puu all, mingisugusele paberile

alla, nägin hästi. Peale selle, kuulsin, nimetas ta neljandat tunnistajat, see tähendab mind. Ütlesin poolsosinal Zojale: «Kuulge, me sõitsime enne mööda politseinikust, tema märkas auto numbrit. Kui mind praegu tapetakse, olete hommikuks kõik kolmekesi terasest käeraudades.» Teate, mis ta mulle vastas? Küll on ikka naine! ... Üle õla, otsa vaatamata: «Hästi, ma võtan selle teadmiseks.» Kuid olgu. Garin ja Rolling tulid auto juurde tagasi. Mina ei teinud väljagi ..-. Esimesena istus autosse

Zoja. Pistis pea välja ning ütles midagi inglise keeles. Garin lausus mulle: «Seltsimees Šelga, nüüd laske täiskäigul maanteed mööda läände.» Kükitasin radiaatori ette maha .... See oli minu viga. Nende käsutuses oligi ainult see silmapilk… .Sõidu ajal poleks nad minuga mitte fnidagi teinud, oleksid kartnud ... Hästi, käivitasin masina ... Äkki vastu pealage, otse ajju — justkui maja oleks pähe kukkunud, raksatasid luud, välgatas, kõrvetas tuli, paiskas mu selili... Nägin ainult, kuidas vilksatas Rollingi kiivakiskunud lõust. Koerapoeg! Neli kuuli laskis mu pihta .. ..Siis lõin silmad lahti ja näen seda tuba.»

Kõnelus väsitas Šelgat. Vaikiti kaua. Hlõnov küsis:

«Kus võiks Rolling praegu olla?»

«Kuidas — kus? Muidugi Pariisis. Kamandab ajakirjandust. Tal on praegu keemiarindel käimas suur pealetung. Kühveldab labidaga raha kokku. Selles kogu asi seisabki, et ma ootan iga silmapilk kuuli läbi akna või mürki käst-mekannus. Ta lööb mu ikkagi mättassa, muidugi.. .».

«Miks te siis vaikite? ... Otsekohe tuleb teatada politseiülemale.»

«Kallis seltsimees, te olete hulluks läinud! Ma olen eluski seni ainult sellepärast, et pean suud.»

49

«Niisiis, Šelga, te nägite oma silmaga aparaati töötamas?»

«Nägin ja tean nüüd, et kahurid, gaasid ja lennukid — kõik see on lapsemäng selle kõrval. Te ärge unustage, siin pole Garin üksi... Garin ja Rolling. Surmamasin ja miljardid. Kõike võib oodata.»

Hlõnov tõstis kardina üles ja seisis kaua akna all, silmitsedes smaragdset rohelust, vana aednikku, kes suure

vaevaga kandis aia varjupoolele metallist liigendtorusjd, vaadeldes musträstaid, kes asjalikult ja murelikult jooksid raudürdipõõsaste aü ja mulla seest vihmausse välja sikutasid.

Sinine ja ülikaunis taevas laotus igaveses rahus aia kohal.

«Või jätta nad iseendi hooleks; las laiutavad kogu oma toreduses — Rolling ja Garin, ka lõpp oleks siis lähemal,» lausus Hlõnov. «See maailm saab paratamatult otsa... Siin elavad ainult rästad mõistlikult.» Hlõnov pöördus aknast ära. «Kiviaja inimene oli kahtlemata imponeerivam ... Tasuta, ainult sisemisest tarvidusest kaunistas ta koopaid joonistustega, mõtles tule, ääres istudes mammutitest, äikesest, irnelikust elu ja surma ringlemisest ning iseendast. Tont võtaks, kui auväärne see oli! . .. Aju oli veel väike, kolp paks, kuid vaimujõud kiirgas välgusähvatustena tema peast välja .. . Aga need, nüüdsed, mis kuradi pärast on neile vaja lennumasinaid? Kui panna õige

mõni keigar bulvarilt koopasse kiviaja mehe vastu. Too karvane isand oleks temalt küsinud: «Jutusta, kui kaugele sa oled kah selle saja tuhande aasta jooksul oma mõtlemisega jõudnud?» — «Oh, oh,» oleks keigar hakanud nihelema, «mina, kas teate, härra esiisa, just nii väga ei mõtle kui naudin tsivilisatsiooni vilju .. . Kui pööbel ei ähvardaks revolutsiooniga, siis oleks meie maailm tõesti tore. Kuid oh häda, need alalised kriisid ja revolutsioonid, see muutub väsitavaks …» — «Oh sind küll,» oleks esiisa öelnud ja oma põlevad silmad keigarisse puurinud, «aga minule, näed sa, meeldib mõ-õ-e-elda, mina, näed sa, istun ja austan oma geniaalset aju ... Ma tahaksin sellega kogu maailmalaotuse läbi torkida …»

Hlõnov jäi vait. Muiates vaatas ta kiviaja koopa hämarusse. Raputas pead:

«Mida taotlevad Garin ja Rolling? Kõdi. Nimetagu nad seda pealegi võimuks maailma üle. Ikkagi pole see midagi rohkem kui kõdi. Möödunud sõjas hukkus kolmkümmend miljonit. Nemad püüavad tappa kolmsada. Vaimujõud on sügavaimas minestuses. Professor Reicher sööb lõunat ainult pühapäeviti. Teistel päevadel sööb ta ainult kaks võileiba marmelaadi ja margariiniga hommikueineks ning keedetud kartuleid soolaga lõunaks. Niisugune on tasu vaimse töö eest... Ja niiviisi see jääb, kuni me ei lase õhku kogu seda nende «tsivilisatsiooni», ei pane Garinit hullumajja,

Rollingit aga ei saada majandusjuhiks kuhugi Wrangeli saarele ... Teil on õigus, tuleb võidelda ... Mis siis ikka, mina olen nõus. Garini aparaadi valdajaks peab saama NSV Liit.. .»

«Aparaadi saame kätte,» ütles Šelga silmi sulgedes.

«Mis otsast .asja alustada?»

«Luurest, nagu kord ja kohus.»

«Mis suunas?»

«Kõige tõenäolisemalt ehitab Garin praegu pöörase tempoga aparaate. Ville d'Avray's oli tal ainult mudel. Kui tal on mahti ehitada lahinguaparaat, siis on teda kinni võtta väga raske. Kõigepealt tuleb teada saada, kus ta aparaate ehitab.»

«On vaja raha.»

«Minge juba täna Grenelle'! tänavale, rääkige läbi meie saadikuga, ma olen teda juba mõnes asjas informeerinud. Raha saame. Nüüd teiseks — on tarvis üles otsida Zoja Monrose. See oh väga tähtis. Tema on tark, julm ja suure kujutlusvõimega naine. Ta on Garini ja Rollingi sidunud elu ja surma peale. Temas peitub kogu nende mahhinatsiooni vedru.»

«Vabandage, naistega võitlemisest ma keeldun.» «Aleksei Semjonovitš, tema on meist mõlemast tugevam ... Tema valab veel palju verd.»

50

Zoja, seljas valgp kuldnööpidega mereväe mundri lõikega jakk ja valge seelik, tuli laevalaele, kus

varjupoolsel küljel madalale kõrkjatest nunutud lauale oli kaetud hommikueine.

Zoja istus lauda. Murdis tükikese leiba ja vaatles imetlusega ringi. Mootorjahi valge kitsas kere liugles peegelsiledal veepinnal: meri oli eresinine, pisut tumedam pilvitust taevast. Puhtaks pestud laevalagi lõhnas värskelt. Puhus soe tuuleke, mis paitas põski.

Kitsastest laudadest, pisut kumeral, otsekui seemisnahast laevalael seisid parraste ääres korvtoolid, keskele oli laotatud hõbejas anatoolia vaip ja sellele laiali pillatud brokaatpatju. Komandosillast kuni ahtrini oli tõmmatud narmaste ja tuttidega sinisest siidist purikatus.

Zoja ohkas ja hakkas sööma.

Pehmelt astudes ja naeratades lähenes kapten Jansen, norralane. Ta oli raseeritud, jumekas ja sarnanes täiskasvanud lapsega. Ruttamata tõstis ta kaks sõrme mütsi aarde, mis oli sügavalt ühele kõrvale nihutatud.

«Tere hommikust, proua Lamolle.» (Zoja purjetas selle nime ja Prantsuse lipu all.)

Kapten oli üleni lumivalge, triigitud ja kohmakalt, meremehe moodi, elegantne. Zoja vaatas teda kuldsetest tammelehtedest vormimütsil kuni alla nöörtaldadega valgete kin-gadeni. Ta jäi rahule.

«Tere hommikust, Jansen!»

«Mul on au ette kanda, kurss — nord-vest-vest, laius- ja pikkuskraadid (nii ja niisugused), horisondil suitseb Vesuuv. Vähem kui tunni aja pärast tuleb nähtavale Napoli.»

«Istuge, Jansen.»

Käeliigutusega palus Zoja teda hommikueinest osa võtta. Jansen istus korvtoolile, mis ragises tema tugeva keha all. Hommikueinest ta keeldus, sest kell üheksa hommikul oli ta juba söönud. Viisakuse pärast võttis ta tassi kohvi.

Zoja silmitses tema heledate ripsmetega päevitunud nägu, mis pikkamööda punaseks värvus. Ilma et kapten kohvi oleks rüübanud, pani ta tassi laudlinale.

«Tuleb vahetada magedat vett ja võtta mootorite jaoks peale bensiini,» ütles ta silmi tõstmata.

«Kuidas — sõita Napolisse? Kui igav! Me peatume välis-reidil, kui teile nii väga on vaja vett ja bensiini.»

«Kuulen: peatuda välisreidil,» lausus kapten tasa.

«Jansen, kas teie esivanemad olid mereröövlid?»

«Jah, proua.»

«Kui huvitav see oli!. Seiklused, ohud, meeletud joomingud, ilusate naiste röövimine... Kas teil on kahju, ei te pole mereröövel?»

Jansen vaikis. Tema ruuged ripsmed pilkusid. Otsmik tõmbus kurdu.

«Kas pole nii?»

«Ma sain hea kasvatuse, proua.»

«Usun.»

«Kas miski minus annab põhjust arvata, et ma võiksin hakkama saada seadusevastaste ja ebalojaalsete tegudega?»

«Fui,» lausus Zoja, «nii tugev, julge ja tore mees, piraatide järeltulija, — ja kõik see ainult selleks, et vedada ringi alpi eite soojal igaval, lombil. Fui!»

«Kuid, proua …»

«Saage hakkama mõne rumalusega, Jansen. Mul on igav...»

«Kuulen, saada hakkama rumalusega.»

«Kui tõuseb hirmus torm, ajage jahtlaev karile.»

«Kuulen: ajada jahtlaev karidele . ..»

«Kas kavatsete seda tõsiselt teha?» .

«Kui teie käsite…»

Ta heitis Zojale pilgu. Ta silmadest võis välja lugeda solvangut ja tagasihoitud imetlust. Zoja ringutas ja pani käe Jansenj valgele varrukale:

«Ma ei naljata teiega, Jansen. Ma tunnen teid kõigest kolm nädalat, kuid mulle paistab; et te olete neid mehi, kes võivad olla ustavad (Jansen surus hambad tugevasti kokku). Mulle tundub, et te olete võimeline korda saatma tegusid, mis ei mahu seaduslikkuse raamidesse, kui need annavad elujoobumust...»

Sel ajal tulid komandosilla lakeeritud, pronksist helkival trepil nähtavale allaruttavad jal'ad. Jansen ütles kiiresti:

«On aeg, proua .. .»

Alla tuli kapteni abi. Ta andis au:

«Proua Lamolle, puudub kolm minutit kaheteistkümnest, kohe kutsutakse teid raadio teel välja ...»

51

Tuul sakutas valget seelikut. Zoja läks üfemisele tekile raadiotelegraafikabiini juurde. Silmi vidutades hingas ta soolast õhku. Ülalt komandosillalt näis klaasjalt virvendavale merepinnale langev päikesevalgus ääretuna.

Zoja vaatas ja nautis, hoides kinni reelingust. Jahi kitsas kere ülespoole suunatud bugspriidiga lendas kcset tuuleiile sellel ääretul veelagendikul.

Zoja kogu piinav tume minevik taandus, sulas selles päikesevalguses …

«Ma olen noor, noor,» nii tundus talle päikese poole sihitud bugspriidiga laeva lael, «ma olen ilus, olen hea.»

Tuul hellitas ta kaela ja nägu. Zoja ihkas kõigest hingest endale õnne. Ikka veel suutmata lahkuda valgusest, taevast ja merest, pööras ta ukse külma käepidet ja astus kristallklaasist putkasse, mille päikesepoolsele küljele olid

kardinad ette tõmmatud. Võttis kuuldetorud. Toetas küünarnukid lauale ja kattis silmad sõrmedega.

Kostis kronomeetri kaksteist kaksiklööki, mis meenutasid vanaaegseid «klaasilööke». Oli möödunud ainult kolm minutit ajast, millal Zoja oli tõusnud tugitoolist purikatuse alt.

Ta pani käe kangikesele, nihutas selle vasakule ja seadis aparaadi lainele kolmkümmend seitse ja pool meetrit, siis tuli toru mustast tühjusest kuuldavale Rollingi aeglane ja kalk hääl:

«.. . Proua Lamolle, proua Lamolle, proua Lamolle Kuulake, kuulake, kuulake ...»

«Jah, ma kuulen, rahune,» sosistas Zoj.a.

«... Kas kõik on; teie pool korras? Ega teid mõni õnnetus ole tabanud? Ega te millestki puudust tunne? Täna sel tunnil nagu ikka olen õnnelik teie häält kuuldes . . . Lainepikkus saatkfi sama, mis harilikult. . . Proua Lamolle, ärge minge liiga kaugele idapikkuse üheteistkümnendast kraadist ja põhjalaiuse neljakümnendast kraadist. Ei ole võimatu, et me peatselt kohtume. Meil on kõik korras. Asjad arenevad hiilgavalt. See, kes peab vait olema, vaikib. Olge rahulik ja õnnelik, soovin päikesepaistelist reisi…»

Zoja võttis kõrvaklapid ara. Korts lõikus tema laupa. Vaadates kronomeetriosutile, litsus ta läbi hammaste: «On ära tüüdanud!» Need igapäevased armuavaldused raadio teel pahandasid teda hirmsasti. Rolling ei saa ega taha teda rahule jätta … Ta on lõppude lõpuks valmis sooritama mis tahes kuritegu, lubaks vaid Zoja tal iga päev kähiseda mikrofoni: «…olge rahulik ja õnnelik, soovin päikesepaistelist reisi.»

52

Pärast tapmisi Ville d'Avray's ja Fontainebleau's ning sellele järgnenud meeletut sõitu Gariniga mööda kuupaisteseid tühje maanteid Havre'i ei olnud Zoja ning Rolling enam kohtunud. Ta oli Zojat tulistanud tol ööl, püüdnud solvata, ja jäi siis vaikseks. Mees oli siis autos kössivajunult vist isegi vaikselt nutnud.

Havre'is oli Zoja istunud tema jahile «Arizona» ja koidikul jõudnud Biskaia lahte. Lissabonis sai Zoja dokumendid ja paberid proua Lamolle'i nimele — temast oli saa-

nud he kõige luksuslikuma jahi omanik Läänes. Lissabonist purjetati Vahemerre ja seal ristles «Arizona» Itaalia rannikute lähedal, püsides idapikkuse üheteistkümnendal ja põhjalaiuse neljakümnendal kraadil.

Otsekohe loodi raadioside jahi ja Rollingreraraadiojaama vahel Medone'is Pariisi külje all. Kapten Jansen kandis Rollingile ette reisi kõigist üksikasjadest. Rolling kutsus Zojat iga päev välja. Viimane kandis talle igal õhtul ette oma «meeleoludest». Selles üksluisuses möödus päeva kümme. ja siis püüdsid õhuavarust kompivad «Arizona» aparaadid kinai arusaamatus keeles lühilainesaate. Zojale anti teada ja ta kuulis häält, mis pani tal südajne seisma.

«Zoja, Zoja, Zoja, Zoja…»

Otsekui tohutu kätbes vastu klaasi põrgates põrises kõrvaklappides Garini hääl. Ta kordas Zoja nime ja siis pärast mõningat vaheaega:

«r... Vasta kella ühest kuni kella kolmeni öösel...»

Ja jälle:

«. .. Zoja, Zoja, Zoja .. Ole ettevaatlik, ole ettevaatlik…»

Samal ööl lendasid üle pimeda mere, üle uinuva Euroopa, üle Väike-Aasia iidsete tuhaasemete, üle Aafrika tasandike, mida katsid kuivanud taimede okkad ja tolm, naishääle lained:

«... Sellele, kes käskis vastata kella ühest kolmeni...»

Seda väljakutset kordas Zoja palju kordi. Seejärel ütles:

«.. . Tahan sind näha. Olgugi, et see on absurdne. Määra ükskõik missugune Itaalia sadam .. . Nimepidi ara mind välja kutsu, tunnen sind häälest ära…»

Samal ööl, selsamal minutil, kui Zoja kangekaelselt kordas väljakutset, lootes, et Garin kusagil Euroopas, Aasias või Aafrikas tabab «Arizona» elektrimagnetite lained, hakkas kähe tuhande kilomeetri kaugusel Pariisis, öölaual voodi kõrval, milles magas Rolling, nina teki sisse vajunud, helisema telefonikell.

Rolling kargas üles ja haaras telefonitoru. Semjonovi hääl ütles rutakalt:

«Rolling. Tema räägib.»

«Kellega?»

«On halvasti kuulda, nime ei nimeta.»

«Hästi, jätkake kuulamist. Aru annate homme.»

Rolling pani toru hargile, heitis uuesti voodisse, kuid und enam ei olnud.

107

Ülesanne polnud kerge: orkaanina Euroopa kohal märatsevate fokstrottide, ulguvate reklaamide, kirikukoraalide, rahvusvahelisest poliitikast antavate ülevaadete, ooperite, sümfooniate, börsibülletäänide, kuulsate humoristide naljapalade hulgast püüda Zoja nõrka häält.

Päeval ja ööl istus Semjonov selleks Medone’is. Tal oli läinud korda tabada mõned Zoja häälega öeldud laused. Ent sellestki oli küllalt, et puhuda lõkkele Rollingi armukadedat kujutlusvõimet.

Rolling tundis end sandist! pärast ööd Fontainebleau's. Šelga jäi ellu ja rippus pea kohal hirmsa ähvardusena. Gariniga, kelle Rolling oleks nagu neegri suurima heameelega oksa tõmmanud, oli sõlmitud leping. VõiM-olla oleks Rolling siis vastugi punnima hakanud — parem surm ja tapalava

kui liit —, kuid tema tahet halvas Zoja. Gariniga läbirääkimisi pidades võitis ta aega ja võis juhtuda, et meeletu naine võtab mõistuse pähe, kahetseb ja tuleb tagasi ... Lepingu üheks tingimuseks oli ta seadnud Zoja pikemaajalise reisi jahil. (Seda oli hädasti vaja jälgede segamiseks.) Rolling lootis naist igapäevaste raadiovestluste abil veenda, häbenema panna ja kütkestada. See lootus oli vist kõige suuremaks rumaluseks Rollingi elus.

Kokkuleppe kohaselt Gariniga alustas Rolling otsekohe , «üldist pealetungi keemiarindel». Samal päeval, millal Zoja istus Havre'is «Arizonale», sõitis Rolling rongiga Pariisi tagasi. Ta teatas politseile, et käis Havre'is ja et tagasiteel tungisid talle öösel bandiidid kallale. (Kolm meest, kelle nägusid varjasid rätid.) Nad võtsid talt ara raha ja auto. (Garin oli vahepeal kokkuleppe kohaselt sõitnud läbi Prantsusmaa läänest itta, lipsanud Luksemburgis üle piiri ja uputanud Rollingi auto esimesse ettesattunud kanalisse.)

«Pealetung keemiarindel» algas. Pariisi ajalehed tõstsid grandioosset möllu. «Mõistatuslik tragöödia Ville d'Av-ray's», «Salapärane kallaletung venelasele Fontainebleau' pargis», «Ameerika miljardid Euroopas», «Keemiakuninga jultunud paljaksröövimine», «Rahvusliku Saksamaa tööstuse häving», «Rolling või Moskva» — kõik see oli targalt ja, osavalt aetud ühte puntrasse, mis iseenesestki mõista jäi kinni väikekodanlasest väärtpaberite omaniku kurku. Börs vappus alusmüürideni. Börsi hallide sammaste vahel, mustade tahvlite ees, kuhu hüsteerilised käed kirjutasid, kustutasid ja jälle kirjutasid kriidiga langevate väärtpaberite numbreid, sagisid ja käratsesid hullunud inimesed,

kelle silmad ähvardasid koobastest välja tungida ja kelle huuli kattis pruunjas vaht.

Kuid seal hukkusid väikesed käiad, kõik see oli naljamäng. Suurtööstурid ja pangad hoidsid, hambad ristis, aktsiapakke. Neid polnud kerge maha paisata isegi Rollingi sarvedega.

Selleks tõsisemaks operatsioeniks valmistatigi ette löök Garini poolt.

Garin ehitas Saksamaal «pöörase tempoga», nagu Šelga oli õieti aimanud, oma mudeli järgi aparaati. Ta sõitis linnast linna ja tellis tehastelt mitmesuguseid osasid. Pariisiga ühenduse pidamiseks kasutas ta Kölni ajalehe erakuulutuste rubriiki. Rolling avaldas omakorda ühes Pariisi bulvarilehes kaks-kolm reakest: «Koondage kogu tähelepanu aniliinile...», «Iga päev on kallis; ärge hoidke kokku raha ...» ja nõnda edasi.

Garin vastas: «Jõuan lõpule kiiremini, kui arvasin ...», «Koht on leitud ...», «Alustan ...», «Ettenägemata viivitus ...»

Rolling: «Tunnen muret! määrake päev…»

Garin vastas: «Arvake juurde kolmkümmend viis, alates lepingu allakirjutamise päevast...»

Tema selle teatega langes umbkaudu kokku Semjonovi öine telefonogramm Rollingile. Rolling läks marru — teda veeti ninapidi! Salajane suhtlemine «Arizonaga» oli peale kõige muu ohtlik. Kuid Rolling ei reetnud end ühegi sõnaga, kui ta järgmisel päeval kõneles proua Lamolle'iga.

Nüüd, unetutel tundidel, asus Rolling uuesti «läbi mõtlema» oma «partiid» verivaenlasega. Ta leidis Vigu. Osutus, et Garin polnudki nii hästi kaitstud. Garini veaks oli nõustumine Zoja reisiga — partii lõpp on talle ette otsustatud. Matt öeldakse «Arizona» pardal.

53

Kuid «Arizona» pardal ei toimunud kõik nii, nagu arvas Rolling. Ta mäletas Zojat targa, rahulikult arvestava külma ja ustava naisena. Ta teadis, kui põlastavalt Zoja suhtus naiselikesse nõrkustesse. Rollingile ei mahtunud pähe, et Zoja kiindumus bandiit Garinisse, sellesse puruvaesesse hulgusesse võiks kesta kaua. Hea reis Vahemerel pidi klaa-rima naise mõistuse.

Zoja oli tõepoolest nagu meeltesegaduses, kui ta Havre'is jahile istus. Mõned päevad üksindust keset ookeani 'olid teda rahustanud. Ta ärkas, elas ja uinus keset sinist valgust, vee helklemist, igavikuna rahuliku lainetemüha saateli Ta värises jälkusest, kui talle tuli meelde räpane tuba ja irevil hammastega, klaasistunud silmadega Lenoire'i laip, põiki üle Pardinoka rinna vuhisema löönud suitsujuga, niiske lagendik Fontainebleau's ja Rollingi ootamatud lasud, nagu oleks ta tapnud hullu koera . . .

Kuid ikkagi ei selginud tema mõistus, nagu lootis Rolling. Ilmsi ja unes viirastusid mingisugused imelised saared ja marmorpaleed, mis oma treppidega alla ookeani laskusid … Ilusate inimeste hulgad, muusika, lehvidad lipud . . . Ja tema on selle fantastilise maailma käskijatma . . . . Unenäod ja nägemused tugitoolis sinise purikatuse all olid Gariniga Ville d'Avray's (tund aega enne tapmist) peetud kõneluse jätkuks. Uks inimene maailmas, Garin, mõistaks teda praegu. Kuid temaga olid seotud nii Lenoire'i klaasistunud silmad kui ka Gaston Pardinoka kohutav pärani suu.

Just sellepärast pidigi Zoja süda seisma jääma, kui äkki raadio kuuldetorus hakkas pomisema Garini hääl . . . Sellest ajast peale kutsus naine teda iga päev, anus ja ähvardas. Zoja tahtis teda näha, ja kartis. Garin viirastus talle musta laiguna mere ja taeva asuurses puhtuses . . . Tal oli vaja Garinile jutustada ilmsi nähtud unenägudest, küsida, kus on siis tema oliviinvöönd? Zoja sagis jahil rahutult ringi ja võttis sellega kapten Jansenilt ja tema abilt meelekindluse.

Garin vastas:

«…Oota. Saad kõik, mida tahad. Oska ainult tahta. Soovi, mine hulluks — see on hea. Sa oled mulle niisugu-, sena vajalik. Sinuta on mu ettevõte surnud.»

Selline oli tema viimane raadiogramm, mille Rolling samuti oli kinni püüdnud. Täna ootas Zoja vastust küsimusele, mis päeval nimelt tuleb teda jahil oodata? Ta läks tekile ja toetas küünarnukid reelingule. Jaht liikus vaevalt. Tuul oli vaibunud. Idas kerkisid veel nähtamatu maa aurud ja tuhakarva suitsusammas Vesuuvi kõhal.

Sillal laskis kapten Jansen langeda käe binokliga ja Zoja tundis, et mees vaatab teda nagu võlutu. Ja kuidas võiski Jansen, tema peale mitte vaadata, kui kõik taeva ja vee imed

110

olid loodud ainult selleks, et neid imetleks proua Lamolle, — reelingu ääres piimjalt asuurse põhjatuse kohal.

«Tulge siia, Jansen.»

Kapten lähenes, astudes pehmelt ja pikkade sammudega kuumal laevalael.

«Jansen, ega te arva, et ma olen hullumeelne?»

«Ma ei arva seda, proua Lamolle, ega arva ka edaspidi, ükskõik mida te mul ka teha ei käsiks.»

«Tänan. Ma määran teid jumaliku Zoja ordu kommo-dooriks.»

Jansen pilgutas heledaid ripsmeid. Siis tõstis käe kõrva aarde. Laskis käe alla ja pilgutas veel kord, silmi. Zoja puhkes naerma ja ka Janseni huuled kooldusid naeratuseks.

«Jansen, on olemas võimalus realiseerida kõige võimatumaid soove… Kõik, mida võib välja mõelda naine nii palaval keskpäeval... Kuid on tarvis võidelda ...»

«Just nii, võidelda,» vastas Jansen lühidalt.

«Mitu sõlme teeb «Arizona»?»

«Kuni nelikümmend.»

«Missugused laevad võivad talle järele jõuda avamerel?»

«Väga vähesed ...»

«Võib-olla, et meil tuleb vastu pidada kestvale tagaajamisele.»

«Kas käsite peale võtta täisvaru vedelkütust?»

«Jah. Konserve, magedat vett, šampanjat... Kapten Jaa-sen, meil seisab ees väga ohtlik ettevõte.»

«Just nii, seisab ees ohtlik ettevõte.»»

«Kuid, kuulge, ma olen võidus kindel…»

Laevakell lõi pool üks ... Zoja läks raadicrtelefonikabiini. Istus aparaadi juurde. Ta puudutas raadiovastuvõtja nuppu. Kusagilt tulid kuuldavale mõned fokstroti taktid.

Kulmud kortsus, vaatas ta kronomeetrile. Garin vaikis. Ta hakkas jälle nuppu keerama, talitsedes sõrmede värinat.

. . . Tundmatu, aeglane hääl lausus vene keeles otse kõrva:

«.. . Kui teile on elu armas . . . minge reedel Napolis maale ... hotellis «Splendid» oodake teateid kuni laupäeva lõunani.»

See oli mingi lause lõpp, mis oli saadetud lainel pikkusega nelisada kakskümmend üks, see tähendab jaamast, mida kogu selle aja oli kasutanud Garin.

54

Kolmandat ööd järjest unustati lahti aknaluugid sellel toal, kus lamas Šelga. Iga kord tuletas ta seda meelde karmeliitlannast õele. Ta pidas hoolega silmas seda, et kähe poolega luuke sulgev riiv oleks korralikult ette lükatud.

Selle kolme nädalaga oli Šelga niivõrd paranenud, et võis voodist tõusta ja istuda akna alla, lähemale plataani lopsakalehelistele okstele, musträstastele ja muruplatsi keskel veetolmu kõhal ergavatele vikerkaartele.

Siit võis näha kogu haigla aeda, mida ümbritses umbne kivimüür. Kaheksateistkümnendal sajandil kuulus see koht kloostrile, mille hävitas revolutsioon. Mungad ei salli uudishimulikke silmi. Müür oli kõrge ja kogu tema hari oli täis helkivaid klaäsikilde.

Üle müüri ronida võis ainult sel juhul, kui teisele poole redel panna. Haiglaga piirnevad tänavad olid vaiksed ja tühjad, ent ikkagi põlesid seal laternad nii eredalt ja nii sageli kostsid müüri tagant politseinike sammud, et redeli-küsimus langes ara.

Muidugi, kui müüril poleks olnud klaäsikilde, oleks osav mees ka redelita üle roninud. Igal hommikul silmitses Šelga kardina tagant kogu müüri viimase kivikeseni. Oht ähvardas ainult sealtpoolt. Inimene, kelle saadab Rolling, riskib vaevalt küll tulla võõrastemaja kaudu. Kuid et mõrtsukas ikkagi tuleb, selles Šelga ei kahelnud.

Ta ootas nüüd arsti visiiti, et lasta end välja kirjütada. See oli teada. Arst käis tavaliselt viis korda nädalas. Sel korral osutus, et arst oli haigestunud. Šelgale teatati, et ilma vanema arsti poolt läbi vaatamata teda välja ei kir-jutata. Ta ei teinud isegi katset protesteerida. Ta andis Nõukogude saatkonnale teada, et sealt toodaks talle toitu. Haigla supi valas ta kraanikaussi ja leiva viskas rästastele. Šelga teadis, et Rolling peab vabanema ainsast tunnistajast. Šelga peaaegu ei maganudki enam — nii suur oli erutus. Karmeliitlannast õde tõi, talle ajalehti. Päev läbi töötas ta kääridega ja uuris väljalõikeid. Hlõnovile keelas ta haiglasse tulemise. (Wolf oli Saksamaal, Reinil, kus ta kogus andmeid Rollingi võitluse kohta Saksa anilünikompanii vastu.)

Astunud hommiku nagu ikka akna alla, laskis Šelga pilgul üle aia käia ja tõmbus otsemaid kardina taha. Tal hakkas isegi lõbus. Viimaks ometi! Aia põhjapoolses küljes

oli pärna taha varjatult müüri najale pandud aedniku redel, mille ülemine ots ulatus poole arssina võrra üle klaasikildude.

Šelga ütles:

«Osavalt teevad, kuradid!»

Jäi üle ainult oodata. Kõik oli juba läbi mõeldud. Tema parem käsi, kuigi see oli vaba sidemeist,»oli veel nõrk. Lahas ja kipsis vasaku käe oli õde tugevasti rinnale kinni sidunud. Kipsis käsi kaalus vähemalt viisteist naela. See oli ainus relv, millega ta sai end kaitsta.

Neljandal ööl unustas õde jälle luugid lahti. Sel korral Šelga ei protesteerinud ja kella üheksast peale teeskles, et magab. Ta kuulis, kuidas mõlemal korrusel paukusid luugid. Tema aken jäi jälle pärani avatuks. Kui valgus kustus, hüppas ta asemelt ja hakkas nõrga parema käe ja hammastega vasakut kätt hoidvat sidet lahti päästma.

Ta peatus ja kuulatas hinge kinni pidades. Lõpuks jäi käsi vabalt rippu. Ta võis seda poolenisti välja sirutada. Šelga heitis pilgu aeda, mida valgustas tänavalatern; redel seisis endisel kõhal pärna taga. Ta veeretas teki kokku, pistis lina alla ja poolpimedas näis, et voodis lamab inimene.

Akna taga oli vaikne, ainult piisad langesid. Lillakas kuma hubises pilvise Pariisi kõhal. Siia ei kandunud bulvarite müra. Liikumatult rippus plataani must oks.

Kusagil urahtas auto. Šelga muutus erksalt tähelepanelikuks. Tundus, et ta kuuleb, kuidas tuksub plataanioksal magava linnu süda. Möödus vist palju aega. Aias algas kiuksumine ja krabin, nagu hõõrutaks puuga, lupja.

Šelga taandus vastu seina kardina taha. Laskis kipsipan-dud käe alla. «Kes see on? Ei, kes see on?» mõtles ta. «Kas tõesti Rolling ise?»

Lehed hakkasid sahisema — rästas muutus rahutuks. Stelga vaatas läbi akna ähmaselt valgustatud parketti, kuhu pidi ilmuma inimese vari.

«Tulistama ta ei hakka,» mõtles Šelga, «peab ootama mingisugust fosgeenitaolist sodi...» Parketile hakkas ker-kima sügavalt silmadele tõmmatud kääbus pea vari. Šelga alustas käe tagasitõmbamist, et hoop oleks tugevam. Vari tuli kuni õlgadeni nähtavale ja tõstis üles harali sõrmed ...

«Šelga, seltsimees Šelga,» sosistas vari vene keeles, «see olen mina, ärge kartke ...»

Šelga ootas kõike, kuid mitte neid sõnu, mitte seda häält. Ta karjatas tahtmatult, feetis end ja teine kargas ühe hüppega üle aknalaua. Sirutas kaitseks välja mõlemad käed. See oli Garin.

«Te ootasite kallaletungi, seda ma arvasingi,» ütles ta kiiruga. «Täna öösi tahetakse teid tappa. Mulle pole see kasulik. Ma riskin kurat teab millega, ma pean teid päästma. Lähme, mul on auto.» Šelga eemaldus seinast.

Garin välgutas lõbusalt hambaid, kui ta nägi ikka veel löögiks itagasitõmmatud kipsis kätt.

«Kuulge, Šelga, jumala eest ma po!e süüdi. Kas mäletate meie kokkulepet Leningradis? Mina mängin ausalt. Ebameeldivuse eest Fontainebleau's võlgnete tänu ainuüksi sellele kaabakale Rollingile. Võite mind uskuda, lähme, iga sekund on kallis ...» Viimaks lausus Šelga:

«Hästi, te viite mu ara, aga mis edasi saab?» «Ma peidan teid ära ... Mõneks ajaks, ärge kartke. Kuni ma Rollingilt pole poolt kätte saanud .-.. Kas ajalehti loete? Rollingil veab nagu põrgulisel, kuid tema ei saa ausalt mängida. Kui palju on teile vaja, Šelga? Nimetage esimene pähetulnud arv. Kümme, kakskümmend, viiskümmend miljonit? Ma annan allkirja ...»

Garin rääkis vaikselt, rutakalt nagu sonides, tema nägu aina värises.

«Ärge olge loll, Šelga. Kas olete siis põhimõtteline või? ... Ma pakun koostööd Rollingi vastu ...

Noh .. . Sõidame . ..»

Šelga raputas kangekaelselt pead: «Ei taha. Ei sõida.» «Niikuinii tapetakse teid.» «Eks vaatame.»

«Põetajad, valvurid, administratsioon — kõik on Rollingi poolt ära ostetud. Teid kägistatakse. Ma tean .. . Tänast ööd te üle ei ela … Kas teatasite oma saatkonnale? Hästi, hästi.. . Saadik nõuab seletust. Äärmisel juhul Prantsuse valitsus vabandab ... Kuid teil pole sellest kergem. Rollingil on tarvis ära koristada tunnistajä … Ta ei lase sündida, et te astuksite üle Nõukogude saatkonna läve...»

«Ütlesin, et ma ei sõida ... Ma ei taha ...» Garin tõmbas hinge. Heitis pilgu aknale.

«Hästi. Siis võtan ma teid kaasa ka vastu teie tahtmist.» Ta astus sammu tagasi ja pistis käe palitutaskusse.

«Kuidas nii — vastu minu tahtmist?»

«Aga vaat nii...»

Garin tõmbas järsu ropsuga taskust lühikese gaasitorbikusilindriga maski-ja surus selle kiiresti vastu suud. Šelga ei jõudnud karjatadagi, kui tema näkku pritsis õlise vedeliku juga ... Vilksatas vaid Garini käsi, mis surus kummi-pritsi... Aromaatne, magus uim lämmatas Šelga...

55

«Kas uudiseid on?»

«Jah on. Tere, Wolf.»

«Tulen otse vaksalist, olen näljane nagu kaheksateist-kümnendal aastal.»

«Teil, Wolf, on lõbus ilme. Kas saite palju teada?»

«Üht-teist ikka sain.. Kas räägime siin?»

«Olgu pealegi, kuid ainult kiiresti.»

Wolf istus Hlõnoviga graniitpingile, mälestussamba kõrvale, mis kujutas Henri IV[1] ratsahobusel, seljaga Conciergerie[2] mustade tornide poole. All, seal, kus Cite saar lõppes terava neemega, kummardus vee kohale leinapaju. Siin väänlesid kunagi tuleriitadel Templiordu[3] rüütlid. Kauguses, kümnete jões peegelduvate sildade taga, loojus päike tuhkjaskollasesse helendusse. Kaldapealsetel ja rauast liivapraamidel istusid, õnged käes, prantslased, tublid kodanlased, keda oli laostanud inflatsioon, Rolling ja maailmasõda. Vasakul kaldal, kaldapealse graniitrinnatisel, kau-gel, kuni välisministeeriumini, konutasid õhtupäikese paistel bukinistid selles linnas enam mitte kellelegi vajalike raamatute juures.

Siin veeretas vana Pariis oma elupäevi õhtule. Veel lon-

[1] Henri IV (1553—1610) — Prantsuse kuningas (1594—1610), Bourbonide dünastia rajaja. Bourbonid kukutati 1789. aastal. Henri IV andis 1598. aastal hugenottidele usuvabaduse.

[2] Conciergerie (pr. k.) — Pariisi üks suuremaid vanglaid.

[3] Templiordu, templirüütlid ehk templivennad — üks vaimulikke rüütliordusid, mis asutati ristisõdade ajal. Hiljem ei olnud templirüütlid mitte ainult kardetavaks relvastatud jõuks, vaid ka suured raha- ja ärimehed. 1307. aastal areteeriti kõik Prantsusmaa territooriumil viibinud templirüütlid ja põletati pärast piinamisi ära, pende määratu suure varanduse aga konfiskeeris kuningas.

kisid raamatute juures kaldapealsel linnupuuride lähedal nukrate kalapüüdjate kõrval skleroossete silmadega, suud katvate vurrudega elatanud tegelased, seljas laiahõlmsed mantlid, peas vanad õlgkübarad .. . Kunagi oli see nende linn... Näe, seal, tont võtaks, Conciergerie's, röökis Danton nagu härg, keda veetakse tapamajja. Seal paremal, Louvre'i grafiitkatuste taga, vinetavad Tuileries' aiad, seal käis kibe töö, kui Rivoli tänaval vingus kindral Galliffet' ' kartetš. Oh, kui palju kulda oli Prantsusmaal! Siin jutustab iga kivi, kui vaid osataks kuulata, suurest minevikust. Nüüd aga, vanakuri ise ka ei saa sellest aru, sai selles linnas peremeheks meretagune koletis Rolling, ja tublile kodanla-sele pole midagi muud üle jäänud kui heita õng vette ja konutada noruspäi... Oh-ho-hoo! Hol-la-laa! ... Wolf popsis piibus kange tubaka põlema ja ütles:

«Asi on järgmine. Saksa aniliinikompanii on ainuke, kes ei lähe mitte mingisugustele kokkulepetele ameeriklastega. Kompanii sai kakskümmend kaheksa miljonit marka riiklikku toetust. Praegu on kõik Rollingi jõupingutused suunatud sellele, et kukutada läbi saksa aniliin.»

«Kas ta mängib aktsiate kursi langemise peale?» küsis Hlõnov.

«Müüb käesoleva kuu kahekümne kaheksandaks aniliiniaktsiaid kolossaalsete summade eest.»

«Kuid need on ju väga tähtsad teated, Wolf.»

«Jah, me sattusime jälile. Rolling on ilmselt mängus kindel, kuigi aktsiad pole pennigi langenud, täna on aga juba kahekümnes ... Kas te mõistate, mis on see ainus, mille peale ta võib loota?»

«Järelikult on neil kõik valmis?»

«Ma arvan, et aparaat on üles seatud.»

«Kus asuvad aniliinikompanii tehased?»

«Reini ääres N-i lähedal. Kui Rolling aniliini uppi lööb, saab ta kogu Europpa tööstuse peremeheks. Me ei tohi lasta asjal katastroofini minna. Meie kohuseks on päästa Saksa aniliin. (Hlõnov kehitas õlgu, kuid ei öelnud midagi.) Ma mõistan: mis peab tulema, see tuleb. Meie teiega kahekesi ei pesata Ameerika pealetungi. Kuid kurat seda teab, ajalugu saab mõnikord ootamatute vempudega hakkama.»

«Nagu näiteks revolutsioonidega?»

«Kas või nendegagi.»

[1] G a l l i f f e t (1830—1909) — kindral, Pariisi Kommuuni üks pea-timukaid 1871. aastal.

Hlõnov vaatas teda vilksamisi isegi mõninga imestusega. Wolfi silmad olid ümmargused, kollased, kurjad.

«Wolf, kodanlased ei hakka Euroopat päästma.»

«Tean.»

«Kas tõesti?»

«Selle sõidu ajal sain ma küllalt näha ... Kodanlased, olgu nad prantslased, sakslased, inglased või itaallased, müüvad kuritegelikult, pimesi ja küüniliselt Vana Maailma. Ennäe, millega lõppes kultuur -- oksjoniga... Haamri alla minemisega!»

Wolf lõi punetama:

«Ma pöördusin võimude poole, vihjasin hädaohule, palusin abistada Garini tagaotsimisel... Ma ütlesin neile hirmsaid sõnu ... Mulle naerdi näkku. Kuradile!. Ma pole neid mehi, kes taganeb.»

«Wolf, mida te saite teada Reinil?»

«Ma sain teada ... Aniliinikompanii sai Saksa valitsuselt suured sõjalised tellimused. Tootmisprotsess on praegu Aniliinikompanii tehastes kõige ohtlikumas staadiumis. Neil on seal töös peaaegu viissada tonni tetrüüli.»

Hlõnov itõusis kiiresti püsti. Kepp, millele ta toetus, paindus. Ta istus jälle.

«Ajalehtedest vilksatas läbi sõnum, mis nõudis, et töölisasulad viidaks võimalikult kaugemale nendest neetud tehastest. Aniliinikompaniis töötab üle viiekümne tuhande inimese ... Sõnumi avaldanud ajalehte trahviti Rollingi käsi…»

«Wolf, me ei või kaotada ühtki päeva.»

«Ma tellisin piletid tänaseks kella üheteistkümnesele rongile.»

«Kas me sõidame N-i?»

«Arvan, et ainult seal võib sattuda Garini jälile.»

«Nüüd vaadake, mida õnnestus minul hankida.» Hlõnov tõmbas taskust ajaleheväljalõiked. «Tunaeile olin ma Šelga juures … Ta andis mulle edasi oma kaalutluste käigu: Rolling ja Garin peavad omavahel sidet pidama ...»

«Iseenesestki mõista. Iga päev.»

«Kas posti kaudu? Telegraafi teel? Mis te arvate, Wolf?»

«Ei mingil juhul. Mitte mingisuguseid kirjalikke jälgi.»

«Siis — raadio teel?»

«Et pasundada üle kogu Euroopa ... Ei.. »

«Kolmanda isiku kaudu?»

«Ei... Ma taipasin,» ütles Wolf, «teie Šelga on tubli poiss. Andke väljalõiked ...»

Ta laotas need põlvedele ja hakkas tähelepanelikult lugema punase pliiatsiga allakriipsutatut:

«Koondage kogu tähelepanu aniliinile.» — «Alustan ...» «Koht on leitud.»

««Koht on leitud»,» sosistas Wolf, «see ajaleht on E-st, linnakesest N-i lähedalt…» — «Tunnen muret, määrake päev.» — «Arvake juurde kolmkümmend viis alates lepingu allakirjutamise päevast…» — «Need võivad olla ainult nemad. Lepingu allakirjutamise öö Fontainebleaus's oli möödunud kuu kahekümne kolmas. Lisage kolmkümmend viis, saame kakskümmend kaheksa, see on aniliini aktsiate müügi päev…»

«Edasi, edasi, Wolf... «Missugused abinõud olete tarvitusele võtnud?» seda küsib Garin K-st* Teisel päeval ilmub Pariisi ajalehes Rollingi vastus: «Jaht on sõiduvalmis. Saabub kolmandal päeval. Teatatakse raadio teel.» Ja siis neli päeva hiljem .küsib Rolling: «Kas ehk ei nähta valgust?» Garin vastab: «Ümbruses pole inimhingegi. Vahemaa — viis kilomeetrit».»

«Teiste sõnadega, aparaat on üles seatud mägedes: tabada kurega viie kilomeetri taha võib ainult kõrgest kõhast. Kuulge, Hlõnov, meil on hirmus vähe aega. Kui võtta viis kilomeetrit raadiuseks ja tehased keskpunktiks, tuleb meil ringjoont mööda vähemalt kolmekümne viie kilomeetri ulatuses ümbrus läbi uurida. On veel mingisuguseid Juhtnööre?»

«Ei ole. Tahtsin just praegu helistada Šelgale. Tal peaksid olema eilse ja tänase päeva väljalõiked.»

Wolf tõusis püsti. Oli näha, kuidas tema riiete all paisusid lihased. Hlõnov soovitas helistada lähemast kohvikust vasakul kaldal. Wolf läks üle silla nii hoogsalt, et keegi tibukaelne vanameheke, kes kandis võidunud pintsakut, mis oli läbi imbunud vfst üksildase inimese pisaraist, ja kes nuttis taga neid, keda oli ara viinud sõda, vangutas pead ning jäi oma tolmuse kaabu alt kauaks jooksvatele välismaalastele järele vahtima:

«O-o! Välismaalased ... Kui raha on taskus, siis nad tunglevad ja jooksevad, nagu oleksid kodus ... O-o ... metslasi! ...»

Tsinkleti ees seistes jõi Wolf kohvikus soodavett. Ta nägi läbi telefonikapi klaasi kõneleva Hlõnovi Šelga, siis tõusid

viimase õlad, ta öise vajus kogu kehaga telefonitorule peale, ajas end sirgu ja tuli käpist välja; tema nägu oli rahulik, kuid valge kui mask.

«Haiglast vastati, et Šelga on täna öösel kadunud. On võetud tarvitusele kõik abinõud tema leidmiseks ... Arvan, et ta on tapetud.»

56

Haod praksusid koldes, mida kattis kahe sajandi tahm. Selles koldesf olid tohutu suured roostes vorsti- ja singi-konksud ning kaks kivist pühakut kummalgi pool; ühel neist oli peas Garini hele kaabu, teisel — võidunud ohvitserimüts. Lauas istusid, valgustatuna ainult köidetutest, neli meest. Nende ees oli punutises pudel ja veini täisvalatud klaasid.

Kaks meest olid riietatud linnainimeste moodi; üks oli samakas, tugev, madalalt pöetud püstjuustega, teisel oli pikk toores nägu. Kolmas, farmi peremees, kelle köögis toimus praegu nõupidamine — kindral Subbotin — istus üles-kääritud käistega määrdunud linase särgi väel. Tema paljaks raseeritud peanahk liikus ja sorakil vurrudega paks nägu punetas veini joomisest.

Neljas, Garin, kes kandis turistiülikonda, kõneles, hooletult sõrmega klaasi serva mööda vedades:

«Kõik see on väga hea ... Kuid mina nõuan, et minu vangile, kuigi ta on bolševik, ei tehtaks vähimatki kahju. Süüa peab ta saama kolm korda päevas, veini, aed- ja puuvilja ... Nädala pärast viin ma ta teie juurest ära... Belgia piir? …»

«Kolmveerand lundi autosõitu,» ütles pikanäoline mees kähku ettepoole kummardudes.

«Kõik saab osavasti maskeeritud ... Ma mõistan, härra kindral ja härrad ohvitserid (Garin muigas), et teie kui aadlikud, kui vaese keisri mälestusele piiritult ustavad inimesed tegutsete praegu eranditult kõrgematel, puhtideelistel kaalutlustel... Muidu ma polekski teie pbole pöördunud abi saamiseks ...»

«Me oleme siin kõik seltskonnainimesed, milleks rääkida?» kähises kindral ja liigutas nahka oma kolbal.

«Ma kordan, tingimused on järgmised: vangi täieliku ülalpidamise eest maksan ma teile tuhat franki päevas. Olete nõus?»

Kindral pööras verd täisvalgunud silmamunad kaaslaste poole. Samakas näitas valgeid hambaid, pikanäoline lõi pilgu maha.

«Ah soo,» ütles Garin, «vabandust, härrased, käsiraha ...»

Ta tõmbas revolvritaskust paki tuhandefrangiseid rahatähti ja viskas selle lauale veiniloiku.

«Olge lahked ...»

Kindral kraaksatas, tõmbas paki enda ette, vaatas üle, pühkis selle vastu kõhtu kuivaks ja hakkas läbi karvaste sõõrmete nohinal hingates lugema. Tema kaaslased lähenesid talle tasapisi, nende silmad kilasid.

Garin ütles püsti tõustes:

«Tooge vang sisse.»

57

Šelga silmad olid rätiga kinni seotud. Olgadele oli heidetud autojuhi nahkpalitu. Ta tundis koldest

hoovavat soojust, tema jalad lõid värisema. Garin lükkas talle tabureti. Šelga istus kõhe ja laskis kipsis käe sülle vajuda.

Kindral ja mõlemad ohvitserid vahtisid teda nii, et tundus, et anna vaid märku, pilguta silma ja inimesest ei jää märga plekkigi järele. Kuid Garin ei andnud märku. Ta patsutas Šelgat põlvele ja lausus lõbusalt:

«Siin ei tunne te millegi järele puudust. Te olete korralike inimeste juures, neile on hästi makstud. Mõne päeva pärast ma vabastan teid. Seltsimees Šelga, andke ausõna, et te ei tee katset põgeneda, teha skandaali, tõmmata endale politsei tähelepanu.»

Šelga raputas eitavalt langetatud pead. Garin kummardus tema poole:

«Muidu on raske vastutada teie mugava olemise eest... Noh, kas annate?»

Šelga ütles aeglaselt ja tasa:

«Annan kommunisti sõna ... (Otsemaid nihkus kindrali raseeritud peanahk kolbal kõrvade poole, ohvitserid vahetasid kure pilgu ja muigasid inetult.) Annan kommunisti sõna, et tapan teid, Garin, esimesel võimalusel... Annan sõna, et võtan teilt aparaadi ja viin ta Moskvasse ... Annan sõna, et kahekümne kaheksandal...»

Garin ei lasknud tal lõpetada. Haaras kõrist...

«Jää vait... Idioot! ... Hullumeelne! ...»

Ta pöördus ja ütles käskivalt:

«Härrad ohvitserid, ma hoiatan teid, see mees on väga ohtlik, tal on idee fixe '...»

«Ma ju räägin, et kõige parem on teda hoida veinikeldris,» põristas kindral. «Vang ära viia ...»

Garin noogutas habemega. Ohvitserid haarasid Šelga, tõukasid külguksest sisse ja tirisid ta keldrisse. Garin hakkas autojuhikindaid kätte tõmbama.

«Ööl vastu kahekümne üheksandat ma olen siin. Kolmekümnendal, teie ekstsellents, võite lõpetada küülikute aretamise katsed, osta endale esimese klassi kajuti üle Atlandi ookeani sõitvale aurikule ja elada saksana kas või Viiendal avenüül New Yorgis.»

«On tarvis jätta mingisugused dokumendid selle pärdiku jaoks,» sõnas kindral.

«Palun, ükskõik missugune pass teie valikul.»

Garin võttis taskust nööriga kinniseotud paki. Need olid tema poolt Fontainebleau's Šelgalt varastatud dokumendid. Ajapuuduse tõttu polnud tal varem mahti neile pilku heita.

«Siin on nähtavasti minu jaoks varutud passid. Ettenägelikult ... Olge lahked, võtke vastu, teie ekstsellents ...»

Garin viskas lauale passiraamatu ja jätkates rahataskus sorimist hakkas millegi vastu huvi tundma ning nihkus lambile lähemale. Tema kulmud läksid kortsu.

«Kurat!» Ja ta tormas külgukse juurde, mille kaudu Šelga oli ara viidud.

58

Šelga lebas kivipõrandal aluskotil. Klaasita petrooleumilamp valgustas võlvitud keldrit, tühje vaate, ämblikuvõrgu-tihnikut. Garin otsis pilguga mõne hetke Šelgat. Tema ees seistes näris ta huuli.

«Ma läksin ägedaks, ärge pahandage, Šelga. Ma arvasin, et me ikkagi leiame .teiega ühise keele. Lepime kokku. Kas soovite?»

«Proovige.»

Garin rääkis meelitavalt, hoopis teisiti kui kümme minu-

'Idee fixe — kinnismõte, lakkamatult püsiv mõte või kujutelu, eriti vaimuhaigeil. Tõlk.

tit tagasi. Šelga muutus valvsaks. Kuid sel ööl üleelatud erutus, veel kogu kehas surisevad narkootilise gaasi jäänused ja valu käes nõrgendasid tema tähelepanuvõimet. Garin võttis aluskotil istet. Pani suitsu ette. Tema nägu näis mõtlikuna ja tema ise — heasoovlikuna, meeldivana . . . .

«Mille poole see lurjus tüürib? Mida ta küll tahab?» mõtles Šelga peavalu tõttu nägu-krimpsutades.

Garin võttis kätega põlve ümbert kinni, süütas paberossi põlema ja tõstis pilgu võlvitud lae poole.

«Teate mis, Šelga, teil tuleb kõigepealt omaks võtta, et ma iialgi ei valeta ... Võib-olla põlgusest inimeste vastu, kuid see pole tähtis. Niisiis: Rolling oma miljarditega on mulle ainult teatava ajani vajalik... Samuti nagu minagi olen vajalik Rollingile ... Sellest on ta vist juba, hoolimata oma nürimeelsusest aru saanud..: Rolling sõitis siia, et koloniseerida Euroopat. Kui ta seda ei tee, läheb ta oma Ameerikas koos oma miljarditega lõhki. Rolling on elajas, kogu tema ülesanne seisab edasitrügimises, pusklemises, soikumises. Tal pole krossigi eest kujutlusvõimet. Ainus müür, mille vastu ta võib oma kõlba lömastada, — see on Nõukogude Venemaa. Ta saab sellest aru ja kogu tema raev on sihitud teie kalli isamaa vastu ... Venelaseks ma ennast ei pea (lisas ta kuruga juurde), ma olen kosmopoliit... '»

«Iseenesestki mõista,» lausus Šelga põlgliku muigega.

«Meie vastastikused suhted on järgmised: teatava ajani töötame koos …»

«Kuni kahekümne kaheksandani.»

Garin heitis Šelgale kiire, helkiva, humoorika pilgu. «Te arvutasite selle välja? Kas ajalehtedest?»

«Võib-olla ...»

«Hästi... Olgu siis pealegi kahekümne kaheksandani. Pärast seda peame me paratamatult teineteisele hammastega kõrri kargama .. . Kui peale jääb Rolling, on see Nõukogude Venemaale

kahekordselt hirmus: minu aparaat on tema käes ja siis on teil tema vastu võidelda väga raske. . . Niisiis, seltsimees Šelga, sellega, et te viibite siin näjdalapäevad ämblike seltsis, te suurendate kohutavalt, mõõtmatult minu võidu võimalust.»

Šelga sulges silmad. Garin istus tema jalutsis ja suitsetas lühikeste mahvidega. Šelga lausus:

[1] Kosmopoliit (kreeka k. «maailmakodanik») — inimene, kes eitab kodumaa ja rahvuse mõistet ning tunnistab end ülemaailmseks kodanikuks.

«Mis kuradi pärast on teile vaja minu nõusolekut? Te hoiate ju nõusolekutagi mind siin nii kaua kui kulub. Rääkige juba otsekoheselt, mida te vajate ...»

«Ammugi oleksite pidanud niiviisi... Aga muidu — kommunisti sõna ... Jumala eest, enne tegite mulle nii haiget, nii palju tuska ... nüüd paistab vist, et hakkate juba asjast aru saama. Me oleme teiega vaenlased, see on õige... Kuid me peame töötama koos ... Teie seisukohalt olen ma värdjas, suurim individualist. . . . Inimene nagu mina, Pjotr Petrovitš Garin, loodusjõudude armust niisugusena (ärge muiake, Šelga) ja, ja, geniaalse ajuga, kulutamata kirgedega, mis mind ennastki vaevavad ja mulle hirmu peale ajavad, oma ahnuse ja põhimõttelagedusega sean end sõna tõsises mõttes vastu inimkonnale.»

«Tohoo!» ühmas Šelga. «Küll on ikka kaabakas ...»

«Just, nimelt: «tohoo, kaabakas», te saite must aru. Ma olen ihar, kõik oma elu silmapilgud püüan ma kulutada nautimisele. Ma ruttan meeletult Rollingile lõpu tegemisega, sest kaotan neid kalleid silmapilke. Teie olete seal, Venemaal, sõjakas, materialiseerunud idee. Mul ei ole mitte mingisugust ideed, ma vihkan teadlikult, usklikult igasugust ideed. Ma seadsin endale eesmärgi: luua niisugune olukord (üksikasjaliselt ma jutustama ei hakka, te tüdinete ara), ümbritseda end sääraste liialdustega, et Semiramise aiad ja muu idamaine toredus tunduvad lapsemänguna minu paradiisi kõrval. Ma kutsun kogu teaduse, kogu tööstuse, kogu kunsti mind teenima. Selga, te mõistate, et mina olen teile kauge ja vägagi fantastiline oht. Rolling on konkreetne, lähedane ja kõhutav oht. Sellepärast peame me teiega teatava punktini minema koos nii kaua, kuni Rolling pole lömaks sõtkutud. Midagi rohkem ma ei palu.»

«Milles te sooviksite näha minu abi?» litsus Šelga läbi hammaste.

«On tarvis, et te sooritaksite väikese lõbureisi merel.»

«Teiste sõnadega, te tahate pikendada minu vangipõlve?»

«Jah.»

«Mida te annate selle eest, et ma ei kutsu appi esimest ettesattunud politseinikku, kui te mind merele viima hakkate?»

«Ükskõik kui suure summa.»

«Ma ei taha mitte mingisugust summat.»

«Osavasti,» ütles Garin ja niheles natuke aluskotil. «Aga kas minu aparaadi mudeli eest nõustute?

(Šelga hakkas no-

hisema.) Te ei usu? Arvate, et petan, ei anna teile? Eks mõelge, kas petan või mitte. (Šelga kehitas oiga.) Seep' see on ... Aparaadi idee on võimatuseni lihtne ... Mitte mingi väega ei suuda ma seda kaua saladuses pidada. Niisugune on geniaalsete leiutiste saatus. Pärast kahekümne kaheksajidat kirjeldatakse kõigis ajalehtedes infrapunaste kiirte toimet ja sakslased, just nimelt sakslased ehitavad täpselt poole aasta pärast just samasuguse aparaadi. Ma ei riski mitte millegagi. Võtke mudel, viige see Nõukogude Venemaale. Ah jah, minu käes on teie passid ja paberid ... Palun, neid .pole enam tarvis ... Andestage, et ma neid sorisin. Ma olen hirmus uudishimulik... Mis tätoveeritud poisikese foto see teil seal on?»

«Niisama, üks kodutu poiss,» vastas Selga otsemaid, taibates läbi peavalu, et Garin hiilib ligi kõige tähtsamale, milleks ta oligi keldrisse tulnud.

«Pildi tagaküljele on märgitud möödunud kuu kaheteistkümnes päev, tähendab, te pildistasite poissi ärasõidu eelõhtul? ... Ja võtsite foto kaasa, et mulle näidata? Ega te Leningradis seda kellelegi näidanud?»

«Ei,» vastas Šelga läbi hammaste.

«Aga kuhu te poisikese panite? Nii, nii, ma ei märganudki, siia on isegi nimi kirjutatud: Ivan Gussev. Pildistasite vist sõudespordiklubis, terrassil? Tunnen ära, köhad on tuttavad ... Mida siis poiss teile jutustas ka? Kas Mantsev elab?»

«Elab.»

«Kas ta leidis seda, mida nad seal otsisid?»

«Vististi leidis.»

«Näete nüüd, ma uskusin alati Mantsevit.»

Garin arvestas õigesti. Šelga pea oli niimoodi konstrueeritud, et ta ei saanud kuidagi valetada — nii vastikustundest kui ka veel sellepärast, et ta pidas valetamist odavaks võtteks mängus ja võitluses. Lühikese aja pärast sai Garin teada loo Ivani ilmumisest sõudespordiklubisse ja kõik, mis poiss jutustas Mantsevi töödest.

«Niisiis,» Garin tõusis püsti ja hõõrus lustakalt käsi, «kui kahekümne üheksanda öösel me sõidame autos, on aparaadi mudel meiega kaasas ja teie näitate ükskõik mis köha, kuhu me aparaadi teatud ajaks ara peidame.... Niisiis: kas teile on säärane tagatis küllaldane? Olete nõus?»

«Olen.»

«Kas minu surma taotlema ei hakka?»

«Lähemal ajal mitte.»

«Ma annan käsu teid üles paigutada, siin on liiga rõske, - kosuge, jooge ja sööge terviseks.» Garin

pilgutas silma ja väljus.

59

«Teie ees- ja perekonnanimi?»
«Kulnevi polgu rittmeister Aleksander Ivanovitš Votšin,» vastas laiade põsenukkidega ohvitser, kes end Garini ees sirgu ajas.
«Mis vahendeist elate?»
«Päevatööst kindral Subbotini juures küülikute aretamisel, kakskümmend sou'd päevas, tema kosti peal. Olin autojuht, teenisin päris hästi, polgukaaslased rääkisid augu pähe, et läheksin delegaadina monarhistide kongressile. Juba esimesel istungil virutasin ägedushoos polkovnik Šerstobitovile vastu vahtimist. Võeti volitused ja kaotasin teenistuse.»
«Pakun ohtlikku tööd. Honorar on suur. Olete nõus?»
«Just nii.»
«Te sõidate Pariisi. Saate soovituse. Teid võetakse teenistusse. Paberite ja mandaadiga sõidate Leningradi... Seal otsite üles näete selle foto järgi ühe poisikese .. .»

60

Möödus viis päeva. Miski ei häirinud haljendavas ja niiskes orus Aniliinikompanii kuulsate tehaste lähedal puhkava väikese Reini-äärse linna rahu.
Kitsaste kõnniteedega kõveratel tänavatel klobistasid koolipoisid hommikust peale oma puutaldadega, põntsusid tööliste rasked sammud, naised lükkasid lapsevankreid jõe aarde pärnade alla varju ... Juuksuriärist tuli habemeajaja, seljas purjeriidest vest, ja sättis kõnniteele väikese redel-trepi. Õpipoiss ronis redelile puhastama juba niigi säravat silti kangil — vaskset pesukaussi ja valget jõhvpintslit. Kohvikus nühiti akende peegelklaase. Kõlises tohutute ratastega vanker, millel veeti tühje õllevaate.

See oli vana, üleni kasitud puhas linnake, vaikne päeva ajal, mil päike soojendab kaardus plaatsillutist, ja elavneb rahulikest häältest loojangu ajal, kui tehastest tulevad koju mees- ja naistöölised, kui süttivad tuled kohvikutes ja vana laternasüütaja läheb puutaldadega kiibates, seljas jumal teab kui vana lühike käisteta mantel, laternaid läitma.
Turu väravaist väljusid tööliste ja pürjelile naised korvidega. Varem leidus korvides kodulinde, köögi- ja puuvilja, mis väärisid Snydersi[/] natüürmorte. Nüüd — mõned kartulipabulad, kimbuke sibulat, kaalikas ja pisut halli leiba.
Imelik. Nelja sajandi jooksul rikastus Saksamaa kurat teab kui palju. Missugust au ja uhkust olid

näinud tema pojad. Missugused lootused helkisid vastu sinistest saksa silmadest. Kui palju õlut voolas üle õieliaetud ruugete habemete. Kui palju biljoneid kilovatte inimenergiat vabanes ...

Ja tuleb välja, et kõik see oli ilmaaegu. Koogikestes näeme kahhellaual sibulakimbukest ja naistel ammust muret näljastes silmades.

Wolf ja Hlõnov, jalas tolmused kingad, pintsakud käsivarrele heidetud, laubad higised, läksid üle väikese kaarja silla ja hakkasid pärnade all maanteed mööda üles K. poole rühkima.

Päike kadus madalate mägede taha. Kullakas õhtuvalgu-ses suitsesid veel Aniliinikompanii korstnad. Tehasekorpused, korstnad, raudteeliinid ja ladude kivikatused ulatusid küngaste nõlvu mööda kuni päris unnani.

«Seal, olen kindel,» ütles Wolf ja näitas käega loojaku-valguses punavatele kaljudele. «Kui valida parim punkt tehaste tulistamiseks, oleksin mina valinud ainult selle.»

«Hästi, hästi, kuid on jäänud ainult kolm päeva, Wolf...»

«Mis siis sellest, lõuna poolt ei või olla mingit ohtu — liiga kauge. Põhja- ja idasektor on viimase kivini läbi koba-tud. Kolmest päevast piisab meile.»

Hlõnov pöördus põhjas sinama löönud metsakasvanud kinkude poole, nende vahel mustendasid sügavad varjud. Sealpool olid Wolf ja Hlõnov nende viie päeva ja öö jooksul läbi kolanud iga nõo, kus võis varjul olla hoone — suvila või barakk, akendega tehase poole.

i Snyders, Frans (1579—1657) — kuulus flaami maalikunstnik, Rubensi sõber ja järgija. Iseäranis tuntud oma natüürmortidega, mis kujutavad köögi- ja puuvilju, käiu ning ulukeid.

Viis ööpäeva ei olnud nad riideid seljast saanud, magasid vaiksetel öötundidel, sirutanud end pikali, kus juhtus. Jalad enam isegi ei valutanud. Kiviseid teid ja radu mööda, otse üle jäärakute ja aedade vantsisid nad ringiratast linna ümber mägedes maha ligi sada kilomeetrit. Kuid mitte kusagil vähimatki märki Garini kohalolekust. Vastusattunud talupojad, farmerid, teenijad suvilatest, metsnikud, valvurid lahutasid ainult käsi:

«Sissesõitnuist pole kogu ümbruskonnas mitte kedagi, kohalikke inimesi tunneme kõiki.»

61

Jäi üle läänesektor, kõige raskem. Kaardi järgi oli seal jalgtee kaljusele platoole, kus asusid «Aheldatud Luukere» lossi kuulsad varemed, nende lähedal aga, nagu see taolistel juhtumitel pidigi olema, õllebaar «Aheldatud Luukere».

Varemetes näidati tõepoolest keldri jäänuseid ja raudvõre taga suurt istuvas asendis roostetanud ahelates luukere. Selle kujutist müüdi kõikjal piltpostkaartidel, paberinugadel ja õllekannudel. Kahekümne penni eest võis end isegi pildistada lasta luukere kõrval ja saata pilt tuttavatele või armastatud tütarlapsele. Pühapäeviti kirendasid varemed puhkeaega möödasaatvatest elanikest

ja restorani äri õitses. Käis ka välismaalasi.
Pärast sõda vaibus huvi kuulsa luukere vastu. Elanikud vaesusid ja nad ei viitsinud pühapäeviti ronida järsule mäele, nad pidasid paremaks jääda oma võileibade ja õllepudelitega väljapoole ajaloolisi

mälestusi — jõe kaldale pärnade alla. Restorani «Aheldatud Luukere» peremees ei suutnud enam täie hoolega varemeid korras pidada. Sellepärast juhtus mõnikord, et keskaegne luukere, mida ei häirinud mitte kellegi juuresolu, vahtis tervete nädalate kaupa oma kolba tühjade silmakoobastega haljendavat orgu, kus kunagi saatuslikul päeval oli lossihärra ta sadulast välja löönud, vahtis kukkede ja tornidega kirikuid, tehaste korstnaid, kus ülemaailmses mastaabis vabritseeriti mädapaiseid tekitavat gaasi, tetrüüli ja teisi põrgulikke fabrikaate, mis võtsid elanikkonnalt isu ajalooliste mälestuste vastu, luukere kujutisega piltpostkaartide ja vist ka elu anda vastu.
Nendesse paikadesse läksidki praegu Woli ja Hlõnov. Nad astusid keha kinnitama kohvikusse linnaväljakul ja uurisid kaua ümbruskonna kaarti ning küsitlesid kelnerit.
Oru läänepoolse osa vaatamisväärsuseks osutus peale varemete ja restorani veel ka viimastel aastatel laostunud kirjutusmasinate vabrikandi villa. Villa asus läänenõlvadel ja linna poolt polnud tedg näha. Vabrikant elas seal üksi, ta ei käinud kusagil.

62

Koidu eel tõusis täiskuu. See, mis näis ähmase kalju- ja kivilasuna, kerkis kuupaistel selgelt silme ette; säilinud võlvid heitsid sametpehmeid varje, alla orgu ulatusid kidurad puud ja kitsemurakat täis kasvanud kantsimüüri rusud, elustus kandiline torn, lossi vanim osa, mille olid ehitanud normannid ehk «Piinade torn», nagu seda piltpostkaartidel nimetati.
Ida poolt liitus torn telliskivist võlvidega. Siin oli ilmselt kunagi olnud galerii, mis ühendas vana torni lossi eluruumidega. Kõigest sellest olid järele jäänud alusmüürid, kivipuru ja liivakivist sammaste laialipillatud kapiteelid. Torni aluse lähedal orvandit moodustava ristvõlvi all istus «Aheldatud Luukere».
Toetanud küünarnukid võrele, silmitses Wolf teda kaua, pöördus siis Hlõnovi poole ja ütles:
«Nüüd vaadake siia.»

[1] Normannid — keskajal Skandinaaviat asustanud sõjakad germaani suguharud. Oma laevadel sooritasid normannid röövretki Euroopa rannikulinnadele.

Sügaval all laius kuupaistel kergesse vinasse mattunud org. Hõbedaselt virvendas jõgi neis

kohtades, kus vesi puu-kroonide vahelt läbi paistis. Linnake näis olevat mängukanni taoline. Ei ühtki valgustatud akent. Linna taga vasakul särasid sajad Aniliinikompanii tuled. Tõusid valged suitsusambad, roosa tuli paiskus välja korstnaist. Oli kuulda vedurivilesid, mingisugust tüminat.

«Mul on õigus,» sõnas Wolf, «ainult sellelt platoolt võib tabada kiirega. Vaadake, need seal on toorainelaod, seal, muldvalli taga — poolfabrikaatide laod, nad on täiesti lagedal, seal aga asuvad pikad korpused, kus toodetakse soolhapet vene meetodil — püriidist. Ja need seal eemal, ümmargused katused — seal valmistatakse anilfini ja kõiki neid põrgulikke aineid, mis plahvatavad mõnikord omaenese kapriisist.»

«Hästi, Wolf, kui oletada, et Garin seab aparaadi üles ainult ööl vastu kahekümne kaheksandat, peaks ikkagi , olema mingisuguseid esialgse ülesseadmise tundemärke.»

«Varemed tuleb üle vaadata. Ma, uurin torni läbi, teie tehke seda müüride ja võlvialustega .. . Ega tegelikult paremat kohta kui see, kus kükitab too luukere, juba ei leia.»

«Kell seitse saame restoranis kokku.»

«Hästi.»

63

Kella seitsme paiku hommikul jõid Wolf ja Hlõnov restorani «Aheldatud Luukere» puust rõdul piima. Öised otsingud ei andnud tulemusi. Istuti vaikides, pead kätele' toetatud. Nende päevade jooksul olid nad teineteist nii hästi tundma õppinud, et lugesid mõtteid. Hlõnov, kes oli muljeile vastuvõtlikum ja kaldus end vähem usaldama, tegi mitmel korral katset revideerida kogu kaalutluste käiku, mis olid tema ja Wolfi toonud Pariisist neisse pealtnäha täiesti vagusatesse paikadesse. Millele oli rajatud see veendumus? Kahele-kolmele ajalehereale.

«Kas me ei satu'ehk lolli olukorda, Wolf?»

Sellele vastas Wolf:

«Inimmõistus on piiratud. Kuid asja huvides on alati arukam jääda mõistusele lootma kui kahelda. Pealegi, kui me ei peakski midagi leidma ja Garini saatanlik ettevõte, osutub meie väljamõeldiseks, siis tänu jumalale. Me täitsime oma kohuse.»

Kelner tõi munaroa ja kaks kännu õlut. Tuli peremees, siniverkjalt jumekas paksmagu:

«Tere hommikut, härrased!» Ja ta jäi astmaatiliselt hingeldades murelikult ootama, millal külalised kustutavad oma isu. Siis sirutas ta käe välja oru poole, mis oli veel sinkjas ja helkis niiskusest: «Kakskümmend aastat vaatan ma pealt... Asi läheneb lõpule, seda ütlen ma, mu kallid härrased... Ma nägin mobilisatsiooni. Näete, seda teed mööda liikusid väed. Need olid.tublid saksa kolonnid. (Nagu vedru kerkis peremehe pea kohale tema paks nimetissõrm.) Need olid siegfriedid' — needsamad, kelleet kirjutas Tacitus [2], võimsad, hirmuäratavad mehed, peas tiivulised kiivrid. Kelner, veel kaks kännu õlut härrastele. Neljateistkümnendal aastal läksid siegfriedid vallutama

kogu maailma. Neil puudusid vaid kilbid, — te mäletate vana germaani tava: teha sõjakisa, pannes kilbi suu juurde, et hääl tunduks kohutavam. Jah, ma nägm ratsaväelaste tagumikke, mis istusid kindlalt hobustel... Mis juhtus, tahan ma küsida. Või me ei oska enam surra verises lahingus? Ma nägin, kuidas väed tagasi tulid.. Ratsaväelased, kurat võtaks, istusid ikka veel kindlalt sadulas... Sakslased polnud lahinguväljal purustatud. Nad torgati mõõkadega läbi voodis, nende kodukollete ääres ...»

Peremees laskis oma pungsilmsel pilgul üle külaliste käia, pöördus varemete poole ja tema nägu võttis telliskivi värvuse. Aeglaselt tõmbas,ta taskust paki piltpostkaarte ja lõi sellega vastu peopesa:

«Te käisite linnas, ma küsin teilt: kas nägite kas või ühtki sakslast, kes oleks kasvult pikem kui viis ja pool jalga? Kui aga need proletaarlased tulevad tehastest, kas kuulsite kunagi, et kas või ühelgi neist oleks jätkunud julgust valjusti öelda: «Deutschland»? Aga näete, sotsialismist kähisevad need proletaarlased õllekannude juures küll.»

Peremees viskas osavalt lauale paki piltpostkaarte, mis [ehvikuna laiali pudenesid ... Need olid luukere kujutised — lihtsalt luukere ja sakslane tiivakestega, luukere ja neljateistkümnenda aasta sõjamees täies sõjavarustuses.

«Kakskümmend viis penni tükk, kaks marka viiskümmend penni tosin,» sõnas peremees põlgliku uhkusega, «odavamalt ei müü keegi, see on hea sõjaeelne töö — värviline foto, silmadesse on pandud lehtmetalli, see jätab kustumatu

[1] Siegfriedid — vägilased, kangelased; saksa mütoloogia kangelase, rahvuse ja tema jumalate päästja nime järgi.

[2] Tacitus (elas aastail 55—120 m. a. j.) — kuulus vana rooma ajaloolane ja üks maailmakirjanduse silmapaistvaid esindajaid.

mulje ... Ja kas te arvate, et need kodanlastest argpüksid, need viie ja poole jalased proletaarlased ostavad minu piltpostkaarte? Fui... Küsimus on seatud nii, et ma pildistaksin Karl Liebknechti luukere kõrval...»

Jälle tulvas talle veri näkku ja ta prahvatas äkki naerma:

«Küllap ootavad! .. . Kelner, pange meie originaalümbrikkudesse kummassegi tosin postkaarti härradele .. . Ja-jah, tuleb kuidagiviisi läbi ajada .. . Ma näitan teile oma patenti. .. Võõrastemaja «Aheldatud Luukere» hakkab seda sadade kaupa müüma .. . Siin pean ma sammu meie ajaga ega tagane põhimõtetest.»

Peremees läks ara ja tuli otsekohe tagasi väikese, sigari-karbi taolise laekaga. Selle puust kaanele oli põletatud ikka seesama luukere.

«Soovite proovida? Töötab niisama hästi kui katoodlampidega.» Ta ühendas kähku juhtme ja kuuldetorud, lülitas raadiovastuvõtja kontakti, mis oli monteeritud laua alla. «Maksab kolm marka seitsekümmend viis penni, ilma kuuldetorudeta muidugi.» Ta ulatas kõrvaklapid Hlõnovile. «Saab kuulata Berliini, Hamburgit, Pariisi, kui see teile lõbu pakub. Ma ühendan teid Kölni katedraaliga,

praegu on seal päevane jumalateenistus, te kuulete orelit, see on kolossaalne ... Nihutage kangikest vasakule ... Milles asi seisab? Neetud Stufer segab jälle vist? Ei sega?»
«Kes segab?» küsis Wolf aparaadi poole kummardudes.
«Kirjutusmasinate laostunud vabrikant Stufer, joodik ja nõdrameelne . .. Kaks aastat tagasi seadis ta oma villas üles raadiojaama. Siis laostus ta. Ja näe nüüd hiljuti hakkas jaam jälle töötama ...»
Hlõnov, kelle silmad kummaliselt helkisid, laskis kuuldetoru lahti:
«Wolf, tasuge ja lähme ära.»
Kui nad mõne minuti pärast said lahti lobisemishimulisest peremehest ja jõudsid restorani värava taha, surus Hlõnov kõigest jõust' Wolf i kätt:
«Ma kuulsin Garini häält, ma tundsin selle ära...»

64

Samal hommikul tund aega varem Stuferi villas, mis asus nendesamade kinkude läänenõlval, istus Stufer poolpimedas söögitoas laua taga ja kõneles nähtamatu kaasvestlejaga. Õigemini olid need lausekatkendid ja sõimusõnad. Tuhka

täisaetud laual vedelesid tühjad pudelid, sigarijupid, Stuferi krae ja lips. Ta oli pesuväel, sügas pehmet rinda, jõllitas ainsale elektrilambile, mis põles määratu suures rauast kroonlühtris ja sõimas röhitust tagasi hoides poolsosinal kõige ropemate sõnadega inimkujusid, kes kerkisid tema joobnud mällu.
Tornikella pidulikkusega lõi lauakell seitse. Peaaegu samal momendil tuli kuuldavale ettesõitnud auto surin. Söögituppa astus Garin, levitades hommikuse tuule värskust, näol pilkehimuline muie, hambad irevil, nahkmüts kuklas:
«Jälle lakkusite kogü öö?»
Stufer kõõritas verd täis valgunud silmadega. Garin meeldis talle. Ta maksis kõige eest heldelt. Ilma et ta oleks tinginud, üüris ta suvekuudeks villa koos veinikeldriga, jättes Stuferile õiguse tema enda äranägemisel talitada vanade reinveinide, prantsuse šampanja ning likööridega. Tont seda teab, millega ta tegeles, nähtavasti spekulatsiooniga, kuid maapõhja kirus ta ameeriklasi, kes kaks aastat tagasi olid laostanud Stuferi, ta põfgas valitsust ja nimetas inimesi üldse kaabakateks — ka see oli hea.
«Nagu te ise oleksite kogu öö jumalat palunud,» kähises Stufer. .
Garin prahvatas lühidalt naerma. Ta patsutas Stuferit paksule seljale.
«Kumbki meist lahutab meelt omamoodi. Muide, kas minu äraolekul ei käinud siin kaks meest, ega mind keegi ei küsinud?»
«Ei…»

«Väga hea. Andke õige kuuri võti .. .»

Võtit keti otsas keerutades läks Garin aeda. kus oli väike klaasitud kuur antennimastide all. Siinseal hooletusse jäetud lillepeenardel seisid lindude poolt roojastatud keraamilised kääbused. Garin keeras klaasukse lukust lahti, astus sisse ja avas akna. Toetas küünarnukid aknalauale ja jäi niiviisi mõneks ajaks värsket hommikuõhku hingama. Ligi kakskümmend tundi oli ta veetnud autos, lõpetades asjatoimetusi pankade ja tehastega. Nüüd oli kõik korras enne kahekümne kaheksandat kuupäeva.

Ta ei mäletanud, kui kaua ta niiviisi oli akna all seisnud. Ringutas siis, süütas sigari, käivitas dünamo, vaatas üle ja seadis aparaadid lainele. Siis asus mikrofoni ette ja hakkas valjusti ning selgelt rääkima:

«Zoja, Zoja, Zoja, Zoja ... Kuulake, kuulake, kuulake .. . Kõik tuleb nii, nagu sina soovid. Ainult oska soovida. Sa oled mulle vajalik. Sinuta on mu ettevõte elutu. Neil päevil jõuan Napolisse. Täpselt teatan homme. Ara muretse mitte millegi pärast. Kõik areneb soodsalt…»

Ta jäi vait, pahvis sigarit ja alustas uuesti: «Zoja, Zoja, Zoja ...» Sulges silmad. Dünamo undas sujuvalt ja nähtamatud välgud paiskusid üksteise järel välja antennist.

Kui praegu oleks juhtunud mööda sõitma suurtükivoor, poleks Garin vist küll müra kuulnud. Ta ei kuulnud ka seda, kuidas muruplatsi serval pääsesid kivid nõlvakust alla veerema. Seejärel tõmmati viie sammu kaugusel paviljonist põõsad kahele poole laiali ja-seal kerkis irfimese silmade kõrgusele koldi sinakasmust raud.

65

Rolling võttis telefonitoru: «Jah.»

«Räägib Semjonov. Just praegu peeti kinni Garini raadiogramm. Kas lubate ette lugeda? ...»

«Jah.»

«Kõik tuleb nii, nagu sina soovid, ainult oska soovida ...» hakkas Semjonov lugema, kuidagiviisi vene keelest prantsuse keelde tõlkides. Rolling kuulas, ilma et ta oleks häältki teinud.

«Kõik?»

«Just nii, kõik.»

«Kirjutage üles,» hakkas Rolling dikteerima: «Viivitamatult seada saatejaam lainepikkusele nelisada kakskümmend üks. Homme kümme minutit enne seda aega, millal te pidasite kinni tänase telegrammi, alustate radiogrammi saatmist: «Zoja, Zoja . .. Juhtus ootamatu õnnetus. Tuleb tegutseda. Kui teile, on kallis teie sõbra elu, tulge reedel Napolis maale, peatuge hotellis «Splendid», oodake teateid laupäeva lõunani.» Seda te kordate vahetpidamatult, kas kuulete, vahetpidamatult valju ja veenva häälega. Kõik.»

Rolling helistas.

«Otsekohe Tyklinski üles otsida ja minu juurde tuua,» ütles ta kabinetti tormanud sekretärile. «Minge viivitamatult lennuväljale. Üürige või ostke — pole tähtis — kinnine reisilennuk. Palgake lendur ja pardamehaanik. Kahekümne kaheksandaks valmistage kõik ette äralennuks ...»

66

Kogu ülejäänud päeva veetsid Wolf ja Hlõnov K-s. Lonkisid tänavail, lobisesid kohalike elanikega igasugusest tühjast-tähjast, teeseldes turiste. Kui linn jäi vaikseks, läksid Wolf ja Hlõnov mägedesse. Kesköö paiku ronisid nad juba nõlva mööda Stuferi aeda. Otsustati kuulutada end äraeksinud turistideks juhul, kui politsei peaks neile tähelepanu pöörama. Kui neid kinni peetakse, oleks vahistamine ohutu: nende alibit oleks kinnitanud kogu linn. Pärast lasku põõsastest; kui oli selgesti näha, kuidas Garini kolju killud laiali lendasid, olid Welf ja Hlõnov vähem kui nelikümmend minutit hiljem juba linnas.

Nad ronisid üle .madala piirdeaia, läksid ettevaatlikult ümber põõsaste taga oleva lagendiku ja jõudsid Stuferi maja ette. Jäid seisma, vahetasid pilgu ega saanud millestki aru. Aias ja majas valitses rahu ja vaikus. Mõned aknad olid valgustatud. Otse aeda viiv suur uks oli lahti. Rahulik valgus langes kiviastmetele ja kääbustele tihedas rohus. Läve ülemisel astmel istus paks mees ja mängis vaikselt flööti. Tema kõrval seisis pudel punutises. See oli toosama mees, kes oli hommikul ootamatult ilmunud raadiopaviljoni lähedale rajale ja kes, kuulnud pauku, ümber pöördus jiing tuikuval sörgil maja poole jooksma pistis. Nüüd mõnules ta rahumeeles, nagu poleks midagi juhtunud.

«Lähme,» sosistas Hlõnov, «on tarvis teada saada.»

Wolf urises vastu:

«Ma ei võinud mööda lasta.» .

Nad hakkasid läve poole minema. Poolel teel lausus Hlõnov tasa:

«Andestage tülitamise pärast. .. Ega siin koeri ole?»

Stufer laskis flöödil langeda, pöördus trepiastmel ja ajas kahte ähmast kogu silmitsedes kaela õieli.

«Või veel, ei ole,» venitas ta, «koerad on siin kurjad.»

Hlõnov selgitas:

«Me eksisime ara, tahtsime külastada «Aheldatud Luukere» varemeid ... Lubage jalgu puhata.»

Stufer vastas ebamäärase mõminaga. Wolf ja Hlõnov tegid kummarduse ja võtsid alumisel astmel istet. Nad mõlemad olid valvel ja erutatud. Stufer silmitses neid ülalt.

«Muuseas,» sõnas ta, «kui ma olin rikas, lasti aeda keti-koerad. Ma ei sallinud jõhkardeid ja õisi külalisi. (Hlõnov surus kiiresti Wolfi kätt, et olgu ta vait.) Ameeriklased

laostasid mu, ja minu aed muutus läbisõidukohaks päevavarastele, kuigi igale poole on üles löödud hoiatustahvlid, mis ähvardavad tuhandemargase trahviga. Kuid Saksamaa pole enam endine, kus austati seadust ja omandit. Ma ütlesin mehele, kes üüris minult villa: tõmmake aiale ümber okastraat ja palgake valvur. Ta ei võtnud, mind kuulda ja on nüüd ise süüdi . ..»

Võtnud kivikese ja visanud selle pimedusse, küsis Wolf:

«Kas teil juhtus nende külastajate pärast midagi ebameeldivat?»

«Öelda «ebameeldivat» oleks liiga palju, kuid midagi naljakat küll. Alles täna hommikul. Igatahes minu majanduslikud huvid pole puudutatud ja ma andun edasi oma meelelahutustele.»

Ta surus flöödi huultele ja laskis kuuldavale mõned kiledad helid.

«Lõppude lõpuks, mis puutub see minusse, kas elab ta siin või vinditab Kölnis? Ta tasus kõige eest viimase pennini .. . Keegi ei tohi talle midagi ette heita. Kuid teate mis, ta osutus närviliseks härraks. Sõja ajal võis ju ometi harjuda revolvripaukudega, kurat võtaks. Pakkis kokku kogu vara ja nägemiseni, nägemiseni. .. Mis seal's ikka — õnn kaasa!»

«Sõitis ta päriselt ära?» küsis Hlõnov ootamatult valjusti.

Stufer kergitas end, kuid istus uuesti. Oli näha, kuidas tema rasvane muigav põsk, millele langes toast tulepaiste, naerule kiskus. Paks kõht hakkas vappuma.

«Nii see ongi, ta teatas mulle ette, et tema ärasõidu kohta tulevad tingimata kaks džentelmeni minult teateid pärima. Sõitis ara, sõitis ara, kallid džentelmenid. Kui te ei usu, lähme, näitan tema tube. Kui te olete tema sõbrad, siis palun, veenduge ise ... See on teie õigus — tubade eest on tasutud ...»

Stufer tahtis jälle püsti tõusta, kuid ta ei võtnud kuidagi jalgu alla. Rohkem polnud võimalik temalt mitte midagi mõistlikku teada saada. Wolf ja Hlõnov läksid linna tagasi. Kogu teeloleku ajal ei öelnud nad teineteisele sõnagi. Alles sillal, mustendava vee kohal, kus peegeldus latern, jäi Wolf äkki seisma ja surus käed rusikasse.

«Mis kuradi lugu see küll on! Ma ju nägin, kuidas tema kolp puruks lendas ...»

67

Siledasse lauku kammitud halliseguste juustega väheldast kasvu tüse mees, sinised prillid ninal, mis varjasid haigeid silmi, seisis kahhelahju juures, pea norus, ja kuulas Hlõnovit.

Esialgu oli Hlõnov istunud diivanil, seejärel võtnud istet aknalaual, pärast seda hakkas jooksma ringi Nõukogude saatkonna väikeses vastuvõtutoas.

Ta jutustas Garinist ja Rollingist. Jutustus oli täpne ja järjekindel, ent ka Hlõnov ise tajus kõigi kuhjunud sündmuste ebatõenäolisust.

«Oletame, et meie Wolf iga eksime ... .Tore, me oleme õnnelikud, kui eksime järeldustes. Kuid

ikkagi viiskümmend protsenti räägib selle poolt, et katastroof tuleb. Meid peavad huvitama ainult need viiskümmend protsenti. Teie kui saadik võite veenda, avaldada mõju, avada silmad . . . Kõik see on kohutavalt tõsine. Aparaat on olemas. Šelga puudutas teda oma käega. Tegutseda tuleb otsekohe, jalamaid. Teie käsutuses pole rohkem aega kui üks ööpäev. Homme öösel peab see kõik lahti minema. Wolf jäi K-sse. Ta teeb, mis suudab, et hoiatada töölisi, ametiühinguid, linna elanikkonda, tehaste administratsiooni. Muidugi, no muidugi, keegi ei usu . .. Näete, isegi teie . . .»

Saadik vaikis, ilma et ta oleks pilku tõstnud.

«Kohaliku ajalehe toimetuses naerdi meie üle pisarateni . .. Paremal juhul peetakse meid nõdrameelseteks.»

Hlõnov surus pea käte vahele ja Rammimata juuksesalgud tungisid määrdunud sõrmede vahelt esile. Tema nägu oli kurnatud ja tolmune. Heledaks tõmbunud silmad tardusid nagu jubeda nägemuse ees. Saadik heitis talle ettevaatlikult prilliserva tagant pilgu:

«Miks te varem minu poole ei pöördunud?»

«Meil polnud fakte . . . Oletused, järeldused — kõik fantastika ja meeletuse piiril… Vahetevahel paistab mulle praegugi, et mul tarvitseb vaid ärgata ja ma hingan ker-gendatult... Kuid ma kinnitan teile, ma olen terve mõistuse juures. Kaheksa ööpäeva ei võtnud me Wolfiga riideid seljast, ei heitnud magama.»

Pärast vaikimist lausus saadik tõsiselt:

«Ma olen veendunud, et te pole müstifikaator, seltsimees Hlõnov. Pigemini olete sattunud kinnismõtte mõju alla,» ta tõstis kiiresti käe, et peatada Hlõnovi meeleheitlikku lii-

gutust, «kuid minu kõrvus kõlasid veenvalt teie viiskümmend protsenti. Ma lähen ja teen kõik, mis on minu võimuses.»

68

Kahekümne kaheksanda hommikust peale hakkasid elanikud K. linna väljakule salkadesse kogunema ja arutasid, ühed kahtlevalt, teised teatava hirmuga, imelikke üleskutseid, mis olid "mälutud leivaga kleebitud tänavaristmeil majaseinte külge.

«Ei valitsusorganid, ei tehase administratsioon ega töölisühingud — mitte keegi ei soovinud võtta kuulda meie ahastavat hüüet. Täna — me oleme selles veendunud — ähvardab tehaseid, linna ja kogu elanikkonda häving. Me püüdsime seda ära köida, kuid ameerika pankurite poolt äraostetud närukaelu ei õnnestunud tabada. Päästke end, põgenege linnast tasandikule. Uskuge meid teie oma elu nimel, teie oma laste nimel.»

Politsei aimas, kes oli üleskutsed kirjutanud, ja otsis Wolfi taga. Kuid tema oli kadunud. Keskpäevaks lasksid linna võimud välja kuulutused ja hoiatused, et mitte mingil juhul ei maksa

linnast lahkuda ega sattuda paanikasse, sest nähtavasti kavatseb jõuk kurjategijaid sel ööl mängida peremeest mahajäetud kõdudes.

«Kodanikud, teid veetakse ninapidi. Võtke aru pähe. Kelmid paljastatakse ja vahistatakse juba täna ning nendega talitatakse seaduse järgi.»

Võimud tabasid märki: hirmutav saladus osutus äärrrii-selt lihtlabaseks. Elanikud rahunesid otsekohe ja kihistasid juba naerda: «Küll oli ikka osavasti välja nuputatud, küll oleks ikka pikanäpumeestel ärides ja korterites tegemist olnud, ha-haa! Aga meie, lollpead, oleksime kogu öö lageda taeva all hirmust lõdisenud.»

Jõudis kätte õhtu, samasugune õhtu nagu tuhanded teisedki, mis pani linna majade aknad loojakuvalgusest ergama. Rahunesid linnud puudel. Jõe niisketel kallastel hakkasid krooksuma konnad. Kell telliskivist kiriku tornis lõi kaheksa. Kõrtside akendest igritses rahulikult valgust, alalised külastajad niisutasid õllevahus kiirustamata oma

vurrusid. Rahunes ka linnataguse restorani «Aheldatud Luukere» .peremees; ta kõndis viivu tühjal terrassil, kirus valitsust, sotsialiste ja juute, käskis luugid sulgeda ja sõitis jalgrattaga linna.

Samal tunnil kihutas kinkude läänenõlval vähe sõidetavat teed mööda peaaegu müratult tuledeta auto. Ehakuma oli juba kustunud, tähed polnud veel eredad, mägede taga valgus laiali külmavõitu helendus — tõusis kuu. Tasandikul kollenasid siin-seal tulukesed. Ja ainult tehaste kandis ei vaibunud elu.

Järsaku serval, seal, kus lõppesid lossi varemed, istusid Wolf ja Hlõnov. Nad kolasid veel kord lahi kõik urkad, ronisid kandilisse torni — ei kusagil vähimatki vihjet Garini ettevalmistustele. Korraks näis neile, nagu oleks kauguses auto mööda kihutanud. Nad kuulatasid ja vaatasid teraselt ringi. Õhtu oli vaikne, oli tunda maa ürgse rahu hõngu. Aeg-ajalt tõid õhuhoovused alt lillede rõskust.

«Vaatasin kaardilt,» ütles Hlõnov: «kui me läheme alla lääne poolt, siis pääseme üle raudtee pooljaamas, kus peatub postirong kell viis kolmkümmend. Ma ei usu, et ka seal valvab politsei.»

Wolf vastas:

«Naeruväärselt ja rumalalt lõppes kõik see. Inimene on end alles liiga hilja käpuli asendist tagumistele jäsemetele püsti ajanud, liiga rängasti rõhuvad teda veel pimedad ioomaastme miljonid sajandid. Kõhutav asi on inimmass, keda ei juhi suur idee. Inimesi ei tohi jätta juhtideta. Neil on kalduvus laskuda käpuli.»

«No milleks te küll niiviisi räägite, Wolf? ...»

«Ma väsisin ära.» Wolf istus kivihunnikul, tugev lõug toetatud rusikatele. «Kas tuli teile sekundikski pähe mõte, et kahekümne kaheksandal hakatakse meid püüdma nagu kelme ja röövleid? Kui te oleksite näinud, kuidas need võimuesindajad pilke vahetasid, kui ma nende ees

oma pead panti tõin . .. Oh, kui loll ma küll olen! Ja neil on õigus, vaat' milles asi seisab. Nad ei saa iialgi teada, mis neid ähvardas...»

«Kui mitte teie lask, Wolf.. .»

«Kurat!... Kui ma poleks mööda lasknud ... Olen valmis kümme aastat istuma sunnitöövanglas, kui vaid saaks tõendada nendele idiootidele . . .»

Wolfi hääl kajas nüüd varemete vahel kõmavalt vastu. Kolmekümne sammu kaugusel jutlejatest, täpselt nii, nagu

kütt hiilib ligi metsiste mängu ajal, liikus Garin vargsi poollagunenud müüri varjus. Ta nägi selgelt kähe mehe siluetti järsaku serval ja kuulis iga sõna. Lahtise köha müüriotsa ja torni vahel ületas ta roomates. Selles köhas, kus torni jalamiga puutus kokku «Aheldatud Luukere» võlvkoobas, vedeles liivakivist samba osa. Garin kadus selle taha. Kuuldus korraks kivide prõksatusi ja roostes raua kriginat. Wolf kargas püsti:

«Kas kuulsite?»

Hlõnov vaatas kivikuhjale, kus Garin oli maa alla kadunud. Nad jooksid sinna. Tegid ringi ümber torni.

«Siin pesitsevad rebased,» sõnas Wolf. «Ei, kõige tõenäolisemalt oli see öötinnu häälitsus.»

«Tuleb ara minna. Me hakkame viirastusi nägema...»

Kui nad jõudsid järsule rajale, mis viis varemete vahelt mägiteele, tuli kuuldavale teine müra — nagii oleks miski maha kukkunud ja veerema hakanud. Wolf i raputas värin. Nad kuulasid kaua hinge kinni pidades. Näis, et vaikus ise kumises kõrvades. «Sorr-sorr, sorr-sorr,» häälitses lühidalt ja õrnalt kord kaugemal, kord üsna' madalal lennates nähtamatu öösorr.

«Lähme.»

«Jah, rumal lugu.»

Nüüd hakkasid nad kindlalt ja tagasi vaatamata alla sammuma.. See päästis ühele neist elu.

69

Wolf ei eksinudki nii väga, kui ta kinnitas, et Garini kolju killud lendasid laiali. Kui Garin jäi hetkeks mikrofoni ees vait ja sirutas käe laua serval suitseva sigari järele, lendas eboniidist kõrvaklapp, mida ta vastu kõrva surus, et saate ajal kontrollida oma häält, ootamatult kildudeks. Samal silmapilgul kuulis ta lajatavat lasku ja tundis äkilist valusat lööki vastu pealuu vasakut poolt. Ta vajus otsemaid küljele, keeräs end kummuli ja jäi liikumatult lamama. Ta kuulis, kuidas Stufer ulguma pistis ja kuidas müdisesid ärajooksvate inimeste sammud.

«Kes — kas Rolling või Šelga?» Seda mõistatust lahendas Garin, kui ta paar tundi hiljem autol

Kölni poole kihu-tas. Ent alles nüüd, kui ta kuulis kähe mehe kõnelust jär-

saku serval, selgus talle mõistatus. Tubli poiss on see Šelga .. . Kuid ikkagi, ai-ai, — kasutada keelatud võtteid ...

Ta nihutas kõrvale murdunud sambatüki, mis varjas luugi roostes kaant, lipsas maa alla ja ronis taskulambi valgusel lagunenud trepiastmeid mööda üles «kivikotti» — üksikkambrisse, mis oli ehitatud normanni torni seina. See oli umbkamber, sammu kaks]a pool pikk ja lai. Müüri küljes olid veel säilinud pronksrõngad ja -ahelad. Vastasseina ääres. seisis rohmakalt kokkuklopsitud pukkidel aparaat. Selle all — neli plekk-karpi dünamiidiga. Aparaadi suudme vastas oli müür läbi raiutud ja avaus väljastpoolt «Aheldatud Luukere» skeletiga varjatud.

Garin kustutas taskulambi, nihutas aparaadi suudme kõrvale, pistis käe avausse ja tõukas luukeret. Kolju tuli küljest ara ja veeres alla. Läbi avause paistsid tehaste tuled. Garinil olid teravad silmad. Ta eraldas isegi tibatillukesi inimkogusid, kes liikusid ehitiste vahel. Ta värises kogu kehast. Hambad piid tal kokku litsutud. Ta ei olnud ette arvestanud, et nii raske on läheneda sellele silmapilgule. Ta suunas uuesti aparaadi suudme avausse ja seadis kõhale. Avas tagakaane ja vaatas püramiidküünlad üle. Kõik see oli ette valmistatud juba nädal aega tagasi. Teine aparaat ja vana mudel olid tal all metsatukas, autos.

Ta lõi kaane klõpsti kinni ja pani käe magneeto kangile, mille abil oli võimalik automaatselt süüdata küünlaid. Värin läbis temast pealaest jalatallani. Ei südametunnistus (mis südametunnistusest võis pärast maailmasõda juttu olla!), ei hirm (ta oli liiga kergemeelne) ega kaastunne hukka-mõistetute vastu (nad olid liiga kaugel) ei ajanud talle kuuma- ja külmajudinaid ihule. Ta taipas kõhutava selgusega, et selle üheainsa kangi pöörde tõttu saab temast inimsoo vaenlane.

Ta tahtis isegi kätt kangilt eemaldada ja taskust paberossi võtta, ent siis vastas tema ülespiitsutatud aju käeliigutusele: «Sa viivitad, sa naudid, see on hullumeelsus ...»

Garin hakkas magneetot väntama. Aparaadis süttis ja lõi sisisema leek. Garin asus aeglaselt pöörama mikromeeter-kruvi.

70

Hlõnov märkas esimesena .kummalist valguskera kõrgel taevas.

«Ja seal on veel üks,» ütles ta tasa.

Nad peatusid poolel teel järsaku nõlval ja vaatasid üles. Esimesest madalamal, puude siluettide kõhale tekkis teine tulekera ja hakkas nagu kustuv rakett sädemeid pillates vajuma . ..

«Seal põlevad linnud,» sosistas Wolf, «vaadake!»
Metsa kohal taeva heledas vöödis lendas tõtates ja ebakindlalt vist see öösorr, kes äsja alles oli häälitsenud: - «Sorr-sorr.» Ta süttis ja kukkus pööreldes alla.
«Nad riivavad traati.»
«Missugust traati?»
«Kas te siis ei näe, Wolf?»
Hlõnov näitas nõelsirgele helendavale niidile. See niit tuli ülalt varemeist ja suundus Aniliinikompanii tehaste poole. Tema teed tähistasid süttivad lehed ja lindude põlevad tombukesed. Nüüd helendas ta eredalt — suur jupp seda niiti lõikas parajasti läbi mändide musta müüri.
«Ta laskub!» hüüatas Wolf ja jättis lause lõpetamata.
Mõlemad taipasid, mis niit see õieti oli. Jahmunult võisid nad ainult jälgida selle suunda. Kiirte esimene löök tabas tehasekorstnat, see lõi vankuma, murdus keskelt pooleks ja kukkus. Kuid see oli väga kaugel ja .kukkumise müra polnud kuulda.
Peaaegu otsekohe kerkis vasakul pool korstnast pika hoone katuse kohale aurusammas, võttis roosaka värvuse ja segunes musta suitsuga. Veel kaugemal vasakul seisis viiekorruseline tehasekorpus. Äkki kustusid selle hoone kõfk aknad. Ülalt alla, üle kogu fassaadi jooksis siksakiline tulejoon, siis veel ja veel kord . . .
Hlõnov laskis kuuldavale midagi jänese häälitsuse taolist . .. Hoone vajus, varises kokku, tema sõrestik mattus suitsupilvedesse.
Alles siis tormasid Wolf ja Hlõnov tagasi mäkke, lossi vareniete vahele. Jooksnud üle lookleva tee, ronisid nad läbi pähklipõõsaste ja võsa üles järsandikele. Nad kukkusid, libisesid alla. Karjusid, kirusid — üks vene, teine saksa keeles. Ja siis kandus nendeni kume heli, otsekui oleks maa ohanud.

1.42

Nad vaatasid tagasi. Nüüd oli nähtav kogu tehas, mis laius paljudele kilomeetritele. Pooled tehase hoonetest lõõmasid nagu pappmajakesed. All, otse linna serval, kerkis seenena kollakashall suits. Hüperboloidi kiir tantsis hullunult keset seda hävingut, otsides kõige tähtsamat — plahvatavate poolfabrikaatide ladusid. Tulekuma levis poolde taevasse. Suitsusambad, kollased, mustjaspruunid, hõbevalged sädemetevihud paiskusid kõrgemale mägedest.
«Hilja, hilja!» karjatas Wolf.
Oli näha, kuidas kriitvalgeid teelinte mööda valgub linnast mingi elav puder. Jõevööt, mis peegeldas kogu tohutut tulekahju, näis olevat mustadest täppidest tähniline. Seal püüdis end päästa elanikkond, inimesed pagesid tasandikule.
«Hilja, hilja!» hüüdis Wolf. Vaht ja veri nirisesid tema lõuga mööda maha.
End päästa oli hilja. Rohtunud väli linna ja tehase vahel, mida katsid kivikatuste pikad read, tõusis äkki. Maapind kerkis. See oli esimene asi, mida nägid silmad. Otsekohe paiskusid maa alt läbi lõhede välja marulised tulekeeled. Ja samas tõusis keereldes õhku silmipimestav, mitte kellegi

poolt mitte kunagi nähtud eredusega tule- ja hõõguva gaasi sammas. Taevas oleks kogu tasandiku köhal otsekui kõrgusse lennanud. Taevalaotus täitus rohekasroosa valgusega. Selles valguses paistsid justkui päikesevarjutuse ajal teravalt silma iga puuoks, iga rohutuust, iga kivi ja kaks kaamet kivistunud inimnägu.

Käis kärgatus. Järgnes mürin. Avanenud maapind laskis kuuldavale möirge. Mäed vappusid. Orkaan raputas ja painutas puid looka. Lendasid kivid ja tuletukid. Suitsupilved katsid tasandiku.

Ilm läks pimedaks ja pimeduses kärgatas teine, veelgi kõhutavam plahvatus. Kogu suitsune õhk küllastus süngest roostekarva rähmasest valgusest.

Tuul, kivikillud ja oksad lõid Hlõnovi ja Wolfi jalust maha ning paiskasid järsakust alla.

71

«Kapten Jansen, ma tahan maale minna.»

«Kuulen.»

«Ma tahan, et te tuleksite minuga ühes.»

Jansen punastas heameelest. Minut hiljem vajus «Arizona» pardalt läbipaistvasse vette kuueaerune lakeeritud paat. Kolm punakaspruuni madrust libistasid end köit mööda sõudepinkidele. Tõstsid aerud üles ja tardusid paigale.

Jansen ootas laevatrepi juures. Zoja viiuitas, ta vaatas ikka veel hajameelse pilguga terrassidena tõusva Napoli leitsakust ähmaseid piirjooni, linna köhal, kõrguva iidse kantsi terrakotamüüre ja -torne', Vesuuvi laisalt suitsevat tippu. Valitses tuulevaikus ja meri oli peegelsile.

Lahel liugles laisalt rohkesti paate. Ühes paadis sõudis püsti seistes päraaeruga pikk vanamees, kes sarnanes Michelangelo joonistustega. Tema hall habe langes räbaldunud ja lapitud tumedale mantlile, hallid käharad olid kroonina salkus. Seljas oli tal jämedast linasest riidest paun.

See oli kogu maailmale tuntud kerjus Peppo.

Ta käis oma isikliku paadiga armuandi kerjamas. Eile viskas Zoja talle jahi pardalt sajadollarilise paberraha. Täna juhtis ta jälle paadi «Arizona» juurde. Peppo oli vana Itaalia viimane romantik, jumalate ja muusade lemmik. Kõik see oli jäädavalt kadunud. Keegi ei nutnud enam, vaadates õnnelike silmadega vanu kive. Lahinguväljadel olid ara kõdunenud need kunstnikud, kes olid maksnud kõlisevat kulda, kui nad joonistasid Peppot Caecilius Jucunduse maja varemete vahel Pompejis. M a ai lm oli muutunud igavaks.

Aeglaselt aeru pöörates sõitis Peppo rohekalt helkivast «Arizona» pardast mööda, tõstis üles medalireljeefina toreda puhmaskulmudega kortsus näo ja sirutas käe. Ta nõudis ohvriandi. Üle parda alla kummarduv Zoja küsis teemalt itaalia keeles:

«Peppo, arva ära, — kas paaris või paaritu?»

«Paaris, sinjoora.»

Zoja viskas talle paati paki uhiuusi paberrahasid.

«Tänan, imeilus sinjoora,» lausus Peppo majesteetlikult.

Polnud enam põhjust viivitada. Zoja püüdis ennustada, mõeldes Peppole, et kui vana kerjus oma paadiga tuleb ja vastab — «paaris», siis läheb kõik hästi.

[1] T e r r a k o t a (it. k. terra cotta — põletatud muld) 1) tooted põletatud, glasuurimata savist, 2) pruun värvus.

Ent ikkagi piinasid halvad eelaimused: aga kui äkki hotellis «Splendid» varitseb politsei? Kuid käskiv hääl kõlas kõrvus: «... Kui teile on kallis teie sõbra elu ...» Valikut polnud.

Zoja läks alla paati. Jansen istus rooli, aerud võtsid hoogu ja kiiresti hakkas lähenema Santa Lucia kalda-pealne — välistreppidega majad, pesu ja hilpudega nööridel, astangutena mäkke viivad kitsukesed tänavad, poolpaljad lapsed, naised uste ees, rebasekarva kitsed, austrite müügiputkad otse vee ääres ja graniidile laialilaotatud kalavõrgud.

Vaevalt puudutas paat kaldapealse rohelisi vaiu, kui ülalt, astanguid mööda lendas vastu trobikondfkaltsakaid, koralli- ja sõlemüüjaid, hotellide agente. Piitsadega vehkides kärkisid kahehobusevoorimehed, poolpaljad poisikesed uperpallitasid jalus ja mangusid kiunudes soldosid [1] kaunilt forestieralt[2].

««Splendid»,» ütles Zoja koos Janseniga kalessi istudes.

72

Hotelli uksehoidjalt küsis Zoja, kas pole ehk kirju proua Lamolle'i nimele. Talle anti allkirjata raadiotelefonogramm: «O o d a k e l a u p ä e v a õ h t u n i.» Zoja kehitas. õlgu, tellis ara toad ja sõitis Janseniga linna vaatama. Nad käisid poest poodi, Zoja ostis kõike, mida talle pakkusid jutukad müüjad. Lõpuks tüdines ta kõigest sellest.

«Sõidame Pompejisse,» ütles Zoja.

Autos kihutati Vesuuvi jalamile ja longiti kaua tuhast välja kaevatud antiikse linna tänavail.

Zoja hirmutas päevavarju otsaga rohelisi sisalikke, kes tukkusid kaks tuhat aastat tagasi mahajäetud elamute lävedel.

«Igav on, lähme tagasi,» ütles ta. «Ma ei armasta seda, mis oli, ma ei armasta mälestusi...»

Õhtust söödi rannarestoranis. Roogade serveerimise ajal tõusis Zoja püsti, heitis Janseni õlale oma palja käsivarre ja tantsis ei midagi väljendava näoga, poolsuletud laugu-

[1] S o l d o (it. k.) — väike vaskmünt. [2] F o r e s t i e r a (it. k.) — välismaalanna.

dega. Ta äratas «poörast» tähelepanu. Tantsimine virgutas isu ja janu.

Kui restoranist lahkuti, küsis Jansen:

«Kus käsite mul sel ööl olla — kas jahil või hotellis?»

Zoja heitis talle kure pilgu ja pööras otsemaid pea kõrvale ega vastanud. Astudes hotelli trepile toetus ta Janseni kivikõvale käsivarrele. Võtit andes manas portjee inetu muige oma raseeritud tõmmule näole. Zoja haistis äkki ohtu:

«On mingisuguseid uudiseid?»

«Oo, mitte mingisuguseid, sinjoora.»

Zoja ütles Jansenile:

«Minge suitsetamisruumi, tehke suitsu, kui te pole tüdinenud minuga lobisemast, ma helistan ...»

Ta hakkas kergel sammul minema mööda trepi punast vaipa. Jansen seisis all. Käänakul vaatas naine tagasi ja naeratas. Jansen läks suitsetamisruumi ja võttis telefoni lähedal istet. Pani suitsu ette — nõnda oli naine käskinud. Toetanud selja toolikorjule, ootas ta telefonihelinat. Kujutles…

Kuid telefon ei helisenud. Jansen sulges silmad, et mitte näha neetud aparaati... Ptüi, sa kuramus küll, ei tohi ju ometi olla armunud nagu mõni poisike .. . Keegi peatus tema tooli seljatoe taga. Jansen avas silmad. Kargas püsti. Tema ees seisis Rolling. Kaptenil tulvas kogu veri näkku.

«Kapten Jansen,» lausus Rolling kiunuva häälega, «tänan teid, et olete hoolitsenud proua Lamolle'i eest, täna ei vaja ta seda enam. Asuge jälle oma kohuseid täitma .. .»

«Kuulen,» poetas Jansen üksnes huultega.

Rolling oli selle kuu jooksul väga muutunud — ta nägu oli tumenenud, silmad auku vajunud, habe mustjasruugete harjastena üle põskede levinud. Ta kandis sooja pintsakut, miile, rinnataskud olid pungil täis raha ja tšekiraamatuid ... «Vasakuga vastu meelekohta, paremaga haak põsenuki pihta — ja kärnkonnal ongi toss väljas ...» lõid kapteni Janseni raudsed rusikad vihast pakitsema. Oleks Zoja sel hetkel siin ja heitnud kaptenile pilgu, oleks Rollingist jäänud järele vaid kotitäis konte,

«Ma olen tunni aja pärast «Arizonal»,» sõnas Rolling kulmu kortsutades käskivalt.

Jansen võttis laualt mütsi, surus sügavalt pähe ja väljus.

Ta ületas tänava ja läks alla vee äärde. Ta hõikas:

«Paat!»

Sööstis «Arizona» paati ja istus rooli juurde:

«Sõudke, pärdikud!»

Tormanud laevatreppi mööda üles jahi pardale, käratas ta abile: «Laevalagi on sealaut!» Lukustas end kajutisse ja vajus, mütsi peast võtmata, koisse. Ta mõmises tasa.

Täpselt tunni aja pärast tuli kuuldavale vahimadruse hõige, kellele vastas veepinnalt nõrk hääl. Laevatrepp hakkas nagisema. Lõbusalt ja kõlava häälega hüüdis kapteni abi:

«Kõik mehed tekile!»

Saabus peremees. Päästa enesetunde riismeid võis ainult Rollingit niiviisi vastu võttes, nagu poleks rannas midagi juhtunud. Jansen läks väärikalt ja rahulikult sillale. Rolling tuli üles tema juurde, kuulas ara ettekande laeva laitmatu, seisukorra kohta ja surus kätt. Ametlik osa oli lõppenud. Rolling hakkas suitsetama sigarit, ise väike, «maarotlik», seljas soe tume ülikond, mis solvas «Arizona» elegantsi ja Napoli taevast.

Oli juba südaöö. Mastide ja raade vahel sirasid tähtkujud. Linna ja laevade tuled peegeldusid lahe basaldina mustas vees. Huigatas ja vaikis väikese puksiirauriku sireen. Kauguses lõid kõikuma õlised tulesambad.

Rolling näis olevat tõsiselt ametis sigariga, ta nuusutas seda ja laskis suitsupilvekesi kapteni poole. Jansen seisis, käed külgedel, ametliku ilmega tema ees.

«Proua Lamolle soovis jääda maale,» ütles Rolling, tõstis vasaku käe huultele ja imes veidi käeselja nahka. «Ma jään jahile kuni hommikuni, võib-olla, et terveks homseks päevaks . .. Ma sooviksin, et minu siinviibimist ei tõlgit-setaks kuidagi võõriti või valesti. . .» (Kui ta oli veidi aega imenud, tõstis ta käe kajuti avatud uksest sissepaistva valguse ette.) «Ah nii, siis .sellepärast... võõriti või valesti...» (Janseri .silmitses nüüd tema kätt, sellel olid küünejäljed.) «Rahuldan teie uudis-himu: ma ootan jahile üht meest. Kuid tema mind siin ei oota. Ta peaks iga silmapilk tulema. Tehke korraldus, et mulle otsekohe ette kan-taks, kui ta pardale tuleb. Head ööd.»

Jansenil huugas pea. Ta nägi vaeva, et midagi mõista. Proua Lamolle jäi maale. Milleks? Kapriis. . . Või ootab ta teda? Ei, aga värsked kriimustused peremehe käel... Midagi on juhtunud... Aga äkki lebab ta voodis

läbilõigatud kõriga? Või kotis lahe põhjas? Miljardärid ei häbene.»

Ühiskajutis nõudis Jansen õhtusöögi juurde klaasi viskit ilma soodaveeta, et kuidagiviisi ajusid selgitada. Kapteni abi jutustas ajalehesensatsioonist — Aniliinikompanii Saksa tehastes toimunud kohutavast plahvatusest, lähedal asuva väikelinna hävimisest ja üle-kähe tuhande inimese hukku-misest.

Kapteni abi rääkis:

«Meie peremehel veab hullupööra. Aniliinitehaste hävimise arvel teenib ta nii palju, et võib ära osta kogu Saksamaa koos sisikonnaga, Hohenzollernitega' ja sotsiaaldemokraatidega. Joon peremehe terviseks.»

Jansen viis ajalehed oma kajutisse. Luges tähelepanelikult läbi plahvatuse kirjelduse ja erinevad oletused, milledest üks oli absurdsem kui teine, selle plahvatuse põhjuste kohta. Veerud kirendasid Rollingi nimest. Moenurgas märgiti, et eelolevast hooajast läheb moodi põski kattev habe ja kõrge kõvakübar pehme kaabu asemel. «Excelsioris» oli esiküljel «Arizona» foto ja ovaalis proua Lamolle'i kaunis pea. Teda silmitsedes kaotas Jansen meelekindluse. Tema mure aina kasvas.

Kell kaks öösel väljus ta kajutist ja nägi Rollingit ülemisel tekil tugitoolis. Jansen läks kajutisse tagasi. Heitis riided seljast, tõmbas paljale ihule kerge ülikonna kõige peenemast villast; meremehemütsi, kingad ja rahatasku sidus kummikotti. Laevakell lõi kolm. Rolling istus ikka veel tugitoolis. Kell neli jätkas ta istumist sealsamas, kuid tema siluett õlgade vahele vajunud peaga -näis elutuna — ta magas. Minut hiljem libistas Jansen end hääletult ankruketti mööda vette ja hakkas kaldale ujuma.

73

«Proua Zoja, ärge muretsege asjata: telefont- ja kella-juhtmed on läbi lõigatud.»

' H o h e n z o l l e r n i d — Preisi kuningate (1701 kuni 1918) ja Saksa keisrite dünastia (1871 kuni 1918). Kõige tuntumad neist: Friedrich II. kes purustati Vene vägede poolt 1760. aastal, Wilhelm II, võttis osa Esimesest maailmasõjast 1914—1918, kukutati saksa rahva poolt 1918. aastal.

Zoja istus jälle voodi servale. Kuri, muie pani tõmblema tema huuled, Staš Tyklinski vajus toa keskel tugitoolis länt-sakile, keerutas vurre ja silmitses oma lakk-kingi. Suitsetada ta siiski ei tihanud — Zoja oli selle kindlalt ära keelanud, Rolling aga oli karmilt käskinud daamiga viisakas olla.

Kell oli juba viie paiku hommikul. Zoja kõik katsed vabaneda, valvurit petta ei kandnud vilja.

«Ükskõik,» ütles Zoja, «kas nii või teisiti, aga ma annan politseile teada.»

«Hotelli teenijad on ara ostetud, neile on antud väga suured rahasummad.»

«Ma löön akna puruks ja karjun siis, kui tänaval liigub juba palju rahvast.»

«Ka see on ette nähtud. Ja isegi arst on palgatud, et konstateerida teie närviatakke. Keegi ei tule teile appi ega usu teid. Istuge rahulikult.»

Zoja naksutas sõrmi ja ütles vene keeles:

«Lurjus. Toapoiss. Mats.»

Tyklinski muutus tigedaks, vurrud läksid turri. Kuid sõnelusse astumine oli keelatud. Ta urises vaid:

«Häh, teame juba, kuidas eided sõimavad. Mul on teist kahju, proua. Kuid päev või kaks tuleb meil siin kahekesi sitsida. Parem heitke pikali ja rahustage oma närve ... Äiu-äiu, proua.»

Tema imestuseks võttis Zoja teda sel korral kuulda. Ta tõmbas kingad jalast, heitis pikali, võttis patjadel mugava asendi ja sulges silmad.

Läbi ripsmete nägi ta Tvklinski paksu kurja, teda tähelepanelikult jälgivat nägu: Zoja haigutas mõne korra ja pani käe põse alla.

«Väsisin ära, tulgu mis tuleb,» pomises ta tasa ja haigutas jälle.

Tyklinski seadis end tugitoolis mugavamalt istuma. Zoja hingas ühetasaselt. Mõne aja pärast hakkas Tyklinski silmi hõõruma. Ta tõusis püsti, astus mõne sammu ja vajus vastu uksepiita. Nähtavasti kavatses ta valvata püsti seistes.

Tyklinski oli rumal. Zoja pinnis temalt välja kõik, mis oli vajalik, ja nüüd ta ootas, millal Tyklinski magama jääb. Ukse juures seista oli raske. Tyklinski vaatas veel kord luku üle ja pöördus tagasi tugitooli.

Viivu aja pärast vajus tema paks lõug töllakile. Siis libistate Zoja end asemelt maha. Tõmbas kärme liigutusega võtme Tyklinski vestitaskust. Haaras kingad. Pistis võtme lukuauku, — raskesti lahtikäiv lukk kriuksatas ootamatult. Tyklinski karjatas, nagu oleks teda luupainaja kägistanud: «Kes? Mis?» Kargas tugitoolist püsti. Zoja tõmbas ukse lahti. Kuid mees haaras tal õlgadest kinni. Paiskas maha. Tõugates teda jalaga kaugemale tuppa, katsus ta ust sulgeda. Kuid miski takistas teda. Zoja nägi, kuidas mehe käel lõi veretulvast punetama.

«Kes seal on?» küsis Tyklinski käheda häälega, rõhudes õlaga peale.

Kuid tema jalatallad libisesid parketil edasi, — uks avanes aeglaselt. Tyklinski sikutas tagumisest taskust kuruga revolvrit ja taganes äkki toa keskele.

Uksel seisis kapten Jansen. Tema lihaselisele kehale olid kleepunud märjad riided. Ühe hetke vahtis ta Tyklinskile silma. Siis sööstis ta suure hooga, otsekui kukkudes, edasi. Hoop, mis oli määratud Rollingile, tabas poolakat: kahekordne löök — kogu keha raskusega vasak sirge ninajuurele ja kogu õla hooga parem haak alt vastu lõuga. Tyklinski prantsatas häält tegemata vaibale. Ta nägu oli puruks ja nässu löödud.

Kolmanda liigutusega pöördus Jansen proua Lamolle'i poole. Kõik tema lihased mänglesid.

«Kuulen, proua Lamolle.»

«Jansen, võimalikult kiiremini jahile.»

«Just nii, jahile.»

Zoja heitis nagu enne restoranis käsivarre talle ümber kaela. Lähenes tema näole.

«Võitlus on alles alanud, Jansen. Kõige suurem oht on ees.»

«Just nii, kõige suurem oht on ees.»

74

«Voorimees, kihuta, kihuta kõigest väest… Ma kuulan, proua Lamolle .. . Niisiis ... Kuni ma ootasin suitsetamistoas …»

«Ma läksin üles oma tuppa. Võtsin kübara peast ja mantli' seljast… Ma ei märganud, et kapp, millega oli suletud

kõrvalnumbri uks, oli eemale nihutatud. Ma ei jõudnud peegligi ette minna, kui avanes uks ja minu ees seisis Rolling ... Kuid mina ju teadsin, et alles eile oli ta veel Pariisis. Ma teadsin, et ta kardab hirmsasti lennata õhus ... Ent kui ta on siin, siis tähendab, et temale on see tõepoolest elu või surma küsimus... Nüüd ma taipasin, mida ta sepitseb ... Kuid siis ma sattusin lihtsalt marru. Mind võrku meelitada, mulle lõks üles seada ... Kurat teab, mida kõike ma talle küll kokku patrasin... Ta surus kõrvad kinni ja väljus...»

«Ta tuli alla suitsetamistuppa ja saatis mind ära jahile...»

«Selles asi seisiski... Missugune lollpea ma olen!... Ja kõik need tantsud, vein, rumalused ... Ja-jan, armas sõber, kui sa tahad võidelda, tuleb rumalused jätta ... Kahe-kolme minuti pärast tuli ta tagasi. Ma ütlesin: selgitame arusaamatused ... Tema vastas jultunud häälega, nagu ta iialgi pole julgenud minuga rääkida: «Mul pole midagi selgitada, te istute selles toas, kuni ma teid vabastan ...» Siis andsin talle mõned kõrvakiilud ...»

«Te olete tore inimene,» hüüatas Jansen imetlusega.

«No teate, armas sõber, see oli minu teine rumalus. Kuid missugune argpüks! ... Ta talus nelja kõrvakiilu ..'. Seisis värisevate huultega... Püüdis vaid kinni hoida minu kätt, kuid see läks talle kalliks maksma. Ja lõpuks kolmas rumalus: ma pistsin töinama ...»

«Oh, sa nurjatu inimeseloom! ...»

«Te oodake ometi, Jansen ... Rolling ei talu pisaraid, pisarad masendavad teda... Ta oleks eelistanud veel neljakümmend kõrvakiilu ... Siis kutsus ta poolaka — too seisis ukse taga. Nad olid kõiges kokku leppinud. Poolakas istus tugitooli. Rolling ütles mulle: «Äärmise abinõuna on tal kästud tulistada.» Ja ta läks ara. Ma võtsin poolaka käsile. Tunni aja pärast oli mulle Rollingi äraandlik plaan kõigis üksikasjades selge. Jansen, kallis, tegemist on minu õnnega ... Kui teie mind ei aita, on kõik kadunud ... Kü-rustage, kiirustage voorimeest...»

Kaless kihutas kaldapealsel, mis sel koidueelsel tunnil oli tühi, ja peatus graniittrepi ees, kus all kiuksus mitu paati mustendaval õlisel veepinnal.

Veidi aega hiljem ronis Jansen, proua Lamelle'! süles hoides, ahtrist allalastud, nöörredelit mööda «Arizona» pardale.

75

Rollingi äratas hommikune jahedus. Laevalagi oli märg. Kahvatusid tuled mastidel. Laht ja linn olid veel varjus, kuid suits Vesuuvi kõhal tõmbus juba roosakaks.

Rolling silmitses vahitulesid ja laevade siluette. Astus vahimadruse juurde, peatus tema lähedal. Turtsatas läbi nina. Läks üles komandosillale. Samas väljus kajutist Jansen. Ta oli värske, pestud, triigitud ülikorihas. Soovis head hommikut. Rolling turtsatas, veidi viisakamalt kui vahimadrusele.

Seejärel vaikis ta kaua ja keerutas pintsakunööpi. See oli halb harjumus, millest Zoja oli ta kunagi võõrutanud. Kuid nüüd oli talk kõik ükspuha. Pealegi läheb vist tuleval hooajal Pariisis moodi keerutada nööpe. Rätsepad leiutavad isegi erilised nööbid keerutamiseks.

Ta küsis katkendlikult:

«Kas uppunud kerkivad veepinnale?»

«Kui ei seota raskust külge,» vastas Jansen rahulikult.

«Ma küsin: kas merel, kui inimene uppus, siis tähendab, ta uppus?»

«Juhtub, et tehakse ettevaatamatu liigutus või laine viib üle parda või tuleb ette mõni muu juhus — kõik see kan-takse uppunute kategooriasse. Tavaliselt ei topi võimud sellesse oma nina.»

Rolling kehitas õlga.

«See on kõik, mida ma tahtsin teada uppunutest. Ma lähen ma kajutisse. Kui läheneb paat, ma kordan, ei maksa teatada, et ma olen pardal. Tulija vastu võtta ja mulle ette kanda.»

Ta läks ära. Jansen pöördus tagasi kajutisse, kus kinni-tõmmatud siniste eesriiete taga kapteni kois magas Zoja.

76

Kella kaheksa ja üheksa vahel lähenes «Arizonale» paat. Sõudis keegi lõbus hulkur. Ta tõstis aerud üles ja hüüdis:

«Ahoi! .. . Kas jaht «Arizona»?»

«Oletame, et see on nii,» vastas taanlasest madrus üle reelingu kummardudes.

«Kas teie laevas viibib keegi Rolling?»

«Oletame.»

Naeratus paljastas kaltsaka toredad hambad.

«Püüa.»

Ta viskas osavalt tekile kirja, madrus püüdis selle kinni, hulgus laksutas keelt:

«Madrus, va soolasuni, anna üks sigar.»

Ja kuni taanlane kaalus, mis asjaga võiks teda pardalt visata, oli too juba eemale sõudnud ja hakanud paadis nii palaval hommikul talitsematust elurõõmust tantsides ning veiderdades täiest kõrist laulma.

Madrus tõstis kirja üles ja viis selle kaptenile. (Niisugune oli käsk.) Jansen nihutas eesriide kõrvale ja kummardus magava Zoja kõhale. Naine avas silmad, mis olid veel und täis.

«On ta siin?»

Jansen andis kirja. Zoja luges:

«Olen raskesti haavatud. Olge armuline. Ma võitlesin teie huvide eest kui lõvi, kuid juhtus midagi võimatut: proua Zoja on vabaduses. Ma langen teie…»

Läbi lugemata rebis Zoja kirja puruks.

«Nüüd me võime teda oodata rahulikult. (Zoja heitis pilgu Jansenile ja ulatas talle käe.) Jansen, te peate mõistma: mina kas hukkun või saan maailma valitsejaks. (Jansen surus huuled kokku, Zojale meeldis see liigutus.) Teist saab minu tahte tööriist. Unustage praegu, et olen naine. Ma olen fantast. Olen avantürist, kas mõistate seda? Ma tahan, et kõik oleks minu oma. (Ta tegi kätega ringi.) Ja see mees, too ainus, kes võib mulle seda anda, peab praegu jõudma «Arizonale». Mina ootan teda ja ka Rolling ootab ...»

Jansen tõstis sõrme ning vaatas ringi. Zoja tõmbas eesriided kinni. Jansen läks sillale. Seal seisis reelingusse klammerdunud Rolling. Tema virilalt ja tihedalt suletud suuga nägu moonutas viha. Ta silmitses teraselt lahe veel uduvinast perspektiivi.

«Seal ta on,» sai Rolling hädavaevu suust ja sirutas välja käe ning tema sõrm jäi konksuna peatuma taevassinise merepinna kõhale, «näe, selles paadis.»

Ja ajades madrustele hirmu nahka, tormas too kõver -jalgne ning krabitaoline mees treppi mööda komandosil-lalt minema ja kadus alla oma kajutisse. Sealt kordas ta telefoni teel Jansenile endist käsku — võtta pardale mees, kes lähenes kuuesel paadil.

77

Iialgi polnud juhtunud, et Rolling oleks pintsaku eest nööpe ara rebinud. Nüüd kruttis ta ära kõik kolm nööpi. Ta seisis keset uhket, širasi vaipadega kaetud, vääris-puuga kaunistatud kajutit ja vaatas seinakella.

Rebinud nööbid eest, hakkas ta küüsi närima. Uskumatu kiirusega langes ta tagasi ürgsesse metsikusse seisundisse. Ta kuulis vahimadruse hõiget ja paadist Garini vastust. See hääl pani tema käed higistama.

Raske paat põrkas vastu parrast. Tuli kuuldavale madruste üldine sõim, raevatrepi nagin ja sammude müdin. «Võta, haara kinni... Ettevaatlikumalt... Valmis .. . Kuhu viia?» Seal laaditi kaste hüperboloididega. Pärast seda jäi kõik vaikseks.

Garin sattus lõksu. Viimaks ometi! Rolling puudutas külmade niiskete sõrmedega nina ja laskis kuuldavale sisisevaid, köhivaid häälitsusi. Teda tundvad inimesed kinnita-sid, et ta polnud iialgi elus naernud. Vale! Rolling armastas naerda, kuid ilma tunnistajateta, üksi olles, pärast edu saavutamist ja just nimelt sedaviisi, hääletult.

Seejärel kutsus ta Janseni telefoni teel välja:

«Kas võtsite pardale?»

«Jah …»

«Juhtige ta alumisse kajutisse ja pange luku taha. Püüdke seda teha puhtalt, ilma kärata.»

«Kuulen!» vastas Jansen agaralt. Kuidagi juba liiga agaralt, see ei meeldinud Rollingile.

«Hallo, Jansen?»

«Jah.»

«Tunni aja pärast peab jaht olema ulgumerel.»

«Kuulen.»

Jahil algas sagimine. Hakkas ragisema hiivatava ankrukett. Mootorid pandi käima. Illuminaatori taga voogasid mööda roheka vee joad. Rand hakkas pöörduma. Kajutisse paiskus niiske tuuleõhk. Ja rõõmustav kiirusetunne valgus
laiali üle kogu «Arizona» sihvaka kere.

Muidugi mõistis Rolling, et toimib väga rumalasti. Kuid polnud enam olemas endist Rollingit, külmaverelist hasartmängijat, võitmatut pühvlit, alalist pühapäevastel jutlustel

[1] Širasi vaibad — pärsia vaibad Sirasi linnast (Edela-Iraan, varem Pärsia pealinn).

155

käijat. Ta talitas nüüd nii või teisiti mitte sellepärast, et see oli kasulik, vaid sellepärast, et unetute ööde piin, vihavaen Garini vastu ja armukadedus olid tema aju nagu uttu mähkinud. Üksainus iha valdas teda — hävitada Garin ja saada tagasi Zoja.

Isegi harukordne kordaminek — Aniliinikompanii tehaste hävimine — möödus nagu unes. Rolling ei tundnud isegi huvi, mitusada miljonit kogu maailma börsid talle kahe-kümne üheksandal peo peale lugesid.

Sel päeval ootas ta Garinit Pariisis, nagu oli kokku räägitud. Garin ei tulnud. Rolling nägi seda ette ja kolmekümnendal kihutas lennukil Napolisse.

Nüüd oli Zoja mängust kõrvaldatud.. Keegi ei seisnud tema ja Garini vahel. Arveteõiendamine oli peensusteni läbi mõteldud. Rolling süütas sigari. Meelega viivitas ta mõne aja. Siis astus kajutist koridori. Avas alumisele tekile viiva ukse — seal seisid kastid aparaatidega. Kastidel istuvad kaks madrust hüppasid püsti. Ta saatis nad kubrikusse.

Löönud kinni alumisele tekile viiva.ukse, läks ta ruttamata vastas asuva kaardikambri ukse poole. Haaranud kinni ukselingist, märkas ta, et tuhk sigarilt oli maha pudenenud. Rolling naeratas enesega rahulolevalt, mõtted olid selged, ammu polnud ta tundnud säärast 'rahuldust.

Ta avas ukse. Ruumis istusid laevalguse kristallkupli all sissetulnule otsa vaadates Zoja, Garin ja Šelga. Siis taandus Rolling koridori. Ta tundis end lämbuvat, ta aju oleks nagu silmapilkselt lusikaga segi loksutatud. Nina tõmbus higiseks. Ja täiesti jube oli juba see, et ta naeratas haledalt ning rumalalt, täiesti nii nagu teenistuja, keda tabati arveraamatust arvu väljakaapimise pealt (säärane lugu oli temaga juhtunud aastat kakskümmend viis tagasi).

«Tere hommikust, Rolling,» lausus Garin püsti tõustes, «siin ma olengi, sõber.»

78

Juhtus midagi hirmsat — Rolling sattus naeruväärsesse olukorda.

Mida võis teha? Kiristada hambaid, märatseda, tulistada? Veelgi halvem, veelgi rumalam ... Kapten Jansen oli ta reetnud, selge. Meeskond pole usaldusväärne ... Jaht on ulgumerel. Tahtepingutusega (tal isegi ropsatas midagi sisemuses) peletas Rolling näolt neetud naeratuse.

«Ahaa!» Ta tõstis üles käe ja lehvitas seda tervitades: «Ahaa, Garin... Mis, kas soovisite end pisut tuulutada? Palun, rõõmustan väga ... Lõbutseme veidi...»

Zoja ütles järsult:

«Te olete kehv näitleja, Rolling. Ärge tehke rahvale nalja. Astuge sisse ja istuge. Siin on kõik omad inimesed — veri-vaenlased. Ise olete süüdi, et muretsesite endale säärase lõbusa seltskonna lõbusõiduks Vahemerel.»

Rolling vaatas talle tinaste silmadega otsa:

«Suurtes asjades, proua Lamolle, ei ole isiklikku vaenu ega sõprust,»

Ja ta istus laua äärde otsekui kuningatroonile — Zoja ning Garini vahele. Pani käed lauale. Vaikus vältas hetke. Siis ütles ta:

«Hästi, kaotasin mängu. Kui palju mul maksta tuleb?»

Garin vastas säravate silmade ja särava naeratusega, olles vist valmis kõige heasüdamlikumalt naerma prahvatama:

«Täpselt pool, vana sõber, pool, nagu oli kokku lepitud Fontainebleau's. Siin on ka tunnistaja.» Ta viipas habemega Šelga poole, kes trummeldas süngelt küüntega vastu lauda. «Teie arveraamatutesse ma oma nina pistma ei hakka. Kuid silma järgi — miljard dollarites, muidugi lõpliku arvestusena. Teile möödub see operatsioon valutult. Te ju kühveldasite Euroopas pöörast raha kokku.»

«Miljardit on raske kohe välja maksta,» vastas Rolling. «Ma mõtlen järele. Hästi. Juba täqa sõidan ma Pariisi. Loodan, et reedel, ütleme Marseille's, võin välja maksta suurema osa sellest summast…»

«Ai-ai-ai,» ütles Garin, «kuid teie, vanapoiss, saate vabaduse ainult pärast äramaksmist.»

Šelga heitis talle kure pilgu, kuid ei öelnud midagi. Rolling krimpsutas nägu nagu rumala taktituse pärast.

«Kas pean ma nii aru saama, et -te kavatsete mind sellel laeval kinni pidada?»

«Jah.»

«Tuletan meelde, et mina kui Ühendriikide kodanik olen puutumatu. Minu vabadust ja minu huve kaitseb kogu Ameerika sõjalaevastik.»

«Seda parem!» käratas Zoja vihaselt ja kirglikult. «Mida rutem, seda parem! ...»

Ta tõusis püsti, sirutas käed välja, surus need rusikasse nii, et nukid tõmbusid valgeks.

«Tulgu kogu teie laevastik meie vastu, tõusku kogu maailm meie vastu. Seda parem!»

Tema lühike seelik lõi hoogsast liigutusest lehvima. Kuld-nööbikestega valge mereväelasekuub, Zoja väike, nooruslikult pöetud pea ja pisikesed rusikad, kuhu ta kavatses suruda maailma saatuse, hallid silmad, mis olid ärevusest tumenenud, erutatud nägu — kõik see oli nii naljakas kui ka kohutav.

«Ma arvatavasti ei kuulnud teid hästi, armuline proua.» Rolling pöördus kogu kehaga tema poole: «Te kavatsete võidelda kogu Ühendriikide sõjalaevastikuga? Kas nii arvasite heaks väljenduda?»

Šelga jättis küüntega trummeldamise. Esimest korda selle kuu jooksul läks ta meel lõbusaks. Ta isegi sirutas jalad välja ning vajus tooli seljatoele nagu teatris.

Zoja vaatas Garinile, tema pilk läks aina tumedamaks. «Mina olen rääkinud, Pjotr Petrovitš ... .sõna on teil...» Garin ajas käed taskuisse, toetus end õõtsutades kanda-dele ja naeratas punase, otsekui vä,rvrtud suuga. Kogu olemuselt tundus ta olevat kergatslik ja ebatõsine. Üksnes Zoja aimas tema teraskõva, jõuküllusest mänglevat roimaritahet.

«Esiteks,» ütles Garin ja tõusis varvastele, «me ei kanna südames erilist vaenu just nimelt Ameerika vastu. Me püüame pisut sakutada iga laevastikku, kes teeb katset välja astuda agressiivse tegevusega minu vastu. Teiseks,» ta laskus varvastelt kandadele, «me ei nori sugugi riidu. Kui Ameerika ja Euroopa sõjajõud tunnustavad meie püha õigust hõivata ükskõik missugust territooriumi, mis osutub meile vajalikuks, suveräniteediõigust ja nõnda edasi ja nõnda edasi, siis me jätame nad rahule, vähemalt sõjalises suhtes. Vastasel juhul talitatakse Ameerika ja Euroopa mere- ja maajõududega, kindluste, baaside, sõjaväeladude, peastaapide ja kõige muuga halastamatult. Aniliinitehaste saatus, ma loodan, veenab teid, et ma ei loobi sõnu tuulde.» Ta patsutas Rollingit õlale.

«Hallo, vanapoiss, aga oli ju aeg, millal mina kutsusin teid osanikuks oma ettevõttesse… Fantaasiat ei jätkunud ja kõik sellepärast, et teil puudub kõrge kultuur. Mis see ka on — koorida paljaks börsitegelasi ja osta kokku tehaseid. Vanaaegne meetod . . . Aga tõelise mehe . . . Teie totrate miljardite tõelise organisaatori magasite maha…»

Rolling hakkas sarnanema lagunevale surnule. Vaevaga sõnu välja litsudes, kähises ta:

«Te olete anarhist...»

Nüüd haaras Šelga terve käega juustest ja prahvatas nii valjusti naerma, et ülal tuli klaaslae taga nähtavale kapten-Janseni kohkunud nägu. Garin pöördus pandadel ja sõnas jälle Rollingile:

«Ei, vanapoiss, teie pea on hakanud halvasti jagama. Mina pole anarhist... Ma olen toosama suur organisaator, keda teie kõige lähemal ajal hakkate päeval tikutulega otsima … Sellest räägime jõudeajal. Kirjutage tšekk… Ja
täiskäigul — Marseille'sse.»

79

Lähematel päevadel juhtus järgmist: «Arizona» heitis ankru välisreidil Marseille's. Garin esitas Lyoni krediidi-pangale Rollingi tšeki kahekümnele miljonile naelsterlingile.[1] Panga direktor sõitis kabuhirmus Pariisi.

«Arizonal» tehti teatavaks, et Rolling on haige. Ta istus oma kajutis luku taga ja Zoja valvas väsimatult tema isoleeritust. Kolm ööpäeva lastita «Arizonale» vedelkütust, vett, konserve, veini ja muud. Madrused ja kaldapealsed logelejad imestasid väga, kui lõbusõidujahile lähenes liivakottidega lastitud praam. Räägiti, nagu purjetaks jaht Saalomoni saartele, mis kubisevat inimsööjaist. Kapten Jansen ostis relvad — kakskümmend karabiini, revolvreid ja gaasimaske.

Määratud päeval ilmusid Garin ja Jansen uuesti panka. Neid võttis vastu rahaministri abi, kes oli ekstra Pariisist saabunud. Ta palus järjest vabandust ja kinnitas, , et ta ei kahtle tšeki ehtsuses, kuid soovis siiski näha Rollingit ennast. Ta viidi «Arizonale».

Rolling võttis ta vastu täiesti haigena, aukuvajunud silmadega. Ta suutis vaevalt tõusta tugitoolist. Ta kinnitas, et tšeki on tema välja andnud, et ta läheb jahil pikale reisile ja palub kiiremini lõpetada kõik formaalsused.

Rahaministri abi, võtnud kinni toolikorjust ja žestikuleerides nagu Camille Desmoulins [2], pidas kõne rahvaste suu-

[1] Ligi kakssada miljonit kuldrubla.

[2] Desmoulins Camille (1760—1794) — Prantsuse kodan liku revolutsiooni tegelane, ajakirjanik, pamfletist. Revolutsiooni edasi arenedes kaldus reaktsiooni poolele ja liitus lõpuks Dantoni grupiga. Hukati koos temaga aprillis 1794. aastal.

rest vendlusest, Prantsusmaa kultuurivaramust ja palus väljamaksu tähtaja pikendamist.

Rolling sulges aeglaselt -silmad ja raputas pead. Lepiti kokku, et Lyoni krediidipank maksab välja kolmandiku summast naeltes, ülejäänud osa aga frankides kursi järgi.

Raha toodi õhtuks sõjaväekaatril kõhale. Pärast seda, kui kõrvalised isikud olid ära saadetud, ilmusid komandosillale Garin ja Jansen.

«Kõik mehed tekile.»

Meeskond rivistus tekile ja Jansen ütles kindla ning karmi häälega:

«Madrused, jaht, mida nimetatakse «Arizonaks», läheb erakordselt ontlikule ja riskantsele reisile. Olgu ma neetud, kui ma julgeksin garanteerida kellegi elu, laevaomanike elu ja laeva enda terveksjaamist. Te tunnete mind, haipojad ... Palga tõstan kahekordseks, samuti kahekordistatakse

tavalised preemiad. Kõigile, kes kodumaale tagasi jõuavad, antakse eluaegne pension. Annan mõtlemisaega
päikese loojumiseni. Kes ei soovi riskida, võivad päkkadele valu anda.»

Meeskonnast läksid õhtul kaheksa meest maale. Juba samal ööl täiendati meeskonda kaheksa hulljulge võllaroaga — kapten Jansen ise oli nad sadamakõrtsidest leidnud.

Viis päeva hiljem heitis jaht ankru Southamptoni reidil ja Garin ning Jansen esitasid Inglise kuninglikule pgngale Rollingi tšeki kahekümnele miljonile naelale'. (Alamkojas tegi töölispartei liider sel puhul leebe arupärimise.) Raha anti välja. Ajalehed tõstsid kisa. Paljudes linnades puhke-sid tööliste meeleavaldused. Ajakirjanikud tormasid Sout-t hamptoni. Rolling ei võtnud kedagi vastu. «Arizona»-võttis peale vedelkütust ja suundus üle ookeani.

Kaheteistkümne päeva pärast peatus jaht Panama kana-lis ja saatis raadiogrammi, kutsudes aparaadi juurde «Anilin Rollingi» peadirektor MacLinney't. Määratud tunnil andis Rolling, kes istus raadiokabiinis revolvrisuudme ees, MacLinney'le käsu maksta välja tšeki esitajale, mister Garinile, sada miljonit dollarit. Garin sõitis New Yorki ja tuli tagasi koos raha ja MacLinney endaga. See oli viga.

Rolling rääkis direktoriga Zoja, Garini ja Janseni juuresolekul täpselt viis minutit. MacLinney. sõitis ära sügavalt veendununa, et asi pole puhas.

Seejärel hakkas «Arizona» ristlema tühjal Kariibi merel. Garin sõitis mööda Ameerikat ringi, käis tehastes, prahtis aurikuid, ostis kokku masinaid, aparaate, tööriistu, terast, tsementi, klaasi. San Franciscos toimus lastimine. Garini volinik sõlmis lepinguid inseneride, tehnikute ja töölistega. Teine volinik sõitis Euroopasse ja värbas vene valgekaardi riismete hulgast viissada meest politseiteenistuseks.

Nii möödus ligi kuu aega. Rolling kõneles iga päev raadio teel New Yorgi, Pariisi, Berliiniga. Tema käsud olid valjud ja järeleandmatud. Pärast aniliinitehaste hukkumist loobus Euroopa keemiatööstus vastupanust. «Anilin Rolling» seisis kõigil toodetel. See oirkaubamärk — kollane sõõr kolme musta triibuga ja tekstiga: ülal — «Maailm», all — «Anilin Rolling Company». Asi hakkas sarnanema sellega, et iga eurooplane peab olema tembeldatud selle kollase sõõriga. Nõnda, läks «Anilin Rolling» rünnakule läbi Aniliinikompanii tehaste suitsevate rusude.

Kõhe, koloniaalne vina lõi ninna kogu Euroopas. Kustusid lootused. Ei tulnud tagasi lõbusus ja rõõm. Kõdunesid loendamatud vaimuaarded tolmustes raamatukogudes. Kollane päike kolme musta triibuga kallas elutut valgust linna-lahmakatele, korstnatele ja suitsusammastele, reklaamidele, reklaamidele, reklaamidele, mis kaanisid inimestest verd, ja nälja-, igavus- ning meeleheitegrimassist moonutatud inimnägudele täissülitatud telliskivist uulitsatel ja põiktänavatel, vitriinide, reklaamide, kollaste sõõride ja sõõrikeste vahel.

Valuutade väärtus langes. Maksud tõusid. Võlad kasva-sid. Ka püha seaduslikkus, mis käskis austada kõhust ja gigust, sai endale otsaette kollase templimärgi. Maksa.

Raha voolas niredena, ojadena, jõgedena «Anilin Rollingi» kassadesse. «Anilin Rollingi» direktorid segasid vahele riikide siseasjadesse, rahvusvahelisse poliitikasse. Nad moodustasid nagu salajaste valitsejate, ordu.

Garin kihutas ühest Ühendriikide äärest teise koos kähe sekretäri, inseneride, masinakirjapreilide ja terve karja käskjalgadega. Ta töötas kakskümmend tundi ööpäevas. Ei küsinud iialgi hindu ega tinginud.

MacLinney jälgis teda mure ja imestusega. Ta ei taibanud, milleks kõike seda ostetakse ja lastitakse ning milleks

nii järelemõtlematult pillutakse tuulde Rollingi miljoneid. Garini sekretär, üks masinakirjapreilidest ja kaks jooksu-poissi olid MacLinney agendid. Nad saatsid iga päev talle New Yorki põhjalikke aruandeid. Ent ikkagi oli raske selles ostude, tellimuste ja lepingute keerises midagi taibata.

Septembri algul ilmus «Arizona» jälle Panama kanalisse, võttis Garini pardale, sõitis Vaiksesse ookeani ja kadus edela suunas.

Kaks nädalat hiljem lahkusid samas suunas kümme lastitud laeva kinnipitseeritud orderitega.

80

Ookean oli rahutu. «Arizona» liikus purjede abil. Olid heisatud grootid ja kliivrid — kõik purjed peale marsipur-jede. Jahi kitsas kere — pähklikoor tuult täis purjedega ja helisevate, laulvate vantidega — kord kadus mastitippudeni lainete vahele, kord kerkis harjale vahtu maha raputades.

Purikatus oli ara võetud, luugid suletud, paadid tekile tõstetud ja kinnitatud. Kummagi .parda aarde pandud liivakotid olid traadiga omavahel kinni seotud. Vööri ja ahtrisse olid üles seatud kaks võrejat torni, katlakujuliste ümmarguste kambritega ülemistel rõdudel. Need presendiga käetud tornid andsid «Arizonale» kummalise, poolenisti sõjalaeva profiili.

Komandosillal, kuhu küündisid ainult lainete pritsmed, seisid Garin ja Šelga. Mõlemad kandsid nahkmantleid ja kaabusid. Šelga käsi oli kipsist vabastatud, kuid kõlbas' seni ainult selleks, et võtta tikutopsi ja käsutada kahvlit söögilauas.

«Ennäe ookeani,» sõnas Garin, «ja tibatillukest laevukest, inimgeeniüse ja -tahte kristallikübemekest... Lendame, seltsimees Šelga, tee mis tahes . .. Võitleme . . . Aga missugused lained ... Vaadake, päris mäed kohe.»

Määratu laine lähenes paremalt pardalt. Selle kobrutav hari kasvas ja vahutas. Laineharja all kooldus aina järsemalt vahutortides klaasjasroheline nõgus pind. Hari hakkas keerduma. «Arizona» vajus vasakule pardale. Metsik tuul laulis purjede vahel, kandes laevukest välja põhjatust sügavikust. Ja laev, mis heitis päris küljeli, näidates oma punast põhja kuni kiiluni, lendas põigiti nõgusat pinda mööda üles

laineharjale ning kadus kähisevasse vahtu. Kadusid silmist laevalagi ja paadid ja käil, kuni kuplini vajus vette võrejas mast käilas. Vesi kees komandosilla ümber.

«Tore!» hüüatas Garin.

«Arizona» sai tagasi tasakaalu, vesi valgus tekilt, kliivrid laksatasid ja jaht liugles lainekülge mööda alla.

«Nii teeb ka inimene, seftsimees Šelga, ^iii teeb ka inimene inimookeanis ... Näe, mina hakkasin kirglikult armastama seda laevukest... Kas me pole sarnased? ... Kummalgi on rind täis tuult... Mis?»

Šelga kehitas õlgu ega vastanud. Ega's maksnud ometi vaielda sellise joovastuseni endasse armunuga,.. Joobugu peale too üliinimene, pole midagi ütelda. Ega siis tema ja Rolling teineteist siin ilma peal asjata leidnud: nad on verivaenlased, aga teineteiseta hingata nad ei saa. Keemia-kuningas kannab oma üsas ilmale selle kuritegelikest ideedest sütitatud inimese, viimane aga viljastab omakorda kohutava kujutlusjõuga Rollingi kõrbe. Teibaga neile mõlemale lagipähe!

Tõepoolest, oli raske aru saada, miks seni ikka veel haid Rollingit ei õginud. Oma töö oli ta teinud, — miljardit küll mitte, aga kolmsada miljonit dollarit sai Garin kätte. Nüüd oleks paras aeg jäljed kaotada. Kuid ei, midagi veel palju tugevamat sidus neid kahte meest.

Samuti ei taibanud Šelga, miks ka teda Vaikses ookeanis üle parda ei tõugatud. Siis, Napolis, oli ta Garinile vajalik kolmanda isiku ja tunnistajana. Kui Garin oleks Napolis üksi ilmunud «Arizonale», oleksid võinud juhtuda ootamatud ebameeldivused. Kuid korraga kahte kõrvaldada oli Rol-lingil hoopis raskem. Kõik see on selge. Garin võitis partii.

Milleks vajab ta siis nüüd Šelgat? Kariibi meres ristlemise ajal kasutati veel ranget valvet. Siin aga, ookeanil, e] valvanud Šelgat mitte keegi ja ta tegi, mida tahtis. Ta vaatas ja kuulas tähelepanelikult. Ning talle hakkasid viirastuma mõningad väljapääsud räbalast olukorrast.

Teekond üle ookeani sarnanes lõbureisile. Hommiku-, lõuna- ja õhtusöögid serveeriti luksuslikult. Lauöa istusid Garin, proua Lamolle, Rolling, kapten Jansen, kapteni abi, Šelga, insener Cermak — tšehh (Garini abi), kidur, turris juustega, ainiti vahtivate heledate silmadega ja hõreda habemekesega haiglane mehike, ning teine abi — sakslasest keemik Schäfer, luine, häbelik noormees, kes alles hiljuti oli San Franciscos nälga suremas.

163

Selles frakke ja nööpaugus lilli kandvate verivaenlaste, mõrtsukate, riisujate, avantüristide ja nälgivate teadlaste veidras seltskonnas Šelga, nagu teisedki frakis ja lilled nööpaugus, aina vaikis rahulikult ning sõi ja jõi isukalt.

Parempoolne naaber laskis kord tema pihta neli kuuli, naaber vasakul oli kolme tuhande inimese mõrvar, vastas istus üks kõige kardetavamaid naisi, kes kunagi on maa peal elanud.

Pärast õhtueinet istus Schäfer klaveri ette ja proua Lamolle tantsis Janseniga. Rolling jäi harilikult

lauda ja vahtis tantsijaid. Teised läksid suitsetamissalongi. Šelga käis tekil piipu popsutamas. Teda ei hoidnud keegi tagasi/ keegi ei pannud teda tähele. Päevad möödusid üksluiselt. Karmil ookeanil polnud lõppu. Lained veeresid samuti nagu miljonid aa$tad tagasi.

Täna oli Garin harjumuse vastaselt Šelga järel sillale läinud ja temaga rääkima hakanud sõbramehe moodi, nagu poleks mitte kui midagi juhtunud sellest ajast peale, mil nad olid istunud pingil Ametiühingute bulvaril Leningradis. Šelga muutus valvsaks. Garin, oli vaimustuses jahist, iseendast, ookeanist, kuid nähtavasti sihtis millegi poole.

Pritsineid habemelt maha pühkides ütles ta naeruga:

«Šelga, mul on teile ettepanek.-»

«Noh?»

«Kas mäletate, me leppisime kokku mängida ausat mängu?»

«Nii.»

«Muide ... Ai-ai. .. Kas see oli teie käsilane, kes mind põõsa tagant kostitas? Karvake puudus, et pealuu oleks kildudeks lennanud.»

«Ei tea sellest midagi ...»

Garin jutustas revolvrilasust Stuferi suvilas. Šelga raputas pead.

«Minul pole sellega midagi tegemist. Kahju, et mööda laskis .. .»

«Tähendab, see on saatus?»

«Jah, see on saatus.»

«Šelga, annan teile võimaluse valida,» Garini heldima-tyd ja torkivad silmad lähenesid, tema nägu muutus sealsamas kurjaks: «te kas lakkate printsipiaalset inimest mängimast. . . Või ma virutan teid üle parda. Kas saite aru?»

«Sain küll.»

«Te olete mulle vajalik. Te olete mulle vajalik suurteks üritusteks ... Me võime kokku leppida . .. Ainus inimene, keda ma usaldan, olete teie.»

Ta ei jõudnud lõpetada, sest määratu laine hari, eelmistest kõrgem, varises jahile peale. Kihisev vaht kattis komandosilla. Šelga paisati vastu reelingut, tema jõllis silmad, pärani suu, harali sõrmedega käsi tulid nähtavale ja kadusid vee alla ... Garin tormas veekeerisesse.

81

Šelga meenutas hiljem mitmel korral seda juhtumit.

Elu kaalule pannes oli Garin teda haaranud mantlihõlmast ja võidelnud lainetega, kuni need üle jahi veeresid. Šelga oli jäänud rippu silla reelingu taha. Tema kopsud olid vett täis. Ta prantsatas raskelt tekile. Madrused äratasid ta vaevaga ellu ja viisid kajutisse.

Sinna tuli varsti ka ümberrõivastünud ja lõbus Garin. Käskis anda kaks klaasi grokki, popsis piibu

põlema ja jätkas kätkenud kõnelust.

Šelga silmitses tema pilkavat nägu ja osavat keha, mis oli nahktoolis sirakil. Kummaline inimene, täis vastuoksusi. Bandiit, lurjus, tume avantürist... Kuid kas grokist või siis üleelatud vapustustest oli Seigale meeldiv, et Garin istub just niiviisi tema ees, visanud jala üle põlve, ja suitsetab ning arutleb igasugustest asjadest, nagu ei ragisekski «Arizona» küljed lainete hoopide all, ei tormakski mööda kobrutavad vood illuminaatoriklaasi taga, ei lendakski nagu kiigel üles ja alla kord Šelga köis, kord Garin tugitoolis .

Garin oli pärast Leningradi väga muutunud — täiesti enesekindel, heatujuline, ääretult heasoovlik ja heasüdamlik, nagu seda on ainult väga targad ja veendunud egoistid.

«Milleks te lasksite sobiva juhuse mööda?» küsis Šelga temalt. «Või on teile hädasti tarvis minu elu? Ma ei saa aru.»

Garin lõi pea kuklasse ja puhkes lõbusalt naerma:

«Te olete naljatilk, Šelga ... Milleks siis peaksin ma talitama loogiliselt?... Ma pole matemaatikaõpetaja .. . Kuhu me küll välja oleme jõudnud ... Lihtne inimlikkuse avaldus — ja see on arusaamatu.»

«Kui te aniliinitehaseid õhku lasksite, siis te vist ei mõelnud inimlikkusele.»

«Ei!» hüüatas Garin. «Ei! Ei mõelnud ... Te ei suuda ikka veel mitte kuidagi välja ronida moraali rusude alt... Inimlikkus! Eks käe, kuhu keeras! Oh, Šelga, Šelga ... Mis riiulikesed need küll on: sellel riiulil asub hea, sellel — halb ... Degustaatorist saan ma aru: tema maitseb, sülitab, närib koorukest ja ütleb, et see vein on hea, too aga halb. Kuid teda ju juhib maitsmismeel, juhivad näsakesed keelel. See on reaalsus. Kus on aga teie moraalsete markide degustaator? Missuguste näsakestega tema seda proovib?»

«Kõik, mis viib nõukogude võimu kehtestamisele maa peal, on hea,» lausus Šelga, «kõik, mis segab, on halb.»

«Suurepärane, tore, tean . . . Noh, aga mis see teie asi on? Mis seob teid Nõukogude vabariigiga? Kas majanduslikud sidemed? Tühi jutt... Ma pakun teile palgaks viiskümmend tuhat dollarit.. . Räägin täiesti tõsiselt. Kas tulete?»

«Ei,» vastas Šelga rahulikult.

«See'p see on, et ei... Tähendab, mitte majanduslikud sidemed, vaid idee ja ausus seovad teid, ühesõnaga, kõrgemat liiki mateeria. Ja te olete õel moralist, mida ma tahtsingi teile tõestada ... Tahate maailma ümber pöörata ... Puhastate tuhandeaastasest saastast majandusseadusi, lasete õhku imnerialismikantse. Olgu. Ka mina tahan maailma ümber pöörata, kuid omamoodi. Ja .pööran ümber ainuüksi oma geeniuse jõuga.»

«Ohoo!»

«Kõige kiuste, pange tähele, Šelga. Kuulake, mis siis lõppude lõpuks on inimene? Kas tühiseim mikroorganism, kes on klammerdunud kirjeldamatus surmahirmus savisf maa-munakese külge ja

lendab temaga koos jäises pimeduses? Või on ta aju, jumalik aparaat iseäralise salapärase mateeria — mõtte tootmiseks, mateeria valmistamiseks, mille üks mikron mahutab endasse kogu universumi... Noh? Näete nüüd, seep see on …»

Garin seadis end sügavamalt istuma, tõmbas jalad enda alla. Tema alati kähvatud põsed võtsid jumet.

«Mina pakun muud. Mu vaenlane, kuulake ... Ma vallutan kogu võimutäiuse maa peal. Ükski korsten ei hakka suit-

[1] D e g u s t a a t o r — inimene, kes määrab toiduaine (veini, tee jne.) kvaliteeti maitse järgi.

sema, ükski laev ei lahku sadamast, ükski vasar ei löö ilma minu käsuta. Kõik, kuni õiguseni hingata, on allutatud keskusele. Keskuses olen mina. Mulle kuulub kõik. Ma vermin oma profiili kuldkettakestele: kikkhabemega profiili pärja keskel, teisele küljele aga proua Lamolle'! profiili. Siis valin ma välja «esimese tuhande» — ütleme, et see on midagi kahe-kolme miljoni paari ümber. Need on patriitsid. Nemad anduvad kõrgematele naudingutele ja loomingule. Seejärel me teeme kindlaks, kui palju on tarvis töökäsi kultuuri täielikuks teenindamiseks. Siin teeme samuti valiku. Neid nimetame viisakuse pärast — tööerakondlasteks …»

«No muidugi…»

«Itsitada, mu sõber, võite jutu lõpul... Nad ei hakka mässama, ei, kallis seltsimees. Revolutsioonide võimalus hävitatakse ara juba eos. Igale tööerakondlasele tehakse pärast klassifitseerimist ja enne tööraamatu väljaandmist väike operatsioon. Täiesti märkamatult, ootamatu narkoosi all… Väike torge läbi koljuluu. Noh, pea hakkas lihtsalt pööritama, kui aga meelemärkusele tuleb, on ta juba ori. Ja lõpuks isoleerime eri grupi kusagil kaunil saarel eranditult paljunemiseks. Ülejäänud kõrvaldatakse kui mittevajalikud. See ongi teile tulevase inimkonna struktuur Pjotr Garini järgi. Need tööerakondlased töötavad ja teenivad nurisemata toidu eest nagu hobused. Nad pole enam inimesed, peale nälja ei häiri neid miski. Nad on õnnelikud toitu seedides. Aga väljavalitud patriitsid — need on juba pooljumalad. Kuigi ma, õieti öelda, põlgan inimesi, on siiski meeldivam viibida heas seltskonnas. Ma kinnitan teile, vennas, sellest tulebki kõige ehtsam kuldne ajastu, millest on unistanud poeedid. Mulje kõledustest, mida jätab maa puhastamine liigsest rahvastikust, hajub väga kiiresti.»

«Fašistlik utopism, üsna huvitav,» ütles Šelga. «Kas Rollingile olete sellest rääkinud?»

«See pole utoopia, selles seisabki kogu kurioosum. Ma olen vaid loogiline . .. Muidugi pole ma Rollingile midagi rääkinud, sest ta on lihtsalt lojus ... Kuigi Rolling ja kõik Rollingid maailmas teevad pimesi seda, mida mina arendan viimistletud ja selgeilmeliseks programmiks. Kuid nemad teevad seda barbaarselt, kohmakalt ja aeglaselt. Homme, ma loodan, oleme juba saarel... Küllap

näete, et ma ei naljata...»

«Millest te siis alustate? Kas kikkhabemega raha müntimisest?»

«Eks sa näe, kuidas teid .see kikkhabe puudutas. Ei. Ma alustan kaitsest. Hakkan kindlustama saart. Ja samal ajal meeletu tempoga tungima läbi oliviinvööndist. Esimeseks ähvarduseks maailmale on see, kui ma kukutan kulla pariteedi '. Ma võin saada kulda piiramatul hulgal. Pärast seda asun pealetungile. Tuleb sõda, mis on hirmsam kui neljateistkümnendal aastal. Minu võit on kindel. Sellele järgneb pärast sõda ja minu võitu elamajäänud rahvastiku selektsioon, kõlbmatute elementide hävitamine ja minu poolt valitud rass hakkab elama nagu jumalad, «tööerakondlased» aga hakkavad töötama täiesti .kohusetruult, õlles rahul nagu esimesed inimesed paradiisis. Tore? Mis? Ei meeldi?» Garin pahvatas jälle naerma. Šelga sulges silmad, et mitte vaadata tema peale. Ametiühingute bulvaril alustatud mäng areneb tõsiseks partiiks. Ta lamas ja mõtles. Jäi üle ohtlik, kuid ainus käik, mis ainuüksi võis viia võidule. Igatahes kõige ekslikum oleks praegu vastata Garinile ära-ütlemisega.

Šelga sirutas käe paberosside järele, Garin jälgis teda muigega.

«Kas otsustasite?» «Jah, otsustasin.»

«Suurepärane. Ma avan kaardid: te olete mulle vajalik nagu ränikivi tulerauale. Šelga, mind ümbritseb nürimeelsete lojuste kari. Inimesed ilma fantaasiata. Me tülitseme teiega ka edaspidi, kuid ma saavutan seda, et te hakkate koos minuga töötama. Kas või esimesel poolajal, kui me hakkame peksma Rollingeid. .. Ma hoiatan, muide, kartke Rollingit, ta on kangekaelne ja kui ta otsustas teid tappa, siis ka tapab.»

«Ma imestan juba ammu, miks te pole teda haidele söötnud.»

«Ma vajan pantvangi.. . Kuid igatahes tema küll ei satu «esimese tuhande» nimekirja . . . Noh, pange riidesse, lähme õhtust sööma.»

[1] Kulla püsiv väärtus kogu maailmas. Garini ülesandeks oli teha kuld väärtusetuks, et tuua käost kodanliku maailma rahatuusade hulka ja haarata võim. (Autori märkus.)

82

Äikesepilved kadusid kirdesse. Sinine ookean oli ülilahke. Pehmed laineharjad sädelesid klaasina. Delfiinid ajasid taga jahi jälge veepinnal, ette kihutades lõid nad kukerpalli, ise õlised ja lõbusad. Kurguhäälselt kriiskasid suured ka-jakad, liueldes purjede kõhal-. Kauguses kerkisid ookeanist nagu kangastus kaljuse saare piirjooned.

Ülalt, mastikorvist hüüdis madrus: «Maa!» Ja tekil seisjad võpatasid. See oli tundmatu tuleviku

maa. Ta sarnanes silmapiiril asuva pika pilvega. Selle maa poole kandsid «Arizonat» tuulest paisuvad purjed.

Madrused pesid laevalage, paterdades paljaste jalgadega vees. Hatune päike lõõskas taeva ja ookeani põhjatus avaruses. Habet näppides püüdis Garirt tungida läbi tulevikku varjava loori, millesse oli mähkunud saar. Oo, kui vaid teaks! ...

83

Vassili saare' kaugetel perspektiividel ergas sügisene eha. Purpurne ja sünge kuma heitis oma paistet küttepuudega lastitud pargastele, puksiirlaevadele, kaluripaatidele, suitsusammastele, mis olid ara eksinud ellingite [2] võrejate kraanade vahele. Tulekahjuna lõõmasid tühjade paleede aknaklaasid.

Läänest suitsupilvede tagant lillakasmusta Neevat mööda lähenes aurik. Ta pistis huilgama, Leningradi ja teekonna lõppu tervitades. Auriku illuminaatorite tuled valgustasid mäeinstituudi ja merekooli'sambaid, jalutajate nägusid ja laev hakkas randuma valgete sammastega punase ujuva tolliameti lähedal. Algas tavaline ülevaatuse sagin.

Esimese klassi reisija, tõmmu, laiade põsesarnadega mees, passi järgi Prantsuse geograafiaühingu teaduslik töötaja, seisis parda ääres. Ta vaatas linna, mis oli looritatud õhtuse uduvinaga. Veel särasid valguses Iisaku kuppel, Admiraliteedihoone ja Peeter-Pauli katedraali kuldsed nõel-tornid. Näis, et Peeter oli selle taevasse tungiva torniga

' V a s s i l i s a a r — üks Leningradi rajoone.

[2] El l i n g — seadeldis laeva ehitamiseks, vettelaskmiseks või kui-valetõstmiseks. Tõlk.

kujutanud mõõka, mis on ähvardavalt paljastatud Venemaa merepiiril.

Laiade põsenukkidega mees sirutas kaela, katedraali nõel-torni vahtides. Tundus, et ta oli vapustatud ja erutatud nagu rändaja, kes pärast pikki lahusoluaastaid näeb isakodu katust. Ja siis hakkas kanduma kindlusest tumedat Neevat mööda pidulikku heli: Peeter-Pauli katedraali kõhal, kus oli kustumas valgus kitsukesel mõõgateral, keisrite haudade kohal mängis tornikell «Internatsionaali».

Mees surus kramplikult reelingut, tema kurgust pääses kuuldavale midagi urina taolist ja ta pööras kindlusele selja.

Tolliametis esitas ta passi Arthur Levy nimele ja kogu ülevaatuse ajal ta seisis, pilk süngelt maas, et mitte reeta silmade kurja läiget.

Visanud seejärel ruudulise pleedi õlale, läks ta väikese kohvriga alla Vassili saare kaldapealšele. Sirasid sügisesed tähed. Ta ajas end kaua tagasihoitud ohkega sirgu. Laskis pilgul käia üle magavate majade, üle auriku, mille kõhal mastidel põlesid kaks tuld ja vaikselt undas dünamo moo-tor, ning seadis sammud silla poole.

Keegi pikk purjeriidest pluusis mees tuli talle aeglaselt vastu. Möödumisel vaatas talle näkku ja sosistas: «Issake!» ning küsis äkki tagant järele:
«Kas Volšin, Aleksander Ivanovitš?»
Mees, kes end tolliametis oli Arthur Levy'ks nimetanud, kõmistas, kuid hakkas tagasi vaatamata veelgi kiiremini silla poole sammuma.

84

Ivan Gussev elas Taraškini juures, oli viimasele midagi poja või noorema venna taolist. Taraškin õpetas talle kirja-oskust ja elutarkust.
Poisiklutt osutus niivõrd taibukaks ja visaks, et süda rõõmustas. Õhtul joovad teed püülileiva ja teevorstiga. Siis ajab Taraškin käe taskusse paberosside järele, kuid talle meenub, et oli andnud klubi kollektiivile lubaduse mitte suitsetada, ohkab, sasib juukseid ja alustab juttu:
«Kas tead, mis on kapitalism?»
«Ei, Vassili Ivanovitš, ei tea.»
«Seletan sulle ara kõige lihtsamas vormis. Üheksa meest

teevad tööd, kümnes võtab neilt kõik ara, esimesed nälgivad, viimane pakatab rasvast. See on kapitalism. Said aru?»
«Ei, Vassili Ivanovitš, ei saanud.»
«Millest sa aru ei saanud?»
«Miks nad talle annavad?» .
«Ta sunnib, ta on ekspluataator ...»
«Kuidas ta sunnib? Neid on üheksa, tema on üksi...»
«Tema on relvastatud, teised relvasta"mata ...»
«Relvad võib alati ara võtta, Vassili Ivanovitš. See tähendab, et nad on pikatoimelised ...»
Taraškin vaatas ammulisui vaimustusega Ivani.
«Õige, veli… Sa arutad bolševistlikult... Nõukogude Venemaal me tegimegi nii — relvad võtsime ara, ekspluateerijad kihutasime minema ja meil töötavad kõik kümme inimest ja kõik on söönud ...»
«Kõik pakatame rasvast...»
«Ei, veli, pakatada rasvast ei maksa, me pole sead, vaid inimesed. Me peame rasva pruulima vaimujõuks.»
«Mida, mis asja?»
«Aga seda, et me peame lühima ajaga saama kõige targemaks, kõige haritumaks rahvaks maailmas... Arusaadav? Nüüd võtame käsile aritmeetika ...»
«Just nii, aritmeetika,» vastas Ivan, vihikut ja pliiatsit võttes.

«Ei tohi suhu pista tindipliiatsit — see pole kultuurne... Arusaadav?»
Nõnda õppisid nad igal õhtul kaua pärast südaööd, kuni mõlemal hakkasid silmad kinni vajuma.

85

Sõudespordiklubi jalgväraval seisis tugevate põsenukkidega hästi rõivastatud kodanik ja urgitses kepiga maad. Ta tõstis pead ja vaatas nn imelikult lähenevale Taraškinile ja Ivanile, et Taraškin tõmbus turri. Ivan surus end tema vastu. Võõras pöördus nende poole:
«Ma ootan siin hommikust saadik. Kas see poiss ongi Ivan Gussev?»
«Aga mis see teie asi on?» küsis Taraškin nohisema hakates.
171
«Vabandust, kõigepealt viisakus, seltsimees. Minu nimi on Arthur Levy.»
Ta võttis välja tõendi ja .avas selle Taraškini nina ees:
«Ma olen Nõukogude täievolilise esinduse töötaja Pariisis. On teile sellest küllalt, seltsimees?»
Taraškin urises midagi ebamäärast. Arthur Levy tõmbas rahataskust foto, mille Garin oli Šelgalt ära võtnud.
«Kas te võite kinnitada, et pildistatud on just seda poissi?»
Taraškin pidi nõustuma. Ivan tegi katset minema lipsata, kuid Arthur Levy haaras teda käredalt õlast.
«Foto andis mulle Šelga. Mulle on antud salajane ülesanne viia poiss ära nimetatud aadressil. Vastuhakkamise korral pean ta areteerima. Kas kavatsete alluda?»
«Mandaat?» küsis Taraškin.
Arthur Levy näitas mandaati Pariisi Nõukogude saatkonna-blanketil, kõigi allkirjade ja pitsatitega. Taraškin luges seda kaua. Ta ohkas ja murdis dokumendi neljaks kokku.
«Kurat sest aru saab, paistab nagu õleks kõik õige. Aga kui ehk keegi teine tema asemel sõidaks? Poisikesel on vaja õppida …»
Arthur Levy naeratas, välgutades suuri hambaid:
«Ärge kartke. Minu juures pole poisil paha olla . ..»

86

Taraškin pani Ivanile südamele saata teelt sõnumeid. Ta mure rahunes pisut, kui ta sai Tšeljabinskist postkaardi:

«Kallis seltsimees Taraškin, au tööle, me sõidame, nii et pole vigagi, esimeses klassis. Toit on hea, samuti ka koht-lemine. Moskvas ostis Arthur Arthurovitš mulle mütsi, uue vateeritud pintsaku ja säärikud. Üks asi on paha — igavus tikub kallale: Arthur Arthurovitš vaikib päevad läbi. Muu-seas, Samaaras kohtasin ma vaksalis üht kodutut, oma endilt kaaslast. Ma andsin talle, vabandage,

teie aadressi, võib-olla sõidab teie juurde, nii et oodake.»

87

Aleksander Ivanovitš Võisin saabus NSV Liitu passiga, mis oli välja antud Arthur Levy nimele, ja paberitega Prantsuse geograafiaühingult. Kõik dokumendid olid korras (omal ajal pidi Garin nende hankimiseks palju vaeva nägema), vabritseeritud olid ainult mandaat ja tõend täievoliliselt esinduselt. Kuid neid pabereid näitas Volšin ainult Taraškinile. Ametlikult aga oli Arthur Levy tulnud uurima Kamtšatka hiigeltulemägede ehk kohaliku nimetuse järgi sopkade vulkaanilist tegevust.

Septembri keskpaiJku sõitis ta koos Ivaniga Vladivostokki. Kastid kõigi ekspeditsioonil vajalike riistade ja asjadega olid jõudnud sinna pärale juba varem merd mööda San Franciscost. Arthur Levy ruttas. Mõne päevaga moodustas ta salga ja kahekümne kaheksandal septembril sõitis ekspeditsioon Vladivostokist Nõukogude aurikul Petropavlovskisse. Ülesõit oli raske. Põhjatuul ajas pilvi, mis külvasid lumetangu Ohhopta mere tinastesse voogudesse. Aurik ragises raskelt, sukeldudes hirmuäratavas veekõrbes. Pet-ropavlovskisse jõuti alles üheteistkümnendal päeval. Kastid ja hobused laaditi maha ning juba järgmisel päeval asuti teele läbi metsade ja üle mägede, radu ja ojasänge mööda, üle soode ja läbi metsatihnikute.

Ekspeditsiooni teejuhiks oli Ivan — poisikesel oli hea mälu ja koera vaist. Arthur Levy ruttas: teele mindi aovalgel ja liiguti kuni pimedani, ilma puhkepeatusteta; Hobused olid nõrkemas, mehed nurisesid: Arthur Levy oli järeleandmatu — ta ei säästnud kedagi, kuid maksis hästi.

Ilm kippus halvaks minema. Süngelt kõhisesid seedrite ladvad, vahetevahel kuuldus saja-aastase langeva puu rasket raginat või kivilaviini mürinat. Kivid surmasid kaks , hobust, kaks teist uppusid koos koormatega mädasoo mül-gastesse.

Ivan kõndis tavaliselt ees, läks üles sopkadele, ronis puude otsa, et näha ainult temale üksi teadaolevaid märke. Kord pistis ta seedrioksal kukudes kisama:

«Seal ta ongi! Arthur Arthurovitš, seal ta ongi! ...»

Mäestikujõe kõhal kõrguval püstloodis kaljul oli näha kivisse raiutud, ajahambast poolenisti puretud sõjamehe igivana kuju, koonusetaoline müts peas, noolja vibu käes ...

«Siit tuleb nüüd minna itta, otse noole sihis Šaitanikivini, sealt pole aga laager enam kaugel!» hüüdis Ivan.

Siin tehti peatus. Koormad pakiti ümber. Süüdati suur lõke. Väsinud mehed vajusid unne.

Pimeduses oli kuulda läbi seedrimetsa müha kaugeid kumedaid plahvatusi, maapind vappus. Ja kui lõkketuli hakkas kustuma, tuli idas pilvede all nähtavale kuma, nagu oleks- mägede vahel mõni hiiglane puhunud lõkkele süsi ja nende sünge vastuhelk oleks hubisenud pilvede all,..

Juba enne valget hakkas Arthur Levy, kes kätt mauseri-taskult ara ei võtnud, müksudega mehi äratama. Ta ei andnud, mahti tuld teha ja teevett keema ajada. «Edasi, edasi!...» Äravaevatud inimesed vedasid end läbi kivirusu täis läbipääsmatu metsa. Puud olid siin erakordselt kõrged. Sõnajalgadesse kadusid hobused üle pea. Kõigi jalad olid verised. Tuli maha jätta veel kaks hobust. Arthur Levy käis taga ja hoidis kätt mauseril. Näis, et veel mõni samm ja siis tapa kas või sealsamas ära, aga keegi ei liigu paigast …

Tuul kandis köhale Ivani kõlava 'hääle: «Siia, siia, seltsimehed, seal ta on see Saitanikivi...» See oli aurupilvedesse mattunud inimese pea kujuline hiiglasuur kaljurahn. Rahnu jalamilt purskus pulseerides kuuma vee juga. Igivanadest aegadest peale olid inimesed, kes olid jätnud kaljudele teetähiseid, selles jõudu kosutavas allikas supelnud. See oli toosama «eluvesi», mida muinasjuttudes tõi kaaren, vesi, mis oli rikas radioaktiivsetest sooladest.

88

Päeva läbi puhus põhjatuul ja pilved roomasid madalal metsa köhal. Kurvalt kõhisesid kõrged männid, paindusid seedrite tumedad ladvad, lehised kaotasid okkaid. Pilved puistasid teralund, tibutas jäist vihma. Taiga oli tühi. Tuhande versta ulatuses kõhises okaspuumets üle soode, üle kiviste sopkade. Iga päevaga hingas põhjakaare tinasüngest taevast aina kõledamalt, aina kohutavamalt.

Tundus, et mitte midagi peale puulatvade väärika kohina ja tuule vingumise ei kuule sa selles kõrbes. Linnud olid ara lennanud, loomad ära läinud ja peitu pugenud. Vahest ehk ainult inimene üksi oli siia kanti eksinud surma otsima.

Kuid inimene ilmus. Tal oli seljas nööriga madalalt

vöötatud rebasekarva räbal dohhaa ', jalas vihmast vettinud pimid[2]. Nägu oli tal Rasvanud juba mitu aastat kam-mimata habemesalkudesse, hallid juuksed langesid õlgadele. Ta liikus püssile toetudes vaevaliselt edasi, minnes ümber mäeveeru, kadudes mõnikord suurte puujuurikate taha. Jäi kössivajunult seisma ja vilistas:'

«Füit, Maška, Maška ... Füit...»

Kõrgest rohust kerkis nähtavale metssoku pea, nöörijupp hõõrdunud kaelas. Mees tõstis püssi,

kuid sokk kadus jälle kõrgesse rohtu. Mees möiratas ja vajus kivile. Püss värises tema põlvede vahel, tema pea vajus longu. Hulk aega hiljem hakkas ta jälle kutsuma:

«Maška, Maška…»

Tema ähmased silmad otsisid kõrgest rohust 'seda ainukest lootust — kodustatud sokku: tappa ta viimase allesjäänud laenguga, kuivatada liha ja pidada vastu veel mõned kuud, võib-olla isegi kevadeni.

Seitse aastat tagasi oli ta otsinud rakendust oma geniaalsetele kavatsustele. Ta oli siis noor, tugev ja vaene. Saatuslikul päeval kohtas ta Garinit, kes maalis ta silme ette nii grandioosseid plaane, et ta jättis kõik sinnapaika ja sattus siia, tulemäe jalale. Seitse aastat tagasi raiuti siin mets maha, rajati talvitamispaik, laboratoorium ja päikese hüdrojaama jõul töötav raadioseadeldis. Vulkaanist kunagi väljapaiskunud määratu suurte kivide vahel, latvu mühis-tava mastimetsa müüri ääres võis näha asunduse lohku-vajunud ja sisselangenud muldkatuseid.

Inimestest, kellega ta oli siia tulnud, olid ühed surnud, teised ara jooksnud. Ehitused olid kõlbmatuks muutunud, väikese hüdrojaama tammi oli kevadine suurvesi ara viinud. Kogu seitsmeaastane töö, kõik hämmastavad järeldused ja maa sügavate kihtide — oliviinvööndi uurimused pidid hävima koos temaga säärase rumaluse pärast nagu Maška, see sokk, kes ei tahtnud läheneda püssilasu kaugusele, kui palju sa teda, neetut, ka ei kutsu.

Varem oleks tundunud naljamänguna käia taigas maha kilomeetrit kolmsada kuni inimasulani. Nüüd olid jalad ja käed reumast rikutud, hambad skorbuudi tõttu välja langenul. Viimseks lootuseks oli kodustatud sokk — vanamees

[1] D o h h a a — mõlemalt poolt karvane kasukas. Tõlk.

[2] *Pirnid* — kõrged põdranahast saapad Siberi rahvastel, vilt-saapad Siberis. Tõlk.

hoidis teda talveks. Neetud loom oli nööri kätki hõõrunud ja puurist jalga lasknud. Vanamees võttis püssi viimase laenguga ja käis nüüd ringi, Maškat ligi meelitades. Lähenes õhtu, tumenesid pilveahelikud, vihasemalt mühas tuul, kõigutades tohutuid mände. Lähenes talv — surm. Süda . kiskus kokku... Kas tõesti ei näe ta enam iialgi inimeste nägusid; ei saa istuda ahjutule paistel, haista leiva lõhna, elu lõhna? Vanamees hakkas sõnatult nutma.

Hulk aega hiljem kutsus veel kord:

«Maška, Maška ...»

Ei, täna ei saa teda tappa ... Vanamees ajas end ägisedes püsti ja hakkas talveonni poole lonkima. Seisatas. Tõstis pead, lumepuru lõi näkku, tuul sakutas habet... Talle tundus… Ei, ei, see oli vist tuul, mis kiuksutas üht mändi teise vastu ... Ent ikkagi seisis vanamees kaua, püüdes talitseda südant, et see nii valjusti ei tuksuks.

«Aho-o-o-o-i,» oli Saitanikivi poolt nõrgalt kuulda inimhäält.

Vanamees ahhetas. Silmad läksid pisaraist tuhmiks. Lumeterad sadasid avatud suhu.

Õhtuvidevikus ei võinud silm metsalagendikul enam midagi seletada ...
«Aho-o-o-i, Mantsev,» tuli uuesti kuuldavale tuules katkev hele poisikesehääl. Kõrgest rohust kerkis nähtavale sikupea, Maška lähenes vanamehele ja jäi kõrvu kikitades ka kuulatama ebaharilikke hääli, mis häirisid seda kõrbe ...
Läheneti paremalt, vasakult, hüüti.
«Aho-oi... Kus te seal olete, Mantsev? Kas elate veel?»
Vanamehel tudises habe, vabisesid huuled, ta lahutas käsi ja kordas hääletult:
«Ja, jah, ma olen elus ... See olen mina, Mantsev.»
Talionni tahmunud palgid ei olnud iialgi näinud niisugust toredust. Vulkaanilistest kividest laotud koldes lõõmas tuli, katlakestes kees vesi. Mantsev tõmbas sõõrmeisse tee, leiva, r*asva ammu unustatud lõhnu.
Uksest käisid sisse ja välja valjuhäälsed inimesed, kandsid sisse pampe ja pakkisid neid lahti. Keegi samakas mees andis talle kruusi aurava teega, tüki leiba ... Leib. Mantsev hakkas värisema, seda rutakalt igemetega mäludes. Keegi poisike kükitas tema ette maha ja vahtis kaastundlikult, kuidas Mantsev kord hammustab leiba, kord surub selle salkus habemesse, nagu kardaks ta, et kas pole ehk unenägu kogu see elu, mis tungis tema poollagunenud talionni.
«Nikolai Hristoforovitš, kas te siis mind ara ei tunne?»

«Ei, ei, ma olen inimestest võõrdunud,» pomises Mantsev, «ma pole väga ammu leiba suhu saanud.»
«Ma olen ju Ivan Gussev ... Nikolai Hristoforovitš, ma tegin ju kõik, nagu te käskisite. Mäletate, te ähvardasite mul veel pea otsast kiskuda.»
Mantsev ei mäletanud jpitte midagi, ta ainult jõllitas ' tulepaistelt valgustatud võõraid nägusid. Ivan hakkas talle jutustama sellest, kuidas ta siis oli läinud läbi taiga Petro-pavlovskisse, pugenud peitu kärude eest, näinud vasika-suurust rebasekarva kassi, kes teda väga oli ehmatanud, kuid kass ja tema kannul veel kolm kassi läksid mööda; elu oli sees hoidnud seedripähklitega, mida ta oravapesadest kätte sai; Petropavlovskis oli ta läinud aurikule kartuli-koorijaks; sõitis Vladivastokki ja oli siis veel seitse tuhat kilomeetrit rappunud vagunite all söekastides.
«Mina pidasin oma sõna, Nikolai Hristoforovitš, tõin mehed teid ara viirrfla. Ainult te kirjutasite siis tindipliiat-siga ilmaaegu minu seljale. Oleks tulnud lihtsalt öelda: «Ivan, kas annad sõna?» — «Annan.» Aga teie kirjutasite mulle selja peale võib-olla midagi nõukogude võimu vastu. Kas see on ilus? Nüüd ärge minu peale enam lootke — ma olen pioneer.»
Mantsev kummardus tema poole ja küsis huuli torutades käheda sosinaga:
«Kes need mehed on?»
«Prantsuse teaduslik ekspeditsioon, ütlen teile. Nad otsisid mu spetsiaalselt Leningradis üles, et tuua teda .siia, teie järele ...»
Mantsev haaras tal yalusasti õlast kinni:

«Kas sa Garinit nägid?»

«Nikolai Hristoforovitš, jätke hirmutamine, minu selja taga on nüüd nõukogude võim... Teie kiri minu küürul K sattus kindlatesse kätesse ... Gariniga pole mul midagi tegemist.»

«Milleks on npd siin? Mida nad minult tahavad? ... Ma ei ütle neile midagi. Ma ei näita neile midagi.»

Mantsevi nägu tõmbus punaseks, ta vaatas ärritatult ringi. Tema kõrvale narile istus Arthur Levy.

«On vaja rahuneda, Nikolai Hristoforovitš. Sööge, puhake ... Aega on meil palju, enne novembrit me teid siit ara ei vii.»

Mantsev ronis narilt maha, tema käed värisesid . ..

«Ma tahan teiega rääkida nelja silma all.»

Ta komberdas poolenisti pehkinud tahumata pindlauda-dest kokkuklopsitud ukse juurde. Tõukas seda. Öine tuul sakutas tema halle juuksesalkusid. Arthur Levy järgnes talle pimedusse,, kus keerlesid märjad lumeräitsakad.

«Minu püssis on viimane laeng... Ma tapan teid! Te tulite mind paljaks riisuma!» pistis Mantsev karjuma, ise vihast värisedes.

«Lähme, jääme tuulevarju seisma.» Arthur Levy talutas teda edasi ja surus ta vastu palkseina. «Jätke märatsemine. Pjotr Petrovitš Garin saatis mind teie järele.»

Mantsev haaras kramplikult kinni Levy kätest. Tema. pahupidi pöördunud laugudega paistes nägu vabises, hambutu suu luksus:

«Garin elab? ... Ta ei unustanud mind? Koos nälgisime, koos tegime suuri plaane... Kuid kõik see on jama, sonimine ... Mida ma avastasin siin? ... Maakoore sondeerisin ma läbi... Ma tõestasin kõik oma teoreetilised oletused ... Ma ei oodanud nii hiilgavaid järeldusi... Oliviin on siin,» Mantsev lõi märgade pirnidega vastu maad, «elavhõbedat ja kulda võib võtta piiramatul hulgal... Kuulge, lühilainete abil ma kompisin läbi maakera tuuma ... Kurat teab, mis seal toimub ... Ma pöörasin ümber maailmateaduse .. . Kui Garin saaks hankida sada tuhat dollarit, mida me siis küll ära teeksime! ...»

«Garini käsutuses on miljardid, Garinist pasundavad kogu maailma ajalehed,» ütles Levy, «tal õnnestus ehitada hüperboloid, ta vallutas Vaikses ookeanis saare ja valmistub suurteks tegudeks. Ta ootab ainult teie maakera koore uurimuste tulemusi. Teie järele saadetakse õhulaev. Kui ilm ei takista, võime kuu ajaga maandumismasti püstitada.»

Mantsev nõjatus vastu seina ja kuulas kaua, pea norus.

«Garin, Garin,» kordas ta südantlõhestava etteheitega. «Mina andsin talle hüperboloidi idee. Mina viisin ta mõttele pliviinvööndist. Vaikse ookeani saarest rääkisin mina temale. Ta varastas paljaks mu aju, mädandas mu ara selles neetud taigas ... Mida võtan ma nüüd veel elult? — voodi, arsti, mannaputru ... Garin, Garin ... Võõraste ideede õgija! ...»

Mantsev tõstis näo tormitseva raju poole: f

«Skorbuut on :söönud mu hambad, sammaspooled läbi tmristanud mu ihu, ma olen peaaegu pime, mu aju on nüristunud . .. Hilja, hilja tulin ma Garinile meelde ...»

89

Garin saatis Vana ja Uue Maailma ajalehtedele raadiogrammi selle kohta, et tema, Pierre Garry, on võtnud Vaikses ookeanis saja kolmekümnendal. läänepikkus- ja kahe-kümne neljandal lõunalaiuskraadil oma valdusse viiekümne viie ruutkilomeetri suuruse saare koos selle vahetusse naabrusse kuuluvate saarekeste ja leetseljakutega, et seda saart peab ta oma valduseks ja on valmis viimse veretilgani kaitsma oma suveräänseid õigusi. _ Mulje oli naeru tekitav. Tilluke saar Vaikse ookeani lounalaiuskraadidel oli asustamata ega paistnud peale maalilisuse mitte millegi poolest silma. Tekkis isegi segadus, et kellele siis see saar õigupoolest kuulub: Ameerikale, Hollandile või Hispaaniale? Ent ameeriklastega kaua vaielda ei sobinud, teised torisesid pisut ja taandusid.

Saar ei maksnud seda sütt, mida oleks tulnud kulutada sinna sõiduks, kuid kõige tähtsam oli põhimõte, ja San Franciscost väljus kerge ristleja, et areteerida see Pierre uarry ja püstitada saarele igaveseks ajaks raudmast Ühendriikide impregneeritud tähelipuga.

Ristleja sõitis välja. Naeruväärsest loost, mis juhtus Gariniga, loodi foks «Vaene Garry», milles räägiti sellest, kuidas väike vaene Pierre Garry armus kreoolitarisse ja hak-

kas teda nii väga armastama, et tahtis temast teha kuninganna. Ta viis kreoolitari väikesele saarele, kus nad, kuningas ja kuninganna kahekesi, tantsisid foksi. Ja kuninganna palus: «Vaene Garry, ma tahan süüa, mu kõht on tühi.» Vastuseks Garry ainult ohkas ja jätkas tantsimist, sest tal polnud kahjuks peale merikarpide ja lillede mitte midagi. Ent siis'tuli laev. Ilus kapten ulatas kuningannale käe ja viis suurepärast einet sööma. Kuninganna naeris ja sõi. Vaesel Garryl aga ei jäänud muud üle, kui tantsida üksi... Ja nõrjda edasi... Ühe sõnaga, kõik need olid naljad.

Umbes kümne päeva pärast tuli ristlejalt raadiogramm:

«Seisan saare vaateväljas. Maabunud veel ei ole, kuna sain hoiatuse, et saar on kindlustatud. Saatsin ultimaatumi Pierre Garryle, kes end nimetab saare omanikuks. Tähtaeg on homme kell seitse hommikul. Pärast seda saadan dessandi maale.»

See oli juba naljakas — vaene Garry ähvardab rusikaga kuuetolliseid kahureid ... Kuid ei järgmisel ega ka lähematel päevadel ei saadud ristlejalt enam mitte mingisuguseid teateid.

Viimasele järelepärimisele ta ei vastanud. Ohoo! Mõned sõjaministeeriumi tegelased kortsutasid kulmu.

Seepeale ilmus ajalehtedes sensatsiooniline intervjuu MacLinney'ga. Tema ki-nnitas, et Pierre Garry pole keegi muu kui tuntud vene avantürist insener Garin, kellega on seotud kuuldused tervest reast kuritegudest, kaasa arvatud mõistatuslik tapmine Ville d'Avray's Pariisi lähedal. Saare hõivamise lugu pani MacLinney't seda enam imestama, et jahtlaeval, mis tõi Garini saarele, viibib

ei keegi muu kui Rolling ise, trusti «Anilin Rolling» juht ja käsutaja. Tema rahaga tehti tohutuid sisseoste Ameerikast ja Euroopast ning renditi laevad materjalide veoks saarele. Kuni kõik toimus seaduslikus korras, vaikis MacLinney, kuid nüüd ta kinnitab, et keemiakuninga-s Rollingi väljapaistvaks jooneks on seaduste eriline austamine. Seepärast pole kahtlust, et saare jultunud vallutamine on korda saadetud vastu Rollingi tahet ja tõestab seda, et Rollingit peetaRse saarel vangis ja et miljardäri käsutatakse ennekuulmatu šantaaži eesmärkidel.

Nüüd juba lõppesid naljad. Jalge alla tallati kõige pühamat pühadust. Politseiagendid kogusid andmeid Garini ostude kohta augustikuul. Saadi jalustrabavad arvud. Samal ajal otsis sõjaministeerium asjatult ristlejat — see oli ka-

dunud. Ja kõigele lisaks avaldati ajalehtedes kirjeldus aniliinitehaste õhkulaskmisest, millest jutustas katastroofi pealtnägija, vene keemik Hlõnov.

Oli algamas skandaal. Tõepoolest, valitsuse nina all oli mingi avantürist teinud kolossaalseid - sõjalisi kokkuoste, hõivanud saare, võtnud vabaduse Ameerika ühel suurimal kodanikul ja kõigele lisaks oli see isik kõlvatu lurjus, massimõrvar, nurjatu koletis.

Telegraaf tõi veel ühe põrutava teate: salapärane uusimat tüüpi juhitav õhulaev oli lennanud üle Havai saarte, maandunud Hilo sadamas, võtnud peale bensiini ja vett, lennanud üle Kuriili saarte, maandunud Sahhajinil, võtnud Aleksandrovski sadamas peale bensiini ja vett- pärast seda kadunud loode suunas. Õhulaeva metallpardal märgati tähti P. ja G.

Siis sai kõigile selgeks: Garin on Moskva agent. Säh sulle «vaest Garryt». Esindajatekogu hääletas kõige resoluutsemate- abinõude poolt. Kaheksast soomusristlejast koosnev laevastik asus teele «Lurjuste saare» poole, nagu seda nüüd Ameerika ajalehtedes nimetati.

Samal päeval võtsid kogu maailma raadiojaamad vastu lühilaine-raadiogrammi, mis oli koletu oma ülbuselt ja halva stiili poolest:

«Hallo! Hallo! Räägib Kullasaare jaam, mida teadmatuse tõttu Lurjuste saareks nimetatakse. Hallo! Pierre Garry soovitab avameelselt kõigi maade valitsustele mitte toppida oma nina tema siseasjadesse. Pierre Garry kaitseb end ja Kullasaare vetesse tunginud iga sõjalaeva või -laevastikku tabab sama saatus, mis Ameerika kergeristlejat, mis vähem kui viieteistkümne sekundiga põhja lasti. Pierre Garry soovitab siiralt kogu maailma elanikkonnale jätta poliitika ja tantsida muretult temanimelist foksi.»

90

Tamm taliasula lähedal jäärakus taastati. Elektrijaam läks käima. Arthur Levy võttis iga päev vastu kärsituid arupärimisi Kullasaarelt: kas maandumismast on valmis?

Elektromagnetilised lained, ükskõiksed selle vastu, mis oli neid kosmilisest ruumist välja kutsunud, kändusid eetrisse, et söösta raadiovastuvõtjaisse ja, kähisenud seal

mikrofonidesse Garini raevuka häälega: «Kui mast nädala pärast valmis ei ole, saadan rna õhulaeva ja käsin teid maha lasta, kas kuulete, Volšin?» — kähistanud maha selle lause, pöördusid elektromagnetilised lained maaühendusjuhtmeid mööda tagasi esialgsesse rahusse.

Taliasulas vulkaani jalal käis kibe töö- suur väljak puhastati võsast, võeti maha mastimände, püstitati ülalt kitsenevat kahekümne viie meetrist torni, mis seisis sügavale maasse kaevatud kolmel jalal.

Töötasid kõik kuni nõrkemiseni, kuid kõigist enam sekeldas ja närvitses Mantsev. Ta oli end selle ajaga priskemaks söönud, veidi kosunud, kuid peast jäi ta nähtavasti põrunuks. Oli päevi, mil ta nagu unustas kõik, surus ükskõiksena salkus pea käte vahele ja istus naril või, päästnud soku Maška kütkest lahti, rääkis Ivanile:

«Tahad, ma näitan sulle seda, mida ükski inimene pole ealeski näinud?»

Hoides sokku Maškat nöörist (sokk aitas tal kaljudele ronida), hakkasid Mantsev ja tema kännul Ivan vulkaani kraatri poole üles ronima.

Mastimets lõppes, kõrgemal, kivirahnude vahel, kasvas jändrik võsa, veel kõrgemal ainult samblikkudega ja kohati lumega käetud mustad kivid.

Kraatri servad kõrgusid püstloodis sakkidena otsekui hiiglasliku tsirkuse poollagunenud müürid. Kuid Mantsev tundis siin iga lõhet ja ta kõbis ägisedes, tihti istudes, ühelt kaljunukilt teisele astudes, siksakiliselt edasi. Siiski õnnestus neil ainult ühel korral, ühel vaiksel päikesepaistelisel päeval ronida päris kraatri servale. Selle eriskummalised sakid ümbritsesid hangunud laava vaskjasrusket järve. Madalale vajunud päike heitis sakkidelt selgepiirdelisi varje laava metallkämpudele. Läänepoolse külje lähedal ulatus üle laava pinna koonus, mille tipp ajas välja valkjat suitsu.

«Seal,» ütles Mantsev ja näitas kõverdunud sõrmedega suitsevat koonust, «seal on uure või, kui soovid, põhjatu maapõue sügavik, kuhu pole inimene pilku heitnud ... Pildusin sinna püroksüliinipakukesi. Kui põhjas välgatas plahvatus, panin käima sekundimõõtja ning arvutasin välja sügavuse heli levimiskiiruse järgi. Uurisin väljatulevaid gaase, kogusin neid klaasretorti, lasksin sellest läbi elektri-lambi valgust ja lahutasin gaasi läbinud kured spektroskoobi prisma abil... Vulkaanilise gaasi spektris avastasin

ma antimoni, elavhõbeda, kulla ja veel paljude raskete metallide jooni... On see sulle arusaadav, Ivan?»

«On küll, laske aga edasi...»

«Arvan, et sa taipad siiski rohkem kui sokk Maška ... Kord, vulkaani eriti tormilise tegevuse ajal, kui ta sülgas ja rögastas kõhutavalt suurtest sügavusfest, õnnestus mul elu kaalule pannes koguda retorti pisut gaasi... Kui ma jõudsin alla laagrisse, hakkas tulemägi pilvede alla pilduma tuhka ja vaadisuurusi kive. Maa vabises nagu ärganud ko-letise selg. Pööramata tähelepanu nendele pisiasjadele, tormasin laboratooriumi ning panin gaasi spektroskoobi alla ... Ivan ja sina, Maška, kuulake...»

Mantsevi silmad hiilgasid, hambutu suu kisktte kuva:

«Ma avastasin Mendelejevi tabelis puuduva raske metalli jälgi. Mõne tunni parast algas kolvis selle metalli lagunemine — kolb lõi helendama kollakast, siis helesinisest .ja lõpuks kärepunasest valgusest... Ettevaatuse pärast läksin ma kaugemale, kärgatas plahvatus, kolb ja pool minu laboratooriumist lendas kus kurat... Ma panin sellele salapärasele metallile nimeks tähe M, sest minu perekonnanimi algab M-iga ja selle soku nimi algab ka M-iga. Avastuse au kuulub meile mõlemale — sokule ja minule . .. Saad sa ka millestki aru?»

«Laske aga edasi, Nikolai Hristoforovitš ...»

«Metall M asub oliviinvööndi kõige sügavamates kihtides. Ta laguneb ja vabastab kohutavalt suured soojusvarud.. . Ma väidan edasi: maakera tuum koosneb metallist M. Et aga maakera tuuma keskmine tihedus on kõigest kaheksa ühikut, see on ligilähedalt raua tihedus, metall M aga on rauast kaks korda raskem, siis järelikult maakera pärissüdamik on tühi.»

Mantsev tõstis sõrme üles, vaatas Ivanile ja sokule ning prahvatas metsikult naerma.

«Lähme, vaatame korraks ...»

Nad kõbisid kolrriekesi kaljuselt harjalt alla metalljärvele ja jõudsid metallkämpudel libisedes suitseva koonuse juurde. Läbi pragude tungis välja kuum õhk. Siin-seal mustendasid jalge all põhjatud praod.

«Maška tuleb jätta alla,» ütles Mantsev, lastes sokule sõrmega nipsu vastu nina, ja ronis koos Ivaniga koonusele, haarates kinni varisevast tulisest kiviklibust.

«Heida kõhuli ja vaata.»

Nad heitsid koonuse servale, sellele küljele, kustpoolt tuul

suitsupilvi ära puhus, ja vaatasid alla. Koonuse sisemuses oli tühe ja selle keskel ligi seitsmemeetrise läbimõõduga ovaalne auk. Sealt tulid kuuldavale rasked ohked, kauge kõmin, nagu oleks kusagil, tont teab kui suures sügavuses kivid veerenud.

Kui Ivani silmad olid koharienud, hakkasid need seletama punakat valgust, see tuli mõõtmatust sügavusest. Valgus, mis kord tuhmus, kord lõõmatas jälle,, lõi aina eredamalt leekima, muutus vabarnavärviliseks, läbitungivaks ... Raskemalt ohkas maa, ähvardavamalt hakkasid mürisema kivid.

«Algab tõus, peab ara minema,» lausus Mantsev. «See valgus tuleb seitsme tuhande meetri sügavusest. Seal laguneb metall M, seal keevad ja aurustuvad kuld ja elavhõbe.»

Ta haaras Ivanilt vöost ja tiris alla. Koonus värises ja varises, tihedad suitsupilved paiskusid nüüd välja nagu aur lõhkenud katläst, pimesjtavalt helepunane valgus purskus põhjatust sügavikust, värvides madalaid pilvi…

Mantsev rabas pihku Maška oheliku.

«Joostes, joostes, poisid! .. . Kõhe hakkavad lendama kivid ...»

Tuli kuuldavale raske mürin, mis kajas vastu kogu kal-jusest amfiteatrist — vulkaan tulistas kivirahnuga... Mantsev ja Ivan jooksid, katnud pead kätega, ees hüples sokk, nöör lohisedes järel…

91

Maandumismast oli valmis. Kullasaarelt teatati, et õhulaev lendas välja, hoolimata baromeetri halbaennustavast seisust.

Kõik need viimased päevad oli Arthur meelitanud Mantsevit avameelsele kõnelusele tema tähelepanuäratavatest avastustest. Võtnud naril, töölistest kaugemal istet, tõmbas ta välja piirituseplasku ja valas aga Mantsevile piiritust teevette.

Töölised lebasid põrandal okaspuuokstest küljealusel. Vahetevahel ajas end mõni neist püsti ja pildus koldesse seedrijuurikaid. Tuli valgustas tahmunud seinu ja väsinud, habemesse kasvanud nägusid. Tuul marutses katuse kohal.

Arthur Levy püüdis rääkida tasa, lahkelt, rahustavalt. Kuid näis, et Mantsev oli läinud täiesti ogaraks ...

«Kuulge, Arthur Arthurovitš, või kuidas teid seal... Jätke kavalused. Minu paberid,.minu valemid, minu sügavpuuri-misprojektid, minu päevikud on tinutatud plekk-karpi ja peidetud kindlasse kohta … Ma lendan ara, need jäävad siia — neid ei saa keegi, isegi Garin mitte. Ma ei anna neid ara isegi piinapingil...»

«Rahunege, Nikolai Hristoforovitš, teil on ju tegemist korralike inimestega.»

«Mina ei ole nii rumal. Garinile on vaja minu valemeid ... Mulle aga on vaja minu elu. Ma tahan end iga päev pesta f lõhnavas vannis, suitsetada kallist tubakat, juua head veini… Ma lasen endale panna, suhu hambad ja hakkan mugima trühvleid … Ka mina tahan kuulsaks' saada! Ma olen seda ära teeninud! ... Kurat teid võtaks tükkis Ga-riniga ...»

«Nikolai Hristoforovitš, Kullasaarel hoolitsetakse teie eest kuninglikult...»

«Jätke. Ma tunnen Garinit... Ta,vihkab mind, sest kogu Garini mõtlesin välja mina . .. Minuta oleks temast saanud lihtsalt väike suli… Te toimetate õhulaeval kohale minu elava aju, aga mitte vihikud minu valemitega.»

Ivan Gussev, kes kikitas kõrvu, kuulas pealt neid kõneluse katkendeid. ööl, kui oli valmis maandumismast, roomas ta naril Mantsevi juurde, kes lamas lahtiste silmadega, ja sosistas talle otse kõrva:

«Nikolai Hristoforovitš, sülga nende peale. Sõidame parem Leningradi. Me Taraškiniga hoolitseme teie kui väeti lapse eest... Hambad paneme suhu ... Leiame hea elamispinna — milleks te peaksite end pursuidega siduma…»

«Ei, Vanka, ma olen hukkaläinud inimene, mu soovid on liiga ohjeldamatud,» vastas Mantsev, vahtides lakke, kus palkide vahel tolknesid tahmunud samblatuustid. «Seitse aastat mässas selle neetud katuse all minu fantaasia … Ma ei taha enam ühtki päeva oodata .. .» » Ivan Gussev oli ammu taibanud, missugune «Prantsuse ekspeditsioon» see õieti oli, — ta kuulas tähelepanelikult, pidas silma peal ja tegi oma järeldused.

Mantsevil püsis ta nüüd kännul nagu külge needitud ja sel viimasel ööl ei 'maganud ta: kui silmad tikkusid kinni vajuma, pistis ta ninna linnusule või näpistas ennast hästi. valusasti.

Koidikul ajas Arthur Levy pahuralt poolkasuka selga, mähkis salli ümber kaela ja läks raadiojaama — see asus samas kõrval, muldonnis. Ivan ei pööranud silmi Mant-evilt. Vaevalt oli Arthur Levy välja läinud, kui Mantsev ringi vaatas, kas kõik magavad, ronis ettevaatlikult narilt maha, hiilis onni pimedasse nurka ja tõstis pead. Kuid arvatavasti tema silmad seletasid halvasti, sest ta pöördus tagasi ja viskas lõkkesse vaiguseid puid. K\ii tuli leegitsema lõi, läks ta jälle nurka.

Ivan taipas, mida ta vaatab — nurgas, seal, kus ristusid seinapalgid, mustendas laes kattetalade vahel pilu — sammal oli ara kistud. See tegigi Mantsevi rahutuks ... Tõusnud kikivarbaile, kiskus ta madalast laest musti sambla-tuuste ja toppis puhkides nendega pilu kinni.

Ivan viskas ara sule, millega kõdistas nina, pöördus küljele, tõmbas pea teki alla ja jäi kõhe magama ...

Lumetorm ei tahtnud vaibuda. Teist ööpäeva rippus metsalagendiku kõhal tohutu õhulaev, mis oli ninapidi kinni-tatud maandumismasti külge. Mast paindus ja ragises. Sigarikujuline kere õõtsus ja alt näis, et õhku on jäänud rippu raudpraami põhi. Meeskond jõudis hädavaevu puhastada lumest tema pardaid.

Gondlist väljakummarduv kapten karjus allseisvale Arthur Levyle:

«Hallo! Arthur Arthurovitš, mis kuradit! Tuleb lahkuda ... Mehed on väsimusest nõrkenud.»

Levy vastas läbi hammaste:

«Ma rääkisin veel kord saarega. Poiss tuleb kõhale toimetada igal tingimusel.»

«Mast ei pea vastu ...»

Levy kehitas õlgu. Asi ei seisnud muidugi poisis. Ivan oli sel ööl kadunud. Mitte keegi polnud teda tähelegi pannud. Kinnitati masti külge õhulaeva, mis oli saabunud köidikul ja kaua tiirutanud lagendiku kõhal lumepilvedes. Laaditi maha toiduaineid. (Arthur Levy ekspeditsiooni töölised olid

teatavaks teinud, et kui nad ei saa küllaldasel hulgal toiduaineid ja rahalist tasu, käristavad püroksüliinipakuga lõhki õhulaeva kõhualuse.) Kui Arthur Levy kuulis, et poisike on kadunud, lõi ta käega:

«Pole tähtis.»

Kuid asi võttis hoopis tõsisema pöörde.

Mantsev ronis esimesena õhulaeva gondlisse. Hetke pärast, miski oli teda rahutuks teinud, läks ta alumiiniumredelit mööda alla maale ja hakkas talionni poole komberdama. Otsekohe tuli sealt kuuldavale tema meeleheitlik kärje. Mantsev kargas kui pöörane lumepilvedest välja ning vehkis kätega:

«Kus on mu plekk-karp? Kes võttis mu paberid? ... Sina, .sina, lurjus, varastasid!»

Ta haaras Levyl kraest ja hakkas teda niisuguse jõuga raputama, et sellel lendas müts peast...

Oli selge: hindamatud valemid, see, mille pärast oli õhu laev siia lennanud, oli neetud poisike ära viinud. Mantsev läks nagu segaseks:

«Minu paberid! Minu valemid! Inimaju ei suuda seda 'uuesti luua! ... Mida ma annan Garinile? Ma olen kõik unustanud! ...»

Otsekohe korraldas Levy poisi tagaajamise. Mehed hakkasid nurisema. Mõned mehed jäid siiski nõusse. Mantsev juhtis nad Šaitanikivi poole. Levy jäi küüsi närides gondli juurde. Möödus hulk aega. Kaks tagaajajat jõudsid tagasi.

«Seal on säärane raju, et sammugi ei saa astuda ...»

«Kuhu te Mantsevi panite?» käratas Levy.

«Kes teda teab … Jäi maha ...»

«Otsige üles Mantsev. Leidke poiss ... Kummagi eest kümme tuhat kullas.»

Pilved muutusid süngemaks. Lähenes öö. .Tuul tugevnes. Kapten ähvardas jälle läbi lõigata maandumisköie ja lennata ara kus kurat.

Viimaks tuli Šaitanikivi poolt nähtavale pikk mees lund täis dohhaas. Ta kandis süles Ivan Gussevit. Levy tormas tema juurde, kiskus kinda käest ja pistis käe poisile kasuka alla põue. Ivan oleks nagu maganud, tema kangestunud käed surusid tugevasti vastu rinda väikest plekkkarpi Mantsevi väärtuslike valemitega.

«Elab, elab, on ainult veidi külmast kangestunud,» ütles pikk mees ja lai naeratus paotas tema lumist habet. «Kül ta toibub. Kas viia ta üles või?» Ja vastust ära ootamata ta Ivani gondlisse.

«Kuidas siis jääb?» hüüdis kapten ülalt. «Kas lendame?»

Arthur Levy heitis talle kõhkleva pilgu:

«Kas olete äralennuks valmis?»

«Just nii,» vastas kapten.

Levy pöördus veel kord Šaitanikivi poole, kus tumenenud

pilvedest tiheda loorina sadas ja keerles lumi. Lõppude lõpuks peaasi, valemid olid pardal.
«Lendame!» ütles ta alumiiniumredelile hüpates. «Poisid, päästke otsad lahti...»
Ta avas kaarja ukse ja ronis gondlisse. Maandumismasti tipus alustati õhulaeva kinnihoidva kanepist trossi läbilõikamist. Mootorid läksid paukudes käima. Propellerid hakkasid pöörlema.
Sel ajal kargas tuisust tagatõugatifna lumekeeristest välja Mantsev. Tuul ajas püsti tema juukseid. Väljasirutatud käed püüdsid haarata äralendava õhulaeva kontuure ...
«Pidage! ... Pidage! ...» hüüdis ta kähedalt. Kui gondli alumiiniumredel oli tõusnud juba meetrikõrgusele maapinnast, haaras ta alumisest pulgast. Mõned mehed rabasid tal dohhaast kinni, et teda lahti kiskuda. Ta 'tõukas nad jalgadega tagasi. Õhulaeva metallpõhi õõtsus. Mootorid paukusid. Propellerid möirgasid vihaselt. Õhulaev liikus üles, keerlevatesse lumepilvedesse.
Mantsev klammerdus nagu ptpk alumise pulga külge. Ta kerkis kiiresti… Alt õli näha, kuidas tema harkis jalad ja dohhaa lehvivad hõlmal sööstsid taevasse.
Kas ta lendas kaugele, missuguses kõrguses ta käed lahti tulid ja ta alla kukkus, seda ei näinud enam all seisvad inimesed.

92

Kummardunud välja alumiiniumgondli' aknast, vaatas proua Lamolle läbi binokli. Õhulaev liikus vaevalt, tehes ringi sädelevas taevas. Õhulaeva all, tuhande meetri sügavuses, laius ääretusse kaugusse puhas siniroheline ookean. Ookeani keskel asus korrapäratu kujuga saar. Ülalt sarnanesid tema kontuurid tibatillukeses mastaabis Aafrika omadega. Lõunas, idas ja kirdes mustendasid tema lähedal nagu pritsmed vahust ümbritsetud kivised saarekesed ja leetseljakud. Lääne poolt oli ookean puhas.
Siin, sügavas lahes, rannaäärse liivariba läheduses, seisid kaubalaevad. Zoja luges nad ara — neid oli kakskümmend neli ja nad sarnanesid veepinnal magavate põrnikatega.
Saar oli läbi lõigatud teeniidikestest, need jooksid kokku saare kaljuses kirdeosas, kus särasid klaaskatused. Seal olid

jõudmas lõpule kolme terrassina alla väikese liivaabaja lainete poole laskuva palee ehitustööd.
Saare lõunaservas hakkasid silma ehitused, mis sarnanesid ülalt laste mehaano[1] tohuvabohuga: kandekaared, toestikud, võrejad kraanad, veerevad vagonetid. Pöörlesid kümned tuulemootorid. Pahvisid elektrijaamade ja pumbamajade korstnad.
Nende ehituste keskel mustendas ümmargune šahtisuu, kust liikusid ranna poo!e laiad

raudtransportöörid, mis kandsid ara väljakaevatud kivimeid. Kaugemale merre ulatusid tõukudena põhjasüvendamismasinate punased pontoonid. Aurupilveke valendas lakkamatult šahti sissekäigu kohal.

Päeval ja ööl, kuues vahetuses, käis kaevanduses töö: Garin murdis läbi rilaakoore graniitset soomust. Selle mehe hulljulgus oli lähedane meeletusele. Proua Lamolle vaatas pilvekest kaevanduse köhal, binokkel värises tema käes, mis oli päevitusest kullakarva.

Lahe madalal kaldal seisid korrapärastes ridades ladude ja eluhoonete katused. Inimesed liikusid sipelgatena teedel. Vurasid autod ja mootorrattad. Saare keskel sinas järv, sellest voolas lõunasse looklev jõeke. Jõe kallastel laiusid põldude ja aiamaade rööpkülikud. Kogu idanõlval haljendas smaragdroheline taimkate — siin, tarandikes, karjatati loomi. Kirdes palee ees, kaljude vahel, kirendasid kummalise kujuga lillepeenrad ja istandikud.

Alles pool aastat tagasi oli see paik lage — ei muud kui okkaline rohi, meresoolast hallid kivid ja kidur võsa. Laevad paiskasid saarele tuhandeid tonne keemilisi väetisi, kaevati arteesia kaevud, toodi köhale taimed, terved puud.

Gondli kõrgusest vaatas Zoja ookeani eksinud lopsakat ja kirendavat maalapikest, mida uhas lumivalge lainevaht, imetles teda nagu naine, kes hoiab käes väärisehet.

[1] Mehaano — laste tehniline mäng mehhanismidega tutvumiseks; komplekt metalldetaile mudelite monteerimiseks.

93

Maailmas on olnud seitse imet. Rahva mälu on talletanud meile ainult kolm: Efesose Diana templi ', Semiramise aiad [2] ja vaskkolossi[3] Rhodosel! Mälestus teistest imedest on vajunud Atlandi ookeani põhja.

Kaheksandaks imeks, nagu seda päevast päeva kordas proua Lamolle, tuli pidada Kullasaare kaevandust. Õhtusöögi ajal palee asja alles lõplikult viimistletud saalis, mille määratu suured aknad olid avatud ookeani hingusele, tõstis proua Lamolle pokaali:

«Ime, geeniuse ja hulljulguse terviseks.» , Saare kogu valitud seltskond tõusis püsti ja tervitas proua

Lamolle'! ning Garinit. Kõiki oli haaranud .tööpalavik ja fantastilised kavatsused. Kisendatagü seal mandritel pealegi õiguste rikkumisest. Sellele võis sülitada. Siin undab kaevandus päeval ja ööl maa-alusest tüminast, mürisevad elevaatorite kopad, tungides üha sügavamale ja sügavamale lõpmatute kullavarude poole. Siberi leiukohad, Kalifornia orud, Klondike'i lurhekõrbed on rämps, armetu kodutööndus. Kuld on siin jalge all, igas paigas, murra ainult läbi graniidikihtide ja keeva oliviini.

Õnnetu Mantsevi päevikuist leidis Garin järgmise sissekande:

«Käesoleval ajal, see tähendab, kui lõppes kvaternaarne jääaeg ja erakordse kiirusega hakkas arenema üks karv-katteta loomatõuge, kes suutis liikuda tagumistel jäsemetel ja oli varustatud suukoopa õnnestunud konstruktsiooniga, mis võimaldas tekitada mitmekesiseid hääli, kujutab maakera järgmist pilti.

Tema pealmine käte koosneb viie kuni kahekümne viie kilomeetri paksusest hangunud graniidi ja dioriitide kihist. See koorik on pealt käetud meresetetega ja hävinud taimkatte (süsi) ning väljasurnud loomade (nafta) kihti- dega. Koor iasub maakera teisel, sulametallidest koosneval kestal — oliviinvööndil.

[1] E f e s o s e D i a n a t e m p e l, antiikse Rooma kuu- ja jahi-jumalanna tempel Efesose linnas, oli kuulus oma arhitektuurilise ilu poolest; 356, aastal enne m. a. põletati maha kreeklase Herostratose poolt, kes tegi seda kuulsakssaamise eesmärgil.

[2] S e m i r a m i s — Babüloonia legendaarne kuninganna, kelle ajal rajati hoonete katustele nõndanimetatud «rippuvad aiad».

[3] R h o d o s e k o l o s s — antiikse Kreeka päikesejumala Heliose kuju, mis seisis Rhodose saare sadamaväravas.

Sulas olekus oliviinvöönd tõuseb paiguti, nagu näiteks mõnedes Vaikse ookeani piirkondades, maakera pealispinna lähedale, kuni viie kilomeetri sügavusele.

Selle teise sulas olekus kesta paksus on käesoleval ajal üle saja kilomeetri ja see suureneb iga saja tuhande aasta jooksul ühe kilomeetri võrra.

Sulas oliviinvööndis tuleb eristada kolme kihti: maakoorele lähima moodustavad šlakid ja laava, mida vulkaanid välja paiskavad; keskmise kihi — oliviin, raud, nikkel, see tähendab see, millest koosnevad meteoriidid, mis sügisöödel tähtedena maapinnale kukuvad, ja lõpuks kolmanda, alumise kihi — kuld, plaatina, tsirkoonium, seatina, elavhõbe.

Need kolm oliviinvööndi kihti lasuvad nagu padjal vedela olekuni tihenenud heeliumi gaasil, mis tekib aatomite lagunemise saadusena.

Ja lõpuks, vedelgaasist kesta all asub maakera tuum. See on kõva, metalne, selle temperatuur on ligi kakssada seitsekümmend kolm kraadi alla nulli, see tähendab, tal on maa ilmaruumi temperatuur.

Maakera tuum koosneb rasketest radioaktiivsetest metallidest. Meile on tuntud neist kaks Mendelejevi tabeli lõpus asuvat metalli — need on uraan ja toorium. Kuid nad ise on looduses seni tundmata üliraske algmetalli lagunemise produktid.

Ma avastasin selle metalli jälgi vulkaanilistes gaasides. See on metall M. Ta on üksteist korda raskem plaatinast. Tal on kõhutava jõuga radioaktiivsus. Kui üks kilogramm seda metalli tuua maapinnale, surmab see kõik elusolendid mitmekilomeetrise raadiuse ulatuses, kõik selle metalli emanatsiooniga kaetud esemed hakkavad helendama. »

Kuna aga maakera tuuma erikaal on kõigest kaheksa ühikut (s. o. raua erikaal), mis viis alati ekslikule mõttele, nagu oleks tuum rattast, ja kuna ei saa oletada, et metall M asub maakera tuumas miljoniatrnosfäärilise rõhu all poorses olekus, siis tuleb teha ainus järeldus:

Maakera -tuum kujutab endast õõnsat kera või metallist M ^ommi, mis on täidetud kõhutava rõhu all kristalliseerunud heeliumiga.

[1] Emanatsioon gaasitaoline radioaktiivsete ainete lagunemise saadus.

Metall M, mis moodustab maakera tuuma, vabastab pidevalt lagunedes ja teisteks kergeteks metallideks muundudes ülisuurtes kogustes soojust. Maakera tuum kuumeneb. Mitme miljardi aasta pärast peab maakera läbinisti kuumenema, plahvatama kui pomm, süttima, muutuma gaasi-keraks, mille diameetriks on orbiit, millel tiirleb Kuu ümber Maa, lööma helendama nagu väike täht ja seejärel jahtuma ning uuesti kokku tõmbuma maakera mõõtmeteni. Siis tekib maa peale uuesti elu, miljardite aastate pärast ilmub inimene, algab inimkonna hoogne areng, võitlus maailma kõrgeima sotsiaalse korralduse eest.

Maakera hakkab uuesti lakkamatult kuumenema aatomite lagunemise toimel, et taas süttida väikese tähena.

See on maa olemasolu ringkäik. Neid on olnud lugematult palju ja lugematult palju on neid ees. Lõppu ei ole. On igavene uuenemine ...»

Seda luges Garin Mantsevi päevikust.

94

Sahti, ülemised servad olid terasrakkeis.-Raskestisulavast terasest massiivseid silindreid lasti alla šahti vastavalt sellele, kuidas see süvenes. Silindrid ulatusid selle köhani, kus šahti temperatuur tõusis kuni kolmesaja kraadini. See juhtus ootamatult, hüppena, maapinnalt viie kilomeetri sü-

gavusel.

Üks vahetus töölisi ja kaks hüperboloidi hukkusid šahti põhjas.

Garin ei olnud rahul. Silindrite allalaskmine ja neetimine pidurdasid tööd. Nüüd, mil šahti seinad olid tulikuumad, jahutati neid suruõhuga ja nad tekitasid külmudes ise võimsa kaitsesoomuse. Seinu tõestati diagonaalselt võre-jate tugitaladega.

Kaevuse läbimõõt polnud suur — kakskümmend meetrit. Sahti sisemus kujutas endast keerulist süsteemi, mille moodustasid õhupuhumis- ja ärajuhtimistorud, toestikud, juhtmete võrgud, duralumiiniumkaevud (viimaste sees liikusid elevaatorite kopad), taliplokid, elevaatorite vaheplatvormid ja rõdud, kus seisid õhuveeldamismasinad ning hüperboloidid.

Kõik see liikus elektri jõul: tõsteliftid, elevaatorid, masinad. Šahti külgedesse kaevati koopad masinate Jao- ja tööliste puhkeruumidaks. Peašahti koormuse vähendamiseks rSjas Garin sellele rööbiti teise, kuuemeetrise läbimõõduga kaevuse. Viimane ühendas koapaid elektriliftidega, mis liikusid pneumaatilise kuuli kiirusega.

Tööde tähtsaim osa — puurimine — toimus hüperboloidide kurte, veeldatud õhuga jahuta,mi-se ja elevaatorite abil kivimite kõrvaldamise kooskõlastatud tegevusena.

Erilise konstruktsiooniga kaksteist hüperboloidi, mis said energiat šamoniidist sütega võita käartelt, tungisid läbi kivi-meist ja sulatasid neid, veeldatud õhu joad külmutasid need silmapilkselt ja need lagunesid- peenimateks osakesteks ning sattusid elevaatorite koppadesse. Ventilaatorid kõrvaldasid põlemissaadused ja aurud.

95

Palee Kullasaare kirdeossa ehitati proua Lamolle'i fantastiliste plaanide järgi.

See oli klaasist, terasest, tumepunasest kivist ja marmorist määratu suur ehitus. Seal oli viissada saali ja tuba. Kähe laia marmortrepiga peafassaad kasvas välja merest. Lained purunesid vastu astmeid ja sokleid kummalgi pool treppe, kus tavaliste raidkujude või vaaside asemel seisid nel% pronksist võrejat tornikest, mis toetasid kullatud kera-sid — neis asusid laetud hüperboloidid, mis ähvardasid ookeanipoolseid ligipääsuteid.

Trepid viisid lahtisele terrassile, sealt — kaks sügavat sissekäiku, mida kindlustasid kandilised sambad, maja

sisemusse. Kogu kivist fassaad, mis oli kergelt kaldu nagu egiptuse ehitustel, kasinalt kaunistatud, kõrgete kitsaste akende ja lameda katusega, tundus olevat karm ja sünge. Selle-eest aga siseõue, ronirooside, raudürdi, orhideede, õitseva sireli, mandli- ja liiliapuude aedade poolsed fassaadid olid ehitatud toredalt, isegi edevalt. .

Kaks pronksväravat viisid saare sisemaale. See oli ühtlasi maja ning kindlus. Tema kõrval kaljul kerkis saja viiekümne meetri kõrgusele võrejas torn, mida maa-alune käik ühendas Garini magamistoaga. Torni ülemisel platvormil seisid võimsad hüperboloidid. Soomuslift lendas maapinnalt nende juurde mõne sekundiga. Kõigile, jisegi proua Lamolle'ile, oli surmaga ähvardades keelatud läheneda torni alusele. See oli Kullasaare esimene seadus.

Maja vasakus tiivas asusid proua Lamolle'i, paremas — Garini ja Rollingi toad. Peale nende ei elanud siin keegi. Maja oli ette nähtud selle aja jaoks, mil sureliku ülimaks õnneks on saada kutse tulla Kullasaarele ja näha maailma valitsejanna silmipimestavat palet.

Proua Lamolle valmistus selleks osaks. Tööd ja tegemist oli tal äärmiselt palju. Koostati hommikuse ülestõusmise, protsessioonide, väikeste ja suurte vastuvõttude, lõunasöökide, õhtueinete, maskeraadide ja lõbustuste etiketti. Tema näitlejatemperament leidis laialdase tegevusvälja. Talle meeldis korrata, et ta on sündinud maailmalava jaoks. Etiketihoidjaks kavatseti määrata kuulus balletilavastaja — vene emigrant. Temaga sõlmiti leping Euroopas, talle anti «Jumaliku Zoja» briljantidega kullast orden valge lindiga ja ülendati vana vene postelnitši' (Chevafier de lit) auastmesse.

Peale nende sisemiste — palee kodukorra seaduste koostas ta ühiselt Gariniga «Kuldse ajastu käske» — tulevase inimkonna seadusi. Kuid need olid ennemini üldised projektid ja põhiideed, mida juristid pidid hiljem viimistlema. Garin oli pööraselt tegevuses, tal tuli Zoja jaoks näpistada aega. Päeval ja ööl oli Zoja kabinetis valves^kaks stenografisti.

[1] P o s t e l n i t š i — õukonna amet ja aukraad jVene riigis 15.—17. sajandi lõpul. Postelnitši kompetentsi kuulusid ;tsaari magamistuDa, töökojad, kus õmmeldi valitseja riided ja "pesti, tsaari isikliku vara amet (postelnaja kazna), mille valduses olid tsaari riided, ehted, lauanõud, ikoonid, käsikirjad, raamatud, isiklik arhiiv jne. Peale selle oli postelnitši «tsaari kiireloomuliste ja salajaste asjade» pitsati hoidja ning üks lähedasemaid nõuandjaid. Tõlk. *.

Garin tuli tavaliselt otse kaevandusest äravaevatuna, porisena, levitades mulla ja masinaõli lõhna. Ta sõi rutates, vajus saabastega atlassdiivanile ja mattus piibusuitsu (tema kuulutati etiketist kõrgemal seisvaks, tema harjumused — pühaks, mida keegi ei võinud matkida). Zoja kõndis vaibal, näppides kõhnade sõrmedega kaelakee hiigel-pärleid, ja provotseeris Garinit vestlema.

Stenografistid kirjutasid üles mõtteid. Öö jooksul löödi need masinal ümber ja anti hommikul proua Lamolle'ile voodisse.

Ekspertiisiks mõningates küsimustes paluti Rollingit. Ta elas suurepärastes, veel mitte täielikult lõpetatud uhketes salongitaolistes ruumides. Ta väljus neist ainult söögilauda. Tema tahe ja uhkus olid murtud. Ta oli selle poole aastaga väga otsa jäänud. Garinit ta kartis. Zojaga nelja silma alla jäämist ta vältis. Keegi ei teadnud (ega tundnudki huvi), mida ta tegi päevad läbi. Raamatuid

polnud
ta iialgi lugenud. Märkmeid ta vist ei teinud. Räägiti, et temas olevat ärganud kirg koguda kollektsiooni jaoks pupusid. '

Kord õhtul nägi Zoja aknast, kuidas marmortrepi eelviimasel astmel vee ääres istus Rolling ja vahtis norgu-vajunult ookeanile, kust sada miljonit aastat tagasi oli inimsisaliku näol välja tulnud tema esivanem. See oli kõik, mis oli suurest keemiakuningast järele jäänud.

Ei kolmesaja miljoni dollari kaotamine, ei vangipõli Kullasaarel ega isegi Zoja truudusemurdmine poleks teda murdnud. Kakskümmend viis aastat tagasi kaubitses ta tänaval saapamäärdega. Ta oskas, ta armastas võidelda. Kui palju sai jõudu, talenti ja tahet pingutatud, et panna inimesi temale, Rollingile, maksma kuldseid kettakesi! Euroopa sõda, Euroopa laostumine — need olid jõud, mis kihutati üles selleks, et kuld voolaks «Anilin Rollingi» kassa-desse.

Ja äkki seda kulda, jõu ja õnne ekvivalenti, hakatakse ammutama kaevandusest nagu savi, nagu soppa, elevaato-rikoppadega ükskõik kui palju. Siin juba jäid Rollingi pöiad tühjusse kõlkuma, ta ei tundnud end enam looduse kuningana — «homo sapiensina» Jäi vaid üle — koguda piipusid.

'Homo sapiens (lad. k. «mõtlev inimene») — nüüdisaegne inimtüüp.

Ent ikka veel dikteeris ta Garini pealekäimisel raadio teel oma tahet «Anilin Rollingi» direktoritele. Nende vastused olid ebamäärased. Sai selgeks, et direktorid ei usu Rollingi vabatahtlikku üksindusse tõmbumist Kullasaarel. Temal! küsiti:

«Mida võtta ette teie tagasitoomiseks kontinendile?»

Rolling vastas:

«Närviravi kuur kulgeb soodsalt.»

Tema käsul saadi veel viis miljonit naelsterlingit. Kui ta aga kaks nädalat hiljem käskis uuesti välja anda samasuguse summa, vahistati Garini agendid, kes esitasid Rollingi' tšeki. S"ee oli esimeseks mandri poolt Kullasaare vastu ettevõetava rünnaku signaaliks. Kahe*ksast soomuslaevast koosnev laevastik, mis ristles Vaiksel ookeanil, kahekümne teise lõunalaius- ja saja kolmekümnenda läänepikkuskraadi lähedal, ootas vaid lahingukäsku rünnata Lurjuste saart

Kullasaare kuus tuhat töölist ja teenistujat olid värvatud kõigist maailmajagudest. Garini esimene abi, insener Cermak, kes kandis kuberneri tiitlit, paigutas tööjõu rahvuste kaupa viieteistkümnesse jaoskonda, mis olid üksteisest okastraadiga eraldatud.

Igasse jaoskonda ehitati barakid ja palvemajad, pidade: võimalust mööda silmas rahvuslikku

maitset. Konservid biskviidid, marmelaad, tünnid kapsaste, riisi, marineeritud meduuside, heeringate, viinivorstidega ja nõnda edasi ja nõnda edasi telliti (Ameerika tehastelt) samuti rahvuslike etikettidega.

Kaks korda kuus anti välja töörõivaid, mis olid valmis tatud rahvuslikus laadis, ja kord pooles aastas — pidulikuc rahvariided: slaavlastele — poddjovkad [1] ja svitkad [2], hiinlastele — toorsiidist pluusid, sakslastele — saterkuued ja silindrid, itaallastele — siidpesu, ja lakk-kingad, neegri tele — krokodillihammaste ja helmestega kaunistatud niu depõlled jne.

' P o d d j o v k a — taljega, kurdudega kerge kuub. Tõlk.

2 S vi tk a — pikk ülerõivas slaavlastel .(venelastel, ukrainlastel valgevenelastel). Tõlk. -

Et elanikkonna silmjs õigustada neid okkalisi piire, organiseeris insener Cermak provokaatorite koosseisu. Neid oli viisteist meest. Nad õhutasid rahvuslikku vaenu: argipäevadel mõõdukalt, pühade ajal — kuni rusikalööminguteni.

Endistest Wrangeli ohvitseridest saare politsei, kes kandis Zoja ordu mundrit — valgest kalevist lühikest kuldtikandiga kuube ja vastu ihu liibuvaid kanaarilinnukollaseid pükse, — pidas korda, lubamata rahvustel üksteist vastastikku hävitada.

Töölised said mandril makstava töötasuga' võrreldes määratu suurt palka. Mõned saatsid palga lähima aurikuga kodumaale, mõned andsid hoiule, Raha kulutada polnud kusagil, sest ainult pühade ajal õlid saare kaguosas kõrvalises mäekurus avatud kõrtsid ja lõbustuste park. Töölised teadsid, mis eesmärgil rajati maa sügavusse hiiglaslikku šahti. Garin tegi kõigile teatavaks, et lõpuarve tegemisel lubab ta igaühel võtta kaasa nii palju kulda, kui palju on võimalik seljas ära viia. Ja saarel polnud inimest, kes poleks erutuseta vaadanud teraslintidele, mis kandsid kivimeid maapõue sügavustest ookeani, keda poleks joovastanud kollakas suitsusambake šahtisuudme kohal.

97

«Härrased, on jõudnud kätte kõige murettekitavam moment meie töös. Ma ootasin seda ja valmistasin ette, kuid see ei vähenda iseenesestki mõista ohtu. Me oleme blokeeritud. Just praegu saadi raadiogramm: kaks meie laeva, mis olid lastitud šahti toestamiseks vajaliku vormirauaga, konservide ja külmutatud lambalihaga, on Ameerika ristleja poolt kinni peetud ja sõjasaagiks kuulutatud. See tähendab, et sõda on alanud. Iga tund peab ootama ametlikku sõjakuulutamist. Üks minu lähimaid , eesmärke on sõda. Kuid see algab varem kui mulle vaja. Mandril närveeritakse liiga. Ma näen ette nende plaani: nad kardavad meid, nad püüavad meid surnuks näljutada. Teadaanne: toiduaineid jätkub saarel kaheks nädalaks, arvestamata elusloomi. Selle .neljateistkümne päeva jooksul peame läbi murdma blokaadi ja vedama köhale- konserve. Ülesanne on raske, kuid teostatav. Peale selle on minu agendid, kes esitasid Rol-

lingi tšeki, areteeritud. Raha meil kassas ei ole. Kolmsada viiskümmend miljonit dollarit on kulutatud viimase sendini. Nädala pärast peame maksma palka, kui aga tasume tšekkidega, tõstavad töölised mässu ja panevad hüperboloidi seisma. Järelikult seitsme päeva jooksul peame hankima raha.»

Istung toimus videvikus Garini veel lõpetamata kabinetis. Kohal olid Cermak, insener Schäfer, Zoja, Šelga ja Rolling. Garin kõneles nagu alati hädaohu ja vaimse pingutuse momentidel pilkliku muigega ja end kandadel õõtsutades, käed taskus. Zoja juhatas istungit, hoides käes haamrikest, Väike, närviline, punetavate silmadega Cermak köhatas ja ütles:

«Kullasaare teine seadus kõlab järgmiselt: keegi ei tohi teha katset tungida hüperoloidi konstruktsiooni saladusse. Igaüks, kes on puudutanud kas või hüperboloidi väliskatet, mõistetakse surma.»

«Jah,» kinnitas Garin, «niisugune .on seadus.»

«Teie poolt kättenäidatud ülesannete edukaks lõpuleviimiseks on vaja vähemalt kolme hüperboloidi üheaegne töö: üks raha muretsemiseks, teine blokaadist läbimurdmiseks, kolmas saare kaitsmiseks. Teil tuleb seaduses teha erand kahele abilisele.»

Järgnes vaikimine. Mehed jälgisid sigarite suitsu. Rolling nuusutas keskendunult piipu. Zoja pööras pea Garini poole. Viimane ütles:

«Hästi. (Kergemeelne žest.) Tehke peatavaks. Erand seaduses tehakse kahele inimesele saarel: proua Lamolle'ile ja …»

Ta kummardus lõbusalt üle laua ja lõi Šelgale käega õlale:

«Temale, Šelgale, teisele inimesele usaldan aparaadi saladuse …»

«Te eksisite, seltsimees,» vastas Šelga, kätt õlalt võttes, «ma keeldun.»

«Põhjendus?»

«Ma pole kohustatud seletusi andma. Kui mõtlete, taipate isegi.»

«Ma teen teile ülesandeks hävitada Ameerika laevastik.»

«Asi on väga armas, mis sest rääkidagi. Ei saa.»

«Miks siis, kurat võtaks?»

«Kuidas, miks? ... Sellepärast, et tee on libe ...»

«Vaadake ette, Šelga…»

«Vaatangi…»

Garinil läks habe turri, välgatasid hambad. Ta talitses end. Küsis tasa:

«Kas te kavatsete midagi?»

«Pjotr Petrovitš, minu joon on avalik. Ma ei varja midagi.»

See lühike jutuajamine toimus vene keeles. Keegi peale Zoja ei saanud sellest aru.

Šelga alustas jälle spiraalide kritselda-mist paberile. Garin sõnas:

«Niisiis, abiks hüperboloidide juurde määran ühe inimese — proua Lamolle'i. Kui te olete nõus, armuline proua, «Arizona» on auru all, hommikul väljute avamerele ...»

«Mida ma pean ookeanil tegema?» küsis Zoja.

«Röövima kõiki laevu, mis satuvad ette Vaikse ookeani liinidel. Nädala pärast peame töölistele palga välja maksma.»

98

Kell oli kahekümne kolme peal, kui Põhja-Ameerika laevastiku eskaadri lipulaevalt märgati kõrvalist keha Lõuna Risti tähtkuju kohal.

Komeedi sabadena sinkjad prožektorite valgusvihud, mis vehklesid tähistaeva võlvi all, hakkasid edasi-tagasi sähvima ja põrkasid vastu kõrvalist keha. See lõi helendama. Sajad pikksilmad uurisid metallgondlit, läbipaistvaid propelleriringe ja õhulaeva pardal tähti P. ja G.

Laevadel lõid vilkuma tulesignaalid. Lipulaevalt tõusid õhku neli hüdroplaani ja hakkasid möirates järsult kerkima tähtede poole. Kurust suurendades liikus eskaader kiiluvee rivis.

Lennukite müra muutus järjest hajusamaks, järjest nõrgemaks. Ja äkki kadus õhulaev, mille poole nad sööstsid, vaateväljast. Paljusid pikksilmi puhastati ninarättidega. Õhulaev kadus öisesse taevasse, kui agaralt ka prožektorid teda ei otsinud.

Ent siis tuli nõrgalt kuuldavale kuulipilduja-podin: leiti üles. Podin vaibus. Taevast lendas uperpallitades püstloodis alla hiilgav kärbes. Pikksilmaga vaatajad jahmatasid — .seal kukkus hüdroplaan ja plartsatas kusagil mustadesse lainetesse. Mis juhtus?

Ja jälle — tat-tat-tat-tat — hakkasid taevas podisema kuulipildujad ja samuti katkes nende tarin ning üksteise järel lendasid kukerpalli läbi prožektorikiirte kõik kolm lennukit ja sumatasid pööreldes ookeani. Lipulaevalt hakkasid pilkuma tulesignaalid. Tuled lõid vilkuma kuni silma-piirini: mis juhtus?

Siis nägid kõik üsna lähedalt vastu tuult, põiki üle kiiluveejoone jooksmas musta hatust pilve.

Seal laskus madalamale suitsukattesse mattunud õhulaev. Lipulaevalt anti signaal: «Hoidke end, gaas. Hoidke end, gaas.» Haugatasid seniitkahurid. Ja otsekohe kukkusid tekile, sildadele, soomustornidele gaasipommid ja plahvatasid.

Esimesena langes admiral, kahekümne kaheksa aastane ilus mees, kes uhkusest ei pannud pähe gaasitorbikut: ta haaras käega kõrist ja varises kokku tursunud, siniseks tõmbunud näoga. Mõne sekundiga olid mürgitatud kõik, kes viibisid tekil, — gaasitorbikud osutusid nõrgatoimelisteks. Lipulaeva rünnati tundmatu gaasiga.

Juhtimine läks viitseadmirali kätte. Ristlejad pöördusid paremale halsile ja avasid seniittule. Kolm kogupauku vapustasid ööd. Kolm kahuritest väljapaiskunud välgatust panid ookeani veretama. Kolm parve teraskuradeid, vingudes oma pimedate peadega, tormasid tont teab kuhu, lõhkesid ja heitsid valguskuma tähistaevale.

Kogupaukude järel tõusid ristlejailt õhku kuus hüdroplaani, kõik meeskonnad olid maskides. Oli ilmne, et esimesed neli lennukit hukkusid, kui lendasid õhulaeva mürgitatud suitsukattesse. Küsimus puudutas nüüd Ameerika laevastiku au. Laevadel kustusid tuled. Jäid ainult tähed. Pimeduses oli kuulda, kuidas lained pekslesid vastu teraspardaid ja kõrguses undasid lennukid. Lõpuks ometi! ... Tat-tat-tat-tat — kostus Linnutee hõbedasest udust kuulipildujate tarin... Siis — nagu oleks seal pudeteid lahti korgitud. Seal algas granaadirünnak. Seniidis lõi helendama mustjaspruunis valguses tupruv pilveke: sellest libises välja, tömp nina allapoole käidu, metallsigar. Selle ülemisel harjal tantsisid tulekeeled. Sigar sööstis kaldjoont mööda alla, jättes enese järele helendava saba, ja kukkus üleni leekidest haaratuna horisondi taha. Poole tunni pärast kandis üks hüdroplaan ette, et oli põleva õhulaeva .lähedal madalale laskunud ja tulistanud kuulipildujast kõike, mis õhulaevas ja tema läheduses oli elama jäänud.

Võit läks Ameerika eskaadrile kalliks maksma: hukkus neli lennukit kogu meeskonnaga. Gaasimürgitusse suri kakskümmend kaheksa ohvitseri, nende hulgas ka eskaadri admiral, ja sada kolmkümmend kaks madrust. Kõige solvavam sääraste-kaotuste puhul oli see, et suurepärased soomusristlejad võimsa suurtükiväega sattusid tiivutute pingviinide olukorda: vastane lõi neid ülalt (mingi tundmatu) gaasiga, kuidas heaks arvas. Tuli tingimata revanšeerida. näidata merekahurite tõelist vägevust.

Selles vaimus saatis kontradmiral juba samal ööl Washingtoni ettekande merelahingu kõigist juhtumustest. Ta nõudis Lurjuste saare pommitamist.

Mereministri vastus tuli ööpäev hiljem: minna nimetatud saare juurde ja pühkida see merepinnalt.

99

«No mis on?» küsis Garin väljakutsuvalt ja pani kirjutuslauale raadiovastuvõtja kõrvaklapid. (Istung toimus samas koosseisus, puudus ainult proua Lamolle.) «No mis on, armulised härrad? ... Võin õnnitleda ... Blokaadi pole enam olemas ... Ameerika laevastikule on antud käsk pommitada saart.»

Rollingit läbis vabin, ta tõusis tugitoolist, piip kukkus tal suust, lillad huuled kiskusid kuva, otsekui oleks ta tahtnud öelda mingit sõna, kuid ei saanud seda suust.

«Mis teiega on, vanapoiss?» küsis Garin. «Kas teid erutab nii väga kodumaa laevastiku lähenemine? Kas ei jõua ära oodata, millal saaks mind masti otsa üles puua? Või lõite kartma pommitamist?... Teile oleks muidugi rumal, kui teist ameerika mürsu läbi ainult märg plekk järele jääks. Või on ehk, kurat võtaks, südametunnistus teis end liigutama hakanud ... Sest kuidas ka asi ei oleks, sõdime me ju teie rahadega.»

Garin pahvatas lühidalt naerma ja pöördus vanamehest ara. Rolling, kes ei lausunud selle peale sõnagi, vajus köhale tagasi ja kattis mullakarva näo värisevate kätega.

«Ei, härrased ... Riisikota võib teenida ainult kolm senti dollarilt. Me läheme praegu tohutule riisikole. Meie luure-õhulaev täitis ülesande eeskujulikult.... Palun püstitõusmisega austada kahtteistkümmend langenut, nende hulgas õhulaeva komandöri — Aleksander Ivanovitš Volšinit. õhulaev jõudis telefoni teel üksikasjaliselt teatavaks teha eskaadri koosseisu. Kaheksa uusimat tüüpi soomusristlejat, mis on relvastatud nelja soomustorniga, kolm kahurit igas tornis. Pärast lahingut pidi neile jääma vähemalt kaksteist hüdroplaani. Peale selle kerged ristlejad, eskaadri miiriT-ristlejad ja allveelaevad. Kui lugeda iga mürsu löögijõudu seitsmekümne viie miljoni kilogrammi suuruseks, siis võrduks kogu eskaadri kogupauk saare pihta ümmarguselt miljardi kijogrammiga.»

«Seda parem, seda parem,» sosistas Rolling viimaks.

«Jätke niuksumine, ätike, on häbi ... Mul läkski meelest ara, härrased, me peame tänama mister Rollingit, kes andis lahkelt meie käsutusse uusima ja seni veel suurimas saladuses hoitava lekitise: «Musta risti» nimelise gaasi. Selle gaasi abil paiskasid meie piloodid vette neli hüdroplaani ja lõid rivist välja lipulaeva ...»

«Ei, mina ei andnud lahkelt teie käsutusse «Musta risti», mister Garin!» karjatas Rolling kähedalt. «Revolvriga ähvardades pressisite te minult välja käsu saata saarele balloonid «Musta ristiga».»

Tal jäi hing kinni ja ta läks tuikudes välja. Garin hakkas arendama saare kaitsmise plaani. Eskaadri kallaletungi tuli oodata kolmandal päeval.

100

«Arizona» heiskas piraatide lipu.

See ei tähendanud sugugi seda, et jahile oleks kerkinud mereröövlite romantiline pea- ja sääreluudega must lipp? Nüüd kujutati sääraseid jubedusi vahest ehk ainult sublimaadipudelitel.

«Arizonal» ei heisatud õigupoolest mitte mingisugust lippu. Kaks võrejat torni hüperboloididega tegid jahi profiili liigagi erinevaks maailma kõigi teiste laevade omast. Jahi komandöriks oli proua Lamolle'ile alluv Jansen.

Zoja toredad ruumid — magamistuba, tualetiruum, vannituba, salong — olid lukustatud. Zoja elas ülal, kapteni ka-jutis, koos Janseniga. Endine luksus — sinised siidist puri-katused, vaibad, padjad, tugitoolid, — kõik oli ara koristatud. Juba Marseille's pealevõetud meeskond oli relvastatud koltide ja lühikeste vintpüssidega. Meeskonnale tehti teatavaks merelemineku eesmärk ja autasud iga kaaperdatud laeva pealt.

Kogu vaba ruum jahil oli täidetud bensiini- ja mageda vee nõudega. Külgtuule ja kõigi purjedega ning imetlusväärsete «Rolls Royce'i» mootorite täiskoormusega töötamisel lendas «Arizona» mööda rahutut ookeani nagu albatross ühelt laineharjalt teisele.

101

«Tuul läheneb seitsmele pallile, kapten.»

«Marsipurjed maha võtta.»

«Kuulen, kapten.»

«Vahetada igajund vahtkonnad. Piilur grootmasti korvi.»

«Kuulen, kapten.»

«Kui märgatakse tulesid, tuleb mind viivitamatult ära-tada.»

Jansen kissitas silmi ookeani läbinähtamatule lagendikule. Kuu polnud veel tõusnud. Tähti kattis vine. Kõigi nende vile ööpäeva jooksul, mis nad olid teel loodesse, ei jätnud teda maha kerge vaimustusvärina tunne kogu ihus. Mis siis ikka — mereröövimisest elasM esiisad. Peanoogutusega jättis ta abiga hüvasti ja astus kajutisse.

Naha ja lakeeritud puuga vooderdatud madal hubane kaptenikajut — üksiku meremehe range eluruum — oli kü% lastatud noore naise lähedusest.

Kõigepealt lõhnas siin parfüümidest.. . Piraatide nais-pealik lõhnatas end nii, et surnulgi,oleks kops üle maksa läinud. Ta oli toolikorjule hooletult visanud flanellseeliku ja kullakarva sviitri.

Proua Lamolle magas kapteni köis. (Jansen oli kõik need viis päeva lahti rõivastamata heitnud

nahkdiivanile.) Zoja lamas küljel. Ta huuled olid paotunud. Nägu — meretuulest tõmmuks tõmbunud. Paljas käsivars oli heidetud üle pea. Unejume näol. Naispiraat!

Jansenile oli raskeks katsumuseks see proua Lamolle'i sõjakas otsus asuda koos temaga elama kaptenikajutis. Lahingulisest seisukohast — õige otsus. Mindi röövima, võibolla surma. Igatahes, kui neid oleks tabatud, oleks nad mõlemad kõrvuti masti otsa üles poodud.

Parfüümidest lõhnavas, kajutis seistes silmitses kapten meeleheite ja vaimustusega kallist nägu, oma armastust.

Võib-olla olid kõige põhjuseks viikingid , mereröövlid, Janseni esiisad, need,-kes purjetasid kaugele kodumaast suurtes punastes venedes, mille ahter ja vöör olid kukeharja moodi kõrged, mille parraste aarde olid riputatud kilbid, ja saarepuust mastis oli nelinurkne puri. Seesuguse masti juures oligi Janseni esiisa laulnud sinistest lainetest, äikese-pilvedest, heledajuukselisest piigast, sellest eemalolevast, kes ootab mererannal ja yaatab kaugusesse, — mööduvad aastad ja nlidise silmad on kui sinine meri, kui äikesepilved. Vaat kui kaugest minevikust ründas unelus vaest Jansenit. Kapten kartis, et naine ärkab. Ta lähenes kuuldamatult diivanile ja heitis pikali. Sulges silmad. Lained mühasid parda taga. Mühas ookean — ta laulis iidset laulu imekaunist neidisest. Jansen heitis käed üle pea ja uni ning õnn võtsid ta oma hõlma.

' V i i k i n g (skandin. k.) - VIII—X sajandil muistse Skandinaavia vägimees; sageli — mereröövel.

102

«Kapten! ... (Koputus uksele.) Kapten!»

«Jansen!» proua Lamolle'i erutatud hääl läbis nõelana aju.

Kapten Jansen kargas püsti, metsistunud silmadega sukeldus ta välja unenägudest. Proua Lamolle tõmbas kiirus-tades Šelga sviitrit.

«Häire,» ütles proua Lamolle, «aga teie magate ...»

Uksele põrutati jälle ja kuuldus abi hääl:

«Kapten, tuled vasakul pardal.»

Jansen avas ukse. Rõske õhk paiskus talle kopsu. Ta hakkas köhima ja läks sillale. Öö oli pilkane pime. Vasakul kaugel, õõtsusid lainete köhal kaks tuld.

Silmi tuledelt ara pööramata kobas Jansen rinnal vilet. Vilistas. Vastasid pootsmanid. Jansen andis selge käskluse;

«Alarm! Kõik mehed tekile! Purjed alla!»

Hakkasid kosima viled, käsklused. Vöörist ja ahtrist tormasid välja madrused. Nad ronisid kui kassid mastidele ja hakkasid kukuma raadel. Kriuksusid plokid. Ajanud pea kuklasse, sajatas

pootsman põrgupõhja kõik, mis on maailmas püha. Purjed langesid alla. Jansen käsutas:

«Rool paremale! Täiskaik edasi! Tuled kustutada!»

Liikudes nüüd ainult mootorite jõul, tegi «Arizona» järsu pöörde. Paremalt pardalt kerkis kõrgusse lainehari ja veeres üle teki. Tuled kustusid. Pilkases pimeduses lõi jahi kere värisema, arendades ülimat kiirust.

Märgatud tuled kerkisid horisondi tagant kiiresti nähtavale. Peagi hakkas tumeda siluetina silma tugevasti tossutav laev — kahe korstnaga postiaurik.

Proua Lamolle läks ,komandosillale. Pähe oli ta pannud kootud tupsuga mütsikese, kaela — koheva salli, mille otsad lipendasid selja taga. Jansen ulatas talle binokli. Zoja tõstis selle sflmadele, kuid et meri tugevasti õõtsutas, tuli käsi binokliga panna Janseni õlale. Kapten kuulas, kuidas tuksub naise süda sooja sviitri all.

«Ründame!» ütles Zoja, lähendas talle näo ning vaatas kindlalt silma.

Viiesaja meeta pealt märgati «Arizonat» postil-aevalt. Sealt hakati roolisillalt vehkima laternaga, seejärel hakkas madalalt undama sireen. Tuledeta «Arizona» kihutas signaalidele vastamata täisnurga all valgustatud laeva poole.

Viimane aeglustas käiku, hakkas pöörduma, püüdes ära hoida kokkupõrget...

Nädal aega hiljem kirjeldas «New York Herald'i» korrespondent järgmiselt seda ennekuulmatut lugu:

«... Kell oli kolmveerand viis, kui meid äratas ärev sireenimöire. Reisijad valgusid tekile. Pärast kajutite valgust näis öö tintmustana. Märkasime ärevust komandosillal ja kobasime binoklitega pimeduses. Keegi ei teadnud õieti, rrüs oli juhtunud. Meie laev aeglustas käiku. Ja äkki me nägime seda . .. Meie poole kihutas mingi ennenägematu laev. Kitsas ja pikk, kolme kõrge mastiga, silueti poolest sarnanev kiirklipriga, laeva ahtris ja vööris kõrgusid kummalised võrejad tornid. Keegi hüüdis naljapärast, et see on «Lendav Hollandlane» ... Hetkeks haaras kõiki paanika. Saja meetri kaugusel meist peatus salapärane laev ja kime hääl hüüdis sealt läbi megafoni inglise keeles:

«Masinad seisma panna. Kolded kustutada.»

Meie kapten vastas:

«Enne kui täita käsku, on tarvis teada, kes käsib.»

Laevalt hüüti.

«Käsib Kullasaare kuninganna.»

Me olime rabatud. Mis see on, kas nali? Pierre Garry uus häbematus?

Kapten vastas:

«Pakun kuningannale vaba kajutit ja toitvat einet, kui ta on näljane.»

Need olid sõnad foksist Waene Garry». Tekil puhkes üksmeelne naerulagin. Ja otsekohe tuli salapärasel laeval vööri-tornis nähtavale kiir. See oli peenike nagu sukavarras, pimestavalt valge ja tuli torni kuplist ilma hajumata. Mitte kellelegi ei tulnud sel momendil pähe, et meie ees on kõige kohutavam relv, mida inimkond kunagi op välja mõelnud. Me olime lõbusas meeleolus.

Kiir joonistas õhus aasa ja langes meie postilaeva nina-osale. Kuuldus hirmuäratavat sisinat, süttis läbilõigatava terase rohekas leek. Metsikult karjatas vöördekil seisnud madrus. Postilaeva veepealne ninaosa sumatas merre. Kiir tõusis üles, lõi kõrguses värisema ja libises paralleelselt üle meie. Mürinal varisesid tekile kummagi masti tipud. Kabuhirmus tormasid reisijad treppide poole. Kapten sai rusude all haavata. .

Kõik muu on teada. Lühikeste karabiinidega relvastatud piraadid sõitsid paadil ligi, ronisid postilaeva pardale ja

nõudsid raha. Nad võtsid kaasa kümme miljonit dollarit — kõik, mis leidus postiülekannetes ja reisijate taskuis.

Kui paat riisutud rahaga piraatide laeva juurde tagasi jõudis, lõi seal tekk eredast valgusest särama. Me nägime, kuidas võrejast tornist ronis alla pikk kõhn naine, kootud mütsike peas, läks hoogsalt üles komandosillale ja tõstis megafoni suule. Ta lõi pea kuklasse ja hüüdis meile:

«Võite vabalt jätkata teekonda.»

Mereröövlite laev iegi pöörde ja kadus erakordse kiirusega silmapiiri taha.»

103

Viimaste päevade sündmused — õhulaeva «P. G.» kallaletung Ameerika eskaadrile ja laevastikule antud käsk saare pommitamiseks — tegid rahutuks kogu Kullasaare elanikkonna.

Kontorisse hakkas sadama lõpuarvet taotlevaid avaldusi. Hoiukassast võeti välja hoiuseid. Töölised pidasid traataia taga nõu, pööramata tähelepanu valge-kollastele kaardiväelastele, kes süngete ja resoluutsete nägudega sammusid politseiradadel. Asula sarnanes ülesärritatud mesipuuga. Asjatult puhusid vaskpasunad ja mürtsusid türgi trummid. Asjatult pingutasid viisteist provokaatorit ebainimlikult jõudu, et halba meeleolu tühjaks laadida rahvustevahelises kisklemises. Keegi ei tahtnud neil päevil mitte kellelgi nägu segamini lüüa ainult sellepärast, et ta elab teise traadi taga.

Insener Cermak kleepis saarel üles valitsuse teadaande. Kuulutati välja sõjaseisukord, keeläti ara kogunemised ja miitingud, kuni erikorralduseni ei olnud kellelgi õigust nõuda lõpuarvet. Elanikkonda hoiatati kritiseerimast valitsust. Tööd kaevanduses pidid jätkuma häireteta päeval ja ööl. «Neid, kes rinnaga toetavad neil päevil Garinit,» öeldi teadaandes, ^«neid ootab muinasjutuline rikkus. Argpüksid kihutame me ise saarelt minema. Pidage meeles, me võitleme nende vastu, kes takistavad meil rikastuda.»

Vaatamata selle teadaande resoluutsele vaimule tegid kaevandustöölised hommikul, päev enne seda, mil oodati laevastiku kallaletungi, teatavaks, et nad panevad hüperboloidid ja õhuveeldamismasinad seisma, kui täna lõunaks ei maksta palka välja (see oli palgapäev) ja kui sama päeva lõunaks ei saadeta Ameerika valitsusele avaldust rahuarmastuse ja igasuguse sõjategevuse lõpetamise kohta.

Jätta seisma õhuveeldamismasinad — tähendas kaevanduse õhkulaskmist, võib-olla sula magma purske esilekutsumist. Ähvardus oli suur. Insener Cermak ähvardas ägedast peast mahalaskmisega. Sahti juurde hakkasid koonduma valged-kollased. Siis laskusid sada töölist šahti, külgkoobastesse ja teatasid telefoni teel kontorisse:

«Meile ei jäeta muud väljapääsu peale surma, kella neljaks laseme end koos saarega õhku.»

See oli ikkagi neljatunniline ajapikendus. Insener Cermak koristas kaevanduse piirkonnast kaardiväe ja kihutas mootorrattal paleesse. Ta leidis Garini ja Šelga vestlemas. Mõlemad olid punased ja sagris. Garin kargas püsti kui meeletu, kui ta Cermakit nägi. «Kellelt te õppisite administratiivset rumalust?» «Kuid...»

«Vait… Te olete tagandatud. Kasige laboratooriumi, kuradile või kuhu soovite … Te olete eesel...»

Garin lõi ukse pärani ja tõukas Cermaki välja. Tuli laua juurde tagasi, mille nurgal istus Šelga, sigar hambus.

«Šelga, on tulnud tund, ma nägin seda ette, — teie üksi võite valitseda seda liikumist, päästa üritust.. . See, mis algas saarel, on ohtlikum kümnest Ameerika laevastikust.» «N-jaa,» sõnas Šelga, «oleks ammugi aeg taibata .. .»

«Ärge jutlustage mulle moraali… Ma määran teid saare erakorraliste volitustega- kuberneriks ... Proovige keelduda,» pistis Garin rutates, kõige kõrgematele nootidele tõustes kärkima, tormas laua juurde ja haaras revolvri. «Lühidalt: kui ei, ma tulistan … Jah_või ei?» «Ei,» vastas Šelga, revolvri poole kõõritades. Garin tulistas. Šelga tõstis sigarit hoidva käe meelekohale.

«Lurjus! …»

«Ahaa, tähendab, olete nõus?»

«Pange see riistapuu era.»

«Hästi.» (Garin viskas revolvri laekasse.)

«Mida te tahate? Et töölised ei laseks kaevandust õhku? Olgu. Nad ei lase. Kuid tingimusel.. .»

«Olen juba ette nõus.»

«Nagu ma olin eraisik saarel, nii ma ka jään selleks. Mina pole ei teie teener ega palgaline. Seda esiteks. Kõik rahvuslikud piirid juba täna hävitada, et ei jääks ühtki traadijupp!. Seda teiseks . . .»

«Olen nõus.»

«Teie provokaatorite jõuk ...»
«Mul pole provokaatoreid,» ütles Garin kähku.
«Valetate…»
«Olgu — valetan. Mis nendega teha? Kas uputada?»
«Juba täna öösel.»
«Tehtud. Lugege nad uputatuks.» (Garin tegi pliiatsiga kiiresti märkmeid taskuraamatusse.)
«Viimane tingimus,» jätkas Šelga, «täielik mittevahele-segamine minu suhetesse töölistega.»
«Tohoo, kas tõesti? (Šelga krimpsutas nägu ja hakkas laualt maha ronima. Garin haaras tal käest kinni.) Nõus. Tuleb aeg — küllap ma teid ikkagi taltsaks teen. Mis veel?»

Šelga suitsetas silmi vidutades sigarit, nii et läbi suitsu polnud näha tema lühikeste heledale vurrukestega, tuulest käredat püstninaga kavalat nägu. Sel ajal hakkas helisema telefon. Garin võttis toru.
«Jah, mina.   Mis? Raadio?»

Garin viskas toru käest ja pani kõrvaklapid pähe. Kuulas, näris küünt. Muie kiskus tema suu kuva.

«Võite töölisi rahustada. Homme me maksame. Proua Lamolle hankis kümme miljonit dollarit. Kohe saadan raha järele lõbusõidu-õhulaeva. «Arizona» on kõigest neljasaja miili kaugusel edelas.»

«Mis siis ikka, see teeb asja lihtsamaks,» sõnas Šelga. Ta pistis käed taskusse ja väljus.

104

Tõmmanud end laerihmade otsas niiviisi rippu, et jalad ei puudutanud põrandal, sulgenud silmad ja pidanud hetke hinge kinni, vuhjses Šelga lifti teraskarbis alla.
Paralleelšahti jahutamine polnud ühtlane ja koopast koopani tuli läbi palavate vööndite lennata — päästis ajnult langemise kiirus.

Kaheksa kilomeetri sügavusel, vaadates punasele osutile, lülitas Šelga reostaadid sisse ja seisatas lifti. See oli koobas number kolmkümmend seitse. Sellest kolmsada meetrit sügavamal undasid kahes šahtis hüperboloidid ja kärgatasid suruõhuga jahutatava tulikuuma pinnase lühi-

kesed lakkamatud plahvatused.   Kõlisesid ja rigisesid elevaatorite kopad, mis viisid kivimeid maapiimale.
Koobas number kolmkümmend seitse, nagu kõik teisedki koopad peašahti kõrval, kujutas endast needitud raudkuubi sisemust. Selle seinte taga aurus veeldatud õhk ja jahutas graniidikihti. Sula magma vöönd polnud nähtavasti sügaval, oli lähemal, kui seda oletati

elektrimagnetilise ja seismograafilise luure andmetel. Graniidi kuumus tõusis kuni viiesaja kraadini. Kui veeldatud õhu seadmed jääksid kas või mõnekski minutiks seisma, muutuksid kõik elusolendid silmapilkselt tuhaks.

Raudkuubi sees seisid koikud, pingid, ämbrid veega. Neljatunnilise vahetuse lõpul oli tööliste seisukord säärane, et nad pandi poolsurnuna kõikudesse, enne kui neid saadi maapinnale tõsta. Mühisesid ventilaatorid ja õhupuhumis-torud. Elektrilamp needitud lae all valgustas eredalt kahe-kümne viie mehe süngeid, haiglasi, tursunud nägusid. Seitsekümmend viis töölist viibisid kõrgemalasuvates koobastes, mis olid ühendatud telefonidega.

Šelga väljus liftist. Mõned mehed pöördusid tema poole, kuid ei tervitanud, nad vaikisid. Otsus lasta šaht õhku oli ilmselt kindel.

«Vajan tõlki. Ma räägin vene keeles,» ütles Šelga laua äärde istudes ja küünarnukiga purke marmelaadi ning inglissoolaga ja poolikuid veiniklaase kõrvale nihutades. (Kõige sellega varustas valitsus kaevureid heldelt.)

Laua juurde astus sinkjalt kahvatu, habemetüükasse kasvanud kühmas kondine juut. «Mina olen tõlk.» Šelga alustas kõnet…

«Garin ja tema ettevõte ei ole mitte midagi muud kui kapitalistliku teadvuse äärmine piir. Garinist kaugemaie minna ei ole enam kuhugi: inimsoo töötava osa vägivaldne muutmine ajuoperatsiooni teel loomadeks, äravalitute — «elu kuningate» selekteerimine, tsivilisatsiooni käigu seismapanek. Kodanlased seni veel ei mõista Garinit ja tema ise ei ruttagi sellega, et teda mõistetaks. Teda peetakse bandiidiks ja röövvallutajaks. Kuid lõppude lõpuks taipavad nad, et imperialism toetub Garini süsteemile . .. Seltsimehed, me peame ara hoidma kõige ohtlikuma momendi: et Garin ei saaks nendega kokku leppida. Siis on teil kitsas käes, seltsimehed. Teie aga otsustasite selles karbis surra selle eest, et Garin ei tülitseks Ameerika valitsusega. Mis siis nüüd teha,

mõelge järele? Jääb Garin peale — on halb, võtavad kapitalistid võimust — on samuti halb. Kui Garin nendega kokku lepib, siis juba halvemat pole enam ollagi. Te, seltsimehed, ei tunne veel iseeneste hinda — jõud on teie pool. Ja kuu aja pärast, kui kopad vinnavad kulda maapinnale, ei tule see käsuks Garihile, vaid teile, sellele üritusele, mille peame teostama maa peal meie. Kui te mind usute, ja kui te usute mind kuni lõpuni, raevukalt, siis olen mina teie juht... Valige üksmeel-selt... Kui aga ei usu ...»

Šelga peatus, laskis pilgul käia üle tööliste mornide nägude, temale suunatud pilkumatute silmade ja sügas tugevasti kukalt...

«Kui te ei usu, siis räägin veel.»

Laua juurde astus vööni paljas, üleni tahmane õlakas noormees. Ta kummardus ja vaatas Šelgale siniste silmadega. Kergitas pükse ja pöördus kaaslaste poole:

«Mina usun.»

«Usume,» ütlesid teised. Läbi mitme versta paksuse graniidikihi lendas telefonide kaudu kõhale kinnitus: «Usume, usume.»

«Kui usute, siis on hästi,» sõnas Šelga, «nüüd läheme edasi punktikaupa: rahvuslikud piirid koristatakse õhtuks. Töötasu saate homme. Kaardiväelased valvaku paleed — meie tuleme toime ilma nendeta. Viisteist provokaatorinäru uputame — selle seadsin esimeseks tingimuseks. Meie ülesandeks on nüüd — võimalikult kiiremini murda läbi kullani. On mul õigus, seltsimehed?»

105

Öösel tuli loodes nähtavale prožektorite ekslev valgus. Sadamas hakkasid sireenid ärevalt undama. Köidikul, kui merd kattis veel vari, ilmusid läheneva eskaadri esimesed sõnumitoojad: kõrgel saare kohal hakkasid tiirutama lennukid, helkides roosas koidukumas.

Kaardiväelased. avasid nende pihta karabiinidest tule, kuid lõpetasid selle peagi. Saare elanikud kogunesid trobi-kondadesse. Sahti kohal tuprus endiselt suitsupilveke,. Helisesid laevakellad. Toimus suure transpordilaeva lossimine — rannakraana tõstis kaldale risti ja põigiti kinniseotud kaubapalle.

212

Ookean oli rahulik udusombus. Taeva all laulsid õhupropellerid. Päike tõusis uduse kerana. Ja siis nägid kõik silmapiiril suitsusambaid. Need laotusid kagusse suunduva pika ja lameda pilvena. Sealt lähenes surm.

Saarel jäi kõik vaikseks, otsekui' oleks mandrilt kaasatoodud linnudki jätnud laulmise. Ühes köhas jooksis trobikond inimesi sadamasse paatide juurde ja parrasteni täis-lastitud paadid liikusid kuruga avamerele. Kuid paate oli vähe, saar — nagu peopesa, varjule minna polnud kuhugi. Ja elanikud seisid kangestunult, vaikides. Teised heitsid silmili liiva.

Palees polnud märgata liikumist. Prcmksväravad olid suletud. Punakate längus müüride ääres sammusid kaardi-väelased, karabiinid õlal, laiaäärsed kõrged kaabud peas ja kulkga tikitud valged kuued seljas. Veidi eemal kõrgus pitsina läbipaistev suure hüperboloidi torn. Tõusev udulinik varjas silmist torni tippu. Kuid vähe oli neid, kes lootsid sellele kaitsele, pruunjasmust pilv horisondil oli liiga käegakatsutav ja ähvardav.

Paljud pöördusid kohkunult šahti poole. Seal pistis möirgama kolmanda vahetuse vile. Leiti ka aeg töötamiseks! Olgu neetud see kuld! Seejärel lõi kell lossi katusel kaheksa. Ja siis pääses mööda ookeani veerema mürin — rasked, paisuvad kõuekärgatused. Eskaadri esimene kogupauk. Näis, nagu oleksid ootamise sekundid ruumis, lähenevate mürskude vilinas pikaks venitatud.

Kui kärgatas eskaadri kogupauk, seisis Rolling terrassil, vee poole laskuva trepi ülemisel astmel. Ta võttis piibu suust ja ,kuulas lähenevate mürskude ulgumist: vähemalt üheksakümmend terassaatanat, täis meliniiti ja paiseid tekitavat gaasi, tormasid saare poole otse Rollingile ajju. Nad ulgusid võidukalt. Tundus, et süda ei pea vastu nendele helidele. Rolling taganes graniitmüüris oleva ukse poole. (Ta oli enesele pommitamise puhuks keldrisse ammu varjendi ette valmistanud.) Mürsud plahvatasid meres, paisates õhku veesambaid. Kõmatasid. Eellange.

Siis jäi Rolling vaatama läbipaistva torni tippu. Seal viibis eilsest õhtust peale Garin. Ümmargune kuppel torni tipus pöörles, seda võis märgata meridionaalsete pilude lii-

kumisest. Rolling pani näpitsprillid ninale ja vaatas teraselt, ajanud pea kuklasse. Kuppel pöördus väga kiiresti paremale ja vasakule. Paremale poole liikumisel oli näha, kuidas meridionaalses pilus liigub üles ja alla hüperboloidi läikiv toru.

Kõige kohutavam oli see rutakus, millega Garin aparaadi juures töötas. Ja vaikus. Ei mingit häält saarel.

Ent siis kandus ookeanilt saarele lai ja kume mütsatus, nagu oleks õhus lõhkenud põis. Rolling kohendas näpits-prille niiskeks tõmbunud ninal ja vaatas nüüd eskaadri poole. Seal valgusid seenekujuliselt laiali kolm kollakas-valget suitsumütsakut. Neist vasemal kerkisid tuprudes, värvusid verkjaks, tõusid kõrgusse ja kasvasid sagrisefl suitsukerad ja samas paiskus üles ning valgus laiali neljas seen. Veeres kõhale neljas kõuekärgatus.

Näpitsprillid libisesid ühtelugu Rollingi ninalt. Kuid ta seisis mehiselt ja vaatas, kuidas silmapiiri tagant kasvasid välja suitsusambad kui seened, kuidas Ameerika eskaadri kõik kaheksa soomusiaeva lendasid vastu taevast.

Jälle muutus vaikseks saarel, merel ja taeva all. Läbipaistvas tornis vilksatas ülalt alla lift. Paugatasid maja uksed, kostis ebamusikaalne foksiviisi vilistamine ja terrassile jooksis Garin. Ta nägu oli ära vaevatud ja roidunud, juuksed turris.

Rollingit märkamata hakkas ta lahti riietuma. Läks treppi mööda alla kuni veeni, tõmbas jalast lõhekarva aluspüksid ja siidsärgi seljast. Vaadates merde, kus veel hajus suits hukkunud eskaadri köhal, sügas Garin oma kaenlaaluseid. Ta oli nagu naine, ihult valge, kaunikesti priske, tema katmatuses oli midagi häbiväärset ja vastikut.

Ta katsus jalaga vett, kükitas naisterahva moodi vastu lainet maha, hakkas ujuma, kuid ronis .otsekohe välja ja alles siis nägi Rollingit.

«Aa!» venMas ta. «Mis, kas te tahtsite, ka suplema minna? Külm on, kurat võtaks.»

Äkki prahvatas ta põriseva häälega naerma, haaras riided ja läks nendega vehkides majja.
Tohutut pronksust avades pöördus Garin:
«Onu, lähme einet võtma.. Pistame pudeli šampanjat hinge alla.»

107

Kõige imelikum Rollingi edaspidises käitumises oli see, et ta vantsis alistunult sööma. Peale nende istus lauas ainult proua Lamolle, üleelatud erutusest kahvatu ja vaikiv. Kui ta tõstis klaasi suule, siis logisesid tema ühetasased pimestavalt valged hambad vastu klaasi.
Rolling, otsekui kartes kaotada tasakaalu, vahtis ainiti ühte täppi — kuldset pudelikorki, millele oli antud sellesama neetud aparaadi kuju, millega mõne minuti jooksul hävitati kõik Rollingi endised arusaamad võimust ja vägevusest.
Märgade kammimata juustega, kraeta, kortsus ja kõrbenud pintsakus Garin ajas austreid mäludes suust välja igasugust loba ja jõi ühe sõõmuga tühjaks mitu klaasi veini: «Alles nüüd saan aru, kui näljane ma olen.» «Te tegite tõhusat tööd, mu sõber,» tähendas Zoja vaikselt. «Jah. Pean tunnistama, ühel silmapilgul oli kõhedavõitu, kui horisont mattus kahurisuitsu ... Nad jõudsid minust siiski ette ... Sunnikud .. . Oleksid nad võtnud ühe kaabeltau võrra kaugemale, oleks sellest majast, mis sest rääkidagi, oleks kogu saarest vaid tuhk ja tolm järele jäänud ...» Ta jõi veel klaasi veini ja kuigi ta ütles, et on näljane,' tõukas ta küünarnukiga kõrvale livrees teenri, kes tõi roa. «Noh, onu, kuidas, on?» pöördus ta ootamatult Rollingi poole ja puuris nüüd juba naeruta temasse oma silmad. «Meil oleks atg tõsiselt rääkida. Või jääte ootama veel vapustavamaid efekte?»
Rolling pani kahvli ja hõbedase homaarikonksu kõlksa-tuseta taldrikule ning lõi silmad maha: «Rääkige, ma kuulan teid.»
«Viimaks ometi... Ma pakkusin teile juba kaks korda koostööd. Loodan, et mäletate? Mina teid, muide, ei süüdista: te pole mõtleja, te olete pühvlite soost. Praegu pakun veel kord. Imestate? Kõhe selgitan. Mina olen organisaator. Ma korraldan ümber kogu teie raskepärase, kõige rumalamaid eelarvamusi täistuubitud kapitalistliku süsteemi. On see arusaadav? Kui mina ei tee seda, pistavad teid kommu-nistid nalpsti hinge alla ja veel sülitavad pealegi mõnuga. Kommunism — see on ainus asi maailmas, mida ma vihkan ... Miks? Sellepärast, et kommunism hävitab minu, Pjotr Garini, terve universumi kavatsusi minu ajus ... Teil

on õigus küsida, milleks siis mina vajan teid, Rollingit, kui mul on jalge all piiramatul hulgal kulda?»

«Jah, ma küsin,» ühmas Rolling kähedalt.

«Onu, jooge ara klaas džinni kajenni pipraga, see elustab teie kujutlusvõimet. Kas te tõesti võisite kas või hetkekski mõelda, et ma kavatsen muuta kulda sõnnikuks? Ma korraldan inimkonnale tõepoolest mõned palavad päevakesed. Ma viin inimesed kohutava kuristiku äärele, kui nad hoiavad käes kullakilogrammi, mis maksab mõni kopikas.»

Rolling tõstis äkki pead, tuhmunud silmad välgatasid nooruslikult, suu paotus kõveras muiges ...

«Ahaa!» kraaksatas ta.

«See'p see ongi — ahaa! Kas saite lõpuks aru? . . . Ja siis neil ülima kabuhirmu päevil, haarame meie, see tähendab mina, teie ja veel kolmsada samasugust pühvlit või maailma mastaabiga lurjust või finantskuningat — valige nimetus oma maitse järgi, — maailmal kõrist kinni... Me ostame ara kõik ettevõtted, kõik tehased, kõik raudteed, kogu õhu- ja merelaevastiku... Kõik, mis on meile vajalik ja kõlblik, saab meie omaks. Siis laseme selle saare koos kaevandusega õhku ja teeme teatavaks, et maailma kullavarud on piiratud, kuld on meie käes ja kullale on antud tagasi tema endine tähtsus — olla väärtuse ainus mõõdupuu.»

Rolling kuulas, nõjatunud seljaga vastu toolikorju, tema kuldhammastega suu vajus lahti nagu hail, nägu läks punaseks.

Nii ta istus liikumatult, välgutades tillukesi silmi. Proua Lamolle isegi mõtles hetkeks, et kas ehk vanamees ei saa rabandust.

«Ahaa!» kraaksatas ta uuesti. «Idee on julge.. . Te võite arvestada edu .. . Kuid-te ei võta arvesse igasuguste streikide ja mässude ohtu ...»

«Seda arvestan ma esmajoones,» vastas Garin järsult. «Algul me ehitame kolossaalsed koonduslaagrid. Kõik meie režiimiga rahulolematud — traataia taha. Seejärel viime läbi aju kastreerimise seaduse. Niisiis, kallis sõber, kas te valite mind juhiks? .. . Haa!» (Ta pilgutas ootamatult silma ja see oli peaaegu jube.)

Rolling langetas lauba ja kortsutas kulmu. Temalt küsiti, ta oli kohustatud mõtlema.

«Kas te sunnite mind selleks, mister Garin?»

«Aga kuidas siis teie arvasite, onu? Kas pean põlvili

paluma või? Sunnin, kui te ise pole veel aru saanud, et ootate mind juba ammu nagu päästjat.»

«Väg-a hea,» litsus Rolling läbi hammaste ja sirutas Ga-rinile üle laua lillaka karvase käe.

«Väga hea,» kordas Garin. «Sündmused arenevad hoogsalt. On vaja, et mandril oleks ette valmistatud kolmesaja kuninga arvamus. Te kirjutate neile kirja, milles näitate, kui meeletult talitab valitsus, kes saadab laevastiku pommitama minu saart. Te püüate neid ette valmistada «kullapaanika» vastu. (Ta nipsutas sõrmi; kargas ligi livrees teener.) Vala õige veel šampanjat. Niisiis, Rolling, joome suure ajaloolise pöörde auks... Eks ole, vennas, aga mingisugune Musso-lini on kutsikas meie kõrval...»

Pjotr Garin leppis kokku mister Rollingiga .. . Ajaloole anti kannuseid, ajalugu pani tuhatnelja kappama, plagis-tades kuldsete kabjaraudadega lollide pealuudel.

108

Mulje, mille jättis Ameerikas ja Euroopas Vaikse ookeani eskaadri hukkumine, oli vapustav, enneolematu. Põhja-Ameerika Ühendriigid said löögi, mis kajas vastu kogu maailmas. Saksa, Prantsuse, Inglise ja Itaalia valitsused hakkasid haiglase närvilisusega pead tõstma: tundus, nagu poleks äkki käesoleval aastal (aga äkki üldsegi mitte) tarvis maksta protsente kullast tursunud Ameerikale? «Osutus, et koloss seisab savijalgadel,» kirjutati ajalehtedes, «polegi nii lihtne maailma vallutada ...»

Peale selle tekitas teade «Arizona» piraadi-avantüüridest häireid merekaubanduses. Laevaomanikud keeldusid lastimises^, kaptenid kartsid sõita üle ookeani, kindlustus-seltsid tõstsid hindu, pangaülekannetes puhkes käos, algasid vekslite protestimised, varisesid kokku mitmed kaubamajad, Jaapan ruttas toppima Ameerika kolohiaalturgudele oma odavaid ja halbu kaupu.

Hale merelahing läks Ameerikale kalliks maksma. Sai kannatada prestiiž või, nagu seda nimetati, «rahvuslik uhkus». Töösturid nõudsid kogu mere- ja õhulaevastiku mobiliseerimist, — sõda kuni võiduka lõpuni, maksku see mis tahes. Ameerika ajalehed ähvardasid, et nad «ei lõpeta leina» (ajalehtede nimetused olid pandud leinaraami, —

see avaldas paljudele muljet, ja trükitehniliselt ei maksnud kuigi palju), enne kui Pierre Garry pole raudpuuris toodud New Yorki ja elektritoolil hukatud. Linnades levisid elanikkonna hulgas jubedad kuuldused Garini agentidest, kes olevat varustatud tasku-infrapunaste kiirtega. Esines tundmatute isikute läbipeksmise ja silmapilkselt puhkeva paanika juhtumeid tänavail, kinos, restoranides. Washingtoni valitsus tarvitas kärkivaid sõnu, ent tegelikult reetis oma kõhutavat hämmeldust. Ainus laev kogu eskaadrist, miinirlstleja, mis pääses hukatusest Kullasaare lähedal, tõi sõjaministeeriumile ettekande lahingu kohta, kusjuures üksikasjad olid niivõrd hirmsad, et neid kardeti avaldada^ Viieteistkümnetollised suurtükid olid jõuetud Lurjuste saare kiirgava torni'vastu.

Kõik need pahandused sundisid Ühendriikide valitsust kutsuma Washingtoni kokku

konverentsi.

Kui tehti teatavaks konverentsi päev, said kogu maailma ajalehtede toimetused ja raadiojaamad teate selle kohta, et insener Garm võtab avamisest isiklikult osa.

109

Garin, Cermak ja insener Schäfer laskusid liftis peašahti sügavusse. Vilgukivist aknaruutude taga vuhisesid mööda torude, juhtmete, toestike, elevaatoriplatvormide, rõdude, rauduste lõputud read.

Läbiti kaheksateist maakoore vööndit — kaheksateist kihti, mille järgi, nagu puu aastarõngaste järgi, märgitakse planeedi elu ajastikke. Orgaaniline elu algas «tulest» arvates neljandast kihist, mille moodustas paleozoiline ookean. Selle ookeani karsked veed sisaldasid radioaktiivseid sooli ja suurel hulgal süsihapet. See oligi «eluvesi».

Järgmise, mesozoilise aegkonna köidikul ronisid ookeani vetest välja hiiglaslikud koletised. Miljoneid aastaid vapustasid nad maad aplusemöiretega. Veel kõrgemal šahti kihtides leiti lindude jäänuseid ja veelgi kõrgemal — imetajate säilmeid. Siis aga läheaes juba jääaeg — inimsoo karm lumine hommik.

Lift laskus läbi viimase, üheksateistkümnenda kihi, mis oli tekkinud pursete tulelõõmast ja kaosest. See oli arhai-kumi maa — lausa mustjaspruun ja peeneteraline graniit.

Garin näris kärsitusest küünt. Kõik kolm meest vaikisid. Oli raske hingata. Igaühel rippus seljas hapnikuaparaat. Võis kuulda hüperboloidide ulgumist ja plahvatusi.

Lift jõudis ereda elektrilambivalguse tsooni ja peatus gaase koguva tohutu trehtri kõhal. Garin ja Schäfer panid pähe ümmargused kummikiivrid, nagu neid kandsid tuukrid, ja ronisid läbi ühe trehtriluugi kitsale raudredelile, mis viis püstloodis alla viiekorruselise maja sügavusse, tööd hakkasid alla minema. Redel lõppes rõngasplatvormiga. Sellel kükitas hüperboloidide kaitsepleki taga mitu vööni paljast töölist, peas ümmargused kiivrid, seljas hapniku-aparaadid. Alla põravasse kuristikku Vaadates kontrollisid ja suunasid töölised kiiri.

Samasugused püstloodis ümmarguste astmepulkadega redelid ühendasid seda platvormi alumise rõngaga. Seal seisid jahutajad veeldatud Õhuga. Pealaest jalatallani gum-meeritud vilti riietatud töölised, peas hapnikumaskid, juhtisid alumiselt rõdult jahutajaid ja elevaatorite koppasid. See oli kõige ohtlikum töökoht. Üks kohmakas liigutus, ja inimene satub hüperboloidi lõikava kiire alla. All lõhkesid ja plahvatasid hõõguvad kivimid veeldatud õhu jugades. Sealt lendasid üles kivimikillud ja gaasipilved.

Elevaatorid tõstsid tunnis välja kuni viiskümmend tonni. Töö edenes jõudsalt. Koos

koppadega laskus sügavamale kogu süsteem — «raudmutt», mis oli ehitatud Mantsevi jooniste järgi, — ülemine rõngasplatvorm hüperboloididega ja gaasitrehter ülal. Sahti toestikud algasid alles ülalpool «muti»-süsteemi.

Schäfer võttis möödalendavast kopast peotäie halli tolmu. Garin hõõrus seda sõrmede vahel. Kannatamatu liigutusega nõudis ta pliiatsit. Kirjutas paberossikarbile:

«Rasked šlakid. Laava.»

Schäfer noogutas ümmarguse prillsilmse kiivriga. Rõngasplatvormil ettevaatlikult liikudes peatusid nad aparaatide ees, mis rippusid šahti monoliitsel seinal terastrosside otsas ja mis laskusid seda sügavamale, mida sügavamale jõudis kogu «raudmuti» süsteem. Need olid baromeetrid, seismograafid, kompassid, pendlid, antud sügavuses raskustungi kiirenduse suurust ülesmärkivad elektrimagnetilised mõõduriistad.

Schäfer juhtis tähelepanu pendlile, võttis Garinilt suitsu-karbi ja kirjutas sellele ruttamata, korraliku saksa käekirjaga:

«Raskustungi kürendus tõusis eile hommikust arvates üheksa sajandiku võrra. Selles sügavuses oleks pidanud kiirendus langema kuni 0,98, selle asemel saame kiirenduse suurenemise 1,07 võrra ...»

«Magnetid?» kirjutas Garin.

Schäfer vastas:

«Täna hommikust peale seisavad magnetseadmed nullil. Me laskusime madalamale magnetiväljast.»

Toetanud käed põlvedele, vaatas Garin kaua alla, sinna vaevumärgatava täpini ahenevasse musta kaevu, kus järjest sügavamale maasse kaevudes urises «raudmutt». Täna hommikust peale alustas šaht oliviinvööndi läbimist.

110

«Noh, Ivan, kuidas tervis on?»

Šelga silitas poisi pead. Ivan istus tema juures rannaäärses majakeses akna all ja vaatas ookeanile. Majake oli laotud rannakividest ja üle võõbatud helekollase saviga. Akna taga sinisel ookeanil rullusid vahust valendavad lained ja purunesid vastu karisid ning rannaliiva üksildases abajas, kus elas Šelga.

Ivan toodi siia poolsurnuna õhulaeval. Šelga põetas ta suure vaevaga terveks. Kui saarel poleks

olnud oma inimest, oleks Ivan küll vaevalt ellu jäänud. Ta oli üleni külmavõetud, külmetada saanud ja kõigele lisaks hingeliselt rusutud: oli jäänud uskuma inimesi, pannud mängu viimse jõu, aga mis välja tuli?

«Minul, seltsimees Šelga, ei ole nüüd tagasiteed Nõukogude Venemaale, mõistetakse süüdi.»

«Jäta, lollike. Sina pole mitte milleski süüdi.»

Kas istus Ivan rannas kivi otsas või püüdis krabisid, või siis luusis saarel keset imesid, keset kihavat tööd ja võõraste askeldavate inimeste seas ringi, aga ikka ja jälle pöördusid tema silmad igatsusega läände, kus vajus ookeani hiilgav päikesekera, millest edasi, veelgi kaugemäl asus Nõukogude kodumaa.

«Väljas on öö,» rääkis ta tasase häälega, «meil Leningradis aga hommik. Seltsimees Taraškin on kõhu teed ja peen-

leiba täis söönud ning tööle läinud. Klubis Kretovkal tihitakse paate, kahe nädala pärast on lipu heiskamine.»

Kui poiss paranes, hakkas Šelga talle ettevaatlikult olukorda selgitama ja nägi, nagu Taraškingi omal ajal, et Ivan on terane taipama poolest sõnast ja on leppimatu, nõukoguliku meelelaadiga. Kui ta vaid ei haliseks Leningradi järele, oleks päris kuldaväärt poisike.

«Noh, Ivan,» ütles kord Šelga lõbusalt, «noh, Vanjuška, varsti saadan su koju.»

«Aitäh, Vassili Vitaljevitš.»

«Ainult enne tuleb üks asi ära õiendada.»

«Olen valmis.»

«Oled sa osav ronima?»

«Siberis, Vassili Vitaljevitš, ronisin viiekümnemeetriste seedrite otsa käbisid korjama. Ronid üles ega näe sealt enani maadki.»

«Kui vaja läheb, ütlen sulle, mis teha. Aga ilmaaegu ara saarel ringi longi. Võta parem õng ja püüa merisiilikuid.»

111

Garin juhtis nüüd oma töid kindlalt Mantsevi märkmetest ja päevikutest leitud plaani järgi.

Kopad läbisid võimsa magmakihi. Sahti põhjas oli kuulda keeva maa-aluse ookeani kõminat. Kolmekümne meetri paksuselt külmutatud šahti seinad moodustasid kalju-
kindla silindri, ent ikkagi said šahtile osaks säärased vapustused ja tõuked, et tuli paisata kõik jõud taaskülmutamisele. Elevaatorid tõid nüüd maapinnale rauda, niklit ja oliviini.

Juhtus imelikke asju. Meres, kuhu teräslindid ja pontoonid kandsiö maapinnale tõstetud kivimeid,

tekkis helendus. See tugevnes mitme ööpäeva vältel. Lõpuks lendasid tohutud vee-, kivi- ja liivamassid koos osa pontoonidega õhku. Plahvatus oli niivõrd tugev, et viis orkaanina minema töölisbarakid ja saarele veerenud suur laine pidi peaaegu uputama kaevandused.

Kivimeid tuli laadida otse pargastele ja uputada neid kaugel ookeanis, kus ei lakanud helendus ja plahvatused. See oli seletatav elemendi M aatomilagunemise veel tundmatute nähtustega.

Niisama kummalised nähtused esinesid ka šahti põhjas. Algas sellest, et magnetseadmed, mis alles hiljuti näitasid nulljaotusi, avastasid äkki kohutava pingega magnetivälja. Osutid tõusid viimse võimaluseni. Šahti põhjast hakkas paistma lillakat võbisevat valgust. Õhk ise oli nagu ümber sündimas. Õhu lämmastik ja hapnik, mida pommitasid müriaadid alfaosakesed, lagunesid heeliumiks ja vesinikuks.

Osa vaba vesinikust põles ara hüperboloidide kiirtes - šahtis sähvisid tulekeeled ja plaksatasid otsekui püstoli-paugud. Tööliste seljas süttisid riided. Sahti vapustasid mingisugused magmaookeani tõusud ja mõõnad. Märgati, et teraskopad ja raudosad kattuvad muldjaspunase kirmega. Masinate raudosades a'gas aatomite tormiline lagunemine. Nähtamatud kured põletasid paljusid töölisi. Ent ikkagi jätkas, «raudmutt» endise visadusega oliviinvööndist läbipuremist.

Garin ei tulnud peaaegu üldse enam šahtist välja. Alles nüüd hakkas ta aru saama kogu oma ettevõtte meeletusest. Keegi ei võinud öelda, kui sügaval asub keeva aümaa-ookeani kiht. Kui palju kilomeetreid tuleb veel tungida läbi sula oliviini. Ainult üks asjaolu oli kaheldamatu — aparaadid näitasid, et maa tsentris on olemas erakordselt madala temperatuuriga tahke magnetiline tuum.

Ähvardas oht, et kõvaks.külmutatud šahtsilinder, mis oli märksa tihkem kui sulas olekus keskkond selle ümber, rebeneb maa külgetõmbetungi toimel lahti ja libiseb alla tsentri poole. Tõepoolest, šahti seintesse hakkasid tekkima ohtlikud praod ja neist tungisid sisinal läbi gaasid. Tuli vähendada kahekordselt šahti läbimõõtu ja panna võimsad vertikaal-toed.

Palju aega võttis uue, läbimõõdult kaks korda väiksema «raudmuti» ülesseadmine. Lohutavad olid ainult teated «Arizonalt». Öösel tungis jaht, mis oli jälle piraadilipu all ristlema hakanud, Melbourne'i sadamasse, süütas kopralaod, et teatada oma tulekust, ja nõudis viit miljonit naela. (Hirmutamiseks lõigati hüperboloidi kurega maha puiestee mererannal.) Mõne tunniga tühjenes linn ja pangad maksid raha välja. Sadamast väljumisel kohtus «Arizona» Inglise politseilaevaga, mis avas tule. Kuuetolline mürsk tungis läbi jahi kere ülalpool süvisejoont, «Arizona» aga ründas

K o p r a — kookospähkli kuivatatud tuum. Tõlk.

omakorda sõjalaeva ja hakkis selle inetult ara. Lahingut juhtis proua Lamolle hüperboloidi torni tipust.

See teade lõbustas Garinit. Viimasel ajal tikkusid talle, sünged mõtted kallale. Aga äkki eksis Mantsev oma arvutustes? Samuti nagu aasta tagasi üksikus majas Petrogradi linnaosas, otsis tema roidunud aju kobamisi pääsemisvõimalusi, kui šahtiga peaks asi untsu minema.

Kahekümne viiendal aprillil, seistes «muti» sisemuses rõngasplatvormil, pani Garin tähele ebatavalist nähtust. Ülalt, gaa.se koguvast trehtrist, hakkas sadama elavhõbeda-vihma. Tuli katkestada hüperboloidide töö. Vähendati külmutamist šahti põhjas. Kopad olid läbinud oliviinikivimid ja ammutasid nüüd puhast elavhõbedat. Järgmise numbrina, kaheksakümne esimesena Mendelejevi tabelis, tuli elavhõbeda järel metall tallium. Kuld (aatomkaalult 197,2 ja numbri järgi 79) oli tabelis kõrgemal elavhõbedast.

Sellest, et oli juhtunud katastroof ja kulda ei leidunud metallikihtide.läbimisel, mis paiknesid erikaalude järjekorras, said aru ainult Garin ja insener Schäfer. See oli katastroof! Neetud Mantsev eksis!

Garin laskis pea norgu. Ta ootas ükskõik mida, kuid mitte säärast haledat lõppu... Schäfer sirutas käe hajameelselt enda ette välja, peopesa ülespoole, püüdes trehtri alt langevaid elavhõbedatilku. Äkki haaras ta Garinil küünarnukist kinni ja tõmbas püstloodis redeli juurde. Kui nad olid üles roninud, lifti istunud ja kummikiivrid peast võtnud, hakkas Schäfer raskete kingadega trampima. Tema kondine, lapselikult lihtsameelne nägu säras rõõmust.

«See on ju kuld!» hüüdis ta mürinal naerdes. «Me_oleme. lihtsalt lambapead . .. Kuld ja elavhõbe keevad kõrvuti. Mis saadakse? Elavhõbedakuld! ... Vaadake ometi!» Ta avas peopesa, millel, veeresid vedelad terakesed. «Elavhõbedal on kullakas läige. Siin on üheksakümmend protsenti tukatkulda!»

Kuld voolas ise nagu nafta maapõuest. Šahti süvendamistööd pandi seisma. «Raudmutt» demonteeriti ja võeti välja. Santi ajirtised sariktoestikud kõrvaldati. Nende asemele lasti kogu sügavuse ulatusse massiivsed terassilindrid nende sisemuses asus jahutustorude süsteem.

Tarvitses vaid reguleerida temperatuuri, et saada alt hõõguvate aurude poolt väljasurutavat elavhõbedakulda šahti mis tahes kõrgusel. Garin arvutas välja, et pärast seda, kui terassilindrid lastakse täiesti põhja, võib elavhõbedakullal lasta tõusta kuni kaevuse ülemise servani ja ammutada seda otse maapinnalt.

Kiires korras hakati ehitama šahtist kirdesse suunduvat elavhõbedajuhet. Lossi vasakus tiivas,

mis külgnes suurfe hüperboloidi torni jalamiga, laoti üles ahje ja müüriti sisse fajansstiigleid, kus pidi algama kulla väljaaurutamine.
Garin lootis esialgu tõsta ööpäevase kullatoodangu kuni kümne tuhande puudani, see tähendab kuni saja miljoni dollarini ööpäevas.
«Arizonale» saadeti käsk saarele tagasi pöörduda. Proua Lamolle vastas õnnesooviga ja kuulutas raadio teel kõigile, kõigile, kõigile, et lõpetab piraatlikud kallaletungid Vaiksel ookeanil.

113

Lühikest aega enne Washingtoni konverentsi avamist saabusid San Francisco sadamasse viis ookeanilaeva. Nad heiskasid rahuarmastavalt Hollandi lipu ja kinnitasid vaierid kai ääres tuhandete samasuguste kaubalaevade hulgas laias ja suitsuses lahes, mis oli täis suvist päikesepaistet.
Kaptenid läksid maale. Kõik oli korras. Laevadel kuivasid madruste aluspüksid. Pesti laevalagesid. Tolliametnikes äratas mõningat hämmastust Hollandi lipu all sõitvate laevade last. Kuid neile selgitati, et viiekilogrammised kollasest metallist kangid pole mitte midagi muud kui kuld, mis on toodud müügiks.
Ametnikud naersid säärase kentsaka nalja üle:
«Mis hinnjaga te siis kulda müüte? He-hee!»
«Omahinnaga,» vastasid kapteniabid. (Kõigil viiel laeval toimus sõna-sõnalt üks ja sama jutt.)
«Ja nimelt?»
«Kaks ja pool dollarit kilogramm.»
«Te ei hinda kallilt oma kulda.»
«Müüme odavalt, kaupa on palju,» vastasid kapteniabid piipu imedes.
Nii kirjutasidki "ametnikud protokollidesse: «Last — kullaks nimetatava kollase metalli kangid.» Naersid ja läksid ära. Naerda polnud aga mitte millegi üle.
225
Kaks päeva hiljem ilmus San Franciscos hommikuste ajalehtede kuulutuste rubriigis, reklaamtulpadele kleebitujd valgekollastel müürilehtedel ja lihtsalt kõnniteedele kriidiga kirjutatult teadaanne:
«Insener Pjotr Garin, pidades sõda Kullasaare sõltumatuse eest lõpetatuks ja tundes sügavat kahetsust vastase poolt kantud ohvrite pärast, pakub lugupidamisega Ühendriikide elanikele rahulike kaubanduslike suhete sõlmimiseks viis tukatkullaga lastitud laeva. Viiekilogrammiseid kullakange müüakse hinnaga kaks ja pool dollarit kilogramm. Soovijad võivad neid saada tubaka-, värvi- ja rohukaupius-test, piimapoodidest, ajalehekioskitest, saapapuhastajatelt ja nõnda edasi. Palun veenduda kulla ehtsuses, mida mul on piiramatul hulgal. Lugupidamisega. Garin.»
Iseenesestki mõista ei jäänud ükski inimene neid rumalaid reklaame uskuma. Enamik lepinguosalisi peitsid kullakangid ara. Ent ikkagi hakkas linn rääkima Pjotr Garinist, piraadist ja

legendaarsest lurjusest, kes jälle häiris ausate
inimeste rahu. Õhtused ajalehed nõudsid Pierre Garry lintšimist. Kella kuue paiku õhtul valgusid jõudeolijate hulgad sadamasse ja tegid lendmiitingutei otsuse — uputada Garini aurikud ja puua meeskonnad laternapostide otsa. Politseinikud suutsid inimjõuke vaevu ohjeldada.

Samal ajal toimetasid sadamavõimud juurdlust. Kõik paberid viiel laeval leiti korras olevat, laevad ise ei kuulunud sekvestri' alla, kuna nende omanikuks oli Hollandi tuntud transpordikompanii. Ent siiski nõudsid võimud elanikkonna hulgas rahutust külvavate kangidega kauplemise keelamist. Ent ükski ametnik ei suutnud kindlaks jääda, kui talle püksitaskuisse kaks kullakangi libistati. Hambaga proovides, värvilt ja kaalult oli see kõige ehtsam kuld, usu või ära usu. Kauplemisküsimus jäeti lahtiseks, summutati ajutiselt.

Kolmekümne kähe päevalehe toimetusse tõid mingisugused vähese jutuga meremehed koti salapäraseid kangikesi. Nad ütlesid ainult: «Kingituseks.» Toimetajad said pahaseks. Kolmekümne kahes toimetuses valitses kõhutav kära. Kutsuti kohale kullassepad. Soovitati tarvitusele võtta verised abinõud Pierre Garry ülbuse vastu. Kuid kangid kadusid kolmekümne kähe ajalehe toimetusest teadmata kuhu.

[1] Sekvester — riigi poolt eraomandi keelu alla panek.

öösel oli kullakange linna mööda otse kõnniteedele laiali pillatud. Kella üheksaks pandi juuksuriärides ja tubakakauplustes välja kuulutused: «Siin müüakse tukatkulda kaks ja pool dollarit kilo.» Elanikkond lõi vankuma.

Kõige halvem oli see, et keegi ei saanud aru, milleks müüakse kulda kahe ja poole dollari eest kilogramm. Kuld jätta ostmata — tähendas jääda narriks. Linnas algasul rüsin ja korralagedused. Mitme tuhande pealine rahvamurd seisis sadamas laevade ees ja karjus: «Kangid, kangid, kangid! ...» Kulda müüdi otse maabumissildadel. Sel päeval jäid seisma trammid ja allmaaraudtee. Kontorites ja riigiasutustes valitses käos: ametnikud, selle asemel, et teha tööd, jooksid ringi tuba-kapoodides ja palusid müüa mõnda kangi. Laod ja ärid ei kaubelnud, äriteenijad olid laiali jooksnud, vargad ja sissemurdjad peremehetsesid linnas.

Levis kuuldus, nagu oleks müügiks toodud kulda piiratud hulgal ja kullakangidega laevu ei tule enam.

Kolmandal päeval algas igas Ameerika osas kullapalavik. Vaikse ookeani raudteeliinid hakkasid viima läände erutatud, nõutuid, kahtlevaid, rahutuid õnneotsijaid. Rongid vallutati võitlusega. Valitses suurim peataolek selles inimrumaluse laines.

Hilinemisega, nagu see alati on, tuli Washingtonist valitsuse korraldus: «Tõkestada politseivägedega juurdepääs laevadele, mis on lastitud nõndanimetatud kullaga, koman-dörid ja meeskonnad areteerida, laevad pitseerida.» Käsk täideti.

Marru läinud inimhulgad, kes olid tulnud õnne otsima maa teistest osadest, olid jätnud töö ja teenistuse, et täita San Francisco päikesest kuumaks köetud kaldapealsed, kus kõik söödav, oli nagu rohutirtsude poolt hävitatud, need metsistunud inimesed murdsid läbi politseinike ahelikud, kakle-sid kui meeletud revolvrite, nugade, hammastega, heitsid suure hulga politseinikke lahte, vabastasid Garini aurikute meeskonnad ja moodustasid relvastatud kullajärjekorra.

Kullasaarelt tuli veel kolm aurikut. Need hakkasid kangi-pakke kraanade abil maha laadima otse kaldapealsele, kuhjasid neid virnadesse. Selles oli mingit talumatut õudust. Inimesed värisesid, vahtides järjekorrast aaretele, mis särasid otse sillutisel.

Vahepeal olid Garini agendid lõpetanud suurtes linnades tänavavaljuhääldajate ülesseadmise. Laupäevasel päeval,

kui linnade elanikkond oli vabanenud ametist ja töölt täitnud tänavad, hakkas üle kogu Ameerika kõlama baarse aktsendiga vali, kuid erakordselt enesekindel hääl:

«Ameeriklased! Teiega räägib insener Garin, seesama, kes on kuulutatud lindpriiks, kellega hirmutatakse lapsi. Ameeriklased, ma olen korda saatnud palju kuritegusid, kuid kõik need viisid mind ühe eesmärgi poole: inimkonna õnne poole. Ma omastasin maalapikese, tühipalja saarekese, et viia seal lõpule grandioosne ja

enneolematu ettevõte. Ma otsustasin tungida maapõue sügavustesse, ürgsete kulla-lademeteni. -Kaheksa kilomeetri sügavuses suubus šaht paksu keeva kulla kihti. Ameeriklased, igaüks kaupleb sellega, mis tal on. Mina pakun teile oma kaupa — kulda. Ma teenin selle pealt kümme senti dollarilt, kui kilogrammi hinnaks on kaks ja pool dollarit. Seda

pole palju. Kuid miks keelatakse mul müüa oma kaupa? Kus on teie kauplemisvabadus? Teie valitsus tallab jalge alla vabaduse ja progressi*pühi aluseid. Ma olen valmis hüvitama sõjakulusid. Ma annan riigile, kompaniidele ja eraisikutele tagasi kogu raha, mille rekvireeris «Arizona» laevadelt ja pankadest sõjaaja tavade korras. Ma palun vaid ühte — andke mulle vabadus kaubelda kullaga. Teie valitsus keelab mulle seda, arestib mu laevu. Ma annan end kogu Ühendriikide elanikkonna kaitse alla.» Politseinikud hävitasid valjuhääldajad juba samal ööl. Valitsus pöördus elanikkonna kaine mõistuse poole:

«.. . Olgu pealegi õige, millest teatas kurikuulus bandiit, Nõukogude Vene emigrant, insener Garin, kuid seda kiiremini tuleb šaht Kullasaarel täis ajada, hävitada võimalus omada lõpmatuid kullavarusid. Mis oleks siis töö, õnne ja elu ekvivalendiks, kui kulda hakatakse kaevama nagu savi? Inimsugu langeks paratamatult tagasi ürgaega, vahetus-kaubandusse, metslusse ja kaosesse. Hukkub kogu majandussüsteem, sureb tööstus ja kaubandus. Insener Garin on suurim provokaator, saatana sulane. Tema ülesandeks on devalveerida dollar. Kuid seda ta ei saavuta ...»

Valitsus maalis kulla pariteedi hävingu haletsemisväärse pildi. Ent mõistlikke leidus vähe. Meeletus haaras kogu maa. San Francisco eeskujul jäi elu linnades seisma. Rongid ja miljonid autod lahutasid- läände. Mida lähemale jõuti Vaiksele ookeanile, seda kallimaks muutusid toiduained. Puudusid vahendid nende kohalevedamiseks. Näljased õnneotsijad purustasid toiduainetekauplusi. Singinaela hind tõusis kuni saja dollarini. San Franciscos surid inimesed tänavail. Näljast, janust, kõrvetavast kuumusest läksid inimesed hulluks. Sõlmjaamades ja raudteeliinidel vedelesid rongide ründamisel tapetute laibad. Mööda teid ja radu, üle mägede, läbi metsade ja orgude vantsisid tagasi itta õnnelike salgakesed, tassides Neljas kotte kullakangidega. Mahajäänuid tapsid kohalikud elanikud ja bandiitide jõugud. Algas Jaht kullakandjate peale, neile tungiti kallale isegi lennukitelt.

Valitsus võttis lõpuks tarvitusele äärmised abinõud. Esindajatekogu hääletas seitsmeteistkümne kuni neljakümne viie aasta vanuste aastakäikude üldmobilisatsiooni poolt, kõrva-

[1] Devalveerida — alandada väärtust.

lehoidjad anti sõja-väljakohtu kätte. New Yorgis vaeste kvartalites lasti maha mitusada inimest. Vaksalitesse ilmusid relvastatud sõdurid. Mõned inimesed võeti kinni, tiriti vagju-niplatvormidelt

maha, tulistati õhku ja inimeste sekka. Kuid rongid väljusid ülearu täiskiilutuna. Erakompaniidele kuuluvad raudteed leidsid, et on kasulikum jätta valitsuse korraldused tähele panemata.

San Franciscosse saabusid veel viis Garini aurikut ja lahtisele reidile, kogu lahele nähtavasse kohta, jäi ankrusse ilus «Arizona» — «merede hirm». «Arizona» kähe hüperboloidi kaitse all lossisid laevad kulda.

Niisugustes tingimustes jõudis kätte Washingtoni konverentsi avamispäev. Kuu aega tagasi oli Ameerika valduses pool kogu maakera kullast. Nüüd aga, mis ka ei räägitud, hinnati Ameerika kullafondi täpselt kakssada viiskümmend korda odavamaks. Suure vaevaga, kõhutavate kaotustega, palju verd valades võis seda veel kuidagimoodi üle elada. Aga äkki tuleb hullumeelsele lurjusele Garinile pähe müüa kulda dollari või kümne sendi eest kilogramm? Vanad senaatorid ja esindajatekogu liikmed käisid kuluaarides ringi hirmust valgete silmadega. Tööstus- ja finantskuningad lahutasid käsi:

«See on ülemaailmne katastroof, halvem kui kokkupõrge komeediga.»

«Kes on õieti insener Garin?» küsiti. «Mida on talle vaja? Laostada maad? Rumalus. Pole arusaadav ... Mida ta taotleb? Kas tahab saada diktaatoriks? Ole lahke, kui sa oled kõige rikkam mees maailmas. Cõppude lõpuks on meid endidki see demokraatlik kord tüüdanud hullemini kui margariin ... Maal valitseb jõledus, röövimine, korralagedus, mõttetus, — oleks tõesti parem, kui maad valitseks diktaator, hundihaardega juht.»

Kui sai teatavaks, et istungile tuleb Garin ise, kogunes publikut konverentsisaali nii palju, et riputi sammastel, seisti aknafaudadel. Ilmus presiidium. Võeti, istet. Vaikiti. Oodati. Viimaks avas juhataja suu ja kõik, kes olid.saalis, pöördusid kõrge valge kullakirjalise ukse poole. See avanes. Sisse astus ebatavaliselt kahvatu, terava tumeda kikkhabe-mega, varjuviiruga ümbritsetud tumedate silmadega väheldast kasvu mees. Tal oli seljas harilik hall pintsak, punane kiisulips, jalas paksu tallaga pruunid kingad, vasakus käes uued kindad.

Ta seisatas ja hingas läbi sõõrmete sügavat õhku. Noogutas lühidalt pead ja läkski juba väledalt kpri?tooli astmeid mööda üles. Ajas end sirgu. Ta klkkhabe sirutus ette. Nihutas veekarahvini puldi servale. (Kogu saalis oli kuulda, kuidas mulksatas vesi — nii vaikne oli.) Kõrge häälega, barbaarse väljarääkimisega ütles ta:

«Džentelmenid ... Mina olen Garin ... Ma tõin maailmale kulda...»

Kogu saal lõi kiiduavaldustest mürisema. Nagu üks mees tõusid kõik püsti ja hüüdsid nagu ühest suust:

«Elagu mister Garin! ... Elagu diktaator! ...»

Akende taga röökis miljoniline rahvamurd ja lõi jalataldadega takti:
«Kangid! ... Kangid! ... Kangid!...»

114

«Arizona» oli asja tagasi jõudnud Kullasaare sadamasse. Jansen kandis proua Lamolle'ile ette mandril valitsevast olukorrast. Zoja oli veel voodis, pitspatjade keskel (väike hommikune vastuvõit). Poolpimedat magamistuba täitis pikantne lillede lõhn, mis hoovas aiast. Tema parema käe kallal töötas maniküürija. Teises käes hoidis ta peeglit ja juteldes silmitses ennast rahulolematult.

«Kuid, mu sõber, Garin läheb peast ogaraks,» ütles ta Jansenile, «ta võtab kullalt selle väärtuse... Ta tahab olla kerjuste diktaator.»

Jansen silmitses kiikamisi alles hiljuti sisustatud luksuslikku magamistuba. Mütsi põlvedel hoides vastas ta:

«Garin ütles mulle kohtumisel, proua Lamolle, et te ei muretseks. Ta ei tagane sammugi, plaanitsetud programmist. Kukutanud kulla, võitis ta lahingu. Järgmisel nädalal kuulutab senat ta diktaatoriks. Siis tõstab ta kulla hinda.»

«Mis kombel? Ma ei mõista.»

«Annab seaduse kulla sisseveo ja müümise keelamise kohta. Kuu aja pärast tõuseb kulla hind endisele tasemele. Müüdud ei olegi nii väga palju. Rohkem tehti kära.»

«Aga kaevandus?»

«Kaevandus hävitatakse.»

Proua Lamolle süngestus. Süütas sigareti:

«Mitte millestki ei saa aru.»

231

«On vaja, et kulla hulk oleks piiratud, muidu kaotab ta inimhigi lõhna. Muidugi võetakse enne kaevanduse hävitamist välja kullavaru sellise arvestusega, et Garinile oteks kindlustatud üle viiekümne protsendi maailma kullakogu-sest. Kui niiviisi peakski pariteet langema, siis ainult mõne sendi võrra dollarilt.»

«Suurepärane. .. aga kui palju nad ikkagi assigneerivad minu õukonnale, minu fantaasiatele? Mulle on vaja hirmus palju.»

«Garin palus teid koostada eelarve. Seaduslikus korras assignaeritakse teile nii palju, kui palju te nõuate ...»

«Kuid kas mina tean, kui palju ma vajan? ... Kui rumal see kõik on! . . . Esiteks, töölisasula, töökodade ja ladeude asemele ehitatakse teatrid, hotellid, tsirkused. Sellest tuleb imedelinn ... Sillad, nagu vanadel hiina joonistustel, ühendavad saare leetseljakute ja karidega. Sinna ehitan ma

ujulad, mängupaviljonid, jahi- ja õhulaevasadamad. Saare lõunaossa kerkib määratu hoone, mis on nähtav paljude miilide kauguselt: «Maja, kus puhkab geenius.» Ma riisun paljaks kõik Euroopa muuseumid. Ma korjan kokku kõik, mida on loonud inimkond. Mu kallis, mu pea huugab kõigist neist plaanidest. Ma näen uneski mingisuguseid pilvedesse kaduvaid marmortreppe, pidustusi, karnevale . ..» Jansen ajas end kullatud toolil sirgu: «Proua Lamolle...»

«Oodake,» katkestas Zoja teda kärsitult, jskolme nädala pärast sõidab siia minu õukond. Kogu seda' kampa tuleb toita, lõbustada ja korras hoida. Ma tahan kutsuda Euroopast kaks-kolm tõelist kuningat ja tosina puhastverd printse. Me toome paavsti õhulaeval Roomast ara. Ma tahan olla salvitud ja kroonitud kõigi reeglite kohaselt, et lõpetataks minust tänavafokside sepitsemine ...»

«Proua Lamolle,» pöördus Jansen anuvalt tema poole, «ma pole teid terve kuu aega näinud. Kuni te veel olete vaba. Lähme merele. «Arizona» on värskelt sisustatud. Sooviksin teiega jälle seista sillal tähtede all.»

«Ei tea, Jansen, ei tea,» lausus Zoja, «mõnikord hakkab mulle tunduma, et õnn on ainult õnne tagaajamises ... Ja veel — mälestustes ... Kuid see on nii vaid väsimuse hetkil... Kunagi tulen ma tagasi teie juurde, Janseq ... Ma tean, te jääte» mind kannatlikult ootama... Tuletage meelde. . . Vahemeri, taevassinine päev, mil ma teid pühitsesin .«Jumaliku Zoja» ordu kommodooriks . .. (Ta puhkes

naerma ja surus Janseni kukla oma sõrmede vahele.) Aga kui ma ei tule tagasi, Jansen, kas siis unistamine ja minu tagaigatsemine polegi õnn? Ah, mu sõber, keegi ei tea, et Kullasaar on vaid unenägu, mida ma kord nägin Vahemeres, — ma jäin laevalael tukkuma ja nägin merest ker-kivaid treppe ja paleesid, paleesid üksteise otsas, astangutena, üks kaunim kui teine... Ja palju ilusaid inimesi, minule alluvaid inimesi, mõistate. Ei, ma ei rahune^enne, kuni olen ehitanud unes nähtud linna. Tean, rmrtruu sõber, te pakute mulle ennast, komandosilda ja merelagendikku minu meeletu sonimise asemele. Armas, armas Jansen, mis pean ma küll endaga peale hakkama?»... Ma pean lendama sellesse peadpööritavasse fantaasiasse, kuni süda veel lööb .. .»

115

Valges majakeses Kullasaare üksildase abaja kaldal käisid kogu öö ägedad vaidlused. Šelga luges ette tema poolt kuruga visandatud üleskutse:

«Kogu maailma töötajad! Teile on teada Ühendriike haaranud paanika ulatus ja tagajärjed, kui San

Francisco sadamasse sõitsid Garini kullaga lastitud laevad.

Kapitalism lõi vankuma: kuld on muutumas väärtusetuks, kõik valuutad lendavad kukerpalli, kapitalistidel pole mitte millegagi tasuda oma palgalistele — politseile, karistusvägedele, provokaatoritele ja äraostetavatele rahvatribuunidele. Kogu suuruses on tõusnud nende ette proletaarse revolutsiooni viirastus.

Kuid insener Garin, kes andis niisuguse löögi kapitalismile, soovib kõige vähem seda, et tema avantüüride tagajärjeks qleks revolutsioon.

Garin trügib võimule. Ta murrab oma teel kapitalistide vastupanu, kes pole veel küllaldase selgusega aru saanud, et Garin. — see on uus relv võitluses proletaarse revolutsiooniga.

Garin lepib väga kiiresti kokku suurimate kapitalistidega. Need kuulutavad ta diktaatoriks ja juhiks. Garin omastab poole maailma kullast ja käsib siis kinni ajada Kullasaare šahti, et kulla hulk oleks piiratud.

Tema koos kõige suuremate kapitalistide jõuguga riisub paljaks inimkonna ja teeb inimesed orjadeks.

Kogu maailma töötajad! Otsustava võitluse tund on tulnud. Sellest teatab Kullasaare Revolutsioonikomitee. Ta kuulutab, et Kullasaar koos kaevanduse ja kõigi hüperboloididega läheb kogfu maailma ülestõusnute käsutusse. Ammutamatud kullavarud on nüüdsest peale töötajate käes. Garin hakkab end oma jõuguga raevukalt kaitsma. Mida kiiremini me asume pealetungile, seda kindlam on meie võit.»

Mitte kõik Revolutsioonikomitee liikmed ei kiitnud heaks seda üleskutset, — osa neist kõhkles, neid kohutas julgus: kas läheb korda nii kiiresti töölisi mõjutada ülestõusu alustama? Kas õnnestub relvi saada? Kapitalistidel on niihästi laevastik, vägevad armeed kui ka sõjagaaside ja kuulipildujatega relvastatud politsei.. . Kas poleks parem ära oodata või äärmisel juhul alustada üldstreigist? ...

Raevu tagasi hoides rääkis Šelga kõhklejatele:

«Revolutsioon — see on kõrgeim strateegia. Strateegia aga on teadus, mis õpetab võitma. Võidab see, kes haarab algatuse enda kätte, kes on julge. Rahulikult kaaluma hakkate hiljem, kui teil$_t$ pärast võitu tuleb mõttesse kirjutada tulevastele põlvedele meie võidu ajalugu... Meil õnnestub alustada ülestõusu, kui pingutame kõiki jõude. Relvad muretseme lahingus. Võit on kindel, sest võita tahab kogu töötav inimkond, meie aga oleme tema eelväesalk. Nõnda räägivad bolševikud. Bolševikud aga ei tunne kaotusi.»

Nende sõnade juures võttis sinisilmne kogukas poiss, kae-vur, kes kogu vaidluse kestel oli vaikinud, piibu suust.

«Küllalt!» ütles ta sügava häälega. «Aitab lobisemisest. Käed külge, poisid! ...»

Hallipäine, suure kasvuga toapoiss, seljas livreefrakk ja jalas sukad, astus käratult magamistuppa, pani tassi šokolaadi ja biskviidid öölauale ja lükkas vaikse kahinaga kardinad akende eest. Garin avas silmad:

«Paberossi.»

Sellest vene harjumusest — suitsetada tühja kõhuga — ei suutnud ta lahti saada, kuigi teadis, et ameerika kõrgem seltskond, kes tundis huvi iga tema sammu ja liigutuse vastu, näeb tühja kõhuga suitsetamises mõningat kõlvatuse tundemärki.

Igapäevastes följetonides pesi Ameerika ajakirjandus Pjotr Garini mineviku täiesti puhtaks. Kui tal varem tuligi juua veini, siis ainult sundimise peale, tegelikult aga oli ta alkoholi vaenlane; kõik ajalehed kinnitasid, et tema ja proua Lamolle'i lemmiktegevuseks puhketundidel oli piiblist lemmikpeatükkide valjusti lugemine; mõningaid tema ränki tegusid (lugu Ville d'Avray's, keemiatehaste õhkulaskmine, Ameerika eskaadri uputamine jne.) seletati — ühtesid saatusliku juhuslikkusega, teisi hüperboloidi ettevaatamatu käsitsemisega, igal juhul suur inimene kahetseb neid siiralt ja sügavalt ning valmistub astuma kiriku rüppe, et lõplikult pesta endalt maha tahtmatult tehtud patud (protestantliku ja katoliku kiriku vahel algas juba võitlus Pjotr Garini pärast), ja lõpuks kirjutati tema arvele, et ta on lapsepõlvest peale harrastanud vähemalt kümmet spordiala.

Suitsetanud ära jämeda paberossi, kõõritas Garin šokolaadi poole. Oleks see juhtunud endisel ajal, siis kui teda peeti lurjuseks ja röövliks, oleks ta küsinud soodavett ja konjakit, et närve korralikult ergutada. Kuid juua poole maailma diktaatoril juba hommikul konjakit! Säärane kõlvatus oleks temast eemale tõuganud kogu soliidse kodanluse, kes oli nagu Napoleoni kaardivägi tema trooni ümber koondunud.

Nägu krimpsutades rüüpas ta korra šokolaadi. Toapoiss, kes pühaliku nukrusega seisis ukse juures, küsis poolsosinal:

«Kas härra diktaator lubab isiklikul sekretäril sisse astuda?»

Garin ajas end voodis laisalt istuli ja tõmbas Šelga siidpidžaama:

«Paluge.»

Sisse astus sekretär, kes väärikalt kolm korda — ukse juures, toa keskel ja voodi lähedal — kummardas diktaatorile. Ta soovis head hommikut. Kiikas vaevumärgatavalt tooli poole.

«Istuge,» ütles Garin ja haigutas nii, et hambad plaksatasid.

Isiklik sekretär istus. See oli üleni tumedasse riietatud keskealine kondine mees, kortsus lauba ja aukuvajunud põskedega. Tema silmalaud olid alati poollangetatud. Teda peeti kõige elegantsemaks meheks Uues Maailmas ja nagu arvas Pjotr Petrovitš, oli finantsistide poolt tema juurde salakuulajaks määratud.

«Mis on uut?» küsis Garin. «Kuidas on kullakurss?»
«Tõuseb.»

«Kuidagi visalt ikkagi. Mis?»
Sekretär kergitas melanhoolselt lauge:
«Jah, loiult. Ikka veel loiult.»
«Närukaelad!»
Garin pistis paljad jalad brokaattuhvlitesse ja hakkas kõndima magamistoa valgel vaibal.
«Närukaelad, eeslid!»
Tahtmatult libises tema vasak käsi selja taha, parema käe pöidla pistis ta pidžaamapükste paelte vahele ja sammus niiviisi toas, juuksetutt laubale langenud. Nähtavasti tundus sfekretärilegi see hetk ajaloolisena: ta istus hästi sirgelt, ajas kaela tärgeldatud krae vahelt õieli — näis, et ta kuulatab ajaloo samme.
«Närukaelad!» kordas Garin viimast korda. «Kursi tõstmise aeglusest saan ma aru kui umbusaldusest minu vastu. Minu vastu! Kas mõistate? Ma annan dekreedi, mis keelab kullakangide vaba müügi surmanuhtluse ähvardusel... Kirjutage: «Tänasest kuupäevast senati määrusega ...»
Jõudnud lõpule sellega, suitsetas ta ära teise paberossi. Viskas suitsuotsa pooleni joodud šokolaaditassi. Küsis siis:
«Mis on veel uut? Kas kallalekippumisi minu elule pole avastatud?»
Sekretär võttis pikkade sõrmedega, mille pikad küüned olid poleeritud, portfellist paberilehe, luges selle endamisi läbi, pööras teise poole, pööras siis uuesti ümber:
«Eile õhtul ja täna poole seitsme paiku hommikul avastas politsei kaks uut kallaletungikatset teile, sir.»
«Ahaa! Väga hea. Avaldada ajakirjanduses. Kes need siis on? Loodan, et rahvahulk õiendas lurjustega ise arved? Mis?»
«Eile õhtul tabati lossi ees pargis noormees, pealtnäha tööline, kelle taskuist, leiti kaks raudmutrit, kumbki viiesaja grammi raskune. Kahjuks oli juba hilja, pargis oli vähe rahvast ja ainult mõnel möödaminejal, kes said teada, et tehakse katset kippuda jumaldatud diktaatori elu kallale, läks korda anda nadikaelale mõned vopsud. Ta on vahistatud.»
«Kas need möödaminejad olid ikkagi eraisikud või agendid?»
Sekretäril lõid silmalaud värisema, ta muigas vaevumärgatavalt suunurgaga — see oli kogu Põhja-Ameerikas ainulaadne, järeleaimamatu naeratus:

«Muidugi, sir, need olid eraisikud, ausad, teile ustavad kaupmehed, sir.»

«Teha kindlaks kaupmeeste nimed,» dikteeris Garin, «avaldada neile ajakirjanduses minu palavat tunnustust. Atentaadi üritaja üle mõista kohut kogu seaduse valjusega. Pärast hukkamõistmist annan ma talle armu.»

«Teine tapmiskatse leidis aset samuti pargis,» jätkas sekretär. «Märgati daami, kes vaatas teie magamistoa aknale, sir. Daami juurest leiti väike revolver.»

«On ta nooruke?»

«Viiekümne kolme aastane.»

«Ja mis tegi rahvahulk?»

«Rahvahulk piirdus sellega, et kiskus tal kübara peast, murdis vihmavarju katki ja tallas käekoti puruks. Säärane suhteliselt nõrk entusiasm on seletatav varajase hommikutunniga ja daami enda haletsemisväärse välimusega, kuna ta langes kohe minestusse, kui nägi raevunud rahvajõuku.»

«Anda vanale varesele välispass ja otsekohe välja saata Ühendriikide piiridest. Ajakirjanduses rääkida sellest intsidendist vaiksemalt. Mis on veel?»

Viis minutit enne üheksat võttis Garin dušši, misjärel usaldas end juuksuri ja tema nelja abilise hoolde. Ta istus erilisse, hambaravitooli taolisse linase palakaga kaetud tugitooli kolme poofega peegli ette. Samal ajal, kui tema näole tehti auruvanni, hakkasid kaks blondiini tema kummagi käe küüntel vilgutama viile, kääre, seemispadjakesi, varbaküünte kallal tegid sedasama kaks osavaimat mulat-lannat. Juukseid värskendati mitme tualettveega ja essentsiga, puudutati pisut lokitangidega ja kammiti nii, et paljak jäi märkamatuks. Habemeajaja, kes sai baroneti tiitli imetlusväärse kunsti eest, raseeris Pjotr Petrovitši nägu, puuderdas ja lõhnastas tema näo ja pea mitmesuguste lõhna-õlidega: kaela roosilõhnaga, kõrvatagused sipriga, meelekohad Vernet' lõhnaga, huulte ümbruse õunapuuoksaga (crab-apple), habeme peenima lõhnaõliga «Hämarik».

Pärast kõiki neid manipulatsioone võis diktaatori pakkida siidpaberisse, panna kärpi ja saata näitusele. Garin pidas vaevaga lõpuni vastu, igal hommikul allus ta nendele menetlustele ja ajalehtedes kirjutati tema «veerandtunnist pärast vanni». Parata polnud midagi.

Seejärel suundus ta roivastusruumi, kus teda ootasid kaks teenrit ja endine toapoiss sokkide, särkide, kingade ja' muuga. Tänaseks valis ta täpikestega pruuni ülikonna. Lehemehed kirjutasid, et diktaatori üheks imeteldavamaks andeks oli oskus valida kaelasidemeid. Tuli alistuda ja hoida kõrva kikkis. Kirudes valis Garin paabulinnusule-kirjalise lipsu.

Minnes keskaegse maitse kohaselt kaunistatud söögituppa, mõtles Garin:

«Seda ei suuda kaua välja kannatada. Kurat võtaks, küll sunniti ikka režiim peale!»

Hommikusöögi ajal (jälle mitte tilkagi alkoholi) pidi diktaator läbi vaatama kirjavahetuse. Sevres'i

kandikul lebas umbes kolmsada kirja. Mugides praetud suitsukala, maitsetut sinki ja veega keedetud soolata kaeraputru (sportlaste ja kõlblate inimeste hommikune toit), võttis Garin huupi krabisevaid ümbrikke. Ta avas neid toiduse kahvliga ja luges vilksamisi läbi:

«Mu süda klopib, ärevusest suudab mu käsi vaevu neid ridu paberile vedada . .. Mida te küll mõtlete minust? Jumaluke! Ma armastan teid. Ma armusin teisse sel hetkel, kui nägin ajalehes teie pilti. Ma olen noor. Olen auväärt vanemate tütar.»

Tavaliselt oli juurde lisatud fotopilt. Need lopsakate juuste, süütute silmadega ja rumalate ninanöbidega näolapikeste fotod (kuu aja jooksul oli neid kogunenud mitukümmend tuhat) ajasid peale kohutava, surmava igavuse. Ära käia peadpööritav tee Kjestovka saarelt Washingtoni, Petrogradi linnaosa üksildase maja kütmata toast, kus Garin oli kõndinud nurgast nurka, surudes närviliselt käsi teineteise vastu ja otsides peaaegu olematut pääsemisvõimalust .(põgenemine «Bibigondal»), kuni esimehe kuldtoolini senatis, kuhu ta kahekümne minuti pärast peab sõitma ... Kõhutada maailma, vallutada maa-alune kullaookean, saavutada ülemaailmne võim — kõik ainult selleks, et sattuda filisterliku igavaima elu püünisesse.

«Ptüi sa kurat!»

Garin viskas salvräti ära ja hakkas sõrmedega trummeldama. Ei oska midagi välja mõelda. Pole ühtegi eesmärki. Ta oli jõudnud kõrgeimasse tippu. Diktaator. Vahest ehk aõuda keisritiitlit? Siis piinavad juba täiesti ara. Lasta jalga? Kuhu? Ja milleks? Zoja juurde? Ah, Zoja! Temaga oli katkenud midagi kõige tähtsamat, mis oli tekkinud rõs-

kel soojal ööl puruvanas võõrastemajas Ville d'Avray's. Siis, akna tagant kuulduva puulehtede kähina saatel, oli sündinud kogu Garini avantüüri fantastika. Siis oli läheneva võitluse vaimustust. Siis oli kerge öelda — heidan maailma su jalge ette… Ja nüüd on Garin võitja. Maailm on jalge ees. Aga tema, Garin, maailma valitseja, sööb soolata putru, vaatab haigutades rumalaid nägusid fotopiltidel. Ville d'Avray's nähtud fantastiline unenägu lahjus temast... Anna dekreete välja, teeskle suurmeest, ole korralik igas suhtes .. . Küll on lugu!... Hea oleks nõuda konjakit...

Ta pöördus teenrite poole, kes seisid nagu vahakujud panoptikumis, kaugel uste juures. Otsekohe astusid kaks teenrit ette, üks kummardus küsivalt, teine lausus:

«Härra diktaatori auto on ette antud.»

Senatisse läks diktaator jultunult kontsadele astudes. Ta istus kullatud tugitooli ja lausus metalse häälega istungi avamisvormeli. Tema kulmud olid kortsus, nägu väljendas energiat ja otsustavust. Kümned aparaadid pildistasid ja filmisid teda sel silmapilgul.

Senatil oli au anda talle täna järgmised tiitlid: Alam-Wales'i lord, Napoli hertsog, krahv Charlesroi, parun Mühlhausen ja kogu Venemaa kaaskeiser. Põhja-Ameerika Ühendriikide poolt, kus kui demokraatlikul maal polnud kahjuks tiitleid ette nähtud, anti aunimetus «Businessman of God», mis tõlgituna meie keelde tähendas «suurkaupmees jumala armust». Garin tänas. Ta oleks heameelega sülitanud nendele paksudele kiilaspeadele ja lugupeetud paljakutele, kes istusid tema ees amfiteatrina kahekordse akendereaga saalis. Kuid ta mõistis, et ei sülita, vaid tõuseb kohe püsti ja tänab. «Oodake,» mõtles ta seistes (ise kahvatu, väike, terava kikkhabemega) temale aplodeeriva amfiteatri ees, «küll ma esitan teile rassivaliku ja esimese tuhande puhtuse projekti ...» Ent ta tundis isegi, et on käsist-jalust seotud ja et lordi, hertsogi, krahvi ja jumala armust kaupmehe auastmes ei esita ta kindlasti mitte midagi selletaolist... Banketile aga sõidab ta praegu otse senati saalist.. .

Tänaval tervitati diktaatori autot hüüetega. Kui oleks aga tähelepanelikumalt vaadanud, siis hüüdsid ikka mingi-

sugused suure kasvuga sellid, kes sarnanesid ümberriietatud politseinike ja ametnikega. Garin tegi kummardusi ja lehvitas sidrunivärvi kindas käega. Jah, poleks ta sündinud Venemaal, poleks üle elanud revolutsiooni, oleks vist linnast läbisõit keset juubeldavat rahvast, kes hüüetega «hip, hip» ja lillekimbukeste loopimisega väljendas oma truualamlikke tundeid, teinud talle kõige elavamat rõõmu. Kuid Garin oli mürgitatud inimene. Ta pahutses: «Odav rämps, odav rämps, pidage lõuad, rõõmustada pole millegi üle.» Ta ronis autost välja linna raekoja peatrepi ees, kus kümned naisekäed (petrooleumi-, raudteede, konservi- ja teiste kuningate tütarde käed) puistasid teda lilledega üle.

Treppi mööda üles joostes saatis ta õhusuudlusi paremate ja vasakule. Saalis lõi mürtsuma muusika jumala armust suurkaupmehe auks. Ta võttis istet ja siis tegid seda ka kõrk teised. Tähe «O» kujuline lumivalge laud kirendas lilledest, sätendas kristallist. Igale isikule määratud söögi-nõude kõrval õli eri suurusega üksteist hõbenuga ja üksteist kahvlit (arvestajnata suuri ja väikesi lusikaid, homaa-ripintsette ja sparglitange). Ei tohtinud eksida, missuguse noa-ja kahvliga tuli üht või teist toitu süüa.

Garin kiristas vihast hambaid: aristokraadid, eks te mõelge, — kahesajast inimesest lauas kauples kolm neljandikku tänaval heeringatega, aga nüüd pole neil vähem kui üheteistkümne kahvli abil paslik süüa! Kuid silmad olid sihitud diktaatorile ja tema alistus ka sel korral seltskondlikule survele — ta käitus lauas eeskujulikult.

Pärast kilpkonnasuppi algasid kõned. Garin kuulas neid püsti seistes, šampanjapokaal käes. «Joon end täis!» vilksatas mõte siksakina läbi pea. Asjatu katse.

Oma kahele lauanaabrile, lobisemishimulisele kaunitarile, ta isegi kinnitas, et loeb õhtuti

tõepoolest piiblit.

Kolmanda magusroa ja kohvi vahel vastas ta kõnedele:

«Härrased, võimu, mille te mulle olete andnud, võtan ma kui jumala sõrme, ja minu südametunnistuse püha kõhus käsib mind käsutada seda ajaloos enneolematut võimu meie turgude laiendamiseks, meie tööstuses ja kaubanduses lokkava õitsengu saavutamiseks ning selleks, et maha suruda pööbli kõlvatud katsed kukutada kehtivat korda . . .» Ja nõnda edasi. . .

Kõne jättis rõõmustava mulje. Tõsi küll, kõne lõpul lisas diktaator nagu endamisi kolm mingisugust energilist sõna, kuid need olid öeldud mingisuguses arusaamatus, vist vene

keeles ja jäid tähele panemata. Seejärel Garin kummardus kolme külge ja väljus, saadetuna trompetite ulgumisest, litauride mürinast ja rõõmuhüüetest. Ta sõitis koju.

Palee vestibüülis lennutas ta põrandale kepi ja kaabu (tekkis paanika üles tõstma rutanud, teenrite hulgas), pistis käed sügavale püksitaskusse, ajas kikkhabeme vihaselt õieli ja läks toredat vaipa mööda üles. Kabinetis ootas teda isiklik sekretär.

«Kell seitse õhtul toimub klubis «Pacific» härra diktaatori auks õhtusöök sümfooniaorkestri saatel.»

«Nii,» lausus Garin.

«Mis veel?»

«Kell üksteist, jällegi täna, toimub teie auks hotelli «Indiana» valges saalis ball. ..»

«Telefoneerige sinna ja tänna, et olen linna raekojas krabide liigsöömisest haigestunud.»

«Julgen avaldada kartust, et ebahaigus põhjustab rohkem tülinat: teie juurde sõidab otsekohe kogu linn kaastunnet avaldama. Peale selle — ajalehereporterid. Nad teevad katset sisse tungida isegi läbi kaminakorstnate ...»

«Teil on õigus. Ma lähen.» Garin helistas. «Vann. Valmis panna õhturiietus, regaalid[1] ja ordenid.»

Garin istus laua aarde (vasakule jäi raadiovastuvõtja, paremale telefonid, otse ette diktofoni toru). Ta tõmbas lähemale puhta neljandikkaustase paberilehe, kastis sule tindipotti ja jäi äkki mõtteisse ...

«Zoja,» hakkas ta kirjutama vene keeles kindla, suure käekirjaga, «mu sõber,; ainult teie üksi olete võimeline mõistma, kui suurt lolli ma mängisin . . .»

Kolmveerand kaheksa lähenes Garin kiiresti lauale. Tal oli seljas frakk ordenitähtede, regaalide ja üle vesti jooksja lindiga. Kostsid pidevalt Kullasaare jaama lainele seatud raadiovastuvõtja kimedad signaalid. Garin pani kuuldekla-pid pähe. Zoja selgesti kuuldav, kuid elutu hääl kordas otsekui teiselt planeedilt vene keeles:

«Garin; me oleme kadunud ... Garin, me oleme kadm nud. .. Saarel on ülestõus. Suur hüperboloid on vallutatud ... Jansen on minuga .., Kui õnnestub, põgeneme «Arizonal».»

i R e g a a l i d - kõrge ameti tunnusmärgid, näiteks kuningal kroon ja valitsuskepp.

Hääl katkes. Garin seisis laua ääres ega võtnud kõrva-klappe ära. Isiklik sekretär, käes Garini silinder ja kepp, ootas ukse juures. Ja siis alustas vastuvõtja uuesti signaalide andmist. Ent nüüd juba teine hääl, käre mehehääl hakkas kõnelema inglise keeles:

«Kogu maailma töötajad. Teile on teada Ühendriike haaranud paanika ulatus ja tagajärjed .. .» Kuulanud lõpuni Šelga üleskutse, võttis Garin kõrvaklapid ara. Ruttamata, virila naeratusega süütas ta sigari. Võttis laualaeka-st paki sajadollarilisi rahatähti ja jämeda rauaga revolvri kujulise nikeldatud aparaadi: see oli tema viimane leiutis — taskuhüperboloid. Kulmuviipega kutsus ta isikliku sekretäri enda juurde. «Tehke korraldus otsekohe valmis seada reisiauto.» Sekretäril kerkisid esimest korda kogu teenistusaja jooksul kulmud, punakaspruunid silmad heitsid Garinile torkiva pilgu:

«Kuid, härra diktaator. . .»

«Vait! Viivitamatult teatada vägede ülemale, linna kubernerile ja tsiviilvõimudele, et alates kella seitsmest pannakse maksma sõjaseisukord. Ainsaks korratuste ärahoidmise abinõuks linnas on mahalaskmine.» Sekretär kadus silmapilkselt ukse taha. Garin astus kolme poolega peegli ette. Ta oli ehitud regaalide ja ordenitähtedega, kahvatu ning sarnanes panoptikumi vahanukuga. Ta vahtis end kaua ja äkki tõmbus üks tema silm nagu iseenesest pilkavalt kissi... «Lase jalga, Pierre Garry, lase kiiremini jalga,» ütles ta iseendale sosinal.

117

Sündmused. Kullasaarel algasid kahekümne kolmanda juuni õhtupoolikul. Ookean mässas, kogu päeva. Edelast roomasid äikesepilved. Taevas raksus siksakilistest tule-nooltest. Veetolm lendas maruiilidena üle kogu saare.

Päeva lõpul kaugenes äike, välgud sähvisid kaugel ookeani äärel, kuid raugematu jõuga koolutas tuul puid vastu maad, painutas kõrgeid laternaposte, rebis puruks traate, viis ärä vormitute-palakatena barakkidelt katuseid ja ulgus ning vilistas kogu saarel nii saatanliku õelusega, et kõik elusolendid pugesid majadesse peitu. Sadamas

kiuksusid laevad randumisköite otsas, mitu praami kiskus tuul ankrukettidest lahti ja viis avamerele. Palee vastas, tiksi väikeses sadamas, hüples «Arizona» nagu õngekork lainetel.

Saare elanikkond oli viimasel ajal, tugevasti vähenenud. Töö kaevanduses oli seisma pandud. Proua Lamolle'i grandioosseid ehitusi ei olnud veel alustatud. Kuuest tuhandest töölisest oli jäänud ligi viissada. Teised lahkusid saarelt, koormatud kullaga. Lammutati töölisasula tühjaksjäänud barakke ja tasandati maad tulevase ehituse jaoks.

Kaardiväelastel polnud sellel rahulikul maalapikesel absoluutselt mitte midagi teha. Möödas oli see aeg, millal valge-kollased nagu ketikoerad seisid püssidega kaljudel, sammusid traataedade ääres ja lõgistasid paljutähendavalt püssjlukke. Kaardiväelased hakkasid jooma. Igatsesid taga suurlinnu ja uhkeid restorane. Palusid end puhkusele lasta, ähvardasid mässu tõsta. Kuid oli olemas Garini vali korraldus: ei puhkusi ega vabastamisi. Kaardiväe kasarmu-tele oli alaliselt sihitud suure hüperboloidi toru.

K-asarmutes käis meeletu kaardimäng. Tasuti nimeliste sedelitega, sest kuld, mis vedeles kasarmute lähedal virnas, oli kõiki hullupööra ara tüüdanud. Mängiti relvade, sissesuitsetatud piipude, pudeli vana konjaki või «paar korda vastu vahtimist» peale. Õhtuks käänis tavaliselt kogu kasarm end purujõobnuks. Kindral Subbotin ei suutnud enarn hoida mitte ainult distsipliini, — mis sest rääkidagi, — vaid isegi mitte lihtsat viisakust.

«Härrad ohvitserid, häbi,» põrises igal õhtul kindral Subbotini hääl ohvitseride sööklas, «olete alla käinud, härrad ohvitserid!»

Mitte mingisugused mõjutamisabinõud ei aidanud. Ent kunagi varem polnud säärast joomist kui tormi päeval kahekümne kolmandal juunil. Ulguv tuul ajas kaardiväe-lastele pe&le metsiku tusatuju, äratas vanu mälestusi, hakkasid valutama vanad haavad. Veetolm peksis vihmana vastu akent. Taevaalune suurtükivägi pani laotuse raju-tulest mürtsuma ja mütsuma. Värisesid seinad, kurisesid klaasid laudadel. Kammimata ja pesemata kaardiväelased laulsid pikkade laudade taga, küünarnukid laual ja hulljulged pead kätele toetatud, vaenulikku laulu: «Oh õunake, kuhu veered sa .. .» Ja see laul, mis kurat teab kui kaugest elust oli sisse veetud -voogude keskele eksinud saarekesele, tundus näputäie kodumaa soolana. Väntsusid pisarsilmsed

purjus pead. Kindral Subbotin, kes oli keelitamisest kähisema hakanud, saatis kõik seapõrgu ja jõi end ise täis.

Revolutsioonikomitee luure (Ivan Gussevi isikus) kandis ette vastase raskest olukorrast kasarmutes. Kella kuue ja seitsme vahel õhtul läks Šelga viie koguka kaevuriga peavahi juurde (kasarmute ees) ja hakkas sõnelema kahe vintis tunnimehega, kes valvasid hakkipandud püsse. Tunnimehed unustasid valvsuse, nad löödi ootamatult jalust maha, neilt võeti relvad ja nad ise seoti kinni. Šelga vallutas sadakond püssi. Need jagati sealsamas välja töölistele, kes lähenesid ühe laterna alt teise alla joostes, üle muruplatside roomates ja end puude ning põõsaste taha varjates.

Sada meest tungisid kasarmutesse. Algas kohutav madin, kaardiväelased võtsid ründajaid vastu pudelite ja taburettidega, tõmbusid tagasi, organiseerusid ja avasid püstolitule. Treppidel,

koridorides ja ühismagamistubades käis lahing. Kained ja joobnud kähmlesid rinnutsi koos. Puruks-löödud akendest paiskusid välja metsikud kärjed. Kallale-tungijaid oli vähe — üks mees viie vastu, — ent nad vasardasid nagu kootidega oma rakkus rusikamürakatega hellitatud valgeid-kollaseid. Ruttasid köhale abiväed. Kaardiväelased hakkasid akendest välja kargama. Mitmes kohas süttis tulekahju, kasarmud mattusid suitsu.

118

Jansen jooksis läbi palee tühjade valgustamata tubade. Mürina ja kohinaga paiskusid murdlained vastu verandal Tuul vilistas aknaraame raputades. Jansen, hüüdis proua Lamolle'i ja kuulatas hirmsas ärevuses.

Ta tormas alla, Garini poolele, lendas treppi mööda süllaste sammudega. Al! oli kuulda püssipauke, üksikuid kar-jeid. Ta heitis pilgu siseaeda. Tühjus, ei ühtki hinge. Vastaspoolel, luuderohtu kasvariud võlvkaare all, murti väljastpoolt väravasse. Kuidas võis nii raskesti magada, et ainuli aknaklaasi purustanud kuul äratas Janseni. Kas proua Lamolle põgenes? Võib-olla on ta tapetud?

Ta avas huupi mingi ukse. Astus sisse. Neli sinkjat kera ja viies, mosaiiklae all rippuv kera valgustasid laudu, mis olid täis aparaate, marmortahvleid mõõteriistadega, lakee-

ritud laekaid ja kapikesi katoodlampidega, dünamo juhtmeid, jooniseid täiskuhjatud kirjutuslauda. See oli Garini kabinet. Vaibal vedeles nutsakuks käkerdatud taskurätt. Jansen haaras selle põrandalt, see levitas proua Lamolle'i parfüümide lõhna. Siis tuli talle meelde, et kabinetist viu) maa-alune käik suure hüperboloidi lifti juurde ja kusagil siin peab olema salauks. Proua Lamolle sööstis muidugi esimeste laskude ajal torni, — kuidas ta küll seda ei taibanud!

Ta vaatas ringi seda ust otsides. Ent siis kuuldus purunevate aknaklaaside klirinat, jalgade müdinat, seina taga hakkasid kärsitud hääled üksteist hüüdma. Lossi murti sisse. Miks siis proua Lamolle viivitab? Ta kargas kahe-poolega nikerdatud ukse juurde ja keeras selle lukku. Haaras püstoli. Tundus, et terve palee täitus sammudest, häältest, hüüetest.

«Jansen!»

Tema ees seisis proua Lamolle. Naise kahvatunud huuled liikusid, kuid kapten ei kuulnud, mida ta ütles. Mees vahtis teda raskelt hingates.

«Me oleme kadunud, Jansen, oleme kadunud!» kofdas Zoja.

Ta kandis musta kleiti. Kitsukesed käed olid surutud vastu rinda. Silmad — ärevil nagu sinine torm. Proua Lamolle ütles:

«Suure hüperboloidi lift ei tööta, lift on tõstetud täiesti üles. Tornis viibib keegi. Nad ronisid sinna väljastpoolt põikpuid mööda .. . Ma olen kindel, et see on too poisike Gussev.. .»

Zoja naksutas sõrmi ja vahtis nikerdatud uksele. Tema kulmud tõmbusid kortsu. Ukse tagant müdisesid mööda meeletu kuruga kümned jalad. Kajas metsik karjatus. Algas rüselemine. Rutakad lasud. Proua Lamolle istus kähku laua taha, keeras lülitit: dünamo hakkas pehmelt undama, lillakalt lõid helendama pirnjad lambid. Signaale saates hakkas piiksuma morsevõti.

«Garin, me oleme kadunud ... Garin, me oleme kadunud ...» ütles naine mikrofonivõrgu kõhale kummardudes. -. Hetk hiljem lõi nikerdatud uks rusika- ja jalahoopide all raksuma.

«Tehke uks lahti! Avage!...» kajasid hääled.

Proua Lamolle haaras Jansenil käest, tiris seina aarde ja vajutas jalaga nikerdatud spiraalikujulisele kaunistusele päris põranda lähedal. Damastpaneel kahe poolsarnba vahel vajus kuuldamatult sügavusse. Proua Lamolle ja Jansen lipsasid läbi salaukse maa-alusesse käiku. Paneel nihkus endisele kohale tagasi.

Pärast äikest vilkusid ja sirasid tähed iseäranis eredalt rahutu ookeani kõhal. Tuul tahtis jalust maha paisata. Murdlained kerkisid kõrgele. Mürisesid kivid. Läbi ookeani müha oli kuulda püssipauke. Proua Lamolle ja Jansen jooksid, end põõsaste ja kaljude taga varjates, põhjaabaja poole, kus alaliselt seisis väike mootorpaat Paremal ker-kis musta müürina palee, vasakul — lained ja helendavad vahuharjad ning kaugel — tantsiva «Arizona» tulukesed. Tagapool paistis võreja siluetina taevasse tungiv suure hüperboloidi torn. Torni tipus oli valgus.

«Vaadake,» karjatas proua Lamolle jooksu peal tagasi vaadates ja torni poole käega viibates,

«seal on valgus! See on surm!»

Zoja jooksis järsku nõlva mööda alla lainete eest kaitstud abaja aarde. Siin, väikeste ujuvtõkete ääres palee rõdule viiva trepi lähedal, hüples mootorpaat. Proua Lamolle hüppas paati, tormas pärasse ja lülitas vabisevate kätega sisse käiviti.

«Kiiremini, kiiremini, Jansen!»

Mootorpaat oli kaile kinnitatud ketiga. Pistnud püstoli-raua rõngasse, murdis Jansen lukku. Ülal rõdul paisati uks klirinal lahti ja sinna ilmusid relvastatud mehed. Jaffeen viskas püstoli ara ja rabas kinnituskoha lähedalt ketist kinni. Tema liikmed naksusid, kaelasooned paisusid, kätkes haak kuuekrael. Ootamatult hakkas paukuma käivitatud mootor. Mehed jooksid terrassilt treppi mööda alla, vehkides relvadega ja hüüdes: «Seis, seis!»

Ülima pingutusega kiskus Jansen keti lahti, tõukas turtsuva paadi kaugele lainetele ja ruttas neljakäpuli piki parrast rooli juurde.

Teinud järsu kääre, lendas mootorpaat kitsa abajakaela poole. Lasud välgatasid neile järele.

«Tormiredel alla, te soolased saatanad!» käratas Jansen «Arizona» parda all tantsivast paadist. «Kus on vanemabi? Magab! Poon üles!»

«Olen siin, siin, kapten. Kuulen, kapten.»

«Trossid läbi raiuda! Mootorid käivitada! Täisgaas! Tuled kustutada!»

«Just nii, just nii, kapten.»

Proua Lamolle ronis esimesena torfniredelit mööda üles. Kummardudes üle parda nägi ta, et Jansen katsub end vaevaga püsti ajada, kuid vajub kuidagi küljele ja püüab kfamplikult allavisatud köieotsa. Laine mattis tema kpos paadiga .ja siis tuli taas nähtavale tema puristav, valugri-massist «moonutatud nägu.

«Jansen, mis teiega on?»

«Olen haavatud.»

Neli madrust hüppasid paati, haarasid Janšeni kätele ja tõstsid pardale. Tekil kukkus ta maha, käega küljest kinni hoides, ja kaotas teadvuse. Ta kanti kajutisse.

Laineid lõigates ja veekuristikesse sukeldudes eemaldus «Arizona» täiskäigul saarest. Laeva juhtis vanemabi. Proua Lamolle seisis tema kõrval sillal, klammerdunud reelingusse. Tema riietelt nõrgus vett, kleit oli liibunud ümber

keha. Ta vaatas, kuidas levis tulekuma (põlesid kasarmud) ja kuidas kruvitaoliselt tulespiraalidest

läbistatud must suits katab saart. Ent siis märkas ta ilmselt midagi ja habras komandöril käisest kinni:

«Pöörake edelasse ...»

«Siin on karid, proua.»

«Vait, pole teie asi! ... Sõitke läbi, hoides saart vasema parda traversil.»

Ta jooksis hüperboloidi võreja torni juurde. Veeloor, mis lendas rrinast üle teki, mattis proua Lamolle'i ja lõi ta jalust maha. Madrus haaras ta, märja ning vihast raevunu, käte vahele. Zoja kiskus end lahti ja ronis torni.

Saarel, kõrgel üle tulekahjusuitsu, säras silmipimestav täht, — seal töötas suur hüperboloid, mis otsis «Arizonat».

Proua Lamolle otsustas võidelda, sest niikuinii ei võinud mitte mingisuguse kiirusega pääseda pakku kiire eest, mis tabas tornist paljude miilide tagant. Esialgu lookles kiir tähtedel ja silmapiiril, joonestades mõne sekundiga nelja-sajakilomeetrise ringi. Ent nüüd kobas ta kangekaelselt ookeani läänesektorit, jooksis mööda laineharju ja tema jälgi märkisid tihedad aurupilved.

«Arizona» liikus täiskäigu! seitsme miili kaugusel rööbiti saarega. Mattudes kuni mastideni kähisevasse vette, lendas ta pähklikoorena lainele ja siis tulistas proua Lamolle ahtri-tornist omakorda kurega saart. Seal olid mõnelpool juba puust ehitused leegitsema löönudf Sädemetevihud lendasid kõrgele, nagu oleks neid hiigellõõtsad üles puhunud. Tulekuma heitis vastuhelke kogu mustale mässavale ookeanile. Ja siis, kui «Arizona» tõusis laineharjale, nähti saarelt jahi siluetti ja põletavalt valge nõel hakkas tantsima laeva ümber, lüües ülalt alla, siksakkidena, ja löögid langesid järjest lähemale, kord tahapoole ahtrist, kord vööri ette.

Zojale niis, et pimestav täht torgib teda otse silma, ja püüdis ise aparaadi toruga susata seda tähte kaugel tornis. Meeletult undasid «Arizona» kruvid, ahter paljastus ja laev hakkas juba lainelt libisedes ninaga allapoole käiduma. Sel ajal kerkis kiir, mis oli leidnud märgi, kõrgusse, lõi värisema otsekui mõõtu võttes ja hakkas otsejoones langema jahi profiilile. Zoja sulges silmad. Kõigil, kes olid pardal selle kahevõitluse tunnistajad, pidi vist küll süda seisma jääma.

Kui Zoja avas silmad, nägi ta enda ees veemüüri ja kuristikku, kuhu «Arizona» oli libisenud. ««See pole veel surm,» mõttes Zoja. Ta võttis käed aparaadilt ja need vajusid jõuetult alla.

Kui algas uuesti tõus lainele, oli arusaadav, miks möödus surm. Tohutud suitsupilved katsid kogu saart ja torni — nähtavasti olid naftatsisternid plahvatanud. Suitsukatte varjus võis «Arizona» rahulikult lahkuda.

Zoja ei teadnud, kas tal õnnestus maha niita suurt hüperboloidi või jäi täht suitsu taga ainult nähtamatuks. Kuid kas polnud see nüüd enam ükspuha ... Suure vaevaga ronis ta tornist alla. Taglasest kinni hoides tuikus ta kaju-tisse, kus siniste kardinate taga Jansen raskelt hingeldas. Zoja vajus tugitooli, süütas vahatiku ja hakkas suitsetama.

«Arizona» sõitis loodesse. Tuul rauges, kuid ookean oli ikka veel rahutu. Palju kordi päevas saatis jaht tingsig-naale, püüdes astuda ühendusse Gariniga, ja sadades tuhandetes raadiovastuvõtjates üle kogu maailma kõlas Zoja hääl: «Mis teha, kuhu minna? Me asume nii ja niisugusel laius- ja pikkuskraadil. Ootame korraldusi.»

Ookeaniaurikud, mis olid püüdnud selle raadiogrammi, põgenesid võimalikult kiiremini kaugemale hirmsast kõhast, kuhu oli jälle ilmunud «Arizona» — «merede hirm».

119

Põleva nafta pilved matsid Kullasaare. Orkaanile järgnes tuulevaikus ja must suits kerkis pilvitu taeva alla, heites ookeani vetele mitme kilomeetri pikkuse tohutu varju. Saar rjäis väljasurnuna ja ainult šahti pool kriuksusid elevaatorite kopad lakkamatult nagu alati.

Siis tulid vaikusest kuuldavale muusikahelid: pidulik aeglane marss. Läbi suitsuvine võis näha paarisada meest: nad läksid, pead püsti, nende näod olid karmid ja resoluutsed. Ees kandsid neli meest õlgadel midagi punasesse lippu mähitut. Nad ronisid kaljule, kus kõrgus suure hüperboloidi võrejas torn, ja panid selle jalale maha pika pambu.

See oli Ivan Gussevi surnukeha. Ta langes eile «Arizonaga» peetud lahingu ajal. Roninud nagu kass väljastpoolt torni võrejaid tugitalasid mõõda üles, käivitas ta suure

hüperboloidi ja leidis üles «Arizona» keset määratu suuri laineid.

«Arizonalt» saadetav tulepael hüples saarel ringi, süüdates ehitusi, lõigates maha laternaposte ja puid. «Rästik,» sosistas Ivan aparaadi suuet pöörates ja ta abistas end sealjuures samuti keelega nagu kirjatehnika tunniski, kui Taraškin talle kirjaoskust õpetas.

Ta püüdis «Arizona» fookusesse ja peksis kiirtepaelaga vett tagapool ahtrit ja eespool vööri, vähendades nurka. Süttinud tsisternidest tõusvad suitsupilved segasid teda. Äkki muuftus «Arizonalt» tulev kiir pimestavaks täheks ja see nõelas sätendades Ivani otse silma. Kiirest

läbitorgatuna langes poiss suure hüperboloidi kaitseplekile...

«Puhka rahus, Vanjuša, sa surid kangelasena,» ütles Šelga. Ta laskus Ivani surnukeha ees põlvele, pööras lipu serva tagasi ja suudles poisikest laubale.

Pasunad hakkasid mängima ja kahesaja mehe hääled alustasid «Internatsionaali».

Veidi aega hiljem lendas musta suitsu pilvedest välja võimas- kahe mootoriga lennuk. Võttes kõrgust pöördus ta läände. ..

120

«Kõik teie korraldused on täidetud, härra diktaator. . .» Garin keeras väljapääsuukse lukku, astus lameda raamatukapi juurde ja laskis käel libiseda üle käpi parema külje.

Sekretär ütles muigega:

«Salaukse nupp asub vasakul pool, härra diktaator.. .»

Garin heitis temale kiire ja kummalise pilgu. Surus nupule, raamatukapp nihkus käratult kõrvale ja avas kitsa käigu palee salatubadesse.

«Palun,» üttes Garin, ja andis märku, et sekretär esimesena sinna astuks. Sekretär kahvatas, Garin tõstis jäise viisakusega kiirterevolvri tema otsaesise kõrgusele. «Mõistlikum on alistuda, härra sekretär .. .»

121

Kaptenikajuti uks oli pärani lahti. Kois lamas Jansen.

Jaht liikus vaevalt. Vaikuses oli kuulda, kuidas laine purunes vastu parrast.

Janseni soov täitus: ta oli jälle ookeanil, üksi proua Lamolle'iga. Ta teadis, et ta sureb. Mitu päeva oli ta võidelnud elu eest, kuulihaav kõhus, ja rahunes lõpuks. Vaatas tähti läbi avatud ukse, kust hoovas igaviku õhku.

Ilmudes varjuna tähtedele, astus väljast sisse proua Lamolle. Kummardus kapteni kõhale. Küüsis sosinal, kuidas ta end tunneb. Mees vastas laugude liigutusega ja naine mõistis, mida Jansen tahtis talle öelda: «Ma olen õnnelik, sina oled minuga.» Kui tal oli mitu korda õhku ahmides kramplikult kerkinud rind, istus Zoja koi aarde ega liigutanud end. Arvatavasti uitasid tema peas kurvad mõtted.

«Mu sõber, mu ainus sõber,» lausus ta vaikse meeleheitega, «teie üksi maailmas armastasite mind. Teile üksi olin ma-kallis. Ja kui teid ei ole enam ... Kui külm, kui külm . ..»

Jansen ei vastanud, ainult laugude liigutusega ta nagu kinnitas lähenevat külma. Zoja nägi, et tema nina oli teravnenud, suu kooldunud nõrka naeratusse. Alles hiljuti veel lõkendas tema nägu palavikujumest, nüüd oli see nagu vahast. Ta ootas veel palju minuteid, siis puudutas huultega

Janseni kätt. Kuid mees polnud veel surnud. Aeglaselt avas ta silmad, paotas liipunud huuled. Zojale tundus, et ta ütles: «Hea ...»

Siis muutus tema nägu. Zoja pöördus ära ja tõmbas ettevaatlikult sinised eesriided ette.

122

Sekretär, kõige elegantsem mees Ühendriikides, lamas silmili maas, klammerdunud kangestunud sõrmedega põrandavaipa: ta suri silmapilkselt, karjatamata. Värisevaid huuli hammustades toppis Garin aeglaselt kiirte-revolvrit taskusse. Seejärel astus ta madala terasukse juurde. Valis vaskkettal temale üksi teada oleva tähtede kombinatsiooni ja uks avanes. Ta astus akendeta raud-betoontuppa.

See oli diktaatori isiklik seif. Kuid kulla või paberite asemel oli siin Garinile midagi hoopis hinnalisemat: Euroopast toodud ja esialgu salaja Kullasaarel, hiljem aga siin, palee salatubades hoitud Garini kolmas teisik — vene emigrant parun Korff, kes oli end müünud määratu suure rahasumma eest.

Ta istus pehmes nahktugitoolis, ajanud jalad kullatud lauale, kus seisid vaasid puuviljade ja maiustustega (juua teda ei lubatud). Põrandal vedelesid raamatud — inglise kriminaalromaanid. Igavusest sülitas parun Korff kirsikive tema tugitoolist kolme meetri kaugusel seisva televisiooni-aparaadi ümmarguse ekraani pihta.

«Viimaks ometi,» ütles ta, sisseastunud Garini poole laisalt pöördudes. «Kuhu te, kurat võtaks, kadusite? . .. Kuulge, kas kaua veel kavatsete mind marineerida selles keldris? Jumala eest, ma eelistan nälgida Pariisis ...»

Vastuse asemel rebis Garin endalt maha lindi ja heitis seljast fraki koos ordenite ning regaalidega.

«Võtke riided seljast.»

«Milleks?» küsis parun Korff mõninga uudishimuga.

«Andke oma riided.»

«Milles asi seisab?»

«Ja pass, kõik paberid .. . Kus on teie habemenuga?»

Garin istus tualettlaua ette. Põski seebitamata ja valu pärast nägu krimpsutades ajas ta kähku vurrud ja habeme ara.

«Muide, kõrvaltoas lebab mees. Pidage meeles, et see on teie isiklik sekretär. Kui märgatakse tema puudumist, võite öelda, et saatsite ta ära salajase ülesandega. . . On see teile arusaadav?»

«Milles asi seisab, küsin ma?» pistis parun Korff kisama, püüdes lennult Garini pükse.

«Mina lähen siit salaukse kaudu parki, oma auto juurde. Te peidate sekretäri kaminasse ja lähete minu kabinetti. Telefoni teel kutsute otsekohe välja Rollingi. Loodan, et teil on hästi meeles minu diktatuuri kogu mehhanism? Mina, seejärel minu esimene asetäitja — salapolitsei ülem, siis minu teine asetäitja — propagandaosakonna ülem, tema järel tuleb minu kolmas asetäitja — provokatsioonide osakonna ülem. Seejärel kolmesaja salanõukogu, selle eesotsas on Rolling. Kui te pole veel muutunud päris idioodiks, siis oleksite pidanud kõik selle korralikult pähe tuupima ... Võtke ometi püksid jalast, susi teid söögu!.., Rollingile

öelge telefoni teel, et teie, see tähendab Pierre Garin, asute sõjaväe ja politsei etteotsa. Teil, kullake, tuleb tõsine lahing ära pidada ...»

«Lubage, aga kui Rolling tunneb häälest ara, et see pole mitte teie, vaid olen mina …»

«Aa! Lõppude lõpuks on neile üks kama kõik... Oleks vaid diktaator ...»

«Lubage, lubage — tähendab, sellest silmapilgust peale muutun mina Pjotr Petrovitš Gariniks?»

«Soovin edu. Nautige võimutäiust. Kõik instruktsioonid on kirjutuslaual... Mina — kaon …»

Garin pilgutas, nagu ennest peeglisse, oma teisikule silma ja kadus ukse taha.

123

Vaevalt oli Garin, üksi kinnises autos, hakanud kihutama läbi kesklinna tänavate, kui kadus igasugune kahtlus: ta andis õigel ejal jalgadele valu. Töölisrajoonid ja eeslinnad sumisesid sajatuhandepäistest rahvahulkadest… Mõnel pool plagisesid juba, revolutsioonilippude kangad ... Põiki üle tänavate kuhjati kuruga barrikaade ümbertõugatud autobussidest, akendest välja loobitavast mööblist, ustest, laternaosidest, malmfestidest.

Kogenud silmaga nägi Garin, et töölised on hästi relvastatud ... Veoautodel, tnis trügisid läbi rahvamurru, veeti laiali kuulipildujaid, granaate, püsse... See oli kahtlemata Šelga töö …

Mõni tund tagasi oleks Garin täie veendumusega paisanud sõjaväed ülestõusnute vastu. Kuid praegu ta vaid surus aina närvilisemalt keset needusi ja hüüdeid: «Maha diktaator! Maha kolmesaja nõukogu!» kihutava auto gaasipedaalilt.

Hüperboloid oli Šelga käes. Sellest teati, sellest karjusid ülestõusnud. Šelga juhtis revolutsiooni nagu dirigent heroilist sümfooniat.

Garini käsul juba kullamüümise ajal ülesseatud valjuhääldajad töötasid nüüd tema vastu — kandsid üle kogu maailma laiali teateid üleüldisest ülestõusust.

Garini teisik hakkas vastu Pjotr Petrovitši kõiki ootusi tegutsema otsustava-lt ja tal oli isegi edu. Tema valikväed ründasid barrikaade. Politsei heitis lennukitelt gaasipomme.

Ratsavägi raius inimesi mõõkadega tänavaristmeil. Eribrigaadid murdsid lahti ukselukke, tungisid tööliste elamuisse ja hävitasid kõik elusolendid.

Kuid ülestõusnud pidasid visalt vastu. Teistes linnades, suurtes tööstuskeskustes, läksid nad otsustavalt pealetungile. Keskpäevaks lõõmas kogu maa ülestõusutules ...

Garin surus masinalt välja kogu kiiruse, mida võisid arendada selle kuusteist silindrit. Orkaanina kihutas ta läbi provintsilinnakeste tänavate, lüües jalust sigu ja koeri ning lömastades kanu. Mõnel möödaminejal ei olnud mahti silmigi pungi ajada, kui tolmune, suur must diktaatori auto vähenedes ja möirates kadus käänaku taha ...

Ta peatus vaid mõneks minutiks, et võtta bensiini ja, valada vett radiaatorisse . . . Ta kihutas kogu öö.

Hommikuks polnud veel diktaatori võim kukutatud. Pealinn lõõmas, süüdatuna termiitpommidega, tänavail vedeles kuni viiskümmend tuhat laipa. «Säh sulle nüüd parunit!» muigas Garin, kui peatuspaigas valjuhääldaja kähistas praha need teated . ..

Kell viis järgmisel päeval tulistati tema autot. .. Kell seitse, kihutades läbi mingisuguse linna, nägi ta revolutsioonilippe ja laulvaid inimesi. . .

Ta kihutas kogu järgmise öö — läände, Vaikse ookeani poole. Koidikul, bensiini valades kuulis ta lõpuks valjuhääldaja mustast kurgust Šelga hästituntud häält.

«Võit, võit. . . Seltsimehed, minu käes on kõhutav revolutsioonirelv — hüperboloid . . .»

Hambaid kiristades ja lõpuni kuulamata kihutas Garin suure ajuga edasi. Kell kümme hommikul nägi ta esimest plakatit maantee kõrval; vineertahvlil seisis määratu suurte tähtedega:

«Seltsimehed .. . Diktaator on elavalt vangi võetud. Kuid diktaator osutus Garini teisikuks, variisikuks. Pjotr Garin puges pakku. Ta põgeneb läände... Seltsimehed, olge valvsad, pidage kinni diktaatori auto . . . (Järgnesid tunde-märgid.. .) Garin ei tohi pääseda revolutsioonikohtu käest. . .»

Keskpäeva paiku märkas Garin enda taga mootorratast. Ta ei kuulnud tulistamist, kuid kümne sentimeetri kaugusel tema peast tekkis autoklaasi kuuliauk pragudega. Kuklal hakkas külm. Ta surus gaasipedaali täiesti põhja, nii süga-

vale, kui masin võimaldas, volksas kingu taha ja keeras metsakasvanud mägede poole. Tunni aja pärast tormas ta mäekurusse. Mootor hakkas üles ütlema ja suri välja. Garin hüppas maha, pööras rooli, laskis auto nõlvast alla ja asus, jalgu vaevaga sirutades, ronima-järsakut mööda üles tiheda männimetsa poole.

Ülalt nägi ta, kuidas maanteel tormasid mööda kolm mootorratast. Tagumine peatus. Vööni paljas

relvastatud mees hüppas rattalt maha ja kummardus üle kuristiku serva, kus vedeles diktaatori purunenud auto. Metsas võttis Pjotr Petrovitš endal seljast kõik peale pükste ja kampsuni, kriipis ara kingad, ja hakkas jala minema lähema raudteejaama poole.
Neljandal päeval jõudis ta üksikusse mereäärsesse mõisasse Los Angelese lähedal, kus alati lennuks ettevalmistatuna seisis angaaris tema õhulaev.

124

Koidukuma valgus pilvitusse taevasse. Ookean auras roosakas vines. Kallutanud end välja õhulaeva gondli aknast, leidis Garin binokliga hädavaevu sügaval all jahi kitsukese pähklikoore. Laev uinus peegelsiledal veepinnal, mis paistis läbi kerge uduja loori.
Õhulaev hakkas laskuma. Ta sädeles üleni päikesekiirtes. Jahilt märgati õhulaeva, heisati lipp. Kui gondel puudutas vett, eemaldus jahist paat. Roolis istus Zoja. Garin tundis tema vaevalt ära — nii kõhnaks oli jäänud tema nägu. Ta hüppas paati naeratusega, nagu poleks midagi juhtunud, istus Zoja kõrvale ja patsutas teda käele:
«Mul on rõõm sind näha. Ara kurvasta, kallike. Läks» untsu, — mis siis sellest. Keedame uue pudru ... No mis sa norutad? .. »
Tusasena pöördus Zoja ara, et mitte näha tema nägu.
«Äsja alles matsin Janseni. Ma olen väsinud. Praegu on mulle kõik, kõik ükspuha.»
Silmapiiri tagant kerkis päike, — tohutu kera veeres välja sinisele lagendikule ja udu hajus nagu viirastus.
Veepinnale laotus päikeserada, lõid küütlema õlised valguslaigud ja sellele joonestusld musta siluetina «Arizona» kolm längus masti ja võrejad tornid.
«Vanni, hommikueine ja — magama,» ütles Garin.

125

«Arizona» pöördus Kullasaare poole. Garin otsustas anda löögi ülestõusnutele otse südamesse — vallutada suur hüperboloid ja kaevandus.
Jahil raiuti maha mastid, mõlemad hüperboloidid vööris ja ahtris maskeeriti laudade ja purjeriidega, selleks et muuta laeva profiili ja läheneda märkamatult Kullasaarele.
Garin oli enda peale kindel, resoluutne ja lõbus, ta sai jälle tagasi hea meeleolu.
Järgmise päeva hommikul osutas kapteni abi, kes pärast Janseni surma oli laeva juhtimise enda peale võtnud, murelikult sulgjatele pilvedele. Need tõusid kiiresti ookeani; idaserva tagant ja katsid taevast määratu suures, kümne kilomeetri kõrguses. Lähenes torm, võib-olla orkaan - taifuun.
Garin, kellel oli tegemist oma kaalutlustega, saatis kapteni kus kurat.

«Noh, olgu pealegi taifuun — õige mul asi! Lisage kurust. ..»
Mornilt vaatas kapten sillalt kiiresti pilve tõmbuvat taevast. Käskis luugid sulgeda, kinnitada laevalael paadid ja kõik, mida torm võiks ara kanda.
Ookean muutus süngemaks. Iilidena lendas üle tuul ja hoiatas meremehi ähvardava vihinaga, et läheneb oht. Orkaani kuulutajate —kõrgete sulgjate pilvede asemele hakkasid roomama madalad tupruvad.pilved. Tuul pani ookeani üha hirmuäratavamalt lainetama ja vihises rahutu virvena üle määratu suurte voogude.
Ja siis hakkas idast üles rulluma tinase sügavusega madal pilv, must kui pajapõhi. Tuuleiilid muutusid raevukaks. Lained veeresid üle parda. Ja nüüd ei säbardunud enam virve hall-külmade voogude küüre — tuul rebis neilt terveid palakaid ja kattis .veetolmu uduga ...
Kapten ütles Zojale ja Garinile:
«Minge alla. Veerand tunni pärast oleme taifuuni südamikus. Mootorid meid ei päästa.»
Orkaan tormas «Arizonale» kallale kogu üheteistkümne-pallise maruvihaga. Sukeldudes ja vajudes ühelt küljelt teisele, nii et põhi paljastus kuni kiiluni, ei kuulanud jaht enam ei rooli ega kruvisid, vaid lendas järjest ahenevale spiraalringe mööda taifuuni südamiku ehk «akna» poole nagu seda meremehed nimetavad.

«Aken», läbimõõduga mõnikord kuni viis kilomeetrit, on taifuuni pöörlemiskese; kaheteistkümnepallise jõuga tuuled tormavad igast suunast «akna» ümber, tasakaalustades oma tunge selle perifeerias.
Sinna, säärasesse «aknasse», kandis pööris armetut pähklikoorekest — «Arizonat».
Mustad pilved riivasid tekki. Läks pimedaks nagu öösel. Jahi küljed raksusid. Mehed, et mitte vigaseks kukkuda haarasid kinni, millest said. Kapten käskis ennast siduda silla reelingu külge.
«Arizona» kerkis veemäe harjale, ta virutati küljele ja paisati sügavikku. Ja äkki tuli nähtavale silmipimestav päike, hetkeline tuulevaikus ja rohekalt läbipaistvad, helkivad, nagu vedelast klaasist lained — kümnekorruselised hiiglased, mis põrkavad kokku kõrvulukustava plaksumisega, nagu oleks merejumal Neptun ise marru läinud ja nüüd käsi plaksutanud ...
See oligi «aken», taifuuni kõige ohtlikum koht. Siin paiskuvad õhuvoolud püstloodis üles, kandes veeaurusid kümne kilomeetri kõrgusele ja pillutavad neid seal laiali kui sulgjate pilvede ebemeid, kui taifuuni ülemisi ennustajaid ... Lained pühkisid «Arizona» pardalt kõik: paadid, hüper-boloidide mõlemad võrejad tornid, korstna ja komandosilla koos kapteniga ...
Pimedusest ja pöörlevatest orkaanidest ümbritsetud «aken» kandus ookeani mööda edasi, viies «Arizonat» kohutavate lainete keerises kaasa.

Mootorid põlesid läbi, rool oli ära kistud.
«Ma ei suuda enam,» oigas Zoja.

«Kunagi peab see ju lõppema ... Oh, kurat küll!» vastas Garin kähedalt.
Nad mõlejhad olid löökidest vastu seinu ja mööblit läbi pekstud ja ara vaevatud. Garini laup oli lõhki. Zoja lebas kajuti põrandal, klammerdudes kinnikruvitud koi jala külge. Põrandal veeresid koos inimestega kohvrid, käpist väljakuk-kunud raamatud, diivanipadjad, korkvestid, apelsinid, sööginõude killud.
«Garin, ma ei suuda, viska mind merre ...»
Kõhutav tõuge kjskus Zoja lahti koist ja ta hakkas vee rema. Garin lendas kukerpalli üle tema ja põrkas vastu ust…
257

Kajas raksatus, käristav krigin. Langeva vee kohin. Inimese karje. Kajut lagunes. Võimas veevool haaras kaks inimest ja virutas nad kihavasse külmrohelisse kuristikku ...
Kui Garin avas silmad, jõllitas kümne sentimeetri kaugusel tema ninast väike erakvähk, kes oli poolest saadik pärlmutrist merekarpi pugenud, oma silmi ja liigutas üllatunult tundlaid. Garin taipas pingutusega: «Jah, ma olen elus ...» Ent tal polnud veel kaua jõudu tõusmiseks. Ta lamas külili liiva peal. Parem käsi oli vigastatud. Valu pärast nägu krimpsutades tõmbas ta jalad ikkagi enda alla ja ajas end istuli.
Läheduses seisis palm, peenike tüvi pisut lookas, värske tuul sakutas tema lehti... Garin tõusis püsti ja hakkas tuikudes edasi minema. Ümberringi, kuhu ta ka ei vaadanud, rullusid rohekassinised, päikesevalgusest ülekallatud lained ja, jooksnud vastu madalat kallast, purunesid mühinal ... Mitukümmend palmi sirutasid tuule järgi oma lehvikuna laiu lehti. Siin-seal liival vedeles puukilde, kaste, mingisuguseid kalfse, köisi... See oli kõik, mis oli järele jäänud «Arizonast», mis purunes koos kogu meeskonnaga vastu korallisaare karisid.
Garin läks longates kaugemale saarele, sinna, kus pisut kõrgemad kõhad olid kasvanud madalasse võsasse ja erkrohelisse rohtu. Seal lebas selili Zoja, käed laiali. Garin kükitas tema kõrvale, kartes puudutada tema keha, et mitte tajuda surma külmust. Kuid Zoja, elas, tema laud lõid värisema, liipunud huuled paotusid.

Korallisaarekesel oli väike vihmaveejärv, mille vesi oli mõrkjas, kuid joogiks kõlblik. Leetseljakutel leidus merikarpe, väikesi karpvähilisi, vesikameelebne, krevette — kõike seda, mis oli kunagi toiduks ürginimesele. Palmilehti võis kasutada riieteks ja enda varjamiseks keskpäeva päikese eest.
Kaks paljale maale paisatud paljast inimest võisid kuidagi elada .. . Ja nad hakkasid elama sellel saarekesel, mis oli eksinud Vaikse ookeani kõrbe. Polnud isegi lootust, et mööda sõidab.laev, märkab'neid ja võtab pardale.
Garin korjas merikarpe või püüdis särgiga käiu mageda-vee järvest. Zoja leidis ühest «Arizonalt»

randa uhutud kastist viiskümmend eksemplari luksusväljaandes raama-

tut, mis sisaldasid Kullasaarele rajatavate paleede ja lõbustuspaviljonide projekte. Sealsamas olid ka proua Lamolle'i ehk maailma valitsejanna seadused ja õukonna etiketi määrustik ...

Tervete päevade kaupa lehitses .Zoja palmilehtedest osmiku varjus seda raamatut, mille oli loonud tema küllastumatu mõttelend. Ülejäänud nelikümmend üheksa kulda ja safiani köidetud eksemplari kaqutas Garin tarana tuulevarjuks.

Garin ja Zoja ei rääkinud isekeskis. Ja milleks? Millest siis? Nad olid kogu elu olnud üksikud ja said nüüd lõpuks täieliku, täiusliku üksinduse.

Nad läksid segi päevade lugemises ja loobusid nende lugemisest. Kui üle saare käisid äikesevihmad, täitus järveke värske vihmaveega. Venisid kuud, millal pilvitust taevast Kõrvetas pööraselt päike. Siis tuli neil juua haisevat vett…

Arvatavasti korjavad Garin ja Zoja veel tänase päevani molluskeid ja austreid sellel saarekesel. Söönud kõhu täis, istub Zoja lehitsema paleede imeliste projektidega raamatut, kus marmorsammastike ja lillede keskel kõrgub Zoja kaunis marmorkuju; Garin aga, pistnud nina liiva ja katnud end kõdunenud pintsakuga, norskab ning elab vist samuti unes läbi igasuguseid huvitavaid lugusid.

AELIITA

I. KUMMALINE KUULUTUS

Punase Koidu tänavale Petrogradis ilmus kummaline kuulutus: väike hall paberileht oli kirmitatud tühja maja seinale, millelt krohv oli tükati maha varisenud. Mööda minnes nägi ameerika ajalehe korrespondent Archibald Skyles kuulutuse ees seismas puhtas sitskleidis paljaste jalgadega noort naist; huuli liigutades luges naine kuulutust. Ta väsinud meeldiv nägu ei väljendanud imestust, silmad olid ükskõiksed, sinised, pisut meeletud. Naine lükkas lainelise, juuksekihara kõrva taha, võttis kõnniteelt oma aedviljakorvi ja läks üle tänava.

Kuulutus vääris tõepoolest tähelepanu. Skyles luges selle uudishimulikult läbi, astus lähemale, äigäs käega üle silmade ja luges veel kord.

«Twenty three,» lausus ta viimaks, mis tähendas vististi: «Sarvik söögu mind koos naha ja karvadega.»

Kuulutuses seisis:

«Insener M. S. Loss kutsub kodanikke, kes soovivad temaga koos 18. augustil Marsi peale lennata, tulla isiklikult läbi rääkima hella. 6 kuni 8 õhtul. Zdanovi kaldatee, maja 11, hoovis.»

See oli kirjutatud päris tavaliselt ja lihtsalt, hariliku tindipliiatsiga.

Skyles katsus tahtmatult pulssi: see oli normaalne. Heitis pilgu kronomeetrile: kell näitas 16.10, 17., augustil 192.. aastal.

Tasakaaluka mehisusega oli Skyles valmis läbi elama kõike selles pöörases linnas, kuid naeltega majaseina külge löödud kuulutus mõjus talle põrutavalt.

Tuul lõõtsus läbi tühja Punase Koidu tänava. Mitmekordsete majade aknad, millest mõned olid purustatud, mõned laudadega kinni löödud, näisid elututena — ükski inimene ei vaadanud välja tänavale. Noor naine oli asetanud korvi kõnniteele, seisis teisel pool tänavat ja silmitses Skylesi. Ta kaunis nägu näis rahulikuna ja väsinuna.

Skylesi poselihased liigatasid. Ta otsis taskust vana kirjaümbriku ja märkis sellele Lossi aadressi. Samal hetkel seisatas kuulutuse ees pikakasvuline ja laiaõlgne paija peaga mees; riietuse järgi võis teda pidada sõduriks: tal oli seljas ilma vööta kalevist pluus, jalgade ümber sääre-. sidemed. Tegevusetusest oli ta käed tasku pistnud. Tugev kukal tõmbus pingule, kui ta kuulutust lugema hakkas.

«No see on alles mees — näe, kuhu sihib, — Marsile!» ütles ta heatujuliselt ja pööras Skylesi poole oma päevitunud muretu näo. Põiki üle ta meelekoha valendas arm. Silmad olid hallikalt sõstrakarva ja nagu tol naiselgi — sädelevad. (Skyles oli juba ammugi tähele pannud neid säde-meid venelaste silmades ja ta oli isegi ühes artiklis ara märkinud: «... Kindla ilme puudumine nendes silmades, ajuti pilge, ajuti meeletu julgus, ja lõpuks arusaamatu üleolek nende pilgus — puudutavad eurooplast väga valusalt».)

«Aga kui võtta ja lennata koos temaga, mis seal's on,» lausus jälle sõdur lihtsameelselt muiates ja uuris samal ajal kähku Skylesi pealaest jalatallani.

Äkki vidutas me«s silmi ja naeratus kadus ta näolt. Ta vaatas tähelepanelikult üle tänava paljaste jalgadega naise otsa, kes seisis endiselt liikumatult korvi kõrval.

Mees noogutas lõuaga ja ütles naisele:

«Mis sa seisad, Maša? (Too pilgutas kiiresti silmi.) Võiksid koju minna. (Naine tammus väikeste tolmuste jalgadega paigal, ohkas, langetas pea.) Mine, mine, ma tulen varsti.»

Naine võttis korvi ja läks.

Sõdur ütles:

«Sain lahti põrutuse ja haavatasaamise tõttu. Longin ringi, loen kuulutusi, — igavus tapab ara.»

«Kas te kavatsete selle kuulutuse peale minna?» küsis Skyles.
«Kindlasti lähen.»
«Kuid sae on ju rumalus — lennata õhutühjas ruumis viiskümmend miljonit kilomeetrit.»
«Pole midagi öelda — päris kauge.»
«See on pettus või jamps.»
«Kõik võib olla.»

Skyles pilutas nüüd samuii silmi ja vaatles sõdurit täpselt nii, nagu sõdur oli teda silmitsenud: pilkavalt, arusaamatu üleoleva ilmega; temas kihvatas ja ta pöördus minema Neeva suunas. Astus kindlalt pikkade sammudega. Puies-

tikus istus pingile, pistis käe tasku, kus hoidis nagu vana suitsumees kunagi lahtiselt tubakat, toppis ainsa pöidlalii-gutusega piibukaha täis, süütas põlema ja sirutas jalad välja.

Puiestikus kõhisesid vanad pärnad, õhk oli niiske j a. soe. Liivahunnikul, üksipäini kogu puiestikus, istus nähtavasti juba mõnda aega tipulise määrdunud särgiga püksatu poisipõngerjas. Tuul sasis hooti ta heledaid pehmeid juukseid. Poisike hoidis käes nöörijupp!, mille otsa oli jalga-pidi seotud vana turris sulgedega vares. Lind kössitas pahasena ja tigedana ning vahtis nagu jõnglanegi Skylesile otsa.

Järsku — see kestis vaid mõne silmapilgu — oleks nagu pilveke tumestanud Skylesi teadvust, ta pea lõi pööritama: kas ei näe ta kõike seda unes? ... Poisike, vares, tühjad majad, inimlagedad tänavad, möödakäijate imelikud pilgud ja naeltega seina külge löödud väike kuulutus — kutse lennata maailmaruumi. . .

Skyles kiskus sisse kanget tubakasuitsu. Keeras lahti Petrogradi plaani ja vedades sellele piibupitsiga, otsis üles Zdanovi kaldatee.

II. LOSSI TÖÖKOJAS

Skyles astus õue, mis oli täis roostetanud rauakolu ja tsementtünne. Kidur rohi kasvas prahihunnikutel, sassis traadipundarde ja lõhutud tööpinkide vahel, õue lõpus helkisid loojangukumas kõrge kuuri tolmused aknad. Kuuri väheldane uks oli paokil, lävel kükitas tööline ja segas topsikus mennikut. Skylesi küsimusele, kas ta võiks insene^ Lossiga kokku saada, osutas tööline peanoogutusega kuuri sisemusse. Skyles astus sisse.

Kuur oli õige viletsasti valgustatud — laua kohal, millele oli kuhjatud jooniseid ja raamatuid,

põles koonusekujulises plekk-kuplis elektripirn. Kuuri sügavuses paistsid laeni ulatuvad tellingud. Sealsamas lõõmas ääs, mida tööline lõõtsaga lõkkele puhus. Tellingurägastikus läikis tihedasti-'neetidega käetud sfäärilise keha metalne pind. Lahtise värava läbi paistsid taevas purpursed loojanguvöödid ja mere kõhalt tõusnud pilverünkad.

Aasi juures töötav tööline ütles vaikselt:

«Teie juurde, Mstislav Sergejevitš.»

Tellingute tagant ilmus keskmist kasvu tugeva kehaehi-tusega mees. Ta tihedad, mütsitaoljselt pead katvad juuksed olid hallid. Nägu oli noor, raseeritud, ilusa suure suuga, teraste heledate pilkumatute silmadega, mis näisid lendlevat ta näos. Seljas oli tal räpane linane särk, rinna eest lahti, jalas nööriga vöötatud lapitud püksid. Käes hoidis ta määrdunud joonist. Ligemale tulles püüdis ta särgi rinnaesist kinni panna nööbi abil, mida ei olnud olemaski.

«Tulite kuulutuse peale? Tahate lennata?» küsis ta kumeda häälega ja näitas Skylesile tooli varjytatud lambi all, istus ise ta vastu teisele poole lauda, pani joonise kõrvale ja hakkas piipu toppima. See oligi insener Mstislav Sergejevitš Loss..

Ta langetas pilgu ja süütas tiku; tuluke valgustas altpoolt ta tugevat.nägu, kaht kortsu — murejoont — suu ääres, laiu ninasõõrmeid, pikki tumedaid ripsmeid. Skyles jäi muljega rahule. Ta ütles Lossile, et lennata ta ei kavatse, kuid et ta oli lugenud kuulutust Punase Koidu

tänaval ja peab oma kohuseks tutvustada oma lugejatele niisugust haruldast ja sensatsioonilist planeetidevahelise ühenduse projekti.

Loss kuulas, vaadates oma pilkumatute heledate silmadega ainiti talle näkku.

«Kahju, et te ei taha minuga kaasa lennata, väga kahju,» vangutas ta pead. «Inimesed hoiduvad minust eemale nagu hullumeelsest. Nelja päeva pärast lahkun ma Maa pealt, kuid seniajani pole suutnud endale teekaaslast leida.» Ta süütas jälle tiku ja puhus suitsujoa õhku. «Milliseid andmeid te vajate?»

«Eriti väljapaistvaid üksikasju teie eluloost.»

«Seda pole kellelegi vaja,» lausus Loss, «selles ei ole midagi tähelepanuväärset, õppisin vaskkrosside eest, kaheteistkümne-aastaselt hakkasin oma käe peal elama. Noorus, õpinguaastad, töö, teenistus — ei ole ühtegi üksikasja, mis võiks teie lugejaid huvitada, ei midagi tähelepanuväär-set, peale...» Loss süngestus järsku, kortsud suu juures tulid selgesti nähtavale. «Niisiis... Selle masina kallal,» — ta- osutas piibuga tellingute poole, «töötan ammu. Ehitamist alustasin kahe aasta eest. Kõik!»

«Umbes mitme kuuga kavatsete ületada vahemaa, mis lahutab Maad Marsist?» küsis Skyles, vaadates pliiatsiotsa.»

«Üheksa või kümne tunniga, ma arvan, mitte kauem.»

«Ahaa!» lausus seepeale Skyles, punastas seejärel ja liigutas põselihaseid. «Ma oleksin teile väga tänulik,» ütles ta meelitava viisakusega, «kui te usaldaksite mind ja suhtuksite tõsiselt meie intervjuusse.»

Loss asetas küünarnukid lauale ja mähkis ennast suitsupilvesse, ta silmad välgatasid läbi tubakasuitsu.

«Kaheksateistkümnendal augustil ligineb Mars Maale neljakümne miljoni kilomeetri kaugusele —> selle vahemaa pean ma ületfcrna. Millest ta koosneb? Esiteks — maakera atmosfääri kõrgus — seitsekümmend viis kilomeetrit. Teiseks — planeetidevahelise õhuta ruumi ulatus — nelikümmend miljonit kilomeetrit. Kolmandaks — Marsi atmosfääri kõrgus — kuuskümmend viis kilomeetrit. Minu lennu jaoks on tähtsad ainult need sada kolmkümmend viis kilomeetrit atmosfääri!»

Ta tõusis, pistis Käed püksitaskutesse; ta pea kadus varju ja suitsu sisse, — valgustatud olid ainult paljas rind ja kar-vased käed küünarnukkideni üleskääritud käistega.

«Tavaliselt nimetatakse lennuks linnu, langeva lehe, lennuki lendu. Kuid see pole lend, vaid liuglemine õhus. Puhas lend — see on langemine, kui keha liigub edasi teda tõukava jõu mõjul. Näiteks — rakett, õhutühjas ruumis, kus puudub takistus, kus miski lendu ei sega, liigub rakett] edasi üha kasvava kiirusega: seal võin ma vististi järele; jõuda valguse kiirusele, kui seda ei takista magnetilised jõud. Minu aparaat on ehitatud just raketi põhimõttel. Mul tuleb lennata Maa ja Marsi atmosfääris sada kolmküm-mend vii£ kilomeetrit. Koos õhkutõusmise ja maandumisega kestab see poolteist tundi. Tund aega kulub minu arvates väljumiseks Maa külgetõmbejõu piirkonnast. Edasi, õhutühjas ruumis võin ma lennata ükskõik millise kiirusega. Kuid on olemas kaks ohtu: liiga suure kiiruse tagajärjel võivad lõhkeda veresooned, ja teiseks — kui ma tohutu kiirusega jõuan Marsi atmosfäärini, siis kokkupõrge õhuga kujuneb sääraseks, nagu tungiksin liiva sisse. Silmapilkselt muutub aparaat ja kõik, mis ta sees on, gaasiks. Tähtedevahelises ruumis lendavad ringi planeetide, sündimatute või hukkunud taevakehade riismed, õhku tungides põlevad nad silmapilkselt ara. Õhk kujutab endast peaaegu läbimatut soomust. Kuigi Maa peal on ta arvatavasti ükskord juba läbi löödud.»

Loss võttis käe taskust, pani laua peale, lambivalguse alla, ja surus sõrmed rusikasse.

«Siberis, igijääs, kaevasin ma välja mammuteid, kes olid hukkunud maapinna lõhedes. Nende hammaste vahel leidus rohtu, nad olid söönud seal, kus nüüd on jää. Ma maitsesin nende liha. Nad ei jõudnud lagunema hakata — nad jäätusid mõne päevaga, lumi tuiskas nad kinni. Arvatavasti toimus maakera telje nihkumine silmapilkselt. Maa põrkas kokku mõne taevakehaga või oli meil ehk teine kaaslane, väiksem kui kuu. Me tõmbasime ta ligi, ta langes Maa peale, purustas maakera koore ja nihutas maakera telje paigast. Võib-olla et just selle löögi tagajärjel häviski manner, mis asus Aafrikast läänes Atlandi ookeanis. Niisiis, selleks, et Marsi atmosfääri tungides mitte ara sulada, tuleb mul kiirusi tugevasti vähendada. Seepärast arvestan ma, et kogu lend õhutühjas

ruumis kestab kuus-seitse tundi. Mõne aas^a pärast muutub reis Marsile niisama lihtsaks nagu lend Moskvast New Yorki.»

Loss eemaldus laua juurest ja keeras lülitit. Lae all hakkasid susisema, lõid põlema kaarlambid. Skyles nägi laud-

seintel jooniseid, diagramme, kaarte; riiuleid opftliste ja mõõduriistadega; stratonaudi ülikondi, konservthunnikuid, karusnahast rõivaid; kuuri nurgas paistis trepikesel teleskoop.

Loss ja Skyles astusid tellingute juurde, mis ümbritsesid metallkera. Skyles määras silma järgi kindlaks, et munakujuline aparaat oli vähemalt kaheksa ja pool meetrit kõrge ja kuus meetrit läbimõõdus. Keskkohal ümbritses teda teras-vöö, mis oli koolutatud allapoole, aparaadi kesta poole nagu vihmavari, — see oli langevarjupidur, mis suurendas aparaadi takistust läbi atmosfääri langemisel. Langevarju all paiknes kolm ümmargust ust — sissepääsuluuki. Kera alumine osa lõppes kitsa kaelaga. Kaela ümbritses kahekordne, massiivsest terasest erisuunaliselt kokkukeeratud ümmargune spiraal — see oli puhver, mis pehmendas kokkupõrget maapinnale langemisel...

Kokkuneeditud kerapinnale pliiatsiga koputades hakkas Loss andma seletusi planeetidevahelise sõiduki üksikosade kohta. Aparaat oli ehitatud elastsest ja raskesti sulavast terasest, seest hästi kindlustatud kaarte ja kergete tugedega. See oli väline kest. Selle sees asetses teine kest, mis koosnes kuuest kummi, vildi ja naha kihist. Selle teise, tepitud nahkkesta sisemuses peitusid vaatlus- ja liiklusaparaadid — hapnikupaagid, kastid süsihappegaasi neelamiseks, õõnsad padjad instrumentide ja toiduainete jaoks. Vaatluseks olid ehitatud väliskestast väljaulatuvad erilised «silmad», mis kujutasid endist prismaliste Maasidega varustatud lühikesi metalltorusid.

Jõuallikas asus spiraaliga ümbritsetud kaelas. Käel oli valatud metallist, mis oli tugevam astronoomilisest pronksist. Kaela sisse olid puuritud vertikaalsed kanalid. Igaüks neist laienes ülaosas niinimetatud lõhkekambriks. Igasse kambrisse oli juhitud ühisest magneetost süüteküünal ja juhttoru. Nii Magu mootori silindritesse juhitakse bensiini, niisamuti juhiti lõhkekambritesse ultralidiiti — ülipeent pulbrit, haruldase jõuga lõhkeainet, mis oli leiutatud Petrogradis N. tehase laboratooriumis. Ultralidiidi lõhkejõud ületas kõiki senituntud lõhkeaineid. Lõhkemiskoonus oli äärmiselt kitsas. Selleks, et lõhkemiskoonuse telg ühtiks aparaadi kaelas olevate vertikaalsete kanalite telgedega, juhiti lõhkekambritesse suunatav ultralidiit läbi magnetivälja.

Selline oli üldjoontes liikumismehhanismi põhimõte: see oli rakett. Ultralidiidi tagavarast jätkus sajaks tunniks. Vä-

hendades või suurendades lõhkemiste arvu sekundis või reguleerida aparaadi õhkutõusmise ja langemise kurust. Ti alumine osa õli ülemisest märksa raskem, seepärast, sattudes planeedi külgetõmbejõu sfääri, pöördus aparaat alati kaelaga planeedi poole.

«Kelle kulul aparaat on ehitatud?» küsis Skyles.

Loss vaatas mõnevõrra imestunult talle näkku.

«Vabariigi kulul...»

Seejärel pöördusid Loss ja Skyles tagasi laua juurde. Pärast hetkelist vaikust küsis Skyles kõhklevalt:

«Kas te loodate Marsil elusolendeid leida?»

«Seda näen ma reede hommikul, üheksateistkümnendal augustil.»

«Ma pakun teile kümme dollarit reisikirjelduse iga rea eest. Avanss — kuus kahesajarealist joonealust, tšeki võite esitada väljamaksmiseks Stokholmi. Olete nõus?»

Loss hakkas naerma ja noogutas pead: ta oli nõus. Skyles istus lauanurga äärde tšekki välja kirjutama.

«Kahju, kahju, et teie ei taha minuga kaasa tulla: see on, ju tegelikult nii lähedal — ligemal kui näiteks jalgsi minna Stokholmi,» lausus Loss piipu popsutades.

III. MATKAKAASLANE

Loss seisis, nõjatudes avatud vär,ava posti vastu. Ta piip oli kustunud.

Värava taga laius kuni Zdanovka kaldateeni hoonestamata maa-ala. Teisel pool jõge paistsid Peetri saarel kas-vavate puude ähmased kontuurid. Nende taga oli pikkamisi kustumas nukravärviline loojangukuma. Ehavalgusest helenduvate servadega pikad pilved puhkasid rohekas taeva-meres nagu saared. Nende kõhal kõrgus rohetav laotus. Seal süttisid mõned tähed. Vana Maa peal valitses vaikus.

Tööline Kusmin, kes oli ennest topsikus mennikut .seganud, astus ka lähemale ja seisatas värava juures, heitis hõõguva paberossiotsa pimedusse.

«Raske on Maa pealt lahkuda,» sõnas ta vaikselt. «Isegi kodunt on raske lahkuda. Kui lähed külast sõidu peale, vaatad kümme korda* tagasi. Tarel on õlgkatus peal, kuid ikkagi on see oma, kodukoht. Aga Maa pealt ara minna — ai-ai-ai...»

«Tee keeb,» ütles Hohlov, teine tööline, «tule, Kusmin, teed jooma.»

Kusmin ohkas: «Jaah, nii see on,» ja sammus aasi juurde. Hohlov — morn mees — ja Kusmin istusid aasi lähedale kastidele ja jõid teed, murdsid tasahilju leiva küljest tükikesi, kiskusid luude küljest kuivatatud kalaliha, mälusid kiirustamata. Kusmin noogutas habemega ja ütles summutatud häälel:

«Mul on temast kahju. Niisuguseid inimesi praegusel ajal vist ei olegi.»

«Vara veel sul teda maha matta.»

«Mulle jutustas keegi lendur: ta tõusnud kaheksa versta kõrgusele — pealegi suvel, pane tähele,

— ja õli külmas ikkagi ära ta aparaadis. Aga veel kõrgemale lennata? Seal on pakane. Pimedus.»
«Aga mina ütlen — ara veel leina,» kordas Hohlov mornilt.
«Keegi ei taha temaga lennata, ei usuta. Kuulutus ripub ilmaaegu juba teist nädalat.»
«Aga mina usun.»
«Jõuab pärale?»
«See'p see on, et jõuab. Küll nad siis Euroopas kibelema löövad!»
«Kes löövad kibelema?»
«Kes löövad kibelema? Säh sulle, võta näpust — kelle oma on Mars? — Nõukogude oma.»
«Jaa, see oleks vahva.»
Kusmin nihutas end kastil. Loss astus lähemale, istus, võttis kruusi aurava teega.
«Hohlov, kas te ei nõustuks minuga kaasa lendama?»
«Ei, Mstislav Sergejevitš,» vastas Hohlov, «ei taha, kar-dan.»
Loss muigas, rüüpas kruusist, vaatas silmanurgast Kusminile.
«Aga teie, kallis sõber?»
«Mstislav Sergejevitš, mina lendaksin hea meelega, kuid mul on naine haige ja pealegi lapsed, kuidas sa nad maha jätad?»
«Jaa, paistab, et tuleb üksipäini lennata,» ütles Loss, pani tühja kruusi eemale, pühkis peoga suud, «vähevõitu on neid, kes tahaksid Maa pealt lahkuda.» Ta muigas jälle ja nõksatas peaga. «Eile käis siin keegi preili kuulutuse asjus. «Hea küll,» ütles mulle, «ma lendan teiega, olen üheksa-

teistkümne-aastane, oskan laulda, tantsida ja kitarri mängida, Maa peal enam elada ei taha — revolutsioonid on mind ara tüüdanud. Kas väljasõiduviisat vaja ei ole?» Aga kui jutuajamise lõpetasime, istus preili maha ja hakkas ,nutma: «Te petsite mind, ma arvasin, et tuleb palju ligemale lennata.» Siis tuli keegi noormees, rääkis bassihäälega, käed higised. «Te peate mind vist idioodiks — Marsile lennata on võimatu; mis alusel te sääraseid kuulutusi välja panete?» Suure vaevaga suutsin teda rahustada.»
Loss nõjatus küünarnukkidega põlvedele ja vaatas sütele. Ta nägu näis sel silmapilgul väsinuna, laup oli kortsus. Ilmselt puhkas ta kogu oma olemusega kestvast tahtejõu-pingutusest. Kusmin läks tubakat tooma. Hohlov köhatas ja küsis:
«Mstislav Sergejevitš, kas teil endal ei ole kah kõhe?»
Loss suunas temale pilgu, mis oli hõõguvatest sütest justkui soojenenud.
«Ei, mina ei karda. Olen veendunud, et maandun õnnelikult. Kui aga ebaõnnestub, siis — löök on silmapilkne ja valutu. Hirmsam on hoopis muu asi. Kujutlege nii: mu arvestused osutuvad valeks, ma ei satu Marsi külgetõmbejõu sfääri — kihutan mööda. Kütuse, hapniku ja toidu tagavarasid jätkub mulle tükiks ajaks. Ja nii lendan ma pimeduses. Ees helendab täht. Tuhande aasta pärast jõuab mu kangestunud laip ta tulemerre. Kuid need tuhanded aastad — minu pilkases pimeduses

lendav surnukeha! Need pikad päevad, mil ma olen veel elus — aga elan ma kaua selles kestas, — pikad päevad täis lootusetut ahastust — üksinda kogu maailmaruumis! Surm ei ole hirmus, hirmus on üksindus, lootusetu üksindus igaveses pimeduses. See on tõepoolest õudne. Ei tahaks kuidagi üksinda lennata.»

Loss vaatles silmi vidutades süsi. Ta huuled olid kange-kaelselt kokku surutud.

Väravas jjlmus nähtavale Kusmin, kes teatas talle summutatud häälega:

«Mstislav Sergejevitš, teie juurde.»

«Kes?» — Loss tõusis rutakalt.

«Keegi punaarmeelane küsib teid.»

Kusmini järel astus kuuri vöötamata särgis mees, kes oli lugenud kuuluiust Punase Koidu tänaval. Ta noogutas Lossile, heitis pilgu tellingutele ja astus laua juurde:

«Teie otsite kaaslast?»

Loss nihutas võõrale tooli lähemale ja istus ise ta vastu:

«Jah, otsin reisikaaslast. Ma lendan Marsile.»

«Tean, kuulutuses oli üleval. Mulle ennest näidati seda tähte. Muidugi, kauge. Missugused on tingimused, tahaksin teada: palk, toit?»

«Olete perekonnainimene?»

«Naisemees, lapsi ei ole.»

Ta trummeldas agaralt küüntega vastu lauda, vaatas uudishimulikult ringi. Loss tutvustas teda lühidalt lennu-tingimustega, hoiatas võimalikest hädaohtudest. Soovitas kindlustada perekond aineliselt ning võtta palk rahas ja toiduainetes ette välja. Punaarmeelane noogutas pead, jaatas, kuid kuulas teda hajameelselt.

«Kas teil on teada,» küsis ta, «elavad seal inimesed või mingisugused koletised?»

Loss kratsis kibedasti kukalt ja hakkas naerma: «Minu arvates peaksid seal elama inimesed, umbes meietaolised. Eks me näe, kui kohale jõuame. Asjalugu on järgmine: juba mitu aastat on Euroopa ja Ameerika suurtes raadiojaamades vastu võetud arusaamatuid signaale. Algul arvati, et need tekivad tormide tagajärjel Maa magnetiväl-jades. Kuid salapärased helid olid liiga sarnased tähestiku-signaalidega. Keegi tahab kangekaelselt meiega rääkida. Kust kohast? Peale Marsi ei ole ühelgi planeedil seni fikseeritud elu. Signaalid võivad tulla ainult Marsilt. Vaadake ta kaarti — see on võrgutaoliselt kanalitega läbi lõigatud. (Loss näitas laudseina külge löödud Marsi joonisele.) Nähtavasti on seal võimalik -ehitada suure võimsusega raadiojaamu. Mars tahab kõnelda Maaga. Esialgu ei suuda me nendele signaalidele vastata. Kuid me lendame kutse peale sinna. Raske on oletada, et raadiojaamad Marsil on ehitanud koletised, olevused, kes ei sarnane meiega. Mars ja

Maa on kaks pisikest kera, mis tiirlevad kõrvuti. Nii meie kui ka nende kohta kehtivad ühesugused seadused. Maailmaruumis hõljub elutolm. Ühed ja samad spoorid sadestuvad nii Marsile kui ka Maa peale, kõikidele loendamatuile jahtuvatele tähtedele. Kõikjal tekib elu ja elu üle valitseb igal pool inimesetaoline olend: ei ole võimalik luua looma, kes oleks täiuslikum inimesest.»

«Sõidan teiega ühes,» lausus punaarmeelane otsustavalt. «Millal asjadega siia tulla?»

«Homme. Ma pean teid aparaadiga tutvustama. Teie perekonna-, ees- ja isanimi?»

273

«Gussev, Aleksei Ivanovitš.»

«Elukutse?»

Gussev heitis Lossile hajameelse pilgu ja vaatas alla oma sõrmedele, mis trummeldasid vastu lauda.

«Olen kirjaoskaja,» ütles ta, «tunnen päris hästi autot. Olen lennanud lennukil vaatlejana. Kaheksateistkümnendast; eluaastast alates sõdin — see kõik ongi mu elukutse. Sain haavata. Nüüd olen reservis.» Ta hõõrus äkki peopesaga j nobedalt oma pealage ja naeratas. «No oli alles tegemist l nende seitsme aasta jooksul! Õigust öelda peaksin praegu polku juhtima, — kuid mul on püsimatu karakter! Niipea kui lahingutegevus lõpeb, mina paigale jääda ei saa: piinab. Ma olen läbi ning läbi mürgitatud. Palun ennast komandeeringusse saata või pistan niisama plehku. (Ta hõõrus pealage ja muigas.) Olen asutanud neli vabariiki, — praegu ei mäleta nende linnade nimesidki. Kord kogusin kokku oma kolmsada tublit poissi — läksime Indiat vabastama. Tahtmine sinna jõuda oli kõva. Kuid mägedes eksisime ara, sattusime tuisku, laviinide alla, hobused kärvasid. Vähesed meie hulgast pääsesid sealt eluga. Kaks kuud olin Mahno juures, tuli tahtmine tembutada . .. noh, ei sobinud bandiitidega . .. Läksin Punaarmeesse. Ajasin poolakaid Kiievi alt minema, — siis olin juba Budjonnõi ratsaväes. Viimast korda sain haavata, kui vallutasime Perekopi. Pärast seda vedelesin ligi aasta otsa laatsarettides. Kirjutati välja -kuhu minna? Sain siis selle tüdrukuga kokku, — võtsin endale naiseks. Naine on mul hea, temast on kahju, kuid kodus elada ma ei saa. Külasse soita — isa ja ema on sur-, nud, vennad tapetud,-maa söötis. Linnas ei ole midagi teha. Mingisugust sõda praegu ei ole ega ole ka ette näha. Palun, võtke mind endaga kaasa, Mstislav Sergejevitš. Küllap ma teile Marsil vaja lähen.»

«Olen väga rõõmus,» ütles Loss ja sirutas talle käe. «Na- j gemiseni homseni.»

IV. UNETU ÖÖ

Kõik oli valmis maakeralt äralennuks. Kuid kahel järgmisel päeval tuli peaaegu magamata jännata paljude pisi- -asjade paigutamisega aparaadi sisemusse — tühjadesse patjadesse. Kontrolliti seadmeid ja instrumente. Võeti maha aparaati ümbritsevad tellingud, lammutati osa katust.

Loss tutvustas Gussevile liikumismehhanismii ja tähtsamaid seadmeid, — Gussev osutus osavaks ja taibukaks inimeseks.

Homme, kell kuus õhtul, pidid nad alustama lendu.

Hilisõhtul laskis Loss töölised ja Gussevi vabaks; ta kustutas kõik elektrituled peale laua kõhal rippuva lambi ja heitis lahti riietumata raudkoikule — kuuri nurka, teleskoobi kolmjala taha.

Öö oli vaikne, taevas sirasid tähed. Loss ei maganud. Asetanud käed pea alla, vaatas ta hämarusse. Paljude päevade kestel ei lasknud ta ennast lõdvale. Nüüd, viimasel ööl, mida ta Maa peal veetis, andis ta südamele vabaduse: piinle ja nuta.

Talle meenus ... Hämar tuba ... Raamatuga varjatud küünal... Arstirohtude lõhn, umbne. Põrandal vaibal — kauss. Kui tõused ja astud kausist mööda, siis löövad seinal, nukravärvilisel tapeedil hõljuma varjud. Kui piinav! Voodis lamab too, kes on kallim kõigist, — Katja, tema naine, ja hingab kiiresti, vaikselt. Padjal — tihedad, sassis juuksed. Teki all põlvist konksutõmmatud jalad. Katja lahkub ta juurest. Moonutatud on nägu, millel oli alles hiljuti nii heasüdamlik ja vagur ilme. Nüüd on ta roosakas ja ärev. Naise käsi on välja sirutatud ja näpib tekiserva. Loss võtab ikka jälle ja jälle ta käe, paneb teki alla.

«No ava silmad, vaata mulle otsa, jäta minuga jumalaga!» Naine räägib kaebliku vaevukuuldava häälega: «Aja apen, aja apen.» Ta lapselik, õige vaikne, kaeblik hääleke tahab ütelda: «Ava aken.» Õudsem hirmust on kaastunne tema vastu, selle hääle vastu. «Katja, Katja, vaata mulle otsa!» Loss suudleb ta põski, ta laupa, ta suletud lauge. Naise kõri vabiseb, rind kerkib katkendlikult, sõrmed on klammerdunud tekiserva. «Katja, Katja, mis sinuga on?» Ta ei vasta, lahkub .. . Ajab ennast küünarnukkidele üles, kergitab rinda, justkui lükkaks'teda keegi altpoolt, piinaks. Armas peake langeb tahapoole... Naise keha laskub alla, vajub asemesse. Lõug langeb alla. Meeleheitest haaratud Loss võtab naise keha ümbert kinni, surub end tema vastu.

... Ei, ei, ei, — surmaga ei saa leppida ,..

Loss tõusis koikult, võttis laualt paberossikarbi, süütas paberossi ning kõndis, mõnda aega pimedas kuuris. Seejärel astus teleskoobi trepile, leidis otsija abil Marsi, mis oli tõusnud juba Petrogradi kohale, ja vaatles kaua väikest sel-

sutanud. Riiulid ja laud, millel Maša valmistas kehva toitu olid alati korras ja puhtad. Nikerdustega käetud tammepuust uks avanes kahekordsest aknareast valgustatud saali. Purustatud aknad olid laudadega kinni löödud, lagi oli paiguti sisse langenud.
Tuulistel öödel mässas seal ulgudes tuul, jooksid ringi rotid.

Maša istus laua ääres. Priimus kõhises. Eemalt kandis tuul tuppa nukra kellaheli — kell lõi kaks. Gussev ei tulnud. Maja mõtles:

«Mida ta otsib, mis tal puudub? Aina otsib midagi, rahutu hing, Aljoša, Aljoša ...»

Maša ripsmetele veeresid pisarad, ta pühkis nad kiirus-tamata ara ja jäi siis käsipõsakil istuma. Pea kohal lendas ning lendas lõbus naine lõbusate lastega. Maša mõtles selle naise kohta: «Kui mina oleksin niisugune — kuhugi poleks ta mu juurest läinud.»

Gussev ütles talle, et sõidab kaugele ära, aga kuhu — seda Maša ei teadnud ega julgenud küsida. Ta märkas ise ka, et mehel on raske elada temaga selles imelises toas, vaikuses, ilma senise vabaduseta, et mees seda ei talu. Öösel näeb midagi unes — kiristab hambaid, karjatab kumedalt, tõuseb voodis istukile ja hingeldab, — hambad kokku surutud, nägu ja rind higine. Heidab jälle pikali, uinub, hommikul aga on morn, ei leia endale kusagil kohta. Maša oli mehe vastu väga vagune, püüdis igati ta meele järgi olla, — oli emast arukam. Seepärast mees armastas ja haletses teda, kuid niipea kui saabus hommik, muudkui otsis aga, kuhu võiks minna.

Maša teenis, tõi koju palga arvel saadavad toiduained. Raha ei olnud neil sageli üldse. Gussev haaras kinni mitmesugustest töödest, kuid jättis varsti pooleli. «Vanamehed rääkisid, et Hiinas on olemas kuldne põllusiil,-» kõneles ta tihti, «sihukest kohta seal vist küll ei ole, kuid see maa on tõepoolest meile veel võõras, — lähen õige Hijnasse, Maša, vaatan, mismoodi seal on.»

Surmahirmuga ootas Maša seda tundi, millal Gussev ara läheb. Peale tema ei olnud Mašal maailmas kedagi teist. Viieteistkümne-aastaselt hakkas ta teenima müüjannana kauplustes, piletimüüjana Neeva laevukestel. Oli elanud üksinda ja rõõmuta.

Aasta eest pühade ajal tutvus ta pargis pingil istudes Gusseviga. Mees küsis: «Näen, et istute üksi, lubate ehk

teiega aega mööda saata, üksinda on igav?» Maša oli silmitsenud Gussevit — nägu meeldiv, silmad lõbusad, heasüdamlikud ja pealegi oli mees kaine. «Mul ei ole midagi sellevastu,» oli ta vastanud. Nii jalutasidki nad pargis kuni õhtuni, Gussev jutustas sõdadest, rünnakutest, ülestõusudest — seda, mida ei leia üheski raamatus. Saatis Mašat ta korterini ja hakkas sellest ajast peale tema juures käima. Maša armus temasse ja nad hakkasid koos elama.

Teevesi kees. Maša tõstis teekatla tule pealt ära ning jäi jälle vaikselt istuma. Juba ammu kuulis ta mingisugust krabinat ukse taga, tühjas saalis. Kuid ta oli nii nukker, et ei kuulatanud. Nüüd aga kuulis ta selgesti — sealt kostsid kellegi tatsuvad sammud.

Maša avas kähku ukse ja pistis pea saali. Ühe akna kaudu tungis saali tänavalaterna valgus ja heitis mõnele madalale sambale mullikujulisi valguselaike. Sammaste vahel nägi Maša hallijuukselist vanameest ilma mütsita, pikas palitus, — too seisis, käel õieli, ja silmitses Mašat. Mašal nõtkusid põlved.

«Mida te siit tahate?» küsis ta sosinal. Vanamees ajas kaela veel rohkem õieli ja vaatas niiviisi

Mašat. Siis tõstis ähvardavalt nimetissõrme. Maša lõi hooga ukse kinni, ta süda peksles kõvasti. Ta kuulatas — sammudekõla näis nüüd eemalduvat: vististi sammus vanamees mööda paraadtreppi alla.

Peagi kostsid saali teisest otsast ta mehe kured, jõulised sammud. Gussev astus sisse reipana ja tahmasena.

«Vala õige pesuvett,» lausus Gussev, avades oma pluusikaeluse, «homme sõidame minema, jumalaga! Kas tee on sul kuum? See on hea.» Ta pesi näo, tugeva kaela ja käed kuni küünarnukkideni puhtaks, ennast kuivatades heitis silmanurgast pilgu naisele. «Jäta juba, ega ma ara ei käo, tulen tagasi. Seltse aastat ei saanud minust jagu ei kuulid ega täägid. Minu surmatund on alles kaugel — märk ei ole veel tehtud. Aga surmast niikuinii pääsu ei ole: kärbes riivab mööda lennates käpakesega — kukud siruli ja oledki valmis.»

Ta istus laua aarde, kooris keedetud kartuli, murdis pooleks ja kastis soola sisse.

«Homseks pane valmis puhas pesu, kaks vahetust — särgid, aluspüksid, jalanartsud. Ara unusta seepi, naasklit ja seepi. Mis on — oled jälle nutnud?»

279

«Ehmatasin,» vastas Maša ja keeras näo ära, «keegi vanamees käib siin kogu aeg ringi, ähvardas näpuga. Aljoša, ära sõida.»

«Ah siis sellepärast mitte sõita, et vanamees näpuga ähvardas?»

«See ähvardamine tähendab halba.»

«Kahju, et ma ara sõidan, muidu ajaksin selle taadi-nässiga tõsise jutu maha. See on kindlasti mõni endistest kohalikest, kes kõlab öösiti ringi, manab, tahab välja süüa,»

«Aljoša, sa tuled minu juurde tagasi?»

«Kui ütlesin, et tulen, siis tähendab — tulen. Oh sind, rahutut, küll!»

«Kaugele sa sõidad?»

Gussev vilistas, noogutas lae poole ja silmadega naeratades valas kuuma teed alustassile.

«Lendan pilvede taha, nagu see eit.»

Maša laskis ainult pea longu. Gussev haigutas, hakkas ennast riidest, lahti võtma. Maša koristas käratult nõud ja istus sokke nõeluma, tõstmata silmi. Kui ta voodi juurde astus, Gussev juba magas, pannud käe rinnale ja sulgenud rahulikult silmad. Üle Maša põskede veeresid pisarad, sest mees oli talle nii väga kallis ja ta igatses nii väga mehe mässulise südame järele: «Kuhu ta lendab, mida otsib?»

Koidikul Maša tõusis, puhastas mehe rõivad, pani puhta pesu kotti. Gussev ärkas. Jõi teed, naljatas, silitas Maša põske. Jättis naisele raha — suure paki. Heitis koti selga, seisatas lävel ja suudles Mašat.

Nii ei saanudki naine teada, kuhu ta sõitis.

V. LENNU ALGUS

Lossi töötoja ette hoonestamata maa-alale hakkas kogu-nema inimesi: Nad tulid kaldateelt, futtasid 'Peetri saare poolt, kogunesid gruppidesse, silmitsesid madalat paikest, mis heitis pilvede vahelt alla laia kiirtevihu. Algasid kõne lused:

«Mispärast rahvas koguneb.— kas keegi on tapetud või?:

«Kohe lendavad Marsile.»

«Ennäe, milleni oleme jõudnud, see veel puudus!»

«Mis te seletate? Kes lendab?»

«Võeti vanglast kaks bandiiti, pannakse teraskuuli ja saadetakse Marsile, katseks.»

«Ärge luisake, tõepoolest!»

«Küll on kaabakad, neil pole inimestest kahju! ...»

«See tähendab, keda te «nende» all mõtlete?»

«Teie, kodanik, ärge kohe külge hakake.»

«Muidugi on see mõnitamine.»

«Küll on loll rahvas, jumala eest!»

«Mispärast rahvas on loll? Millest te seda arvate?»

«Teid ennast peaks nende sõnade pärast sinna saatma.»

«Jätke, seltsimehed. Siin toimub tõepoolest ajalooline sündmus, aga teie ajate tont teab missugust jama.»

«Aga mis eesmärgiga Marsile saadetakse?»

«Vabandust, praegu keegi rääkis siin: nad olevat ainuüksi agitatsioonilist kirjandust kakskümmend viis puuda peale laadinud.»

«See on ekspeditsioon.»

«Mida tooma?»

«Kulda.»

«Täiesti õige -- kullafondi täiendamiseks.»

«Kui palju kavatsetakse tuua?»

«Piiramatul hulgal.»

«Kodanik, kaua me peame veel ootama?»

«Niipea kui päike loojub, lendavad nad õhku ...»

Videvikuni kostis kõnekõminat, kestsid mitmesugused jutuajamised rahva hulgas, kes ootas ennenägematut vaatepilti. Vaieldi, tülitseti, kuid keegi ara ei läinud.

Purpurne tuhm loojangukuma levis üle poole taeva. Siis jõudis kohale Kubermangu

Täitevkomitee suur auto, sõitis pikkamisi rahvamurrust läbi. Kuuri aknad lõid seestpoolt valgeks. Inimesed jäid vait, nihkusid ligemale.

Säravate neediridadega kaetud munakujuline aparaat seisis igast küljest avatud kuuri keskel väikese kallakuga ' tsementalusei. Ta rombikujuliselt tepitud kollasest nahast heledasti valgustatud sisemus paistis läbi ümmarguse luugiava.

Lossil ja Gussevil olid juba jalas viltsaapad, seljas lambanahksed pihtkasukad, peas nahast lendurimütsid. Täitevkomitee liikmed, akadeemikud, insenerid ja ajakirjanikud ümbritsesid aparaati. Lahkumiskõned olid juba peetud, ülesvõtted tehtud. Loss tänas saatjaid tähelepanu eest. Ta nägu oli kahvatu, silmad' otsekui klaasistunud. Ta kaisutas Hoh-lovi ja Kusmini. Heitis pilgu kellale:

«On aeg!»

Saatjad jäid vaikseks. Gussev kortsutas kulmu ja puges, luugist sisse. Aparaadi sees istus ta nahkpadjale, kohendas mütsi ja pihtkasukat.

«Astu mu naise juurde sisse, ara unusta!» hüüdis ta Hohlovile ja kortsutas kõvasti kulmu.

Loss viivitas ikka veel, vaadates oma jalge ette maha. Seejärel tõstis pea ning ütles kumedavõitu erutatud häälega:

«Ma arvan, et maandun õnnelikult Marsil. Olen veendunud, et juba mõne aasta pärast hakkavad sajad õhulaevad kihutama tähtedevahelises maailmaruumis. Ikka ja jälle tõukab meid tagant otsiv vaim. Kui aga me peaksime hukkuma, siis pidage meeles, seltsimehed: olgu elu ükskõik kui hea, olgu saavutused ükskõik kui suured, ärge iialgi rahulduge sellega, minge ikka ja alati edasi, kaugete eesmärkide poole.»

Loss lõpetas, heitis pilgu saatjatele. Tõmbas mütsi silmadele:

«Nägemiseni, seltsimehed, palun eemalduda aparaadi juurest võimalikult kaugemale ...»

Samal silmapilgul hüüdis Gussev luugiavast:

«Seltsimehed, ma annan edasi nendele Marsi peal palava tervituse Nõukogude Vabariigilt. Kas volitate mind selleks?»

Rahvahulk lõi sumisema. Kostis käteplaginat.

Loss pöördus ümber, ronis luugist, sisse ja tõmbas luugi otsekohe enda järel tugevasti kinni. Saatjad ruttasid trügides ja erutatult mõtteid vahetades kuurist välja platsile rahva sekka. Keegi venitas pikalt:

«Ettevaatust, minge eemale, heitke maha!»

Tuhanded inimesed vahtisid nüüd hinge kinni pidades kuuri ruudukujuliste valgustatud akende poole. Seal valitses vaikus. Vaikne oli ka väljal. Nii möödus mõni minut. Paljud inimesed heitsid maha. Järsku, hirnatas heledasti kusagil eemal hobune. Keegi hüüdis võika häälega:

«Tasem!»

Kuurist kostis kõrvulukustavat mürinat ja raginat. Otsekohe järgnesid sellele veelgi valjemad, tihedamad, paugud. Maapind vappus. Kuuri katuse kõhale kerkis aparaadi, tömp metallist nina ning mattus suitsu- ja tolmupilve. Ragin muutus valjemaks. Must aparaat ilmus tervenisti katuse kõhale ja jäi otsekui jõudu kogudes õhku rippuma. Lõhke-

mised sulasid ühte pidevaks ulgumiseks ja nelja sülla pikkune muna tõusis poolviltu nagu rakett rahvamurru kõhale, suundus läände, joonistades taevalaotusse tulejoone, ning kadus tuhmi purpuriga värvitud pilvedesse.

Alles siis kostis rahvahulgast kisa, lendasid õhku mütsid; inimesed pistsid jooksma, piirasid kuuri sisse.

VI. MUSTENDAVAS TAEVALAOTUSES

Loss kruvis sissepääsuluugi kinni, istus Qussevi vastu ja vaatas talle silmi — silmateradesse, mis olid torkivad nagu kinnipüütud linnul. «Kas lendame, Aleksei Ivanovitš?»

«Laske käia.»

Siis võttis Loss reostaadi hoovast kinni ja pööras seda pisut. Kostis tume mürts — seesama esimene mürin, mis pani võpatama platsil tuhandeid inimesi. Pööras teist reos-taati. Kõmav ragin-j alge all ja aparaadi rappumine muutusid nõnda tugevaks, et Gussev haaras istmest kinni ja ajas silmad pungi. Loss lülitas ,sisse mõlemad reostaadid. Apa-ra?t sööstis edasi. Tõuked muutusid sujuvamaks, võbin jäi vähemaks.

«Tõusime õhku!» hüüdis Loss.

Gussev pühkis näolt higi. Qli muutunud palavaks. Kiirusemõõtja näitas viiskümmend meetrit sekundis, osuti liikus üha edasi. Aparaat lendas mööda puutejoont, vastassuunas Maa pöörlemisele. Tsentrifugaaltung kandis teda kõrvale ida poole. Arvestuste kohaselt pidi aparaat saja kilomeetri kõrgusel püstuma ja lendama edasi diagonaali mööda.

Jõuallikas töötas ühtlaselt, tõrgeteta. Loss ja Gussev nööpisid kasukaid lahti, lükkasid mütsid kuklasse. Elekter oli ara kustutatud ja kahvatu valgus tungis läbi vaatlustorude klaaside.

Püüdes nõrkusest ja algavast peapööritusest jagu saada, laskus Loss põlvili ning vaatas läbi «silma» kaugenevat Maad. Too laius tohutu suure, ääretu, nõgusa kausina ja näis sinkjashall. Siin-seal paistsid ta peal pilveribad nagu saared. See oli Atlandi ookean.

Aegamisi muutus kauss väiksemaks ja vajus allapoole. Ta parempoolne serv hakkas hõbedaselt helenduma, vastas-

servale langes vari. Ja varsti näis kauss juba kerana, mis lendas sügavikku.

Gussev, kes oli liibunud teise «silma» vastu, ütles:

«Jumalaga, emake Maa, on tükk aega sinu peal elatud ja verekest valatud.»

Ta ajas enda püsti, kuid järsku lõi vaaruma ja langes padjale. Rebis oma kaelust:

«Suren, Mstislav Sergejevitš, jõudu ei ole enam.»

Loss tundis: süda peksles üha kiiremini ja kiiremini, varsti ei tuksunud enam, vaid võbises valusalt. Veri tuikas meelekohtades. Silmade ees läks mustaks.

Ta roomas kiirusemõõtja juurde. Osuti kerkis tormiliselt, näidates uskumatut kiirust. Õhukiht oli lõppemas. Külgetõmbejõud vähenes. Kompass näitas, et Maa asus otse all. Aparaat võttis iga sekundiga kurust juurde, pöörase kiirusega sööstis ta jäisesse maailmaruumi.

Suure vaevaga, küünte purunedes suutis Loss avada oma kasuka kaeluse, — ta südametegevus lakkas.

Loss oli juba ette aimanud, et aparaadi ja selles asuvate kehade edasiliikumine muutub niivõrd kureks, et toimub märgatav muudatus südametegevuses, vereringes ja ainevahetuses, kogu keha elurütmis; seda ette nähes oli ta ühendanud ühe güroskoobi (neid oli aparaadis kaks) kiirusemõõtja elektrijuhtmete abil paakide kraanidega, mis pidid vajalikul silmapilgul välja laskma suurel hulgal hapnikku ja ammoniaaksoola.

Loss toibus esimesena. Rinnus oli terav valu, pea pööritas, süda surises nagu vurr. Mõtted ilmusid ja kadusid — ebaharilikud, kured ja selged. Liigutused olid kerged ja täpsed.

Loss sulges üleliigsed paakidekraanid ja heitis pilgu mõõtjale. Aparaat liikus edasi ligi viissada kilomeetrit sekundis. Oli valge. Ühe vaatlustoru kaudu tungis otsejoones sisse silmipimestav päikesekiir. See valgustas Gussevit, kes lamas selili, hambad irevil, klaasistunud silmad koobastest välja tungimas.

Loss pistis ta nyia alla nuusksoola. Gussev ohkas sügavasti, ta silmalaud võpatasid. Loss haaras tal kaenla alt Rinni ja püüdis teda üles tõsta, kuid Gussevi keha jäi rippuma nagu õhupõis. Loss laskis käed lahti — Gussev vajus

pikkamisi põrandale, sirutas õhus jalad välja, kergiflfe küünarnukid üles, — istus nagu vee sees ja vahtis ringi: «Mstislav Sergejevitš, kas ma olen purjus?» Loss käskis teda üles ronida ja toimetada vaatlust ülemiste «silmade» kaudu. Gussev tõusis, vaarus korra, võttis õige suuna ja ronis mööda aparaadi siledat seina nagu kärbes, klammerdudes tepitud vooderdusse. Liibus «silma» vastu.

«Pilkane pimedus, Mstislav Sergejevitš, mitte midagi pole näha.»

Loss kattis tumeda klaasiga päikese poole pööratud oku-laari. Hiiglasuure hatuse kerana rippus

selgesti nähtav Päike tühjas pimeduses. Kahel pool teda laiusid kaks valguskogu nagu tiivad. Tihedast tuumast eraldus fontään ja vajus seenekujuliselt laiali — parajasti oli just periood, millal võis tähele panna suuri päikeselaike. Kaugemal heledast tuumast paistsid zodiaaktübadest veelgi kahvatumad helendavad tuleookeanid, mis olid Päikesest eemale paisatud ja mis pöörlesid ta ümber.

Suure vaevaga kiskus Loss end lahti sellest vaatepildist — universumi elukandvast tulest. Kattis okulaari kupliga. Muutus pimedamaks. Ta ligines «silmale», mis asus valgustamata küljel. Seal oli pime. Loss pööras okulaari ja ta vaatevälja ilmus rohekas tähekiir. Seejärel tuli «silmas» nähtavale helesinine selge ja tugev kiir — see oli Siirius, taevateemant, põhjataeva heledaim täht.

Loss roomas kolmanda «silma» juurde. Pööras okulaari, vaatas, pühkis seda taskurätikuga. Vaatas teraselt. Süda tõmbus kokku, juuste juured peas muutusid tundlikuks. Päris lähedal hõljusid pimeduses ebaselged udulaigud.. Gussev ütles rahutult: «Mingisugune asi lendab meie kõrval.» Udulaigud vajusid pikkamisi allapoole, muutusid selgemaks ja heledamaks. Tulid nähtavale kätkevad hõbedased jooned, niidid. Siis hakkas paistma kaljuse mäeharja sakiline selge kontuur. Nähtavasti lähenes aparaat mingile taevakehale, sattus ta külgetõmbejõu sfääri ja hakkas satelliidina tiirlema ta ümber.

Väriseva käega leidis Loss kobamisi üles reostaatide regulaatorid ja pööras neid viimse võimaluseni, riskides aparaati õhku lasta. Jalgealune hakkas mürisema ja võdisema. Udulaigud ja säravad hatused servad eemaldusid kiiresti allapoole. Valgustatud pind kasvas suuremaks, ligines.

Nüüd võis juba selgesti näha kaljudest langevaid teravaid, pikki varje — need kulgesid üle kõleda elutu tasandiku.

Aparaat lendas kaljude poole, need olid päris ligidal, valgustatud külje pealt päikesest. Loss mõtles (teadvus oli rahulik ja selge): sekundi pärast — aparaat ei jõua pöörduda kaelaga massi poole, mis teda enese külge tõmbab, — sekundi pärast järgneb surm.

Selle sekundi murdosa vältel märkas Loss elutul tasandikul kaljude vahel astanguliste tornide varemeid ... Seejärel libises aparaat üle paljaste mäetippude... Kuid seal, teisel pool mäetippe, oli järsak, sügavik, pimedus. Sakilisel püstloodis järsakul läigatasid metallsooned. Ja purunenud tundmatu planeedi tükk jäi kaugele maha, jätkas oma elutut teekonda lõpmatusse. Aparaat kihutas taas keset musta taevakõrbet.

Järsku hüüdis Gussev:

«Justkui mingi kuu on meie ees!»

Ta pöördus, etaldus seinast ning jäi õhku rippuma, tõmbus konna kombel siruli ja sosinal kirudes püüdis seina juurde ujuda. Loss eraldus põrandast ja jäi samuti õhku hõljuma, hoides «silma» toruotsast kinni, ning vaatles Marsi hõbejat silmipimestavat ketast.

VII. LASKUMINE

Hõbedane, siit-sealt pilvekestega käetud Marsi ketas kas-vas silmanähtavalt. Pimestavalt säras lõunapooluse jäälaik. Sellest allpool laius kooldunud udukogu. Idas ulatus see ekvaatorini, keskmise meridiaani läheduses kerkis ülespoole, piirates laugjalt heledamat pinda, ja hargnes kaheks, moodustades ketta lääneserval teise neeme.

Piki ekvaatorit paiknesid — see oli selgesti näha — viis tumedat täppi, viis ümmargust laiku. tyeed olid ühendatud sirgjoontega, mis kujutasid kaht võrdkülgset ja üht võrdhaarset kolmnurka. Idapoolse kolmnurga alust piiras korrapärane käär. SeHe keskpaigast kuni äärmise läänepoolse punktini kulges teine poolring. Mõned jooned, punktid ja poolringid olid laiali pillatud nii lääne kui ka ida poole sellest ekvatoriaalgrupist. Põhjapoolust varjas pimedus.

Loss silmitses ahnelt seda joontevõrku: siin nad on, need geomeetriliselt korrapärased, arusaamatud Marsi kanalid,

mis alatasa muutusid ja astronoomidele palju peatfljirdmist valmistasid. Loss märkas nüüd selle selge joonise all teist, vaevunähtavat, otsekui kustunud joontevõrku.

Ta püüdis visandada umbkaudset joonist oma märkmikku. Järsku aga võpatas Marsi ketas ja hakkas «silma» okulaaris laiali vajuma. Loss sööstis reostaatide juurde.

«Jõudsime kõhale, Aleksei Ivanovitš, meid tõmbab ligi, langeme!»

Aparaat pöördus kaelaga planeedi poole. Loss vähendas lõhkeainelaenguid, seejärel lülitas liikumisseadise üldse välja. Kiiruse vähenemine oli nüüd vähem vaevav. Kuid tekkis säärane piinav vaikus, et Gussev peitis näo käte vahele ja pigistas kõrvad kinni.

Loss lamas põrandal ning jälgis, kuidas hõbejas ketas järjest kasvas, suuremaks muutus, üha kumeramaks läks. Näis, nagu lendaks ta ise mustast sügavikust nende poole. Loss lülitas reostaadid uuesti sisse. Aparaat lõi vappuma, püüdes Marsi külgetõmbejõust jagu saada. Langemise kurus vähenes. Mars kattis nüüd kogu taevast, muutus kahva-tumaks, ta servad.kooldusid kausikujuliselt.

Viimased sekundid olid õudsed: see oli peadpööritav langemine. Mars varjas kogu taeva. Järsku läksid «silmade» klaasid uduseks. Aparaat tungis pilvedest läbi tuhmi tasandiku kõhal ja laskus nüüd mürisedes ja võbisedes pikkamisi alla.

«Maandume!» jõudis Loss vaid hüüda ja lülitas jõuallika välja. Tugev tõuge paiskas jta vastu seina ja lõi kummuli.

Aparaat maandus raskelt ja vajus küljeli.

Põlved nõtkusid, käed värisesid, süda kippus seisma jääma. Vaikides ja tõtates seadsid Loss ja Gussev aparaadi sisemuse kordsa. Ühes «silmas» leiduva ava kaudu juhiti välja Maa pealt

kaasatoodud poolsurnud hiir. Loomake virgus pikkamisi, kergitas nina, liigutas vurrusid, pesi ennast. Õhk oli elamiseks sobiv.

Siis kruviti lahti väljapääsuluuk. Loss tõmbas keelega üle huulte ja ütles alles käheda häälega:

«Noh, Aleksei Ivanovitš, tervitan teid õnneliku päralejõudmise puhul. Ronime välja.»

Nad võtsid vildid ja pihtkasukad maha. Gussev kinnitas mauseri vööle (igaks juhuks), muigas ja lükkas luugi lahti.

VIII. MARS

Aparaadist välja ronides nägid Gussev ja Loss pimestavat, põhjatut taevast, mis oli nii tumesinine nagu meri . äikese ajal.

Lõõmav hatune päike paistis kõrgel Marsi kõhal. Kris-tallsinise valguse joad olid karged ja selged — teravast silmapiiri joonest kuni seniidini.. .

«Rõõmus päike on neil,» lausus Gussev ja aevastas, sest valgus 6li niivõrd pimestav sügavsinises kõrguses. Rinnus torkis, meelekohtadel vasardas veri, kuid hingata oli kerge — õhk oli hõre ja kuiv.

Aparaat lebas apelsinivärvi lamedal tasandikul. Silmapiir näis olevat päris ligidal, käe ulatuses. Maapind oli täis suuri lõhesid. Kõikjal tasandikul kasvasid kõrged kaktused nagu küünlalühtrid, neist langesid maapinnale järsud lillad varjud. Puhus kuiv tuuleke.

Loss ja Gussev vahtisid tükk aega ringi ja hakkasid siis minema mööda tasandikku. Käia oli haruldaselt kerge, kuigi jalad vajusid pahkluuni murenevasse maapinda. Minnes ringi lopsakast kõrgest kaktusest, sirutas Loss käe selle poole. Vaevalt oli ta taime puudutanud, kui kaktus hakkas vabisema nagu tuules ja ta hallikaspruunid lihavad võsud sirutusid käe poole. Gussev virutas jalaga vastu ta tüve — ennäe raibet! — kaktus langes maha, ogad tungisid liiva.

Nad läksid nõnda ligi pool tundi. Silme ees laius ikka seesama punakaskollane tasandik_— kaktused, lillad varjud, praod maapinnas. Kui nad lõuna poole suundusid ja päike külje peale jäi, hakkas Loss maha vahtima, otsekui millegi üle juureldes, siis seisatas järsku, kükitas maha ja laksatas endale vastu põlve:

«Aleksei Ivanovitš, maa on ju küntud.»

«Mis te räägite!»

Tõepoolest, nüüd olid selgesti näha laiad, poolvarisenud künnivaod ja kaktuste korrapärased read. Mõne. sammu järel kõmistas Gussev vastu kiviplaati; sellesse oli kruvitud suur pronksrõngas, mille küljes tolknes köieots. Loss sügas lõuga, ta silmad särasid.

«Aleksei Ivanovitš, kas te midagi ei taipa?»

«Jah, näen, et me oleme põllul.»

«Aga milleks see rõngas?»
«Pagan neid teab, milleks nad rõnga kivi külge keerasid.»

«Selleks, et poid külge siduda. Näete, teokarbid? Me oleme kuivanud kanali põhjas.»
«Jaa, tõepoolest.. .» lausus Gussev, «veega on siin asi vist õige vilets.»
Nad suundusid läände ja sammusid põiki üle vagude. Eemal põllu köhal tõusis õhku ja lendas tiibadega kramplikult veheldes suur lind, kelle tagakeha rippus alla nagu herilasel. Gussev seisatas ja pani käe revolvrile. Kuid lind sööstis kiiresti ülespoole, välgatas tumedas taevasinas ja kadus silmapiiri taha.
Kaktused muutusid üha kõrgemaks, tihedamaks ja tugevamaks. Tuli ettevaatlikult hiilida läbi selle elusa torkiva tihniku. Igal sammul põgenesid nende eest kivisisalikega sarnanevad elukad; neil oli palju jalgu, nad olid heleruuged, sakilise harjaga. Mitmel korral märkasid matkajad käpaküjuliste taimede padrikus edasi libisemas ja kõrvale sööstmas mingisuguseid okkalisi kerasid. Neis kohtades liiguti edasi ettevaatlikult.
Kaktused lõppesid kriitvalgel laugjal kaldal. See oli käetud nähtavasti .õige vanade tahutud kiviplaatidega. Pragudes ja plaatide vahedes tolknesid kuivanud samblatuustid. Ühte sellisesse 'kiviplaati oli kruvitud samasugune rõngas nagu põllulgi. Harisisalikud tukkusid rahulikult päikesepaistel.
Loss ja Gussev ronisid mööda nõlvakut üles. Siit paistis laineline tasandik, mis oli samuti apelsinivärvi, kuid märksa tuhmim;. Siin-seal kasv.asid hajusalt puhmastena madalad, mägimändidega sarnanevad puud. Mõnes köhas valendasid kivihunnikud, varemete kontuurid. Kaugemal, loodes, kõrgus rida mägesid, mis olid teravad ja siksakilised nagu kustunud tulekeeled. Mäetippudel säras lumi.
«Me peame tagasi minema, sööma ja puhkama,» ütles-Gussev, «muidu väsime ara; siin pole ühte˙,gi elavat hinge.»
Nad seisid seal veel mõnda aega. Tasandik oli tühi ja kõle, — vaade ängistas südant.
«Jah, jõudsime pärale,» sõnas Gussev.
Nad laskusid nõlvakut mööda alla, läksid aparaadi poole, kuid ekslesid kaua, otsides teda kaktuste vahel.
Äkki sosistas Gussev:
«Seal ta on!»
Harjunud liigutusega haaras ta taskust revolvri.
«Hei,» hüüdis ta, «kes on seal aparaadi juures? Tulistan!»
«Kellele te karjute?»

«Näete, aparaat läigib seal?»
«Jah, nüüd näen.»
«Aga seal, temast paremal, — istub.»
Ka Loss märkas nüüd ja nad jooksid kõmistades aparaadi poole. Aparaadi juures istunud olevus põikas kõrvale, keksis kaktuste vahel, hüppas üles, sirutas välja pikad kilejad tiivad, tõusis robinal õhku, sooritas kääre ja kerkis inimeste kohale. See oli toosama olevus, keda nad varem linnuks pidasid. Gussev tõstis revolvri, kavatsedes tiivulist elukat lennu pealt maha kõmmutada. Kuid Loss lõi tal relva käest.
«Oled sa hulluks läinud!» hüüdis ta. «See on ju Marsi elanik!...»
Gussev ajas pea selga ja vaatas, suu ammuli, kummalist olendit, kes sooritas ringe indigosinises taevas. Loss võttis välja taskurätiku ja hakkas sellega imelikule linnule lehvitama.
«Mstislav Sergejevitš, olge ettevaatlik, ta võib sealt millegagi meie pihta virutada.»
«Peitke revolver ära, ütlen ma teile.»
Suur lind laskus alla. Nüüd oli selgesti näha inimesetaoline olevus, kes istus lennuaparaadi sadulas. Vööst saadik rippus lendaja keha õhus. Ta õlgade kõrgusel vehklesid kaks kõverat liikuvat tiiba. Nende all, lendaja ees tiirles hall ketas, nähtavasti propeller. Sadula taga paistis kahvlikujuliselt hargnevate roolidega saba. Kogu aparaat oli kuv ja elastne nagu elav olevus,
Samal silmapilgul sukeldus aparaat alla ja lendas mõnda: aega päris põllu kohal — üks tiib all, teine üleval. Ilmus nähtavale marsielaniku pea, mis oli käetud munakujulist pika nokaga mütsiga. Silmade ees olid prillid. Nägu oli tellisevärvi, kitsas, kortsuline, terava ninaga. Ta ajas suurt suu ammuli ja piiksus midagi. Seejärel[1] vehkis õige kiirestil tiibadega, maandus, jooksis mööda põldu ja hüppas inimes-j test umbes kolmekümne sammu kaugusel sadulast maha.
Marsielanik oli keskmise kasvuga inimese suurune, seljas oli tal kollane lai kuub. Kuivetud jalad olid üleni tugevasti sisse mähitud. Ta näitas pahaselt mahamurtud kaktustele. Ent kui Loss ja Gussev talle lähemale astusid, hüppas ta kähku sadulasse, ähvardas sealt pika sõrmega, tõu-] sis peaaegu hoovõtuta õhku, kuid laskus otsekohe jälle maha! ning hakkas taas kisama kiunuva peene häälega, osutades murtud taimedele.

«Naljavend, vihastas,» lausus Gussev ja hüüdis marsielanikule: «Mis sa karjud, pagana sunnik! Kihuta siia, ega me sulle liiga tee.»
«Aleksei Ivanovitš, jätke kirumine, ta ei mõista ju vene keelt. Istuge, muidu ta ligi ei tule.»
Loss ja Gussev istusid kuumale maapinnale. Loss näitas,] et ta tahab juua ja süüa. Gussev süütas paberossi, sülitas. Marsielanik silmitses neid mõnda aega ja jättis kisamisej kuid ähvardas ikka veel pahaselt pika pliiatsikujulise sõrmega. Seejärel vallandas sadula küljest koti, viskas selle meeste poole, tõusis siis ringeldes õige kõrgele ja lendas kiiresti põhja poole ning kadus silmapiiri

taha.

Kotis leidus kaks metallkarpi ja lapergune pudel mingji vedelikuga. Gussev avas kärbid, ühes oli vänge lõhnaga želee, teises — rahat-lukumiga ' sarnanevad sültjad tükikesed.

Gussev nuusutas.

«Ptüi, näe, mida söövad!»

Ta tõi aparaadi seest toidukorvi, korjas kokku kuivi kaktusetükke ja süütas nad põlema. Tõusis nõrka suitsu, kaktused hõõgusid ainult, kuid kuumust oli palju. Nad soojendasid topsi soolalihaga, laotasid toidud puhtale rätikule. Sõid aplalt, sest alles nüüd tundsid nad talumatut nälga.

Päike seisis pea kõhal, tuul vaibus, ilm oli kuum. Möödf ruugeid künkaid roomas lähemale paljujalgne loomake .. . Gussev viskas talle kuivikutükikese. Loomake tõstis omal kolmnurkse sarvilise pea ja justkui kangestus.

Loss küsis Gussevilt paberossi ja heitis pikali; suitsetas käsipõsakil ja muheles.

«Aleksei Ivanovitš, kas te teate, kui kaua me söömata olime?»

«Eile õhtust saadik, Mstislav Sergejevitš, ma sõin enne õhkutõusmist kõhu kartuleid täis.»

«Me olime teiega söömata, kallis sõber, kakskümmend kolm või kakskümmend neli päeva.»

«Kui palju?»

«Eile oli Petrogradis kaheksateistkümnes august, aga täna on Petrogradis üheteistkümnes september — vaat, missuguseid imesid, juhtub.»

[1] R a h a t - l u k u m — suhkrust, jahust, pähklitest ja mandlitest valmistatud maiustus. Tõlk.

«Seda ma ei mõista, Mstislav Sergejevitš, kiskuge mul kas või pea otsast ära.»

«Seda ei mõista õieti minagi, kuidas see just nii on. Me lendasime välja kell seitse. Praegu on aga, nagu näete, kell kaks pärast lõunat. Üheksateistkümne tunni eest me lahkusime Maa pealt selle kella järgi. Kuid tolle kella järgi, mis jäi mul töökotta, on möödunud ligi kuu aega. Te olete vististi märganud — kui te sõidate rongis ja magate ja kui rong-peatub, siis te ärkate üles ebameeldivast tundest või ^ tunnete unes rõhumist. See tuleb sellest, et kui vagun peatub, siis kogu teie keha tajub kiiruse vähenemist. Te lamate sõitvas vagunis, seepärast tuksub te süda ja te kell käib küremini, kui te lamaksite seisvas vagunis. Vahe on raskesti märgatav, sest kiirused on väga väikesed. Hoopis teine asi aga on meie lend. Pool teed lendasime meie peaaegu valguse luirusega. Siin on vahe juba märgatav. Südametuksumine, kella käik, keharakkude osakeste võnkumine ei muutunud üksteise suhtes, kuni me lendasime õhutühjas ruumis, — moodustasid ühise terviku aparaadiga, — kõik liikus temaga ühises rütmis. Ent kui aparaadi kurus ületas viissada tuhat korda kehade liikumise normaalset kurust Maa peal, siis minu südamelöögid, — üks löök sekundis, kui arvestada aparaadis oleva kella järgi, — kiirenesid viissada tuhat korda, see tähendab — mu süda lõi lennu ajal

viissada tuhat korda sekundis, arvestades Petrogradi jäänud kella järgi. Mu südamelöökide järgi, minu taskus oleva kronomeetri osutite, liikumise järgi, kogu mu keha tajumise järgi olime teel üheksateist tundi. Ja need olid tõepoolest üheksateist tundi. Kuid Petrogradi elaniku südamelöökide järgi, arvestades Peeter-Pauli peakiriku kella osuti liikumist, on meie lennu algusest möödunud üle kolme nädala. Edaspidi võib ehitada suur aparaat, varustada see pooleks aastaks toidu-, hapniku- ja ultralidifdi tagavaraga ning teha ettepanek mõnele Veidrikule: teil ei meeldi elada meie ajal — kas te ei tahaks elada saja aasta pärast? Selleks on vaja ainult varuda kannatust pooleks aastaks ja istuda selles kärbis, kuid — milline elu ootab! Te hüppate sajandist üle. Ja niisuguseid inimesi tuleb saata valguse kiirusega pooleks aastaks tähtedevahelisse ruumi. Nad tunnevad seal igavust, kasvavad habemesse, kui aga jõuavad tagasi Maa peale, on seal juba kuldne ajastu. Ja kõik see sünnib kord tõepoolest nõnda.» Gussev ohkas, laksatas keelt ja aina imestas:

«Mstislav Sergejevitš, mis te arvate selle joogi kohta — ega me ennast ära ei mürgita?»

Ta tõmbas marsielaniku plaskust hammastega prundi välja, proovis vedelikku keele peal, sülitas: juua võib! Võttis mõne lonksu, kääksatas.

«Meie madeira moodi.»

Nüüd proovis ka Loss; vedelik oli paks, magusavõitu, tugeva lillelõhnaga. Nad jõid proovides poole plaskut tühjaks. Soontes levis soojus ja eriline kerge jõutunne, pea aga jäi selgeks.

Loss tõusis, ringutas, ajas enda sirgu — tal oli nii hea, kerge ja imelik olla selle teistsuguse taeva all, fantasti- J Une ja kummaline tunne valdas teda. Talle näis, nagu olekski tähtede ookeani lainetemurd ta siia toonud, nagu oleks ta uuesti sündinud uueks, tundmatuks eluks.

Gussev viis toidukorvi aparaadi sisse, kruvis luugi kõvasti kinni ja lükkas mütsi kuklasse.

«Päris tore, Mstislav Sergejevitš, ei ole kahju, et siia sõitsime.»

Nad otsustasid jälle kaldale minna ja õhtuni künklikul tasarrdikul ringi hulkuda.

Lõbusalt vesteldes sammusid nad kaktuste vahel, vahetevahel hüppasid pikkade kergete hüpetega nendest ül;e. Varsti hakkasid läbi tihniku valendama kaldanõlvaku kivid.

Järsku Loss peatus. Vastikusejudin jooksis üle selja. Kolme sammu kaugusel, päris maa ligi, vahtisid neid lopsakate lehtede tagant suured, otsekui hobuse silmad, mida pooleldi katsid rusked laud. Vahtisid ainiti metsiku raevuga.

«Mis teiega juhtus?» küsis Gussev ja märkas samuti silmi. Pikemalt järele mõtlemata tulistas ta neid otsekohe, — õhku paiskus tolmu. Silmad kadusid. «Ennäe, mihuke rämps!» Gussev pöördus ja tulistas veel kord suurtel ämblikujalgadel kiiresti põgenevat hallikaspruuni, harvade vöötidega käetud rasvast keha. See oli tohutu suur ämblik, milliseid esineb Maa peal ainult sügavate merede põhjas. Ta pages tihnikusse.

IX. MAHAJÄETUD MAJA

Kanali kaldalt lähema saluni läksid Loss ja Gussev mööda kõrbenud hallikaspruuni tolmust maapinda, hüppasid üle varisevate kitsaste kanalite, sammusid ringi ümber

kuivanud tiikide. Siin-seal paistsid poolummistunud nõvades liiva sees praamide roostetanud kered. Mõnes kohas läigatasid elutul, kõledal tasandikul kumerad kettad, mille läbimõõt oli umbes meeter. Nende ketaste helkivad laigud kulgesid sakiliste mägede juurest mööda kinkusid metsatukkade ja varemete poole.

Kahe kingu vahel kasvas grupp madalaid, laiaharulisi, lamedate latvadega hallikaspruune puid. Nende oksad olid jändrikud ja kõvad, lehestik meenutas peent sammalt, tüved olid soonelised ja pahklikud. Salu serval rippusid puude vahel okkalise võrgu jäänused.

Mehed astusid metsatukka, Gussev kummardus ja lükkas jalaga — põrmu seest veeres välja vigastatud inim-pealuu, selle hammaste vahel läigatas metall. Siin oli umbne. Tuuletus leitsakus langesid alla sammaldunud okste ähmased varjud. Mõne sammu järel sattusid nad taas kumerale kettale, mis oli kruvitud ümmarguse metall-kaevu servade külge. Metsatuka lõpus paistsid varemed — nagu plahvatuse läbi segipaisatud paksud telliskivimüürid, kiviprügimäed,-metalltalade kooldunud otsad.

«Majad on õhku lastud, Mstislav Sergejevitš,» lausus Gussev. «Paistab, et siin on nad kõvasti ragistanud. Neid tükke me tunneme.»

Prahihunnikule ilmus suur ämblik ja jooksis alla mööda purunenud müüri serva. Gussev tulistas. Ämblik hüppas kõrgele üles ja langes seejärel selili maha. Otsekohe jooksis teine ämblik maja tagant puude poole, paisates õhku pruuni tolmu, sattus okkalisse võrku ja hakkas selles siplema, sirutades välja oma jalgu.

Metsatukast läksid Loss ja Gussev kingule ning laskusid siis teise salu poole, sinna, kus paistsid eemalt tellistest hooned ja üks teistest kõrgem kivimaja, mis olid kõik lamedate katustega. Kingu ja asula vahel olid näha jälle mõned kettad. Loss osutas nendele ja ütles:. «Tõenäoliselt on need veevärgi-, pneumaatiliste torude ja elektrijuhtmete kaevud. Näib, et see kõik on maha jäetud.» Nad ronisid üle okkalise võrgu, läksid metsatukast läbi ja jõudsid.kiviplaatidega sillutatud avarasse õue. Selle lõpus paistis ebatavalise ja sünge arhitektuuriga maja. Ta siledad müürid läksid ülespoole kitsamaks ja lõppesid verimustast kivist massiivse karniisiga. Müürides leidusid pikad kitsad ja sügavad aknaavad nagu praod. Kaks soomustega käetud, ülespoole peenemaks muutuvat sammast kandsid sisse-

käigu kohal pronksist bareljeefi — suletud silmadega puhkavat kuju. Lamedad astmed, mis asetsesid piki maja ühesa otsast teiseni, viisid madalate massiivsete uste juurde. Ronitaimede kuivanud väädid rippusid tumedate müüriplaatide vahel. Maja sarnanes suure hauakambriga.

Gussev katsus metallust õlaga lahti lükata. Surus peale — uks andis kriuksudes järele. Nad läbisid pimeda esiku ja astusid kõrgesse saali. Läbi kupliklaaside tungis sellesse, valgust. Saal oli peaaegu tühi. Mõned ümberlükatud tabu-] retid, tolmuse musta värvi linaga käetud madal laud, kivipõrandal purunenud nõud, ukse lähedal mingisugune imeliku kujuga masin või seadeldis, mis koosnes ketastest, kera-i dest ja metallvõrgust, — kõik olid tolmukihiga kaetud.

Ähmane valgus langes kuldselt sädelevatele kullakatele seintele. Ülal ääristas neid lai mosaiikvööt. See kujutas nähtavasti ajaloosündmusi: kollanahaliste olevuste võitlust; punanahksetega, merevoogusid neisse vööni vajunud inimese kujuga, sedasama kuju lendamas tähtede vahel, lahingustseene, metsloomade kallaletunge, karjustest aetavaid, imelike loomade karju, olustiku-, jahi-, tantsu-, sündimise-
ja matusepilte. See sünge mosaiikvööt ühines ukse kohal, kujutades seal tohutu suure reservuaari ehitamist.

«Imelik, imelik,» kordas Loss, ronides diivanitele, et mosaiiki paremini näha, «kõikjal ikka kordub see huvitav joonis, mis kujutab inimese pead. Teate, see on vägagi imelik..»

Selle ajaga avastas Gussev seinas vaevumärgatava ukse, see avanes sisetrepi poole, mis viis ähmasest valgusest üleujutatud laia võlvkäiku.

Seinte ääres ja käigu orvades seisid kivist ja pronksist raidkujud: torsod, pead, maskid, vaasikillud. Marmori ja pronksiga kaunistatud,portaalide kaudu pääses siit siseruumidesse.

Gussev vaatas sisse madalatesse, seiskunud õhuga täidetud, nõrgalt valgustatud külgmistesse tubadesse. Ühes neist leidus kuivanud bassein, selles vedeles kõngenud ämblik. Teises — kildudeks löödud peegel, mis oli moodustanud ühe seina, põrandal — hunnik pehkinud riideräbalaid, ümberkukkunud mööbel, käppades — rõivajäänused.

Kolmandas toas paistis poodiumil kõrge kumera lae all, kust langes alla valgust, lai ase. Sellelt rippus poolest saadik alla marsielaniku luukere. Kõikjal võis märgata ägeda võitluse jälgi, Nurgas konutas poolistukil teine luukere.

Siin leidis Gussev prahi seest mõned esemed vermitud raskest metallist, mis olid nähtavasti ehted, naiste tarbeasjad, ja lisaks veel väikesed nõud värvilisest kivist. Ta võttis luukere pehkinud rõivaste pealt ketikesega ühendatud kaks suurt tumekuldset kivi, mis näisid helendavat.

«Läheb vaja,» ütles Gussev, «kingin Maškale ...»

Loss uuris koridoris raidkuju. Marsielanike teravaninaliste peade, merekoletiste, värvitud maskide ja kokkukleebitud-vaaside hulgas, mis nii imelikult sarnanesid oma kontuuride ja mustri poolest etruskide amforatega, köitis ta tähelepanu suur rinnakuju. See kujutas alasti naist sassis juuste ja

tigeda ebasümmeetrilise näoga. Pea ümber oli tal tähtedest koosnev kuldne võru, mis läks lauba kõhal üle peeneks parabooliks [2], mille sees asusid kaks kuuli: üks oli rubiinp.unane ja teine teilisevär-vi. Võimuka näo joontes oli midagi erutavalt tuttavat, mis kerkis esile sõnakuulmatust mälust.

Raidkuju kõrval seinas mustendas väike võretatud nišš. Loss pistis sõrmed varbade vahelt läbi, kuid võre ei andnud järele. Ta süütas tiku ja nägi nišis pehkinud padjakesel kuldset maski. See kujutas laiade põsenukkidega mehe nägu rahulikult suletud silmadega. Kuukuju-line suu oli naerul. Nina oli terav, konksjas. Otsaesisel kulmude vahel oli muhk, mis,meenutas suurendatud kiili-silma. See oli sama pea, mida kujutas mosaiik esimeses saalis.

Loss põletas ara pool karpi tikke, uurides erutatult kummalist maski. Veidi aega enne äralendu maakeralt oli ta näinud ülesvõtteid taolistest maskidest, mis olid hiljuti välja kaevatud hiigellinnade varemete vahelt Nigeri kallastel, selles Aafrika osas,'kus nüüd arvatakse leiduvat jälgi kadunud saladusliku rassi kultuurist.

Üks külgmistest ustest koridoris oli paokil. Loss astus piklikku, väga kõrgesse tuppa, kus olid kaitsevõrega piiratud rõdud. All ja ülal rõdudel seisid lamedad kapid ja riiulid, mis olid täis väikesi pakse köiteid. Sissepressitud mustrite

[1] Etruskid — rahvas, kes elas antiikajal Põhja-Itaalias. Suuri keraamilisi vaase — amforaid, mis on kaevamistel leitud etruskide linnadest, kasutati veini ja õli hoidmiseks; neil oli omapärane kuju ja kaunistused. , . . , ...

[2] Parabool — lahtine kõverjoon. Visatud kivi lendab parabooli mõõda. Paljud komeedid liiguvad samuti parabooli-kujuliselt Päikese ümber.

ja kullaga kaunistatud köiteseljad kulgesid ühetaoliste ridadena piki halle seinu. Kappides seisid metallsilindrid, mõnedes neist — nahk- ja puukaantega hiiglasuured raamatud. Kappide otsast, riiulitelt, raamatukogu pimedatest nurkadest vahtisid kivist silmadega õpetatud marsielanike kortsulised paljad pead. Toas leidus siin-seal mitu sügavat istet ja mitu peenikeste jalgadega kästi, mille kõrval olid ümmargused ekraanid.

Hinge kinni pidades silmitses Loss seda roiskumise ja hallituse järg? lehkavat varakambrit, kus raamatutesse talletatuna vaikis Marsist ülekäinud aastatuhandete tarkus. Ta astus ettevaatlikult riiuli juurde ja avas mõne raamatu. Nende paber oli rohekas, kiri geomeetrilise kujuga,'värvilt.] mahe pruun. Ühe raamatutest, kus leidus masinate jooniseid, pistis Loss tasku, et vabal ajal läbi vaadata. Selgus, et metallkestadesse olid pandud kollased silindrikesed, mis klõbisesid nagu luu, kui Loss küünega nende vastu koputas; nad sarnanesid fonograafi[1] silindritega, kuid nende pind oli sile nagu klaas. Üks niisugustest silindritest lebas ekraaniga varustatud kastil. Nähtavasti oli see valmis pandud käsutamiseks ja maja hävimise ajal maha jäetud.

Seejärel avas Loss musta kapi, võttis sealt umbropsu ühe kerge paksu raamatu, mis oli nahka köidetud ja tõukudest puretud, ning pühkis selle ettevaatlikult käisega tolmust puhtaks. Kollakad

vanad lehed kujutasid endast lõõtsana kokkukeeratud pidevalt ülalt alla kulgevat paberilinti. Need üksteise küljes olevad leheküljed olid kaetud küünesuuruste värviliste kolmnurkadega. Kolmnurgad järgnesid üksteisele vasakult paremale ja ka vastassuunas ebaühtlaste joontena vahel allapoole langedes, vahel kokku põimudes. Nende kontuurid ja värvid muutusid järjest. Mõne lehekülje järel ilmusid kolmnurkade vahel nähtavale värvilised rõngad, mille kuju ja värvus vaheldus samuti. Kolmnurgad moodustasid kujundeid. Nende kolmnurkade, rõngaste, ruutude ja keeru-liste kujundite sillerdavad kombinatsioonid kulgesid leheküljelt leheküljele. Aegamisi hakkas Lossi kõrvus kostma vaevukuuldav, peen, imeline muusika.

Loss sulges raamatu ja seisis kaua riiulite vastu nõjatudes erutatuna ja uimastatuna senitundmatust võlust: see oli laulev raamat.

[1] F o n o g r a a f — esimene aparaat helide ülesmärkimiseks. Kõne või muusika kanti vahast silindrile.

«Mstislav Sergejevita,» kõlas järsku läbi maja j kõmisev hääl, «tulge õige ruttu siia!»

Löss läks koridori. Selle lõpus seisis ukse vahel Gussev, näol ehmunud muie.

«Vaadake, mis neil siin sünnib.»

Ta viis Lossi kitsasse hämarasse tuppa; selle kaugemasse seina oli monteeritud suur ruudukujuline mattklaas, mille ees seisid mõned taburetid ja tugitoolid.

«Näete, kuulike ripub paela otsas; arvasin, et see on kullast, tõmban õige eest ära, — ennäe, mis juhtus.»

Gussev tõmbas kuulist. Klaas lõi helendama, nähtavale ilmusid suurte majade astangulised piirjooned, loojuva päikese kurtes lõõmavad aknad, lehvivad lipukangad. Pimedasse tuppa kostis rahvahulga tume kõmin. Mööda klaasi vilksatas ülalt alla tiivuline vari, kattes linnapanoraami. Järsku valgustas ekraani tulesähvatus, terav raksatus kõlas toa põranda all ning udune klaas kustus.

«Lühiühendus, juhtmed põlesid läbi,» sõnas Gussev. «Me peame minema, Mstislav Sergejevitš, öö on ligi.»

X. LOOJANG

Laotades kitsaid udutiibu hakkas lõõmav päike loojuma.

Loss ja Gussev sammusid rutakalt kanali kalda poole mööda tuhmuvat tasandikku, mis näis praegusel silmapilgul veelgi kõledam ja metsikum kui varem. Päike vajus kiiresti lähema põlluserva taha — ja kadus. Silmipimestav helepunane kuma leegitses nüüd kohas, kus ta oli loojunud. Eredad kiired valgustasid laia taevaserva ning kattusid õige kiiresti halli tuhaga,

kustusid. Taevas näis läbitungimatuna.

Tuhkjas loojangukumas tõusis madalal Marsi kõhal suur punane täht. Ta kerkis ülespoole nagu vihane silm. Mõne silmapilgu vältel, valgustasid pimedust ainult tema sünged kured. Kuid juba hakkasid kogu määratu kõrgel taevavõlvil hulganisti tärkama teised tähed, siravad rohekad tähekogud; nende jäised kured torkisid silmi. Sünge täht muutus ülespoole kerkides üha heledamaks. Kui nad kaldale jõudsid, seisatas Loss, näitas käega tähele ja ütles: «Maa.»

Gussev võttis mütsi peast, pühkis otsaesiselt higi. Heitnud pea selga, vaatas ta tähekogude vahel rändavat kauget kodumaad. Ta nägu näis kõhn ja nukker.

«Maa,» kordas ta.

Nii seisid nad kaua iidse kanali kaldal, tasandiku serval, kus tähtede paistel olid ähmaselt näha kaktuste kontuurid.

Nüüd ilmus silmapiiri terava triibu tagant nähtavale hele sirp, mis oli väiksem kuusirbist, ja hakkas kerkima kaktuse-põllu kõhale. Käpakujulistest taimedest langesid pikad varjud.

Gussev müksas Lossi küünarnukiga:

«Vaadake, mis me selja taga on!»

Nende taga helkis künkliku tasandiku, metsatukkade ja varemete kohal Marsi teine satelliit. Ta ümmargune kollakas ketas, kuust samuti väiksem, kaldus sakiliste mägede taha. Kinkudel läikisid metallkettad.

«No on alles öö!» sosistas Gussev. «Nagu unes!»

Nad laskusid tasahilju kaldalt kaktusetihnikusse. Jalge eest sööstis kõrvale kellegi vari. Karvane kera veeres kähe kuu paistel. Kostis kriginat. Seejärel piiksatas keegi — läbilõikavalt, võikalt, heledalt. Kaktuste läikivad lehed liikusid. Näo külge kleepus ämblikuvõrk, elastne nagu loor.

Äkki kostis ööpimedusest järjest tugevnev meeletu ulgumine. See kätkes järsult. Kõik jäi vaikseks. Gussev ja Loss tõttasid pikkade hüpetega mööda põldu, vabisedes vastikusest ja õudusest, hüpates kõrgelt üle elustunud taimede.

Viimaks läigatas tõusva kuusirbi valguses aparaadil teraskuul. Nad jõudsid joostes selleni. Istusid hingeldades: maha.

«Ei, öösiti mina sesse ämblikupessa enam ei lähe,» ütles Gussev. Ta keeras luugi lahti ja ronis aparaadi sisse.

Loss viivitas veel. Kuulatas ja vaatles. Äkki nägi: tähtede vahel lendas fantastilise siluetina õhulaeva tiivuline vari.

XI. LOSS VAATAB MAA PEALE

õhulaeva vari kadus. Loss ronis märjale aparaadikestale, süütas piibu ja silmitses tähti". Öine jahedus pani keha lõdisema. Aparaadi sisemuses-kohmitses ja pomises Gussev.

Loss ei suutnud magada, ta istus, vahtis silmi pilgutades tähti ja imes oma piipu. Pagan-võtaks, mis see küll oli! Kust

võisid Marsile sattuda kuldsed maskid selle erilise kolmanda kiilisilmaga? Ja mosaiik? Meres uppuvad, tähtede«vahel lendavad hiiglased. Ja paraboolimärk: rubiinpunane kuul — Maa, ja tellisevärvi — Mars? Märk, mis kujutab võimu kähe maailma üle? Täiesti arusaamatu. Ja laulev raamat? Kummaline linn, mis ilmus nähtavale mattklaasil? Ja miks, mispärast on kogu see maakoht maha jäetud, metsistuda lastud?

Loss koputas piibu saapakontsa vastu tühjaks. Saabuks kiiremini uus päev! Arvatavasti teadustab marsielanik-lendur kusagile asustatud keskusesse. Võib-olla otsitaksegi neid juba ja tähtede taustal möödalennanud õhulaev oligi spetsiaalselt nende järele saadetud.

Loss silmitses taevast. Punakas täht — Maa — muutus järjest tuhmimaks, ta ligines seniidile, kiireke temast tungis otse südamesse.

Seistes unetul ööl kuuri ukse juures oli Loss täpselt niisamuti külma nukrusega vaadelnud tõusvat Marssi. See oli sündinud tunaeile öösel. Ainult üks ööpäev lahutas teda sellest tunnist, lahutas, teda Maast.

Maa, haljendav Maa, puhuti pilvede peidus, puhuti pilve-avade kaudu valgustatud, lopsakas, veerikas, armas kodumaa…

Jäine hirm ängistas aju. Niisiis on ta omaenda meeletu tahte sunnil ennast lahti kiskunud oma kodumaast, viibib üksipäini võõras maailmas. Siin ta on, siin ta on, see üksindus.

Loss raputas jahedusest õlgu. Ta pistis piibu tasku. Puges aparaadi sisse ja heitis norskava Gussevi kõrvale.

Peagi suigatas Loss soojuse ja väsimuse mõjul. Unes leidis ta lohutust. Ta nägi maapealse jõe kallast, tuules kähisevaid kaski, pilvi, päikesesädelust veepinnal ja vastaskaldal kedagi heleda\s säravais rõivais, kes lehvitas; talle, meelitas ja kutsus. Siis aga äratas Lossi ja Gussevi propelle-rite vali mürin.

XII. MARSIELANIK.UD

Hommikust taevast katsid lõngavihkudega sarnanevad silmipimestavalt roosad pilveread. Kord

tumesinistes pilve-avades nähtavale ilmudes, kord roosade pilvede taha kadu-des laskus alla päikesest valgustatud õhulaev. Ta kolme-

mastilise kere kontuurid meenutasid hiiglasuurt põrnikat Külgedest ulatus välja kolm paari teravaotsalisi tiibu.

Õhulaev tungis pilvedest läbi ning jäi üleni niiskena, hõbedasena ja säravana kaktuste kõhale hõljuma. Ta äär-miste lühikeste mastide küljes mürisesid võimsalt vertikaalsed propellerid, mis ei lasknud tal alla vajuda. Parrastelt lasti alla redelid ja õhulaev jäi nendele toetuma. Propellerid peatusid.

Mööda redeleid ruttasid alla kõhetud marsielanikud. Nad kandsid peas ühesuguseid munakujulisi mütse, seljas — hõbedasi laiu kuubesid paksude kraedega, mis varjasid kaela ja näo alumist osa. Igaüks neist oli varustatud relvaga, mis sarnanes kes-kel asuva kettaga lühikese automaat-püssiga.

Gussev seisis kulmu kortsutades[1] aparaadi juures. Ta hoidis kätt mauseril ja vaatas, kuidas marsielanikud rivinesid kahte viirgu. Nende püssitorud toetusid kõverdunud käele.

«Hoiavad relva nagu vanad eided!» urises ta.

Loss seisis samas, käed risti rinnal,

ja naeratas. Viimasena tuli õhulaeva pardalt maKfc marsi-elanik, kes oli riietatud suurte voltidena allalangevasse musta rüüsse. Ta mütsita pea oli paljas, muhkudega käetud.. Ilma habemeta kitsas nägu oli sinakat värvi.

Pehmesse pinnasesse vajudes sammus ta kahest sõdurite-viirust mööda. Ta heledad jäised pungsilmad peatusid Gussevil. Seejärel vaatas ta ainult Lossi otsa. Lähenes meestele, tõstis väikese käe laias varrukas ja lausus heleda kõrge linnuhäälega aeglaselt:

«Taltsetl.»

Ta ajas oma silmad veel rohkem pärani, need põlesid külmast erutusest. Ta kordas linnusõna ja osutas käskivalt taeva poole.

«Maa,» ütles Loss.

«Maa,» kordas marsielanik vaevaliselt ja kergitas kortse otsaesisel. Ta muhud tumenesid. Gussev astus sammu ette, köhatas ja sõnas pahaselt:

«Me oleme Nõukogude Venemaalt — venelased. Tähendab, tulime teie juurde. Tere!» Ta

puudutas käega mütsi-nokka. «Meie teile liiga ei tee ja ärge teie meid ka puutuge ... Tema ei saa meie keelest mõhkugi aru, Mstislav Sergejevitš.»

Marsielaniku sinakas tark nägu jäi liikumatuks, ainult ta laugjale otsaesisele, kulmude vahele, tekkis pingutusest punakas laik. Kerge käeliigutusega osutas ta päikesele ja tõi kuuldavale tuttava heli, mis kõlas veidralt:

«Soatsr.»

Ta näitas maapinnale, ajas käed laiali, otsekui suure palli ümbert kinni võttes:

«Tuma.»

Näitas ühele sõduritest, kes seisid poolringis ta ümber, seejärel osutas Gussevile, enesele ja Lossile:

«Soho.» .

Nii nimetas ta valjult mitut asja ning kuulas ara nende tähenduse Maa keeles. Seejärel ligines Lossile ja puudutas tähtsalt nimetissõrmega ta laupa ja kulmudevahelist lohku. Loss kallutas tervituse märgina pead.

Kui marsielanik oli ka Gussevit puudutanud, tõmbas too mütsi silmadele:

«Käib ümber nagu metslastega.»

Marsielanik astus aparaadi juurde ja uuris seda kaua tagasihoitud imestusega, seejärel aga — kui oli nähtavasti ta konstruktsioonist aru saanud — silmitses vaimustusega

tohutu suurt nõekihiga käetud terasmuna. Äkki lõi käed kokku, pöördus sõdurite poole ja hakkas neile midagi rääkima, tõstnud kokkupigistatud käed taeva poole.

«Aiu!» vastasid ulguval häälel sõdurid.

Marsielanik puudutas peopesaga laupa, ohkas sügavasti, sai oma erutusest jagu, pöördus Lossi poole ja vaatas oma tumenenud niiskete silmadega talle juba ilma kärmuseta otse silma.

«Aiu,» ütles ta, «aiu utara šöho, datsia Tuma ra geo Taltsetl.»

Seejärel kattis ta käega oma silmad ja kummardus sügavasti. Siis ajas enda sirgu, kutsus sõduri, võttis temalt kitsa noa ja hakkas kraapima aparaadi keret: kritseldas sellele muna, selle kohale kätte, kõrvale — sõduri kuju. Gussev, kes vahtis üle ta õla, ütles:

«Paneb ette aparaadi ümber telk üles lüüa ja valve korraldada. Ainult et, Mstislav Sergejevitš, kui nad meie asju; laiali ei tassi, - luugid on ju ilma lukkudeta.»

«Ärge rääkige rumalusi, Aleksei Ivanovitš, tõepoolest.»

«Aga seal on ju Instrumendid, riided... Ma vahetasin pilke ühe soldatiga — ta nägu ei ärata sugugi usaldust.»

Marsielanik kuulas seda juttu tähelepanelikult ja lugupidamisega. Loss näitas temale käte abil, et on nõus aparaati valve alla jätma. Marsielanik tõstis suure kitsa suu juurde vile. Õhulaevalt vastati

samasuguse läbilõikava vilega. Seejärel hakkas marsielanik vilega andma mingisuguseid signaale. Keskmise, kõjge pikema masti tippu tõusid nagu juuksed turri peenikesed traadiotsad, kostis sädemete särinat.[1]

Marsielanik viipas Lossile ja Gussevile kutsuvalt õhulaeva suunas. Sõdurid nihkusid ligemale, moodustasid rõnga. Gussev vaatas-korraks nende poole, muigas mõrult, astus aparaadi juurde, tõi selle sisemusest kaks kotti pesu ja muude tarbeesemetega, sulges kõvasti luugi ja, näidates seda sõduritele, patsutas vastu mauserit, ähvsardas näpuga ning tegi hirmsa näo. Marsielanikud jälgisid hämmastusega ta liigutusi.

«Noh, Aleksai Ivanavitš, kas oleme vangid või külalised — pääsu meil ei ole,» lausus Loss naeratades, heit[i;] koti õlale ja na4 sammusid Gusseviga õhulaeva juurde.

[1] Ilmselt töötas õhulaeva mootor eemalt ülekantava energia abil ja need traadid kujutasid endast vastuvõtuantenni.

Selle mastide otsas hakkasid valju mürinaga tiirjema vertikaalsed propellerid. Tiivad vajusid alla. Siis hakkasid undama ka teised propellerid. Külalised, aga võib-olla ka vangid, ronisid mööda nigelat redelit pardale.

XIII. SAKILISTE MÄGEDE TAGA

Õhulaev lendas madalalt Marsi kõhal loode suunas. Loss ja kiilaspäine marsielanik jäid tekile. Gussev läks õhulaeva sisemusse sõdurite juurde.

Heledas õlgkollases ka jutis istus ta p_unutud tugitooli ja silmitses mõnda aega teravaninalisi kõhnu sõdureid, kes pilgutasid oma ruskeid silmi nagu linnud. Seejärel võttis ta välja oma kalli plekist portsigari, millest ta rindel olles seitsme aasta jooksu kunagi ei lahkunud, koputas vastu kaant — «teeme suitsu, seltsimehed», — ja pakkus sõduritele paberossi.

Marsielanikud raputasid hirmunult pead. Uks neist võttis siiski paberossi, uuris seda, nuusutas ja pistis valgete pükste tasku. Kui Gussev suitsetama hakkas, taganesid sõdurid suurimas hirmus ta juurest eemale ja sosistasid:

«Šoho tao tavra, šöho-om.»

Punakate kitsaste nägudega mehikesed jälgisid õudusega, kuidas «šoho» suitsu neelas. Kuid pikkamööda harjusid nad suitsulõhnaga, rahunesid ja istusid jälle inimesele lähemale.

Gussevit ei häirinud kuigi palju asjaolu, et ta marsielanike keelt ei mõistnud; ta hakkas oma uutele sõpradele jutustama Venemaast, sõjast, revolutsioonist ja oma vägitegudest.

«Gussev — see on minu perekonnanimi. Gussev tuleb hanedest. Maa peal on olemas sihukesed pirakad linnud, teie pole seesuguseid eluilmaski näinud. Mind hüütakse Aleksei Ivanovitšiks. Mina

ei ole käsutanud mitte ainult polku, vaid isegi ratsaväediviisi. Olen kõle kange mees. Mul on niisugune taktika: kas on kuulipildujaid või ei ole, käsin tõmmata mõõgad tupest — «käo positsioonilt, koerapoeg!» — ja muudkui kukun raiuma. Ja vilistan selle peale, et olen ise ka üleni haavades. Meil Sõjaväeakadeemias loetakse isegi erilist kursust: «Aleksei Gussevi raiumistehnika», te ei usu või? Mulle pakuti koguni korpust.» Gussev nihutas küünega mütsi külje peale ja sügas kõrva tagant. «Tüütas

ära, tõepoolest, vabandage väga. Seitse aastat sõdisin, see võib igaühe hulluks ajada. Seal kutsub mind Mstislav Sergejevitš ja palub: «Aleksei Ivanovitš, ilma teieta kas või ara lendagi Marsile.» Nii, tähendab, tervist.»

Marsielanikud kuulasid ja imestasid. Üks neist tõi lagedale plasku pruuni vedelikuga, millel oli muskaadi lõhn. Gussev võttis kotist maa pealt kaasatoodud piiritusepudeli. Marsielanikud jõid ja hakkasid vadistama. Gussev patsutas neile selga, lärmas. Siis tõmbas taskutest välja igasugust pudi-padi- tegi ettepaneku vahetamiseks. Marsielanikud andsid talle rõõmuga oma kuldasjakesi taskunoa, pliiatsi-jupi, püssipadrunist tehtud imetlusväärse välgumihkli eest.

Samal ajal nõjatus Loss õhulaeva võrelise parda vastu ja vaatas allapoole vajuvat kõledat künklikku tasandikku. Ta tundis ara maja, milles nad olid eile olnud. Kõikjal oli näha samasuguseid varemeid, metsatukki, kuivanud kanaleid.

Näidates sellele kõrbele ilmutas Loss nõutust: mispärast on terve maakoht maha jäetud ja elutu. Kiilaspäise marsielaniku pungsilmad muutusid järsku kurjaks. Ta andis märku, õhulaev tõusis kõrgemale, sooritas kääre ja lendas nüüd sakiliste mägede poole.

Päike kerkis kõrgele, pilved kadusid. Propellerid mürisesid, pööretel ja tõusudel kriuksusid, liikusid painduvad tiivad, undasid vertikaalsed propellerid. Loss märkas, et peale propellerite mürina ning tuulevihina tiibade ja läbilõikega mastide ümber polnud kuulda üldse teisi helisii masinad töötasid käratult. Polnud näha ka masinaid endi Üksnes iga propelleri telje küljes pöörles ümmargune kar mis sarnanes dünamo kärbiga, ning eesmise ja tagumi; masti tipus särisesid kaks hõbedasest traadist elliptilisi korvi.

Loss küsis marsielanikult esemete nimetusi ja märkis need üles. Seejärel võttis taskust hiljuti saadud jooniste-raamatu ja palus nimetada geomeetrilisi tähti. Marsielanil vaatas hämmastunult seda raamatut! Taas omandasid ta silmad kalgi ilme, kitsad huuled tõmbusid põlastusest kipra. Ta võttis ettevaatlikult Lossi käest raamatu ja viskas üle parda.

Suure kõrguse ja hõreda õhu tõttu tundis Loss rinnus ängistust, ta sftmi valgusid pisarad. Marsielanik märkas seda ja andis märku madalamale laskumiseks. Õhulaev lendas nüüd veripunaste lagedate kaljude kõhal. Lai mäeaheli!

kulges loogeldes kagust loodesse, õhulaeva vari lendute all üle lõhestunud järsakute, mis sädelesid maagi- ja metalli-soontest, üle samblikkudega käetud järskude nõlvade, kadus udustesse kuristikesse, kattis pilvekesena säravaid jäiseid tippe ja peegelduvaid liustikke. See oli metsik, asustamata maa-ala.

«Liziazira,» lausus marsielanik mägede poole noogutades ning paljastas oma väikesed hambad, mis läigatasid metallina.

Vaadates alla neile kaljudele, mis talle nii nukralt meenutasid purustatud planeedi elutut panoraami, märkas Loss kuristikus kividel lebavat õhulaeva kummuli langenud keret, selle ümber olid laiali paisatud hõbedase metalli rusud. Kaugemal, kaljuse harja tagant paistis teise õhulaeva purunenud tiib. Paremal, läbistatuna graniitsest teravikust, rippus kolmas, üleni purustatud õhulaev. Kõikjal võis neis paikades näha hiiglasuurte tiibade, purunenud õhulaeva-kerede, turritavate kaarte jäänuseid. See oli lahingupaik; näis, nagu oleksid deemonid paisatud neile viljatutele kaljudele.

Loss heitis silmanurgast pilgu oma naabrile. Marsielanik istus, hoides kinni halatikaelusest, ja vaatas rahulikult taeva poole, õhulaevale lendasid hanereas vastu pikatiivulised linnud. Nüüd sööstsid nad äkki üles, välgatasid kollaste tiibadega tumesinise taeva taustal ja muutsid lennusuunda. Jälgides nende laskuvat lendu nägi Loss sügaval kaljude vahel ümmarguse järve mustendavat pinda. Käharad põõsad palistasid ta kallast. Kollased linnud laskusid vee äärde maha. Järvepind lõi virvendama ja kobrutama, keskkohast tõusis õhku tugev veejuga, paiskus laiali ja langes maha. «Soäm,» sõnas marsielanik pidulikult. Mäeahelik lõppes. Läbipaistvast hõljuvast põuavinest paistis loodes kanaarilinnukolhane tasandik, helkis suur veekogu. Marsielanik sirutas käe uduka, imelise kauguse poole ja lausus pikalt naeratades: «Azora.»

Õhulaev kerkis pisut. Niiske magus õhk vuhises näkku, kõhises kõrvus. Azora laius avara särava tasandikuna. Läbilõigatuna veerohketest kanalitest, käetuna punakaskollaste tairnestikupuhmastega, rõõmsailmeliste kanaarilinnukollaste aasadega, sarnanes Azora, mis tähendas rõõmu, nende kevadiste tibuaasadega, mida nähakse unes varases lapsepõlves.

Mööda kanaleid sõitsid laiad metallpraamid. Kallastel paistsid hajali valged majakesed, aedade mustrilised teerajad. Kõikjal liikusid marsielanike kujud. Mõned neist tõusid lamedalt katuselt õhku ja lendasid nahkhiirtena üle vee või metsatuka taha. Igal pool läikisid luhtades veeloigud, sädelesid ojad. Imeilus maakoht oli Azora.

Tasandiku lõpus virvendas päikeses määratu suur veelagendik, kuhu kulgesid kõik looklevad kanalipaelad. Õhulaev lendas sinnapoole ja Loss nägi viimaks suurt sirget kanalit. Selle kauge kallas kadus niiskesse sumusse. Kolla-kas hägune vesi voolas pikkamisi piki kivinõlva.

Nad lendasid kaua. Viimaks kerkis kanali lõpus veest ühetasane müüriserv, mis kulges silmapiiri taha. Müür läks järjest kõrgemaks. Nüüd võis juba näha müüris üksikuid tohutu suuri kivirahne;

pragudes kasvasid puud ja põõsad. Õhulaev lähenes hiiglasuurele reservuaarile. See oli täis vett. Vahutavate tuttidena tõusid fontäänid mitmel pool veepinna kohale.

«Ro,» ütles marsi$lanik ja tõstis tähtsalt sõrme püsti.

LOSS tõmbas taskust välja oma märkmiku, leidis selles Marsi kettal märgatud joonte ja punktide visandi, mille ta eile kures korras oli teinud. Ta ulatas joonise naabrile ja näitas alla veemahutile. Nägu krimpsutades uuris marsi-elanik visandit, taipas peagi, noogutas rõõmsalt ja tõmbas väikese sõrme küünega ühele punktile joone alla.

Loss kummardus üle parda ja nägi veekogust laiali hargnemas veega täidetud kanalite kant sirget ja üht looklevat joont. Saladuse lahendus oli käes: ümmargused laigud Marsi kettal olid reservuaarid — veehoidlad, kolmnurkade ja poolkaarte jooned — kanalid. Kuid missugused olevused võisid rajada neid kükloopmüüre? Loss heitis pilgu orm kaaslasele. Marsielanik venitas alumise huule välja ning tõstis käed harali taeva poole:

«Tao hatsha ro hamagatsitl.»

Õhulaev lendas nüüd üle kõrbenud tasandiku. Sellel paistis roosakaspunase, õige laia õitsva lindina neljanda'kanalii veeta säng, mi^s oli nagu orasepõld kaetud korrapäraste

[1] K ü k l oo p m ü ü r i d — muinasajast säilinud ehitised väga suurtest tahutud kividest. Nende monumentaalsus avaldub piltlikult selles, et nende ehitajateks peetakse kükloope — müütilisi ühesilmalisi' hiiglasi.

taimeridadega. Arvatavasti kujutas see endast ühj, joont teisest kanalivõrgust — kahvatut joonist Marsi kettal.

Tasandikule järgnesid madalad pehmed kingud. Nende järel ilmusid nähtavale võreuste tornide helesinised kontuurid, õhulaeva keskmise masti tippu kerkisid ja lõid sädemetest särisema traadiotšad. Kinkude tagant kerkis esile üha uusi ja uusi võrelisi torne ja astangulisi hooneid. Tohutu suur linn ilmus hõbedaste varjudena nähtavale põuavinest.

«Soatsera,» ütles marsielanik.

XIV. SOATSERA

Soatsera sinakad piirjooned, lamedate katuste astangud, rohelusega kaetud võrelised seinad, ovaalsed peegelsiledad tiigid ja läbipaistvad tornid kerkisid esile kinkude tagant, võtsid üha enam ruumi, kadusid vinetava silmapiiri taha. Hulk musti täppe lendas linna kõhal õhulaevale vastu.

Õõitsev kanal jäi põhja poole. Ida pool linnast laius tühi, üleskaevatud väli, mis oli täis kiviprügihunnikuid. Selle kõrbe serval seisis hiiglasuur- pragunenud, samblikkudega kaetud kuju,

millest langes maapinnale terav pikk vari.

Paljas kivist mees seisis kogu, oma pikkuses püsti, jalad koos, käed kitsaste puusade vastu surutud. Täkiline vöö toetas kumerat rinda, päikeses helkis tuhmilt ta kõrvukas kiiver, millel oli terav hari justkui kalauim. Suurte põsenukkidega, suletud silmadega näos naeratas kuusirbikujuline suu.

«Magatsitl,» lausus marsielanik ja osutas taevasse. Eemal, raidkuju taga paistsid määratu suure reservuaari varemed, akvädukti' kokkuvarisenud võlvkaarte piirjooned. Loss silmitses tähelepanelikult, ja taipas, et tasandikul laialipillatud kivihunnikud, augud ja künkad kujutasid endast antiikse linna jäänuseid. Uus linn, Soatsera algas sädeleva järve taga, lääne pool nendest varemetest.

Mustad täpid taevas lähenesid, kasvasid suuremaks. Need olid sajad marsielanikud, kes lendasid õhulaevale vastu tiivulistes lennupaatides ja -sadulates, puldanist lindudel, langevarjudega varustatud korvides.

[1] Akvädukt (lad. k. «veejuhtija») — iidne sillataoline kiviehitis veekanaliga. Vanal ajal asendas veevärki.

Esimesena kihutas kohale, sooritas järsu pöörde ning jäi õhulaeva kohale hõljuma särav ja kuldne neljatiivaline kiilisarnane kitsas sigar. Temalt pudenes õhulaeva tekile lilli, kirjusid paberitükke, alla kallutasid endid erutatud näod.

Loss tõusis püsti, hoides kinni trossist, ja võttis maha mütsi, tuul hõljutas ta valgeid juukseid. Gussev ronis kaju-tist välja ja astus ta kõrvale. Lennupaatidelt langesid neile sületäied lilli. Lähemale lendavate marsielanike sinakatel nägudel, mis olid mõnedel tõmmud, mõnedel tellisekarva, võis märgata erutust, vaimustust, õudust.

Aeglaselt edasiliikuva õhulaeva kõhal, ta külgedel, ees ja taga lendasid nüüd sajad õhusõidukid. Näe, seal liugles ülalt alla langevarjuga varustatud korvis triibulise toru-. mütsiga, käsi lehvitav tüse mees. Seal vilksatas mööda muhklik nägu, toru silme ees. Seal suunas Lossile mingi keerleva kastikese keegi ettevõtlik, lehvivate juustega tera-vaninaline marsielanik, tiireldes õhulaeva ees tiivulises sadulas. Seal kihutas mööda üleni lilledega ehitud punutud lennupaat. Seal paistsid kolm suuresilmalist, kahvatut näisenägu, helesinised tanud, helesinised lehvivad käised ja kullaga tikitud sallid.

Taevasinas propellerite laul, tuulemühin tiibade ümber, peenehäälelised viled, kulla sära, rõivaste kirevus, all purpurne, kord hõbejas, kord kanaarikollane parkide lehestik, astanguliste majade päikeses heljuvad aknad — kõik näis nagu unenägu. Pea pööritas. Gussev vahtis ringi,

kordas sosinal:

«Ennäe, ennäe, oh sa mu meie küll...»

Õhulaev lendas üle rippuvate aedade ja laskus sujuvalt avarale ümmargusele- väljakule. Otsekohe pudenes hernes-^ tena taevast alla sadu lennupaate, kõrve, tiivulisi sadulaid — nad maandusid, langesid väljaku valgetele plaatidele. Tänavail, mis hargnesid sellelt väljakult , tähekujuliselt, käratses rahvahulk: inimesed jooksid, loopisid lilli, paberitükke, lehvitasid rätikuid.

Õhulaev maandus mustjaspunasest kivist kõrge ja sünge hoone ees, mis oli hiiglasuur nagu püramiid. Ta laial trepil, ülespoole .ahenevate neljakandiliste sammaste vahel, mis ulatusid vaid hoone kolmandiku kõrguseni, seisis grupp marsielanikke. Kõigil neil olid seljas mustad rüüd, peas ümmargused mütsid. See oli, nagu Loss hiljem teada sai,

Inseneride Kõrgeim Nõukogu — kõrgeim valitsusorgan Marsi kõikide maade üle. Marsielanik-teekaaslane näitas Lossile žestiga, et tuleb oodata. Sõdurid jooksid mööda redeleid alla väljakule ja piirasid õhulaeva sisse, tagasi hoides pealesuruvat rahvamassi. Gussev vaatles vaimustusega rõivastest kirjut, voogavat väljakut, peade kõhal paistvat tübade-merd, hallikaid ja mustjaspunaseid majamürakaid, läbipaistvate tornide kontuure katuste taga. «On ikka linn küll, see on alles linn!» kordas ta jalgadel tammudes.

Mustades halattides marsielanikud trepil astusid kahele poole. Ilmus nähtavale pikk vimmas marsielanik, samuti mustas riietuses, pikliku morni näoga, pika kitsa musta habemega. Ta ümmargusel mütsil väreles kuldne hari nagu kalauim.

Ta sammus kepile toetudes trepi keskpaigani ja vaatas oma aukuvajunud tumedate silmadega kaua Maa pealt tulnud inimesi. Ka Loss silmitses teda — teraselt, valvsalt.

«Küll põrnitseb,, pagan!» sosistas Gussev. Ta pöördus rahvahulga poole ja hüüdis juba muretult: «Tervist, seltsimehed marsielanikud, me tulime teie juurde tervitusega Nõukogude vabariikidelt... Heanaaberlike suhete sisseseadmiseks ...»

Rahvahulk ohkas hämmastunult, lõi kõmisema ja sumisema, nihkus lähemale. Sünge marsielanik haaras oma habeme pihku ja heitis pilgu rahvahulgale, suunas ähmased silmad väljakule. Ja tema pilgu all vaibus mässav peademeri. Ta pöördus trepilolijate poole, lausus mõne sõna, tõstis siis kepi ja osutas sellega õhulaevale.

Sedamaid jooksis üks marsielanikest õhulaeva juurde ning ütles midagi vaikselt ja kurelt kiilaspäisele marsielanikule, kes kummardus ta poole üle parda. Kohe kostsid sig-naalviled, kakg sõdurit ronisid kiiresti pardale, propellerid hakkasid undama, kogukas õhulaev eraldus väljakult ning lendas pikkamisi üle linna põhja suunas.

XV. TAEVASSINISES METSASALUS

Soatsera kadus kaugele kinkude taha. Õhulaev lendas tasandiku kohal. Siin-seal paistsid ühetaoliste ehitiste read, köisraudtee postid ja trossid, kaevanduste sissekäigud, täislaaditud lodjad, mis liikusid mööda kitsaid kanaleid.

Siis aga ilmus metsasalude tagant nähtavale üha rohkem ja rohkem kaljutippe. Õhulaev laskus allapoole, lendas üle lõhangu ja maandus aasale, mis kulges laudjalt tumeda ja lopsaka tihniku poole.

Loss ja Gussev võtsid oma kotid ning sammusid koos kiilaspäise kaaslasega mööda aasa metsasalu poole.

Puu alt õhku tõusev veetolm sillerdas vikerkaarevärvides, niiskusest läikiva kähara rohu kohal. Kari madalakasvulisi pika karvaga loomi, musti ja valgeid, sõi nõlvakul rohtu. Siin valitses rahu. Tasa vulises vesi. Puhus mahe tuuleke.

Pika karvaga loomad tõusid laisalt, vabastades teed inimestele, ja astusid eemale, tõstes raskelt oma karukäppi, pöörates oma lamedaid tömpe koonusid. Kollased linnud laskusid aasale ja ajasid suled kõhevile, raputades ennast vikerkaarevärvilise fontääni all.

Nad jõudsid metsasaluni. Lopsaka lehestikuga ja allarippuvate okstega puud olid asuursinised. Kooldunud okstel küljes kähisesid kuivalt vaigused lehed. Laiguliste tüvede; vahelt paistis eemal sädelev järvepind.

Magus, vürtsikas leitsak selles sipakas padrikus pani pea pööritama.

Metsasalu läbisid paljud teerajad, milledele oli riputatud erekollast liiva. Nende ristumiskohtadel, ümmargustel lagendikel seisid vanad, samblikkudega käetud suured liivakivist kujud, mõned nejst olid purunenud. Tihnikute köhal kõrgusid sammaste rusud, kükloopmüüride jäänused.

Teerada suundus järve poole. Ilmus nähtavale järve tumesinine peegeftasane pind kauge kaljumäe kummulipööratud tipuga. Vaevumärgatavalt värelesid veepinnal allarippuvate okstega puude peegelpildid. Taevas lõõmas ere päike. Järvekäärus, kummalgi pool sammaldunud treppi, mis laskus järveni, kõrgusid kaks tohutu suurt mõranenud, ronitaimedega käetud istuvat kuju.

Trepiastmetele ilmus noor naine. Ta pead kattis kollane teravatipuline torumüts. Ta näis nooruslikult saledana, valkjassinakana lakkamatult läbi une naeratava Magatsitli

kohmaka, sammaldunud kuju kõrval. Naine libises,haaras kivirahnust kinni ja tõstis pea.

«Aeliita,» sosistas marsielanik, varjas käisega silmad ning tiris Lossi ja Gussevi teerajalt tihnikusse.

Varsti jõudsid nad avarale lagendikule. Selle lõpus seisis tihedas rohus veerjate seintega sünge

hall maja. Ta esikülje ees oli tähekujuline liivane platsike; sealt viisid sirged teerajad üle aasa alla metsasaluni, kus paistsid puude vahel madalad kivihooned.

Külaspäine marsielanik vilistas. Majanurga tagant ilmus lühike paks marsielanik triibulises halatis. Ta punane nägu näis peedimahlaga võõbatud. Ereda päikesevalguse tõttu nägu krimpsutades astus ta lähemale, kui aga kuulis, kes olid siia sõitnud, tahtis ta kõhe nurga taha põgeneda. Külaspäine marsielanik rääkis temaga käskivalt ja _paksuke juhtis seejärel külalised majja, ise hirmust kössi tõmbudes ning kogu aeg tagasi vahtides, paljastades-seejuures kollast kihva hambutus suus.

XVI. PUHKUS

Külalised pandi elama väikestesse, peaaegu tühjadesse valgusküllastesse tubadesse, millede kitsad aknad olid vastu aeda. Söögitoa ja magamistubade seinad piid üle löödud valgete mattidega. Nurkades seisid pütid õitsvate puukestega. Gussev leidis oma eluruumi üsna sobiva olevat: «Päris kena, justkui pagasikorv.»

Triibulise halatiga tüse maja valitseja sekeldas, vadistas, veeres ühest uksest teise, pühkis pruuni rätikuga oma peakolu ja aeg-ajalt kivines, põrnitsedes külaliste poole oma skleroossete silmadega, pomises midagi rutakalt, kõlatult, arvatavasti lausumisi.

Ta täitis basseini veega ning viis Lossi ja Gussevi — kummagi eraldi — oma vanni, mille põhjast kerkis tihedat auru. Kuuma, pulbitseva vee puudutus vastu äärmiselt väsinud ihu oli niivõrd mõnus, et Loss pidi peaaegu basseini magama jääma. Valitseja tõmbas ta kättpidi välja.

Loss suutis suure vaevaga vantsida söögitoani, kus laud oli täis taldrikuid köögiviljade, pasteetide, pisikeste munade ja puuviljadega. Pähklisuurused krudisevad leivakuulikesed sulasid suus. Laual ei olnud ühtegi nuga ega kahvlit, igasse rooga oli pistetud vaid pisike labidas. Valitseja aina jäigas-

tus, jälgides, kuidas Maa pealt tulnud inimesed hävitavad kõige peenemaid roogi. Gussev oli eriti hoogu sattunud. Iseäranis hea oli vein, mis lõhnas niiskete lillede järele. See haihtus suus ja levis kuuma reipusena mööda sooni.

Seejärel juhtis valitseja külalised magamistubadesse, kus askeldas veel tükk aega, toppides tekiääri lamajate külgede alla, kohendades patju nende pea all. Kuid juba haaras tugev ja pikk uni «valged hiiglased» oma võimusesse. Nad hingasid ja nohisesid nii valjult, et aknaruudud värisesid, taimed toanurkades vabisesid ning voodid nende ebamarsilikult võimsate kehade all ragisesid.

Loss avas silmad. Laeavast hoovas sinakat kunstlikku! valgust. Oli soe ja mõnus lamada. «Mis on juhtunud? Kusj ma laman?» Kuid ta ei suutnudki seda mõista ja sulges jälle naudinguga silmad.

Vaimusilma eest ujusid mööda mingisugused kiirgavad laigud, nagu oleks vesi sädelnud äsuurse lehestiku vahel, l Haruldase rõõrrtu aimus, ootus, et neist säravaest laikudest peab iga silmapilk tqjema midagi head ta unenäkku, täitis Lossi imelise rahutusega.
Uneldes ja naeratades kortsutas ta kulmu — püüdis tungida .õhukese loori taha, mis ümbritses neid libisevaid päikeselaike. Kuid veelgi sügavam uni kattis ta nagu pilvega.

Loss tõusis voodis istukile. Pea longus, istus ta nii mõnda aega. Siis tõusis, tõmbas kardina kõrvale. Kitsal akna taga lõõmasid jäises valguses hiiglasuured tähed; tähekogude võõrad kujundid näisid kummaliste ja pentsikutena.
«Jaa, jaa, jaa,» lausus Loss, «ma ei ole Maa peal. Jäine kõrb, lõputu ruum. Ma viibin uues maailmas. No muidugi: ma olen ju surnud. Elu jäi sinna ...»
Ta surus küüned rindu, sinna, kus asus süda,
«See pole elu ega surm. Elus aju, elus ihu. Kuid elu on siiski jäänud sinna . . .»
Ta ei suutnud ise aru saada, miks piinab teda juba teist ööd nii talumatult igatsus Maa järele, iseenda järele, nagu ta oli elanud seal, tähtede taga. Justkui oleks elav niit rebenenud ja ta hing lämbuks jäises pimedas tühjuses. Ta vajus jälle patjadele pikali.

«Kes siin on?»
Loss hüppas üles. Aknast tungis sisse hommikune valgusekiir. Pisike õlest tuba oli silmipimestavalt puhas. Akna taga sahisesid lehed, vidistasid linnud. Loss libistas käega üle silmade ja ohkas sügavasti.
Keegi koputas jälle tasakesi uksele. Loss paiskas ukse lahti — selle taga seisis triibuline paks mees, hoides mõlema käega kõhu peal sületäit kastesi asuursiniseid lilli.
«Aiu utara Aeliita,» sosistas ta, andes lilled Lossile üle.

UDUNE KUULIKE

Hommikueine ajal ütles Gussev:
«Mstislav Sergejevitš, see pole ju sugugi õige asi. Lendasime pagan teab kui kaugele, nüüd aga, palun väga — konuta kusagil kõlkas. Selleks et vannis mõnuleda, poleks vaja olnud siia lennata. Linna nad ju meid ei lasknud, mäletate, kuidas habemik kulmu kortsutas. Oh, Mstislav Sergejevitš, ärge usaldage teda. Esialgu antakse meile süüa-juua, aga hiljem?»
«Te ärge kiirustage, Aleksei Ivanovitš,» lausus Loss, silmitsedes asuursiniseid lilli, mis lõhnasid mõrkjalt ja magusalt, «elame siin, vaatame ringi, nähakse, et me pole ohtlikud ja lastakse ka

linna.»

«Ma ei tea, kuidas teie,-Mstislav Sergejevitš, kuid mina ei tulnud siia mõnulema.»

«Mida me siis teie arvates peaksime ette võtma?» «Imelik on seda teie suust kuulda, Mstislav Sergejevitši Ega te pole äkki midagi magusat nuusutanud?» «Tahate tülitseda?»

«Ei, tülitseda ma ei taha. Kuid sedasi istuda ja lilli nuusutada — seda võib ka meil Maa peal niipalju kui süda ihaldab. Aga mina arvan, et kui meie oleme esimeste inimestena siia ilmunud, siis Mars on nüüd meie, Nõukogude oma. Seda asja tuleks kinnistada.»

«Olete veidrik, Aleksei Ivanovitš.»

«Eks me näe, kes meist on veidrik.» Gussev kohendas vöörihma, kehitas õlgu, ta silmad tõmbusid kavalalt pilukile. «See on raske asi, ma saan isegi aru: me oleme ainult kahekesi. Kuid on vaja, et nad annaksid meüe välja paberi, et nad tahavad astuda Vene Föderatiivse Vabariigi koos-

seisu. Rahulikul teel meile seda paberit muidugi ei anta, kuid te nägite ju ise: Marsil ei ole neil kõik korras. Minu silm mind selles asjas juba ei peta.»

«Kas kavatsete revolutsiooni korraldada?»

«Raske ütelda, Mstislav Sergejevitš, eks me näe. Millega me muidu Petrogradi tagasi läheme? Kas viime kaasa kuivatatud ämbliku või? Ei, peame tagasi tulema ja paberi esitama: olge lahked — planeet Marsi ühinemine Ve-en-ef-es-veega. Küll siis Euroopas särisema lähevad. Üksnes kulda on siin, nagu ise näete, koormate viisi. Nii on lugu, Mstislav Sergejevitš.»

Loss silmitses Gussevit mõtlikult; raske oli mõista, kas ta naljatab või räägib tõsiselt: Gussevi kavalad ja justkui lihtsameelsed silmad naersid, kuid neis peitus mingi meeletu ilme.

Loss vangutas pead ja silitades suurte asuursete lillede läbipaistvaid vahataolisi õiehelbeid, ütles mõtlikult:

«Mulle ei tulnud pähegi — milleks ma Marsile lendan. Lendan selleks, et Marsile jõuda. Oli aegu, mil konkistadoorid se'adsid sõiduvalmis laeva ning sõitsid otsima uusi maid: Mere tagant ilmus nähtavale tundmatu rannik, laev sõitis jõesuhu, kapten võttis peast laia äärega kübara ja andis uuele maale oma nime. Seejärel rüüstas ta kaldad.. Jaa, teil on vististi õigus: sellest on vähe, et üksnes kaldale jõuda, — laev tuleb aaretega täis laadida. Meil seisab ees heita pilk uude maailma, milliseid aardeid see varjab! Tarkust, tarkust — seda on tarvis meie laevaga siit kaasa viia, Aleksei Ivanovitš.»

«Raske on meil teiega kokku leppida, Mstislav Sergejevitš. Te pole kerge inimene.»

Loss hakkas naerma:

«Ei, raske olen ma ainult iseendale, küllap me juba kokku lepime, kallis sõber.»

Keegi kraapis'ust. Ilmus valitseja. Hirmust ja austusest pisut kükakile l-askudes, andis ta neile märku, ei nad temale järgneksid. Loss tõusis kähku ja silus käega üle valgete juuste. Gussev keeras vurruotsad otsustavalt püsti. Külalised läksid mööda koridore ja treppe maja kaugemasse otsa.

Valitseja koputas madalale uksele. Selle tagant kostis rutakas, otsekui lapse hääl. Loss ja Gussev astusid pikka valgesse tuppa. Valguskiired koos nendes heljuvate tolmu-

kübemetega langesid laeakende kaudu mosaiikpõMmdale, millel peegeldusid sirged raamatuteread, lamedate kappide vahel seisvad pronkskujud, teravate jalgadega lauakesed, tuhmid klaasekraanid.

Ukse ligidal seisis tuhkblond noor naine, mustas, kinnise ; kaelusega ja pikkade käistega kleidis. Ta kõrgele kammitud - juuste köhal tantsisklesid tolmukübemed valguskiires, , mis langes kullatud raamatukaantele. See oli toosama | naine, keda marsielanik oli eile järve ääres nimetanud Aeliitaks.

Loss tegi talle sügava kummarduse. Aeliita vaatas teda liikumatult suurte tuhkhallide silmadega. Naise sinkjasvalge piklik nägu värises vaevumärgatavalt. Nina, mille ots oli pisut ülespoole pööratud, ja veidi pikad huuled olid lapselikult õrnad. Otsekui pärast mäkke tõusmist kerkis ja vajus ta rind mustade pehmete riidevoltide all.

«Ellio utara geo,» sõnas ta peaaegu sosinal tasase, õrna häälega, mis kõlas nagu muusika, ja kummardas pea niivõrd madalale, et nähtavale ilmus kukal.

Vastuseks naksutas Loss vaid sõrmi. Ennast pingutades ütles ta millegipärast õige ülespuhutult: «Maa pealt tulnud tervitavad sind, Aeliita.» Ütles ja punastas. Gussev lausus väärikalt: «Väga rõõmustav tuttavaks saada — polgukomandör Gussev ja insener Mstislav Sergejevitš Loss. Tulime teid soola-leiva eest tänama.»

Kuulanud meeste kõnet, tõstis Aeliita pea ning ta nägu muutus pisut rahulikumaks, silmaterad — väiksemaks. Ta sirutas vaikides käe välja, pööras kitsa peopesa ülespoole ja hoidis seda nõnda tükk aega. Lossile ja Gussevile näis,, et ta peopessa ilmus heleroheline kuulike. Seejärel pööras Aeliita peopesa kiiresti allapoole ja läks piki raamaturiiuleid raamatukogu lõppu. Külalised järgnesid talle.

Loss nägi nüüd, et Aeliita ulatus temale õlani, et ta oli õrn ja habras nagu need mõrkja lõhnaga lilled, mis ta hommikul oli saatnud. Aeliita laia kleidi alumine äär lendas üle peegeltasase mosaiigi. Tagasi vaadates naeratas ta, kuid silmades säilisid erutus ja ärevus.

Aeliita näitas laiale pingile, mis seisis toa kaarekujulises seinasüvendis. Loss ja Gussev istusid. Otsekohe istus ka Aeliita nende vastu lugemislaua juurde, nõjatus sellele küünarnukkidega ning jäi külalisi maheda pilguga üksisilmi vaatlema.

Nii vaikisid nad mõnda aega. Vähehaaval hakkas Loss tundma rahu ja mõnu — talle meeldis

istuda nõnda ja silmitseda seda oivalist, kummalist neiut. Gussev ohkas ja ütles summutatud häälel:
«Tore neiu, väga meeldiv neiu.»
Siis hakkas Aeliita rääkima; otsekui oleks muusikariista puudutanud — nii kaunis oli ta hääl. Lause lause järel kordas ta mingisuguseid sõnu, liigutades vaevumärgatavalt huuli. Ta tuhkhallide ripsmetega ääristatud laud sulgusid vahel, seejärel avanesid jälle aeglaselt.
Aeliita sirutas taas oma käe ette, peopesaga ülespoole. Peaaegu viivult märkasid Loss ja Gussev seal helerohelist udust kuulikest, mis oli umbes väikese õuna suurune. Kuulikese sisemuses voogas ja sillerdas.
Nüüd vaatasid mõlemad külalised ja Aeliita teraselt seda ähmast opäalivärvi õuna. Äkki voogamine peatus temas ja nähtavale tulid tumedad laigud. Loss silmitses neid tähelepanelikult ja karjatas: Aeliita peopesal lebas maakera.
«Taltsetl,» sõnas Aeliita, näidates sellele sõrmega.
Maakera hakkas pikkamisi tiirlema. Ujusid mööda Ameerika kontuurid, Aasia Vaikse ookeani rannik. Gussev muutus rahutuks.
«Need oleme meie, meie — venelased,» lausus ta, näidates sõrmeotsaga Siberile.
Käänulise varjuna ujus mööda Uraali mäeahelik, Volga alamjooksu triip. Hakkasid paistma Valge mere piirjooned.
«Siin,» ütles Loss ning osutas Soome lahele.
Aeliita heitis talle imestava pilgu. Maakera tiirlemine lakkas. Loss koondas mõtteid, talle meenus tükike geograafilist kaarti — ja sedamaid, otsekui jäljend ta kujutlusest, ilmus uduka kuuli pinnale must plekk, sellest hargnevad raudteeliinide niidikesed ja pealkiri rohekal põhjal: «Petrograd».
Aeliita vaatas teraselt, seejärel varjas maakera käega, nüüd helendas see ta sõrmede vahel. Heitnud pilgu Lossile, vangutas ta pead.
«Ozeo, ho sua',» ütles Aeliita ja Loss taipas: «Keskenduge ja tuletage meelde.»
Siis hakkas Loss meenutama Petrogradi panoraami — graniidist kaldateed, Neeva külmi siniseid voogusid, neil hüplevat lootsikut, udus rippuvaid Nikolajevi silla pikki

'Nikolajevi sild — kannab nüüd leitnant Smidti silla nime.

kaari, tehaste tihedaid suitsujugasid, tuhmi loojanguvinet ja pilvi, märga tänavat, vürtspoe silti, elatanud voorimeest teeristil.
Aeliita nõjatas lõua kätele ja silmitses vaikselt kuulikest. Selles voogasid mööda Lossi mälestused, kord selged, kord tuhmid. Nihkus esile Iisaku peakiriku tuhm kuppel, koõhe seejärel tuli kiriku asemel nähtavale graniittrepp vee ääres, kaarekujuline pink, nukralt istuv heledajuukseline neiu, kelle nägu lõi võbisema ja kadus, tema kõhale kerkisid aga kaks tiaaradega sfinksi[1]. Ujusid mööda arvude tulbad, aparaadi skeem, ilmus nähtavale lõõmav ääs, süsi hõõgutav morn Hohlov.

Kaua jälgis Aeliita kummalist elu, mis kulges ta ees kuuli udustes voogudes. Siis aga hakkasid kujutlused segi minema: neisse tungisid kangekaelselt mingisugused hoopis teistsugused pildid — suitsujoad, tulekuma, kappavad hobused, jooksvad, langevad mehed. Siis ilmus nähtavale kõike muud varjutades habemesse kasvanud verine nägu. Gussev ohkas valjult. Aeliita ooördus rahutult tema poole ning keeras otsekohe peopesa alla. Kuulike kadus.

Mõni minut istus Aeliita küünarnukkidele toetudes, varjates kätega silmi. Seejärel tõusis, võttis riiulilt ühe kärbi, tõmbas selle seest välja luust silindri ja pistis ekraaniga varustatud lugemislaua sisse. Siis tõmbas nöörist ja raamatukogu ülemised aknad kattusid siniste kardinatega. Aeliita nihutas lauakese pingi juurde ja pööras lülitit.

Klaasekraan lõi helenduma, mööda klaasi ujusid ülal alla marsielanike, loomade, majade, puude, tarbeesemete pisikesed kujutused.

Aeliita teatas iga eseme nime. Kui kujukesed liikusid ja tegutsesid, siis nimetas ta tegusõnu. Vahetevahel vaheldi sid kujud selliste värviliste märkidega, nagu olid laulv£ raamatus, ning kõlas vaevukuuldav muusikaline fraas Aeliita nimetas mõiste.

Ta kõneles tasase häälega. Aegamööda ujusid möö(selle imeliku tähestiku esemete kujutused. Vaikuses, raamatukogu sinakas hämaruses vaatasid Lossile näkku tuhl| hallid silmad, Aeliita hääl tungis võimsa ja õrna võlujõur Lossi teadvusesse. Tal pööritas pea.

[1] T i a a r a — kolmekordse krooni kujuline Rooma paavsti peaehe Antiikajal kandsid niisugust peaehet Pärsia ja Assüüria kuningad. Leningradis on endise Teaduste Akadeemia hoone ees Egiptusest toodud kaks tiaaradega ehitud sfinksi

Loss tundis, et ta aju muutus selgemaks, otsekui eemalduks mingi uduloor, ning uued sõnad ja mõisted jäävad selgesti meelde. Nii kestis õige kaua. Viimaks libistas Aeliita käega üle lauba, ohkas ja kustutas ekraani. Loss ja Gussev istusid nagu udus.

«Minge, heitke magama,» ütles Aeliita külalistele selles keeles, mille helid näisid alles kummalistena, kuid mille mõte nende hämaras teadvuses juba hahetas.

TREPIL

Möödus seitse päeva.

Kui Loss hiljem seda aega meenutas, näis see temale sinise videvikuna, haruldase rahuna, mil ta nägi ilmsi terve rea imekauneid unenägusid.

Loss ja Gussev ärkasid hommikuti õige vara. Pärast vanni ja kerget einet läksid nad raamatukogusse. Lävel võttis neid vastu Aeliita tähelepanelik lahke pilk. Neiu rääkis juba peaaegu arusaadavaid sõnu. Lossi ja Gussevit haaras kirjeldamatu rahutunne selle toa vaikuses ja hämaruses, Aeliita tasaste sõnade mõjul; neiu niisked silmad sillerdasid, silmad laienesid tajumissfääriks

ja seal.. . järgnesid üksteisele unenäod. Varjud liikusid ekraanil. Sõnad tungisid tahtmatult teadvusse.

Sõnad — algul ainult helid, seejärel justkui udust ilmuvad mõisted — täitusid aegamisi elumahlast. Kui Loss nüüd nimetas Aeliita nime, erutas see teda kahesuuse tundega: esimene silp — AE (mis tähendas «viimast korda nähtav») — nukrusega, ja LIITA (mis tähendas «tähe valgust») — hõbedase valguse tajumisega. Nii hoovas uue maailma keel peenima mateeriana ta teadvusse.

Seitse päeva kestis see enesetäiendamine, õppetunnid olid hommikul ja pärast loojakut — kuni kesköönі. Viimaks Aeliita vististi väsis. Kaheksandal päeval ei tulnud külalisi keegi äratama ja nad magasid kuni õhtuni.

Kui Loss voodist tõusis, paistsid akna taga puudelt langevad pikad varjud. Üks linnuke sädistas ühetoonilise kristalse häälega. Loss riietus kähku, äratamata Gussevit ja läks raamatukokku, kuid koputusele ei vastanud keegi. Siis astus Loss õue, .esimest korda nende seitsme päeva jooksul. Lagendik laskus laugjalt metsasalu poole, kus asusid ehitised. Sinna poole sammus kaeblikult ammudes kari kohma-

kaid pikakarvalisi loomi; need olid haššid — pooleldi karud — pooleldi lehmad. Längus päikesekiired kuldasid kaharat rohtu, kogu aas lõõmas niiske kullana. Järvele lendasid smaragdrohelised kured. Kauguses kõrgus loojuvast päikesest heledasti valgustatud koonusekujuline lumine mäetipp. Siingi valitses rahu, vaikuses lahkuva kuldse päeva nukrus.

Loss sammus mööda tuttavat teerada järve aarde. Kahel pool seisid needsamad allarippuvate okstega asuursed puud, laiguliste tüvede vahelt nägi ta neidsamu varemeid, niisamasugune oli õhk — hõre ja kärge. Kuid Lossile näis, et alles nüüd nägi ta seda imelist loodust, sest ta silmad ja kõrvad olid avanenud — ta oli teada saanud asjade nimetused.

Leegitsevate laikudena paistis okste vahelt järvepind. Kui aga Loss vee äärde jõudis, oli päike juba loojunud, kurte tulised suled, kerged tulekeeled kerkisid kõrgele, valgustasid taevaserva kuldse leegiga. Kuid tuli kattus kiiresti tuhaga, taevas selgines, muutus pimedaks ning juba süttisidki tähed. Tähekogude kummaline muster peegeldus vastu veest. Järvekäärus kõrgusid trepi ääres mustade siluettidena kaks kivihiiglast — aastatuhandete valvurid istusiü, näod pööratud tähekogude poole.

Loss astus trepi juurde. Ta silmad polnud veel harjunud kiiresti saabuva pimedusega. Ta nõjatus raidkuju aluse vastu ja hingas sisse järve niisket õhku, soolillede mõrkjat lõhna. Tähtede peegelpildid valgusid laiali, vee kõhal lõi hõljuma õige õrn uduvine. Tähekogud aga särasid üha heledamalt ja nüüd võis juba selgesti näha uinuvaid oksi, sädelevaid kivikesi ja istuva Magatsitli naeratavat nägu.

Loss seisis seal ja vahtis niikaua, kuni kivile toetuv käsi tuimaks tõmbus. .Siis eemaldus ta kivikujust ja otsekohe nägi all trepil Aeliitat. Neiu istus liikumatult, silmitsedes tähtede peegelpilti mustas vees.

«Aiu tu ira hashe, Aeliita?» lausus Loss, kuulatades ime: tusega oma sõnade kummalist kõla. Ta ütles neid pin tusega nagu pakase käes. Ta soov — tohin ma teiega oli Aeliita? — oli muutunud

ise nendeks võõrasteks helide

Aeliita pöörcas aeglaselt pead ja ütles:

«Jah.»

Loss istus neiu kõrvale trepiastmele. Aeliita juukseid ka tis must torumüts — mantli kapuuts. Ta nägu võis tähte

valguses eraldada, kuid silmi polnud näha, paistsid vaid suured varjud ta silmakoobastes.

Jaheda häälega, rahulikult küsis neiu:

«Kas te olite õnnelik seal, Maa peal?»

Loss ei vastanud kohe, vaatles neidu. Aeliita nägu oli liikumatu, huuled kurvalt kokku surutud.

«Jah,» vastas Loss, «jah, ma olin õnnelik.»

«Milles seisab õnn teie juures Maa peal?»

Loss silmitses neidu jällegi teraselt.

«Meil Maa peal seisab õnn vististi selles, et on võimalik ennast unustada. See inimene on õnnelik, kes on täiuslik, kes on rahul ja igatseb elada neile, kes annavad temale seda täiuslikkust, rahulolu ja rõõmu.»

Nüüd pööras Aeliita oma näo tema poole. Neiu suured silmad ilmusid nähtavale, vaadates hämmastusega seda heledajuukselist hiiglast, inimest.

«Niisugust õnne annab armastus naise vastu,» ütles Loss.

Aeliita keeras näo ära. Terava otsaga mütsike ta peas lõi võbisema. Kas ta naeris? — ei. Või nuttis ta? — ei. Loss niheles rahutult sammaldunud trepiastmel. Aeliita ütles pisut muutunud häälega:

«Miks te lahkusite Maa pealt?»

«See, keda ma armastasin, suri,» vastas Loss. «Mul ei olnud jõudu meeleheitest jagu saada, elu muutus mulle hirmsaks koormaks. Olen arg põgenik.»

Aeliita sirutas mantli alt välja oma käe ja pani selle Lossi suurde pihku, puudutas seda ja tõmbas käe tagasi mantli alla.

«Ma teadsin, et mu elus see juhtub,» lausus neiu mõttes. «Juba tütarlapsena nägin ma imelikke unenägusid. Nägin unes kõrgeid rohelisi mägesid. Heledaid, mitte meie jõgesid. Pilvi, pilvi, tohutu suuri, valgeid, ja vihmasadusid — veemasse. Ja injmesi — hiiglasi. Arvasin, et lähen hulluks. Hiljem ütles mu õpetaja, et see on ašhe, teine nägemismeel. Meis, magatsitlite järglastes, elab mälestus teistsugusest elust, uinub ašhe nagu idanemata viljatera. Ašhe kujutab endast hirmsat jõudu, suurt tarkust. Kuid ma ei tea, mis on õnn.»

Aeliita tõmbas mantli alt välja mõlemad käed ja lõi neid kokku nagu laps. Ta torumüts hakkas jälle vabisema.

«Juba paljude aastate kestel tulen ma öösiti sellele trepile ja vaatlen tähti. Ma tean palju. Kinnitan teile, et ma tean sääraseid asju, mida teie iialgi ei tohi ega vajagi teada

saada. Kuid õnnelik olin ma vaid siis, kui nägin lapsepõlves unes pilvi, pilvi, vihmavalanguid, rohelisi mägesid, hiiglasi, õpetaja hoiatas mind: ta ütles, et ma hukkun.» Aeliita pööras Lossi poole oma näo ja naeratas äkki.

Lossil hakkas kõhe: nii imeilus oli Aeliita, sellist ohtlikku mõrkjas-magusat lõhna õhkus ta kapuutsiga mantlist, kätest, näost ja hingusest.

«Õpetaja ütles: «Hao hukutab sind.» See sõna tähendab langemist.»

Aeliita pööras näo ara ja tõmbas kapuutsi allapoole, silmade peale.

Nad vaikisid viivu, siis ütles Loss:

«Aeliita, jutustage mulle oma teadmistest.»

«See on saladus,» sõnas neiu tähtsalt, «kuid teie olete inimene ja ma pean teile jutustama nii mõndagi.»

Neiu tõstis pea. Suured tähekogud kummalgi pool Linnuteed vilkusid ja sirasid nii, nagu oleks igaviku tuul hõlji tanud nende tulukesi. Aeliita ohkas.

«Kuulake,» ütles ta, «kuulake mind tähelepanelikult ja rahulikult.»

XVII. AELIITA ESIMENE JUTUSTUS

«Tumal, see tähendab Marsil, elasid kahekümne tuhande aasta eest aoolid — ruuge rass. Aoolide metsikud hõimud kütid ja hiigelämblikkude-sööjad elasid ekvatoriaalsetes

metsades ja soodes. Ainult mõni üksik sõna on säilinul meie keeles nendest hõimudest. Teine osa aoolidest elas suure mandri lõunapoolsete lahtede ääres. Seal leidub vulkaanilisi koopaid soola- ja magevee järvedega. Sealsed elanikud püüdsid käiu, viisid neid maa alla ja heitsid soolajärvedesse. Sügavates koobastes varjasid nad endid talvekülmade eest. Tänapäevalgi võib seal näha kalaluude künkaid. Kolmas osa aoolidest asus elama ekvaatori lähedusse, mägede jalamitele, kõikjale, kus maa seest purskasid joogi-vee-geisrid. Need hõimud oskasid ehitada elamuid, kasva-tasid pikakarvalisi haššisid, sõdisid ämblikusööjatega ning kummardasid verist tähte Taltsetli.

Ühte hõimu, mis elas viljarikkas Azoras, ilmus kord ebatavaline šoho. Ta oli karjuse poeg, oli üles kasvanud Lizia-zira mägedes, ja kui ta sai seitsmeteistkümne-aastaseks, siis läks ta alla

Azora asulatesse, käis linnast linna ja rääkis nii:
«Ma nägin unes, et taevas avanes ja täht langes maha. Ajasin oma haššid sinna, kuhu täht oli langenud. Seal nägin ma rohus lamamas. Taevapoega. Ta oli suurekasvuline, ta nägu oli valge nagu mäetippude lumi. Taevapoeg tõstis pea ning ma nägin, et ta silmadest hoovab välja valgust ja meeletust. Ehmusin ja langesin näoli maha ning- lamasin kaua nagu surnud. Kuulsin, kuidas Taevapoeg võttis mu kepi ja hakkas ajama mu haššisid, ning maa müdises ta jalgade all. Ja ma kuulsin veel ta valju häält, tema ütles mulle: «Sa sured, kui mina seda tahan.» Kuid ma läksin talle järele, sest mul oli minu haššidest kahju. Kartsin talle läheneda: ta silmadest hoovas välja kuri tuli ja ma langesin iga kord silmili maha, et ellu jääda. Nii läksime meie mitu päeva, eemaldudes mägedest kõrbesse.

Taevapoeg lõi kepiga vastu kivi ja kivist voolas välja vesi. Haššid ja .mina jõime seda vett. Ja Taevapoeg ütles mulle: «Ole mu tiri.» Siis hakkasin karjatama ta haššisid ja tema loopis mulle toidujäänuseid.»

Nii rääkis karjus linnaelanikele. Ning ta rääkis veel järgmist:

«Tasased linnud ja vagurad loomad elavad nii, et nad ei tea, millal hukatus tuleb. Kuid röövlind ihi on juba laiali laotanud oma teravad tiivad kure köhale ning ämblik on pununud oma võrgu ja õudse' tša silmad põlevad sinakas tihnikus. Kartke seda. Teil ei ole nii teravaid mõõku, et hävitada kurja olevust, teil ei ole nii tugevaid müüre, et

saaksite ennast tema eest kaitsta, teil ei ole nii palju pikki jalgu, et võiksite kurja olevuse eest ara põgeneda. Ma näen taevas tulejoont ja kuri Taevapoeg langeb teie asulatesse. Ta silm on nagu Taltsetli punane tuli.»

Rahuliku Azora elanikud tõstsid kartlikult käed üles, kuuldes neid sõnu. Karjane aga rääkis edasi:
«Kui verejanuline tša otsib sind silmadega läbi tihniku, siis muutu varjuks ja tša nina ei tunne su vere lõhna. Kui ihi langeb alla roosast pilvest, muutu varjuks ja ihi silmad otsivad sind tagajärjetult rohust. Kui kahe kuu — ollo ja litha — paistel kuri ämblik tsitli hakkab öösel kuduma oma võrku su onni ümber, siis muutu varjuks ja tsitli ei taba sind. Muutu varjuks, vaene Tüma poeg. Ainult kurjus tõmbab külge kurjust. Eemalda endast kõik, mis on lähedane kurjusele. Mata oma puudused onni läve alla. Mine suure geisri — Soami juurde ja pese ennast.. Ja sa muutud nägematuks kurjale Taevapojale, tagajärjetult hakkab ta veripunane silm läbima su varju.»

Azora elanikud kuulasid karjust. Paljud järgnesid temale, läksid ümmarguse järve kaldale, suure geisri Soami juurde.

Seal küsisid mõned: «Kuidas saab kurjust onni läve alla matta?» Mõned pahandasid ja tõrelesid karjusega: «Sa petad, solvatud kerjused mõjutasid sind, et sa uinutaksid meie valvsust ja vallutaksid meie elamud.» Mõned soovitasid üksteisele: «Viime mõistuse kaotanud karjuse kalju

otsa ja viskame ta tulisesse järve,, las ta ise muutub varjuks.» .

Kui karjus seda kuulis, võttis ta ulla, puuvile, mille alla kolmnurga külge olid tõmmatud keeled, istus pahaste, ärritatute ja nõutute hulka ning hakkas mängima ja laulma. Ta mängis ja laulis nii ilusasti, et vaikisid linnud, vaibus, tuul, kariloomad heitsid maha ja päike sersatas taevas. Igale kuulajale näis sel silmapilgul, et ta oli juba matnud oma puudused onni läve alla.

Kolm aastat õpetas neid karjus. Neljandal suvel iljnusid soodest ämblikusööjad ja tungisid Azora elanike kallale. Karjus kõndis asulates ringi ja rääkis: «Ärge astuge üle läve, kartke endas pesitsevat'kurjust, kartke puhtuse kaotsiminekut.» Teda kuulati, leidus selliseid, kes ei tahtnud ämblikusööjatele vastu hakata, ja metslased tapsid nad onnide lävel. Siis rääkisid linnavanemad omavahel kokku, võtsid karjuse kinni, viisid kalju otsa ja heitsid järve.

Kuid karjuse õpetus levis kaugele Azora piiride taha. Isegi mereäärsete koobaste elanikud kujutasid kaljudel teda ullal mängimas. Ent juhtus ka seda, et mõnede hõimude pealikud karistasid surmaga neid, kes karjust kummardasid, sest nad pidasid ta õpetust meeletuks ja hädaohtlikuks. Siis aga saabus aeg, mil karjuse ennustused läksid täide. Tolleaegsetes kroonikates on öeldud:

«Nelikümmend päeva ja nelikümmend ööd langesid Tumale Taevapojad. Taltsetli täht tõusis pärast õhtueha taevalaotusse ja leegitses ebatavalises valguses nagu kuri silm. Paljud Taevapoegadest langesid maha surnutena, paljud kukkusid surnuks vastu kaljusid, uppusid lõuna ookeani, kuid paljud jõudsid elusalt Tuma pinnale.»

Nii jutustab ajaraamat suurest ülekolimisest, mida sooritasid magatsitlid, see tähendab üks hõim maapealsest rassist, mis hukkus veeuputuse läbi kahekümne tuhande aasta eest.

Magatsitlid lendasid munakujulistes pronksist aparaatides, kasutades edasiliikumiseks mateeria lagunemise läbi tekkivat jõudu. Neljakümne päeva jooksul lahkusid nad Maa pealt.
Suur hulk hiigelmune läks kaduma tähtedevahelises ruumis, paljud neist purunesid vastu Marsi pinda. Vähesed maandusid ekvatoriaalmandri tasandikele. Kroonika jutustab:

«Nad väljusid munadest, suurekasvulised ja mustajuukselised. Taevapoegadel olid kollased lamedad näod. Nende keha ja põlvi katsid pronksist soomusrüüd. Kiivril oli terav hari ning ta ulatus näo ette. Vasakus käes hoidis iga Taevapoeg lühikest mõõka, paremas — paberirulli vormelitega, mis hukutasid vaesed ja harimatud Tuma rahvad.»

Seesugused olid magatsitlid, kuri ja võimas; hõim. Maa peal, mandril, mis oli vajunud ookeani põhja, olid nad valitsenud Saja Kuldse Värava linna üle.

Siin, väljunud pronksmunadest, läksid nad aoolide asulatesse ning võtsid endale kõik, mida tahtsid; need aga, kes neile vastu hakkasid, tapeti ära. Nad ajasid haššide karjad tasandikele ja asusid kaevama kaevusid. Nad kündsid põllud üles ja külvasid maha otra. Kuid kaevudes oli vett vähe, odraterad hävisid kuivas ja viljatus pinnases. Siis käskisid nad aoolidel minna tasandikule, kaevata niisutuskanaleid ja ehitada suuri veehoidlaid.

327

Mõned hõimudest kuulasid käsku ja läksid kaevama. Mõned aga ütlesid: «Meie ei kuula käsku ja tapame tulnukad.» Aoolide vägi ilmus tasandikule ja kattis seda pilvena.

Tulnukaid oli vähe. Kuid nad olid tugevad nagu kaljud, võimsad nagu ookeani lained ja raevukad nagu maru. Nad peksid laiali ja hävitasid aoolide sõjaväe. Asulad põlesid maha. Kariloomad jooksid laiali. Soodest väljusid tigedad tšad ning kiskusid lõhki lapsi ja naisi, Ämblikud kudusid oma võrke tühjaksjäänud onnide ümber. Laibasööjad ihid läksid rasva ega suutnud enam lennata. Viimnepäev jõudis kätte.

328

Siis tuli meelde õpetus: «Muutu varjuks õelusele, Tuma vaene poeg, ja Taevapoja veripunane silm läbib tagajärjetult su varju.» Paljud aoolid läksid suure Soami järve äärde. Paljud läksid mägedesse ning lootsid udustes kaljulõhangutes kuulda kurjusest vabastava ulla laulu. Paljud jagasid teistele oma vara. Otsisid endas ja teistes head ning tervitasid seda headust laulude ja rõõmupisaratega. Liziazira mägedesse rajasid karjuse õpetuse pooldajad Püha Läve, mille all peitus kurjus. Kolm ringi kustumatuid lõkkeid kaitsesid Läve.

Aoolide sõjavägi hävis. Metsades tapeti ämblikusööjad. Ellujäänud mereäärsed kalurid muutusid orjadeks. Kuid magatsitlid ei puutunud neisse, kes uskusid karjuse õpetust, ei puutunud Pühasse Lävesse, ei liginenud Soami geisrile ega läinud mäelõhangute sügavusse, kus keskpäevasel tunnil puhuv tuul tekitas salapäraseid helisid — ulla laulu. Nii möödus hulk veriseid kurbi aastaid. Tulnukatel polnud naisi — vallutajad pidid surema, ilma et oleksid järglasi järele jätnud. Siis aga ilmus mägedesse, kus varjasid endid aoolid, käskjalg — ilusa näoga magat-sitl. Ta oli ilma kiivrita ja ilma mõõgata. Käes hoidis ta keppi, mille külge oli seotud lõng. Ta ligines Püha Läve tuledele ning ütles aoolidele, kes olid kogunenud sinna kõikidest mäelõhangutest:

«Mu pea on katmata, mu-rind on paljas — tapke mind mõõgaga, kui ma valetan. Me oleme võimsad. Meie valduses oli Taltsetli täht. Meie läbisime tähtedevahelise ruumi, mis kannab Linnutee nime. Meie vallutasime Tüma ja hävitasime meile vaenulikud hõimud. Meie alustasime veehoidlate ja suurte kanalite ehitamist, et varuda vett ja niisutada neid Tüma tasandikke, mis seni olid viljatud. Meie rajame suure Soatsera linna, mis tähendab Päikese Asula, ja anname elu kõigile neile, kes elada tahavad. Kuid meil ei ole naisi ja me peame surema -enne, kui oleme oma ülesande täitnud. Andke meile oma neidusid ja nad sünnitavad võimsa hõimu, mis asustab Tuma mandrid. Tulge meie juurde ja aidake meil ehitada.»

Sõnumitooja pani lõngaga kepi tule juurde maha ja istus näoga Läve poole. Ta silmad olid suletud. Ja kõik nägid ta laubal kolmandat silma, mida kattis kelme, nagu oleks ta põletikus.

Aoolid pidasid nõu ja rääkisid «isekeskis: «Mägedes ei jätku toitu loomadele ja on puudus veest. Talvel me külme-

tame koobastes. Tugevad tuuled paiskavad me onne põhjatutesse kuristikkudesse. Kuulame sõnumitooja kutset ja läheme tagasi endiste kodukollete juurde.»

Aoolid tulid mäelõhangutest välja Azora tasandikule, ajades enda ees haššide karju. Magatsitlid võtsid aoolide neidusid endile naiseks ja need sünnitasid helesinise Mäe hõimu. Siis alustatigi kuueteistkümne hiiglasuure Ro veemahuti ehitamist, kuhu kogunes vesi, kui lumi pooluste piirkonnas sulas. Viljatutele tasandikele rajati kanalid ja neid niisutati.

Tuhast tärkasid aoolide uued asulad. Põldudelt saadi rikkalikku saaki.

Rajati Soatsera müürid. Veehoidlate ja müüride ehitamisel kasutasid magatsitlid hiiglaslikke tõstemasinaid, mis töötasid imeliste mehhanismide abil. Teadmiste abiga võisid magatsitlid suuri kive edasi kända ja taimede kasvu edendada. Nad kirjutasid oma teadmised üles raamatutesse värviliste täpikeste ja tähekujuliste märkide abil.

Siis, kui suri viimane Maa pealt tulnu, kadus koos temaga ka Teadmine. Alles kahekümne tuhande aasta pärast õppisime meie, Mäe hõimu järglased, jälle lugema atlantide salajasi raamatuid.»

XVIII.JUHUSLIK AVASTUS

Videvikus läks Gussev igavusest mööda tube hulkuma. Maja oli suur ja tugeva ehitusega — sobis elamiseks talvel. Selles leidus hulk käike, treppe, tühje saale, rõdusid, milledes valitses vaikus, nagu ei elakski neis keegi. Gussev lonkis ringi, vaatles ja haigutas:

«Rikkalt elavad, paganad, kuid igavalt.»

Maja kaugemas otsas oli kuulda hääli, kööginugade klõbinat ja nõude kõlinat. Valitseja pildus kiunuval häälel linnusõnu, sõimas kedagi. Gussev jõudis kööki — madalasse võlvitud laega ruumi. Selle lõpus süttisid aina õlileegid pannide kohal. Gussev seisatas lävel, nuusutas õhku. Valitseja ning köögitüdruk, kes olid teineteisega tülitsenud, jäid vait ja taandusid kartlikult ruumi sügavusse.

«Vingu on teil palju, vingu, vingu,» lausus neile Gussev vene keeles, «ehitage pliidi kohale kumm. No küll on metslased, ise veel marsielanikud!»

Ta lõi käega, nähes nende ehmunud nägusid, ja astus köögitrepile. Istus kiviastmele, võttis oma armsa portsigari välja ja hakkas suitsetama.

Lagendiku alumises osas, metsatuka serval jooksis kiljudes karjapoiss, ajas tellistest lauta kumedalt ammuvaid bassisid. Sealtpoolt tuli tema poole kõrges rohus lookleva teeraja kaudu naine

kähe piimanõuga. Tuul paisutas naise
kollast kleiti, lehvitas kentsaka torumütsi tutti ta heleruskeil juustel. Naine seisatas, pani nõud maha ja hakkas mingit putukat eemale tõrjuma, varjates teise käega nägu. Seejärel võttis ta naerdes piimanõud ja pistis jälle jooksu. Gussevit
nähes paljastas toredad valged hambad.

Gussev hüüdis teda Ihoškaks, kuigi neiu nimi oli Iha. See oli valitseja õetütar, alati lõkendav tõmmukassinine tütarlaps.

Ta lippas väledalt Gussevist mööda, kirtsütades nina. Gussev kavatses juba talle kämblaga laksu anda, kuid loobus. Istus, suitsetas, ootas.

Tõepoolest, Ihoška ilmus varsti jälle korvikese ja noaga. Istus Taevapoja lähedusse ja asus köögivilju puhastama. Ta tihedad ripsmed pilkusid vahetevahel. Kõige järgi oli näha, et tegemist oli lõbusa neiuga.

«Miks on teil Marsi peal naised niisugused sinised?» küsis Gussev vene keeles. «Loll oled, Ihoška, sa ei tunne õiget elu.»

Iha vastas talle ja Gussev sai otsekui läbi une ta sõnadest aru:
«Ma õppisin koolis püha ajalugu; selles on öeldud, et Taevapojad olevat kurjad. Raamatutes õpetatakse ühte, kuid tegelikult on hoopis teisiti. Taevapojad pole sugugi kurjad.» «Jaa, head,» lausus Gussev ja pilutas üht silma. Iha lämbus naerust, töötades noaga nii, et koored aina lendasid.
«Mu onu räägib, et teie, Taevapojad, võite pilguga tappa. Mina seda millegipärast ei märka.» «Kas tõesti? Aga mida te märkate?»
«Kuulge, te vastake meie keeles,» ütles Ihoška, «teie keelt ma ei tunne.»
«Aga teie keeles ei lähe mul jutuajamine kuigi ladusalt.»
«Mis te ütlesite?» Iha pani noa ära, niivõrd kippus talle naer peale. «Minu arvates on teil Punasel tähel kõik niisamuti.»
Siis Gussev köhatas ja nihkus neiule lähemale. Iha võttis korvi ja nihkus eemale. Gussev köhatas ja nihkus jälle ligemale. Iha ütles: «Rikute oma riided ara, hõõrute vastu astmeid.»

Võib-olla ütles Iha seda kuidagi teisiti, kuid Gussev sai just niiviisi aru. Ta vaatas kähku ringi ja võttis Ihoškal õlgade ümbert kinni. Tüdruk heitis kohe pea selga ja ajas silmad pärani. Kuid Gussev suudles teda tugevasti. Iha surus kõigest jõust korvi ja noa enda vastu.

«Vaat nii, Ihoška!»

Tüdruk hüppas üles ja jooksis minema.

Gussev jäi vurrusid näppides istuma. Ta muheles. Päike oli loojunud. Taevasse ilmusid lugematud tähed. Otse trepi-astmete juurde hiilis mingisugune karvane loomake ja vahtis Gussevit fosforlikult hiilgavate silmadega. Gussev liigutas end, loomake susises ja kadus nagu vari.

«Jaa, need rumalused tuleb siiski maha jätta,» lausus Gussev. Ta kohendas vöörihma ja astus majja. Koridoris põikas otsekohe ta eest mööda Ihoška. Gussev viipas talle kutsuvalt ja nad läksid

mööda koridori. Pingutusest nägu krimpsutades hakkas Gussev marsielanike keeles rääkima:

«Sina, Ihoška, kuula mind. Mina, Taevapoeg, ei tulnud ilmaaegu siia. Mul on kavatsusel teie planeediga suuri asju korda saata. Kuid ma olen siin võõras, teie korda ei tunne. Sa pead mind aitama. Ainult vaata ette, et sa ei valeta. Sa ütle mulle: kes see meie peremees õieti on?»

«Meie peremees,» vastas Iha, kes suure vaevaga sai Gussevi imelikust jutust aru, «meie peremees on kõikide Tuma maade valitseja.»

«Vaat sulle laps — tere hommikust!» Gussev takerdus. «Valetad? (Sügas kõrvatagust.) Kuidas ta ametlik nimetus on? Kas kuningas või? Mis amet tal on?»

«Ta nimi on Tuskub. Tema on Aeliita isa. Ta on Kõrgeima Nõukogu peamees.»

«Nii. Selge.»

Mõnda aega kõndis Gussev vaikides.

«Tead mis, Ihoška, ma nägin, et selles toas seisab teil mattpeegel. Huvitav oleks sellesse vaadata. Näita mulle, kuidas sellega ümber käiakse.»

Nad astusid kitsasse hämarasse tuppa, mis oli täis madalaid tugitoole. Seina sees valendas tuhm klaas. Gussev vajus tugitooli, päris ekraani lähedale. Iha küsis:

«Mida soovib Taevapoeg näha?»

«Näita mulle Jinna.»

«Praegu on öö, töö on igal pool lõppenud, vabrikud ja kauplused on suletud, väljakud tühjad. Võib-olla näidata ringvaadet?»

«Näita ringvaadet.»

Iha pistis lülitihargid numbrilaua sisse ja astus pikka nööri peos hoides tugitooli juurde, kus istus Taevapoeg, jalad välja sirutatud.

«Rahvapidu,» lausus Iha ja tõmbas nöörist. Kostis vali kära — tuhandepäise rahvahulga sünge kõnekõmin. Klaas lõi valgeks. Avanes võlvitud klaaskatuste määratu perspektiiv. Laiad valgusvihud olid suunatud hiiglasuurtele plakatitele, pealkirjadele, mitmevärvilistele hõlju-vatele suitsupilvedele. All kihasid pead, pead, pead. Siinseal lendasid nagu nahkhiired üles-alla tiivulised inimkujud. Klaasist võlvid, ristuvad valguskiired, inimhulkade keerised kulgesid kaugele, kadusid tolmusesse suitsusesse hägusse.

«Mis nad teevad?» hüüdis Gussev häält pingutades, sest kära oli niivõrd vali.

«Nad hingavad sisse kallihinnalist suitsu. Te näete suitsupilvi? Seda tekitavad havra lehed. See on haruldane suits. Teda nimetatakse surematuse suitsuks. Kes hingab seda sisse, see näeb ebatavalisi asju: tundub, et inimene ei sure iialgi, — ta võib niisuguseid imeasju näha ja mõista. Paljud kuulevad ülla helisid. Keegi ei tohi suitsetada havrat oma kõdus, seda käristatakse surmaga. Ainult Kõrgeim Nõukogu võib anda luba suitsetamiseks, ainult kaksteist korda aastas

süüdatakse selles majas havra lehti.»
«Ja mida need teevad?»
«Need keerutavad numbrirattaid. Nad püüavad õieti ara arvata numbreid. Täna võib igaüks nimetada arvu, ja see, kes õieti arvab, vabaneb alatiseks tööst. Kõrgeim Nõukogu kingib talle toreda maja, põllu, kümme hašši ja tiivulise lennupaadi. See on haruldane õnn — õieti ara arvata.»
Seletusi andes istus Iha tooli käetoele. Gussev imetles kaua tuhmile Jklaasile tekkiv-aid kummalisi pilte. «Küll on sunnikud, no on alles tembutajad!» Seejärel palus näidata veel midagi.
Iha ronis käetoelt maha, kustutas ekraani ja jändas kaua numbrilaua juures — ei sattunud hargiga aukudesse. Kui ta tugitooli juurde tagasi tuli ja taas käetoele istus, keeru-tades käes nööri küljes olevat kuuli, näis ta näoke veidi hämmeldunud.
«Vaadake, see on ka huvitav,» ütles tüdruk päris tasa ja tõmbas nöörist.

Kellegi selg varjas poole helendama löönud klaasist. Kõlas jäine hääl, mis tõi aeglaselt kuuldavale sõnu. Selg võpatas, eemaldus vaateväljalt. Gussev nägi üht osa suurest võlvist, mis toetus tagapool kandilisele tulbale, osa seina, mida katsid kuldsed kirjad ja geomeetrilised kujun-did. All laua ümber istusid, pead maas, needsamad marsi elanikud, kes olid sünge hoone trepil vastu võtnud õhulaeva Maa elanikega.
Brokaadiga käetud laua ees seisis Aeliita isa, Tuskub. Ta kitsad huuled liikusid, must habe vappus kuldse tikandiga käetud halatil. Ta näis tervenisti kivinenuna. Tuhmid sünged silmad vaatasid liikumatult enese ette, otse ekraanile. Tuskub rääkis ja ta teravad sõnad olid arusaamatud, kuid hirmsad. Nüüd kordas ta mitu korda sõna «Taltsetl» ja langetas otsekui kedagi tabades oma käe rusikasse-pigis-tatud paberirulliga. Tema vastas istuv marsielanik laia kahvatu näoga tõusis, ja vaadates heledate silmadega metsikult Tuskubile näkku, hüüdis:
«Mitte nemad, vaid sina!»
Ihoška võpatas. Ta istus näoga mattklaasi poole, kuid ei häirin d ega kuulnud midagi, Taevapoja suur kämmal paitas ta selga. Kui ekraanilt kostis hüüatus ja Gussev mitu korda küsis: «Millest, millest nad räägivad?» ärkas Ihoška otsekui unest, ajas suu ammuli ja jäi üksisilmi ekraanile vaa-tama. Järsku kiljatas haledalt ja tõmbas nöörist.
Mattklaas kustus.
«Ma eksisin ... Ma ühendasin kogemata ... Ükski šohc ei tohi kuulda Kõrgeima Nõukogu saladusi.» Ihoškal logi» sesid hambad. Ta klämmerdus sõrmedega oma punastesse juustesse ja sosistas ahastuses: «Ma eksisin. Ma ei oi süüdi. Mind saadetakse koobastesse, igavese lume riiki.»
«Pole viga, pole viga, Ihoška, ma ei ütle kellelegi,» lausu| Gussev, silitades tüdruku pehmeid, angoora kassi karvi] meenutavaid sooje juukseid. Ihoška vaikis, sulges silmad.
«Ah sa, lollike, ah sa, plikake! Oled, sa loom või inimene?! Sinine ja rumal.»
Ta sügas Ihoškal sõrmedega kõrvatagust, olles veendunud, et see tüdmikule meeldib.

Samal silmapilgul kostsid Lossi ja Aeliita sammud ja hääled. Ihoška jonis tugitoolilt maha ja sammus ebakindlalt ukse poole.
Samal ööl astus Gussev Lossi juurde magamistuppa ja ütles:

«Meiega ei ole asjalugu päris hea, Mstislav Sergejevitš. Ma panin siin üht tüdrukut ekraani sisse lülitama ja me sattusime parajasti Kõrgeima Nõukogu istungile. Ma taipasin üht-teist. Tarvis on midagi ette võtta, muidu tapavad nad meid ara, Mstislav Sergejevitš, uskuge mind, sellega asi lõpeb.»

Loss kuulas, kuid ei kuulnud midagi, vaatas unistava pilguga Gussevi otsa. Heitis käed pea taha.

Gussev seisis mõnda aega, lausus mornilt:

«Ah nii.»

Ja läks magama.

XIX. AELIITA HOMMIK

Aeliita ärkas vara ja lamas küünarnukkidele toetudes. Ta lai, kušetitaoline voodi seisis tava kohaselt kõrgendil keset magamistuba. Võlvitud lagi lõppes kõrge marmorkaevusega, sealt tungis sisse ähmast hommikuvalgust. Kahvatu mosaiigiga käetud magamistoa seinad jäid hämarusse, valgusesammas langes üksnes lumivalgetele linadele, padjakestele, Aeliita tuhkjale peale, mis toetus käele.

Ta oli öö halvasti veetnud. Kummaliste ja ärevate unenägude katked olid mööduud korrapäratult ta suletud silmade ees. Uni oli olnud erk nagu linnul. Kogu öö oli neiu tundnud, nagu vaatleks ta magades väsitavaid pilte, ning mõtles poolteadvueta olekus: millised asjatud unenäod!

Kui hommikuvalgus laeavasse tungis ja sealt ta voodile langes, ohkas Aeliita, ärkas lõplikult ning lamas nüüd liikumatult. Ta pea oli selge, kuid veres tuikas ikka veel ebaselge rahutus. See oli väga, väga halb.

Aeliita ohkas veel kord, tuli voodist välja, pistis jalga punutud tuhvlid, heitis halati endale ümber ja läks vannituppa.

Suplemine värskendas teda, mõtted,pöördused päevamurede juurde. Igal hommikul rääkis ta isaga — see oli tavaks saanud. Väike ekraan seisis ta toas.

Aeliita istus ttfalettpeegli juurde, korrastas juuksed, määris aromaatse rasvaga, seejärel lilleessentsiga nägu, kaela ja käsi, silmitses end vargsi, kortsutas kulmu, tõmbas lähemale ekraaniga lauakese ja lülitas sisse numbrilaua.

Udusele klaasile ilmus isa tuttav kabinet: raamatukapid, kartogrammid ja joonised pöörlevatel prismadel. Tuskub

astus sisse, istus laua aarde, lükkas küünarnukiga jad eemale ja leidis silmadega Aeliita silmad. Naeratas pikkade kitsaste huulte nurkadega:

«Kuidas magasid, Aeliita?»

«Hästi. Kodus on kõik hästi.»

«Mis teevad Taevapojad?»

«Nad on rahulikud ja rahul. Nad magavad alles.»

«Kas jätkad nendega keeleõpingut?»

«Ei. Insener räägib vabalt. Ta kaaslasele jätkub saadud teadmistest.»

«Kas neil ei ole veel tahtmist lahkuda mu majast?»

«Ei, ei, oh ei!»

Aeliita oli vastanud liiga kiiresti. Tuskubi ttthmid silmad laienesid imestusest. Aeliita hakkas ta pilgu all tagasi tõmbuma, kuni ta selg puudutas tugitooli leent.

«Ma ei mõista sind,» ütles isa.

«Mida sa ei mõista? Isa, miks sa mulle kõike ei räägi? Mis sa kavatsed nendega teha? Palun sind ...»

Aeliita ei lõpetanud — Tuskubi näoilme muutus õudseks, otsekui oleks meeletusetuli sellest üle käinud. Ekraan kustus. Kuid Aeliita silmitses ikka veel ta udust pinda, nägi ikka veel oma isa nägu, mida kartis tema, kartsid kõik elusolendid.

«See on hirmus,» lausus Aeliita, «see lõpeb hirmsasti.» Ta tõusis kiiresti, kuid laskis-käed rüppe langeda ja istus jälle.

Ebaselge rahutus valdas teda veelgi tugevamini. Laienenud silmateradega vaatles Aeliita ennast peeglis. Ärevus kõhises veres, pani keha värisema. «See on nii paha ja asjatu.»

Tahtmatult ilmus ta vaimusilma ette nagu selle öö une-näoski Taevapoja nägu — suur, lumivalgete juustega, erutatud, tabamatult järjest muutuv, silmadega, mis olid kord kurvad, kord õijnad, tulvil Maa päikest, Maa niiskust; nad olid hirmuäratavad nagu udused kuristikud, need mõistust röövivad, välkuvad silmad.

Aeliita raputas pead. Süda peksles õudselt, kumedalt. Neiu kummardus numbrilaua kõhale ja lülitas sisse ekraani. Udusele klaasile ilmus kortsulise näoga vanamehe kuju, kes tugitoolis patjade vahel tukkus. Pisikesest aknast langes valgus ta kuivetunud kätele, mis lamasid karvasel tekil. Vanake võpatas, kohendas ninaotsale vajunud prille, vaatas üle prilliklaaside ekraanile ja naeratas hambutu suuga.

«Mis sa tahad öelda, mu laps?»

«Olen rahutu, õpetaja,» sõnas Aeliita, «olen kaotamas selgust. Ma ei taha seda, ma kardan, kuid ma ei suuda.»

«Sind häirib Taevapoeg?»

«Jah. Mind häirib temas see, mida ma ei suuda mõista. 'Õpetaja, ma rääkisin asja isaga. Ta oli ärevil. Ma tunnen, et neil käib võitlus Kõrgeimas Nõukogus. Ma kardan, et Nõukogu võib vastu võtta õudse otsuse. Aita mind.»

«Sa ütlesid asja, et Taevapoeg häirib sind. On parem, kui ta kaob hoopis.»

«Ei!» Aeliita ütles seda rutakalt, järsult, erutatult.

Vanake tõmbas ta pilgu all kulmud kortsu. Maigutas krimpsus huultega.

«Ma ei saa hästi aru su mõttekäigust, Aeliita. Su mõtteis on kaksipidisust ja vasturääkivusi.»

«Jah, ma tunnen seda.»

«See asjaolu tõendab kõige paremini, et asi ei ole õige. Parim mõte on selge, erapooletu, ilma vasturääkivusteta. Ma teen nõnda, nagu sa tahad, ja räägin su isaga. Tema on samuti äge inimene ja võib teha seda, mis ei ole kooskõlas tarkuse ja õiglusega.»

«Ma jään lootma.»

«Rahune, Aeliita, ja pane tähele… Heida pilk enda hiri gesügavusse. Millest on tingitud su rahutus? Su veri on segaduses .. .»

«Ta häirib mind muuga, õpetaja.»

«Ükskõik missuguse mässulise tundega ta sind ka ei häiriks, ikkagi sa hukkud, üksnes kulm mõistus, Aeliita, üksnes see, et sa jälgid rahulikult kõigi elusolevuste paratamatut hukkumist, üksnes jõudmine selleni, et su hing, mis on juba täiuslik ega vaja enam viletsaid elukogemusi, lak-kab olemast, — üksnes selles seisab õnn. Külmas nukruses. Sina aga ihkad tagasiminekut ellu. Sul tuleks karta seda kiusatust, mu. laps. Kerge on langeda, kiiresti võib allamäge veereda, kuid tõus on aeglane ja raske. Ole mõistlik.»

Aeliita kuulas, ta pea vajus norgu.

«Õpetaja,» ütles ta järsku ning ta huuled hakkasid värisema, silmad muutusid tusaseks, «Taevapoeg rääkis, et nemad teavad Maa peal midagi seesugust, mis on kõrgem mõistusest, kõrgem teadmistest, kõrgem tarkusest. Kuid mis see on —seda ma ei mõistnud. Sellest ongi tingitu' mu rahutus. Eile me olime järve ääres, tõusis Punane tahta osutas sellele käega ja ütles: «Teda ümbritseb armastu;

udu. Inimesed, kes õpivad tundma armastust, ei sure.» Igatsus ängistab mu rinda, õpetaja.»

Vanake süngestus, vaikis kaua, ainult ta kuivetanud käe sõrmed liikusid lakkamatult.

«Hea küll,» lausus ta, «õpetagu Taevapoeg sulle neid teadmisi. Ära tülita mind niikaua, kuni sa kõike teada ei saa. Ole ettevaatlik.»

Ekraan kustus. Toas jäi kõik vaikseks. Aeliita võttis sülest rätiku ja pühkis sellega oma nägu. Seejärel silmitses ennast — tähelepanelikult, karmilt. Ta kulmud kerkisid. Aeliita avas pisikese laeka ning kummardus selle kõhale, soris laeka sisemuses. Leidis üles ja riputas kaela tillukese,

väärtuslikku metallümbrisse asetatud imelise loomakese indri kuivanud käpakese, mis iidse tava kohaselt pidi naisi rasketel silmapilkudel aitama.

Aeliita ohkas ja läks raamatukogusse. Loss tõusis ja tuli talle vastu akna juurest, kus ta oli istunud, raamat käes. Aeliita vaatas mehele otsa — too oli suur, heasüdamlik, erutatud. Neiu süda läks kuumaks. Ta pani käed rinnale, imepärase loomakese käpakesele, ja ütles:

«Ma lubasin eile jutustada teile Atlantise hukkumisest. Istuge ja kuulake.»

XX. AELIITA TEINE JUTUSTUS

«Kuulake, mida me lugesime värvilistest raamatutest,» kordas Aeliita.

«Noil ammustel aegadel oli Maa peal maailma tsentrumiks Saja Kuldse Värava linn, mis lamab nüüd ookeani põhjas. Linnast levisid teadmised ja rikkuse ahvatlused. Ta meelitas enda juurde Maa peal elavaid hõim,e ning õhutas inimestes ürgset ahnust. Saabus aeg ja noor sugupõlv ründas valitsejaicf ning vallutas linna. Mõneks ajaks hääbus tsivilisatsiooni valgus. Kuid aeg möödus ja see lõi leegitsema uue hooga, rikastatuna võitjate värskest verest. Taas möödusid sajandid ja taas kogunesid nomaadide hordid pilvena igavese linna ümbrusse.

Saja Kuldse Värava linna esimesteks asutajateks olid Zemze hõimust aafrika neegrid. Nemad pidasid endid musta rassi nooremaks võsuks; see must rass oli iidsel ajal elutsenud Gvandana hiigelmandril, mis hiljem Vaikse ookeani voogudes hukkus. Musta rassi säilinud osad killunesid pal-

judeks hõimudeks. Paljud neist metsistusid ja mandusid. Kuid neegrite veres tuikas siiski suure mineviku mälestus.

Zemze inimesed olid suurekasvulised ja tugevad. Neil oli üks ebatavaline võime: nad olid suutelised juba eemalt ära tundma asjade olemust ja kuju, niisamuti nagu magnet tunneb teise magneti lähedalolekut. Seda võimet olid nad endis arendanud troopikametsade pimedates koobastes elades.

Otsides varju mürgise kärbse gohi eest, väljus Zemze hõim metsadest ja liikus läände, kuni leidis maakoha, mis sobis elamiseks. See oli künklik kiltmaa, mida läbisid kaks tohutu suurt jõge.

Seal leidus palju vilju ja ulukeid, mägedes — kulda, tina ja vaske. Metsad, kingud ja vaiksed jõed olid kaunid ning neis ümbrustes ei möllanud hukatuslikud külmatõved.

Zemze inimesed ehitasid kaitseks metsloomade vastu müüri ja rajasid kividest kõrge püramiidi märgiks, et see koht oli kindel.

Püramiidi tippu postitasid nad posti ja suletuti klitli linnult,— hõimu kaitsjalt, kes oli päästnud nad rännul gohi kärbse eest. Zemze pealikud ehtisid oma pead sulgedega ja andsid enestele lindude nimed.

Lääne pool kiltmaad rändasid ringi punanahalised hõimud. Zemze inimesed ründasid neid, võtsid vangi ning sundisid neid maad harima, elamuid ehitama, maaki ja kulda kaevandama. Linna kuulsus levis kaugele läände ja äratas hirmu punanahkades, sest Zemze inimesed olid tugevad, oskasid aimata vaenlaste kavatsusi ja tappa kauge maa tagant, loopides kõveraks painutatud puutükke. Puukoorest paatides sõitsid nad mööda laiu jõgesid ja kogusid punanahkadelt andameid.

Zemze järglased kaunistasid linna pillirooga kaetud ümmarguste kiviehitistega. Nemad kudusid villast suurepäraseid rõivaid ja oskasid oma mõtteid üles märkida esemete kujutamisega; seda oskust olid nad säilitanud mälu põhjal, kui kadunud tsivilisatsiooni iidset mälestust.

Möödusid sajandid. Siis ilmus läände punanahkade vägev juht. Ta nimi õli Uru. Ta oli sündinud linnas, kuid juba noorukina läinud steppi, küttide ja nomaadide juurde, kogus kokku määratu hulga sõjamehi ja asus vallutama linna.

Zemze järglased kasutasid eneste kaitseks kõiki teadmisi: hävitasid vaenlasi tulega, ajasid nende kallale hullunud

pühvlite karju, tapsid neid välkudena lendavate bumerangidega '. Kuid punanahad olid tugevad oma ahnuse ja arvukuse poolest. Nad vallutasid linna ja rüüstasid selle paljaks. Uru kuulutas enda maailma pealikuks. Ta käskis puna-nahksetel sõjameestel võtta endile naiseks Zemze neidusid. Need võidetute hulgast, kes varjasid endid metsades, tulid tagasi linna ja hakkasid võitjaid teenima.

Punanahad omandasid Zemze teadmised, kombed ja kunsti. Uru dünastia väepealikud suurendasid oma maa-valdusi: nad hävitasid läänes rändhõimud ning kuhjasid Vaikse ookeani aarde mullast ja kividest püramiide. Idas surusid nad eemale neegreid. Nigeri ja Kongo kallastele, Vahemere kaljusele rannale, mis asus tollal seal, kus nüüd laiub Sahara kõrb, rajasid nad tugevad kindlused. See oli sõdade ja ehitustöö ajajärk. Zemze maakohta hüüti tollal Hamaganiks.

Linna ümber ehitati uus müür ja sellesse tehti sada väravat, mis kaeti kuldplaatidega. Ahnusest ja uudishimust innustatuna voolasid sinna kõik maailma rahvad. Paljude hõimude hulka, kes hulkusid linna turuplatsidel ja lõid telgid üles ta müüride alla, ilmusid ennenägematud inimesed. Nad olid oliivivärvi tõmmud, pikkade põlevate silmadega ja nokakujuliste ninadega'. Nad olid targad ja kavalad. Keegi ei mäletanud, millal nad linna tulid. Kuid mitte rohkem kui ühe põlvkonna möödudes sattus Saja Kuldse Värava linna teadus ja kaubandus selle väikesearvulise hõimu kätte. Nad nimetasid endid «Aami poegadeks».

Targimad Aami poegadest mõistsid lugeda Zemze igivanu kirju ning hakkasid endas arendama võimet nägema asjade olemust. Nad ehitasid Magava Neegripea maa-aluse templi ja meelitasid eneste juurde inimesi; ennustasid tulevikku ja näitasid neile, kes, uskusid, surnute varjukujusid. Oma rikkuste ja teadmiste abil hakkasid Aami pojad osa võtma maa valitsemisest. Nad meelitasid

eneste poole paljusid hõime ning alustasid ühel ajal Maa aaremaadel ja linnas endas ülestõusu uue usu maksmapanemiseks. Verises võitluses hävis Uru dünastia. Aami pojad said võimule. Selle iidse ajaga ühtis Maad tabanud esimene tõuge. Paljudes kohtades paiskus mägede vahelt välja tuli ja taevas

[1] B u m e r a n g — austraallaste puust relv. õhku visatuna tiirleb nagu propeller ja kui ei taba märki, siis pöördub tagasi sinna, kust oli visatud.

mattus tuhapilvedesse. Suured maa-alad Atlandi mandri lõunaosas vajusid ookeani. Põhjas kerkisid meresügavusest kaljusaared, mis ühinesid mandriga; nii moodustusidki Euroopa tasandiku kontuurid.

Aami pojad käsutasid kogu oma võimu kultuuri loomiseks rohkete hõimude hulgas, mis olid kunagi Uru dünastia poolt alla heidetud, kuid hiljem jälle end lahti löönud. Kuid Aami pojad ei armastanud sõdida. Nad ehitasid Magava Neegripea kujutusega ehitud laevu, laadisid neile vürtse, kangaid, kulda ja elevandiluud. Nad tegelesid kauplemisega ja ravisid lausumiste ning posimiste abil haigeid ja vigaseid. Kaupade kaitseks ehitasid nad igasse riiki suure püramiidikujulise maja, kuhu viisid üle Magava Pea. Kui rahvas suhtus tulnukatesse vaenulikult, siis läks laevalt maale salk punanahkseid mehi, kes olid pronksrüüdes, sulgedega ehitud kilpide ja hirmuäratavate kiivritega.

Nii suurendati ja kindlustati taas Zemze iidse maa valdusi. Nüüd nimetati teda Atlantiseks. Atlantide kaubalae-vad sõitsid itta, kuni Indiani, kus valitses veel must rass. Aasia idarannikul nägid nad esmakordselt kollaste lamedate nägudega hiiglasi. Need inimesed loopisid kividega nende laevu.

Magava Pea kultus oli avatud kõigile, sest see kujutas endast vägevuse ja võimu peamist relva, kuid kultuse mõtet, seesmist sisu hoiti suures saladuses. Atlandid kasvatasid Zemze tarkuseiva ning seisid alles selle tee algul, mis hukutas viimaks kogu rassi.

Nad rääkisid nõnda:

«Tõeline maailm on nähtamatu, kompamatu ja kuulmatu, tal pole ei maitset ega lõhna. Tõeline maailm on mõistuse liikumine. Selle liikumise alg- ja lõppeesmärk on tajumatud. Mõistus on mateeria, mis on kõvem kivist ja kiirem valgusest. Püüdes leida rahu, nagu iga mateeria, langeb mõistus teatavasse unne, see tähendab — muutub märksa aeglasemaks; seda nimetatakse mõistuse muutumiseks mateeriaks. Olenedes une sügavusest muutub mõistus tuleks, õhuks, veeks ja maaks. Ja nendest neljast stiihiast kujunebki nähtav maailm. Asi kujutab endast mõistuse ajutist tihenemist. Asi on tiheneva mõistuse sfääri tuum ja sarnaneb keravälguga, milleks tiheneb äikesest küllastunud õhk.

Kristallina omab mõistus täielikku rahu. Tähtedevahelist ruumis on mõistus täiusliku liikumise

seisundis. Inimene

sillaks mõistuse sellise kahe seisundi vahel. Inimese kaudu hoovab mõistusevool nähtavasse maailma. Inimese jalad kasvavad välja kristallist, ta kõhuks on päike, silmadeks — tähed, peaks — kauss, mille serv ulatub universumini.

Inimene on maailma valitseja. Temale alluvad stiihiad ja liikumine. Ta juhib neid jõu abil, mis tuleneb ta mõistusest, niisamuti nagu valguskiir tuleb savinõus olevast avast.

Nii rääkisid atlandid. Lihtrahvas ei mõistnud nende õpetust. Mõned kummardasid loomi, mõned — surnute varjukujusid, mõned — puuslikke, mõned — õisi helisid, kõuemürinat ja välku või auku maa sees. Oli võjmatu ja hädaohtlik võidelda nende paljude ebauskudega.

Siis taipasid preestrid — atlantide kõrgeim kast, et on tarvis kejitestada selget ja arusaadavat kultust, mis oleks ühine kõigile. Nad hakkasid ehitama hiiglasuuri kullaga ehitud templeid ning pühendama neid päikesele — elu isale ja valitsejale, raevukale ja eluandjale, surevale ja uuesti sündivale.

Päikesekultus haaras peagi kogu Maa. Usklikkudel tuli valada paljude inimeste verd. Lääneserval punanahkade seas omandas päike sulgedega kaetud mao kuju. Idaserval võttis päike — surnute varjukujude valitseja — linnu peaga inimese kuju.

Maailma tsentrumisse — Saja Kuldse Värava linna — rajati astanguline püramiid, mis oli niivõrd kõrge, et ta tipp kadus pilvedesse, — sintia viidi üle Magaja Pea. Püramiidi jalamile, väljakule seati üles kullast inimesenäoga ja lõvi käppadega tiivuline härg. Tema all põles kustumatu tuli.

Pööripäevadel surmas ülempreester Päikesepoeg, vägev valitseja, linna ilusama noormehe ja põletas ta härja sisemuses kogu rahva nähes, kusjuures see toimus munakujuliste trummide põrina ja naiste tantsu saatel.

Päikesepoeg oli linna ja kõikide maade piiramatu valitseja. Tema käsul ehitati paisud ja viidi läbi niisutamine. Tema korraldusel jaotati kauplustes rõivaid ja toiduaineid, tema määras kindlaks, kui palju vajas igaüks rnaad ja kari-loomi. Hulk ametnikke olid ta käskude täitjad. Keegi ei tohtinud ütelda: «See on minu», sest kõik kuulus päikesele. Tööd peeti pühaks. Laiskust käristati surmaga. Kevaditi läks Päikesepoeg esimesena põllule ja kündis härgadega lahti vao, külvas maha maisiseemneid.

Templid olid täis teravilja, riidekangaid ja vürtse. Atlantide laevad, milledel olid purpursed purjed, mis olid kaunis-tatud päikest lõugade vahel hoidvate madude kujutustega, sõitsid kõikidel meredel ja jõgedel. Oli saabunud pikk rahuaeg. Inimesed unustasid, kuidas mõõka käes hoida.

Siis aga kerkis idast ähvardav pilv Atlantise kohale.

Aasia idapoolsetel kiltmaadel elas kollanahaliste, pilusilmaliste utškuuride võimas hõim. Utškuurid allusid naisele, kes oli kurjast vaimust vaevatud. Tema nimi oli Su Hutam Lu, mis tähendas: «see, kes kõneleb kuuga».

Su Hutam Lu ütles utškuuridele:

«Ma viin teid maale, kus mägedevahelisse kaljulõhangusse loojub päike. Seal on karjamaadel nii palju lambaid kui on tähti taevas, seal voolavad kumõssijõed, seal on nii kõrged jurtad, et igaühesse neist võib ajada terve kaamelikarja. Sellele maale ei ole teie hobused veel astunud ja teie ei ole veel oma kiivritega nende jõgede vett ammutanud.»

Utškuurid laskusid alla kiltmaalt ja tungisid kallale arvukatele kollanahalistele rändhõimudele, allutasid nad ja jäid väepealikutena nende sekka elama. Nad rääkisid allaheidetuile: «Tulge koos meiega päikese maale, mille meile on näidanud Su Hutam Lu.»

Tähti kummardavad nomaadid olid kartmatud unistajad. Nad võtsid koost oma jurtad ja ajasid karjad läände. Mindi pikkamööda, aasta aasta järel. Ees kihutas utškuuride ratsavägi, rünnates, võideldes ja linnu purustades. Ratsaväe järel liikusid loomakarjad ning va/ikrid naiste ja lastega. Nomaadid möödusid Indiast ja paiskusid laiali mööda Euroopa tasandikku.

Seal jäid paljud neist järvede kallastele peatuma. Tugevaimad jätkasid edasiliikumist läände. Vahemere rannikul purustasid nad atlantide esimese koloonia ja kuulsid allaheidetutelt, kus asub päikese maa. Siin suri Su Hutam Lu. Ta peast eraldati juuksed ühes nahaga ja löödi pika ridva külge. Selle lipuga liiguti edasi piki randa.. Nii jõudsid nad Euroopa servani ja nägid viimaks kõrgete mägede otsast tõotatud maa panoraami. Päevast, mil utškuurid olid kiltmaalt esmakordselt alla tulnud, oli möödunud sada aastat.

Nomaadid asisid puid langetama ja parvi ehitama. Parvedel sõitsid nad üle soolase sooja jõe. Jõudnud ihaldatud Atlantise maale, ründasid nomaadid püha linna Tulet. Kui nad ronisid kõrgetele müüridele, hakati linnas kelli helis-

tama. See helin oli niivõrd meeldiv, et kollartahalised ei hakanud linna purustama, nad ei hävitanud linnaelanikke ega rüüstanud templeid. Võtsid kaasa toidu- ja rõivataga-vara ning läksid edasi loode suunas. Vankrite ja loomakarjade järel õhku paiskuvad tolmupilved varjutasid päikese.

Viimaks tõkestas nomaadidel tee punanahaliste sõjavägi. Atlandid olid üleni ehitud kulla ja kirjude sulgedega, nad näisid hellitatud ja kaunid. Utškuuride ratsavägi hävitas nad verises lahingus, mis kestis päikese tõusust kuni loojanguni.

Saja Kuldse Värava linnast läkitati kiirkäskjalad läände punanahkade, lõunasse — neegrite, itta — Aami hõimude ja põhja — kükloopide juurde. Toodi inimohvreid. Kustumata lõõmasid lõkked templite tipus.

Targad mehed viisid Suurte Teadmiste raamatud kaugele mägedesse, koobastesse, matsid nad

liiva sisse.
Algas sõda. Selle tulemust võis ette ära arvata. Atlandid võisid ainult kaitsta oma rikkusi, millest nad olid tüdinenud, nomaade aga kihutas taga ürgne ahnus ja tõotus. Kuid võitlus kujunes siiski pikaks ja veriseks. Maa laastati. Algas nälg ja katk. Sõjamehed jooksid laiali ja riisusid kõike, mida kätte said. Saja Kuldse Värava linn vallutati tormijooksuga ja ta müürid purustati. Päikesepoeg hüppas astangulise püramiidi tipust alla. T,uled templites kustusid. Vähestel tarkadest ja pühendatuteist õnnestus põgeneda mägedesse, koobastesse. Tsivilisatsioon hävis.
Suure linna purustatud losside vahel, rohtukasvanud väljakutel hulkusid lambad ning kollase näoga karjus laulis kurba laulu stepikangastuse taolisest õndsast maast, kus maapind on helesinine ja taevas kuldne.
Nomaadid küsisid oma pealikutelt: «Kuhu peame veel minema?» Pealikud ütlesid neile: «Me tõime teid tõotatud maale, jääge siia paigale ja elage rahus.»
Utškuurid, kollanäoliste pealikud, valisid kõige targema väepealiku ja määrasid ta vallutatud maa valitsejaks. Ta nimi oli Tubal. Uus valitseja käskis hakata parandama müürisid, puhastama aedu, harima põlde ja taastama elamuid. Ta andis välja palju arukaid lihtsaid seadusi. Ta kutsus koobastesse redusse läinud tarku ja pühendatud mehi enda juurde ning ütles neile: «Mu silmad ja kõrvad on tarkusele avatud.». Ta määras nad nõunikkudeks, lubas jälle avada templid ja saatis igale poole kullereid teatega, et soovib rahu.

Selline oli atlantide tsivilisatsiooni kolmanda, kõige kõrgema ajastu algus.
Nomaadid sulasid kiiresti teiste hõimude hulka. Jurtadest, loomakarjadest ja uljast vabadusest säilisid üksnes laulud ja legendid. Ratsanike ja väepealikute järglased moodustasid linna aadli. Atlandid armastasid teadusi, kunste ja luksust. Nad kaunistasid linna uute müüridega ja seitsme-nurksete tornidega, katsid kullaga hiigelpüramiidi kaks-kümmend üks astangut, rajasid akvädukte, hakkasid esimestena arhitektuuris kasutama sambaid.
Uuesti loeti läbi Zemze iidsed raamatud ja Aami poegade targad raamatud. Koobastest leiti poolkõdunenud «Magaja seitse papüürust». Alates sellest avastusest hakkasid teadmised kiiresti arenema.
Uute teadmiste põhituum oli järgmine:
«Inimeses uinub maailma kõige võimsam jõud — mõistuse mateeria. Niisamuti nagu tabab märki nool, mida juhib pinguletõmmatüd vibu abil kindel käsi, nii võib ka uinuva mõistuse mateeriat tegevusse viia tahtevibu ning teda võib juhtida teadmiste käsi. Tegevusse suunatud teadmiste jõud on piiritu.»
Teadmiste Teadus koosnes kahest osast: ettevalmistavast — keha, tahte ja mõistuse arendamisest, ja põhiosast — looduse, maailma ja vormelite tundmaõppimisest, mille abil tegevusse suunatud teadmiste mateeria võib looduse üle valitseda.
Täielik teadmiste omandamine, Maa peal ennenägematu | ja seniajani kordumatu kultuuri õitseng

kestis terve sajandi — neljasaja viiekümnenda ja kolmesaja viiekümnenda aastate vahel enne uputust, see tähendab enne Atlantise hukkumist.

Maa peal valitses üldine rahu. Teadmiste abil elluraken-datud Maa jõud teenisid inimesi ohtralt j"a tõhusalt. Aiad ja põllud andsid suuri saake,. kariloomad siginesid jõudsasti, töö oli kerge. Rahvas tuletas meelde yanu kombeid ja pühi ning keegi ei takistanud inimestel elada, armastada.ja lõbutseda. Legendides hüütakse seda ajastut kuldseks.

Tol ajal ehitati Maa idaservale sfinks — mõistuse sümbol. Loodi seitse maailmaimet: labürint, koloss Vahemeres, sambad Gibralt«rist läänes, tähetorn Poseidonesil, Tubali istuv kuju ja Lemuüride linn Vaikse ookeani saarel.

Mustadesse hõimudesse, kes olid selle ajani troopikame sadesse surutud, tungis teadmiste valgus. Neegrid omanda-

sid üsna kiiresti tsivilisatsiooni ja hakkasid rajama hiiglalinnu Kesk-Aafrikasse.

Ent siis taipasid targimad teadmistesse pühendatutest, et kogu tsivilisatsiooni kasvus peitub algmine viga. Edaspidine teadmiste areng peab viima hukkumiseni: inimkond hävitab iseenda, niisamuti nagu madu, kes salvab enese saba.

Viga seisis selles, et olemasolu — Maa ja olevuste elu — peeti millekski niisuguseks, mis seisab väljaspool inimese mõistust. Maailma tundma õppides õppis inimene tundma ainult iseennast. Üksnes mõistus olevat reaalne, maailm aga olevat ta kujutlus, ta unenägu. Niisugune arusaamine olemasolust pidi viima selleni, et iga inimene võis hakata kin-nitama, et üksnes tema on ainuke, kes eksisteerib, aga kõik muu — kogu maailm — on ainult ettekujutuste vili. Sellele pidi paratamatult järgnema: võitlus üksikisiku eest, kõigi võitlus kõikide vastu, inimkonna kui inimese vastu välja-astuva inimunenäo hävimine, põlastus ja vastikusetunne olemasolu vastu nagu kurja unenäo vastu.

Samal ajal tehti haruldane avastus — leiti võimalus silmapilkselt vabastada taimeseemnetes uinuvat elujõudu. See jõud — plahvatav, tulikülm mateeria — hajus vabanedes maailmaruumi. Ehitati hiiglasuured õhulaevad, mis liikusid selle jõu abil.

Kuldne ajastu mandus. Atlantide linnades hakkas tüdimus maad võtma. Miski ei hoidnud enam tagasi ohjeldamatut fantaasiat, liialduste nälga-, laostunud mõistuse meeletust. Jõud, mida oli omandanud inimene, pöördus ta enda vastu. Surma paratamatus tegi inimesed mornideks, tige-dateks, halastamatuteks.

Siis jõudsid kätte viimsed päevad. Need algasid suure loodusõnnetusega: Saja Kuldse Värava linna keskkohta vapustas maa-alune tõuge, suur maa-ala vajus ookeani põhja.

Rikkamaid elanikest, keda hüüti magatsitliteks, mis tähendab «halastamatud», rääkisid: «Seda parem, abistame stiihiat ja hävitame alatiseks mõistuse halva unenäo — inimkonna.»

Selleks et kogu täiuslikkusega nautida surma vaatepilti, kuulutasid magatsitlid üle Maa välja pidustused ja mängud, avasid kõigile riiklikud varakambrid ja kauplused, täitsid purskkaevud veiniga ja lasksid väljakutel küpsetada liha. See sündis sügisel, viinamarjade kogumise ajal.

Öösel ilmusid magatsitlid lõketest valgustatud väljakutele, veinist, tantsudest ja söökidest joobnud inimeste hulka. Neil olid peas okkalise harjaga kõrged kiivrid, keha ümber soomusvööd, kilpe ei olnud. Parema käega loopisid nad pronkskuulikesi, mis lõhkesid külma purustava leegiga, vasaku käega raiusid joobnuid ja hullunuid.

Verist orgiat katkestas hirmus maa-alune tõuge. Tubali kuju prantsatas maha, müürid pragunesid, akväduktide sambad lagunesid, sügavatest maalõhedest paiskusid välja leegid, taevas mattus tuhapilvedesse.

Hommikul valgustas veripunane tuhm päikeseketas varemeid, põlevaid aedu, hullunud inimeste hulki, laipade hunnikuid. Magatsitlid ruttasid munakujuliste lennupaatide juurde ja lahkusid Maa pealt. Nad lendasid tähtedevahelisse maailmaruumi.

Juba oli ära lennanud mitu tuhat aparaati. Siis järgnes neljas, veelgi tugevam maa-alune tõuge. Põhja poolt tõusis tuhkjast vinest ookeanilaine ja veeres üle maa, hävitades kõik, mis elas.

Puhkes torm, välgud sähvisid maha, tabasid elamuid. Hakkas valama paduvihma, õhus lendasid vulkaaniliste kivide killud.

Suure linna müüride varjus, kullaga käetud astmikpüramiidi tipu tagant lendasid magatsitlid ikka veel läbi langeva veeookeani, läbi tule ja tuhapilvede tähtedevahelisse maailmaruumi. Siis lõhenes Atlantise maa kolme üksteisele järgnenud tõuke tagajärjel. Saja Kuldse Värava linn vajus mässavatesse voogudesse.»

XXI. GUSSEV VAATLEB LINNA

Gussevil tekkis kaljukindel kavatsus putkata ara linna. Siin oli ta nagu hiirelõksus: vajaduse korral ei saanud ennast kaitsta ega põgeneda. Neid ähvardas tõsine oht — selles Gussev ei kahelnud. Kõnelused Lossiga olid käsutud. Loss krimpsutas ainult nägu, kogu maailma olid varjanud tema eest Tuskubi tütre ilusad silmad.

«Olete kärsitu inimene, Aleksei Ivanovitš. Noh, meid tapetakse, mina teiega ei peaks küll surma kartma. Miks me ei jäänud istuma Petrogradi — seal oli ju päris ohutu?»

Gussev käskis Ihoškal varastada angaari võtmed, kus hoiti lennupaate. Ta tungis laternaga sinna ning jändas seal

öö läbi ühe väikese, kahetiivalise lennupaadiga, mis oli arvatavasti kiire käiguga. Selle mehhanism oli lihtne. Pisi-j kese mootori kütuseks käsutati valge metalli tükikesi, m lagunesid elektrisädeme mõjul hiiglajõuga. Elektrienergiat sai aparaat lennu ajal õhust, sest Marssi ümbritses kõrgepinge elekter — seda tootsid poolustel asuvad jõujaamad (sellest oli jutustanud Aeliita).

Gussev tiris lennupaadi päris angaari värava juurde. Võtme andis Ihale tagasi. Vajaduse korral võis luku ker-gesti käegö eest ära kiskuda.

Seejärel otsustas Gussev võtta kontrolli alla Soatsera linna. Iha õpetas talle, kuidas mattklaasi sisse lülitada. Seda kõnesolevat ekraani Tuskubi majas võis sisse lülitada ühepoolselt, see tähendab — ise võis jääda nägematuks ja kuulmatuks.

Gussev uuris läbi kogu linna: väljakud, äritänavad, vabrikud, töölisasulad. Kummaline elu avanes talle mattklaasil ja kulges ta silmade ees.

Tellistest vabrikute madalad saalid, läbi tolmuste akendel langev tuhm valgus. Ilmetute, aukuvajunud silmadega tusased, kortsulised tööliste näod. Peatumatult töötavad seadeldised, masinad, kühmus kogud, täpsed tööliigutused nukker, lootusetu sipelgaelu.

Ekraanile ilmusid tööliskvartalite sirged, ühesugused tänavad, needsamad tusased kogud sammusid mööda neid f tänavaid, pead norgus. Tuhandeaastast igavust õhkus neist tellistest ehitatud koridoridest, mis» sarnanesid täpselt üksteisega. Siin ei hellitanud keegi enam mingit lootust.

Nähtavale tulid keskväljakud: astangulised majad, kirjud vääntaimed, päikeses helkivad klaasid, uhkelt riietatud naised; keset tänavat — lauakesed, kitsad lilli täis vaasid, pöörisena edasiliikuv - hästirõivastatud inimmass, meeste mustad halatid, majade fassaadid — see kõik peegeldus vastu rohekal ' parkettsillutisel. Madalalt sööstsid mööda kuldsed lennupaadid, libisesid mööda nende tiibade varjud, naersid taha kallutatud naod, hõljusid kerged .kirjud sallid…

Linnas kulges kahesugune elu. Gussev võttis kõike seda arvesse. Suurte elukogemustega inimesena aimas ta, et selle kahesuguse elu. kõrval eksisteerib siin veel kolmas — põrandaalune. Tõepoolest, toredatel linnatänavatel ja parkides — kõikjal lonkis ringi suur hulk lohakalt riietatud, ärajoodud nägudega noori marsielanikke. Logelesid tegevuseta,

käed taskus, ja vahtisid ringi. «Ehee,» mõtles Gussev, «neid asju oleme ka juba näinud.»

Ihoška andis talle kõigi kohta üksikasjalisi seletusi. Ainult ühega ei nõustunud — ei ühendanud ekraani Inseneride Kõrgeima Nõukogu hoonega. Raputas hirmunult punakaid juukseid, pani käed kokku:

«Ärge paluge mind, Taevapoeg, parem tapke mind, kallis Taevapoeg.»

Kord, neljateistkümnenda päeva hommikul, istus Gussev nagu harilikult tugitooli, pani numbrilaua sülle ja tõmbas nöörist.

Mattklaasile ilmus imelik pilt: keskväljakul paistsid gruppidena murelikud, sosistavad marsielanikud. Tänavatelt olid kadunud lauakesed, lilled, kirjud päevavarjud. Ilmus nähtavale salk

sõdureid, kes sammusid kolmnurkses rivis nagu kiviste nägudega hirmsad nukud. Siis nägi ta äride tänaval jooksvat rahvahulka, löömingut ja üht marsielanikku, kes lendas masintiibadel kuulina kaklejate hulgast välja. Pargis paistsid needsamad ärevil sosistajate grupid. Ühes vabrikus käratsevate, tööliste hulgad, erutatud, mornid, tigedad näod.

Nähtavasti oli linnas juhtunud midagi eriti tähtsat. Gussev raputas Ihoškat õlgadest: «Milles on asi?» Tüdruk vaikis, vaatas talle ähmaste armunud silmadega otsa.

XXII. TUSKUB

Linna haaras ärevus. Kõikjal pomisesid, vilkusid ekraanidega telefonid. Tänavatel, väljakutel ja parkides sosistasid gruppides marsielanikud. Oodati sündmusi, vaadati taeva poole. Räägiti, et kusagil põlevat kuivatatud kaktuste laod. Keskpäeval avgti linnas veevärgi kraanid ja vesi kadus neist, kuid mitte kauaks. Paljud kuulsid edelas kauget plahvatust. Majades kleebiti aknaruutudele ristikujuliselt paberiribasid.

Ärevus levis linna tsentrumist, Inseneride Kõrgeima Nõukogu hoonest.

Räägiti Tuskubi vankuma löönud võimust, eelseisvatest muudatustest.

Rahutust ärevusest lõikasid tulesädemetena läbi kuuldused:

«Öösel kustub valgus.»

«Pannakse seisma polaarjaamad.»

«Kaob magnetiväli.»

«Kõrgeima Nõukogu hoone keldrites olevat areteeritud mingid isikud.»

Linnaservadel, vabrikutes, töölisasulates, ühiskondlikes kauplustes suhtuti neisse kuuldustesse hoopis teisiti. Nende kuulduste tekkimise põhjustest teati siin arvatavasti palju rohkem. Räägiti äreva kahjurõõmuga, et maa-alused töölised olevat õhku lasknud tohutu suure number üheteist-kümnenda veehoidla, et valitsuse agendid otsivat kõikjal relvaladusid, et Tuskub koondab vägesid Soatserasse.

Keskpäevaks kätkes töö peaaegu igal pool. Siia-sinna kogunesid suured rahvahulgad; oodati sündmusi, silmitseti tähendusrikaste nägudega, lohakalt riietatud noori marsi-elanikke, kes olid, käed taskus, teadmata kust ilmunud.

Keskpäeval lendasid üle linna valitsuse lennupaadid ja valgete lendlehtede pilv langes taevast tänavatele.

Valitsus hoiatas elanikkonda uskumast kuritahtlikke kuuldusi, mida levitavat rahvavaenlased. Lendlehtedes oli öeldud, et võim ei ole iialgi varem olnud nii tugev ja täis otsustavust.

Linn jäi ainult väheseks ajaks vaikseks ning taas hakkasid levima kuuldused — üks hirmsam kui teine. Kindlasti oli teada ainult üks: täna õhtul toimub Inseneride Kõrgeima Nõukogu hoones Tuskübil otsustav võitlus Soatsera tööliskonna juhiga — insener Goriga.

Õhtuks täitsid rahvahulgad tohutu suure väljaku Kõrgeima Nõukogu hoone -ees. ^Sõdurid valvasid treppi, sissekäike ja katust. Külm tuul tõi kaasa udu; niisketes pilvedes õõtsusid laternad punakate, laialivalguvate laikudena. Ähmase püramiidina kadusid uttu hoone sünged müürid. Kõik ta aknad olid valgustatud.

Ümmarguse saali raskete võlvide all istusid amfiteatril pinkidel Kõrgeima Nõukogu liikmed. Kõikide näod olid t helepanelikud ja valvsad. Mattklaasil kõrgel seina sees järgnesid kiiresti üksteisele linna pildid — vabrikute siseruumk tänavanurgad udus siia-sinna jooksvate inimestega, vee hoidlate, elektromagnetiliste tornide kontuurid, sõdurit! poolt valvatud ühetaolised inimestest tühjad laohooned. Ek-raan ühendati lakkamatult kõikide linnas asuvate kontroll-

ekraanidega. Seejärel ilmus nähtavale väljak Inseneride Kõrgeima Nõukogu hoone ees, udutompudesse mähitud peade ookean, laternate laiad valguselaigud. Saali võlvialust täitis rahvamassi kurjaennustav kõmin.

Terav vile kiskus endale koosolijate tähelepanu. Ekraan kustus. Amfiteatri esisele, must-kuldse brokaadiga kaetud poodiumile astus Tuskub. Ta oli kahvatu, rahulik ja sünge.

«Linnas on puhkenud rahutused,» ütles Tuskub, «linnaelanikke on ärevusse viinud kuuldused selle kohta, et täna kavatsetakse siin mulle vastu rääkida. Ainuüksi sellest kuuldusest piisas, et riiklik tasakaal lõi võnkuma. Säärast olukorda pean ma ebaterveks ja pahaendeliseks. On tarvis ükskord ja alatiseks likvideerida sellise ärevuse põhjused. Ma tean — meie hulgas viibivad isikud, kes levitavad juba täna öösel linnas minu sõnu. Ma räägin avameelselt: linn on haaratud anarhiast. Mu agentide teatel pole linnas ja kogu maal küllaldaselt lihaseid vastupanuks. Me seisame maailma hukkumise lävel.».

Üle amfiteatri levis kõmin. Tuskub muigas põlglikult. «Jõud, mis lammutab maailmas valitsevat korda, — anarhia — tuleb linnast. Hingelist rahu, loomulikku elutahet, tunnete jõudu raisatakse siin kahtlasteks meelelahutusteks ja käsututeks lõbudeks. Havra suits — see on linna hing: suits ja sonimine. Tänavakirevus, kära, kuldsete lennupaa-tide toredus ja nende kadedus, kes vahivad alt neid paate, kuulutusi ja tulireklaame, mis tekitavad täitmatuid lootusi, — see on linn. Tolmuse valgusega tolmused koridorid, kus longivad igavusest haigutades ärapõlenud hinged. Linn loob anarhilist isikut. Tema tahe, tema paatos seisab hävitamises. Arvatakäfe, et anarhia — see on vabadus. Ei, anarhia ihkab vaid anarhiat. Riigi kõhus on võidelda sääraste hävitajate vastu — selline on seadus! Anarhiale peame vastu seadma tahte korra säilitamiseks. Me peame üle maa kutsuma üles terved jõud ning paiskama need võimalikult väiksemate kaotustega võitlusse anarhia vastu. Me kuulutame halastamatu sõja anarhiale. Kaitseabinõud kujutavad endast vaid ajutist

pääseteed: paratamatult peab saabuma tund, millal politsei paljastab oma nõrga köha. Sel ajal, kui meie kahekordistame politseiagentide arvu, kasvab anarhistide arv neljakordseks. Me peame esimestena asuma pealetungile, peame tegutsema karmilt ja vältimatult, me peame purustama, hävitama linna.»
353

Pooled amfiteatris olijatest hakkasid ulguma ja hüppasid püsti. Marsielanike näod olid kähvatud, nende silmad põlesid. Tuskub sundis neid pilguga taas vait jääma.
«Linn hävineb paratamatult nii või teisiti, meie ise peame organiseerima selle hävingu. Edaspidi ma esitan plaani selle kohta, kuidas tuleb tervemaid linnaelanikke maa-asu-latesse laiali asustada. Me peame selleks ara käsutama viljarikka maa, mis asub teisel pool Liziazira mägesid ja mis on pärast kodusõda elanike poolt maha jäetud. Meil seisab ees tohutw suur töö. Kuid selle eesmärk on õilis. Muidugi, linna hävitamisega me ei suuda tsivilisatsiooni päästa, me ei lükka isegi edasi ta hukkumise päeva, kuid me anname Marsi maailmale võimaluse surra rahulikult ja pidulikult,»
«Mis ta räägib? ...» karjusid kuulajad hirmunud peenikese häälega.
«Miks peame surema?»
«Ta on hulluks läinud!»
«Maha Tuskub!»
Kulmuliigutuse abil sundis Tuskub juuresolijaid jälle rahunema.
«Marsi ajalugu on lõppenud. Elu sureb meie planeedil välja. Teil on teada sünni- ja surma statistika. Möödub veel mõni sajand — ja viimane marsielanik saadab viimast korda kangestuva pilguga loojuvat päikest. Meie ei ole suutelised väljasuremist takistama. Me peame karmide ja arukate abinõudega muutma toredaks ja rõõmsaks maailma viimsed päevad. Esimene ja peamine abinõu: me peame hävitama linna. Tsivilisatsioon on võtnud temalt kõik; nüüd laostab ta tsivilisatsiooni, ta peab hukkuma.»
Amfiteatri keskpaigas tõusis püsti Gor — toosama laia näoga noor marsielanik, keda Gussev oli näinud ekraanil.
Gori hääl oli kume,, haukuv. Ta näitas hoogsalt käega Tuskubile:
«Ta valetab! Ta tahab hävitada linna selleks, et säilitada võimu. Ta miõistab meid surma selleks, et säilitada võimu. Ta mõistab, et ainult miljonite hävitamisega võib ta veel võimu säilitada. Ta teab, kuidas vihkavad teda need, kes ei lenda ringi kujdsetes lennupaatides, kes sünnivad ja surevad maa-alustes vabrikulinnades, kes pidupäevadel longivad ringi tolmustes koridorides, haigutades lootusetusest,; kes raevuga unustust otsides hingavad sisse neetud havra suitsu. Tuskub on valmistanud meile surivoodi, heitku ise sellesse. Meie ei taha surra. Me sündisime selleks, et elada.

Me teame ohtu — elu väljasuremist Marsil. Kuid meil on olemas pääsetee. Meid päästab Maa, Maa pealt tiimid inimesed, palava verega terve ja tugev rass. Vaat neid kar-dab ta kõige rohkem maailmas. Tuskub, sa peitsid oma majja Maa pealt siia lennanud mehed. Sa kardad Taeva-poegi. Sa oled tugev üksnes nõrkade hulgas ja havra läbi uimastatud inimeste keskel. Siis, kui ilmuvad tugevad, palava verega inimesed, muutud sa ise varjuks, painajalikuks 'unenäoks, sa käod nagu lummutis. Seda kardad sa kõige rohkem maailmas! Sa mõtlesid meelega välja anarhia, sa mõtlesid praegu välja selle linna hävitamise plaani, mis vapustab mõistust. Sa ise vajad verd selleks, et kustutada oma janu. Sul on tarvis kõrvale juhtida kõikide tähelepanu, et märkamatult eemaldada neid kahte julget meest, meie päästjaid. Ma tean, et sa andsid juba käsu ...»

Gori kõne kätkes järsku. Ta nägu tumenes pingutusest. Tuskub vaatas raske pilguga altkulmu talle silmi.

«... Sa ei sunni ... Ma ei jää vait! ...» Gor hakkas kähisema. «Ma tean, sa oled pühendatud iidsesse nõiakunsti... Hüpnoos! . .. Ma ei karda su silmi...»

Gor pühkis suure vaevaga laia peogajaubalt higi. Ohkas sügavasti ja vaarus. Kõik amfiteatris olijad vaikisid ja pidasid hinge kinni, kui Gor pingile laskus ja pea kätele vajuda laskis. Oli kuulda, kuidas kriuksatasid ta hambad. Tuskub kergitas kulme^ning jätkas rahulikult: «Loota Maa pealt siia tulnud meestele? Hilja. Valada värsket verd meie soontesse? Hilja. Hilja ning julm. Me ainult pikendame meie planeedi agooniat. Me vaid suurendame kannatusi, sest muutume paratamatult vallutajate orjadeks. Rahuliku ja suursuguse tsivilisatsiooniloojangu asemel viime endid taas sajandite väsitavaisse pööristesse. Milleks? Miks peaksime meie, vana ja tark rass, töötama vallutajatele? Selleks, et elunäljased metslased ajaksid meid välja lossidest ja aedadest, et nad sunniksid meid ehitama uusi veehoidlaid, kaevandama maaki, selleks, et Marsi tasandik rõkkaks jälle sõjakisast? Selleks, et meie linnad täituksid jälle laostunud hingede ja hullumeelsetega? Ei. Me peame surema rahulikult oma elamute lävel. Paistku Taltsetli punased kured meile kaugusest. Me ei lase võõramaalasi enda juurde. Me ehitame uued jõujaamad poolustele ning ümbritseme oma planeedi läbitungimatu soomusega. Me hävitame Soatsera — anarhia ja meeletute lootuste pesa, sest siin, siin tärkas see kuritegelik plaan läbi-

käimise alustamiseks Maaga. Me künname üles väljakud. Me jätame alles üksnes elamiseks vajalikud asutised ja ettevõtted. Neis sunnime töötama kurjategijaid, alkohoolikuid; hullumeelseid, kõiki neid, kes hellitavad teostamatuid lootusi. Me paneme nad ahelatesse. Kingime neile elu, mida nad nii väga ihaldavad. Kõigile neile, kes meie otsusega nõustuvad, kes alluvad meie tahtele, anname meie talud ning kindlustame neile mugava elu. Kakskümmend tuhat aastat sunnitööd annavad meile õiguse elada viimaks jõudeelu, vaikselt ja süvenenult vaadeldes. Tsivilisatsiooni lõppu kroonib kuldse ajastu pärg. Me organiseerime rahvapidusid ja suurepäraseid lõbustusi. Isegi elu tähtaeg, mille ma ara määrasin, pikeneb võib-olla veel mitme sajandi võrra, sest me hakkame

elama rahus.

Amfiteatris olijad kuulasid vaikides, võlutuina. Tuskubi nägu muutus laiguliseks. Ta sulges silmad, otsekui vaadates tulevikku. Vaikis poole sõna pealt…

.. . Tume, paljuhäälne rahvasumm tungis väljast saali võlvide alla. Gor tõusis. Ta nägu oli moonutatud. Gor kiskus peast mütsikese ja viskas eemale. Sirutas käed ette ja sööstis mööda pinke alla Tuskubi poole. Ta haaras Tuskubil kõrist kinni ja viskas ta brokaadiga käetud poodiumilt alla. Samasuguses poosis, käed ette sirutatud, sõrmed harali, pöördus ta amfiteatri poole. Otsekui suulae külge klee-punud keelt lahti kiskudes hüüdis ta:

«Olgu nii. Surm! Tulgu surm! Teile! ... Meile aga — võitlus.. .»

Koosolijad hüppasid püsti, hakkasid käratsema, mõned jooksid alla, silmili lamava Tuskubi juurde.

Gor kargas ukse poole. Paiskas sõduri küünarnukiga eemale. Ta musta halatijiõlmad vilksatasid väljapääsul, mis viis väljakule. Eemalt kõlas ta hääl. Näis, nagu oleks tuule-kohin rahvahulgast üle käinud.

XXIII. LOSS JÄÄB ÜKSI

«Revolutsioon, Mstislav Sergejevitš. Kogu linn on pahu pidi pööratud. Tore nali!»

Gussev seisis raamatukogus. Ta silmades, mis tavalisel näisid ikka unistena, hüplesid lõbusad sädemekesed, nina ots kerkis ülespoole, vurrud tõmbusid turri. Ta surus käe sügavasti vöörihma vahele.

«Ma ladusin juba kõik — toiduained, granaadid — lennu-paadi sisse. Muretsesin endale nende püssiloksu. Pange ennast kähku valmis, visake raamat nurka, lendame.»

Loss istus, jalad kõnksus, diivani nurgas ja vaatas hajameelse pilguga Gussevi otsa. Ta oli juba üle kähe tunni oodanud Aeliita tavalist ilmumist, oli uksele lähenenud ja kuulatanud — Aeliita tubades oli vaikne. Loss oli istunud diivani nurka ja ootas nüüd, millal ta jälle neiu samme, kuuleb. Ta teadis: vaikne jalaastumine kaikub tema hinges .nagu taevalik kõmin. Aeliita astub sisse nagu alati, kaunimana ja hurmavana, kui ta oli oodanud, sammub ülemiste valgustatud akende alt läbi; mööda peeglitaolist põrandat lendab ta must kleit. Ja temas, Lossis, võpatab kõik. Kogu ta hing väriseb ja tardub nagu enne äikest.

«Olete haige või, Mstislav Sergejevitš? Mis te minu otsa vahite? Ma räägin, et lendame, kõik on valmis, ma kavat-sen teid Marsi komissariks kuulutada. Asi on klaar.»

Loss langetas pea, sest Gussev puuris teda silmadega. Küsis vaikselt:

«Mis sünnib linnas?»

«Pagan seda teab. Tänavatel on murruna rahvast, aina röögivad. Purustavad aknaid.»

«Lennake, Aleksei Ivanovitš, kuid tulge juba täna öösel tagasi. Tõotan teile, et toetan teid igas asjas, milles vaid soovite. Viige läbi revolutsioon, määrake mind komissariks või, kui vaja on — laske mind maha. Kuid täna, palun teid, jätke mind rahule. Olete, nõus?»

«Olgu,» lausus Gussev. «Kesköõl tulen tagasi. Ihoška valvab, et keegi minu peale ei kaebaks.»

Gussev läks.

Akna taga kostis lahkuva lennupaadi pikk vile. Seejärel pistis Iha pea raamatukogu ukse vahelt sisse.

«Taevapoeg, tulge lõunale.»

Loss läks Rutakalt söögituppa — valgesse ümmargusse ruumi, kus ta oli neil päevil koos Aeliitaga lõunatanud. Siin oli palav. Sammaste juurest hoovas kõrgetest vaasidest rasket, lämmatavat lillelõhna. Iha pööras nutust punased
silmad kõrvale, ütles:

«Te lõunatate üksi, Taevapoeg,» ja asetas Aeliita kohale valgeid lilli.

Lossi nägu tumenes. Ta istus mornilt laua juurde. Toitu ei puudutanud, pudistas vaid leiba ja jõi mitu pokaalitäit veini. Laua kohal kummuva peegelkupli seest kostis nagu

tavaliselt lõunasöögi ajal tasast muusikat. Loss surus hambad kokku.

Kupli sügavusest kostis kaks häält — keelpilli ja puhkpilli oma. Nad sulasid ühte, põimusid kokku, laulsid sellest, mis ei võinud täide minna. Kõrgete hääbuvate helide juures läksid nad lahku, seejärel madalad helid kutsusid taas, huiklesid ärevalt ning laulsid jälle kuhtumisest, lähenesid üksteisele, keerlesid, meenutasid vana, vana valssi.

Loss istus, pigistas rusikas kitsast pokaali. Iha astus samba taha, kergitas kleidisaba ja peitis sellesse oma näo, ta õlad vappusid. Loss viskas salvrätiku kõrvale ja tõusis. Piinav muusika, lämmatav lillelõhn,, vürtsikas vein — see kõik oli täiesti liigne.

Ta astus Iha kõrvale.

«Võin ma Aeliitat näha?»

Iha raputas punaseid juukseid, tõstmata riiet näolt. Loss haaras tal õlast kinni:

«Mis on juhtunud? Pn ta haige? Ma pean teda nägema.»

Iha lipsas Lossi käe alt läbi ja jooksis minema. Sambž juurde põrandale jäi Ihoška poolt mahapillatud foto. Pisaj ratest märg kaart kujutas Gussevit täies lahingurõivastuses: peas kalevist kiiver, üle rinna ristamisi rihmad, üksi käsi mõõga käepidemel, teises — revolver, selja taga lõhkemas granaadid. Taha oli kirjutatud: «Ilusale Ihoškale unustamatuks mälestuseks.»

Loss virutas kaardi eemale, väljus majast ja sammus mööda aasa metsasalu poole. Ta sooritas hiiglasuuri hüppeid, kuid ei märganud seda, pomises aina:

«Ei taha näha — pole vaja. Sattuda teise maailma — ainulaadne pingutus, — selleks et konutada diivani nurgas ja oodata, oodata, millal ta välja tuleb, naeratab, pilguga paitab ... Hullumeelsus! Gussevil on õigus — olen haige. «Olen magunat nuusutanud.» Oodata nagu hingeõnnistust — õrna pilku ... Pagan võtaks! .,..»

Mõtted torkisid valusalt. Loss karjatas järjest nagu hambavalus. Oma jõudu õieti arvestamata hüppas ta aina sülla-kõrgusele õhku ja maha langedes suutis suure vaevaga jalule jääda. Ta valged juuksed lehvisid. Loss vihkas ennast raevukalt.

Ta jõudis joostes järve kaldani. Vesi oli peegelsile, must-l jassinisel veepinnal särasid päikeselaigud. Oli umbne. Loss haaras peast kinni, istus kivile.

Läbipaistvatest järvevoogudest tõusid pikkamisi ülespoole ümmargused purpurpunased kalad, liigutades pikki kiulisi ogasid, vahtisid läbipaistvate silmadega osavõtmatult Lossi otsa.

«Te kuulete, käiad, pungsilmalised rumalad käiad,» lausus Loss summutatud häälel, «olen rahulik, räägin täie mõistuse juures. Homme lähen linna. Võitlus on tore. Surm on samuti tore. Ainult pole vaja mingit muusikat, ei lilli ega kavalat ahvatlust. Ma ei taha enam ses umbsuses olla. Imekuulike ta peopesal käigu põrgu, põrgu, see kõik on pettus ja viirastus! ...»

Loss tõusis, haaras suure kivi ja virutas kalaparve sekka. Ta pea valutas.. Valgus lõikas silmi. Kauguses kerkis metsasalu tagant jääst sädelev teravatipuline mägi. «Tarvis on hingata sisse jäist õhku.» Loss vidutas silmi teemandina helkiva mäe poole ja läks selles suunas läbi sinaka tihniku.

Peagi lõppesid puud, ta ees laius tühi künklik kiltmaa, jäine mäetipp paistis kaugel selle serva taga. Teel vedeles jalge all šlakki ja kivipuru, kõikjal oli näha mahajäetud šahtide avausi. Loss otsustas kangekaelselt saada hammaste vahele seda kaugel säravat lund.

Kõrvalasuvast nõost kerkis pruun tolmupilv. Palav tuul kandis Lossi kõrvu paljude häälte kära. Kingu otsast nägi ta suurt jõuku marsielanikke minemas mööda kuiva kanalinõva. Nad kandsid pikki keppe, mille otsa olid seotud noad, kirkad ja vasarad .maagi lõhkumiseks. Nad sammusid kõmistades, viibutasid relvi ja möirgasid vihaselt. Nende järel lendasid aeglaselt pruunide pilvede kohal röövlinnud. Lossile meenusid Gussevi hiljutised sõnad viimaste sünd: muste kohta. Ta mõtles: «Nii jah — ela, võitle, võida, hukku ... Kuid südant hoia ketis.»

Inimjõuk kadus mägede taha. Loss sammus kiiresti, erutatuna edasiliikumisest ja võitlusest, kuid järsku peatus ja lõi pea selga. Sinisest taevalaotusest vajus liueldes alla tiivuline lennupaat. Läigatas, sooritas ringi, laskus üha madalamale ja madalamale, liugles üle ta pea ja maandus. Lennupaadis tõusis keegi, mähituna valgetesse, lumivalgetesse karusnahkadesse. Karusnahkade vahelt, nahkmütsi alt vaatasid Lossi poole Aeliita erutatud silmad. Lossi süda lõi kuumalt. Ta astus

lennupaadi juurde, Aeliita keeras hingamisest niiske karusnaha näo eest kõrvale. Tumenenud näoga vaatas Loss neiule näkku. Aeliita ütles:

«Tulin sulle järele. Olin linnas. Peame põgenema. Suren igatsusest sinu järele.»

Loss pitsitas vaid sõrmedega lennupaadi parrast, tõmbas suure vaevaga hinge tagasi.

XXIV. HURM

Loss istus Aeliita selja taha. Mehaanik — punanahaline poiss — sundis tiivulise lennupaadi sujuva tõukega õhku tõusma.

Külm tuul paiskus neile vastu. Aeliita lumivalge kasukas oli läbi imbunud pikse kargusest ja mägede jahedusest. Aeliita pöördus Lossi poole, ta põsed õhetasid.

«Ma nägin oma isa. Ta andis mulle käsn tappa sind ja su seltsimeest.» Neiu hambad välgatasid. Ta avas rusikasse pigistatud käe. Sõrmuse küljes rippus tal ketikese otsas kivipudelike. Isa ütles: las nad uinuvad rahulikult, nad on õnneliku surma ära teeninud.»

Aeliita hallid silnfad tõmbusid niiskeks. Kuid ta puhkes otsekohe naerma ja tõmbas sõrmuse sõrmest. Loss haaras tal käest kinni.

«Ära viska.» Ta võttis Aeliitalt pudelikese ja pistis tasku. «Nüüd oled sina mu elu ja surm. Kui jõuab kätte hirmus üksindusetund, tajun ma sind selles tilgakeses.»

Aeliita püüdis mehest aru saada, sulges silmad ja nõjatus seljaga Lossi vastu. Ei, võimatu oli ikkagi seda mõista!

Tuul undas, Aeliita tundis Lossi kuuma rinda enese taga, mehe kätt, mille Loss oli surunud valgesse karusnahka ta õlal, talle näis, et nende vereringvool on üks, et nad lendavad ühtses vaimustuses, ainsat keha moodustades mingisugusesse säravasse iidsesse mälestusse.

Ei, ikkagi oli võimatu seda mõista!

Möödus minut või natuke rohkem. Lennupaat jõudis Tus-kubi mõisa kohale. Mehaanik vaatas selja taha: Aeliital ja Taevapojal olid imelikud näod. Nende silmaterades helkisid päikeselaigud. Tuul surus kokku lumivalgeid karvu Aeliita kasukal. Neiu silmad vaatasid vaimustusega taevavalgu ookeani.

Poisike-mehaanik peitis terava nina krae vahele ja naeris hääletult. Ta kallutas lennupaadi ühele tiivale ja, lõigates järsu kukkumisega õhust läbi, maandus «maja juures.

Aeliita toibus, püüdis oma kasukat avada, kuid ta sõrmed libisesid üle linnupeadega kaunistatud suurte nööpide. Loss tõstis ta lennupaadist välja ja asetas rohule. Aeliita ütles poisile:

«Sea kinnine paat sõiduvalmis.»

Ta ei märganud ei Ihoška punetavaid silmi ega valitseja kõrvitskollast, hirmust moonutatud nägu; naeratades, aegajalt hajameelselt Lossi poole pöördudes läks neiu ta ees maja sisemusse, oma tubadesse.

Esmakordselt nägi Loss Aeliita tube — madalaid kuldseid võlve, seinu, mis olid käetud siluettidega nagu hiina päevavarjud kujukestega, tundis mõrkjat sopja lõhna, mis pani tal pea pööritama. «Istu,» sõnas Aeliita vaikselt. Lgss isjus. Neiu laskus mehe jalge ette. Loss vaatas hellalt ta tuhkblonde juukseid, hoidis peos neiu käsi. Aeliita ütles:

«Võib-olla on sul minuga igav? Andesta. Ma ütlesin Ihale: pane söögituppa rohkem lilli, kui ta üksi jääb, las mängib talle ulla.»

Aeliita nõjatus küünarnukkidega Lossi põlvedele. Ta näol oli unistav ilme.

«Kas sa kuulsid? Said aru? Mõtlesid minule?» Neiu ohkas sügavasti. Ta nägu näis õnnelikuna. «Isa andis mulle mürgi, kuid ma nägin, et ta mind ei usalda. Ta ütles mulle: «Ma tapan sinu ja tema.» Meil on jäänud vähe aega elada.»

Aeliita takerdus, ta nägi, kuidas Lossi silmad lõid külmalt ja otsustavalt põlema, ja kuidas mees huuled kange-kaelselt kokku pigistas.

«Hea küll,» sõnas Loss, «ma hakkan võitlema.» Aeliita nihkus talle lähemale ja sosistas: «Sina oled hiiglane mu lapsepõlve unenäost. Sul on ilus nägu. Sa oled tugev, Taevapoeg. Sa oled mehine ja hea. Su käed on rauast, põlved kivist. Su pilk võib tappa.»

Ta pomin muutus ebaselgeks, vaevukuuldavaks. Loss eemaldas juuksed neiu näolt. «Mis sinuga on?»

Siis põimis Aeliita rutakalt nagu laps oma käed Lossi kaela ümber. Ta silmi valgusid jämedad pisarad, veeresid alla mööda ta kitsast jiägu.

«Ma ei oska armastada,» ütles ta, «ma ei ole seda iialgi teinud ... Halasta minu peale, ara põlga mind. Ma jutus-

tan sulle huvitavaid lugusid. Jutustan hirmsatest komeetidest, õhulaevade sõjast, kauni maa hukkumisest teisel pool mägesid. Sul ei hakka igav mind armastades. Mind ei ole keegi iialgi kallistanud. Kui sa esimest korda siia tulid, mõtlesin ma: «Olen teda lapsepõlves näinud, see on armas hiiglane.» Tahaksin, et sa võtaksid mind kätele ja viiksid siit minema. Siin on sünge ja lootusetu, surm, surm. Päike soojendab viletsalt. Jää ei sula enam poolustel. Mered kuivavad. Lõpmatud kõrbed, vaskkollane liiv katab Tumat... Maa, Maa . .. armas hiiglane, vii mind Maa peale. Tahaksin näha haljendavaid mägesid, suuri veekogusid, pilvi, priskeid loomi, hiiglasi. . . Ma ei taha surra ...»

Aeliita purskas nutma.

Nüüd näis ta Lossile päris väikse tüdrukuna. Oli nii koomiline ja lapsik, kui ta lõi käsi kokku, rääkides hiiglastest.

Loss suudles neiu nutetud silmi. Aeliita rahunes. Ta vaatas Taevapojate alt üles nagu muinasjutulisele hiiglasele.

Järsku kostis hämaras toas tasane vile ja otsekohe lõi ähmaselt helendama ovaalikujuline ekraan Aeliita tualett-laual. Ilmus nähtavale tähelepanelikult silmitseva Tuskubi nägu.

«Sa oled siin?» küsis Tuskub.

Aeliita hüppas kassina vaibale, jooksis ekraani juurde.

«Olen siin, isa.»

«Taevapojad on veel elus?»

«Ei, isa, ma andsin neile mürki, nad on tapetud.»

Aeliita rääkis külmalt ja järsult. Seisis seljaga Lossi poole, varjates ekraani.

«Mis sa minust veel tahad, isa?»

Tuskub vaikis. Aeliita õlad kerkisid, pea vajus taha. Tuskub röögatas raevunult:

«Sa valetad! Taevapoeg on linnas. Ta seisab ülestõusu eesotsas!»

Aeliita vaarus. Isa nägu kadus.

XXV. IIDNE LAUL

Aeliita, Ihoška ja Loss lendasid neljatiivalise lennupaadiga Liziazira mägede poole. Lakkamatult töötas elektromagnetilise voolu vastuvõtja —

traatotstega mast. Aeliita oli kummargil pisikese ekraani kohal, kuulas ja vaatles.

Raske oli orienteeruda neis meeleheitlikes telefonogrammides, kutsetes, hüüatustes, ärevates järelepärimistes, mis lendasid, keerlesid Marsi magnetiväljadel. Ent peaaegu lakkamatult oli kuulda Tuskubi terasvalju häält, mis lõikas läbi kogu sellest kaosest, valitses selle üle. Ekraanil libisesid häiritud maailma varjud.

Mitmel korral tabasid Aeliita kõrvad helidesegust kummalist häält, mis karjus pikalt:

«...Seltsimehed, ärge kuulake sosistajaid... meil pole vaja mingisuguseid järeleandmisi... relvad kätte, seltsimehed, viimane tund on käes ... kogu võim nõu ... nõu ... nõu...»

Aeliita pöördus Ihoška poole:

«Sinu sõber on vahva ja hulljulge, ta on tõeline Taevapoeg, ara tema pärast hirmu tunne.»

Ihoška trampis jalgu ja raputas punapead nagu kits. Aeliital õnnestus välja selgitada, et nende põgenemine jäi märkamatuks. Ta võttis kuuldetorud kõrvadelt ara. Pühkis illuminaatori uduseks tõmbunud klaasi sõrmedega puhtaks.

«Vaata,» ütles ta Lossile, «meie järele lendavad ihid.» Lennupaat kihutas suures kõrguses Marsi kõhal. Lennupaadi kõrval lendasid silmipimestavas valguses kilejatel tiibadel kaks väänlevat, hallikaspruuni kulunud karvaga kaetud elukat. Nende ümmargused pead lameda hambulise nokaga

olid pööratud akende poole. Üks neist, nähes Lossi, sööstis allapoole ja rapsas avatud nokaga üle klaasi. Loss tõmbas pea tagasi. Aeliita naeris.

Nad jätsid Azora seljataha. Nüüd paistsid all Liziazira teravad kaljud. Lennupaat laskus allapoole, lendas üle Soami järve ja maandus kuristiku kohal asuvale avarale platsile.

Loss ja mehaanik tirisid lennupaadi koopasse, tõstsid korvid õlgadele ja laskusid naiste järel mööda ajahambast pu-. retud treppi, mis kaljude vahel vaevalt silma paistis, alla lõhangusse. Aeliita sammus kergelt ja kiiresti ees. Ta hoidis kaljunukkidest kinni ja vaatas teraselt Lossi poole. Lossi suurte jalgade alt lendasid alla kivid, kajasid vastu kuristikus.

«Siit laskus alla Magatsitl, kandes keppi, mille külge oli seotud lõngatuust,» ütles Aeliita. «Kohe näed sa neid kohti, kus põlesid ringikujuliselt pühad tuled.»

Kuristiku keskkohas viis trepp kalju sügavusse, kitsasst. tunnelisse.^ Pimedast tunnelist hoovas vastu rõsket niiskust. Põrgates õlanukkidega vastu kaljusid ja küüru tõmbudes liikus Loss suure vaevaga siledakspoleeritud kaljuseinte vahel. Ta leidis kobamisi Aeliita õla ning tundis sedamaid oma huultel neiu hingeõhku. Loss sosistas vene keeles: «Armas.»

Tunnel lõppes hämaralt valgustatud koopaga. Kõikjal läikisid basaltsambad. Koopa sügavuses tõusid õhku ker-ged aurupilved. Kostis veevulinat, ühetoonilise sulksumi-sega langesid veetilgad võlvidelt, mis olid vaevalt nähtavad.

Aeliita läks ees. Ta must mantel ja teravatipuline mütsike vilksatasid järve köhal ja kadusid vahetevahel aurupilvede taha. Ta ütles pimedusest: «Ettevaatlikumalt!» ja ilmus iidse silla kitsale, järsule kaarele. Loss tundis, kuidas sillakaar jalge all vabises, kuid ta vaatas ainult hämaruses lehvivat kerget mantlit.

Peagi muutus.yalgemaks. Pea köhal lõid sädelema kristallid. Koobas lõppes madalatest kivitulpadest koosneva sammastikuga. Nende taga paistis õhtupäikese kiirtest valgustatud Liziazira kaljutippude ja nõgude panoraam.

Teisel pool sammastikku paistis ruske samblaga käetud lai terrass. Selle servad langesid püstloodis alla. Vaevu-nähtavad trepid ja teerajad viisid üles, koobaslinna. Terrassi keskkohas asus pooleldi maa sisse vajunult sammaldunud Püha Lävi. See oli massiivsest kullast suur sarko-faag '. Primitiivsed loomade ja lindude kujutised katsid kõiki nelja külge. Ülal oli kujutatud magav marsielanik, kelle üks käsi oli pea all, teine surus vastu rinda ullat. Mahavarisenud sammastiku jäänused piirasid seda haruldast skulptuuri.

Aeliita laskus läve ees põlvili ja suudles magavat kuju südame köhalt. Kui ta üles tõusis, oli ta näol mõtlik ja mahe ilme. Iha istus samuti magaja jalutsisse, võttis ta jalgade ümbert kinni ja surus näo nende vastu.

Vasakul pool paistis kaljus poolkustunud raidkirjade keskel kolmnurkne kullast uks. Loss kraapis sambla pealt' ara ja avas suure vaevaga selle ukse. Selle taga oli Läve valvuri kunagine elamu —

pime koobas kivipinkide ning gra-

' S a r k o f a a g — muinas-Egiptuses — kuningate ja aadlike Sargad, millesse paigutati kirst muumiaga. Hiljem hakati sarkofaagideks nimetama üldse kõiki paraadsarku.

niidi sisse raiutud kolde ja voodiga. Korvid viidi sinna. Iha kattis põranda õlgmatiga, tegi Aeliitale aseme, valas õli lae all rippuvasse lambikesse ja süütas selle. Poiss-mehaanik läks tiivulist lennupaati valvama.

Aeliita ja Loss istusid sügaviku äärel. Päike vajus teravate tippude taha. Pikaksveninud varjud langesid mägedest, murdusid kaljulõhedes. Süngena, viljatuna ja metsikuna näis see.koht, kus kunagi olid varjanud endid inimeste eest vanad aoolid.

«Kunagi olid need mäed taimestikuga käetud,» lausus Aeliita, «siin sõid nässide karjad ja lõhangutes kõhisesid kosed. Tüma sureb välja. Paljude, paljude aastatuhandete ring sulgub. Meie oleme võib-olla viimased: läheme ara ja Tuma jääb tühjaks.»

Aeliita jäi vait. Päike veeres lähedal asuva kaljuaheliku

taha, mis sarnanes lohega. Võimas loojangukuma hoovas kõrgusesse, lillakasse hämarusse.

«Kuid mu süda räägib midagi muud.» — Aeliita tõusis ja sammus piki järsakut, korjas maast kuivi samblatuuste, kuivi oksakesi.

Korjanud need oma mantlihõlma, tuli ta Lossi juurde tagasi, tegi lõkke, tõi koopast õlilambi, laskus põlvili ja süütas sambla. Lõke hakkas praksudes põlema.

Siis võttis Aeliita mantli alt väikese ülla, istus, nõjatus küünarnukiga ülestõstetud põlve vastu ja puudutas pilli keeli. Need hakkasid õrnalt nagu mesilased sumisema. Aeliita tõstis pea ööpimeduses siravate tähtede poole ja hakkas laulma tasase, madala, nukra häälega:

«Korja kuivi rohukõrsi ja hagu,

lao nad hoolega riita,
tao kiviga kivi vastu, — naine, kes juhid kaht hinge.
Löö välja säde ja hakkab leekima lõke.
Istu tule äärde ja siruta leegi poole käed.
Su mees istub teisel pool tantsivaid tulekeeli.
Ta silmad on heledamad tähtedest,
palavamad tulest, julgemad

Tša kiirgavatest silmadest,
Tea — päike muutub kustunud söeks, taevast veerevad tähed, kaob maailma kohalt kuri Taltsetl.
Kuid sina, naine, istud ikka tule ääres, sirutanud selle poole
oma käed,
ja kuulad tulevaste põlvede hääli. Oo, naine — igavene eluallikas ...»

Lõke hakkas kustuma. Aeliita laskis ülla sülle vajuda f ja vaatas sütele, nende punakas kuma valgustas ta nägu.
«Vana kombe kohašelt,» lausus neiu karmilt, «peab see naine, kes on ühele mehele laulnud ülla laulu, saama tema naiseks . ..»

XXVI. LOSS LENDAB GUSSEVILE APPI

Keskööl hüppas Loss Tuskubi mõisa õues lennupaadist välja. Maja aknad olid pimedad, tähendab, GusSev polnud veel tagasi jõudnud. Laugjat seina valgustasid tähed, nende sinakad sädemed vilkusid mustadel aknaruutudel.
Sakilise katuse tagant paistis teravnurkne imelik vari. Loss silmitses seda teraselt, — mis see võis olla?
Poiss-mehaanik kummardus ta poole ja sosistas kartlikult:

«Ärge minge sinna.»
Loss võttis püstolitaskust mauseri välja. Tõmbas sõõrmetesse jahedavõitu õhku. Tuli meelde lõkketuli kuristiku kohal, põleva sambla lõhn. Aeliita tumenenud palavad silmad ... «Kas tuled tagasi?» oli küsinud Aeliita, seistes tule juures. «Täida oma kohust, võitle ja võida, kuid ära unusta: siin, tule juures jääd sa ellu, ei sure. Ära unusta, tule tagasi. ..» Aeliita oli ta juurde astunud. Neiu pärani avatud silmad vaatasid tähtedetolmust tulvil põhjatusse öösse: «Tule tagasi, tule tagasi mu juurde, Taevapoeg ...»
Mälestus kestis kõigest mõni sekund, kuni Loss nööpis lahti püstolitasku. Vahtides teisel pool maja katuse kõhal paistvat kummalist varju, tundis Loss, kuidas ta lihased tõmbusid pingule ja kuum veri vapustas südant — võitlus, võitlus!
Kergete hüpetega liikus ta maja poole. Kuulatas, lipsas !. piki külgmist seina ja vaatas nurga taha. Maja sissekäigu lähedal lamas küljelivajunult purunenud õhulaev. Ta üks tiib kerkis katuse kõhal tähtede poole … Loss nägi rohul lebamas mitut kotikujulist kogu — need olid laibad. Maja oli pime ja vaikne.
«Kas tõesti Gussev?» Loss jooksis tapetute juurde. «Ei, marsielanikud.» Üks lamas, pea alaspidi, trepiastmetel. Teine rippus õhulaeva rusude küljes. Nähtavasti lasti nad majaakende kaudu maha.
Loss ruttas trepist üles. Uks oli paokil. Ta astus majja.

«Aleksei Ivanovitš!» hüüdis Loss.

Majas oli vaikne. Ta lülitas sisse elektri ja kogu maja läks valgeks. «Ettevaatamatu,» mõtles Loss ja unustas selle otsekohe. Minnes võlvkaarte alt läbi libises ta kleepuvas loigus.

«Aleksei Ivanovitš!» hüüdis Loss.

Kuulatas — kõikjal valitses vaikus. Siis läks ta kitsasse saali, kus oli mattklaasiga ekraan, ja istus seal tugitooli, klammerdunud küüntega lõuga. «Kas oodata teda siin? Või lennata appi? Aga kuhu? Kelle oma on see purustatud õhulaev? Surnud ei näi olevat sõdurid, pigemini on need töölised. Kes siin võitles? Gussev? Tuskubi mehed? Jah, ei tohi aega kaotada.»

Ta võttis numbrilaua ja lülitas sisse ekraani: «Inseneride Kõrgeima Nõukogu hoone esine väljak». Tõmbas nöörist ja kõhe paiskas hirmus lärm teda ekraani juurest eemale: seal tõusid laternate punakas kumas taeva poole suitsusambad,

oli näha tulesähvatusi ja sädemeid. Siis lendas ekraanile, käed laiali, kellegi kuju verd täis valgunud silmadega.

Loss tõmbas nöörist. Pöördus ekraani juurest eemale.

«Kas ta tõesti ei teadusta, kust teda otsida selles segaduses?»

Loss pani käed selja taha ja aina käis mööda madalat saali. Võpatas, seisatas, pöördus kähku ümber, klõpsatas mauseri kaitseriiviga. Ukse tagant paistis otse põranda kõhal punaste salkude ja punase kortsulise näoga pea.

Loss kargas ukse juurde. Selle taga lamas seina ääres vereloigus marsielanik. Loss võttis ta kätele, viis saali ja asetas tugitooli. Mehel oli kõht lõhki kistud.

Marsielanik niisutas keelega huuli ja ütles vaevukuuldavalt:

«Kiirusta, me hukkume, Taevapoeg, päästa meid . .. Suru lahti mu rusikas…»

Loss avas surija kangestuva rusika, tõmbas ta peost sedeli. Suutis suure vaevaga lugeda:

«Saadan teile järele sõjaväe õhulaeva ja seitse töölist, need on usaldusväärsed mehed. Ma piiran Inseneride Kõrgeima, Nõukogu hoonet. Maanduge selle kõrvale väljakule, kus on torn. Gussev.»

Loss kummardus haavatu kõhale, et küsida, mis siin oli juhtunud. Kuid marsielanik ainult kähises, vappudes tugitoolis.

Siis võttis Loss ta pea oma pihkude vahele. Marsielanik lakkas kähisemast. Ta silmad läksid fmngi. õudus ja õndsus valgustasid neid: «Päästa ...» Silmad muutusid tuhmiks, suu vajus irvakile.

Loss nööpis kuue kinni, mässis salli ümber kaela. Sammus ukse poole. Kuid vaevalt jõudis ta ukse avada, kui otse eest, õhulaeva kere tagant, paiskusid ta poole sinakad sädemed; kostis nõrk lõikav krigin. Kuul kiskus Lossi peast mütsi.

Loss pigistas hambad kokku ja sööstis trepist alla, kargas õhulaeva juurde, surus õlaga nii, et

lihased naksusid, ning lükkas laevakere nende otsa, kes teda selle taga varitsesid.

Kostis murduva metalli raginat ja marsielanike linnu-taolist kisa; hiiglasuur tiib sooritas õhus kääre ja lõi surnuks need, kes rusude alt välja roomasid. Küürutõmbunud kogud jooksid kiira-käära mööda udust lagendikku. Loss jõudis ühe hüppega neile järele, tulistas. Mauseri pauk oli

hirmus. Lähem marsielanik langes näoli rohu, sisse. Teine viskas püssi maha, laskus kükakile ja kattis näo kätega.

Loss haaras tal hõbedase kuue kraest kinni ja tõstis üles 'nagu kutsika. See oli sõdur.

«Sind saatis siia Tuskub?» küsis Loss.

«Jah, Taevapoeg.»

«Ma tapan su.»

«Olgu nii, Taevapoeg.»

«Millega te siia lendasite? Kus on õhulaev?»

Rippudes Taevapoja hirmsa näo ees, osutas marsielanik hirmust pärani silmadega puudele: nende varjus seisis väike sõjaväe lennupaat.

«Kas sa nägid linnas Taevapoega? Leiad ta üles?»

«Jah.»

«Lendame.»

Loss hüppas sõjaväe lennupaati. Marsielanik istus roolide juurde. Propellerid hakkasid undama. Öine tuul paiskus neile vastu. Mustendavas kõrguses lõid õõtsuma hiiglasuured, metsikud tähed.

XXVII. GUSSEVI TEGEVUS MÖÖDUNUD PÄEVAL

Kell kümme hommikul lendas Gussev Tuskubi mõisast Soatserasse. Ta õhusõiduki pardal oli lennuväekaart, relvad, toiduained ja kuus käsigranaati, viimased oli ta Lossi teadmata Petrogradist kaasa võtnud.

Keskpäeval nägi Gussev all Soatserat. Peatänavad olid i tühjad. Inseneride Nõukogu hoone juures, tohutu suurel l tähekujulisel väljakul paistsid sõjaväe õhulaevad ja sõjavägi — kolme kontsentrilise kaarena.

Gussev hakkas maanduma. Arvatavasti märgati teda. Väljakult tõusis õhku kuuetiivaline särav õhulaev, vabisedes päikese paistel, ja kerkis püstloodis üles. Ta parraste ääres seisid hõbedased kogud. Gussev sooritas ringi õhulaeva kõhal. Võttis ettevaatlikult kotist granaadi.

õhulaeval hakkasid pöörlema värvilised rattad, liigatasid masti otsas traadid.

Gussev kallutas ennast üle paadiparda ja viibutas ähvardavalt rusikat, õhulaeval kõlas tasane hõige. Hõbedased kogud tõstsid oma -lühikesed püssid. Kollakad suitsujoake-sed paiskusid õhku.

Hakkasid vinguma kuulid. Kiskusid lennupaadi küljest ara tüki parrast.

369

Gussev kirus. Tõstis üles roolid. Sööstis alla õhulaeva kallale. Lennates maruiilina temast üle, heitis granaadi. Kuulis, kuidas tagapool kärgatas kõrvulukustav plahvatus. Ta seadis roolid normaalsesse asendisse ja vaatas ringi. Õhulaev laskis õhus kohmakalt kukerpalli, hakkas suitsema ja lagunema ning prantsatas alla majakatustele.

Sellest oligi siis kõik alguse saanud.

Lennates üle linna tundis Gussev ara ekraanil nähtud väljakud, valitsushooned, arsenali, tööliskvartalid. Pika vabri-kumüüri ää?es sagisid ärevalt justkui häiritud sipelgad tuhanded marsielanikud. Gussev laskus allapoole. Rahvahulk paiskus eemale. Ta maandus muheldes vabanenud kohale.

Teda tunti ära. Kerkisid üles tuhanded käed, karjuti täiest kõrist: «Magatsitl, Maatsitl!» Rahvamurd nihkus kartlikult ligemale. Gussev nägi vabisevaid näguid, anuvaid silmi, redispunaseid kiilaspäid. Need kõik olid töölised, vaene pööbel.

Gussev ronis lennupaadist maha, heitis koti õlale, joonistas käega õhus laia kääre.

«Tervist, seltsimehed!» Muutus vaikseks nagu unenäos. Gussev näis hiiglasena kidurate mehikeste keskel. «Kas tulite siia lobisema, seltsimehed, või sodima? Kui lobisema, siis mul pole aega, hüvasti.»

Rahva hulgast kostis raske ohe. Mõned marsielanikud hüüatasid ahastaval häälel ning rahvahulk kordas nende hüüdeid: »

«Päästa, päästa meid, päästa meid, Taevapoeg!»

«Tähendab, tahate sõdida?» küsis Gussev ja käratas kähisevalt: «Võitlus algas! Nüüdsama tungis mulle kallale sõjaväe õhulaev. Lõin ta maha. Relvad kätte, minu järel!» Ta haaras pihku õhku nagu hobuseratsmeid.

Rahva hulgast tungis läbi Gor (Gussev tundis ta, kohe ära). Gori nägu oli ärevusest. hall, ta huuled võbisesid. Ta haaras Gussevil rinnust kinni:

«Mis te räägite? Kuhu te meid kutsute? Meid hävitatakse. Meil pole relvi. On tarvis teistsuguseid võitlusvahendeid …»

Gussev kiskus ta käed enese küljest lahti.

«Peamine relv on julgus võitlusse asuda. See, kes ju1geb, saabki võimule. Ega's ma sellepärast Maa pealt siia lennanud, et siin lobiseda... Lendasin Maa pealt siia selleks, et õpetada teid otsustama. Sammal on teile peale.kas-

370

vanud, seltsimehed marsielanikud. Need, kes surma ei karda — minu järel! Kus on teil arsenal?

Relvade järele! Kõik minu järel arsenali!...»

«Ai-ai!» hakkasid marsielanikud vinguma. Algas trügimine. Gor sirutas ahastades käsi rahva poole. Nii algas võitlus. Ninamees leidus. Pead lõid pööritama. Võimatu näis äkki võimalikuna. Gor, kes oli pikkamisi ja teaduslikult ülestõusu ette valmistanud ning kes isegi, pärast eilseid sündmusi oli veel viivitanud ega julgenud alustada, ärkas järsku otsekui unest. Ta pidas kaksteistkümmend poorast kõnet, mida anti edasi tööliskvartalitesse mattklaaside abil. Nelikümmend tuha.t marsielanikku hakkasid arsenalile lähenema. Gussev jaotas ründajad väikestesse gruppidesse ja need jooksid majade, mälestussammaste ja puude varjus eesmärgi poole. Ta andis käsu paigutada kõikide kontrollekraanide juurde, mille abil valitsus jälgis liikumist linnas, naisi ja lapsi, ning käskis neid loiult kiruda Tuskubi. See aasialik kavalus vähendas mõneks ajaks valitsuse valvsust.

Gussev kartis sõjaväe õhulaevade rünnakut. Selleks et kas või lühemaks ajaks tähelepanu kõrvale tõmmata, saatis ta viis tuhat relvastamata marsielanikku linnatsentrumisse — karjuma, paluma sooje rõivaid, leiba ja havrat. Ta ütles neile:

«Ükski teist ei tule sealt eluga tagasi. Pidage seda meeles. Minge.»

Viis tuhat marsielanikku hüüdsid nagu ühest suust: «Ai-ai!», avasid suured kirjatud päevavarjud ja läksid surma, hakkasid nukra, ulguva häälega laulma vanaaegset keelatud laulu:

«Kjaaskatuste all,
raudvõlvide all,
kivist poti sees
suitseb havra.
Lõbus, lõbus on meil,
andke meie kätte kivist pott!
Ai-ai! Me ei tule tagasi
kaevandustesse ja kivimurdudesse.
Me ei tule tagasi
hirmsatesse, surnud käikudesse,
masinate, masinate juurde,
Elada tahame. Ai-ai! Elada!
Andke meie kätte kivist pott!

Keerutades suuri päevavarjusid ja ulgudes kadusid nad kõveratesse tänavatesse.

371

Arsenal — madal neljakandiline ehitis vanas linnaosas — oli väikese sõjaväeüksuse kaitse all. Sõdurid seisid poolringis väljakul pronksplaatidega soomustatud värava ees, varjates kaht kummalist masinat, mis koosnesid traatspiraalidest, ketastest ja keradest (niisugust riistapuud oli Gussev; näinud mahajäetud majas). Mööda paljusid kõveraid põiktänavaid liginesid ründajad arsenalile ja piirasid selle sisse. Arsenali müürid olid järsud ja tugevad.

Gussev vaatas positsiooni üle, piiludes majanurkade tagant, joostes ühe puu tagant teise taha. Oli

täiesti selge — arsenal oli vaja vallutada otserünnakuga, värava kaudu. Gussev käskis ühest fassaadist välja kangutada pronksukse ning siduda sellele köied ümber. Käskis massiliselt vaenlast rünnata ja karjuda: «Ai-ai!» võimalikult hirmsamini.

Väravat valvavad sõdurid jälgisid rahulikult põiktänavates toimuvat rahmeldust, ainult masinad nihutati ette ja nende spiraalid hakkasid pragisema lillakas valguses. Marsielanikud näitasid nejle masinatele, pilutasid silmi ja vilistasid tasakesi: «Hoia ennast nende eest, Taevapoeg!»

Enam ei tohtinud aega kaotada.

Gussev lõi jalad harki, haaras köitest kinni ja tõstis pronksukse üles. See oli raske, kuid mis sellest, kanda võis. Niiviisi sammus Gussev majamüüri varjus väljaku servani, sealt oli värav käe ulatuses. Andis sosinal oma meestele käsu: «Valmis olla!» Pühkis käisega otsaesist, mõtles: «Ah, nüüd oleks tarvis vihastada.» Tõstis siis ukse üles, varjas ennast selle taha.

«Arsenal. Anna alla!» röögatas ta võikalt ja jooksis raskelt mööda väljakut sõdurite poole.

Kostsid mõned mulksuvad paugud, lõikavad plahvatused kärgatasid vastu ust. Gussev vaarus. Vihastas tõepoolest ja hakkas kiiremini jooksma, kirudes täiest kõrist. Tema ümber aga algusid, kujusid juba marsielanikud, tormates välja iga nurga, iga ukse, iga puu iagant. Õhus lõhkes piksekera. Kuid ründajate edasi sööstvad massid lömastasid sõdurid ja nende õudsed masinad.

Gussev jooksis kirudes väravateni ja lõi pronksukse nurgaga vastu lukku. Väravad raksatasid ja avanesid. Gussev tormas neljakandilisse õue, kus seisid reastikku tiivulised õhulaevad.

Arsenal vallutati. Nelikümmend tuhat marsielanikku said relvad. Gussev võttis ekraanitelefoni kaudu ühendust

Inseneride Nõukogu hoonega ja nõudis Tuskubi väljaandmist.

Vastuseks sellele saatis valitsus õhueskadrilli arsenali tagasi vallutama. Gussev lendas kogu oma õhulaevastikuga talle vastu. Valitsuse õhulaevad põgenesid. Neile jõuti järele, piirati sisse ja hävitati iidse Soatsera varemete kohal. Õhulaevad langesid taevast kinnisilmi naeratava Magatsitli hiiglakuju jalgade ette. Loojangukuma helkis ta soomustega, kaetud kiivril.

Taevas oli nüüd ülestõusnute valduses. Valitsus koondas politseivägesid Nõukogu hoone juurde. Selle katusele pandi üles ma.sinad, mis lennutasid tulekuule — keravälkusid. Osa ülestõusnute õhulaevastikust löödi nende abil taevast alla. Ööseks piiras Gussev Kõrgeima Nõukogu hoone väljaku sisse ning hakkas ehitama barrikaade tänavatele, mis hargnesid tähekujuliselt väljaku juurest. «Küll ma õpetan teile, kuidas tuleb revolutsioone korraldada, tellisevärvi kuradid!» rääkis Gussev, näidates, kuidas on tarvis kõnniteelt kivitahvleid välja kangutada, kuidas langetada puid, kiskuda maha uksi, täita särke liivaga.

Kõrgeima Nõukogu hoone vastu asetati kaks arsenalist saadud masinat, millede abil hakati vastase vägede pihta tulekuule saatma. Kuid valitsus ümbritses väljaku elektromagnetilise väljaga.

Siis pidas Gussev sel päeval viimase kõne, mis oli väga lühike, kuid väljendusrikas, ronis barrikaadi otsa ja virutas üksteise järel kolm käsigranaati. Nende plahvatusjõud oli hirmus: kolm

valgusevihku paiskusid üles, õhku lendasid kivid, sõdurid, masinaosad; väljak kadus tolmu ja vänge suitsu sisse. Marsielanikud hakkasid ulguma ja asusid tormijooksule. (See oli just toosama silmapilk, millal Loss vaatas mattklaasile Tuskubi mõisas.)

Valitsus likvideeris magnetivälja ning mõlemalt poolt lendasid hüpeldet väljaku kõhale, sõdijate keskele tulekerad, mis lõhkesid sinakate tulejugadena. Mürinast vabisesid sünged püramiidikujulised majad.

Lahing ei kestnud kuigi kaua. Mööda laipadega käetud väljakut tungis Gussev valitud meeste salga eesotsas Kõrgeima Nõukogu hoonesse. Hoone oli tühi. Tuskub ja kõik insenerid olid põgenenud.

373

XXVIII. PÖÖRE SÜNDMUSTE ARENGUS

Ülestõusnute väed hõivasid linnas kõik tähtsamad punktid, mis olid Gori poolt ette nähtud. Öö oli jahe. Marsielanikud külmetasid oma valvepostidel. Gussev andis käsu süüdata lõkked. See tundus uskumatuna, sest juba tuhande aasta jooksul polnud linnas tuld süüdatud — tantsivatest leekidest oli juttu üksnes vanaaegses laulus.

Kõrgeima Nõukogu hoone ees süütas Gussev ise mööblitükkidest üleslaotud esimese lõkke. «Ulla, ulla,» ulgusid tasasel häälel marsielanikud, ümbritsedes lõket. Seejärel hakkasid leegitsema lõkked kõikidel väljakutel. Punakas kuma elustas hõljuvate varjudega veerjaid majaseinu, sädeles aknaruutudel.

Akende taha ilmusid sinakad näod; ärevusega, tusaselt silmitsesid nad ennenägematuid tulesid, ülestõusnute süngeid räbaldunud kogusid. Paljud majad tühjenesid sel ööl.

Linnas valitses vaikss. Ainult tulelõkked praksusid ja relvad kõlisesid, otsekui oleksid aastatuhanded oma teele tagasi astunud ja nagu oleks taas alanud nende väsitav lend. Isegi hatused tähed tänavate ja lõkete kohal näisid hoopis teistsugustena, tahtmatult tõstis nii mõnigi tule ääres istujf pea üles ja silmitses unustatud ja justkui taaselustunuc tähekogusid. Gussev lendas tiivulisel sadulal läbi vägede paiknemiskohad. Ta maandus tähtedest siravast pimedusest väljakule ja kõndis seal ringi, tekitades hiiglaslikku varju. Ta näis tõelise Taevapojana, kivist aluselt mahatulnud puuslikuna. «Magatsitl, Magatsitl!» sosistasid ebausklikus hirmus marsielanikud. Paljud neist nägid teda esmakordselt ja roomasid lähemale, selleks et teda puudutada. Mõned 'halisesid lapsehäälega: «Nüüd me ei sure ... Me saame õnnelikuks ... Taevapoeg tõi meile elu.»

Tolmuste, eranditult ühesuguste rõivastega käetud kõhetud kehad, kortsulised, teravaninalised 'lõdvad näod, kurvad silmad, mis olid eluaja harjunud nägema vaid rataste' vilksatus! ja šahtide, hämarust, kõhnad käed, mis ei osanud väljendada rõõmu ega vahvust, käed, näod, silmad, milledes peegeldusid lõkkesädemed, —-kõik ihkasid ligineda Taeva-pojale.

«Ärge kartke, ärge kartke, sõbrad! Tehke rõõmsamat näod ette!» rääkis neile Gussev. «Ei ole

olemas niisugus

seadust, et inimesed peaksid ilma süüta elulõpuni kannatama. Ärge kartke, kui jagu saame, hakkame vahvasti elama.»

Hilja öösel tuli Gussev tagasi Nõukogu hoonesse, ta oli külmanud ja näljane. Võlvitud laega väikeses saalis magasid madalate kuldsete võlvkaarte all põrandal täiesti relvastatult paarkümmend marsielanikku. Peegelsile põrand oli äramälutud havrat täis sülitatud. Saali keskel istus Gor padrunikastidel ja kirjutas taskulambi paistel. Laual vedelesid avatud konservikarbid, plaskud, leivakoorikud.

Gussev istus lauanurgale ja asus ahnelt sööma. Seejärel pühkis käsi vastu pükse, võttis plaskust tubli lonksu, kääksatas ja ütles kähiseval häälel: «Kus on vastane? Seda on mul vaja teada ...»

Gor vaatas punetavate silmadega talle näkku, heitis pilgu verisele riidelapile, mis oli mähitud Gussevi pea ümber, ta reipalt mäluvale teravate põsenukkidega näole, turris vurrudele, puhevil ninasõõrmetele.

«Ei saa kuidagi jaole, kuhu põrgu valitsuse väed on kadunud,» jätkas Gussev. «Väljakul vedeleb nende omasid tükki kolmsada, aga vägesid oli vähemalt viisteist tuhat. Kadusid nagu maa alla. Peitu minna nad ei võinud — ega see ole mingi nööpnõel. Kui nad oleksidki maa alla vajunud, oleks seegi mul teada. Kehv olukord. Vastane võib iga silmapilk ilmuda selja taha.»

«Tuskub, valitsus, vägede riismed ja osa elanikkonnast põgenesid linna alla kuninganna Magri labürintidesse,» lausus Gor.

Gussev kargas toolilt maha: «Miks te siis vaikite?»

«Tuskubi jälitamine on kasutu. Istuge ja sööge, Taevapoeg.» Gor tõmbas nägu krimpsutades riiete alt välja kuivatatud havratuusti, mis oli punane nagu türgi pipar, pistis selle põske ning hakkas pikkamisi .mäluma. Ta silmad läksid niiskeks, muutusid tumedamaks, kortsud kadusid näolt. «Mitme tuhande aasta eest ei ehitanud meie suuri maju, sest me ei saanud neid kütta — me ei tundnud elektrit. Talvepakasega läksid elanikud õige sügavale maa alla. Ruumikaid saale, mis rajati vee läbi tekkinud koobastest, sammastikke, tunneleid ja koridore soojendas planeedi sisemine soojus. Vulkaanide kraatrites valitses nii suur kuu-tnus, et me käsutasime seda ara auru hankimiseks. Prae-

gugi töötavad veel mõnedel saartel tolleaegsed kohmakad aurumasinad. Tunneleid, mis maa-aluseid linnu ühendavad, leidub peaaegu kogu planeedi pealispinna all. Mõttetu on otsida Tuskubi selles labürindis. Tema üksinda tunneb kuninganna Magri (kahe maailma valitseja, kelle võimu alla kuulus kord kogu Mars) labürindi plaane ja peidikuid. Soatsera alt kulgeb tunnelitevõrk viiesaja elava linna ja üle tuhande elutu, väljasurnud linna juurde. Seal on igal pool relvaladusid ja õhulaevade maandumispaika. Meie jõud on laiali pillatud, me oleme

halvasti relvastatud. Tuskubil on armee, tema poolt on maal mõisnikud, havra istandike omanikud ja kõik need, kes kolmekümne aasta eest laastava sõja järel said linnades majaomanikeks. Tuskub on tark ja salakaval. Ta kutsus meelega välja kõik need sündmused, et lõplikult lömastada vastupanuriismed .. . Ah, kuldne ajastu! . .. Kuldne ajastu! …»

Gor vangutas uimastatud pead. Ta põskedele ilmusid lillakad laigud. Havra hakkas mõju avaldama.

«Tuskub unistab kuldsest ajastust: tahab alustada Marsi viimast epohhi — kuldset ajastut. Ainult väljavalitud saavad siis elada, ainult need, kes väärivad õndsust. Võrdsust on võimatu saavutada, üheõiguslikkust ei ole olemas. Üldine õnn on havrast joovastatud hullumeelsete jamps. Tuskub ütles: üheõiguslikkuse taotlemine ja üldine õiglus hävitab tsivilisatsiooni kõrgeimad saavutused.» Gori huultele ilmus punakas vaht. «Minna tagasi, ebavõrdsuse, ebaõigluse juurde! Tungigu meile kallale meödunud sajandid nagu ihid. Needida ahelatesse orje, aheldada masinate ja tööpinkide külge, lasta alla santidesse... Olgu — täielik kurbus. Ja õndsatel — täielik õnn. .. See on kuldne ajastu. Hammaste kiristamine ja pimedus. Olgu neetud mu isa ja ema[1] Sündida ilmale! Õlgu ma neetud!»

Gussev vaatles teda, närides kõvasti paberossiotsa.

«No olete aga siin elujärjeni jõudnud, peab ütlema!…»

Gor vaikis kaua, kössitades padrunikastil, nagu vana väeti rauk.

«Jah, Taevapoeg. Meie, igivana Tuma elanikud, ei ole mõistatust lahendanud. Täna nägin teid lahingus. Teis möllab tulejoana elurõõm. Te olete unistajad, kirglikud ja muretud. Teie, Maa pojad, võite kunagi mõistatust lahendada. Ku mitte meie, me oleme vanad. Meie sees on tuhk. Me olen oma tunni mööda lasknud.»

Gussev tõmbas vöörihma koomale.

«Hea küll. Mis te homme kavatsete teha?»

«Hommikul tuleb ekraanitelefoni abil Tuskub üles otsida ja alustada temaga läbirääkimisi vastastikuste järeleandmiste üle…»

«Teie, seltsimees, ajate juba tund aega jama,» katkestas teda Gussev. «Siin on teile dispositsioon homseks: te kuulutate kogu Marsile, et võim on tööliste kätte üle läinud. Nõudke tingimusteta allaandmist. Mina aga valin välja sobivad mehed, kihutan kogu õhulaevastikuga otse poolustele ning haaran enda kätte elektromagnetijaamad. Hakkan viibimata telegrafeerima Maa peale, Moskvasse, et nad saadaksid meile abiväge, nii kähku kui saab. Poole aastaga teevad nad aparaadid valmis ja lennata on kõigest. ..»

Gussev vaarus ja istus raskelt laua peale. Kogu maja vabises. Pimedate võlvide küljest langesid maha voolitud kaunistused. Põrandal magavad marsielanikud hüppasid üles ja vahtisid ringi. Maja lõi võbisema uuesti ja veelgi tugevamini. Kurinal purunesid aknaruudud. Paiskusid lahti uksed. Järjest valjenev mürin täitis saali. Väljakul kisati, tulistati.

Ukse poole sööstnud marsielanikud taganesid, asusid kahele poole laiali. Sisse tuli Taevapoeg Loss. Ta nägu oli raske ara tunda: suured silmad olid auku vajunud ja tumenenud, kummaline valgus helkis neis silmades. Marsielanikud taganesid ta eest, laskusid kükakile. Lossi valged juuksed olid turris.

«Linn on ümber piiratud,» lausus ta valjult ja kindlalt, «.taevas on täis õhulaevade tulesid. Tuskub laseb õhku töölislinnaosi.»

XXIX. VASTURÜNNAK

Loss ja Gorj astusid'parajasti majatrepile, sammaste vahele, kui kostis teine plahvatus. Sinaka lehvikuna pahvatas tuli üles linna põhjaosas. Selgesti võis näha taeva poole kerkivaid suitsu- ja tuhapilvi. Mürinale järgnes tuulepööris. Purpurpunane kuma valgustas poolt taevast. Nüüd ei kostnud enam ühtegi karjatust tähekujuliselt väljakult, mis oli täis vägesid. Marsielanikud silmitsesid vaikides tulekuma. Pihuks ja põrmuks muutusid nende elamud, nende perekonnad. Mustade suitsupilvedena hajusid õhku nende lootused.

Pärast lühikest nõupidamist Lossi ja Goriga tegi Gussev korralduse, et õhulaevastik seataks lahinguvalmis. Kõik õhulaevad olid arsenalis. Ainult viis neist hiiglasuurtest kiilidest olid väljakul. Gussev saatis need luurele, õhulaevad tõusid õhku, tulekeeltena välgatasid nende tiivad.

Arsenalist vastati, et käsk on saadud ja et vägede pealelaadimine õhulaevadele on alanud. Möödus ebamääraselt palju aega. Suitsev tulekuma üha kasvas. Linnas valitses pahaendeline vaikus. Gussev saatis järjest marsielanikke ekraanitelefoni juurde vägede pealelaadimist kiirendama. Ta ise rahmeldas väljakul hiiglasuure varjuna, karjus kä-a hiseval häälel, rivistades korrapäratuid väesalku kolonnidesse. Trepile lähenedes ajas hambad irevile, vurrud tõmbusid turri.

«Ütelge neile arsenalis (järgnes mingisugune väljend,) mis oli Gorile võõras, kiiremini, kiiremini.. .»

Gor läks telefoni juurde. Viimaks saadi telefonogramm selle kohta, et vägede pealelaadimine on lõppenud ja et õhulaevad tõusevad õhku. Tõepoolest, madalal linna kõhal ilmusid heledas kumas näkitavale lauglevad külid. Gussev seisis harkis jalu ja vahtis, pea seljas, mõnuga neid kureparvi. Sel silmapilgul kostis kolmas, kõige tugevam plahvatus.

Sinaka tule leegid paiskusid õhulaevade teele, — need tõusid kõrgemale, hakkasid pöörlema ja kadusid silmist. Nende asemele kerkisid üles tolmupilved ja suitsujoad.

Sammaste vahele ilmus Gor. Ta pea oli õlgade vahele surutud. Nägu võbises, suu oli pikaks veninud. Kui plahva-tusemürin vaibus, ütles Gor:

«Arsenal on õhku lastud. Õhulaevastik on hävinenud.» Gussev köhatas kuivalt ja hakkas vurrusid närima. Loss seisis, surudes kukalt vastu sammast, ja vaatles tulekuma.
Gor tõusis kikivarvul ta klaasistunud silmade juurde. «Halvasti läheb neil, kes täna ellu jäävad.»
Loss ei vastanud. Gussev raputas kangekaelselt pead ja läks väljakule. Sealt kostis ta käsklus. Ja kolonn kolonni järel läksid marsielanikud tänavate sügavusse, barrikaadide taha.

Gussevi tiivuline vari lendas sadulas väljaku kõhal, karjus ülalt:

«Kiiremini, kiiremini, liigutage endid, lõpnud reod!» Väljak tühjenes. Tulekahju tohutu suur sektor valgustas nüüd vastasküljelt liginevaid küliparvi: nad lendasid lainete

kaupa silmapiiri tagant ja ujusid üle linna. Need olid Tus kubi õhulaevad.
«Põgenege, Taevapoeg,» ütles Gor, «te võite ennast veel päästa.»
Loss kehitas selle peale vaid õlgu. Õhulaevad lähenesid, laskusid allapoole. Pimedast tänavast paiskus neile vastu algul üks tulekuul, seejärel teine, kolmas. Ülestõusnute masinad tulistasid keravälkudega. Tiivuliste galeeride parved., sooritasid ringi väljaku kohal, hargnesid ning lendasid üle tänavate ja majade. Lakkamatute laskude sähvatused valgustasid nende pardaid. Üks galeer pöördus kummuli ja jäi kukkudes oma tüvajäänuste.ga katuste vaheje kinni. Mõned õhulaevad maandusid väljaku nurkadele ja nendelt tormasid maha hõbedaste kuubedega sõdurid. Nad jooksid tänavate poole. Nende pihta hakati tulistama akendest, majanurkade tagant. Neid pilluti kividega. Õhulaevu tuli järjest juurde, lakkamatult liuglesid purpurpunased varjud üle väljaku.
Loss nägi, kuidas natuke maad eemal tõusis astangulisele majaterrassile Gussevi laiaõlaline kogu. Viis-kuus õhulaeva pöördusid sedamaid tema poole. Gussev tõstis pea kõhale hiiglasuure kivi ja virutas sellega lähema õhugaleeri pihta. Otsekohe varjasid teda igast küljest helkivad tiivad. Siis pistis Loss üle väljaku sinnapoole jooksma, ta peaaegu lendas nagu unes. Propellerite raevuka mürina saatel, ragisedes, sähvatustest valgustatuna hakkasid ta kõhal tiirlema õhulaevad. Ta pressis hambad kokku, silmad märkasid teraselt iga pisiasja.
Mõne hüppega jõudis Loss üle väljaku ja nägi jälle nurgapealse maja terrassil Gussevit" Viimast ümbritsesid marsielanikud, kes igast küljest talle peale surusid. Gussev i;vähkres nagu käru selle elava hunniku all, loopis seda laiali, jipeksis rusikatega. Ta kiskus ühe vaenlase oma kõri küljest plahti, viskas õhku ja sammus edasi mööda terrassi, lohistades teisi marsielanikke enda järel. Seejärel kukkus.
Loss karjatas valju häälega. Klammerdudes majanukki-desse, ronis terrassile. Jälle ilmus vinguvate kehade hunnikust nähtavale pungis silmade ja lõhkilöödud huulega Gussevi pea. Mõned sõdurid haarasid Lossist kinni. Ta viskas nad jälestusega eemale, sööstis sipleva hunniku juurde ja asus sõdureid laiali loopima, need lendasid üle kaitsevõre nagu pilpad. Terrass tühjenes. Gussev püüdis tõusta, ta pea võnkus siia-sinna. Loss tõstis ta üles, hüppas avatud

uksest sisse ja asetas Gussevi vaibale tulekumast valgusta-j tud madalas toas.

Gussev kähises. Loss läks tagasi ukse juurde. Terrassist lendasid mööda õhulaevad, lendasid mööda teravaninalisec luuravad näod. Võis oodata rünnakut.

«Mstislav Sergejevit!!» hüüdis Gussev. Ta istus jubaj kombates oma pead ja sülitades verd. «Meie omad tapeti kõik maha ... Mstislav Sergejevitš, mis see's on? Niipea kui lendasid kohale, kukkusid kohe niitma . .. Kes sai surma, kes puges peitu. Mina jäin üksi... Küll on kahju!» Ta tõusis, sammus tuikudes toas siia-sinna, seisatas pronkskuju ees, mis kujutas arvatavasti mõnda tähtsat marsielanikku. «No oota vaid!» Haaras kuju ja tormas ukse poole.

«Aleksei Ivanovitš, milleks?»

«Ma ei saa. Lase mind!»

Ta läks terrassile. Möödalendava õhulaeva tiibade tagant välgatasid lasud. Seejärel kostis hoop ja ragin.

«Ahaa!» röögatas Gussev.

Loss tiris ta tuppa ja tõmbas ukse kinni. «Aleksei Ivanovitš, saage aru — me oleme purustatud, kõik on läbi... Tarvis on päästa Aeliita.»

«Milleks te oma eidega mu juurde tükite ...»

Gussev istus kähku maha, haaras näo käte vahele, nohises, lõi jalaga vastu põrandat ja hakkas rääkima nii, nagu oleks keegi terava oraga ta sisemust uuristanud:

«No ja tõmmaku nad minult nahk maha! Maailmas on kõik valesti seatud. Valesti seatud pn ka see planeet, olgu ta neetud! Paluvad: «Päästa meid, päästa meid ...» Haaravad riietest kinni: «Me tahame kas või ükskõik kuidas elada . ..» Elada! . .. Mis mina saan teha? ... Näe, valasin oma verd. Surusid maha. Mstislav Sergejevitš, no küll ma olen togu, — ma ei või seda näha ... Kisun piinajad hammastega lõhki…»

Ta hakkas iaas nohisema ja läks ukse juurde. Loss võttis tal õlgadest kinni, raputas, vaatas karmilt silmi,

«See, mis juhtus, on raske unenägu, jamps. Lähme. Võibolla murrame läbi. Koju, Maa peale.»

Gussev ajas vere ja pori näol laiali.

«Lähme.»

Nad väljusid toast ringikujulisele platsile, mis asus laia kaevu kõhal. Keerdtrepp kulges spiraalina mööda ta siseserva. Tulekuma tungis ähmaselt läbi klaaskatuse sellesse peadpööritavasse sügavusse.

Loss ja Gussev laskusid mööda kitsast treppi, - seal all oli vaikne. Kuid üleval ragisesid üha

valjemfni paugud ja . krigisesid õhulaevade põhjad, riivates katust. Nähtavasti oli alanud rünnak Taevapoegade viimasele pelgupaigale.

Loss ja Gussev jooksid mööda lõputuid spiraale. Valgus muutus üha tuhmimaks. Siis märkasid nad all väikest kogu. See roomas suure vaevaga neile vastu. Seisatas, hüüdis nõrga häälega: «Nad tungivad kõhe sisse. Kiirustage. All on sissekäik labürinti.»

See oli Gor, kes oli peast haavatud. Huuli keelega niisutades ütles ta:

«Minge suurte tunnelite kaudu. Jälgige märke seintel. Hüvasti. Kui jõuate tagasi Maa peale, siis jutustage meist. Võib-olla saate teie Maa peal õnnelikuks. Meile aga jääb osaks jääkõrb, piin, surm... Ah, me lasksime õige aja mööda ... Oli tarvis raevukalt ja võimukalt, võimukalt armastada elu...»

Ülalt kuuldus kära. Gussev jooksis alla. Loss tahtis Gori endaga kaasa viia, kuid marsielanik pressis hambad kokku ja klammerdus käsipuusse:

«Minge. Ma tahan surra.»

Loss jõudis Gussevile järele. Nad ületasid viimase rõngakujulise rõdu. Sellelt laskus trepp järsult kaevu põhja. Siin nägid nad suurt kiviplaati, mille külge oli kinnitatud rõngas. Suure vaevaga tõstsid nad selle üles: pimedast avast puhus kuiv tuul. ,,

Gussev libises esimesena alla. Lastes enda järel kivi-plaadi alla vajuda märkas Loss, kuidas rõngakujulisele rõdule ilmusid punases kumas vaevunähtavad sõdurite kogud. Nad jooksid mööda keerdtreppi alla. Gor sirutas neile käed vastu ning langes hoopide all.

XXX. KUNINGANNA MAGRI LABÜRINT

Loss ja Gussev liikusid ettevaatlikult edasi umbses ja läppunud pimeduses. «Kääname siia, Mstislav Sergejevitš.»

«Kas on kitsas?»

«Päris lai, käed ei ulata.»

«Jälle mingisugused sambad. Seis! Kus me siis oleme ...»

... Oli möödunud vähemalt kolm tundi sellest ajast, miL nad laskusid labürinti. Tuletikud olid ära raisatud. Taskulambi oli Gussev juba kähmluse ajal maha pillanud. Nad sammusid pilkases pimeduses.

Tunnelid hargnesid järjest, ristusid, suundusid sügavikku. Vahetevahel oli kuulda langevate veepiiskade rütmilisi ühetoonilisi sulpsatusi. Pärani avatud silmad eralasid ebaselgeid halle kontuure, kuid need hõljuvad laigud olid vaid pimeduse hallutsinatsiooni vili.

«Seis!»

«Mis juhtus?»
«Põhja ei ole.»
Nad kuulatasid. Magus kuiv tuuleke puhus neile näkku. Kaugusest, justkui sügavusest, oli kuulda mingisuguseid ohkeid — sisse- ja väljahingamist. Seletamatu rahutusega tundsid nad, et nende ees haigutab tühi sügavik. Gussev
leidis maast kobamisi kivi ja viskas selle pimedusse. Mõne sekundi pärast kostis nõrk kukkumise kõbin.
«Lõhe.»
«Aga mis seal hingab?»
«Ei tea.»
Nad suundusid teisale ja põrkasid vastu seina. Kobasid paremale ja vasakule, käed libisesid üle murenevate pragude, üle võlvikonaruste. Nähtamatu kuristiku serv oli päris lähedal seinale, kord paremal, kord vasakul, kord jälle paremal. Nad said aru, et olid ara eksinud ega leia enam läbipääsu, mille kaudu nad sellele kitsale karniisile tulid.
Nad nõjatusid ligistikku, õlg õla kõrval, vastu konarlikku seina. Seisid seal, kuulates sügavikust kostvaid uinutavaid ohkeid.
«Lõpp, Aleksei Ivanovitš?»
«Jah, Mstislav Sergejevitš, paistab, et lõpp on käes.»
Pärast mõningat vaikust küsis Loss imeliku häälega, õige tasa:
«Aga nüüd — kas te ei näe midagi?»
«Ei.»
«Vasakul, kaugemal.»
«Ei, ei.»
Loss pomises midagi omaette, tammus ühe jala pealt teisele:
«Raevukalt ja võimukalt armastada elu... Ainult nõnda…»
«Kelle kohta te räägite?»

«Nende kohta. Ja ka meie kohta.»
Gussev astus samuti ühelt jalalt teisele, ohkas:
«Kuulete, seal ta hingab.»
«Kes — surm?»
«Pagan teab — kes.»
«Ta on siin,» lausus Loss samasuguse kummalise häälega.
Samal silmapilgul kostis kaugelt loendamatutest tunnelitest vali mürin. Karniis nende jalge all hakkas värisema, sein vappus, kivid lendasid pimedusse. Mürin möödus lainetena ja vaibus

kauguses. See oli seitsmes plahvatus. Tuskub pidas oma sõna. Plahvatuste kauguse järgi võis kindlaks määrata, et Soatsera oli jäänud kaugele läände.

Mõnda aega kostis varisevate kivikeste krabinat. Siis jäi kõik vaikseks, vaiksemaks kui oli varem. Gussev märkas esimesena, et sügavusest .polnud enam ohkeid kuulda. Nüüd kostsid sealt imelikud helid — sahin ja visin, näis, nagu keeks seal mingi vedel aine. Gussev oli äkki nagu meelest ära: ta sirutas käed seina vastu ja hakkas jooksma, karjatades, vandudes ja kive eemale loopides.

«Karniis käib ringi. Kuulete? Väljapääs peab olema. Pagan võtaks, lõin pea ära!» Mõnda aega ta liikus edasi vaikides, siis ütles erutatult kusagil eespool Lossi, kes seisis . endiselt liikumatult seina ääres: «Mstislav Sergejevitš ... Käepide ... lüliti... Tõepoolest, lüliti...»

Kostis roostetanud raua krigin. Tolmune valgus süttis madala tellistest kupli all. Laugjate võlvide kaared toetusid kitsale rõngakujulisele karniisile, mis asus umbes kümnemeetrise läbimõõduga ümmarguse šahti kõhal.

Gussev hoidis ikka veel lüliti pidemest kinni. Teisel pool šahti nõjatus võlvkaare all seina vastu Loss. Ta kattis , käega silmi harjumatu valguse eest. Seejärel nägi Gussev, kuidas Loss käe silme eest Sra tõmbas ja alla šahti vaatas. Kummardus, sügavale alla vahtides. Lossi käsi hakkas va-bisema, nagu raputaksid ta sõrmed midagi. Ta tõstis pea, hallid juuksed olid turris nagu aupaiste, silmad pärani justkui surmahirmus. Gussev hüüdis talle: «Mis te vahite?» — ja alles seejärel vaatas tellistega vooderdatud šahti sügavusse.

Seal õõtsus ja voogas mustjaspruun nahk. See tekitaski seda visinat, järjest valjenevat hirmuäratavat sahinat. Nahk

kerkis, paisus. Ta oli üleni käetud suurte, valguse poole pööratud hobusesilmade ja karvaste käppadega ...

«Surm!» karjaias Loss.

Seal all oli tohutu palju ämblikke. Nad paljunesid vis tisti soojas sügavuses, plahvatus häiris neid ja nad hakka sid ülespoole tõusma, paisudes kogu massina. Nemad teki tasidki visinat ja pehmet sahinat... Uks ämblikest pistis konksutõmmatud jalgadega jooksma mööda karniisi.

Väljapääs karniisilt oli Lossi lähedal.
«Jookse!» hüüdis Gussev ja lendas tugeva hüppega üle šahti, riivates peaga võlvitud lage. Ta langes kükakile Lossi lähedusse, haaras täikaest kinni ja tiris ta läbikäiku, tunnelisse. Nad jooksid nii kiiresti, kui said.

Üksteisest tükk maad eemal põlesid tunneli võlvide all tolmused laternad. Paks tolmukord kattis põrandat, sammaste ja raidkujude rususid, kitsaste uste lävesid, millede kaudu pääses teistesse käikudesse. Gussev ja Loss läksid kaua mööda seda koridori. See lõppes saaliga, millel olid lamedad võlvid ja madalad sambad. Saali keskel oli paksu kurja näoga naise purustatud kuju. Tagaseinas mustendasid elamute avad. Siingi oli palju tolmu — kuninganna Magri kujul ja ka tarbeesemete jäänustel.

Loss peatus, ta silmad olid klaasistunud, pärani. «NeiS on seal miljoneid,» ütles ta ja vaatas tagasi, «nad ootavad, nende tund tuleb, nad loovad uue elu, asustavad Marsi…»

Gussev tiris ta kaasa kõige laiemasse tunnelisse, mis viis saalist välja. Laternad põlesid hajusalt ja ähmaselt. Nad läksid kaua. Sammusid üle ümmarguse silla, mis viis üle -laia lõhangu, mille põhjas paistsid hiiglasuurte masinate osad. Edasi jälle tolmused hallid seinad. Süda muutes raskeks. Jalad nõtkusid väsimusest. Loss ütles mitu korda vaikse häälega:

«Laske mind, ma heidan pikali.»

Ta süda lakkas vahetevahel tuksumast. Masendav nukrus valdas teda, ta vantsis tolmus kõmistades Gussevi järel. Külmad higipiisad veeresid mööda ta nägu. Loss oli heitnud pilgu sinna, kust ei ole tagasitulekut. Ja siiski kiskus veelgi võimsam jõud teda sellelt surmapiirilt eemale ning ta vantsis poolsurnult mööda tühje lõputuid koridore.

Tunnel tegi järsu käänaku. Gussev karjatas. Väljapääsu kaarekujulis«s avas ilmus- nende silme ette indigosinine silmipimestav taevas ning jääst ja lumest sädelev mäetipp, mis oli Lossil väga hästi meeles. Nad väljusid labürindist Tuskubi mõisa lähedal.

XXXI. HAO

«Taevapoeg, Taevapoeg!» hõikas peenike hääl. Gussev ja Loss liginesid mõisale metsasalu poolt. Asüül-sest tihnikust puges välja terava ninaga nägu. See oli

Aeliita mehaanik, halli kasukaga poisike. Ta lõi käsi kokku ja hakkas keksima, ta nägu läks krimpsu nagu tapiiri koon. Oksi eemale tõmmates näitas ta veehoidla rusude vahele peidetud tiivulist lennupaati.

Ta jutustas neile: öö möödus rahulikult, koidu eel kostis kauge mürin ja ilmus nähtavale tulekuma. Ta arvas, et Taevapojad on hukkunud, hüppas lennupaati ja lendas Aeliita pelgupaika. Neiu oli samuti plahvatusemürinat kuulnud ja vaatles kalju otsast tulekahju. Aeliita ütles poisile:

«Lenda tagasi mõisa ja oota Taevapoega seal. Kui sind saavad kätte Tuskubi teenrid, siis sure vaikides; kui Taevapoeg tapetakse, siis hiili ta surnukeha juurde, otsi üles kivist pudelike ja too minu kätte.»

Hambad ristis, kuulas Loss poisikese jutustust. Seejärel läksid Loss ja Gussev järve aarde ning pesid endid verest ja tolmust puhtaks. Gussev valmistas kõvast puust nuia, mis oli peaaegu hobuse jala suurune. Siis istusid nad lennupaati ja tõusid kiirgavasse taevasinasse.

Gussev ja mehaanik viisid lennupaadi koopasse, heitsid sissepääsu ette ja keerasid lahti kaardi. Sel silmapilgul veeres ülalt kaldalt alla Iha. Vaadates Gussevile näkku, hoidis ta mõlema käega oma põskedest kinni. Pisarad voolasid ojana ta armunud silmadest. Gussev naeris rõõmsalt.

Loss laskus üksinda kuristikku Püha Läve juurde. Otsekui tuule tiivul lendas ta mööda järske treppe, läbi kitsaste käikude, üle sillakeste. Ta ei mõelnud sellele, mis juhtub Aeliitaga ja tema endaga, kas nad pääsevad või nukkuvad, — hakkas mõtlema ja loobus. Peamine ja vapustav oli see, et ta näeb kõhe jälle teda, kes on «sündinud tähtede valgusest»;

Jooksnud aurupilvedes kiiresti üle kaarjä silla koopajärve kõhal, nägi Loss nagu eelminegi kord sealpool madalaid sambaid kuuvalgusest üleujutatud mägede panoraami. Ta astus tasahilju kuristiku kõhal kõrguvale platsile. Tuhmi kullana sädeles Püha Lävi.

Oli palav ja vaikne. Lossil oli tahtmine hardumusega, hellalt suudelda rusket sammalt, jalajälgi selles viimases pelgupaigas. .

Sügaval all paistsid viljatud mäetipud. Tumesiniselt helkis jää. Seal oli tulease, seal — mahatallatud sammal, kus Aeliita oli laulnud ülla laulu. Kõrge harjaga sisalik jook-

sis sisisedes üle kivide ja tardus, pööranud Lossi poole oma pea.

Loss ligines kaljule, kolmnurksele uksele, avas selle ja astus küüru tõmbudes_ koopasse.

Valgustatuna laes põlevast õlilambist magas valgete patjade vahel Aeliita. Ta lamas selili, paljas käsi pea all. Kõhnal näol oli nukker ja leebe ilme. Kokkupigistatud ripsmed võpatasid, ta nägi vististi midagi unes.

Loss laskis Aeliita peatsisse põlvili ning vaatas hardunult ja erutatult oma õnne ja kurbuse kaaslast. Ta oli praegu valmis taluma ükskõik milliseid piinu selleks, et see imeilus nägu iialgi nukraks ei muutuks, selleks, et ilu ja noorus iialgi ei kaoks.

Lossile meenusid need, kes pimedas labürindis hingavad, sahistavad ja visisevad sügavas kaevus, oodates oma tundi. Ta oigas hirmust ja südamevalust. Aeliita ohkas ja ärkas. Ta silmad vaatasid viivu teadvusetult Lossile näkku. Kulmud kerkisid hämmastusest. Aeliita toetus mõlema käega padjale ja tõusis istukile.

«Taevapoeg,» lausus ta õrnalt ja vaikselt, «minu oma. Ma nägin sind unes, sa kandsid mind kätel

mööda klaastreppe, viisid aina kõrgemale ja kõrgemale. Ma kuulsin su südame tuksumist.»

Loss laskis põlvili aseme kõrvale, pani oma pea padjale. Aeliita silitas ta valgeid juukseid.

«Sa oled väsinud, Taevapoeg, minu mees. Sule mõneks hetkeks oma silmad. Unusta kõik, puhka . .»

Koopa ukse tagant kostis kuminat, nagu oleksid seal sumisenud mesilased. Ei Loss ega Aeliita kuulnud seda. Ulguv heli muutus valjumaks. Ja siis tõusis kuristikust aeglaselt nagu hiiglasuur herilane sõjaväe õhulaev, riivates ninaga kaljusid.

Õhulaev peatus koopa kõrgusel. Pardalt lasti maha redel. Seda mööda astusid alla Tuskub ja salk sõdureid raudrüüdes, metallist ribimütsidega.

Sõdurid jäid poolringis koopa ette seisma. Tuskub astus kolmnurkse ukse juurde ja lõi kepiotsaga selle vastu.

Loss ja Aeliita magasid raskesti. Tuskub pöördus sõdurite poole ja käsutas kepiga koopale näidates: «Võtke nad kinni!»

XXXII. PÕGENEMINE

Sõjaväe õhulaev tiirles mõnda aega Püha Läve kaljude kohal, seejärel lendas Azora suunas ja maandus kusagil seal. Alles siis võisid Iha ja Gussev alla ronida. Ärasõtkutud platsikesel nägid nad Lossi, kes lamas koopasuu ees näoli samblas vereloigus.

Gussev tõstis ta kätele. Loss ei hinganud, ta silmad olid kõvasti kinni, rinnal ja peas oli näha tardunud verd. Aelii-/ tat ei olnud kusagil. Iha töinas, korjates koopas Aeliitž asju. Ta ei leidnud ainult kapuutsiga mantlit — arvatavasti mässiti surnud või elus Aeliita mantlisse ja viidi õhulaeval minema.

Iha sidus kompsukesse kõik, mis oli jäänud «tähtede valgusest sündinust». Gussev heitis Lossi keha õlale ja nad f läksid tagasi sildade kaudu üle pimeduses pulbitseva järve, mööda treppe, mis kulgesid uduse kuristiku kõhal; seda teed,| kaudu oli kunagi tagasi tulnud Magatsitl, kandes kedervarre külge seotud aooli neiu triibulist põlle — rahu ja elu sümbolit.

Ülal tiris Gussev lennupaadi koopast välja ning pan sellesse istuma lina sisse mähitud Lossi; tõmbas siis vöö; rihma koomale, surus mütsi sügavamini pähe ja ütles karmilt:

«Elusalt kätte ei anna. Aga kui Maa peale jõuan … Me tuleme siia tagasi.. .» Ta ronis lennupaati, seadis roolid korda. «Aga teie, sõbrad, minge koju või kuhu tahate. Ärge mind halva sõnaga meenutage.» Ta kummardus üle parda
ning jättis mehaaniku ja Ihaga kättpidi jumalaga. «Sind ma endaga kaasa ei kutsu, Ihoška: lendan surmasuhu. Aitäh, kallis, armastuse eest, seda meie, Taevapojad, ei unusta. Nõndaks. Jumalaga.»

Ta vidutas silmi päikese poole, noogutas pead ja sööstis taevasinasse. Kaua vaatasid Iha ja halli

kasukaga poisike äralendavat Taevapoega. Nad ei märganudki, et lõuna poolt, kuu-taoliste kaljude tagant, tõusis tiivuline täpp, mis lendas poolpõiki lennupaadile vastu. Kui Gussev päikesekiirte lõõma kadus, langes Iha seesuguse ahastusega sammaldunud kividele, et poisike ehmus — kas ei lahkunud Ihagi koledalt Tumalt.

«Iha, Iha,» kordas poiss haledalt, «ho tua mirratua murra ...»

Gussev ei märganud kõhe sõjaväe õhulaeva, mis kavatses ta teed läbi lõigata. Orienteerudes kaardi järgi, vahtides eemalduvatele Liziazira kaljudele, juhtis ta lennupaati ida suunas, kaktusepõldude poole, kuhu aparaat oli jäetud.

Tema taga lamas lennupaadis poolistukil Lossi keha, mis oli kaetud tuules lehviva, külgeliibuva linaga. Loss oli liikumatu ja näis magavat, — temas polnud surnu võigast elutust. Alles nüüd tundis Gussev, kui kallis oli talle ta kaaslane.

Õnnetus oli juhtunud nõnda. Gussev, Ihoška ja mehaanik olid istunud tollal koopas, lennupaadi lähedal, ja naernud. Äkki kostsid alt paugud. Seejärel kõlas hädakisa. Ja mõne silmapilgu järel tõusis kuristikust nagu harksabakull sõjaväe õhulaev, jätnud platsile Lossi teadvuseta keha; tõusis ja hakkas tiirlema, luurama.

Gussev sülitas üle parda, niivõrd vastikuks oli läinud talle Mars. «Jõuaksin vaid aparaadini, valaksin Lossile suhu lonksu piiritust.» Ta katsus kaaslase keha, see ei olnud päris külm; sellest ajast peale, millal Gussev ta platsil üles tõstis, ei olnud märgata, et ta oleks kangeks tõmbunud. «Küllap toibub, kui jumal tahab.» — Gussev teadis oma kogemuste põhjal, kui nõrgalt mõjusid marsielanike kuulid. «Kuid minestus kestab liiga kaua.» Rahutult pöördus ta loojuva päikese poole ja nägi sel silmapilgul ülalt alla sööstvat õhulaeva.

Otsekohe suunas Gussev lennupaadi põhja poole, hoidudes kohtumisest. Ka õhulaev muutis suunda. Aeg-ajalt tõusid sellest laskude kollakad suitsujoakesed. Siis suunas Gussev lennupaati järjest kõrgemale, arvestades, et laskumisel saavutab paat kaks korda suurema kiiruse ja tal õnnestub jälitaja eest põgeneda.

Jäine tuul vihises kõrvades, pisarad valgusid silmi ja jäätusid ripsmete külge. Kohmakalt tiibu lehvitavate vastikute ihide parv sööstis lennupaadi kallale, kuid ei arvestanud õieti ning jäid

maha. Gussev oli juba ammugi õige suuna kaotanud. Veri tuikas ta meelekohtades, hõre õhk peksis jäiste piitsahoopidena näkku. Viimaks suunas Gussev lennupaadi täie hooga alla. Õhulaev jäi maha ja kadus silmapiiri taha.

Nüüd laius all nii kaugele, kui silm ulatas nägema, vask-kollane kõrb. Ühtegi puukest, ühtegi eluavaldust polnud ümberringi märgata. Üksnes lennupaadi vari lendas mööda lamedaid kinkusid, mööda liivaluiteid, üle pragude, mis

avanesid klaasina helkivas kivises maapinnas. Siin-seall võis kinkudel näha elamute varemeid, milledelt langesid nukrad varjud. Kõikjal lõhestasid seda kõrbet kanalite kuivad sängid.

Päike vajus üha madalamale liivalagendiku tasase serval poole, üha suuremaks kasvas vaskkollane nukker loojangu-l kuma, Gussev aga nägi all endiselt liivaluiteid, kinkusid, põrmuks muutuva, väljasureva Tuma varemeid.

Kiiresti saabus öö. Gussev laskus allapoole ja maandus liivasele tasandikule. Ronis lennupaadist välja, tõmbas Lossi näolt lina ara, tõstis ta silmalaugusid ja surus kõrva ta südame kohale. Loss istus endiselt poolelusana, poolsurnuna. Gussev märkas ta väikese sõrme küljes sõrmust ja ketikese otsas rippuvat avatud pudelikest.

«Oh seda kõrbet küll!» lausus Gussev ja sammus lennupaadi juurest eemale. Jäised tähed süttisid määratu kõrges mustas taevas. Liivalagendik näis nende valguse tõttu hall. Oli niivõrd vaikne, et võis kuulda liiva sahinat, mis pudenes sügavatesse jalajälgedesse ... Gussevit piinas janu. Meel muutus kurvaks. «Oh seda kõrbet küll!» — Gussev läks lennupaadi juurde tagasi, istus rooli taha. Kuhu lennata? Tähekogude pilt oli metsik ja võõras.

Gussev lülitas sisse mootori, kuid propeller pöörles laisalt! mõnda aega ja jäi seisma. Mootor ei töötanud enam — lõhkepulbrikarp oli tühi.

«Olgu pealegi,» lausus Gussev vaikselt. Ronis jälle lennupaadilt maha, pistis nuia selja taha vöörihma vahele ja tiris Lossi välja. «Lähme, Mstislav Sergejevita,» ta tõstis seltsimehe õlale ja hakkas minema, vajudes pahkluuni liiva sisse. Käis kaua. Jõudis kinguni, pani Lossi mingi trepi täistuisanud astmetele, vaatas korra tähtedest valgustatud üksikule sambale kingu tipus ja heitis silmili maha. Surmaväsimus kohises murdlusena veres.

Ta ei teadnud; kui kaua ta nõnda liikumatult lamas. Liiv jahutas, veri kippus tarretama. Siis aga tõusis pussev istukile ja kergitas nukralt pead. Madalal'kõrbe köhal paistis punakas sünge täht. See sarnanes suure linnu silmaga. Gussev vaatas teda suure üllatusega.

«Maa!»

Gussev haaras.Lossi sülle jia pistis tähe poole jooksma. Ta teadis nüüd, kuspool asub aparaat.

Hingeldades ja higist nõretades sööstis Gussev hiiglasuurte hüpetega üle kraavide, karjatas vihast, kõmistas

kivide otsa, aina jooksis, jooksis, ja ta ees terendas läheduses kõrbe tume silmapiir. Mitu korda heitis Gussev näoli külma liiva peale, et värskendada kas või niiske auruga kuivanud suud. Seejärel haaras jälle seltsimehe kätele ning läks taas edasi, heites pilke punakalt helendavale Maale. Ta tohutu suur vari liikus üksinda mööda ääretut kalmistut.

Taevaservale kerkis Olla kahanev terav sirp. Kesköö paiku tõusis ümmargune Lihta; ta hõbejas valgus oli mahe, liiva luidetest langesid kahekordsed varjud. Need kaks kummalist kuud liikusid edasi — üks kerkis üles, teine vajus. Nende valguses muutus tuhmimaks Taltsetl. Kauguses kerkisid Liziazira jääga käetud tipud.

Kõrb lõppes. Päike pidi varsti tõusma. Gussev jõudis kaktusepõllule. Lõi jalahoobiga ühe kaktuse küljeli ja kustutas ahnelt oma nälga ta vormitu vedela säsiga. Tähed 'kustusid. Lillakasse taevasse ilmusid roosakad pilvekesed. Gussev kuulis järsku, nagu oleks kusagil taotud raudkuri-katega, kuulis ühetoonilisi metalseid lööke, mis kostsid selgesti hommikuvaikuses. Gussev taipas varsti selle tähendust: kaktusetihniku kõhal paistsid jälitaja — sõjaväe õhulaeva — kolm võrejat masti. Toksimine kostis sealtpoolt — marsielanikud purustasid aparaati.

Gussev pistis kaktuste varjus jooksma. Samal silmapilgul nägi ta õhulaeva ja selle kõrval hiiglasuurt roostetanud aparaadiküüru. Paarkümmed marsielanikku tagusid suurte vasaratega vastu selle needitud keret. See töö oli vististi asja alanud. Gussev pani Lossi liiva peale maha ja tõmbas vöö vahelt nuia.

«Küll ma teile näitan, koerapojad!» röögatas ta võikalt ja kargas kaktuste tagant välja.

Jooksis õhulaeva juurde ja lõi nuiahoobiga kududeks metallist tiiva, purustas masti, lõi vastu parrast nagu vastu tünni. Õhulaeva sisemusest tormasid välja sõdurid. Visates relvad maha, paiskusid nad hernestena pardalt alla, jooksid laiali. Sõdurid, kes püüdsid aparaati purustada, roomasid tasase ulgumisega mööda vagusid ja kadusid peagi tihnikusse. Mõne minutiga tühjenes kogu väli — nii suur hirm oli neil kõikjal viibiva, surmakindla Taevapoja ees.

Gussev keeras luugi lahti, tassis Lossi selle juurde ja mõlemad Taevapojad kadusid suure muna sisemusse. Luuk kolksatas kinni. Ning seejärel nägid kaktuste taha peitu pugenud marsielanikud ebatavalist, rabavat vaatepilti.

Tohutu suur majakõrgune roostetanud muna hakkas mürisema, selle alt tõusid pruunid tolmu- ja suitsupilved. Hirmsate hoopide all lõi vabisema Tüma. Unnates ja mürisedes hakkas hiiglasuur muna mööda kaktusepõldu hüplema. Jäi rippuma tolmupilvedesse ja sööstis meteoorina taeva, viies vihaseid magatsitle nende kodumaale.

XXXIII. OLEMATUS

«Noh, kuidas on, Mstislav Sergejevitš, olete elus?»

Miski põletas suud. Vedel tuli levis üle kogu keha, mööda sooni ja konte. Loss avas silmad. Ähmane täheke siras päris madalal tema kõhal. Taevas oli kummaline — kollane, tepitud nagu tekk. Mingi asi kõlises, kõlksus rütmikalt, ähmane täheke vilkus.

«Mis kell on?»

«Kell on seisma jäänud, küll on häda,» vastas Gussevi hääl.

«Kas me lendame juba ammu?»

«Ammu, Mstislav Sergejevitš.»

«Aga kuhu?»

«Pagan seda teab, — ei saa midagi aru, pimedus ja tähed . . . Muudkui aga trügime maailmaruumi.»

Loss sulges taas silmad, püüdes tungida mälu tühemikku, kuid mälu ei avastanud midagi ja ta vajus jälle raskesse unne.

Gussev kattis teda soojemalt ja läks tagasi vaatlustorude juurde. Mars näis nüüd alustassist väiksemana. Kuulaiku-dena eraldusid tema pinnal kuivanud merede põhjad, elutud kõrbed. Liivaga kattuva. Tüma ketas muutus aina väiksemaks, ikka kaugemale ja kõrgemale lendas ta juurest aparaat kusagile pilkasesse pimedusse. Vahetevahel torkas silma mõne tähe kiireke. Ent kui palju Gussev taevast ka ei uurinud — kusagil polnud näha punast tähte.

Gussev haigutas, klõpsatas hammastega, — tal oli nii igav, uurides tühja maailmaruumi. Ta kontrollis vee-, toidu-jä hapnikutagavara, mähkis end teki sisse ja heitis vabisevale põrandale Lossi kõrvale.

Möödus teadmata palju aega. Gussevi äratas näljätunne. Loss lamas avatud silmadega, ta nägu oli kortsus ja vana, põsed auku vajunud. Ta küsis vaikselt:

«Kus me praegu oleme?»

«Ikka sealsamas, Mstislav Sergejevitš, maailmaruumis.»

«Aleksei Sergejevitš, kas me olime Marsil?»

«Teil on vist mälu hoopis kadunud, Mstislav Sergejevitš.»

«Jah, minuga on midagi juhtunud ... Tuletan meelde, kuid mälestused katkevad kuidagi ebamääraselt. Ma ei suuda aru saada, mis on tõepoolest olnud, kõik näib unenäona. Andke mulle juua ...»

Loss sulges silmad ja küsis natukese aja pärast muutunud häälega:

«Kas tema ka on unenägu?»

«Kes?»

Loss ei vastanud, langetas pea, sulges silmad.

Gussev uuris taevast kõikide «silmade» kaudu — aina pimedus ja pimedus. Tõmbas teki õlgadele ja istus kummargile maha. Ei olnud tahtmist ei mõtelda, ei meelde tule-. tada ega oletusi teha. Uinutavalt kõlksus midagi, tasa vabises raudne muna, mis kihutas peadpööritava kiirusega põhjatus tühjuses.

Möödus jälle ülipikk, ebamaine ajavahemik. Gussev istus kössitõmbunult ja tukkus kangestunult. Loss magas. Igaviku külmus sadestus nähtamatu tolmuna südamele ja teadvusele.

Hirmus karjatus pani kõrvad lukku. Gussev hüppas üles, pungitas silmi. Karjus Loss, kes seisis laialipaisatud tekkide vahel; marliside oli libisenud ta näole.

«Ta elab!»

Loss tõstis kondised käed üles ja tormas nahkseina kallale, tagus ja küünistas seda.

«Ta elab! Laske mind välja ... Ma lämbun … Ta oli olemas, oli! ...»

Loss viskles ja karjus kaua, lõpuks jäi jõuetult Gussevi käte vahele; rippuma. Siis, jäi jälle vagaseks, suigatas.

Gussev fembus taas teki all kössi. Tuhana kustusid soovid, tardusid tunded. Kõrvad olid juba harjunud raudse muna pulsiga ega eraldanud enam helisid. Loss pomises unes, oigas, vahetevahel omandas ta nägu õnneliku ilme.

Gussev vahtis magajat ja mõtles:

«Sul on magades hea olla, armas inimene. Ja ei ole vaja, ara ärkagi, maga, maga ... Kui ärkad, hakkad niisamuti teki all kössitama, värisema nagu vares külmanud kännu otsas. Ah, mihuke öö, viimane ots ...»

Ta ei viitsinud isegi silmi sulgeda, niiviisi istuski, silmitsedes mõnd läikivat naelapead. Teda oli haaranud võimas ükskõiksus, ligines olematus … Nii möödus teadmata pikk aeg.

Siis hakkas kostma imelikku krõbinat, koputusi, mingisugused kehad puudutasid väljastpoolt aparaadi keret.

Gussev avas silmad. Teadvus tuli tagasi, ta kuulatas — näis, nagu liiguks aparaat kivide ja kivikildude vahelt läbi. Midagi suräs peale ja roomas mööda seina. Mühises ja sahises. Siis põrkas mingi asi vastu teist külge ja aparaat hakkas võbisema. Gussev äratas Lossi. Nad roomasid vaatlustorude juurde ja sedamaid karjatasid mõlemad.

Ümberringi laiusid pimeduses teemantidena säravate kildude väljad. Kivid, rahnud, kristalsed tahud paiskasid maailmaruumi teravaid kiiri. Väga kaugel nende teemandiväljade taga rippus pimedas öös hatune päike.

«Me läbime vististi komeedi pead,» sosistas Loss. «Lülitage sisse reostaadid. Tarvis on väljuda nendest väljadest, muidu viib komeet meid Päikese poole.»

Gussev roomas ülemise «silma» juurde. Loss lähenes reostaatidele. Hoobid aparaadi kere vastu muutusid üha sagedamaks ja tugevamaks. Gussev hõikas ülalt:

«Tasemini — paremal kivirahn... Andke täiskäik… Mägi, mägi lendab vastu ... Sõitsime mööda ... Lisage, lisage kurust, Mstislav Sergejevitš!»

XXXIV. MAA

Teemandiväljad kujutasid endast maailmaruumis rändava komeedi saba. Tema külgetõmbejõu sfääri kistud aparaat tungis tükk atga taevakivide vahelt läbi. Aparaadi kurus kasvas järjest, kõik toimus absoluutsete matemaatiliste seaduste alusel — aparaadi ja meteoriitide suunad muutusid aegamisi: tekkis üha laienev nurk. Kuldne udukogu — tundmatu komeedi pea, ja ta saba — meteoriitide mass, eemaldusid hüperboloidi lootusetut kõverjoont mööda, et pärast Päikesest möödumist kaduda igaveseks maailmaruumi. Aparaadi lenriujoon ligines ikka enam ja enam ellipsile.

Peaaegu teostamatu lootus pääseda tagasi Maa peale äratas Lossi ja Gussevi taas ellu. Nüüd ef lahkunud nad «silmade» juurest, jälgides taevalaotust. Päike soojendas kõvasti aparaadi üht külge, seepärast tuli pealisrõivad ära võtta.

Teemandiväljad jäid kaugele allapoole: nad näisid sädemetena, muutusid valkjaks udukoguks ja kadusid hoopis. Ja siis avastasid nad määratus kauguses satelliitidest ümbritsetud Saturni, mille rõngad sillerdasid vikerkaarevärvides.

Komeedi poolt lähedale tõmmatud aparaat pöördus tagasi päikesesüsteemi.

Mõnda aega lõikas pimedust helendav vööt. Varsti kahvatus seegi ja kustus. Need olid asteroiidid — väikesed planeedid, mis tiirlesid loendamatul hulgal Päikese ümber. Nende külgetõmbejõud muutis veelgi aparaadi lennujoont. Viimaks nägi Loss ühe ülemise «silma» kaudu kummalist silmipimestavat kitsast sirpi — see oli Veenus. Peaaegu samal hetkel hakkas Gussev, ikes vaatas teise «silma» kaudu, hirmsasti nohisema ja pöördus ümber higisena, punetavana:

«Tema, jumala eest, tema! ...»

Pilkases pimeduses helkis soojalt sinkjashõbedane kera. Sellest tükk maad eemal helendas kerast heledam sõstra-marja-suurune kuulike. Aparaat kihutas neist õige pisut kõrvale. Siis otsustas Loss käsutusele võtta ohtliku võtte — pöörata aparaadi kaela selleks, et plahvatuste telge lennu trajektoorist kõrvale nihutada. Pööre õnnestus. Suund hakkas muutuma. Soe kera rändas aegamisi seniiti.

Ajaruum aina lendas ja lendas mööda. Loss ja Gussev kord liibusid vaatlustorude vastu, kord langesid laialipillatud karusnahkade ja tekkide vahele. Kadus viimne jõutagavara. Piinas janu, sest kogu vesi oli ara joodud.

Äkki nägi Loss poolteadvuseta olekus, kuidas karusnahad, tekid ja kotid hakkasid mööda seinu

roomama. Vööni paljas Gussevi keha jäi rippuma õhku. Kõik see sarnanes painajaliku unenäoga. Varsti lamas Gussev kõhuli «silma» juures. Ta ajas enda pomisedes üles, haaras rinnust kinni, raputas salkus pead, pisarad voolasid üle ta põskede, vurrud vajusid sorgu.

«Kullake, kullake, kullake! ...»

Ebaselgest teadvusest hoolimata taipas Loss siiski, et aparaat oli pöördunud ja lendas nüüd kaelaga ees; teda kis-

kus enda poole Maa külgetõmbejõud. Loss roomas reostaatide juurde ja keeras neid, aparaat lõi vabisema ja mürisema. Ta kummardus «silma» juurde.

Pimeduses rippus päikesest heledasti valgustatud tohutu suur vesine kera. Helesinistena näisid ookeanid, rohekatena — saarte kontuurid, pilveväljad varjasid mingit konti-nenti. Niiske kera pöördus aeglaselt. Pisarad takistasid vaatamast. Armastusest nuttes lendas hing vastu sinkjas-niiskele valgusesambale. Inimsoo kodumaa! Elu kehastus! Maailma süda!

Maakera kattis poole taevast. Loss lülitas reostaadid lõpuni sisse. Kuid lend oli siiski väga kure — kere läks kuumaks, kummist käte hakkas sulama, nahkpolster suitses. ; Viimase jõupingutusega keeras Gussev luugi lahti. Pilusse tungis ulgudes jäine tuul. Maa avas oma süle, võttis vastu oma poegi.

Kokkupõrge oli tugev. Kere pragunes. Aparaadi käel tungis sügavale rohtukasvanud kinku.

Oli .tpuna aeg pühapäeval kolmandal juunil. Suures kauguses aparaadi mahakukkumise kohast Michigani järve kaldal kõik paadisõitjad, inimesed, kes istusid restoranide ja kohvikute lahtistel terrassidel, kes mängisid tennist, golfi või jalgpalli, kes lasksid paberist lohesid taevasse, — kõik need arvukad inimesed, kes olid puhkepäeval tulnud siia imetlema haljendavate kallaste ilu ja kuulama juunikuu lehestiku kähinat, kuulsid viie minuti jooksul kummalist ulguvat heli.

Inimesed, kelledel olid meeles maailmasõja-aastad, rääkisid taevasse vahtides, et niiviisi ulgusid harilikult raskete suurtükkide mürsud. Seejärel õnnestus paljudel näha kiiresti maa peale libisenud munakujulist varju.

Ei möödunud tundigi, kui rahvahulk kogunes sinna, kuhu oli langenud afparaat. Uudishimulikke jooksis igast küljest kokku, nad ronisid üle tarade, kihutasid kohale autodega, paatidega mööda sinist järve. Nõekihiga käetud, lömmis ja pragunenud metallmuna lamas viltuvajunult kingul. Inime-sed tõid kuuldavale mitmesuguseid oletusi, üks mõttetum kui teine. Eriti suur ärevus tekkis rahva hulgas, siis, kui loeti paokil oleva luugi sisse meisliga raiutud kirja: «VNFSV. Lendasime Petrogradist välja 18. augustil 192… aastal.» See oli vägagi hämmastav, sest täna oli kolmas juuni tuhat

üheksasada .. . Lühidalt, märge oli aparaadile tehtud kolm ja pool aastat tagasi.

Ja kui siis salapärase aparaadi sisemusest hakkasid kostma nõrgad oiged, taandus rahvahulk ehmunult ning jäi vait. Kõhale ilmus politseisalk, arst ja kaksteist korrespondenti fotoaparaatidega. Avati luuk ja aparaadi sisemusest kanti välja erilisi ettevaatusabinõusid tarvitusele võttes kaks poolalasti meest: üks neist oli kõhn nagu luukere, vana, valgtlte juustega, teadvuseta olekus, teine — vigastatud näo ja murtud kätega — soigus haledalt. Rahva hulgast kostis kaastundeavaldusi, naiste nuttu. Taevast tulnud reisijad pandi autosse ja sõidutati haiglasse.

Õnneliku kristalse häälega laulis linnuke akna taga. Ta laulis päikesekiirest ja sinitaevast. Loss Jamas liikumatult patjades — kuulas. Pisarad veeresid mööda ta kortsulist nägu. Ta oli juba kusagil kuulnud seda kristalset häält. Aga kus ja millal see oli?

Akna taga, mille poolavatud kardinat paisutas hommikutuul, sädeles rohul sinakashall kaste. Niiskete lehtede varjud liikusid kardinal. Linnuke laulis. Kauguses, metsa tagant tõusis valge tihe pilverüngas.

Kellegi süda igatses selle maa järele, nende pilvede, kõhisevate vihmavalangute ja sätendavate kastetilkade järele, hiiglaste järele, kes kõnnivad haljendavate kinkude vahel... Lossile meenus — nõnda oli päikesepaistelisel hommikul linnuke laulnud mitte Maa peal Aeliita unenägudest... Aeliita ... Kas ta üldse oli kunagi olnud? Või nägi ta teda unes? Ei. Linnuke siristab klaasist keelekesega sellest, et kunagi varem oli nukra ja kõhna näoga naine, sinakas nagu hämarik, öösel lõkke ääres istudes laulnud vanaaegsat armastuselaulu. Sellepärast veeresidki pisarad mööda Lossi kortsus põski. Linnuke laulis tollest, kes oli jäänud tähtede taha, ja hallipäisest, kortsus näoga, elatanud unistajast, kes oli taevast läbi lennanud.

Tuul paisutas veelgi tugevamalt kardinat, selle alumine äär õõtsus sujuvalt ning tuppa tungis mee, mulla ja niiskuse hõngu.

Ühel niisugusel hommikul ilmus haiglasse Skyles. Ta surus kõvasti Lossi kätt. «Õnnitlen, kallis sõber», — istus voodi ääres seisvale taburetile ja lükkas kaabu kuklasse.

«Teie olete selle reisi kestel kõvasti maha võtnud, vennas,» ütles ta. «Äsja olin Gussevi juures, too on päris tubli: käed on kipsis, lõualuu katki, kuid kogu aeg muudkui naerab, — on väga rõõmus, et

tagasi sai. Saatsin Petrogradi ta naisele telegrammi ja viis tuhat dollarit. Teie suhtes telegrafeerisin oma ajalehele, — te saate hiiglasumma «Reisikirjade» eest. Kuid teil tuleb oma aparaati täiendada — te maandusite kehvasti. Pagan võtaks! Mõtelge ainult — on möödunud peaaegu neli aastat tollest pöörasest õhtust Petrogradis! Stoovitan teile, vennas, juua hea klaasitäis konjakit, see toob teid tagasi ellu.»

Skyles lobises, vaadates rõõmsalt ja hoolitsevalt kaasvestleja otsa; ta nägu oli päevitunud ja muretu, silmad tui-« vii ahnet uudishimu. Loss sirutas talle käe.

«Olen rõõmus, et te tulite, Skyles ...»

XXXV. ARMASTATU HÄÄL

Lumepilved lendasid piki Zdanovi kaldapealset, tuiskasid madalalt mööda kõnniteid, lumeräitsakad keerlesid metsikult kiikuvate laternate ümber. Lumi oli kõik trepid ja aknad täis tuisanud, teisel pool jõge mässas tuisk ulguvas pargis.

Loss sammus mööda kaldateed, tõstnud krae üles ja koolutanud end tuulele vastu. Sooja sall» otsad lehvisid ta selja taga, jalad libisesid, lumi peksis näkku. Ta läks tavalisel ajal tehasest tagasi kojü, oma üksildasse korterisse. Kaldatee elanikud olid harjunud nägema ta laia äärega kaabut, salli, mis kattis alumist osa ta näost, ta vimmas õlgu, ja isegi siis, kui ta tervitas kedagi ja kui tuul sasis ta halle juukseid, ei hämmastanud enam kedagi kummaline ilme ta silmades, mis olid kord näinud seda, mida ükski teine polnud varem iia.gi näinud.

Teistsugusel ajajärgul oleks mõnda noort luuletajat kindlasti innustanud ta kentsakas kuju lehviva salliga kõndimas tuisupilvedes; Kuid nüüd olid teised ajad: poeete ei innustanud lumetormid, ei tähed ega pilvetagused maad, vaid vasarate kopsimine, saagicle vingumine, sirpide sahin ja vikatite sähvimine kogu maal — rõõmsad maised laulud.

Oli möödunud juba pool aastat Lossi tagasitulekust Maa peale. Vaibunud oli uudishimu, mis haaras kogu maailma,

kui avaldati esimene telegramm kahe inimege ragasisaabumise kohta Marsilt. Loss ja Gussev olid söönud ettenähtud arvu roogasid saja viiekümnel banketil, õhtueinel ja teaduslikul istungil. Gussev oli Petrogradist välja tellinud oma Maša, pani naise uhkeisse rõivaisse n-agu nuku, andis mitusada intervjuud, muretses endale mootorratta, hakkas kandma ümmargusi prille, sõitis pool aastat mööda Ameerikat ja Euroopat, jutustades heitlustest marsielanikega, ärnblikest ja komeetidest, sellest, kuidas nad pidid Lossiga peaaegu lendama Suurele Vankrile, — ning tulnud tagasi Nõukogude

Venemaale, asutas ühingu «Võitlussalga viimiseks Marsile eesmärgiga päästa selle töötava rahva riismed.»

Loss ehitas Petrogradis ühes mehaanikatehases marsi tüüpi universaalset mootorit.

Kella kuue paiku läks ta harilikult tagasi koju. Einetas üksinduses. Enne magamaheitmist avas raamatu, kuid poeetide värsid näisid talle lapse sonimisena, lapse lobana tundusid romaanikirjanike väljamõeldised. Ta kustutas tule ning lamas kaua pimedusse vahtides; üksteise järel kulgesid üksildased mõtted.

Tänagi läks Loss tavalisel ajal mööda kaldateed. Lumepilved paiskusid kõrgele mässavasse tuisku. Karniisidelt, katustelt langes alla lumetolmu. Laternad kiikusid. Hing kippus kinni jääma.

Loss seisatas ja tõstis pea. Tuul oli tuisupilved lõhki kis-kunud. Põhjatus mustas taevas sillerdas täht. Loss silmitses seda meeletu pilguga, tähekiir oli ta südamesse tunginud ... «Tüma, Tüma, kurbuse täht...» Edasi sööstvate pilvede servad katsid jällegi lõpmatuse, varjasid tähe. Sel lühi-kesel silmapilgul sööstis Lossi vaimusilma eest hirmuäratava selgusega mööda nägemus, mis oli seniajani alati tabamatuks jäänud …

Läbi une kostis undamist — justkui mesilaste vihast suminat. Kõlasid järsud löögid — koputati. Magav Aeliita võpatas, ohkas ärgates ja hakkas värisema. Loss ei näinud teda pimedas koopas, tundis ainult, kuidas tuksub ta süda. Koputus uksele kordus. Väljast kostis Tuskubi hääl: «Võtke nad kinni.» Loss haaras Aeliital õlast kinni. Aeliita ütles vaevukuuldavalt:

«Mu abikaasa, Taevapoeg, hüvasti.»

Aeliita sõrmed libisesid kiiresti üle mehe näo. Siis leidis Loss kobamisi Aeliita käe ning võttis temalt ära pudelikese

mürgiga. Aeliita sosistas kiiresti, kiiresti — üksnes hingeõhuga — talle kõrva:

«Olen keelu all, olen pühendatud kuninganna Magrile .. Iidse tava kohaselt, Magri õudse seaduse järgi heidetakse see. neiu, kes on pühenduse keelust üle astunud, labürinti, kaevu. Sa nägid seda ... Kuid ma ei suutnud Taevapoja armastusele vastu panna. Olen õnnelik. Tänan sind elu eest. Tänan sind, mu mees . ..»

Aeliita suudles teda ning Loss tundis mürgi mõrkjat lõhna ta huultel. Siis jõi temagi tumeda vedeliku jäägi — seda oli pudelikeses veel rohkesti. Aeliita jõudis teda vaevalt puudutada. Uksele langevad hoobid sundisid Lossi üles tõusma, kuid teadvus kadus, jalad ja käed ei kuulanud enam ta sõna. Loss läks tagasi aseme juurde, langes Aeliita kehale, võttis ta ümbert kinni. Ta ei liigatanud, kui marsi-elanikud koopasse astusid. Nad kiskusid ta naise küljest lahti ja viisid Aeliita minema. Viimase jõupingutusega sööstis Loss Aeliita musta mantli servale järele, kuid laskude sähvatused, nürid hoobid vastu rinda paiskasid ta tagasi, koopa kuldse ukse juurde …

Püüdes tuulest jagu saada, jooksis Loss mööda kalda-teed. Seejärel seisatas jälle, keerles

tuisupilvedes ja hüüdis niisamuti nagu siis — pimedas maailmaruumis:

«Ta on elus, elus .. Aeliita, Aeliita ...»

Tuul haaras metsiku iilina selle «ime, mis oli praegu esmakordselt lausutud Maa peal, ning hajutas ta tuiskavasse lumme. Loss peitis lõua salli sisse, pistis käe sügavale taskupõhja ning vantsis tuikudes kodu poole.

Trepi ees ootas auto. Ta ähmastes valgusevihkudes surusid valged kärbsed. Hatuse kasukaga mees trampis külmunud taldu vastu kõnniteed.

«Tulin teie järele, Mstislav Sergejevitš,» hüüdis ta rõõmsalt, «istuge autosse, sõidame.»

See oli Gussev. Ta seletas rutakalt: täna, kell seitse õhtul loodab raadiotelefonijaam, niisamuti nagu kogu sel nädalal,, vastu võtta haruldase tugevusega tundmatuid signaale. Nende šiffer on arusaamatu. Terve nädal on kõigi maailmajagude ajalehed püüdnud ära arvata nende signaalide sisu ning oletatakse, et need tulevad Marsilt. Raadiojaama juhataja palub Lossi täna õhtul salapäraseid signaale vastu võtta.

Loss hüppas sõnatult autosse. Metsikult lõid tantsisklema valgusevihkudes valged räitsakad. Marutuul paiskus näkku. Neeva lumekõrbe kõhal lõõmas linna lillakas kuma, piki kaldateed särasid laternad — tuled, tuled ... Eemal ulgus kusagil jääd purustava jäälõhkuja sireen.

Punase Koidu tänava lõpus, lumisel lagendikul, vihisevate puude all peatus auto ümmarguse katusega maja juures. Üksildaselt undasid võrejad tornid ja traatvõrgud, rfts kadusid lumepilvedesse. Loss paiskas lahti kinnituisanud ukse, astus sooja tuppa, võttis ara salli ja kaabu. Punapõskne tüse mees hakkas talle midagi seletama, hoides Lossi punetama löönud kätt oma soojade pehmete pihkude vahel. Kellaosuti ligines seitsmele.

Loss istus vastuvõtja juurde ja pani kõrvaklapid pähe. Kellaosuti roomas aeglaselt edasi. Oo aeg, kured südametuksed, jäine maailmaruum!...

Aeglane sosin kostis ta kõrvu. Loss sulges otsekohe silmad. Uuesti kordus kauge ärev aeglane sosin. Kordus mingi imelik sõna. Loss teritas kõrvu. Ja vaikse välguna tungis, ta südamest läbi kauge hääl, mis kordas kurvalt ebamaises keeles:

«Kus sa oled, kus sa oled, kus sa oled, Taevapoeg?»

Hääl vaikis. Loss vaatas enese ette heledaks muutunud,: pärani avatud silmadega… Aeliita hääl, armastuse, igaviku ja kurbuse hääl lendas läbi kogu maailmaruumi, hüüdis, kutsus ja päris: kus sa oled, kus sa oled, armastus ..

1922

XXXVI. A. N. TOLSTOI TEADUSLIK-FANTASTILISED TEOSED

Aleksei Nikolajevitš Tolstoi on väljapaistev vene kirjanik, kes on andnud suurepärase panuse meie kodumaa kultuuri varasalve. Ta tuli nõukogude kirjandusse oma erilist, keerulist teed kaudu ja leidis seal õigusega kindla köha kaasaja parima sõnameistrina.

A. N. Tolstoi looming on kujunenud kähe epohhi künnisel. Suur Sotsialistlik Oktoob-rirevolutsioon tähistas põhilist murrangut meie maa ja kogu inimkonna ajaloos. 1917. aasta oktoobrist peale jagunes maailm kahte — sotsialistlikusse ja kapitalistlikusse — leeri. Uue ja vana maailma võitlus on leidnud omapärase, sügava kajastuse kir-janiku loomingus. Ta loominguliste otsingute keerukas tee, sageli täis vastuolusid, on ülimal määral õpetlik. Mitte kõhe, kuid tagasi-pööraatult läks A. N. Tolstoi revolutsiooni poolele, astus sotsialistliku kultuuri ehitaate ja kaitsjate ridadesse'. Kirjanik ise on korduvalt rääkinud Suure Oktoobrireolutsiooni ja nõukogude tegelikkuse otsustavast mõjust ta kirjanduslikule loominule.

Väljapaistva kunstnikuna lõi A. N. Tolstoi teosed, mis on väga mitmekesised žani, temaatika ja sisu poolest. Ta triloogia «Kanna-tuste rada», romaan «Peeter Esimene» ja teised teosed on õigusega pälvinud rahva tunnustuse, on saanud miljonite lugejate lemmikraamatuteks, kuuluvad nõukogude kirjanduse kullafondi.

A. N. Tolstoi on palju ara teinud ka teaduslik-fantastilise romaani alal.

Romaani «Aeliita», mis ilmus trükis 1922. aastal, võib tegelikult pidada nõukogude teaduslik-tantastilise kirjanduse esikteoseks. Mõni aeg hiljem, 1925.—1926. aastail avaldatakse ühes ajakirjas «Insener Garini hüperboloid». Just need teosed panid alguse nõukogude teaduslik-ilukirjanduslikule fantastikale, millel on omad selgesti väljakujunenud jooned.

Teaduslik-fantastiliste teoste süžeed ehitatakse tavaliselt üles inimese kokkupõrkele loodusega, nad avavad lugejale uute teaduslike ja tehniliste leiutuste põneva maailma.

Seejuures aga tõsteti enamikes sedalaadi teostes mineviku kirjanduses harilikult esile kangelane, kes seisis kaugel ühiskondlikest huvidest ja otsekui reeglina — konfliktis tegelikkusega.

Nõukogude kirjanduses seatakse esikohale teistsugune kangelane — uue ühiskonna inimene, kes peab end oma rahva lahutamatuks osaks, kelle elu ja tegevuse peamiseks eesmärgiks on oma sotsialistliku kodumaa teenimine.

A. N. Tolstoi romaanides võib juba märgata nõukogude teaduslik fantastilise kirjanduse uue kangelase jooni revolutsioonivõitlejate Gussevi («Aeliita») ja Šelga («Insener Garini hüperboloid») näol. Ühtaegu tõukab kirjanik troonilt traditsioonilisi üksikkangelasi, keda rusub ümbritsev ühiskond, kisub neilt maha romantika-oreooli. A. N. Tolstoi Teoste paatos seisab kangelaste püüdlustes olla oma rahvaga, oma kodumaaga, luua uut elu.

A. N. Tolstoi teaduslik-fantastilised teosed omavad kunstilisest küljest samasuguseid jooni, mis on iseloomulikud kirjaniku kogu loomingule. Teaduslik-fantastiline süžee A. N. Tolstoi teostes sulab orgaaniliselt kokku kogu teose realistliku koloriidiga, mis paistab silma sotsiaal-filosoofilise teema laiapiirilise asetuse, kangelaste sotsiaalpsühholoogilise karakteristika mitmekülgsuse ja peenuse poolest Seda määravad ara A. N. Tolstoi loomingu üldised põhimõtted. Talle on iseloomulik tähtsate tihiskondlike sündmuste laialdane eepiline reprodutseerimine.

A. M. Tolstoi teaduslik-fantastilistele romaanidele on omane keerukas haarav intriig, konfliktide teravus, tegevuse dünaamilisus. Kirjanik on osanud oma teoseid tõeliselt huvitavaks teha, mille tulemusena on nad võitnud lugejate poolehoiu.

Romaan «Aeliita» on üles ehitatud huvitavale seikluslikule intriigile, planeetideahelise ühenduse haaravale tehnilisele probleemile.

Romaani peakangelane Gussev on energiline vene inimene, kes viib Marsi rõhutud rahva ülestõusule. Temaga algab galerii A. N. Tolstoi poolt järgnevatel aastatel loodud kartmatute, vabadustarmastavate revolutsioonivõitlejate kujudest. Gussev on autorile kallis kui kaas-maalSne, kes ihkas nii väga kodumaale jõuda. Kodumaaigatsus läbib kogu romaani. Just see tunne'määrab kindlaks teose poliitilise sisu, ta realistlikke jooni.

Kõhkleva, esialgu ainult oma eluteed kindlaks määrava inimese kuju on andnud A. N. Tolstoi romaani «Aeliita» teise skangelase — insener Lossi — näol. Individualist Loss laseb ennast Gussevi sihikindlast iseloomust mõjutada, kuid ühtlasi vaevavad teda paljud kõhklused ja ta on tulvil armastust Aeliita vastu.

Lossile näib, et ainult armastus annab elule sihikindluse ja õnne. Loss tunneb, et ta orf üksi ja kaitsetu ega suuda veel jäägitult liitudä rahvaga, pühendada ennast ühiskondlikule tegevusele. Siin puudutab kirjanik tollal väga tähtsat intelligentsi ja revolutsiooni vahelist probleemi, Lossi tunded ei ole veel kooskõlas ta mõistusega, mis on

leidmas juba teed tõe juurde. Kõige kindlam ja tugevam on ustavus oma kodumaale, ühtekuuluvus oma rahvaga, kinnifab A. N. Tolstoi. Romaanil «Insener Garini hüperboloid» ja sellele lähedasel jutustusel «Viie liit» on ühine sisemine teema ja eredalt väljendatud omapära. Tähtsale ja. aktuaalsele poliitilisele teemale lisandub neis teostes seikluslik süžee, haarav sotsiaalne ja teaduslik fantastika. «Insener Garini hüperboloidi» peamotiiviks on: kirjeldada teaduse saatust kaasaegses kapitalistlikus ühiskonnas, paljastada kodanlikus tegelikkuses väljakujunenud «tugeva isiksuse» tüüpi ja kapitalistlike monopolide ladviku taotlusi piiramatu diktatuuri kehtestamiseks maailma üle. Romaan paistab silma oma keeruka seikluslik-fantastilise intriigiga. Ühtlasi aga on sellele teosele antud ka tõsine sotsiaalne sisu. Kõige väärtuslikumaks selles romaanis võib pidada Ameerika ja Euroopa kapitalistlike monopolide pahaendelise tegevuse kujutamist. Miljonär Rolling mobiliseerib võitluseks sotsialismimaa vastu reaktsiooni tumedad jõud. Selle keemiakuninga kuju

on maalitud piitsutava satiirilise jõuga. Revolutsioonilise liikumise mahasurumises näeb Rolling võimalust piiramatuks ekspansiooniks, valitsemiseks kogu maailma üle.

Tõepäraselt kujutab romaani autor teaduse saatust kapitalistlikus ühiskonnas. Insener Garini leiutis satub kapitalistlike monopolide kätte, kes kasutavad seda omakasupüüdlikel, hävitamise eesmärkidel.

A. N. Tolstoi annab paljastava pildi kõiksuguste kapitalistlike monopolide, kompaniide ja aktsiaseltside tegevuse hiiglaslikust ulatusest, sellest, kuidas nad valmistavad ette uut maailmasõda, mille eesmärgiks on käputäie finantsmagnaatide diktatuuri kehtestamine. Firma «Anilin-Rolling» on välja sirutanud oma kombitsad üle kog« Euroopa, tuues endaga kaasa .hävingu ja laose. Kunstniku poolt kolme-Mmne aasta eest maalitud pilt ennetab paljudes joontes tänapäeva kapitalistlikku Euroopat, mille võimumehed on dollarite eest reetnud nma rahvaste huve.

On iseloomulik, et A. N. Tolstoi teostes inimesed, kes pretendeerivad maailmavalitsemisele, ei paista välja erilise intellektuaalse jõu, andekuse, silmapaistvate mõtete ega millegi muu poolest, mis annaks neile õiguse inimeste tähelepanu võita, võimule saada. Ükski neist ei suuda anda inimestele midagi positiivset, nad ei ole võimelised millegagi rikastama teadust ega kultuuri, jätma ajalukku eredaid jälgi. Otsekui reeglina on nad keskpärased, piiratud mõistusega inimesed, kes vahetevahel, üksi olles tajuvad oma tühisust, kuid just sellepärast vihkavad inimesi, kõike seda, mis on tõeliselt andekas, õilis ja helge.

On päris loomulik, et seesuguste juhusteotsijate iseloomulikuks jooneks on ülimal määral arenenud võime spekulatiivseteks mahhinatsioonideks, miljonite inimeste paljaksriisumiseks, oskus luua relvi, mida võib kasutada inimeste hävitamiseks ja vägivallaks.

A. N. Tolstoi on andnud kapitalistliku maailma kujutise eredate, meeldejäävate karakteristikate kaudu, millede teravmeelsus on kooskõlas hävitava satiiri jõuga. Kodanliku läänemaailma kriitilisel kujutamisel järgis A. N. Tolstoi realismi eesrindlike klassikute traditsioone; kes avasid paljastatava nähtuse olemust teravdatud satiiriliste kujude abil.

Väga veenvalt rõhutab kirjanik rahvaste alistamatust, kõikide imperialistlike avantüristide hukkumise vältimatust. Maailma saatuse üle otsustab lõpuks töötav rahvas. Tõepärane on romaani lõpp, mis näitab kõikide maailmavallutamiskatsete nurjumist ja rahvaste võimsust.

A. N. Tolstoi teaduslik-fantastilised teosed paistavad silma talle omase kõrge kunstimeisterlikkuse poolest. A. N. Tolstoi kunst väljendub kõige täiuslikumalt kõigepealt kujude plastilises väljajoonistamises, oskuses esitada neid nagu elavatena oma ilmekuse ja selgusega. Kujude reljeefsus sulab tal ühte värvirikkusega. Nii portreede; maastike kui ka olukordade kirjeldamisel maalib kirjanik nähtusi nende elulises täis^erelisuses suure, küpse kunstniku hoole ja nõudlikkusega.

Romaanides «Aeliita» ja «Insener Garini hüperboloid» ilmneb omapäraselt, A. N. Tolstoi loomingu mitmekülgsus, ta tõsine huvi kaasaja probleemide vastu, ta püüe valgustada kõiki

eluavaldusi, väljendada kunstiliste vahendite abil oma arvamine teravate ühiskondlike küsimuste kohta.

A. N. Tolstoi teostes on tõepäraselt kujutatud inimeste võitlust tõelise progressi eest ühiskondliku elu, teaduse ja tehnika aladel. Seda võitlust kujutab ta teravate ja pinevate konfliktide, ägeda klassivõit-luse kaudu. Kuid kogu A. N. Tolstoi looming on tulvil optimismi.

Seesuguselt ilmutab ennast A. N. Tolstoi anne ta teaduslik-fantastilistes teostes, mis on täis inimmõistuse võimsuse kinnitamise paatost, teaduse- ja tehnikaalaste senitundmatute uute leiutiste ettenägelikkust. Vägilaslik hoogne loominguline tegevus meie maal, elluviidavate plaanide seninähtamatud mõõtmed loovad A. N. Tolstoi arvates eriti soodsaid eeldusi nõukogude teaduslik-fantastilise romaani-
arenguks.

A. N. Tolstoi arvates ei saa valgustada teaduslikke ja tehnilisi probleeme, ei saa olla fantaasia lendu nõukogude kirjanike teostes väljaspool nende tegevuse patriootilisi ülesandeid. A. N. Tolstoi julgeid unistusi tiivustas ta sügav usk revolutsiooni läbi vabaks saanud rahva loomingulisse jõusse ja geniaalsusesse, sotsialistliku kodumaa suurepärasesse tulevikku.

V. STŠERBINA (Tõlgitud lühendatud kujul)

XXXVII. SISUKORD

TojiCTOft A. H.
THnEPBOJIOHÄ HHJKEHEPA TAPHHA A9JIHTA
Ha 3CTOHCKOM fl3MKe
HJUiK>CTpau,HH T. Kynneca
3cTOHCKoe rocynapCTBeHHoe

napHycKoe uiocce, 10

• Toimetaja B. Kuusberg
Kunstiline toimetaja H. Vitsur
Tehniline toimetaja T. Mitt Korrektorid A. Nurmoja ja M. Teemägi

Ladumisele antud 10. III 1958. Trükkimisele antud 27. III 1958. Paber 54:84, VM. Trükipoognaid 25,5 + l lisa. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 21,01. Arvutuspoognaid 23,75. Trükiarv 30 000. Teil. nr. 953$_t$ Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42.

Hind rbl. 8.85

7—11 »